

ARTHURUS VERMEERSCH, e S. I.

Doctor iuris, iuris canonici et scientiarum politicarum

Theologiae moralis Professor in Pontificia Universitate Gregoriana

THEOLOGIAE MORALIS

PRINCIPIA - RESPONSNA - CONSILIA

AD USUM PRIVATUM

Auditorum Universitatis Gregorianae

TOMUS III

Property of

COSA

Please return to

**Graduate Theological
Union Library**

ROMAE

EX OFFICINA TYPOGRAPHICA "CAMPITELLI,"

1921

THEOLOGIAE MORALIS TOMUS TERTIUS

(*Proprietà letteraria*)

Property of

A203

of the

Graduate Theological

Union Library

INDEX ANALYTICUS

TRACTATUS PRAEVIUS

De Statibus Personarum in Ecclesia.

Ratio ordinis (I)	Pag. 1
-----------------------------	--------

TITULUS I. — De Clericis.

CAPUT I. — *De clericis in communi.*

ARTICULUS I. Notiones de clericis, iurisdictione, in-	
cardinatione (2-7)	» 1
ARTICULUS II. De clericorum iuribus et privilegiis (8-11)	» 4
ARTICULUS III. De communibus clericorum obligationibus.	
§ 1. Obligationes positivae (12-16).	» 7
§ 2. De negativis clericorum obliga-	
tionibus (17-24)	» 9

CAPUT II. — *Obligationes clericorum maiorum ordinum.*

§ 1. Obligationes communes maiorum	
ordinum clericis.	
I. De obligatione castitatis (25)	» 21
II. De horis canonicis (26)	» 27
De privata et solitaria h. c. re-	
citatione (27-37)	» 28
De recitatione choralis et cum	
socio (38-40)	» 39
§ 2. Obligationes communes sacerdo-	
tum (41)	» 42

CAPUT III. — *De clericis in specie.*

ARTICULUS I. Introductio de officiis et beneficiis ecclesiasticis.	
§ 1. De officiis ecclesiasticis.	
I. Officii notio et provisio (42-48)	» 43

II. Officii ecclesiastici omissio (49-51)	Pag. 47
§ 2. De beneficiis ecclesiasticis.	
I. Beneficiorum notio et divisio (52-54)	» 47
II. Beneficiorum collatio (55. 56)	» 49
III. Beneficiorum iura et obligationes (57. 58)	» 50
IV. Beneficiorum amissio et permutatio (59. 60)	» 51
ARTICULUS II. De S. Pontifice et S. Sede (61)	» 51
ARTICULUS III. De Episcopis et Ordinariis loci.	
§ 1. De Episcopis (62)	» 52
I. Communia iura, privilegia, obligationes (63-65)	» 52
II. Propria episcoporum dioecesanorum (66. 67)	» 54
§ 2. De aliis Ordinariis locorum (68)	» 58
I. De Quasi-episcopis (69-72)	» 58
II. De Vicariis generalibus (73)	» 60
III. De iis qui, deficientibus praecedentibus, in regimine succedunt (74-76)	» 61
APPENDIX de Metropolitibus (77)	» 62
ARTICULUS IV. De canonicis et capitulis canonicorum.	
§ 1. De canonicis (78-80)	» 63
§ 2. De capitulis canonicorum et conventibus dioecesanis (81-85)	» 65
ARTICULUS V. De parochis et quasi-parochis.	
§ 1. De parochis (86-92)	» 67
§ 2. De quasi-parochis (93. 94)	» 71
APPENDIX de Vicariis foraneis (95)	» 72

TITULUS II. — De Religiosis.

ARTICULUS I. De statu religioso (96. 97)	» 72
ARTICULUS II. De institutis et domibus religiosis (98-103)	» 74
ARTICULUS III. De religionum regimine (104-106)	» 78
ARTICULUS IV. De singulis religiosis personis.	
I. Deulantibus et noviciis (107-113)	» 79
II. De professis (114-115)	» 85
ARTICULUS V. De obligationibus religiosorum.	
I. De obligatione votorum (116-131)	» 87

II. Obligatio regulae vel constitutio-	
num (132-134)	Pag. 98
III. Obligatio sectandi perfectionem	
(135)	» 99
IV. Obligatio clausurae (136-138)	» 100
V. Obligatio chori (139)	» 102
ARTICULUS VI. De Discessu e religione	
I. De religioso promote vel paro-	
cho (140. 141)	» 102
II. De transitu ad aliam religio-	
nem (142)	» 103
III. De valedicente claustris vel reli-	
gione (143. 144)	» 104
IV. De dimissione religiosorum (145. 146)	» 105
ARTICULUS VII. De religiosorum privilegiis (147-154)	» 108
APPENDIX De societatibus quae vitam in communi sine	
votis agunt (155)	» 110

TITULUS III. — De Laicis.

Notiones generales de laicis et eorum associationibus	
(156. 157)	» 110

TRACTATUS PRIMUS

De sacramentis in genere. —

CAPUT I. — De natura et divisione sacramentorum	
(158-163)	» 113
CAPUT II. — De ministro et recta sacramentorum admi-	
nistratione (164-180)	» 118
CAPUT III. — De subiecto et recta sacramentorum suscep-	
tione (181-194)	» 131
CAPUT IV. — De sacramentalibus (195-201)	» 138

TRACTATUS SECUNDUS

De Baptismo et Confirmatione.

CAPUT I. — *De baptismo.*

ARTICULUS I.	De natura et necessitate baptismi(202-215)	Pag. 143
ARTICULUS II.	De ministro baptismi (216-222)	» 151
ARTICULUS III.	De subiecto baptismi (223-233)	» 154
ARTICULUS IV.	De ritibus et caerimoniis baptismi.	
§ 1.	Ritus et caerimoniae communiter servanda (234-237)	» 163
§ 2.	De Patrinis et Cognationes spiritali (238-243)	» 166
§ 3.	De collati baptismi annotatione et probatione (244. 245)	» 169

CAPUT III. — *De confirmatione.*

ARTICULUS I.	De natura, materia et forma huius sacramenti (246-249)	» 170
ARTICULUS II.	De ministro et subiecto confirmationis (250-254)	» 172
ARTICULUS III.	De caerimoniis et patrinis (255-260)	» 175

TRACTATUS TERTIUS

De SS. Eucharistia.

Ordo Codicis (261)	» 179
--------------------	-------

CAPUT I. — *De sacrosancto missae sacrificio.*

ARTICULUS I.	Variae de missa notiones (262-267)	» 179
ARTICULUS II.	De obligatione celebrandi.	
§ 1.	Varii obligationis fontes (268-272)	» 184
§ 2.	De missis fundatis (273-275)	» 187
§ 3.	De missis debitis pro stipendio (276-283)	» 189
ARTICULUS III.	De valida et licita applicatione missae (284-292)	» 200

ARTICULUS IV. De modo, tempore et loco celebrationis missae.	
§ 1. De modo celebrationis (293-312)	Pag. 207
§ 2. De apto celebrationis tempore (313-317)	» 226
§ 3. De apto celebrationis loco (318-323)	» 230
ARTICULUS V. De sacra suppellectili.	
§ 1. Notiones generales (324. 325)	» 235
§ 2. Quatenam ad sacrificium missae requirantur (328-339)	» 237
CAPUT II. — De sanctissimo Eucharistiae sacramento.	
ARTICULUS I. De essentia SS. Eucharistiae (340-354)	» 240
ARTICULUS II. De ministro sacrae communionis.	
I. Regulae generales (355-357)	» 255
II. Delatio ad infirmos (358)	» 258
ARTICULUS III. De subiecto sacrae communionis.	
I. Quatenam gratia recipiatur in s. communionem (359)	» 260
II. Requisita et sufficiens dispositio animae (360-370)	» 260
III. Communionis frequentia necessaria vel suadenda (371-388)	» 271
ARTICULUS IV. De tempore, loco et ritu s. communionis ministrandae vel recipiendae (389-393)	» 281
ARTICULUS V. De custodia et cultu SS. Eucharistiae (394-405)	» 289

TRACTATUS QUARTUS

De Paenitentia.

CAPUT I. — De essentia et necessitate sacramenti Paenitentiae (406-411)	Pag. 293
---	----------

CAPUT II. — De ministro sacramenti Paenitentiae.

ARTICULUS I. Normae canonicae.	
§ 1. Potestatis requisitae et sufficientis variatio, origo et cessatio (412-418)	» 298
§ 2. Quinam iurisdictionem sacramentalem habeant ordinariam vel delegare possint (419-425)	» 302

§ 3. De reservatione casuum (426-429).	Pag. 307
I. De reservatione peccatorum (430-434).	» 309
II. De censuris reservatis (435-439).	» 312
§ 4. Forum sacramentale in religionibus (440).	» 316
I. De foro sacramentali in religionibus clericalibus (441).	» 316
II. De foro sacramentali in religionibus laicalibus (442-450).	» 318
§ 5. Rectus usus potestatis (451-458).	» 326
§ 6. De absolutione complicitis (459-467).	» 331
§ 7. De sigillo sacramentali (465-486).	» 336
ARTICULUS II. Normae morales.	
§ 1. Quasnam personas confessarius sustineat (487-492).	» 353
§ 2. De iuvanda paenitentis accusatione (493).	» 358
§ 3. De prudenti absolutionis administratione (494-499).	» 361
§ 4. De prudenter imponenda satisfactione sacramentali (500-502).	» 367
§ 5. Quasnam cum variis personis observanda sunt (503-507).	» 371
§ 6. Obligatio reparandi defectus (508-510).	» 376
§ 7. Qualitates et dotes in confessario requisitae (511-513).	» 379
§ 8. Consilia generalia de modo confessiones excipiendi (514).	» 380
CAPUT III. — <i>De subiecto sacramenti paenitentiae.</i>	
ARTICULUS I. De usu licito et necessario sacramenti (515-519).	» 383
ARTICULUS II. De actibus paenitentis.	
§ 1. De requisita contritione (520-531).	» 387
§ 2. De proposito et de fugienda peccati occasione (532-536).	» 394
§ 3. De confessione (537-552).	» 400
§ 4. De satisfactione seu paenitentia sacramentali (553-556).	» 414
§ 5. De accidentali obligatione denunciandi (557).	» 416
I. Crimen denunciandum (558-561).	» 417
II. Denuntiandi obligatio (562-566).	» 420
III. Sanctiones poenales (567-569).	» 423

CAPUT IV. — <i>De extrinsecis adiunctis confessionis ex-</i> <i>cipiendae</i> (570-572).	Pag. 425
---	----------

CAPUT V. — *De indulgentiis*

ARTICULUS I. De indulgentiarum concessione (573-579).	» 426
ARTICULUS II. De indulgentiis acquirendis (580-588)	» 430
ARTICULUS III. De quibusdam indulgentiis in specie (589-601).	» 439

TRACTATUS QUINTUS

De Extrema Unctione.

CAPUT I. — <i>Extremae-Uctionis notio et essentia</i> (601- 605)	» 449
CAPUT II. — <i>De ministro Extremae-Uctionis</i> (606-607).	» 454
CAPUT III. — <i>De subiecto Extremae-Uctionis</i> (608-614).	» 455
CAPUT IV. — <i>De observandis caeremoniis</i> (615-616)	» 457

TRACTATUS SEXTUS

De Ordine.

CAPUT I. — <i>Notiones generales</i> (617-630)	» 458
CAPUT II. — <i>De ministro s. ordinationis</i> (631-634)	» 470

CAPUT III. — *De subiecto s. ordinationis*

§ 1. De vocatione requisita (635).	» 474
§ 2. Quinam valide ordinentur (636-637)	» 476
§ 3. Quinam licite ordinentur (638-644)	» 477
§ 4. De irregularitatis et aliis impedimentis (645-669).	» 480
§ 5. Quatenus s. ordinationi praecire debeant (670-675)	» 493

CAPUT IV. — <i>Observanda de ipsa ordinatione</i> (676-680).	» 496
--	-------

CAPUT V. — *Ordinatio dubia, impugnata. Poenales sanctiones.*

§ 1. De ordinatione dubia (681)	Pag. 500
§ 2. De causis contra s. ordinationem (682).	» 500
§ 3. Sanctiones poenales (683)	» 501

TRACTATUS SEPTIMUS

De matrimonio

Sectio canonica.

CAPUT I. — *De sponsalibus et matrimonii secundum se*
(684-687). . . . . Pag. 503

CAPUT II. — *De bannis et iis quae matrimonio prae-*
mitti debent (688-692) . . . . . » 506

CAPUT III. — *De impedimentis matrimonii.*

§ 1. Generalia de impedimentis (693-707) . . . » 511

§ 2. De impedimentis impediens (708-
713) . . . . . » 519

§ 3. De impedimentis dirimentibus (714-727). . . » 523

CAPUT IV. — *De consensu matrimoniali* (727-733) . . . » 540

CAPUT V. — *De forma celebrationis matrimonii* (734-
741) . . . . . » 546

CAPUT VI. — *De matrimonio conscientiae* (742). . . » 556

CAPUT VII. — *Matrimonii tempus et locus* (743-744) . . . » 557

CAPUT VIII. — *De matrimonii effectibus* (745-747) . . . » 557

CAPUT IX. — *De separatione coniugum*

ARTICULUS I. De dissolutione vinculi (748-753) . . . » 559

ARTICULUS II. De separatione tori, mensae et habitatio-
nis (754-756) . . . . . » 565

CAPUT X. — *Matrimonii convalidatio*

Duplex modus (757) . . . . . » 567

ARTICULUS I. De convalidatione simplici (758-760). . . » 567

ARTICULUS II. De sanatione in radice (761-763) . . . » 569

PARERGON. *Varia observanda de dispensationum usu,*
impetratione et executione (764-767) . . . » 570

CAPUT XI. — *De secundis nuptiis* (768) . . . » 576

CAPUT XII. — *De causis matrimonialibus* (766-774). . . » 577

Sectio moralis.

CAPUT I. — *De promissionibus matrimonialibus de sponsis.*

ARTICULUS I. De promissionibus matrimonialibus (775-
779) . . . . . » 580

ARTICULUS II. De mutua sponsorum consuetudine (780-784)	Pag. 584
CAPUT II. — <i>Prudens matrimonii praeparatio</i> (785-790)	» 587
CAPUT III. — <i>Recta matrimonii constitutio</i> (791-793).	» 590
CAPUT IV. — <i>Coniugum obligationes in genere</i> (794-797).	» 592
CAPUT V. — <i>De castitate coniugali et oppositis peccatis.</i>	
ARTICULUS I. Notiones praemittendae de re sexuali (798-808)	» 595
ARTICULUS II. De virtute castitatis et pudicitiae et opposita luxuria (810-813)	» 602
ARTICULUS III. De completo coniugii usu.	
I. De copula licita (814-822)	» 604
II. Quisnam usus coniugii debitus sit (823. 824).	» 610
III. Optandus usus coniugii (825.826).	» 112
ARTICULUS IV. De incompleto coniugii usu.	
I. De actibus mutuis (827-828).	» 613
II. De actibus imperfectis non mutuis (829. 830)	» 615
ARTICULUS V. De coniugum luxuria (831-837).	» 616
CAPUT VI. — <i>De castitate extraconiugali</i>	
ARTICULUS I. Informatio ad castitatem (838.839).	» 620
ARTICULUS II. De usu completo facultatis venereae.	
I. De usu completo secundum naturam (840-847)	» 624
II. De usu completo contra naturam (848-856)	» 627
ARTICULUS III. De luxuria imperfecta.	
I. De malitia luxuriae imperfectae (857.858)	» 633
II. De actibus exterioribus (859.861).	» 634
III. De actibus interioribus (862-865).	» 636
ARTICULUS IV. De luxuria indirecta (866-869).	» 637
ARTICULUS V. De actibus impudicis et luxuria larvata (870-882)	» 639
ARTICULUS VI. De Pathologia sexuali (883.884).	» 651
Conclusio prudentis confessarii (886)	» 653

TRACTATUS OCTAVUS

De censura et prohibitione librorum.

INTRODUCTIO (887).	Pag. 655
CAPUT I. — De praevia librorum censura (888-893).	» 656
CAPUT II. — De prohibitione librorum (894-901)	» 659

TRACTATUS NONUS

De Censuris.

§ 1. Generalia de poenis et censuris (902-905).	667
§ 2. Singularum censurarum vis et effectus (906-908).	» 669
§ 3. Vigentes censurae latae sententiae ex iure communi	
I. Excommunicationes (909-915).	» 671
II. Suspensiones (916).	» 675
III. Interdicta (917)	» 676
ERRATA ET ADDENDA	» 677
INDEX RERUM ALPHABETICUS	» 681

SECTIO ALTERA

DE RECTO USU SACRAMENTORUM

TRACTATUS PRAEVIUS

DE STATIBUS PERSONARUM IN ECCLESIA

---

1. — Inter utramque sectionem in quam specialem Theologiae moralis partem divisimus, quasi media interiacet tractatio de *personis* in Ecclesia. Omnes enim per virtutum exercitationem et fructuosum usum sacramentorum ad sanctitatem vocantur, ita ut cum leges tum sacramenta dici possint fuisse propter istas personas instituta. Praeterea, cum per fidelium universitatem, tum, magis peculiariter, per varia instituta religiosa, Ecclesia Deum collective religione colit. Per clericos rursus et actus virtutum imperat, et administrat sacramenta.

Cum ergo personae ad neutram sectionem exclusive pertineant, expedire videtur ut, pro more ceterum recepto, specialis titulus inscribatur de statibus personarum in Ecclesia. Porro *tres* personarum status in Ecclesia distinguuntur. Personae enim sunt vel *clerici* vel *laici*; utrique autem possunt esse *religiosi* (c. 107). Itaque dicemus de *clericis*, - de *religiosis*, - de *laicis*.

TITULUS I.

De Clericis.

CAPUT I. — De Clericis in communi.

ART. I. — Notiones de clericis, iurisdictione, incarnatione.

2. — « Qui divinis ministeriis per primam saltem tonsuram mancipati sunt, clerici dicuntur » (c. 108, § 1).

3. — Cum inaequali sint gradu, habetur in Ecclesia Hierarchia. Hierarchia, etymologice et in abstracto, idem

est quod *sacra Potestas*. In concreto dicit *seriem personarum quae sacram potestatem aliquo gradu participant*.

Duplex est hierarchia : *ordinis* et *iurisdictionis* ; utraque gradus habet alios *divinae* alios *ecclesiasticae* institutionis.

« Ex *divina* institutione, *sacra hierarchia* ratione *ordinis* constat episcopis, presbyteris et ministris; ratione *iurisdictionis*, pontificatu supremo et episcopatu subordinatō; ex *Ecclesiae* autem institutione alii quoque gradus accesserunt » (c. 108, § 3).

4. — *Ordines* alii sunt *maiores* vel *sacri* : tales, in Ecclesia latina, sunt presbyteratus (cum episcopatu), diaconatus, subdiaconatus ; alii sunt *minores* : acolythatus, exorcistatus, lectoratus, ostiariatus (c. 949).

5. — *Iurisdiclio* alia est *ordinaria*, quae ipso iure annexa est officio ; alia, *delegata*, quae commissa est personae. *Ordinaria* rursus potest esse sive *propria* sive *vicaria* (c. 197) : prior possidetur titulo et nomine proprio, altera, quia quis vices alterius vel absentis, vel impediti, vel quoque nimis negotiis detenti supplet. Cogita episcopum et vicarium generalem, S. Pontificem et Vicarium apostolicum.

Iurisdiclio ordinaria alii per se delegari potest, non item delegata vel subdelegata, nisi id expresse concedatur. Subdelegari tamen potest, nisi aliud constet, potestas delegata a S. Sede, et potestas delegata ad universitatem negotiorum, saltem unius generis, utputa matrimoniorum (c. 199).

Iurisdiclio quoque dividitur in *iurisdictionem fori externi* et *iurisdictionem fori interni*. Prior est potestas stricte socialis, exercenda immediate in commune Ecclesiae bonum, altera immediate in bonum personae privatae exercetur. Prior attingit subditum, prout membrum est societatis visibilis ecclesiasticae, omnibus eius legibus in actionibus suis exterioribus subiectum ; altera exercetur in subditum quatenus variis conscientiae obligationibus afficitur. Potestas fori interni, seu conscientiae, est vel fori *sacramentalis*, cuius usus proinde saltem *accusationem sacramentalem* supponit, vel fori quoque *extrasacramentalis*, quae etiam extra tribunal paenitentiae validum et licitum usum habet (cfr. c. 196. 202).

Actus iurisdictionis fori externi valent quoque pro foro interno, non autem e converso (c. 202).

Qui tamen in foro interno absolutus est a censura, potest quoque, remoto scandalo, in actibus fori exterioris se gerere ut absolutum; reservato iure Superioris urgendi censuram in foro externo, nisi concessio absolutionis probetur aut saltem legitime praesumatur in hoc externo foro (c. 2251).

Denique iurisdictio *iudicialis* in proprium commodum aut extra territorium per se exerceri nequit; contra autem, iurisdictio *voluntaria* seu non iudicialis (c. 201), qualis dispensandi.

6. — Iurisdictio *ordinaria* in foro externo dat veram qualitatem Praelati clerico sive saeculari sive religioso; quamvis titulus Praelati honoris quoque causa a S. Sede conferatur (c. 110).

Non omnis tamen Praelatus est *Ordinarius*. Hoc autem nomine veniunt, « praeter R. Pontificem, pro suo quisque territorio, episcopus residentialis, abbas vel praelatus *Nullius* eorumque vicarius generalis, administrator, vicarius et praefectus Apostolicus, itemque ii qui, praedictis deficientibus, interim ex iuris praescripto aut ex probatis Constitutionibus succedunt in regimine; pro suis vero subditis, Superiores maiores in religionibus clericalibus exemptis » (c. 198, § 1).

Iidem, exceptis Superioribus religiosis, vocantur quoque *Ordinarii loci* seu *locorum* (c. 198, § 2).

7. — Clerici *vagi* nullatenus admittuntur. Omnis clericus vel alicui dioecesi vel alicui religioni ascriptus esse debet (c. 111).

Quare c.us 648 et 669, § 2 providetur ut clericus e religione dimissus, si sit in minoribus ordinibus constitutus, eo ipso ad statum laicalem redigatur.

Ascriptio *dioecesi* seu *incardinatio* fit per receptionem primae tonsurae; hac recepta, per formalem excardinationem et incardinationem (cc. 111-117).

Ascriptio *religioni* fit per professionem; et plene quidem per professionem perpetuam, quae excardinationem efficit (cc. 115. 585).

Per receptionem primae tonsurae clericus incardinatur ei dioecesi pro cuius servitio promotus fuit. Sed non ideo fas est episcopo

quemlibet saecularem, collata prima tonsura, in suam dioecesim cooptare. Etenim ex c. 956 oportet ut saecularis habeat domicilium una cum origine, aut saltem domicilium. (Notio domicilii data est t. 1, n. 266. Originem autem quis habet ubi, cum natus est, pater aut, si fuerit illegitimus, mater domicilium aut, deficiente domicilio, quasi-domicilium possidebat). Ut autem saeculari qui in sua dioecesi non habet nisi domicilium episcopus tonsuram tamquam proprius legitime conferat, oportet ut promovendus animum in dioecesi perpetuo manendi iureiurando firmet (c. 956).

Litterae porro excardinationis et incardinationis debent esse perpetuae et absolutae (non condicionatae).

Dimissum tamen religiosum qui dioecesim amiserit potest quilibet episcopus non pure et simpliciter sed pro experimento ad triennium recipere (c. 641).

ART. II. — De clericorum iuribus et privilegiis.

8. — Non pro modico iam honore habere debent clerici, quod « ex divina institutione sunt in Ecclesia *clerici* a *laicis* distincti, licet non omnes clerici sint divinae institutionis » (c. 107).

Status praeterea clericorum secum affert iura et privilegia. *Iura* autem sunt bona seu utilia quae ex ipsa status clericalis ratione clericis inviolabiliter competunt; *privilegia* vero, bona seu utilia quae positivo legislatoris beneficio, ad dignitatem status melius tutandam, addita sunt.

9. — Iura. 1. Itaque, quia est eorum qui praesunt, status clericalis clericos idoneos facit ad legitime participandam potestatem sive ordinis sive iurisdictionis ecclesiasticae, et ad obtinenda beneficia ac pensiones ecclesiasticas (c. 118).

Status iste exigitur ut condicio *valoris*, cum agitur de iurisdictione, de beneficiis ac pensionibus, nec beneplacito apostolico defectus sanatus est.

2. — Hinc persona clericorum adipiscitur quandam sanctitatem, quae, ex voluntate Ecclesiae, omni iniuria *reali* violatur, ita ut auctor iniuriae sit reus *sacrilegii* (c. 119).

Realis autem iniuria omnes actiones exteriores complectitur

quae *factis*, non verbis, iniuriosae sunt in corpus, in libertatem vel in dignitatem. Cf. Wernz, *Ius decr.*, t. 2, n. 163.

3. — Et generali modo debetur clericis a fidelibus **reverentia**, quae alia est pro alio gradu ac munere.

10. — Privilegia communia sunt privilegium *canonis* quo sanctitas status protegitur; privilegium *fori*; privilegium *immunitatis* a servitiis; privilegium seu beneficium *competentiae*.

1. — Privilegium **canonis** poenis punit eos qui realis iniuriae rei sunt erga clericos.

Praeter alias poenas latae vel ferendae sententiae, qui violentas manus iniecerit in personam *Romani Pontificis*, excommunicationem contrahit SS. Sedi Ap.cae specialissime reservatam, et est ipso facto vitandus; qui in personam *Cardinalis*, *Legati R. P.*, *Patriarchae*, *Achiepiscopi*, *Episcopi* etiam *titularis*, incurrit in excommunicationem, l. s. Sedi Ap.cae speciali modo reservatam; qui in personam *clericorum* vel aliorum *religiosorum* utriusque secus exc. em committit Ordinario proprio reservatam. (c. 2343).

2. — Privilegio **fori** clerici non possunt, etiam in eorum temporali causa, conveniri, *saltem ut rei*, coram tribunali laicorum, « nisi aliter pro locis particularibus legitime provisum fuerit » (c. 120), vel nisi licentia competentis Superioris ecclesiastici sit obtenta.

S. Sedi reservata est licentia, cum conveniendi sunt Patres Cardinales, Legati A. S., episcopi etiam titulares, abbates vel praelati *nullius*, supremi religionum iuris pontificii Superiores, Officiales maiores Curiae romanae ob negotia ad ipsorum munus pertinentia; alii conveniri possunt ex licentia Ordinarii loci in quo causa peragitur; atque is monetur ne licentiam sine iusta et gravi causa detrectet (c. 120 § 2).

Conventi, nihilominus comparere possunt, monito Superiore a quo licentia obtenta non fuit (c. 120 § 3).

Privilegio isti derogatur per *concordata*, atque etiam per *consuetudinem* saltem saecularem. Hanc pro Belgio, Germania, Hollandia, agnovit Secretaria Status a. 1911 (Cf. *Per.* 1, 190). Alibi quoque de saepe violato isto fori privilegio Ecclesia tacere solet, et fere hoc obtinere conatur, ne, sine S. Sedis venia, episcopus, praecipue in causa criminali, coram iudice laico trahatur.

Suadebimus itaque ut debitae licentiae petantur;

bonam vero fidem partium vel magistratuum generatim non turbabimus. Fideles tamen opportune monebimus, vigere semper legem divinam naturalem quae vetat ne, sine proportionata causa, permittantur scandala et diminutiones auctoritatis ecclesiasticae.

3. — Privilegium immunitatis seu exemptionis huc spectat, ut clerici immunes habeantur a servitiis quae aegre cum ipsorum statu conciliari posse ab Ecclesia iudicantur. Servitia ista sunt potissimum *militia* et non nulla munera publica, v. g. ne in iuratos in causis criminalibus assumantur.

Ad Ecclesiam, utpote Societatem indirecte superiorem, pertinet aestimare quatenus munia et civilia officia a statu clericali aliena sint. Rem tamen cum guberniis civilibus amice componere Ecclesia minime recusat.

Cum autem non patitur leges civiles Ecclesiae iura audacter violent, clerici, cum sui Ordinarii licentia, saecularem militiam voluntarii capessere poterunt ut citius liberi evadant (c. 141).

Dio autem 15 iul. 1919, S. C. de Religiosis declaravit hactenus vigere decretum *Inter reliquas*, 1 ian. 1911, de religiosis servitio militari astrictis, et quaedam praeterea corollarii instar statuit. (A. A. S. 11, 321).

4. — Beneficio competentiae clericus qui solvendo non est permittitur servare quae ad honestam sui sustentationem prudenti ecclesiastici iudicis arbitrio sunt necessaria (c. 122).

Beneficium istud, cum, in hodierno civili iure, omnibus debitoribus commune factum sit, clericis non negabitur, nisi quod civiles leges rem arbitrio iudicis civilis definitam volunt.

11. — Privilegia ista, propter clericalis status decorem tributa, per clericorum renuntiationem cessare nequeunt (c. 72). Immo iisdem clerici uti per se debent; prudenter tamen: quare c. 120 positive ipsis indulget ut citati coram iudice laico, ad vitanda maiora mala, comparere possint, certiore facto Superiore a quo venia obtinenda erat.

Amittuntur autem a clerico qui ad statum laicale reducit vel iure deferendi habitum ecclesiasticum in perpetuum privatur. Restituto statu vel iure deferendi habitum, recuperantur (c. 120). Atque ipso iure estatu cleri-

cali decidunt clerici minores qui nuptias ineunt, vel propria auctoritate sine legitima causa habitum ecclesiasticum et tonsuram dimiserint, vel militiae nomen dederint. (cc. 132 § 2; 136, § 3; 141, § 2).

Itaque clara iuris dispositione dispensamur hodie a sollicitudine definiendi condiciones quibus clerici istis privilegiis uti possint. Cf. v. g. d'Annib. I, 100. Privilegia omnibus competunt qui e statu clericali non exciderunt vel habitu clericali non sunt legitime spoliati.

ART. III. — De communibus clericorum obligationibus.

§ 1. — OBLIGATIONES POSITIVAE.

12. — 1. Sanctior prae laicis vita interior et exterior (c. 124).

Quare locorum Ordinarii curare debent: « ut clerici omnes paenitentiae sacramento frequenter conscientiae maculas eluant »; ut « cotidie orationi mentali per aliquod tempus incumbant, ss. Sacramentum visitent, Deiparam Virginem mariano rosario colant, conscientiam suam discutiant ». Quo c. 125 simul potestas confertur Ordinariis haec magis definiendi et efficaciter urgendi.

13. — 2. Reverentia et oboedientia proprio Ordinario.

Quare, « quotiens et quamdiu id, iudicio proprii Ordinarii, exigit Ecclesiae necessitas, ac nisi legitimum impedimentum excuset, suscipiendum est clericis ac fideliter implendum iuxta quod ipsis fuerit ab episcopo commissum » (c. 128).

Reverentiae debitum huc spectat ut, more recepto, Superioribus honorem reddant et obsequia praestent.

Forma oboedientiae haec est ut prompti sint clerici ad parendum legibus, praeceptis, monitionibus Superiorum suorum. *Materia* sunt res ecclesiasticae. *Fines* natura status, usibus et munere suscepto definiuntur. Hoc praecipue cavendum est ne officiis ecclesiasticis quae gerunt docendo, praedicando, instituendo iuventutem, regendo paroeciam abutantur ad studia partium fovenda, sed ea administrent secundum intentionem et mandata Ecclesiae, et non contra Superiorum directionem. (Cf. Wernz, I, 2, n. 190-192.)

14. — 3. **Studia**, praesertim *sacra*, cura solidae doctrinae, alienae a temerariis novitatibus (c. 125).

15. — 4. Delatio decentis **habitus ecclesiastici**; simplex **capillorum cultus**; et, per se, **tonsura** seu corona clericalis. (c. 136 § 1).

Quis habitus deferendus sit, id consuetudine et praescriptis Ordinarii loci magis definitur.

Omnis affectata elegantiae cura etiam a capillorum cultu excludi debet.

Corona clericalis, quae pro sacerdotibus laudabiliter augetur, ita ut hostiae communionis respondeat, per se imponitur, nisi, « recepti populorum mores aliter ferant ». Non tamen constat de gravi obligatione conscientiae.

Si clerici maiorum Ordinum vel beneficiati *diu*, i. e. ex d'Anib. III, 146 (7) ad quinque vel sex dies, habitum clericalem dimiserint, id grave reputatur. Gravis obligatio pro clericis minorum Ordinum, secluso praecepto episcopi vel statuto synodali, non videtur demonstrari. Grave tamen omnibus foret habitum ex contemptu et cum scandalo dimittere. Iustus timor et, pro loci consuetudine, ratio itineris a deferendo habitu excusare potest. Ordinarius iudicium de necessitate itineris sibi opportune reservabit. Quo magis autem habitus ab ecclesiastico distet ut cum laicali confundatur, eo gravior ratio requiritur ut clericus hunc pro illo induat.

Canone 136 nihil de **barba** praescribitur aut permittitur. Itaque non est recedendum a dioecesis consuetudine, quae ius particulare, nullo modo iuri communi contrarium, constituere potest. Dicta confirmantur responso S. C. C.

Quaestioni enim Em. episc. Wratislaviensis: An Codice iuris canonici data sit quibuscumque clericis saecularibus libertas gestandi barbam, et, respective, an episcopis competat prohibitionem hucusque vigentem in suo robore sustinere pro dioecesibus suis » S. C. C. die 10 iun. 1920, rescripsit: « Negative ad primam partem; affirmative ad alteram ».

Positive vetatur usus **anuli** clericis quibus anulus non est a iure aut apostolico privilegio concessus (c. 136 § 1).

De illo anulo agitur qui habet rationem ornamenti, vel insigne est privilegii aut dignitatis.

16. — **Lex residentiae**, quae eos clericos stricte urget qui beneficium aut officium residentiale habent, ad alios aliquo modo extenditur, quatenus licentia, saltem praesumpta, Ordinarii proprii necessaria dicitur ut clerici per notabile

tempus (utputa ultra tres menses) a dioecesi sua absint. Et qui cum licentia sui Ordinarii in aliam dioecesim transierit, suae tamen dioecesi manens ascriptus, ob iustam causam et naturali aequitate servata revocari potest. Integrum quoque est Ordinario alienae dioecesis eidem licentiam ulterioris commorationis in proprio territorio denegare, nisi ei beneficium contulerit — (cc. 143. 144).

§ 2. — DE NEGATIVIS CLERICORUM OBLIGATIONIBUS.

17. — Haec regula generalis tradi potest, ut clerici fugiant saecularia negotia et oblectamenta, et omnia quae cum status clericalis sanctitate, modestia, decore et dignitate aegre componi possunt. Sunt autem:

18. — 1. Quae periculosa sunt *virtuti* et *nomini* clericorum. Quare

a) Nec apud se retinere vel ullo modo frequentare possunt mulieres de quibus suspicio esse potest.

b) Cohabitare tantum possunt cum mulieribus proxime cognatis (i. e. consanguineis primi et secundi gradus aut quibus debetur reverentia, et affinibus primi gradus), aut a quibus spectata morum honestas, coniuncta cum proVectiore aetate, omnem suspicionem amoveat.

Ordinarius loci haec magis per statuta synodalia definire solet, sicut potest quoque in casu particulari prohibere clericos a retentione vel frequentatione mulieris coniunctae quacum per accidens periculum sit scandali vel incontinentiae (c. 133).

Hoc intellegendum est quando ipse clericus est caput domus. Sed, secluso semper scandalo vel periculo particulari, honesta quoque aestimatur cohabitatio cum mulieribus quae ad familiam pertinent personarum coniunctarum quibuscum clerici habitant (Cf. Palmieri, *Op. theol.* tom. 4, tr. 9, n. 455).

c) Contra, praesidium virtutis et fervoris per se affert *vita communis*. Quare haec c. 134 commendanda et servanda dicitur.

19. — 2. Quae periculosa sunt *paci animi* et *honestae sustentationi*. Quare, inconsulto loci Ordinario, clericus a *fideiubendo* etiam de bonis propriis prohibetur (c. 137).

Fideiubet qui in locum debitoris principalis impotentis obligationem implendam suscipit.

20. — 3. Quae vel in se, vel spectato statu clericali, *dedecent*. Enuntiato principio, c. 138 haec exempla profert:

a) « Indecoras artes ne exerceant. Tales sunt artes macellarii, tabernarii.

b) « Aleatoriis ludis, pecunia exposita, ne vacent ». *Vacare* est crebro et per longum tempus rei indulgere. Aleatorius lusus is est qui magis in fortuna quam in industria fundatur.

Itaque, ius commune non prohibet lusum moderatum, per breve tempus aut causa recreationis. Immo expresse solum lusum commemorat ubi pecunia exponitur. Definitiones synodales attendendae sunt.

Gravitas peccati ex scandalo, tempore, pecunia, qualitate personae pendeat. Usus recepti in scandalum influunt. Iam certos ludos publicos spectare, poterit esse grave.

c) « Arma ne gestent, nisi quando iusta timendi causa subsit ». Maxime prohibetur ne publice armati incedant.

Occulta delatio non erit gravis et facile aliqua defensionis ratione excusabitur. Nec arma defensiva domi tenere prohibentur.

d) « Venationi ne indulgeant; clamorosam autem numquam exerceant ».

Itaque, ex iure communi, non prohibetur venatio non clamorosa, nisi per nimium tempus; frequens autem venatio clamorosa sub gravi iam antea vetita putabatur. Statuta synodalia haec magis prohibere possunt.

e) « Tabernae aliaque similia loca sine necessitate aut alia iusta causa, ab Ordinario loci probata, ne ingrediantur ».

Taberna hic accipitur omnis locus in quo adventantibus palam et promiscue vinum, cerevisia, liquores minutim venduntur; non autem ea loca quae refectioni vel hospitio principaliter destinantur (trattoria, albergo). Nam locus qui aequè utroque nomine venit (café-restaurant) sub prohibitione cadit. Non prohibetur tamen locus qui selectis tantum personis patet: « societas privata ». Nec domus quae passim a clericis adeuntur etsi in se vi-

deantur esse tabernae: usus legem temperat, nisi Ordinarius protestetur.

Necessitas haberi potest in itinere. *Alia* iusta causa nasci potest clerico qui comitatur parentes, vel adulescentes eius custodiae commissos, vel qui ratione cognitionis hospitem visitat. Sufficit autem ut causa tacite Ordinario probetur, vel ut is praesumatur causam admissurus esse.

Solent statuta synodalia haec magis definire. Atque his legibus *peregrini* oboedire debent, quamvis tamen coniunctas poenas vel censuras effugiant.

f) « Spectaculis, choreis et pompis quae eos dedecent vel quibus clericos interesse scandalo sit, praesertim in publicis theatris, ne intersint » (c. 140).

Haec itaque non absolute prohibentur, sed quatenus ratio decoris vel ratio scandali praesentiae clericorum obstiterit. Sic, nihil obstat quin clericus audiat concentum publicum, quin honestam choream quae pars sit tragoediae classicae coram selectis personis exhibitae spectet, quin sollemnem pompam propter causam religiosam vel patriam aliquo modo participet. Dum, contra, per se dedecet ut adsit agitationi taurorum, ut choreas ducat, ut pompae mundanae vel nimis profanae intersit. Bis autem, 31 mart. 1916 et 10 dec. 1916, S. C. Consistorialis vetuit ne, in America septemtrionali, sacerdotes choreas promoverent et foverent quae ad pia opera sustentanda exercerentur, aut iisdem interessent, si forte a laicis promoverentur. Cf. A. A. S. 8, 147 et 10, 18; vel *Per.* 8, 161 et 9, 43.

Publica autem *theatra* adire generaliore modo prohibentur. Quod ad *theatra* privata, adiuncta prudenter perpendenda sunt.

Theatralibus spectaculis « cinematographica » affinia sunt. Usus tamen locorum sunt observandi. In Urbe, accessu ad publicas cinematographicas exhibitiones, uterque clerus absolute prohibetur decreto 15 maii 1918 (A. A. S., 10, 300).

21. — 4. Quae a *statu* clericali *aliena* sunt. Quare: a) « Sine apostolico indulto medicinam vel chirurgiam ne exerceant » (c. 139, § 2).

Missionarii tale indultum impetrare solent, in quo excipitur *incisio* vel *adustio*, i. e. tales quae periculum vitae vel mutilationis afferant. Ante Codicem benignior

sententia indulgebat exercitium sine incisione vel adu-
stione. Codex omne exercitium prohibuit. Exercitium
dicit frequentem usum, ita ut accidentalis interventus
non prohibeatur.

Nec prohiberi videtur exercitium circumscriptum personis
propinquis, propriae communitatis. Excusari quoque potest usus
partialis et non quaestuosus quo solum quaedam remedia facilia
et tuta applicantur. Quamquam dum corpori mederi cogitant, ele-
rici vitare debent ne animis noceant sive propter invidiam medi-
corum, sive propter iacturam temporis quod sacris ministeriis
debetur.

Praeterea, ut patet, praevalet semper, in vera ne-
cessitate, lex caritatis qua proximo indigenti opem ferre
iubemur.

Clerici qui, vetitam sibi medicam vel chirurgicam
artem exercentes, graviter peccaverint, fiunt *irregulares*
ex delicto, si exinde mors sequatur (c. 985, 6°).

b) « Tabelliones seu publicos notarios, nisi in Curia
ecclesiastica, ne agant » (c. 139, § 2).

Notarius publicus instrumenta iuridica, qualia testa-
menta, contractus, conscribit, iisque, maxime datae seu
diei qua facta dicuntur, fidem publicam tribuit.

c) « **Officia publica** quae exercitium laicalis iurisdi-
ctionis vel administrationis secumferunt, ne assumant »
(c. 139, § 2).

Laicalem iurisdictionem exercet rex, iudex; admi-
nistrationem vero praefectus provinciae, syndicus.

Iurisdictio vel administratio intellegitur hoc loco *singularis*,
non quae collective a pluribus exercetur. Hoc enim canone minime
prohibetur ne quis munus deputati ad consilium municipale vel
parlamentum exerceat.

d) Sine licentia *sui Ordinarii* (ergo pro religiosis
religionis clericalis exemptae, Superioris maioris) gestio
honorum ad laicos pertinentium; officia saecularia quae
onus reddendarum rationum secumferant (c. 130, § 3).

Utilitas privata familiae ad quam clericus pertineat
et utilitas ordinis socialis gestiones istas suadere pos-
sunt. Quod Pius X, s. m. senserat, cum in decreto *Do-
cente Apostolo*, 18 nov. 1910 (A. A. S. 2, 910, *Per.* 5, 261)
ita prohibuit ne clerici in operibus « socialibus » tempora-

les administrationes assumerent, ut simul praevideret necessitatem exceptionis faciendae. Sed quam tunc sibi reservaverat, nunc permissa est iudicio Ordinarii, ut Commissio Codicis in plenariis coetibus 2-3 iun. 1913 declaravit (A. A. S. 1918, t. 10, p. 344).

Extraneorum quidem non autem propinquarum personarum *tutores* esse clerici saeculares prohibentur. Statuta synodalia assensum episcopi non raro postulant.

Non pauca autem sunt officia saecularia quae ad patrocinia obligant; puta officium dirigentium « postas », vias ferreas, custodientium hypothecas.

e) « **Procuratoris aut advocati munus ne exerceant, nisi in tribunali ecclesiastico, aut in civili, quando agitur de causa propria aut suae ecclesiae.** »

Procurator hic est quem gallice vocant *avoué*, qui, partes litigantes repraesentans, pro ipsis agit in causis civilibus; *advocatus* vero est patronus causarum. Ante Codicem, permittebant ut clerici possent quoque in foro laicorum advocare pro causis personarum coniunctarum usque ad quartum gradum canonicum, et miserabilium. Strictior itaque est Codicis dispositio. Severitas explicatur, quia hodie non desunt quoque in foro civili qui patrocinia pauperum gratis (pro Deo) suscipere iubentur. Fortasse tamen nomine causae propriae causa quoque cognatorum intellegi potest, ut insinuat R. P. Maroto, n. 563. Causa ecclesiae suae est clerico causa ecclesiae vel monasterio seu religionis cui ascriptus est.

f) « **In laicali iudicio criminali, gravem personalem poenam prosequente, nullam partem habeant, ne testimonium quidem sine necessitate ferentes** » (c. 139, § 3).

Ante Codicem, clerici prohibebantur testes esse in causa sanguinis, i. e. ubi poena mortis vel mutilationis decernitur, nisi obtenta venia episcopi, et facta protestatione se minime intendere poenam sanguinis. Can. 139, § 2 prohibitio extensa videtur ad omne iudicium criminale quo gravis poena *personalis* pronuntiabitur.

Poena personalis est quae directe afficit personam sive in corpore suo (poena capitalis) sive in libertate sua (v. g. carceris ultra sex menses). Sed simul excusatio necessitatis admittitur, quae esse potest defensio rei, vindicatio innocentis, damnum pu-

blicum avertendum, ipsa coactio potestatis publicae. Cavetur interdum legibus particularibus, ne clerici sine licentia episcopi testimonium ferant.

g) Ut munus sollicitent vel acceptent senatoris aut « deputati » clerici opus habent licentia tum sui Ordinarii, tum Ordinarii loci in quo electio facienda est.

Si qua pontificia prohibitio intercesserit, qualis diu viguit in Italia, facultas S. Sedis necessaria est (c. 139, § 4).

h) Militiam saecularem capessere vetantur voluntarii, nisi in casu supra dicto n. 10, 3; atque intestinis bellis et ordinis publici perturbationibus abstinere iubentur (c. 141, § 1).

22. — Antiqua et speciali prohibitione, clerici a certis negotiationibus arcentur. Hinc c. 142 « prohibentur clerici per se vel per alios negotiationem aut mercaturam exercere sive in propriam sive in aliorum utilitatem ».

Brevis ille canon, quo ius antiquum compendiose refertur, ex norma c. 6, 2º, secundum ius antiquum interpretandus est.

1. *Notiones.* Negotiatio, usu generico, est omnis, in finem immediate temporalem facta, rerum pretio aestimabilium commutatio, praecipue per emptionem-venditionem. Distinguitur *oeconomica* seu *simplex*, quae ad rem familiarem bene administrandam spectat, et habetur cum venduntur fructus ex proprio agro collecti, vel ea quae supersunt ex rebus quae ad usus proprios etiam large coempta fuerant; vel quae, ad usum proprium empta, mutato consilio, venduntur, propter bonam lucri occasionem. Non nulli; v. g. Schmalzgrueber, in l. 3, t. 50, n. 9, Wernz, t. 2, n. 217, *politicae* negotiationis nomine designant, coemptionem exercitui, cuidam communitati.

Lucrativa negotiatio intentione lucri imperatur. In *strictè dicta*, res eo consilio emuntur ut, moraliter nihil mutatae, carius deinde vendantur. Atque haec vocatur *quaestiosa*. Supponit ergo momento emptionis existentem, *intentionem* res non mutandi, res carius vendendi; et *intentionem* quae sit causa emptionis. Minus proprie dicta seu artificialis est eorum qui res eo fine emunt ut arte industria in utiliore formam redacta carius vendantur. V. g. emitur lana ut inde pannus confectus, hordeum ut cervi-

sia inde fabricata, uva ut vinum inde expressum, *cum lucro* vendantur.

Mercatura, quae in c. 142 cum negotiatione nominatur, vix ab illa differt. Supponere tamen videtur veras merces, dum negotiatio habetur quoque de pecunia, in cambio, et de iuribus seu titulis bancariis.

2. Quatenam *retentur*. a) Iamvero cuiuslibet negotiationis *modus* talis esse potest qui clericos dedeceat. Et hunc vitandum esse per se patet.

b) Sed praeterea, iam antiqua prohibitione, vetantur clerici *quaestuosam negotiationem* nomine proprio vel alieno, per se vel per alios exercere. Negotiatio nomine *alieno* exercetur a clericis qui ipsi negotium, non tamen suo periculo, gerant. Per *alios* vero exercetur, quando nomine clerici et suo periculo per mandatarios geritur.

Severitas ista partim opinione quam Aristoteles et antiqui de ista negotiatione habebant, partim natura rei, explicanda videtur. Aristoteles enim et antiqui lucrum mere commutantis merces vix honestum reputabant, quia oeconomicum mercatoris servitium minus bene perspexerant. Huc adde suspicionem mendaciorum et fraudum in quam mercatores incurrere solent. Ac sollicitudo lucri captandi ex negotiationibus mentem ita occupare solet ut eam nimis avocet a superioribus istis studiis in quibus clerici ex officio *versari* debent. Cf. Schmalzgrueber, in l. 3, t. 50, n. 6; Ciceronem, *De Officiis*, l. I, c. 42.

c) *Quaestuosam negotiationem* facit qui eo fine pecunias colligit ut ex *cambio* lucretur; non autem qui possedas vel quaesitas ob alium finem pecunias cum lucro commutat. Unde cambio activo operam dare clerici prohibentur.

d) *Artificialis negotiatio* minus absolute clericis vetatur. Similes tamen sollicitudines ac quaestuosas parere solet. Quare vetatur coemptio rerum ideo facta ut opera aliena seu ab operariis ad id conductis immutentur. Verum licet clericis res coemptas industria propria mutare et vendere; licet, etiam per alios, fructus proprii agri immutare et vendere.

Opera aliena est potissimum operariorum qui in hunc finem conducti sunt. Non autem aliena est opera membrorum religiosae communitatis, sive professi, sive novicii, sive postulantes fuerint

Nec stricte aliena est opera eorum qui alicui titulo ad familiam pertinent, ut sunt alumni qui institutionis causa vel ad artem ad-discendam eodem tecto recipiuntur vel scholas frequentant. Praeterea, quod pauci operarii conducti addantur ad familiares, non impedit quin industria moraliter propria clericorum esse censeatur.

e) *Oeconomica* demum negotiatio nullo iure prohibetur. Quid de *politica* dicendum est? Qui ex intentione lucri cogitaverit saecularibus res magna quantitate procurare, profecto negotia saecularia administraret; immo, res cum lucro dividendo, vere quaestuosae negotiationi operam daret. Qua duplici ratione Wernz, n. 219, negotiationem politicam ut per se vetitam repraesentare potest. Nec loci antiqui iuris quos allegat, aliud demonstrant (c. 3, ed. 88; c. 111, C. XXI, q. 3). Verum, si finis diversus a lucro rationabilem nec a statu clericali alienam explicationem suppeditet, maxime si sit ordinis superioris, huiusmodi procuraciones facile honestari poterunt. Sic non reprehenditur parochus qui efficit ut pauperibus vel personis exiguae condicionis certi cibi vel res cotidiani usus mitiore pretio offerantur; nec oekonomus collegii qui alumni suppelletillem scholarem procurat; nec rector loci peregrinationis qui obiecta devotionalia fidelibus emenda offert; laudabitur autem missionarius qui, incuriam populi supplens, coempto tempestive frumento praevissae fami occurrere satagit. In rerum autem pretio, tum honesta laboris remuneratio, tum fenus pecuniae insumptae, tum periculum quoddam damni computari possunt.

Ita fit ut usus satis generalis invaluerit apud clericos et religiosos vendendi cum aliquo lucro obiecta devotionalia ad ingressum ecclesiae exposita.

Quod, ex ipsa commutatione, lucrum proprium negotiantis seu commerciale percipiatur, per se valde saltem dissuadendum est, propter periculum fraudis et alucinatio-nis, ne honestiore praetextu palliata negotiatio quaestuosa exerceatur.

Ac sedulo cavendum est ut clerici artes sordidas vivant et ab omni modo agendi caveant qui sapiat avaritiam vel statum clericalem dedecet. Quare, ubi desit probatio consuetudinis, approbatio Ordinarii requirenda videtur.

Eam postulat Wernz, l. c. atque ex mente c. 139, § 3 necessaria dici potest.

3. *Applicationes.* 1. *Non vetatur:* Ut clerici vinum ex propriis vinetis per operarios conductos conficiant et vendant; ut suis pascuis pecora saginanda emant; ut ipsi, pro pretio, aliorum libros typis scribant, vel per conductos typographos sua opera edant. Atque iterum valet hoc proverbium: accessorium sequitur principale. Quare non impediuntur propria pascua quadam utili, non nimia portione conducta augere, et coempta animalia in iisdem sic auctis saginare; vel, ad vinum meliorandum, coemptam uvam alienam propria miscere; agrum emere ad exercendam (exploiter) venam metallicam.

Contra, *non licet* clericis agros alienos conducere ad fructus vendendos qui inde nascentur vel ad saginanda pecora, saltem si haec praestent opera aliena.

Lugo, de Iust. d. 26, n. 34 permittit emptionem iumentorum ideo factam ut locentur. Huic opinioni (quam sine reprehensione referunt *Arrequi*, n. 483, *Gén.* II, 40) astipulari non possumus. Locare enim est vendere usum; et, in iure canonico, locatio-conductio et emptio-venditio aequiperantur. Quare vera negotiatio quaestiosa in huiusmodi emptione ad locandum continetur. Cf. Molina, *De Iust.* d. 339 fine.

23. — 4. Non modica quaestio fit de « titulis » seu nominibus quibus quis iuridice fit *creditor* aut *socius* societatis industrialis vel mercatoriae. Ac sic dicta *actione* quispiam fit socius, ita ut in partem lueri vel damni (saltem pro actionis valore) veniat, dum *obligatione* est merus creditor pecuniae sub fenore.

Possuntne clerici, huiusmodi titulos propria pecunia acquirere? Propria, inquam pecunia; quae enim ad ecclesiam seu patrimonium ecclesiasticum pertinet, secundum normas a S. Sede praestitutas, prudenter et tuto collocari debet.

Nemo clericum a possessione *obligationum* prohibet; nemo clerico permittit *negociationes* istas, veras vel fictas, quae in Bursa frequentari solitae sunt (speculazioni).

Cetera minus constant. Et sunt qui, ad iuridicam rationem spectantes, non alias actiones possidendas clericis permittunt quam earum societatum quae vel venas carbonarias aut metallicas, vel vias ferreas exercent, aut alia ratione fundos proprios fructuose excolunt. Actionarios enim

esse omnes simul dominos agrorum seu fundorum ex quibus fructus quaeruntur, ita ut clerici ne per alios quidem, negotiationi quaestuosae vel illicitae artificiali operam dent. Si vero societates sint commerciales vel quae res emptas per conductos operarios lucri causa immutent, actionarios tunc participare negotiationem clericis prohibitam, seu tunc per alios negotiari, quod canonibus prohibetur. Sic severe d'Annib. III, 157; Wernz, t. 2, n. 219, Scholion. Sed iam ante responsa romana 1875 et 1885, quae in mitiores partes inclinant, plures auctores ut Bouix, *Revue des sciences ecclés.*, 1860, II, p. 430 ss.; Icard, *Praelectiones iuris can.*, n. 325; Lauwers, *De liceitate emptionis actionum industrialium et commercialium*; Sanguineti S. I., *Instit. iur. eccl.*, n. 220, sub hoc respectu neque inter actiones et obligationes, neque inter societates commerciales et mere industriales distinguendum esse existimabant. Sententia ista hodie communior facta est. Pro ea stant Bucceroni (II, 41); Ferreres (II, 105); Aertnys (I. 5, n. 99); Génicot (II, 49); Arregui (n. 483), inter moralistas; Bargilliat (I, 391); Mocchegiani (I, 1585); Maroto, *Inst.*, n. 572, inter canonistas.

Atque hae rationes nobis idem suadent: a) Hodie personae maxime a negotiationibus alienae huiusmodi titulos emunt et vendunt atque a nemine inde pro negotiatoribus habentur. Aestimatio autem communis plurimi in his rebus facienda est. Et cum eodem prorsus possessionis genere actiones societatis quae carbones extrahit et officinae quae cartas fabricat possideantur, communis sensus multo magis miraretur calliditatem istam qua altera possessio licita, altera illicita praedicaretur. Quid quod societates quae carbones vel metalla exercent plerumque simul plura fabricare solent? b) Possessione illarum actionum clerici nec minoris aestimantur, nec scandalum dant, nec ab officiis sui status avocantur: prorsus ergo et communiter rationes prohibitionis cessant. c) Ac si subtiliter rem examinare placeat, Benedictus XIV damnavit negotiationem quam clerici *personaliter noti* per alios exercerent, dum hic clerici qua tales nunquam comparent, sunt mere possessores seu latores titularum «anonymorum». Quid, quod, ut refert Maroto in l. c., praeparatum et iam approbatum schema canonis ex-

plicite clericis concedebat ut emerent « obligationes vel actiones societatum industrialium vel commercialium aut arcarum publicae utilitati inservientium »? Hinc solida saltem probabilitas istius sententiae egregie confirmatur, ac silentium pro tacita approbatione haberi potest.

Solutio per se non eo variat, quod de *constituenda* societate potius quam de constituta agatur. Difficilius tamen id permittendum est, ne suspicio cupiditatis, turpis lucri, aut nimiae sollicitudinis temporalis periculum subsit.

Itaque tunc per alios negotiationem clericus vere exercet, cum eius mandato personales geritur, vel in solidum, tamquam socius infinite obligatus, omnibus debitis gravatur: non autem quando mere negotio committit valorem titulo anonymo repraesentatum.

Et cum negotiationes seu « speculationes » de his titulis prohibemus, minime vetamus eas titulorum commutationes ad captandam occasionem lucri, ad declinandum periculum damni, quae pars sunt prudentis gestionis talis patrimonii.

Verum ab *administratione* societatum commercialium alieni manere debent. In coetu actionariorum non ipsi per se sed per probos mandatarios adsint et agant oportet.

Aliunde necesse quoque est ut societas nullum illicitum aut suspectum finem sibi proponat.

24. — 5. Exceptiones. Ipsa negotiandi prohibitio quibusdam exceptionibus circumscribitur.

1. Teste d'Annibale. III, 156 (12) « ex receptis moribus, si clericus in negotiis huiusmodi patri successerit una cum fratribus, ea per alios exercere permittitur ». Si ex alia successione clerico obtigerit negotium quod sine detrimento dimitti nequit, licentia opus habet quam intra Italiam et insulas adiacentes S. C. C., extra Italiam Ordinarius dare poterit.

2. In praesenti rerum inopia, ad sustentationem propriam, honesta negotiatio toleratur quantum satis sit ad honestum patrimonium constituendum. Si necessitas non est praesens sed probabiliter praevidentur futura; vel si necessitas non est propria sed consanguineorum; vel si necessitas non est *vitae* sed *status*, dispensatio sive S. Sedis in Italia, sive Ordinarii requiritur. Ordinarius dispensare potest: dummodo a) Nulla alia via suppetat; b) Genus ne-

gotiationis statum clericalem ne dedeceat : quare in litteris dispensationis modi honestiores praescribantur ; c) Facultates sint revocabiles et censeantur revocatae statim ac necessitas cessaverit vel alia ratio eidem providendi apparuerit.

Ipsae factae exceptiones iam insinuant quod historicae prohibitionis vices demonstrant. vetitum magis stricte urgeri cum facile aliter, per beneficia, est clerici sustentationi provisum ; temperari autem cum redditus ecclesiastici sunt exigui. Quare hodie, ubi Ecclesia tot bonis temporalibus spoliata est ita ut non pauci clerici utriusque ordinis et religiosae fere ad egestatem redigantur, simul a nimia severitate declinandum est, et caute prospiciendum est ut nihil susceptum, nihil indecorum, nihil quod minus aedificet admittatur. Simplex quidam negotiationis modus honestior esse potest quam callida legis observatio quae suspectam avaritiam sapiat.

6. Obligationis *gravitas*. Prohibitio negotiandi clericis facta per se *gravis* est. Ac clerici vel religiosi qui mercaturam vel negotiationem per se vel per alios exercent contra praescriptum c. 142, congruis poenis pro gravitate culpa ab Ordinario coercendi sunt (c. 2380).

Gravis tamen prohibitio supponit ut negotiatio *exerceatur*. « Exercere autem... significat pluralitatem actuum et quidem actuum qui moraliter h. e. proposito uniantur » (Palm., t. 4, tr. 9, n. 463). Unde semel aut iterum (etiam in magna quantitate) aut moraliter separatis vicibus id facere a peccato saltem gravi excusatur. Cf. d'Ann. III, 156.

Codice sublata est specialis excommunicatio quae ex C. e Clementis IX, *Sollicitudo*, 17 iun. 1669, confirmante C. em Urbani VIII missionarios plectebat. Cf. v. g. Palm., l. c., n. 464.

N. B. — Ex c. 542, hactenus recensitae obligationes, excepta residentia in dioecesi, sunt, mutatis mutandis, communes omnibus religionis, his quoque qui non sunt tonsurati.

CAPUT II. — Obligationes clericorum maiorum ordinum.

Obligationes omnibus maiorum ordinum clericis communes ab iis quae magis sacerdotum propriae sunt distinguemus.

§ 1. — OBLIGATIONES COMMUNES MAIORUM ORDINUM CLERICIS

Quae c. 132 et 135 memorantur: perfecta castitas et officium divinum.

I. — De obligationes castitatis.

25. — Ex c. 132 haec colligimus:

1. Clerici in maioribus ordinibus constituti a nuptiis arcentur. Vetitum istud impedimento *dirimente* sancitur.

2. Servandae castitatis *obligatione* ita tenentur ut contra eandem peccantes sacrilegii quoque rei sint.

Verbis istis controversia de titulo immediato sitne votum an lex ecclesiastica, non solvitur. Sicut autem Ballerini (*Op. theol.*, t. 4, tr. 9, n. 235-240) luculente ostendit, opinio quae obligationem castitatis ex sola lege ecclesiastica repetit, paucos patronos habet et nulla solida ratione tuitur, ita ut probabilis dici nequeat (Ball. n. 238). Verum haec moraliter constat:

a) Positiva Ecclesiae lege, suscepturis subdiaconatum in Ecclesia latina imponitur votum. Votum enim istud supponitur in C. Cum olim, c. De Clericis coniugatis (l. 3, t. 3) per verba: « Nos attendentes quod Orientalis Ecclesia votum castitatis non admisit »; supponitur in c. un. Quod votum, De voto, in 6 (l. 3, t. 15) quo votum dicitur sollempnizari per susceptionem ordinis sacri; et formaliter docetur in C. *Inter praeteritos*, 3 dec. 1779, § 41, Benedicti XIV. Sine voto praeterea explicari nequit quomodo clericus in sacris per luxuriam mere internam sacrilegii reus fiat: quod tamen communiter traditur.

b) Hi quoque qui castitatem vovere noluerint castitatem vi legis ecclesiasticae, ex *religione* observare debent, ita ut peccata contraria sint sacrilegia. Quia tamen tunc solo ecclesiasticae legis titulo obligantur, internae culpae reatu sacrilegii immunes fuerint. Sed clerici isti gravi et perpetua obligatione tenentur mutandi hanc voluntatem et emittendi votum.

c) Nullitas matrimonii attentata a clerico in sacris immediate

proficiscitur a lege ecclesiastica quae voluit ut ordo sacer esset impedimentum dirimens et ideo votum annexum sollemnizavit.

N. B. Ut clericus ipso voto ligetur, sufficit ut ordinem sacrum recipere voluerit cum oneribus quae ab Ecclesia ordinationi annexa sunt, licet necessitatem voti fortasse ignoraverit.

3. « Coniugatus qui sine dispensatione apostolica ordines maiores, licet bona fide, suscepit, ab eorumdem ordinum exercitio prohibetur ». Itaque coniugato qui ordinem sacrum suscipere cupiat dispensatione S. Sedis opus est.

26. — Qui metu gravi coactus ordinem sacrum receperit ad statum laicalem per iudicem redigetur, sine ulla obligatione sive castitatis sive officii divini.

Excipe si, remoto metu, ordinationem suam ratam habuerit. Ratihabitio autem potest esse expressa vel tacita, per ordinis exercitium, in his adiunctis factum ut rationabiliter continere videatur voluntatem se subiciendi obligationibus clericalibus. Quare, ut ad statum laicalem redigatur, clericus iste haec ambo probare debet: coactionem et defectum ratihabitionis (c. 214).

27. — Cum hac obligatione gravis quaestio conecitur de sanctitate requisita ut quis possit tuta conscientia ad ordines sacros ascendere.

1. Ipse Apostolus, Tim. 5, 22, iam id commendabat: « Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis ». C. e Nullus, 2. 17. 24; Trid. s. XXIII Ref. c. 5 ss. *episcopi* mores clericorum diligenter *investigare* et *probare* iubentur. S. Th. Suppl. q. 36, art. 4 ad 3 postulat in *ordinante certitudinem* de promovendorum qualitate; idem 2, 2, q. 189, art. 1 ad 3 haec scribit: « Ordines sacri praeexigunt sanctitatem... unde pendus ordinum imponendum est parietibus iam per sanctitatem desiccatis ab humore vitiorum ». Similia tradit Ben. XIV, C. e *Ubi primum*, 3 dec. 1740, qui inculcat quoque haec C. Lateranensis IV (1215), c. 27: « Sanctius est in ordinatione, maxime sacerdotum, paucos bonos quam multos malos habere ministros » (Verba citantur c. Cum sit, 14, De aetate et qualitate praeficiendorum (I, 14).

Quare, non tantum repellere possunt candidatos quos occulte indignos noverint, sed fortes esse debent in auferranda veste clericali iis quos constat Dioecesi non satis utiles fore, et in ordinibus differendis iis qui vitium etiam

occultum nondum satis emendaverint, nisi, attenta quantitate et qualitate delicti et emendationis spe, necessitas aut utilitas Ecclesiae suae, cui ipsis cavendum est, maiorem indulgentiam postulaverit. Cf. S. Alph., l. 6, n. 67 et 803.

2. Ipse candidatus qui conscius non est se posse sine nimia difficultate omne scandalum vitare et, ut minimum dicamus, habitualiter castitatem perfectam observare, graviter peccat si antequam sit fortior factus sacram ordinationem postulaverit.

Ratio est quia sanctitas interior et exterior partim per se, partim ex positiva Ecclesiae voluntate, ad obligationem status eorum qui in sacris ordinibus sunt pertinere dicenda est. Iamvero perpetua lex naturalis vetat ne statum suscipias, nisi te moraliter idoneum noveris ad eius obligationes implendas. Haec autem eo fortius tenent, quod de sublimiore statu agitur et quod perfecta probitas ministrorum Ecclesiae ad fidem et mores sive conservanda sive restituenda vel dilatanda tantopere refert.

Quod sanctitas vel eximia probitas inter obligationes status reponenda sit non paucis textibus elicitur. Ipse iam Apostolus I Tim. 3 diaconos vult « pudicos (σεπρούς), non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes mysterium fidei in conscientia pura. Et hi autem probentur primum, et sic ministrent, nullum crimen habentes ». C. A multis, 9. De aetate et qualitate ordinandorum (I, 11): « Erubescant impii et intellegant iudicio Spiritus S. eos qui in sacris ordinibus, presbyteratu, diaconatu, subdiaconatu sunt positi, si caste non vixerint, excludendos ab omni eorundem graduum dignitate ». Decr. Urbani II: « Nemo ad sacrum ordinem permittatur accedere, nisi aut virgo aut probatae castitatis existat ». C. Trid. s. XXIII c. 13 Ref. « Subdiaconi et diaconi ordinentur, habentes bonum testimonium et in minoribus ordinibus probati... qui sperent, Deo auctore, se continere posse ». Perfecta conversio a moribus ipsa hortatione Pontificalis R. ad subdiaconos inculcatur: « Si usque nunc fuistis ebrii, amodo sobrii, si usque nunc inhonesti, amodo casti ».

3. Instar corollarii, haec regula, non ut universalis, sed ut generalis proponi potest, ut ante sacrum ordinatio-

nem sufficiens probatio virtutis exigatur, ac proin virtutis proposita acquisito iam habitu castitatis confirmata sint.

Cum enim ab initio caste sit in ordine sacro vivendum, et sensus communis hominum vix aliam reperit capacitatis demonstrationem atque experimentum, qui acquisito castitatis habitu caret, temerarie tantum castitatem perfectam profiteri possit, quod nefas est. Cf. S. Alph. Dissertat. « Utrum sit neganda absolutio clerico habituato in peccatis lasciviae occultis, qui velit ad sacros ordines ascendere, sine praecedenti experimento continentiae ». — « Mutationes huiusmodi ex habitu pravo in bonum contrarium ordinarie contingere non statim, sed paulatim, post multiplices pugnas (nisi extraordinaria immutatio cordis per gratiam Dei peculiarem contingat), ipsa experientia, ut iam monuimus, satis ostendit; et qui prinitatem cordis humani ad malum novit, non dubitat de hac re. Quamvis enim homo sit liber haec est tamen eius ordinaria ratio agendi ut libere eligat quod ei magis placet; et quamvis minima gratia per se valeat cuilibet tentationi resistere, non solet habituatus attrahentem gratiam semper et penitus sequi; nec solet Deus huiusmodi homines illico emendare, sed paulatim per gradus ». Ita ad rem *Ball. Palm.*, t. 2. tr. 9. n. 231, quos tamen minus probamus quando cum S. Alph. et non paucis aliis pericula allegant multorum peccatorum quae graviora sint, et exclusionem matrimonii seu status qui remedium concupiscentiae affert. Pericula enim ista et peccata non paucis commodis spiritualibus melioris status compensantur. Cf. ratiocinia Lugonis (*Resp. mor.*, l. I, Dub. 18) de novicio habituato. Sed requisita status directe invocanda sunt.

Neque, ut apparet, specialem quandam legem appellamus qua Ecclesia praevidiam probationem exigeret. Talis enim lex non existit. Ipsa citata Pontificalis verba supponunt fieri posse ut quis a vita peccaminosa ad ordines sacros statim ascendat. Verum innitimur in obligatione *naturali*, quae requisita ad statum clericalem consequitur.

4. Quo maius est periculum relapsus et scandali; quo minor est reliqua aptitudo et qualitas candidati; quo facilius ab amplectendo statu sacerdotali recedere potest, eo firmitus superior regula tenenda est.

Iamvero propensio ad sodomiam periculum relapsus et scandali gravius creat quam propensio ad fornicationem; et haec periculosior est quam lapsus solitarius; facilius autem recedere potest qui vestem clericalem nondum induit, qui alia media sustentationis possidet, quam qui studet theologiae, qui proximus est ordinationi sacrae, vel iam ordinem sacrum suscepit; quippe qui omnes extra statum clericalem fere inopes sint consilii.

Contra, extraordinaria signa poenitentiae et conversionis, praesertim cum saecularis vita primum deponitur, etiam sine praevia experientia sufficientem securitatem dare possunt. Cf. S. Alph. diss. cit.

5. Cum propter propensionem nativam vel acquisitam fragilitatem futuri praevidentur lapsus, quamvis extra proprie dictam consuetudinem, vita clericalis regulariter dissuadenda est. Etenim manca ista et interrupta castitas cum votis Ecclesiae minime congruit; in eo qui votum fecit et nobiliorem statum amplexus est solet deprimere animum: unde homo minus validus redditur ad actionem; sacerdoti facile parat occasiones funestorum sacrilegiorum vel missarum celebratarum sine sacramentali reconciliatione cum Deo: quod reverentiam et aestimationem minuit ss. eucharistiae. Nonne praestat ferventem esse laicum, quam languidum sacerdotem!

6. Ex istis principiis prudenter libratis, Confessarius suam agendi rationem ad singulos casus aptabit. Verum iam ipse Ber. XIV *De Synodo*, l. XI, c. 18 docuit « nullam suppetere generalem regulam quae in huiusmodi casibus ab eo (Directore) adhiberi valeat. Quare non aliud consilium eidem praebere posse censemus quam ut omnia personae, rerum et casuum adiuncta diligenter inspiciat et mature perpendat; meminerit etiam sibi non modo iudicis sed et medici partes impositas esse ».

Ei qui tepidam vitam cum vera habitudine peccati coniungit, ascensum ad ordines sacros etiam negata absolutione confessarius vetabit. Si accidentales praevidentur culpaе non scandalosae, ascensum generatim non suadebit, quamvis illum tunc prohibere stricte non possit. Immo nisi culpaе omnino rarae videantur futurae et dotibus sacerdotis redimantur, paenitentem ab ascensu potius avertet.

Nec nimis fidet etiam quorundam mensium experientia, si post ingressum in seminarium consuetudo abrupta non fuit. Fit enim ut ex propinquae ordinationis cupidine animus faciat extraordinarios conatus quos post ordinationem non diu feret, ita ut mala consuetudo postea reviviscat.

In suis consiliis haec confessarius recolat: a) Crudelem facile evadere erga Ecclesiam eum qui in hac re nimis benignum se exhibeat erga privatum virum; b) Fructum maioris experientiae eum plerumque esse ut magis in severitatem propendeas.

Practicam autem quasi perplexitatem adducere solet: a) Sors saepe temporaliter misera et spiritualiter periculosa cui iuvenis extra seminariorum opponitur; b) Instans susceptio ordinis sacri, maxime sacerdotii, ita ut candidatus qui tunc mutet consilium, aliquam notam vix effugere queat.

Ei tamen qui magis definitas indicationes cupierit, hae tradi posse videntur de modo quo Confessarius in Seminario munus suum explere possit. Ut autem recte observat Lehmkühl, II, 760, gravissimi momenti est in seminariomunus tum directoris tum confessarii, ut mature alumnos dirigant, eorum animos efforment, defectum aptitudinis aperiant».

Itaque: a) Cum iuvene laico videat quid propositum vitae sacerdotalis efficiat. Si parum, consuetudinarium ab ingressu in seminarium avertat. Facilius favere possit ingressui in religionem, si vocatio aliunde seria appareat et propensio libidinosa non sit in ipsa corporis temperie radicata. Sunt enim qui ipso consilio abrumpendi peccata moventur ad vitam religiosam amplectendam. Bona emendationis spes tali cogitatione fundatur. — b) *Seminaristae* confessarius habitualis prius remedia proponat, moneat de consecrariis, minetur; in altero vel summum tertio anno, nisi consuetudo victa demonstretur, discessum exigit. *Religioso*, post tentatam frustra medicinam, iam ante theologiam, confessarius discessum suadeat, nisi ex saeculari vita fides, mores nimis periclitentur. Cum religioso in theologia agendum est sicut cum seminarista.

Extraordinarius confessarius, paenitentis in limine diaconatus vel sacerdotii discessum urgeat; ne exigit, nisi propensio fuerit ad peccata plusquam hebdomadaria, vel ad peccata scandalosa.

N. B. Habitus vitii solitarii apud alios in aliqua occasione de repente et plene cessat; apud alios paulatim ve-

luti enecatur. Fructus ergo patientiae esse interdum potest ut gradatim ad moralem sanitatem perducatur.

7. *Prudens delectus* seminaristarum maximi esse momenti perspicitur. Nemini patere deberet seminarium, cuius ingressus non fuerit plene *liber*, vere motivis *supernaturalibus* innixus; cuius temperies nimis ad *venerem propensa* videatur.

Haec itaque sedulo in candidatis examinanda sunt. Supernaturalia motiva ex interrogatione cognoscentur. Liberam omnino esse status electionem partim ex interrogatione, partim ex adiunctis perspicietur. Duo huic libertati officere possunt: si parentes exiguae condicionis magnopere optarint ut filius statum ecclesiasticum amplectatur; maxime si laboriose et parce vixerunt ut filio copiam studiorum humaniorum facerent; si filius pecunia aliena vel in collegio ecclesiastico (schola apostolica, parvo noviciatu) gratis institutus fuerit. Quare, quamvis quidam hac facilitate abuti possint, omnibus perpensis, opportunum duxerim ut directores huius modi collegii eos qui parum ferventes conspiciantur iuvent in honesto statu saeculari sibi procurando. Minus sane detrimentum ex aliquorum fictione et fraude religio capiet, quam ex moraliter coacto ingressu eorum qui seminarium vel noviciatum intrant quia omnem aliam viam sibi interceptam noverint. Libidinosa demum propensio a peritis medicis dignosci potest. Quocirca si ex physica candidati specie vel ex sua origine tale quid timeatur, examen medicum postuletur. Et quid impedit quin adolescens rogetur immo iubeatur, cuidam probatissimo sacerdoti patefacere secreto, si quas difficultates in servanda castitate experiatur? Utilitas est communis candidati et dioecesis; infamiae periculum nullum est. Et qui nolit rem aperire optionem habet non postulandi ingressum.

II. — *De horis canonicis.*

26. — 1. In c. 135, primam legem scriptam habemus quae cotidianam horarum canonicarum recitationem clericis maiorum ordinum imponit.

2. Obligatio beneficiariorum c. 1475 memoratur et sancitur.

3. *Choralis obligatio capituli* c. us 413 et 414 promulgatur.

4. Obligatio sive chori sive officii divini non iam inter communes religiosorum obligationes memoratur. Quid autem praestandum habeant religiones quibus est chori obligatio, c. 610 explicatur.

Ne argumentum recantare debeamus, obligationes clericorum qui sunt in sacris, canonicorum et plurium religiosorum simul exponemus. Prius de privata et solitaria horarum recitatione, dein de recitatione cum socio et de obligatione chori agemus.

I. — De privata et solitaria horarum canonicarum recitatione.

27. — Personae obligatae sunt :

1. Omnes *clerici in maioribus ordinibus* constituti, nisi ad statum laicalem legitime redacti sint. Immediatus obligationis titulus est ordo sacer ; quare *initium* obligationis est a momento recepti subdiaconatus, ita ut clericus recitare debeat horas respondentes isti momento, non autem eas quae tempore sunt priores. Cf. infra, n. 31, 6.

Potestne ordinandus legi satisfacere, recitando, ante ordinationem, partem quam recepto ordine sacro recitare debet ? Id affirmandum videtur, quia, quamvis nondum nomine Ecclesiae officium recitet (hoc obiciunt patroni sententiae severioris, probabilis) ordinandus offert anticipatam solutionem quam Ecclesia acceptare consetur, praesertim cum ordinatio saepe ita protrahatur ut hora dilata suo tempore recitari nequeat.

Hodie, ubi recitatio privata officii a choralis multo magis separatur, non iam probabilis videtur opinio Lacroix, *Theol. mor.*, l. 4, a. 1187, quae obligabat ordinatum subdiaconatum ad recitandam horam quae tunc in choro dicenda esset. Quare ordinatum hora undecima, ad solas vespas teneri, cum hora undecima omnes parvae horae iam in choro persolutae esse consueverit. Iam S. Alph., l. 4, n. 140, priorem sententiam veriore vocabat.

2. *Omnes beneficiarii*, non legitime impediti. Hi a die acceptae possessionis beneficii tenentur, si fructus percipiant vel percipituri sint. Quare integrum diei officium recitare debent.

Qui isti obligationi non satisfecerint fructus pro rata omissionem non faciunt suos, « eosque fabricae ecclesiae,

aut seminario dioecesano tradat vel in pauperes eroget » (c. 1475, § 2).

Itaque, Ecclesia obligat ex iustitia (1) beneficiarium qui cum culpa gravi horas canonicas omiserit ut fructus pro rata restituat. Triplex autem restitutionis modus ei permittitur. C.e autem *Ex proximo*, 22 sept. 1571, S. Pius V istud « pro rata omissionis » ita declaravit, ut qui uno die integrum officium omiserit, restituendos habeat omnes fructus isti diei respondentes, i. e. 365. am partem annui redditus; qui autem solum matutinum, mediam partem fructuum unius diei; qui reliquas horas, etiam mediam partem; qui vero unam ex illis, sextam partem eiusdem summae.

Ex ipsis verbis C. *Supernae dispositionis*, Leonis X, in C. Lateranensi, § 38 et recepta interpretatione, fructus primo semestri percepti condonantur. Et quamvis graviter peccaverit, beneficiarius qui altera die omissum officium supplet, a restitutione probabiliter excusatur (Salmantic. et alii).

Ceterum secundum communem sententiam, non omnes fructus debet qui propter alia quoque onera fructus beneficii percipit. Quocirca, propter omissum totum officium, episcopi et parochi, non censentur ultra tertiam, vel quartam, immo probabiliter quintam fructum partem restituere debere: canonici, non ultra dimidiam, immo quartam partem; cappellani, non ultra dimidiam vel tertiam partem. Cfr. S. Alph., l. 3, n. 673; l. 4, n. 145.

Denique, cum hodie beneficia etiam curata adeo tenuia esse soleant ut vix sustentationi beneficiati sufficiant, nec prohibeatur beneficiarius negligens servare qua pauper quod qua culpandus amisit, fere numquam hodie huic poenae locus erit. Cfr. Palm., *Op. theol.*, t. 4, tr. 9, n. 342.

3. *Sollemniter professi* in religionibus quibus est chori obligatio (c. 610).

Perspicuis his verbis: 1) Propter multa Instituta recentiora quae sine choro approbata sunt, nulla iam est *communis* religiosi officii divini obligatio; 2) Sollemniter professi religionum quibus est obligatio chori privata officii recitatione tenentur si, choro destinati, a choro abfuerunt. Itaque de gravi eorum obligatione non iam hodie quaestio moveri potest (De controversia ante Codicem, cfr. Palm., *Op. theol.*, t. 2, tr. 9, n. 333, 334); 3) Non tenentur, nisi fortasse ex propriis Constitutionibus, simpliciter professi, vel moniales quae vota sollemnia iam non habent, quamvis ad In-

(1) D'ANNIB., tamen III, 65, potius quam ex iustitia putat restitutionem illam deberi per modum poenae conventionalis.

stituta cum votis sollemnibus pertineant (cfr. resp. S. Paenit., 24 nov. 1852).

Atque etiam ubi habent vota sollemnia, Moniales a Visitatione et si quae aliae solum officium B. M. V. recitare debent, levitantum obligatione teneri censentur.

Professi a momento professionis sicut ordinati ab ordinatione tenentur.

28. — *Unica* breviarii recitatione satisfacit huic obligationi cum ille qui plura beneficia habet, tum ille qui pluribus titulis, v. g. qua subdiaconus et professus, tenetur. Atque omissio istius officii censetur unicum esse peccatum contra religionem. Qui tamen beneficiarius fructus restituere nolit (cum illos debet) accusandum simul habeat peccatum contra iustitiam. Cfr. Palm., l. c., n. 355.

29. — *Substantia obligationis*, haec est ut horae canonicae integrae cotidie recitentur, « secundum proprios et probatos liturgicos libros » (c. 135).

Probati libri liturgici sunt Breviarum Romanum, a S. Pio V reformatum cum novo psalterii ordine a Pio X inducto et ad valorem praescripto, C. e *Divino afflatu*, 1 nov. 1911 (A. A. S., 3, 633; *Per.*, t. 6, p. 125).

Ecclesiae tamen vel religiones quae a. 1568 utebantur alio breviario approbato ex consuetudine saltem bis centenaria, istud servare potuerunt. Si tamen facultate utantur sumendi breviarium romanum, iam ad suum pristinum redire prohibentur.

Obligatio recitandi breviarium includit obligationem istud habendi quale est impositum, ac proinde comparandi sibi nova officia approbata. Mens tamen S. Sedis non est obligandi ad assumendas novas vel reformatas officii lectiones, clericos qui secundum editiones iam existentes breviarium recitant (S. R. C., 14 dec. 1883).

Proprii libri liturgici adhibendi sunt. Quare non satisfecerit qui solus vel cum socio officium alius breviarii nimis a suo diversum recitaverit. (Cfr. S. R. C., 27 ian. 1899; Decr. auth., n. 1011). Alii tamen aliter sentiunt (S. Alph., n. 161; Ferreres, II, n. 85).

30. — Praeter consuetum officium, recitandae sunt *litaniae Omnium Sanctorum* in ipso festo S. Marci et in tribus Rogationum diebus. *Litaniae istae* pridie anticipari nequeunt. Hodie certa est haec obligatio; minus certa gra-

ritas istius obligationis, propter verba minus severa rubricae « Dicant illas litanias privatim ». Cfr. Palm., l. c., n. 382.

Ante reformationem Pii X, officium defunctorum, quod nunc est proprium istius diei officium, addi debebat in die commemorationis omnium defunctorum ad officium de octava omnium sanctorum.

31. — Modus recitationis. Praescribitur :

1. *Recitatio vocalis*. Ad substantiam pertinet, ut voces formentur, quod quendam flatum saltem tenuissimum supponit : vox per se audibilis est. Verum qui conscius sibi est se per organa propria (linguam, labia) formare syllabas, nec mere gutture quempiam motum eiere, aut industriose flatum suppressere, vocalem recitationem efficit. Quocirca quaestio utrum necne requiratur ut quis per se possit se audire, omitti potest et melius omittitur utpote scrupulosa. Cfr. Ball. Palm., op. c., n. 394-396.

2. *Recitatio integra* « sine syncopa et abbreviatione verborum et syllabarum », et sine praecipitatione.

Defectus in hac re, cum ultimas verborum syllabas afficere soleat, plerumque erit venialis; namque id omnem significationem non tollit. Excusari quis poterit balbutie et etiam consuetudine quae, in initio reprehensibilis, actu evasit invincibilis, modo ad eam deponendam conatus adhibeantur. Et quia ipsa anxietas rectam pronuntiationem impedire potest, praestat interdum dispensationem impetrare donec sanatio cum pace obtenta sit.

3. *Recitatio devota*. Ideo requiritur *intentio* colendi Deum per recitationem. Namque actus religionis praecipitur, cui talis intentio essentialis est. Intentio autem ea nullum postulat formulae usum; et adest reipsa, statim ac breviarium sumas ad solitum pensum persolvendum.

Requirunt quoque omnes *attentionem* quam *externam* vocant, et quae huc spectat ut excludantur exteriores actiones quae cum *interiore* attentione componi nequeunt. Haec postulatur c. Dolentes, 9, De celebratione missarum (III, 41).

Sufficiens quoque diligentia per se postulatur ut accurata recitatio fiat.

Attentionem quam *internam* vocant distinguunt *superficalem* seu ad rectam pronuntiationem; *litteralem*, seu ad Deum vel res divinas. Et quamvis haec notio, quae est actuum voluntatis, ad actus intellectus parum conveniat,

nihilominus distinguunt attentionem *formalem* quae re vera adest, et *virtualem*, quae in aestimatione morali adesse censetur, quia voluntas attendendi non fuit retractata.

Non paucae controversiae fuerunt de necessitate attentionis dictae interioris.

Verum, si res proprius consideretur, sicut attentio externa definitur exclusionem actionum exteriorum quae mentem occuparent, sic attentio interna definitur exclusione evagationis mentis alio moraliter divertentis.

Iam vero, cum ex professo orare intendimus, reverentia Deo debita postulat ut moraliter toti Deo nos sistamus praesentes. Quare voluntaria mentis distractio leviter saltem peccaminosa est. Irreverentia tamen ista essentiam orationis non tollit: ad hanc satis est ut ex intentione colendi Deum verba eius laudem continentia vel Eum deprecantia adhibeas. Cfr. Lugo, *Euch.* d. 22, n. 15 ss. Nullum autem argumentum probat plus ab Ecclesia praecipui. Immo nunc, cum c. 135, nihil addendo, mere recitationem integram horarum canonicarum praecipiat, ipsa probabilitas a sententia severiore iam abesse nobis videtur.

Nec substantiae obligationis deest qui horas recitat in statu *peccati mortalis*; immo cum actuali complacentia vel voluntate peccandi: potest enim voluntas orandi et laudandi Deum cum praesenti affectu ad peccatum consistere. Cfr. Palm. l. c., n. 429. — Venialis tamen irreverentia in posteriore casu committitur.

4. Recitatio *continuata*, ita saltem ut singulae horae uno tractu moraliter continuo recitentur, nisi iusta causa obstet. Culpanda tamen interruptio venialem culpam non excedit, et quod dictum est non debet repeti: singuli enim versus psalmorum completam significationem habent et per intentionem absolvendi horam satis inter se coniunguntur (S. Alph., l. 4, n. 168).

Matutinum autem a *laudibus* separari potest; nec peccare videtur qui tres horas inter singulos nocturnos interponit, cum plures dicant hunc fuisse morem antiquum.

Iustas causas horam vel psalmum interrumpendi praebet omnis utilitas propria vel aliena quae incommode differretur: urbanitas, devotio, oboedientia praestanda, etc. (S. Alph., l. 4, n. 168).

Pius sacerdos, ut patet, ipsas interruptionum occasiones vitare studebit.

5. Recitatio *ordinata*, ita ut suo ordine recites: a) Officia singula; b) Singulas horas; c) Singulas horarum partes. Attamen:

Ad a) Substitutio alterius officii ex breviario romano per se venialis est; et ex causa rationabili v. g. ad recitandum cum socio eiusdem ritus, propter iter faciendum, mutatio licita erit.

Grave tamen fuerit officium eligere quod simul esset notabiliter brevius et ritus plane diversi, ut si in die Palmarum recites officium Paschae (Cfr. prop. 33 damnatam ab Alexandro VII). Gravis pariter fuerit difformitas ac proin culpa, si toto anno pro lubitu idem recitares.

Qui ex errore unum officium pro altero recitaverit, obligationi satisfaciet. Quod si fuerit notabiliter brevius, suadenda est aequa compensatio ex psalmis officii omissi: stricte tamen imponi nequit cum, in ista additione, forma breviarii non servetur. Cfr. Palm. *Op. theol.*, t. 4, tr. 9, n. 283, 290.

Si inter orandum errorem adverteris, optionem habes vel pergendi, ad servandam unitatem, vel mutandi, ut magis concordet cum praecepto Ecclesiae. Haec ratio potior videtur, ita ut melius sit uti principio: « Error corrigitur ubi apprehenditur ».

Pariter si de Sancto ante diem recitaveris, satius erit de eodem, adveniente die, iterum recitare, quam praetermissum officium restituere.

Conclusiones istae hoc secum afferunt corollarium, ut ei cui deest officium proprium alicuius sancti, recitandum sit officium commune sanctorum eiusdem classis, quo deficiente, sumendum erit aliud officium quod ex breviario *proprio* (non ex breviario alterius ritus) habeas.

Ad b) Venialis est mutatio ordinis inter horas; et faciliiori causa quam mutatio officii excusatur.

Sed qui bis eandem horam recitaverit nulla alia recitanda excusatur, quia, aliter agendo, formam praescriptam corrumpere.

Rectus ordo quoque postulat, ut nisi causa iusta excuset, officium diei absolvas ante quam officium diei sequentis

incipias. Quare recentissimae formulae S. C. P. F. hoc modo anticipationem concedunt : « Ut, expleto divino officio diei, legitima concurrente causa, privatim recitari possit matutinum cum laudibus diei sequentis, statim post meridiem ».

Ad c) Nec grave per se censetur ut in eadem hora ordinem partium invertas ; ut v. g., si dilatio incommoda fuerit, omnes psalmos horae matutinae recites, et dein lectiones quae praesto non erant. Hic tamen cavendum est ne formam nimis mutes. Cf. S. Alph., l. 4, n. 170 et Palm., l. c. n. 404.

6. *Recitatio tempestiva*. Hic distinguere iuvat *primariam, secundariam et privilegiatam* temporis definitionem. *Primaria* sub gravi observanda est, et tenet etiamsi *secundaria* observari nequit, fere sicut obligatio communionis annuae manet ei qui tempore paschali communicare impeditur. *Primaria* ista definitione, officium unius die est intra 24 horas a media nocte ad mediam noctem recitandum, seu est *onus diei*. — *Secundaria* definitio levem inducit obligationem quae ob rationabilem causam cessat. Hae definitione, matutinum cum laudibus et duae priores parvae horae sunt ante meridiem recitanda ; sexta et nona possunt ante vel post meridiem persolvi ; pomeridianum tempus assignatur vespers et completorio. Intra quadragesimam tamen, excepta die dominica, *vesperae*, ex rubrica quae non obligat sub peccato, recitantur ante prandium, ab hora circiter undecima. Itaque qui praevidet se impeditum iri post prandium, *vesperas* et *completorium* mane et tamquam tempore suo horas istas recitare potest et debet. Cfr. Arendt : « Se sia probabile l'opinione che libera il chierico "in sacris", dall'obbligo di anticipare nel mattino le ore canoniche vespertine, quando preveda essere assolutamente impedito dal recitarle nel pomeriggio ». (Monitore, 1916, fasc. VI-VII). *Extrinseca* tamen probabilitas opinionis benignioris, quae ab obligatione tunc anticipandi excusat, neganda non est. Cf. Ball. Palm., l. c., n. 370 ; Lehmke. II, 795, s.

Privilegiata demum definitione, matutinum cum laudibus pridie anticipari potest. Origo istius privilegii non est inde repetenda, quod dies ecclesiastica iam pridie quasi a meridie initium habeat, sed potius inde quod matutinum

erat officium nocturnum, cuius duae saltem partes seu, in officio trium Nocturnorum duo priora Nocturna, in binis prioribus vigiliis noctis regulariter absolvebantur. Inde tota nox pro apto tempore ad recitandum Matutinum cum laudibus habita est.

Successivis ampliacionibus istius temporis factum est ut, sublata per resp. 12 maii 1905 in Placentina (1) diuturna controversia, omnibus simpliciter liceret ab hora 2^a anticipationem Matutini inchoare. Exinde S. R. C. satis facile concedit facultatem inchoandi ab hora prima; immo anticipatio ab hora prima instar privilegii permittitur sacerdotibus variarum sodalitatum; et nuper S. C. P. F. facultatem anticipandi ab hora 12^a concessit.

Praevisio vero impedimenti neminem cogit uti facultate anticipandi pridie Matutinum. Sic saltem probatissimus usus facultatem interpretatus est.

Ut iam alibi dictum est (Theol. fund. n. 156-157) expressa c. 33 concessione, in privata horarum recitatione optio datur temporis localis veri aut medii; et temporis legalis sive regionalis sive extraordinarii.

Matutinum cum laudibus ex *rubrica ante sacrum* recitari debet. Excipitur nox Nativitatis Domini, in qua laudes post primam Missam etiam in choro recitantur. Quamvis alii sub gravi alii sub levi peccato hanc rubricam urgeant, de obligatione sub peccato non constat (cfr. Ball. Palm., l. c., n. 405, 406). Et cum hodie officium privatum minore nexu cum missa coniungatur (tam saepe debet sacerdos missam ab officio discrepantem legere) validiore argumento obligatio ista negari videtur.

32. — Gravitas obligationis. Obligatio recitandi horas canonicas, omnium consensu, *gravis* est.

Valde communis opinio, auctoritate S. Alph., l. 4,

(1) Anno 1905 ad Dub. I « Utrum in privata recitatione, Matutinum pro insequenti die incipi possit hora secunda pomeridiana, aut standum sit tabellae directorii diocesis, omni tempore? » S. R. C. responderat: « Consulantur probati auctores » (Cfr. *Per.*, 3, 107); sed in editione authentica n. 4158, responsum his aliis verbis redditum est: affirmative ad primam partem, negative ad secundam. (Cfr. *Per.*, 7, 30. Controversiam de hora 2^a videsis Ball. Palm., l. c., n. 407-416.

n. 147 firmata, gravem aestimat omissionem cuiuslibet horae etiam parvae; et, in hora longiore, quantitatis aliquanto maioris. Regulam tamen istam dubitanter proponit egregius theologus Dominicus Soto (*De iust.*, l. 10, q. 5, art. 6, concl. 4), eamque semper valde severam arbitrati sumus. In se enim parva hora in privata recitatione modicae est quantitatis cum tribus vel quattuor momentis absolvatur. Respectu officii integri, plerumque ad vigesimam tantum partem attingit. Dicunt quidem gravitatem inde accedere quod suppressio vel unius horae formam officii septuplicis corrumpat: non iam singulae partes diei sanctificentur oratione (1). Sed cum, in recitatione privata, parvae horae per modum unius coniungantur, ne ista quidem ratio valde efficax nobis videtur. Praeterea admittunt tamen vespertas Sabbati Sancti sine gravi peccato omitti posse. En status quaestionis qualis erat ante reformationem psalterii a Pio X peractam. Ex reformatione ista, pleraeque horae parvae abbreviatae sunt. Et si horam primam excipias, reliquae horae vix hymno, capitulo et responsorio inter se distinguuntur. Haec cum ita sint, nonne severitas ista aliquantisper temperari possit, ut dicamus gravem esse omissionem matutini, laudum, primae, vespertarum et completorii (propter formam), gravem quoque omissionem trium horarum: tertiae, sextae, nonae, *simul* (non autem separatim) sumptarum, dempta tamen hora nona feriae sextae, quae notabiliter longior est, ita ut sola quantitatem gravem efficiat? Id modeste proponi posse nobis videtur.

Cum *lectiones* non sint proprie preces, augendam dicunt quantitatem ad grave peccatum requisitam. Quare ommissio trium lectionum cum responsoriis aestimatur levis.

Et quod de furtulis admittitur hic quoque valet. Si de singulis horis quidpiam detrahas, quantitas gravis augenda est. Cfr. Ball. Palm., l. c., n. 358.

Officium unius diei sub uno praecepto cadit. Quare, nisi aliunde voluntates multiplicentur (per cessationem, interruptionem) unum peccatum committit qui officium unius diei omisit.

(1) Rationem istam optime exponit Palm., l. c., n. 357.

Qui vero una voluntate sibi copiam breviarii aufert verius, secundum principia de numerica peccatorum distinctione, unius peccati reus est. Cfr. Theol. fund. n. 347-352.

Contra, si statuerit se breviarium per plures dies omis- surum esse, sed copiam servaverit illud recitandi, vo- lunt tot esse peccata quot dies sunt quibus breviarium est omissum. Difficilem huius sententiae rationem reddere conati sumus, in Theol. fund., n. 352.

33. — Causae excusantes a recitatione breviarii sunt:

1. *Impotentia* ex carentia breviarii, caecitate, etc. Excipe tamen partes notabiles quas moraliter ex toto et secundum formam obligatam, iam memoria teneas (Horas memoriter addiscendi nulla obligatio). Pars notabilis fuerit hora quaedam, etiam parva, cuius solam orationem, capitulum vel hymnum ignores; integer Nocturnus Matutinae horae. Immo probabilius, non negata tamen probabilitate contrariae sententiae, si solas ignores lectiones, possis autem plures psalmos ordine Breviarii recitare, his teneris.

Qui autem obligatus ad breviarium romanum, praesto non habeat nisi Benedictinum, vel Ambrosianum, hoc re- citando non tenetur. Obligatio enim est recitandi ex pro- prio libro liturgico.

2. *Incommodum grave*, quod v. g. pariunt caligantes oculi, magni scrupuli, morbus gravis, vel etiam levis sed coniunctus cum notabili gravedine capitis, virium lassitu- dine vel probabilis huiusmodi magni incommodi periculo seu timore.

In dubio de sufficiente infirmitate, stari potest iudicio medici vel viri prudentis praesertim Superioris, qui tunc, di- spensando, omnem scrupulum auferre potest. Perseverante dubio post inquisitionem, non est obligatio recitandi. Et ne molestis anxietatibus turbetur, probabiliter ad nihil tenetur infirmus qui certus se non posse totum officium recitare, dubitat de parte. Convalescentes quoque, per aliquot dies, iudicio prudentum excusantur, etiamsi interea Missam celebrent, colloquia habeant. Nec si quis, recrea- tionis gratia, per plures horas legere possit, officium iam certo recitare debet. Pro dispositione enim convalescentis, prius fortasse recreat dum alterum molestum et valde aboriosum esse potest.

Incommodum grave etiam oriri potest ex *periculo externo*, v. g. flagrante persecutione, vel ex *dedecore ordinis ecclesiastici*, ut si in carcere ob causam infamantem, clericus se proderet in sacris.

Qui *socium* facile habere et cum eo recitare possit, tali medio quod primaevae institutioni valde consentaneum est, uti debet. Sed cum difficultate socius non est quaerendus; nec est pretio conducendus: usus socii tunc foret medium extraordinarium.

3. *Gravius*, praesertim repentina, *occupatio*, ut parandae lectionis, contionis; praestantia *opera caritatis*, quae simul cum recitando breviario componere nequeas: ut si moraliter tota die occuperis confessionibus, voceris sub noctem apud moribundum, etc. — Repentina, inquam occupatio; nam Breviarii recitatio cum ordinariis negotiis componenda est, nisi malis quosdam labores dimittere vel petere dispensationem.

4. *Dispensatio*, quam *sine causa* valide solus S. Pontifex concedit. Ordinarius loci ex iure communi dispensare nequit, sed consuetudo universalis, cui stari potest, permittit ut ad breve tempus (d'Annib., III, 153) iusta de causa dispenset, nisi maiorem facultatem obtinuerit. Casui urgenti, ex ipso Codice providere possit.

• Ac sua sunt regularibus privilegia.

34. — **Extra domicilium proprium.** a) Beneficiati officium propriae ecclesiae semper recitare debent. b) Simplices sacerdotes conformari possunt officio loci ubi *morantur*. In transitu per varia loca, consultius est ut dioecesis propriae calendario utantur (S. R. C. 12 nov. 1781. Coll. n. 2680). c) Regulares qui choro obligantur, in aliena domo, huius calendarium, saltem in choro, sequi debent. Sin minus, qui ad breve tempus (utputa infra mensem) in alia domo commorantur, propriae domus ordinem servent (S. R. C., 25 sept. 1852; 27 iun. 1896 ad XIII. Coll. n. 3091 et 3919). In diuturniore commoratione sequi possunt calendarium domus in qua versantur. In itinere, servent calendarium propriae domus. Si autem diutius extra coenobia degunt, v. g. contionatores Quadragesimales, sequantur calendarium commune Provinciae, ad pro-

pria domorum officia non attendendo (S. R. C., 31 aug. 1839. Coll. n. 1801).

35. — Quid in dubio de recitato officio veleius parte ?
In dubio *negativo*, officium persolvendum est. In dubio autem *positivo* seu *probabili*, obligatione incerta non teneris. Hanc autem probabilitatem conferre possunt variae praesumptiones: ut si memineris te coepisse, et te, sine voluntaria interruptione, reperia in fine psalmi, lectionis vel horae. — Atque in his rebus saepe expedit non repetere, ad vitandas habituales anxietates et scrupulos quibus Officii divini pensum paulatim fit importabile onus potius quam animam spiritualiter pascat et recreet.

Scrupulosi autem prohibendi sunt ne quid, in dubio an recitaverint, satisfecerint, repetant. S. Alph., l. 4, n. 175, 1.

36. — N. B. Ritus quo breviarium recitandum est, omnibus a S. R. C. definitur; ipsa autem vis *praecepti* a S. C. Concilii pro clero saeculari et a S. C. de Religiosis pro religiosis declaratur et urgetur. Dispensationes quoque ab utraque posteriore Congregatione, pro qualitate saeculari vel religiosa personae conceduntur.

37. — Quamvis in loco ubi ab aliis strepitus fiat, breviarium valide recitetur; pius sacerdos conabitur tamen horas canonicas in eo loco recitare ubi recitatio devota esse potest et astantes aedificat. Excludendae itaque videntur viae publicae saltem in locis habitatis; rhedae publicae: dum locus aptissimum est ecclesia vel sacellum ubi Sanctissimum asservatur. Aptum quoque tempus seligatur, potius anticipando quam differendo: bis dat qui cito dat; et etiam libentius dat, qui mature. Ut autem breviarium suavius recitetur, omnis scrupulositas vitanda est et sincera fovenda voluntas orandi sicut Ecclesia praecipit, ut pensum quasi sponte Deo offeratur.

II. — De recitatione choralis et cum socio.

38. — Obiectum obligationis moralis. 1. Ex c. 113. § 2 Divinum officium cui astringitur capitulum ecclesiae cathedralis vel collegiatae comprehendit psalmodiam horarum canonicarum et celebrationem cum cantu missae

conventualis, praeter alias missas vel secundum rubricas Missalis vel ex piis foundationibus celebrandas ». — Et ex c. 414 « Omnes et singuli qui chorale beneficium obtinent tenentur in ipso choro divina officia persolvere singulis diebus, nisi servitium *per turnum* a Sede Apostolica aut foundationis legibus fuerit indultum ».

Haec ex iure communi. Verum in locis missionum et alibi quoque ex variis indultis obligatio ista satis temperatur.

2. Ex c. 610 in religionibus quae chorum habent « ubi quattuor saltem sint *choro obligati* (ergo non novicii vel conversi) et actu legitime *non impediti* (infirmirate, occupationibus), et etiam pauciores si ita ferant constitutiones, debet ad normam constitutionum, cotidie divinum officium communiter persolvi. — Missa quoque officio diei respondens secundum rubricas cotidie celebrari debet in religionibus virorum et etiam, quoad fieri possit, in religionibus mulierum ».

Obligatio ista gravis est in Ordinibus religiosis. In aliis religionibus spectandae sunt constitutiones.

Verum omissio unius parvae horae in choro pluribus non censetur gravis (Palm., *Op. theol.*, l. c., n. 335).

Notabilis *ordinis inversio* a quibusdam pro letali habetur: sed res non demonstratur.

Tempus autem secundum communem loci usum supputandum est (c. 33, § 1).

Obligatio gravis curandi ut chorus rite habeatur premit Superiores, i. e. episcopos respectu canonicorum et Superiores domesticos respectu religiosorum. In religionibus obligationi choro etiam per novicios satisfieri potest.

39. Recitationis modus. Recitans *cum socio* vel in choro :

1. Debet ipse propriam partem *apte recitare*. Porro, etsi plures quam duo fuerint, in duos tantum choros, numero aequales vel inaequales, pro *psalmis* se disponere debent, ita ut omnes recitent alternos versiculos. Constat ex usu Ecclesiae. Maior optio permittitur pro lectionibus, responsoriis, capitulis, antiphonis et orationibus, quae possunt vel inter omnes distribui ita ut suam quisque partem recitandam habeat, vel omnia ab uno dici, ita ut ceteri mere audiant. Immo ex S. Alph., l. 4, n. 162, pro-

probabiliter satisfacit is qui *solus* recitat psalmos et ab alio audit lectiones (non satisfaceret autem qui mere recitaret lectiones).

2. Debet *conari* ut ipse attendat his quae a socio vel in choro recitantur: idque ut in parte quam non recitat formaliter communicet. Humanum tamen est praeceptum. Quare is tantum non satisfecisse censetur, qui *distractionem reflexe voluntariam* per notabile tempus habuerit; i. e. qui non solum voluntarie distractus fuerit, sed etiam adverterit se mente penitus abripi nec tamen se collegerit. Cfr. Lehmke., II, 806.

Similiter qui *non distincte* percipiat, sed in confuso solum sive quia surdaster, sive ob strepitum. sive ob defectum chori vel socii substantialiter tamen bene recitantis, satisfecisse censetur, praesertim si oculis lustret quod non recitat. S. Alph., l. 4, 163.

Magis dubitatur de *surdo* qui suas partes in choro psallat. Probabilius distributiones quidem lucratur (Suar., l. c., l. 4, c. 28, n. 17, 18) sed officii pensum non adimplet nisi aliqua submisce recitet. Quidam tamen benignius respondent. Ita d'Ann., II, 51 (38).

Contra, *officii* obligationi probabiliter satisfacit qui suam partem in choro *submisce* recitat et alteram audit: quia per alios quibus coniungitur satis cum altera parte communicat; *distributiones* tamen canonicus non lucratur nisi canat.

40. — I. Ex parte socii:

1. Nulla requiritur *qualitas personae*, vel obligatio ad officium, vel attentio.

2. Sufficit ut suam partem *substantialiter* pronuntiet, excipiendo tuam. Nam quae tuae inserit recitationi, virtualiter omitta reputantur. ita ut, si multa fuerint, a te repetenda sint.

II. Repetere non debes quod *in choro* nec recitasti nec audivisti, dum thurificando ad Magnificat vel Benedictus, vel libros necessarios circumferendo, vel lectionem mox cantandam praeviendo, vel alia in choro necessaria peragendo occupatus fuisti: quia chorus totus haec supplet et non tantum suo sed et ministrantium nomine haec recitat aut cantat. Cfr. Laymann, 4, l. 5, 7.

Quod autem possit satisfacere qui toto tempore mere organum pulset, non nulli affirmarunt, negat S. Alphonsus l. 4, n. 143. Ac nisi consuetudo rem ita interpretetur, cum S. Alphonso respondendum censemus. Palm. tamen, l. c., n. 335, in partes benigniores propendet.

§ 2. — OBLIGATIONES COMMUNES SACERDOTUM.

41. — Canonibus 126-131 haec sacerdotibus imponuntur.

1. Tertio saltem quoque anno **exercitia spiritualia**, in pia aliqua religiosave domo. Ad Ordinarium proprium pertinent: designatio domus; determinatio temporis; facultas eximendi sacerdotem in casu particulari. Expressa licentia postulatur (c. 126).

Etsi c. 592 omnes obligationes c. us 125-142 contentas ad religiosos traducat, c. 126 solos saeculares afficit. Expresse enim nominat sacerdotes *saeculares*, et, ex rei natura, propriae religiosorum constitutiones definiunt quid in hac re praestare ipsi debeant.

Quia vox *saltem* adhibetur, integrum est Ordinario loci frequentiora exercitia praescribere.

2. Peculiaris obligatio reverentiae et oboedientiae (c. 127).

Ipsi enim formali oboedientiae promissione tenentur; frequentior utilis oboedientiae occasio ipsis offertur; cum maiore damno Ecclesiae et animarum oboedientiam detrectant. Ambitus obligationis ex natura status et consuetudine definitur; promissio obligationem fidelitatis addit.

3. Susceptio et fidelis impletio muneris a proprio Ordinario commissi (c. 128).

Docilitas ista ad acceptandum et exsequendum munus, est inter officia cum statu clericali coniuncta: id nostro canone 128 demonstratur. Duplex quidem appennitur condicio; *positiva*: quotiens et quamdiu id exigit Ecclesiae necessitas; *negativa*: nisi legitimum impedimentum excuset. Utriusque autem condicionis arbitrium est penes Ordinarium; de priore id c. 128 expresse statuitur; de altera id constat ex regula generali qua Superior cui ius est praeciipiendi competit cognitio impedimentorum. Cfr. ceterum disceptationem et resolutionem S. C. C. 6-7 aug. 1910 in causa S. Ioannis de Mauriana, curae animarum (A. A. S. 2, 1910, p. 911, Per. 5, 290).

4. Continuatio studiorum sacrorum et, per tres annos, annuum examen (c. 129, 130).

Obligatio examinis afficit quoque parochos et canonicos, « nisi ab Ordinario loci ob iustam causam fuerint exempti ». Examinum ordinatio spectat ad loci Ordinarium. In conferendis muneribus, ratio habenda est eorum qui praestiterunt in memoratis periculis (c. 130, § 2).

5. Obligatio assistendi *collationibus* seu *conferentiis* de re morali et liturgica, et aliis exercitationibus quas Ordinarius addiderit ut opportunas ad scientiam et pietatem clericorum promovendam. Collationes istae instituendae sunt in civitate episcopali et in singulis vicariatibus foraneis seu decanatibus (c. 131).

Collationes istae saepius in anno habendae sunt. Quotiens? Id arbitrio Ordinarii relictum est. Is quoque normas statuit scriptas mittendi responsiones, si conventus haberi difficile sit; ac dispensationem concedit quae expressa esse debet.

Obligatio tenet sacerdotes saeculares *omnes*; religiosos vero, etiam exemptos, si curam animarum habeant, vel, ad confessiones a loci Ordinario approbati, collationibus careant in earum domibus. — Curam animarum habent parochus vel quasi parochus, non autem vicarius cooperator. Qui adesse collationibus contumaciter recusant, puniendi sunt: confessarii religiosi qui curam animarum non exercent, a confessionibus saecularium suspendendi sunt.

N. B. De vocatione et qualitatibus requisitis commodius agetur ubi de sacramento Ordinis tractabimus.

CAPUT II. — De Clericis in specie.

ART. I. — Introductio de Officiis et Beneficiis ecclesiasticis.

§ I. — DE OFFICIIS ECCLESIASTICIS (cc. 145-195).

I. — *Officii notio et provisio.*

42. — *Officium ecclesiasticum* late acceptum, « est quodlibet munus quod in spirituale finem exercetur; stricto autem sensu, est munus ordinatione sive divina, sive ecclesiastica stabiliter constitutum, ad normam sacrorum canonum conferendum, aliquam saltem secum ferens participationem ecclesiasticae potestatis sive ordinis sive iurisdic-

tionis » (c. 145, § 1). « In iure, stricte accipitur nisi aliud ex contextu sermonis appareat » (c. 145, § 2).

Itaque stabilis, non temporanea muneris constitutio; collatio facienda secundum regulas iuris, non ad arbitrium Superioris; participatio cuiuspiam potestatis spiritualis, ad essentiam pertinent officii proprie dicti. Igitur, lato tantum sensu officium habent: administrator apostolicus de quo c. 312 sq., etiam perpetuus, vel simplex confessarius: stabilitas officii desideratur; — secretarius episcopi, director spiritualis monasterii: collatio fit ad arbitrium Superioris; — laicus custos ecclesia: nec ordinis nec iurisdictionis potestatem participat. Contra, episcopus, etiam titularis, propter ordinis potestatem, — canonicus, — parochus, officium proprie dictum exercent.

43. — Officii provisio in genere. — 1. *Sine canonica provisione*, i. e. sine legitime facta officii concessionem, officium ecclesiasticum valide obtineri nequit.

2. Provisio aut promissio officii non vacantis, nullum effectum pariunt (c. 150).

3. A Superiore infra R. Pontificem provisio fieri vetatur personae quam proprius Ordinarius non repererit idoneum.

4. Modi providendi sunt:

Libera collatio a legitimo Superiore.

Institutio personae praesentatae.

Confirmatio personae electae aut postulatae.

Electio et electi acceptatio, si electio confirmatione non egeat.

44. — Libera collatio. — 1. Ius conferendi officia per se spectat ad Ordinarium loci, in proprio territorio.

2. Officia ecclesiastica solis clericis; officia curata solis sacerdotibus conferri valide possunt (cc. 153, 154).

Nec eidem conferenda sunt duo officia incompatibilia, seu quae una simul ab eodem adimpleri nequeunt (c. 156).

3. Collatio ultra sex menses utiles ab habita vacationis notitia per se differri nequit. Excipe si, prudenti Ordinarii iudicio, adiuncta locorum ac personarum ulteriorem dilationem postulent (cc. 155 et 158).

4. « Cuiuslibet officii provisio scripto consignetur » (c. 159).

45. — Institutio personae praesentatae habetur. cum ius

patronatus vel indultum apostolicum facultatem cuiuspiam facit praesentandi vel nominandi. Cfr. infra de Beneficiis.

46. — Confirmatio personae electae aut postulatae.

Electio est personae idoneae ad vacans officium collegialis vocatio.

Ex regula generali, ultra *trimestre* utile ab habita vacationis notitia differenda non est. Electores vocem *activam*; eligibiles vocem *passivam* habere dicuntur. Omnes electores convocandi sunt. Salva speciali constitutione vel consuetudine, convocatio fit a praeside collegii; absentes nequeunt mittere suffragium vel procuratorem constituere; plures tituli plura suffragia non conferunt. Nemo sibi vocem suam dare potest. Modus ordinarius electionis et *scrutinium*, per secreta suffragia. Extraordinarius est *quasi-inspiratio*, cum sine praevia pactione, omnes, ad unum, quempiam electum pronuntiant; et *compromissum*, cum electores, unanimi et scripto consensu, in unum vel plures idoneos sive de gremio collegii sive extraneos, ius eligendi pro ea vice transferant. Electio a praeside proclamanda est, et illico intimanda electo, qui saltem intra octiduum utile a recepta intimatione, manifestare debet utrum electioni consentiat an ei renuntiet. Electo nascitur ex electione ius quaesitum, suo consensui subordinatum. Acceptata electione, debet electus intra octo dies a competente Superiore, per se vel per alium, petere confirmationem quam is denegare nequit si electum reperit idoneum et electio legitime peracta fuerit. Confirmatio in scriptis danda est, et per se ius plenum confert.

Electio S. Pontificis peculiari iure C. is *Vacante Sede*, 25 dec. 1904, unice regitur. Cfr. cc. 160-178.

Postulatio est petitio competenti Superiori porrecta, qua eligentes petunt ut officium conferatur personae quae dispensabili impedimento laborat.

Postulatio intra octiduum mitti debet Superiori qui electionem confirmare et ab impedimento dispensare possit. Superior iste postulationem repellere libere potest. Quare, antequam admittatur postulatio, postulatus nullum ius acquisivit. Admissa postulatione, postulatus, intra octiduum utile a significata admissione, officium accipere vel recusare debet. Acceptatione plenum ius acquisivit. Cfr. cc. 179-182.

47. — Electio et electi acceptatio. — Si electio confirmatione non indigeat, electus simplici suae electionis acceptatione, plenum ius obtinet.

Ita electus S. Pontifex; ita, per se, electus Superior generalis Instituti religiosi.

48. — Quaeseres qua obligatione officia et beneficia dignis et dignioribus conferenda sint. Cfr. Lehmk. I, 1159 cum nota.

1. Electio vel praesentatio *indigni* seu non idonei, quodcumque agatur officium, est semper gravis peccati arguendum. Gravem enim continet abusum de re sacra. Et provisio nulla est vel saltem, legitimi Superioris sententia, irritari potest.

2. Collatio officii *curati* tacta minus digno prae notabiliter digniore est grave peccatum, propter spiritualem utilitatem qua fideles privat. Cfr. c. 459 quo graviter oneratur conscientia Ordinarii loci, et, de episcopis, propositionem 47 damnatam ab Innoc. XI (Denzinger, 1197). Ipsa praesentatio minus digni ad beneficium curatum, similiter culpanda est: praesentatum tamen qui absolute dignus sit Superior confirmare per se poterit, cum, infra Papam, nemo ius quaesitum tollere ac proin talem repellere possit.

3. De *gravi* obligatione non omittendi digniorem, in collatione beneficii simplicis vel praesentatione ad tale beneficium, non constat, saltem si haec personarum acceptio non nimis frequens sit (Compares c. 153, § 2 et c. 459, § 1).

4. Si quando clerici *per concursum* ad beneficium vocantur, multo gravior ratio electionem dignioris imponit.

Plerique enim ius strictum ascribunt digniori ut praeferatur, ita ut elus praetermissio sit ipsi iniuriosa. Id tamen constare non videtur, cum concursus principaliter non in utilitatem contendendum sed in utilitatem Ecclesiae, ut haec bonos habeat ministros et pastores, indicetur. Minus quoque iustitia commutativa erga digniorem intervenit, cum concursus fit non specialis pro quodam beneficio, sed generalis pro beneficiis nunc vel postea vacantibus.

5. Quis autem dignior habendus sit, ex multis elementis constat. Non enim *absoluta* sed *relativa* fit dignitatis aestimatio. Dignior itaque est qui, omnibus perpensis, etiam quod genus, divitiae, commodi afferre possint, magis certae ecclesiae convenire censetur. Immo generaliter Ecclesiae utilitas neglegenda non est. Quare possit collator in con-

ferendo quodam beneficio omittere digniorem cui reservet aliud beneficium maioris momenti pro Ecclesiae bono. Cfr. c. 459, § 2; Prümmer. *Manuale*, q. 77.

II. — *Officii ecclesiastici amissio.*

49. — Officium ecclesiasticum amittitur **renuntiatione** libere facta, et per legitimum Superiorem acceptata.

Salva speciali prohibitione licet ob iustam causam officium resignare; monentur Superiores ne sine iusta ac proportionata causa renuntiationes acceptent. Officium vacat a momento quo acceptatio renuntianti significata est.

Renuntiatio S. Pontificis, sine ullius acceptatione, per se valet (c. 221).

Praeter renuntiationem expressam, quae, ad valorem, scripta aut coram duobus testibus fieri debet, casus sunt tacitae renuntiationis ipso iure inducti vel admissi. Numerantur c. 188.

50. — Officium amittitur **privatione** sive ipso iure, sive ex facto legitimi Superioris commissa. Processus requiritur, cum agitur de officio inamovibili vel de parochia; nullus modus procedendi in aliis casibus necessarius est. Ab Ordinarii decreto recurus ad S. Sedem in devolutivo datur.

51. — Officium quoque omittitur **translatione**, quam is solus peragere potest qui ius habet acceptandi renuntiationem vel amovendi a priore officio et promovendi ad alterum. Assentientis clerici translatio ob quamlibet iustam causam fieri potest; inviti clerici translatio causas et modum requirit privationis; et translatio parochi speciali iure cc. 2162-2167 regitur.

« In translatione, prius officium vacat, cum clericus alterius possessionem canonico capit, nisi aliud a iure cautum sit vel a legitimo Superiore praescriptum » (c. 194).

§ 2. -- DE BENEFICIIS ECCLESIASTICIS (cc. 1409-1488).

I. — *Beneficiorum notio et divisio.*

52. — « **Beneficium ecclesiasticum** est ens iuridicum a competente ecclesiastica auctoritate in perpetuum constitutum seu erectum, constans officio sacro et iure percipiendi redditus ex dote officio annexos ». Sic c. 1409.

Ens iuridicum idem est quod persona moralis, seu subiectum iuris quod tale est, non propter naturam suam physicam, sed propter legem, naturalem aut positivam, quae eius agnoscit vel efficit unitatem moralem.

Competens ecclesiastica auctoritas est S. Pontifex pro dioecesibus et quasi-dioecesibus et dignitatibus capituli; pro canonicatibus (saltem si annexa sint emolumenta), parocciis et quasi-parocciis est quoque Ordinarius loci (cfr. cc. 393, 394). Ipse Cardinalis in proprio titulo vel diaconia, nisi sit ecclesia religionis clericalis exemptae, beneficium non curatum erigere potest (c. 1414).

Constitutio vel erectio *perpetua* esse debet; sed iam non requiritur ut in perpetuum cuiquam conferatur; obiectiva, non subiectiva perpetuitas necessaria est.

Officium sacrum quid sit, cfr. n. 42.

Dos beneficii. hodierno iure (c. 1510), constat non solis bonis quae ab ente iuridico possidentur, sed etiam praestationibus fidelium sive debitis sive voluntariis, dummodo certae sint quae taxatae et ad rectorem beneficii spectent: sic *iura stolae*, non autem stipendia missarum quae ab omni celebranti acquiri possunt. Ipsae chorales distributiones dotem canonici constituere possunt, excepta tamen tertia earum parte, si omnes redditus beneficii his distributionibus constant, cum tertia ista pars, ex c. 395, sit cotidianis distributionis inter praesentes reservata.

Iure percipiendi redditus completur nunc definitio beneficii. Ante Codicem consueverat eodem iure definiri, addita voce: *perpetuo*. Unde officium dicebatur fundamentum beneficii. Cfr. d'Annib. *Summula*, III, 18 et nota 5.

53. — Beneficia ecclesiastica **distinguuntur**: *Consistorialia*, quae in consistorio conferri consueverunt: sic episcopatus, et *non consistorialia*; — *saecularia* vel *religiosa*, prout ad solos clericos saeculares vel ad solos clericos religiosos spectant (Beneficia extra ecclesias vel domos religiosorum erecta, in dubio saecularia esse praesumuntur); — *duplicitia* seu *residentialia*, vel *simplicitia* seu *non residentialia*, prout annexam habent vel minus obligationem residendi; — *curata* vel *non curata*, prout curam animarum annexam habent vel non; — *manualia*, tempo-

raria seu *amovibilia*, vel *perpetua* seu *inamovibilia* prout revocabiliter vel in perpetuum conferuntur (c. 1411).

54. — Praeter beneficii erectionem, canones praevident quoque varias beneficiorum uniones, divisiones, dismembrationes, conversiones, suppressiones et sedium translationes, de quibus canonistae adeundi sunt. Cfr. cc. 1419-1430.

II. — *Beneficiorum collatio.*

55. — 1. S. Pontifex omnia beneficia conferre potest; quorundam beneficiorum collationem sibi reservat. Cfr. c. 1435.

Collatio beneficiorum vacantium per se spectat ad Cardinalem in proprio titulo vel diaconia; ad Ordinarium loci in proprio territorio.

2. Salva limitata facultate imponendi pensiones (c. 1429), collator Papa inferior beneficia deminute conferre nequit (c. 1440).

3. Saecularia solis saecularibus, religiosa solis sodalibus religionis ad quam beneficia pertinent conferenda sunt (c. 1442).

4. Nemo propria auctoritate beneficii possessionem capere potest, sed legitima requiritur missio in possessionem (c. 1443, 1444).

5. Duo beneficia incompatibilia nequeunt valide ab eodem clerico acceptari vel retineri. Talia sunt quorum onera simul implere nequit, vel quorum alterutrum ad honestam eius sustentationem sufficiat (c. 1439).

56. — Alia beneficia libere conferuntur, alia servituti iuris patronatus obnoxia sunt.

Ius patronatus summam designat privilegiorum (cum quibusdam oneribus), quae fundatoribus catholicis ecclesiac, capellae, vel eorum successoribus ex Ecclesiae concessionem competunt. Praeter stemma gentilicium, locum distinctum in ecclesia et praecedentiam ante laicos in processionibus vel similibus functionibus, potissimum ius patroni est ut clericum ad ecclesiam vacantem vel beneficium vacans praesentare possit. Legitime praesentatus et idoneus repertus, habet, accepta praesentatione, ius ad

canonicam institutionem, quam solus Ordinarius loci concedit (cfr. cc. 1448-1471).

In posterum autem, nullum ius patronatus valide constitui potest. In eius locum offerentur fundatoribus spiritualia suffragia cum facultate stipulandi ut beneficium prima vice conferatur clerico fundatori vel alii clerico quem fundator designaverit. Et conari iubentur Ordinarii ut loco saltem iuris praesentandi, patroni suffragiis spiritualibus contenti esse velint. Cfr. cc. 1450. 1651.

A iure patronatus distinctum est apostolicum indultum praesentandi ad vacantem ecclesiam vel ad vacans beneficium: privilegium istud strictae esse interpretationis monemur canone 1471.

III. — *Beneficiariorum iura et obligationes.*

52. — *Iura.* — Capta legitima possessione, beneficiarius fruitur omnibus iuribus spiritualibus et temporalibus sui beneficii; eiusque percipit redditus quos in suam honestam sustentationem impendere potest. Superfluos pauperibus aut piis causis destinare debet ea obligatione quae in tractatu de iustitia est explicata.

Hac obligatione immunes sunt Cardinales, ex c. 239, § 1. n. 19. Cum enim, eo ipso quod ministris Ecclesiae titulo iustae remunerationis tribuantur, bona ecclesiastica ecclesiasticis finibus deseruiunt atque intentioni offerentium satisfactum est. Integrum itaque est S. Pontifici ut, ex iusta causa, clericos quosdam levet onere quod sola Ecclesiae voluntas imposuit. Cfr. Lehm. I, 1072, nota.

58. — *Obligationes.* — Omissis specialibus plurium beneficiariorum obligationibus, ut recipiendi certum ordinem et residendi, omnis beneficiarius debet recitare horas canonicas, et bona sui beneficii prudenter administrare, tempestive factis sumptibus et minoribus reparationibus quae ipsi incumbunt. Cfr. cc. 1474-1478. Quomodo annui redditus beneficii inter successorem et antecessorem vel eius heredes distribuantur; cuinam cedant fructus beneficii vacantis; quid de media annata tenendum sit, dicitur cc. 1480-1482 de quibus adesis canonistas.

Praeterea ferre debent moderatas taxas, quales *cathe-draticum*, quod in signum subiectionis solvitur, taxa in gratiam *seminarii*, ob extraordinariam dioecesis necessitatem.

IV. — *Beneficiorum dimissio et permutatio.*

59. — 1. « Post annum ab emissa qualibet professione religiosa vacant beneficia paroecialia; post triennium cetera » (c. 584).

2. Vacant per ultroneam et acceptatam dimissionem. Haec simplex et absoluta esse debet. Factam in commodum aliorum vel sub condicione quae beneficii provisionem aut redditum erogationem attingat Ordinarius admittere nequit nisi beneficium sit litigiosum, et dimissio fiat ab alterutro ex litigantibus in commodum alterius (c. 1486).

Oportet praeterea ut clericus in sacris necessaria ad honestam sustentationem aliunde habeat; et si beneficium fuerit eius titulus ordinationis, expressa mentio huius rei et substitutionis alius tituli ordinationis requiritur (cc. 1484. 1485).

60. — **Permutatio** duorum beneficiorum valide fieri nequit nisi ob iustam causam, sine aliorum detrimento, consentiente patrono, si quis fuerit, et Ordinario loci.

Ab Ordinario autem admitti nequit permutatio beneficiorum quorum utrumque vel alterutrum S. Sedi reservatum sit (c. 1487).

Si inaequalia sint, nequeunt compensari reservatione fructuum aut praestatione rei pretio aestimabilis (c. 1488, § 1).

Nec fieri potest inter plures quam duos beneficiarios (c. 1488, § 2).

ART. II. — **De S. Pontifice et S. Sede.**

61. — S. Pontifex, ab accepta legitima electione plenam supremam iurisdictionis potestatem obtinet; ab eodem momento si fuerit episcopus, sin minus a recepta consecratione episcopali, plenissimam, quod ad usum, potestatem ordinis. Eius potestas « est vere episcopalis, ordinaria et immediata, tum in omnes et singulas ecclesias, tum in omnes et singulos pastores et fideles, a quavis humana auctoritate independens » (c. 218). Ipsi munus praedicandae fidei catholicae pro universa Ecclesia est commissum (c. 1327); et, extra dioeceses et parochias constitutas, universa missionum cura apud acatholicos Sedi Apostolicae unice reservatur (c. 1350, § 2).

Gravioris momenti negotia quae uni R. Pontifici reservantur, *causae maiores* appellantur (c. 220).

De plena potestate ferendi leges et dispensandi quae S. Pontifici competit: de modo quo ipse suis legibus tenetur, in theologia fundamentalis actum est.

De eius titulis, insignibus honorificis canonistae adeundi sunt.

In eadem parte fundamentalis quid sit *Curia romana*, quae nam provincia S. Congregationibus Romanis obtingat, satis adumbravimus.

Ibidem quoque, quantum sufficit in theologia morali, egimus de Conciliis.

Itaque ad iura et obligationes episcoporum indicanda statim devenire licet.

ART. III. — De Episcopis et Ordinariis loci.

§ 1. — DE EPISCOPIS.

62. — « Episcopi sunt Apostolorum successores, atque ex divina institutione peculiaribus ecclesiis praeficiuntur quas cum potestate ordinaria regunt sub auctoritate Romani Pontificis » (c. 329, § 1). — Libere nominantur a R. Pontifice, quamvis ius praesentandi vel eligendi episcopum, ex indulto vel iure particulari (quo S. Pontifex non ligatur) principi civili vel collegio interdum sit concessum.

Omnes episcopi plenitudinem sacerdotii possident, non omnes regunt ecclesiam. Sunt enim episcopi titulares, qui nullam potestatem in sua dioecesi exercere possunt. Quare iura et privilegia omnibus episcopis communia, ante propria iura et obligationes episcoporum dioecesanorum seu residentialium recitabimus.

I. — Communia episcoporum iura privilegia et obligationes.

63. — Iura et privilegia. — 1. Si vocantur ad *concilium* sive provinciale, sive nationale, sive oecumenicum, episcopi, qua tales, fruuntur voce *deliberativa*, nisi in litteris convocationis aliter de non residentialibus statutum sit (cc. 223. 282. 286).

2. Consecrati episcopi sunt *ministri ordinarii sacrae ordinationis*; et quamvis non sint residentiales, eos ordinare per se ipsi possunt quibus litteras dimissorias dare possunt (cc. 951. 959).

3. Characterē episcopali praediti, *consecrationes* valide peragunt; pluresque sibi reservatas benedictiones conferunt (c. 1147).

4. Characterē episcopali ornatī, dignitates aut capitulares *praecedunt* omnibus dignitatibus et canonicis in presbyterali tantum ordine constitutis (c. 408, § 1). Ac vestem episcopalem servant in choro.

64. — Ab *accepta authentica notitia canonicae provisionis*, ergo ante ipsam consecrationem vel captam possessionem, plura *Cardinalium privilegia* participant (c. 349). Sunt autem: .

a) Ex c. 239, § 2. « Sibi suisque familiaribus eligendi sacerdotem confessionibus excipiendis qui, si iurisdictione careat, eam ipso iure obtinet, etiam quod spectat ad peccata et censuras, reservatas quoque, illis tantum censuris exceptis, de quibus in n. 1, i. e. specialissime Sedi Apostolicae reservatis et illis quae annexae sunt revelationi secreti S. Officii.

Familiares sunt qui ad eorum domum pertinent, seu in ea diu noctuque degunt, causa famulatus, educationis, hospitii, infirmiae valetudinis (Arg. c. 514, § 1).

b) Cum consensu, saltem *praesumpto* Ordinarii loci, verbum Dei ubique praedicandi.

c) Dummodo ne in cathedrali celebrare debeant, celebrandi vel alii permittendi ut coram se celebret unam missam in feria V maioris hebdomadae, ac tres missas in nocte Nativitatis Domini (cc. 349 et 239, 4). Restrictio « dummodo » videtur nobis sic intelligenda, ut solam celebrationem personalem afficiat. Quare, etiamsi in cathedrali sint celebraturi possint alii permittere ut praedictas missas coram ipsis celebret.

d) Benedicendi ubique, observatis ritibus, cum omnibus indulgentiis a S. Sede concedi solitis, rosaria aliasque coronas precatorias, cruces, numismata, statuas, scapularia a Sede Apostolica probata, eaque imponendi, sine onere inscriptiones (cc. 349 et 239, 5).

e) Erigendi in ecclesiis et oratoriis etiam privatis aliisque piis locis, stationes viae crucis cum omnibus indulgentiis annexis; benedicendi pro fidelibus impeditis a visitandis sacris viae crucis stationibus, crucifixi imagines cum indulgentiis viae crucis (cc. 349 et 239, 6).

f) Celebrandi super aram portatilem, non solum in domo propriae habitationis, sed ubicumque degunt; et permittendi ut alia missa, ipsis astantibus, in ea celebretur (cc. 349 et 239, 7).

g) Celebrandi in mari, debitis cautelis adhibitis (cc. 349 et 239, 8).

h) In omnibus ecclesiis et oratoriis missam celebrandi proprio calendario conformem (cc. 349 et 239, 9).

i) Fruendi altari privilegiato personali cotidiano (cc. 349 et 239, 10).

k) Lucrandi, in propriis sacellis, indulgentias, ad quas acquirendas praescripta sit visitatio templi alicuius vel publicae aedificulae civitatis seu loci in quo actu commorentur: quo privilegio etiam eorum familiares frui possunt (cc. 349 et 239, 11).

Privilegium istud interpretandum putamus ad normam c. 929, ut agatur de praescripta visitatione ecclesiae indeterminatae, non autem de ecclesia definita v. g. Portiunculae Carmelitarum.

l) Benedicendi ubique populo, more episcoporum, sed in Urbe in ecclesiis tantum, piis locis et fidelium consensibus (cc. 349 et 239, 12).

Ius praeterea habent deferendi *insignia episcopalia* ad normam legum liturgicarum (c. 349, § 1, 1°).

65. — Obligationes. — 1. Ante canonicam institutionem seu provisionem, debent candidati, praeter fidei professionem, iusiurandum fidelitatis erga S. Sedem edere secundum formulam ab Apostolica Sede probatam (c. 332, § 2).

2. Promoti, non impediti, debent, intra tres menses a receptis apostolici litteris consecrationem suscipere.

II. — *Iura, privilegia et obligationes episcoporum dioecesanorum propria.*

66. — Iura et privilegia. — 1. Episcopi residentiales sunt ordinarii et immediati pastores in dioecesibus sibi commissis (c. 334, § 1). — Ius ipsis est et officium gubernandi dioecesim tum in spiritualibus, tum in temporalibus, cum potestate legislativa, iudiciaria, coactiva, ad normam sacrorum canonum exercenda (c. 335, § 1).

Legislativa episcopi potestas explicata est in parte generali, n. 274, 275.

In dioecesi et pro omnibus causis a iure non exceptis, *iudex* primae instantiae est episcopus, qui iudicariam potestatem ipse per se vel per alios exercere potest (c. 1572). Iudicat ipsas causas inter personas religiosas diversae religionis vel inter religiosum et clericum saecularem aut laicum (c. 1579, § 3). A tribunali episcopi suffraganei appellatur ad Metropolitam (c. 1594, § 1). Si immediate

S. Sedi subiicitur, appellatio fit ad Metropolitam quem, praevia S. Sedis approbatione, elegit ut eius Concilio provinciali intersit (c. 1594, § 3; c. 285). A causis quas Metropolita in prima instantia pertractaverit, fit appellatio ad loci Ordinarium quem, probante S. Sede, Metropolita semel pro semper elegerit (c. 1594, § 2).

Non solum, qua iudex, potest episcopus poenas lege statutas ad normam iuris applicare, sed etiam legi suae vel praecepto poenas annectere; immo, ob pecularia rerum adiuncta, legem tam divinam quam ecclesiasticam a superiore potestate latam et in territorio vigentem congrua poena munire aut lege statutam aggravare (cc. 2220. 2221).

2. Potestatem *dispensandi* habent quam, in theol. generali n. 280, tradidimus.

3. A capta sedis possessione habent ius percipiendi *reditus mensae episcopalis*; — concedendi, in suae iurisdictionis locis et pro solis vivis, *indulgentias* quinquaginta dierum; — elevandi in omnibus ecclesiis suae dioecesis *thronum cum baldachino* (c. 349).

4. In tota dioecesi, non exceptis locis exemptis, pontificalia (functiones quae baculum et mitram requirunt) exercere potest; extra dioecesim opus habet expresso vel saltem rationabiliter praesumpto consensu Ordinarii loci; et, si agatur de ecclesia exempta, consensu Superioris religiosi. Qui pontificalia concedit thronum quoque cum baldachino concedere potest (c. 337).

5. In suo territorio praecedit omnibus archiepiscopis et episcopis, exceptis Cardinalibus, Legatis Pontificiis et proprio Metropolita.

67. — **Obligationes.** — 1. Episcopi possessionem dioecesis *canonice*, ostensis capitulo litteris apostolicis, *capere* debent, sine qua in regimen dioecesis se ingerere nullatenus possunt; retinere tamen et exercere possunt officium vicarii capitularis, officialis, oeconomi, quod ante suam designationem obtinuerint (c. 334).

2. Observationem legum ecclesiasticarum urgere debent, *advigilando* ne abusus in ecclesiasticam disciplinam irreperant (c. 336).

3. Munus *praedicandae fidei* catholicae est episcopis pro suis dioecesibus praecipue commissum; quare, nisi legitime impediti sint, debent per se ipsi evangelium prae-

dicare (c. 1327). Facilius tamen quam parochi possunt istud munus per alios implere, ita ut gravis eorum obligatio sit saltem providendi populo de sufficiente instructione. Cfr. Lehmke. II, 816.

4. Personaliter *residere* debent in dioecesi, etiamsi coadiutorem habeant.

Abesse tamen possunt propter visitationem SS. Liminum, concilia quibus interesse debent, civile officium legitime suae ecclesiae adiunctum; vel ob aliam aequam causam: sed tunc non ultra duos vel tres menses intra annum, cavendo ne ex sua absentia dioecesis detrimentum accipiat. Quod tempus coniungi non potest cum tempore sibi concesso occasione suae promotionis, visitationis SS. Liminum, assistentiae concilio, vel cum vacatione anni sequentis (c. 338, § 2).

Residentia sufficit in dioecesi. Attamen tempore adventus et quadragesimae, diebus Nativitatis, Paschatis, Pentecostes et Corporis Christi, eius praesentia prope cathedralem requiritur, nisi gravis et urgens causa obstet (c. 338, § 3).

Qui ultra sex menses illegitime abfuerit, Sedi Apostolicae a Metropolitano, vel si culpandus sit Metropolitano, ab antiquiore suffraganeo residente denuntiandus est (c. 338, § 4).

5. Applicare debent *missam pro populo* omnibus dominicis et festis de praecepto, etiam suppressis (c. 339).

Post declarationem 17 feb. 1918 (A. A. S. 10 (1918) p. 170) novimus festa ista aestimanda esse ex catalogo Urbani VIII, qui sic restituitur. Ideo denuo promulgatus est decreto S. C. Concilii, 28 dec. 1919 (A. A. S. 12 (1920) p. 42).

In festo Nativitatis Domini, et si quod festum de praecepto in diem dominicam incidat, una sola missa applicanda est. Quamvis festum transferatur, obligatio manet in die *a quo*, nisi in die *ad quem* simul cum celebratione officii cum Missa servandae sint obligationes audiendi missam et abstinendi ab operibus servilibus. — Episcopus qui, aliquo titulo, duas vel plures dioeceses regat, satisfacit obligationi unica celebratione pro universo populo sibi commisso.

Obligatio ista est *personalis*: episcopus per se ipse missam celebrare debet; est *realis* et *statis diebus* exsequenda, ita ut si ipse sit impeditus, statis diebus applicet per alium, potius quam celebrationem differat (diversa tamen optio facile excusabitur). Nihilominus statuto tempore obligatio non finitur: quare, si nec per alium

statuta die celebrare potuit, quam primum vel per se vel per alium alia die applicet; neglectas vero missas quam citius suppleat.

Debetne autem, soluta pecunia, per alium applicare qui infirmitate vel alio impedimento a personali celebratione prohibetur? Ipsum debere dicemus vel negabimus, prout episcopus ex mensa sua vel alia ratione pecunias recipiat quibus onera suae administrationis compensantur, vel nullum stipendium aut quasi-stipendium percipiat.

« Decet ex caritate, citra tamen obligationem ut (episcopi *titulares*) aliquando missae sacrificium pro sua dioecesi applicent » (c. 348, § 2).

6. Singulis quinquenniis, *relationem S. Pontifici* facere debent super statu dioecesis sibi commissae, secundum formulam ab Apostolica Sede datam (c. 340).

Quinquennia sunt fixa et Communia et a 1 ian. 1911 computantur, ita ut pro episcopis Italiae, et insularum adiacentium, anni relationis sint 1911, 1916, 1921, 1926; pro episcopis Hispaniae, Portugalliae, Galliae, Belgii, Hollandiae, Angliae, Scotiae et Hiberniae cum insulis adiacentibus, 1912, 1917, 1922, 1927; pro ceteris Europae episcopis cum insulis adiacentibus, 1913, 1918, 1923, 1928; pro episcopis totius Americae et insularum adiacentium, 1914, 1919, 1924, 1929; pro episcopis Africae, Asiae, Australiae et insularum his orbis partibus adiacentium, 1915, 1920, 1925, 1930,

Si tamen annus relationis, ex toto vel ex parte inciderit in primum biennium ab inito dioecesis regimine, episcopus pro ea vice a conficienda et exhibenda relatione abstinere potest. Ex parte incidet in primum biennium, pro episcopo Italiae qui v. g. mense iulio 1924 possessionem suae sedis inivit.

Formula recentior data est per S. C. Consistorialem 4 nov. 1918 (A. A. S. 10 (1918) p. 487 ss.). Relatio offertur S. C. Consistoriali: vel, si est episcopus missionum, S. C. Prop. Fidei.

7. Eo anno quo relationem exhibere debent, debent quoque, per se vel per Coadiutorem, vel, ex iustis causis a S. Sede probatis, per sacerdotem qui in sua dioecesi resideat, *sacra limina visitare*. Episcopis tamen qui extra Europam sunt, permittitur ut singulis decenniis Urbem petant (cc. 341, 342).

Visitatio ista complectitur, praeter modo dictam relationem, *piam visitationem Basilicarum S. Petri et S. Pauli, visitationem S. Pontificis*.

8. *Annua visitatio* saltem partis suae *diocesis*, ita ut certe singulis quinquenniis universa *diocesis* visitata fuerit (cc. 343-346).

Visitatio quam ipsi per se legitimo impedimento facere prohibeantur per Vicarium generalem vel alium delegatum facienda est. Exemptio a iurisdictione non affert exemptionem a visitatione nisi haec prohibeatur, ut pro religionibus clericalibus exemptis, ex ipso c. 344, § 2. Praecepitur paterna forma; vitanda sunt inutiles morae et superflui sumptus: circa victualia episcopo et duobus clericis quos episcopus sibi adsciscere potest ministranda, vel procurationes et expensas itineris, legitima locorum consuetudo servanda dicitur. A praeceptis et decretis quae obiectum et finem visitationis respiciunt, recursus tantum datur in devolutivo. Porro visitantur personae, res, et loca pia; finis vero est conservatio fidei, morum; correctio pravorum morum; promotio innocentiae, pacis et disciplinae in clero et in populo; utilitas religionis procuranda. — Si episcopus in hac re graviter negligens fuerit, Metropolita R. Pontificem certiores faciat, et, probante S. Sede, diocesim suffraganei ipse visitet.

§ 2. — DE ALIIS ORDINARIIS LOCI.

68. — *Quinam sint.* — Praeter Romanum Pontificem et episcopum residentialem ceteri *Ordinarii loci* ad tria genera ascribi possunt: *quasi-episcoporum*; *vicariorum generalium*, eorum qui, deficientibus praedictis, in regimine succedunt (cfr. c. 198).

I. — *De quasi-episcopis.*

69. — *Quasi-episcopi* sunt: *Abbas* vel *praelatus nullius* (intellege *diocesis*), qui territorium regit ab omni *diocesi* avulsum; — *Administrator Apostolicus*, qui ob graves et speciales causas, in perpetuum vel ad tempus *diocesi* praeiicitur; — *Vicarius* et *Praefectus Apostolicus*, qui territoria regunt nondum in *dioceses* erecta.

70. — Dummodo saltem tres *paroeciae* in sua abbazia contineantur, *abbas* vel *praelatus Nullius*, quod ad iura et obligationes omnino episcopo aequiperandus est. Regit enim vere territorium ut suum. Si tamen caractere episcopali careat, maiores ordinationes facere et sacra olea benedicere non poterit. Verum ipsi conceditur ut intra ter-

ritorii fines tonsuram atque ordines minores conferat, ut omnes benedictiones episcopis reservatas (excepta pontificali seu per triplicem crucem) impertiat, ut calices, patenas, altaria portatilia, immo immobilia, cum oleis ab episcopo benedictis, et ecclesias consecret, ut confirmationem administret, et indulgentias quinquaginta dierum largiatur. Vicarium generalem nominat; convocat synodum dioecesanam. Cfr. cc. 319-327.

Abbas qui minus quam tres paroeccias administret, speciali iure regitur.

71. — Administrator Apostolicus, qua talis, non est in territorio suo. Permanentiter constitutus, episcopo residentiali assimilatur; ad tempus datus, eadem iura atque officia habet ac *Vicarius capitularis*, sed sede etiam plena dioecesim visitare potest, etsi tunc obligatio missae pro populo solum episcopum teneat. Ad tempus datus, si habet characterem episcopalem, honoribus episcopi titularis, secus, privilegiis Pronotariorum Apostolicorum de numero participantium fruitur. Episcopus tamen qui, ad alteram sedem translatus, prioris administrationem retinet, servat in priore honorifica privilegia episcoporum residentialium. Cfr. cc. 312-318. — Ipse non habet vicarium generalem.

72. — Vicarius et Praefectus Apostolicus territorium administrant quod non est stricte suum, sed S. Pontificis. Quare, etiam episcopi, non utuntur throno cum baldachino, nec, sine indulto (quod sat facile conceditur Vicariis apostolicis) eorum nomen pronuntiatur in canone, vel pro ipsis oratur in precibus ferialibus breviarii. Quod ad potestatem, assimilantur episcopis, immo ampliores facultates obtinent; et, si character episcopali ornantur, alia iura et privilegia episcoporum participant. Characterem isto carentes honorifica privilegia habent Protonotariorum Apostolicorum de numero participantium; ac praeterea possunt in territorio suo quae praelato *nullius* concessa sunt (cfr. n. 70), excepta consecratione ecclesiae et altaris immobilis. — Vicarium proprie generalem non habent; sed possunt unum vel, si opus sit, plures nominare Vicarios delegatos qui potestatem Vicariorum generalium habent, sed qui, cessante vel suspenso iure Vicarii vel Praefecti,

potestate sua non excidunt. Cfr. litt. circul. S. C. Pr. Fid., 8 dec. 1919.

Obligationes habent episcoporum residentialium. Convocatio tamen synodi non praecipitur in praefectura; in vicariatu, eius frequentia non definitur. Nec Praefectus visitare ss. limina debet. Vicarius impeditus potest ss. limina per procuratorem, etiam ex Urbe, visitare. Missam pro populo celebrare debent sed tantam in diebus festis de praecepto, exclusa Circumcisione, et in dominicis Paschatis et Pentecostes (c. 306). Nisi coadiutorem habeant cum futura successione vel nisi Vicarium delegatum nominaverint, designare debent pro-vicarium vel pro-praefectum, qui, ipsis deficientibus, totum regimen, qua delegatus, assumat. Is S. Sedem de assumpta cura monere debent. Cfr. cc. 293-311 et Per. t. 9, pp. (19) ss.

II. — *De Vicariis generalibus.*

73. — Vicarius generalis potestate ordinaria sed vicaria episcopum adiuvat in toto territorio administrando. Unus per se constituendus est. Postulante rituum diversitate vel amplitudine dioecesis, plures constitui possunt.

Vicarius generalis libere ab episcopo designatur et removetur. Unam cum episcopo personam iuridicam constituit, ita ut cessante vel suspensa iurisdictione episcopi, iurisdictio vicarii generali reipsa quoque cesset vel suspendatur. Ipsa nominatione habet omnem potestatem quae episcopo iure ordinario obtingit, iis exceptis quae episcopus sibi reservaverit, vel speciale mandatum ex iure postulant. Salva expressa exceptione, vicarius generalis exsequi potest rescripta ad episcopum remissa et habituales facultates a S. Sede episcopo concessas generatim ad ipsum quoque pertinent. Omnes clericos dioecesis non episcopos ipse praecedat. Cfr. cc. 366-371.

Vicarius generalis Papae, quatenus personam gerit episcopi romani, est ille qui *Cardinalis Vicarius Urbis* appellatur.

III. — *De iis qui, deficientibus praecedentibus,
in regimine succedunt.*

74. — **Capitulum cathedrale**, sede vacante, nisi fuerit Administrator Apostolicus vel salva diversa S. Sedis dispositione, obtinet regimen dioecesis vel quasi-dioecesis, cum omni potestate ordinaria episcopi vel quasi-episcopi, si pauca ei prohibita excipias, facultate exsequendi rescripta Apostolica et utendi generatim habitualibus antistitis facultatibus. In dioecesis administratione, tenetur regula: « Sede vacante, nihil innovetur » (c. 436).

Sed intra octo dies debet eligere Vicarium capitularem et in eundem iurisdictionem omnem transferre.

75. — **Vicarius capitularis** eadem qua potiebatur capitulum potestate dioecesim regit, observando quoque illud: Sede vacante nihil innovetur. Ipse debet, ante initum munus fidem profiteri; sicut episcopus vel quasi-episcopus tenetur lege residentiae et applicationis missae pro populo. A sola S. Sede removetur invitus; sed eius renunciatio valet sine acceptatione capituli, quod tunc novum constituit. Munus per se cessat per initam professionem a novo episcopo vel quasi-episcopo, cui vicarius capitularis rationem reddere debet.

76. — *Pro-vicarius* vel *pro-praefectus*, quem Vicarius vel Praefectus Apostolicus nominare debent quando nullus coadiutor cum futura successione a S. Sede ipsis datus est, vel *vicarius delegatus*, si quem loco pro-vicarii vel pro-praefecti nominaverint, deficiente vicario vel praefecto, regimen vicariatus vel praefecturae assumit. Si nemo designatus fuerit, senior, i. e. is qui praesens in territorio sit et in eodem suae destinationis litteras prius exhibuerit, censetur a S. Sede delegatus ad regimen assumendum. Inter plures aequae seniores, antiquior sacerdotio praefertur. De assumpto regimine S. Sedes moneri debet; interea facultatibus deficientis vicarii vel praefecti uti possunt. Cfr. c. 309 et Per. t. 9, p. (33).

Appendix de Metropolit.

77. — 1. Ubi hierarchia ecclesiastica instituta vel restituta est, habentur, in Ecclesia Occidentali, *provinciae ecclesiasticae*, quibus praeest Metropolitae seu Archiepiscopus, cuius sedi R. Pontifex hanc dignitatem tribuit. Ceterae dioeceses quibus provincia constituitur dicuntur suffraganeae. Metropolitae in propria dioecesi iura et obligationes habet episcopi. Est iudex appellationis a sententiis probatis in curiis suffraganeorum. Praeest concilio provinciali. Neglegentiam suffraganeorum supplet. De abusibus certiores reddere debet R. Pontificem. Extra canonicam visitationem, quam, si eam suffraganeus neglexerit, probante R. Pontifice, peragere potest, non habet in subditos suffraganeorum iurisdictionem immediatam.

2. Intra tres menses a consecratione vel, si est consecratus, a provisione canonica, debet in consistorio, per se vel per procuratorem, petere a R. Pontifice pallium, seu insigne potestatis archiepiscopalis, quod est stricte personale, et pro una sede datum, ita ut promotus ad aliam ecclesiam aliud pallium petere debeat. Ante pallii impositionem illicititer, per se, poneret actus iurisdictionis archiepiscopalis et actus ordinis episcopalis qui, ut ordinationes sacrae, usum pallii requirunt. Usus extra provinciam stricte prohibetur.

3. Sunt quoque archiepiscopi non Metropolitae, et episcopi nulli Metropolitae subiecti. Hi, sicut praelati *nullius*, eligere debent semel pro semper, praevis S. Sedis approbatione, vicinum quempiam Metropolitam cuius provinciali consilio intersint et cuius curia sit ipsis curia appellationis (cc. 285. 1594).

Ipsi Metropolitae debent, probante Sede Apostolica, semel pro semper, eligere loci Ordinarium ad quem fiat appellatio a causis quas in prima instantia pertractaverint (c. 1594).

N. B. In Ecclesia Occidentali, *Patriarchae* aut *Primates* non habent, per se, nisi praerogativam honoris et ius praecedentiae.

ART. IV. — De canonicis et capitulis canonicorum (cc. 391-422).

§ I. — DE CANONICIS.

78. — Canonici vocantur selecti clerici ascripti definitae ecclesiae ut in ea collegium efficiant divinis laudibus canendis et sacris officiis celebrandis deputatum. Ecclesia ista est *cathedralis*, quae cathedram episcopi possidet: secus est *collegiata*. Utriusque erecto et S. Sedi reservata.

Canonici alii sunt *titulares*, qui praebendam seu beneficium habent et vocem in capitulo: alii *honorarii*, qui sola *honorifica* canonicorum iura participant. Inter titulares canonicos sunt *dignitates*, qui ordine alios non-episcopos vel vicarios generales praecedunt; et *officiales*, qui munus quoddam explendum habent. Potissima officia sunt canonici *theologi*, qui lectiones de scriptura sacra vel de alia doctrinae catholicae parte in ecclesia explicare debet, nec raro hodie potius sacras disciplinas in seminario docet: canonici *paenitentarii*, qui peculiaribus facultatibus munitur ut in ecclesia capitulari confessiones fidelium excipiat. Is iurisdictione ordinaria praeditus est, qua proprios dioecesanos etiam extra dioecesim absolvere, nullam tamen *delegationem* concedere potest (cfr. c. 873. 401); canonici *curati* qui, quando habitualis animarum cura est penes capitulum, tamquam vicarius capituli parochiam administrat.

Exceptis *dignitatibus*, quarum designatio S. Sedi reservatur, ad episcopum per se pertinet, audito capitulo, omnia beneficia et canonicatus conferre (c. 403). Ut honorarium canonicum nomine qui alienae dioecesis est clericus, episcopus opus habet assensu Ordinarii cui nominandus est subiectus: nec potest tot extraneis honorem istum tribuere ut tertiam partem canonicorum titularium numero adaequant (c. 406).

79. — *Obligationes*. — Canonici titulares ac *beneficiarii* cotidiano choro astricti, *residere* debent in loco ecclesiae seu beneficii ita ut, salva lege severiore, ultra tres menses, continuos vel intermissos, singulis annis abesse non possint. Nec, sine speciali episcopi licentia feriari possunt tempore quadragesimae et adventus, aut in praecipuis anni

sollemnitatibus; nec ultra tertiam partem simul abesse permittuntur (c. 418).

Qui cotidiano choro non tenentur, residentiae lege immunes sunt diebus quibus a choro vacant.

Illegitime absentes, pro rata parte non faciunt suos fructus, quos tradere debent Ordinario, distribuendos ecclesiae, pro loco aut pauperibus (c. 2381).

2. Qui chorale beneficium obtinent debent, in ipso choro, *divina officia persolvere* singulis diebus, nisi servitium *per turnum* a Sede Apostolica aut foundationis legibus indultum fuerit (c. 414). — Divinum officium complectitur psalmodiam horarum canonicarum et celebrationem cum cantu missae conventualis applicandae pro benefactoribus in genere, praeter alias missas speciali lege indictas. Licet tamen missam sine cantu celebrare quando episcopus vel alius, suo loco, pontificali ritu celebrat (c. 413).

Non satis est ut praesentes sint in choro vel officium submissa voce recitent; verum oportet ut suas partes in psalmodia expleant. Sin minus, sicut absentes, amittunt distributiones cotidianas faciendas inter praesentes; atque etiam, nisi tempus absentiae vel omissae psalmodiae computent inter menses feriarum, pro parte fructus beneficii sui vel praebendae. Lehmkuhl (II, 825) observat triplicem obligationem residendi, recitandi divinum officium, psallendi in choro, privatione fructum sanciri, ita ut qui uni tantum obligationi desit partem tantum fructuum restituere debeat. Cfr. attamen responsum S. Concilii, 10 iulii 1920, ad III in causa *Toletana et Aliarum* (A. A. S. 12 (1920) pag. 361, 364).

Legitime excusati a choro non ideo distributiones cotidianas lucrantur. Quibusdam tamen conceduntur quoque distributiones cotidianae; immo nonnulli etiam distributiones quae *inter praesentes* dicuntur, nisi expressa fundatorum voluntas obstet.

Variae excusationis causae numerantur canonibus 420 et 421. Distributiones inter praesentes lucrantur capitulares *iubilati* seu qui indultum iubilationis a S. Sede obtinuerunt; qui piis exercitiis vacant (sed semel tantum in anno fruuntur hoc privilegio); qui episcopo sacra sollemniter peragenti assistunt; qui operam navant in conficiendis processibus beatificationis vel canonizationis, aut *testes* in his causis vocati sunt.

3. Invitati ab episcopo, eidem pontificalia in eccle-

siis civitatis aut suburbii exercenti *assistere* debent; eundemque accedentem ad ecclesiam cathedralem et redeuntem *comitari* (c. 412).

80. — *Iura*. — Haec breviter numerabimus: 1. Votum in capitulo, si titulares fuerint. — 2. Scamnum seu sedes in choro. — 3. Praecedentia, quando capitulariter incedunt, vel qua deputati a capitulo, vel proprium episcopum comitantur. — 4. Usus insignium concessorum.

In choro, episcopi servant vestem episcopalem; ceteri vestem sibi assignatam aut concessam assumere debent ut tamquam praesentes habeantur (c. 409, § 1). Vestem choralem aut insignia capitularia, tam titulares quam honorarii, adhibere possunt in tota dioecesi in qua est capitulum; sed non extra, nisi vel episcopum (istius dioecesis, ni fallimur) comitentur, aut capitulum in sollemnitatibus repraesentent. Et consuetudo contraria reprobat. Canonici autem honorarii Urbis privilegiis et insignibus uti tantum possunt intra ambitum ecclesiae cuius sunt canonici, vel eius filialium (cfr. cc. 407, 409).

Ac Motu proprio *Inter multiplices*, 21 feb. 1905, n. 80, Pius X declaravit privilegia honorifica canonicorum strictissime interpretanda esse, « cum... deminutionem quandam episcopali dignitati videantur afferre » (*Analecta ecclesiastica*, XIII, 59).

§ 2. — DE CAPITULIS CANONICORUM ET CONSULTORIBUS DIOECESANIS.

81. — Capitula *distinguuntur cathedralia et collegiata*. Haec appellantur *insignia* aut *perinsignia* si ex privilegio apostolico vel immemorabili consuetudine hunc titulum habent (c. 391).

Sunt capitula *numerata*, quorum canonici sunt numero definiti; et *non numerata*: episcopus tunc, attentis proveniuntibus et audito capitulo, canonicorum numerum, qui variare potest, statuit. — Et quia sunt canonici *regulares* et *saeculares*, sunt quoque capitula *regularia* et *saecularia*. — Exemptio demum nonnullis capitulis concessa distinguit capitula *exempta* et *non exempta*.

82. — *Iura communia capitulorum*. — Omissis hic capitulis regularibus, quae propriis Constitutionibus reguntur, quaelibet capitula: 1. Celebrant *coetus capitulares* ordinarios, sine necessaria convocatione, et extraordinarios, ex convocatione episcopi (nisi fuerint exempta), praesidis ca-

pituli, aut maioris partis capituli. — 2. Condunt sibi *statuta*. Iubet c. 410 ut sua cuique capitulo sint statuta. — 3. Possident et administrant sua *bona temporalia*. — 4. Praeter officia capitularia, ius habent et officium quaedam liturgicae rationis praestandi episcopo.

83. — *Iura capituli cathedralis* : 1. Sede episcopali *plena*, capitulum cathedrale est velut *senatus* seu *consilium* quod episcopus in negotiis maioris momenti consulere debet. Immo, ad alienanda bona ecclesiastica quorum valor haeret inter 1000 et 30000 libellarum vel francorum, episcopus *consensu capituli opus habet* (c. 1532, § 3).

2. Sede ita *impedita* ut episcopus, ne per litteras quidem, cum dioecesanis communicare possit, administratio primo loco est penes vicarium generalem vel alium virum ecclesiasticum ab episcopo delegatum. Verum his deficientibus, capitulum cathedrale constituit suum vicarium qui cum potestate vicarii capitularis regimen dioecesis assumat (c. 429).

3. Sede *vacante*, nisi S. Sedes aliter providerit, regimen dioecesis cum omni potestate ordinaria episcopi, et usu facultatum habitualium eidem concessarum (nisi personalis episcopi industria electa fuerit) transit ad capitulum cathedrale. Capitulum autem debet intra octo dies ab accepta vacationis notitia, eligere vicarium capitularem unicum, in eumque omnem suam potestatem transferre (c. 431 ss.).

84. — Non raro fit ut ecclesia cathedralis vel collegialis simul sit *paroecialis*. Relationes iuridicae inter capitulum et parochum definiuntur c. 415, qui mutua impedimenta arcere conatur, et conflictus Ordinario dirimendos committit.

85. — *De consultoribus dioecesanis* (cc. 423-428). — In dioecesibus quae carent capitulo cathedrali, constituendus est ab episcopo coetus consultorum qui « vices capituli cathedralis, quae senatus episcopi supplet », ita ut de coetu consultorum intelligenda sint quaecumque canones capitulo cathedrali tribuunt in administranda dioecesi, sede sive plena, sive impedita aut vacante (c. 427). Consultores sex saltem numero esse debent, vel quattuor si pauci sint sacerdotes in dioecesibus.

ART. V. — De parochis et q uasi-parochis.

§ 1. — DE PAROCHIS (cc. 451-470).

86. — « **Parochus** est sacerdos vel persona moralis cui parocchia collata est in titulum cum cura animarum sub Ordinarii loci auctoritate exercenda » (c. 451).

Parocchia autem est distincta pars dioecesis cui peculiaris est ecclesia et peculiaris rector tamquam proprius pastor determinati populi. Cfr. c. 216. § 1 et 3. qui talem dioecesium divisionem fieri iubet et § 4 vetat ne, sine speciali Apostolico indulto, constituentur parocchie pro diversitate sermonis seu nationis fidelium. vel parocchie mere familiares aut personales.

Personae morales quae parochiam interdum detinent sunt monasteria, capitula vel similia instituta. Solam autem curam *habitualement* servant, *actualement* tradere debent alicui vicario (cc. 452-471).

Collatio parocchie quae non est iuris patronatus pertinet de iure ordinario ad episcopum seu quasi-episcopum. Sede vacante, spectat ad Vicarium capitularem, postquam sedes episcopalis per annum vacaverit. Si est iuris patronatus, patronus praesentat candidatum idoneum ab episcopo, ut supra dictum est, instituendum. Superior religiosus pariter praesentat sacerdotem suae religionis ut ab Ordinario loci instituatur parochus parocchie religiosae. Ubi viget, forma concursus specialis vel generalis servanda dicitur donec Sedes Apostolica aliud decreverit. Suus cuique parocchie praeficiendus est parochus, iisque unicus (cc. 455-460).

87. — **Obligationes.** — 1. **Cura animarum** exercenda in omnes suos parochianos qui non sint legitime exempti. Integrum autem est episcopo ut, ob iustam et gravem causam, familias religiosas et pias domos non exemptas a parochi cura subducat (c. 464).

Inde « debet parochus officia divina celebrare, administrare sacramenta fidelibus, quotiens legitime petant. suas oves cognoscere et errantes prudenter corrigere, pauperes ac miseros paterna caritate complecti, maximam curam adhibere in catholica puerorum institutione » (c. 467. § 1). — « Parochus diligenter advigilet ne quid contra fidem et mores in sua parocchia, praesertim in *scholis publicis* et *privatis* tradatur, et *opra caritatis*, fidei ac pietatis foveat aut instituat » (c. 469). — Curare debet « ut fideles,

praesertim obstetrices, medici et chirurgi, rectum *baptizandi modum* pro casu necessitatis probe ediscant » (c. 743); ut fideles ad sacramentum *confirmationis* opportuno tempore accedant (c. 787); ut pueri, usum rationis assecuti et sufficienter dispositi, quam primum *eucharistia* reficiantur, simul advigilando ne ante rationis usum vel sine sufficienti dispositione accedant (c. 855, § 5); ut infirmi communicandi facultate, pro sua devotione, non careant (cfr. c. 848); ut frequens, immo cotidiana communio inter fideles promoveatur (cfr. c. 863); ut fideles sibi commissi reperiant in pastore suo, qui gravi iustitiae obligatione sacramentum *paenitentiae* per se vel per alios administrare debet (cfr. c. 892), et in aliis sacerdotibus prudentes confessarios de ipsorum salute et perfectione sollicitos; ut infirmi, dum sui plene competes sunt, sacramentum *extremae unctionis* recipiant (c. 944). — Debet de *ordinandorum* moribus et qualitatibus diligenter exquirere (c. 1000), et tam publica quam privata hortatione et directione semina vocationis sacerdotalis, religiosae, apostolicae (cfr. ep. apostol. 30 nov. 1919, SS. D. N. Benedicti Pp. XV) studiose detegere et fovere; ut oves suas *a nuptiis* cum aetholicis vel impiis abstertere, matrimonia quae modicam felicitatis exitus spem dant prudenter dissuadere; nupturientes autem probe de missione sua et officiis suis erudire; « sedula et effusa caritate aegrotos... in sua parocchia, maxime vero morti proximos » adiuvere « eos sollicite sacramentis reficiendo eorumque animas Deo commendando » (c. 468, § 1).

De *instructione populi* perpendantur puncta quae litt. enc. *Acerbo nimis* 15 apr. 1905 (A. S. S. 37. 623), Pius X praescribat, quae omnibus saltem commendata esse debent et virtualiter observanda sunt. — Continua autem omissio contionis notabiliter ultra mensem (v. g. per duos menses) vel discontinua notabiliter ultra tres menses in anno protracta, gravis peccati arguitur. Cfr. Lehmik. II, 820.

Maximi autem momenti hodie inest in sollerti *scholarum* inspectione. — Pro *nupturientibus*, qui hodie, magis quam olim, officia sua docendi sunt, valde proderit praesto habere ipsis tradendum libellum, qui principalia capita doctrinae et disciplinae christianae contineat, et coniugum iura et officia solide, pie et distincte explicet.

Infirmorum visitatio, tempestive et assidue facta, occasionem

parochis praebet cognoscendi familias et sibi plures, sanos quoque, conciliandi. Quantum autem fieri potest, moribundo, etiam sacramentis munito, in vitae exitu assistat. Si de homine peccatis assuetus agitur, nemo non videt esse, etsi grave incommodum subiri debeat, gravem obligationem ab eo periculum aeterni interitus non leve, omni modo repellere (1). De methodo assistendi moribundo, suadendi frequentes actus caritatis et contritionis eos qui aegrotos curant instruere ne omittat. Qua sollicitudine simul demonstrabit se non infima pecuniae vel amoris proprii instigatione moveri, ut catholice baptizati iure christianae sepulturae ne ex-cidant.

88. — **Residere** debet parochus prope suam ecclesiam, et per se in domo paroeciali, si qua habeatur. Salva utilitate parochianorum, Ordinarius loci aliam commorationem permittere potest (c. 465, § 1).

Domus ista plerumque erit intra fines paroeciae. Fieri tamen potest ut parochus resideat prope ecclesiam et tamen extra paroeciam suam. Sed memor sit se tunc, in domo sua, versari extra territorium suum, ubi minorem habet potestatem, v. g. dispensandi.

Parocho annua absentia duorum mensium per se conceditur; hanc potest ipsius Ordinarius propter gravem causam extendere vel coartare (c. 465, § 2).

Nec dies quibus, semel in anno, piis exercitiis vacat, in duobus mensibus computandi sunt (c. 465, § 3).

Quotiens autem absit, spirituali fidelium incolumitati parochus prospicere debet. Et si ultra hebdomadam aberit, scripta Ordinarii loci licentia opus habet, et, nisi iam ei sint vicarii cooperatores, vicarium ab eodem Ordinario probandum sui loco relinquere debet. Parocho religioso necessarius praeterea est consensus Superioris; eiusque substitutus ab Ordinario et a Superiore approbandus est. Si repentina et gravis causa parochum ultra hebdomadam avocet, ipse rei provideat, moneat Ordinarium, eiusque stet mandatis (c. 465, § 4-6).

Tempore autem luis, parochus abesse prohibetur; rem tamen cum cooperatore ita componere potest, ut unus sanos, alter aegrotos curet. Cfr. Ben. XIV, *De synodo*, l. 13. n. 19, nn. 2. 6.

Illegitime absens, eo ipso, pro rata illegitimae absen-

tiae, suos non facit fructus qui exercitio munerum parochialium respondent. Hos *omnes, in poenam*, Ordinario tradere debet, qui eosdem pii fini destinet (Cfr. A. A. S. 12, pag. 361, 364). Praeterea, contra reum procedendum est modo qui cc. 2168-2175 explicatur.

89. — Iisdem diebus quibus episcopus, eademque ratione, debet parochus missam pro populo applicare. Et, contra atque antea statutum erat, qui plures paroecias regat, una missae applicatione obligationem suam implet. Missa ista est per se in ecclesia parochiali celebranda. Legitime absentis optio permittitur celebrandi in alio loco, vel committendi celebrationem sacerdoti qui eius vices gerat in paroecia.

Demum, ob iustam causam, potest Ordinarius loci etiam *habitualement* facultatem parochi facere applicandi missam alia die ac ius exigit (c. 466).

90. — **Libros paroeciales**, et librum de statu animarum accurate conficere, conscribere et asservare parochus debet. Ideo tabularium habeat in quo cum aliis documentis custodiantur et opportuno tempore visitari possint (c. 470). Ac praescriptae iure annotationes diligenter faciendae sunt (c. 470, § 2).

91. — Praeter curam animarum cum potestate ordinaria in foro interno, qua eorum munus definitur, iura parochorum ad duplex genus referuntur: *functionum* quae ipsis reservantur; *praestationum* quas exigere possunt.

1. *Parochi reservantur*, ex c. 462: baptismus sollemnis; — publica delatio ss. eucharistiae ad infirmos in propria paroecia; — administratio viatici et extremae unctionis; — banna; assistentia matrimonii, nuptialis benedictio; — iusta funebria parochianorum, « nisi defunctus aliam funeris ecclesiam legitime elegerit » (c. 1216, § 1); — benedictio domorum in sabbato sancto, vel alia die, pro locorum consuetudine; — benedictio fontis baptismalis in sabbato sancto; publica processio extra ecclesiam; benedictiones extra ecclesiam, cum pompa ac sollemnitate, « nisi agatur de ecclesia capitulari, et capitulum suas functiones peragat ».

2. *Ius habet ad praestationes* quas probata consuetudo vel legitima taxatio ei tribuit. Quod ius servat,

etiamsi paroeciale quodpiam officium ab alio expletum fuerit, « nisi de contraria offerentium voluntate certo constet circa summam quae taxam excedit » (c. 463, § 3). Simul, c. 463, haec duo caventur: « Potiores praestationes exigens, ad restitutionem tenetur », « gratuitum ministerium ne deneget parochus iis qui solvendo pares non sunt ».

92. — Non soli parochus, sed omni sacerdoti qui infirmis assistat facultas concessa est concedendi *benedictionem apostolicam* in articulo mortis (c. 468, § 2).

§ 2. — DE QUASI-PAROCHIS SEU SACERDOTIBUS
QUI PAROCHIS ASSIMULANTUR.

93. — Parochorum nomine cum omnibus iuribus ex obligationibus paroecialibus, veniunt:

1. **Quasi-parochi**, qui quasi-paroecias regunt. Quasi-paroeciae sunt distinctae partes territoriales, in quas, hortante canone 216, vicarius vel praefectus apostolicus sua territoria diviserint. Hi, ex c. 466, missam pro populo suo applicare debent iisdem diebus quibus vicarii vel praefecti apostolici. Cfr. supra.

2. **Vicarii paroeciales** qui, quando cura parochialis est penes personam moralem, ut capitulum, monasterium, actuale curam animarum gerunt. Hi missam pro populo iisdem diebus quibus *parochi proprie dicti* offerre debent.

94. — N. B. a) Ab iis sedulo distinguas **vicarios cooperatores**, nominandos ab episcopo ut parochi vicem suppleant eumque in universo ministerio paroeciali adiuvent, excepta applicatione missae pro populo. Ceterum eorum iura et obligationes ex statutis dioecesanis, ex litteris Ordinarii et ex ipsius parochi commissione desumenda sunt. Cfr. c. 476.

b) Ecclesiae quae nec paroeciales, nec capitulares, nec annexae sunt domui communitatis religiosae quae officia in eadem celebret, committuntur *rectori* quem Ordinarius loci nominat vel saltem approbat atque ob iustam causam removet, etiamsi ecclesia ad religionem exemptam pertineat. Exceptis functionibus paroecialibus, rector iste divina officia etiam sollemnia celebrare potest, dummodo ne noceant ministerio paroeciali; et si paroeciani nequeant sine gravi incommodo paroecialem ecclesiam adire, ius est

Ordinario imponendi, sub gravibus poenis, quaedam parochialia ministeria rectori ecclesiae quae facilioris sit aditus (cfr. cc. 479-486).

Appendix. — De Vicariis foraneis.

95. — Territorium dioecesis per se dividi debet in districtus, pluribus paroeiis constantes, quibus praeficitur vicarius foraneus, vel decanus, vel archipresbyter etc. cui munus potissimum vigilantiae et inspectionis committitur. Ab Ordinario loci libere nominatur et removetur. Ipse collationibus cleri praest; curat quoque ne graviter aegrotantes parochi subsidiis spiritualibus, et, si decedant e vivis, honesto funere careant. et tunc cavere simul debet ne documenta et supellex quae ad ecclesiam pertinent depereant vel auferantur.

Quibusdam praeterea facultatibus muniri consuevit. Cfr. cc. 445-450.

S. C. Prop. Fidei Vicariis et Praefectis Apostolicis recens, instructione 25 iul. 1920, suavit ut similes districtus instituere conarentur (A. A. S. 12, 331-333).

TITULUS II

De Religiosis.

N. B. Pro more recepto in compendiis theologiae moralis, de amplo religiosorum argumento haec tantum trademus quae sacerdotibus etiam non religiosis, scitu valde utilia sunt.

ART. I. — De statu religioso.

96. — « Status religiosus est stabilis in communi vivendi modus quo fideles, praeter communia praecepta, evangelica quoque consilia servanda per vota oboedientiae, castitatis et paupertatis suscipiunt » (c. 487).

Status; hoc loco, intelligitur stabilis condicio christiani hominis in Ecclesia Ad huiusmodi condicionem habendam, cum quae natura rei tum quae positiva legislatoris voluntate requiruntur, procuranda sunt. Ex ipsa Codicis definitione perspicitur, hodie, ad status religiosi essentiam, necessaria esse tria vota, quae Codex,

servato praestantiae ordine, numerat; i. e. obcoedientiae, castitatis et paupertatis; ac praeterea, *vitam in communi*. Condicio votorum fere ex rei natura; vita in communi, ex hodierna disciplina ecclesiastica exigitur. — *Vita in communi*, subiectione eidem regulae seu formae vivendi et iisdem Superioribus potissimum constituitur. Ipsius tecti et mensae communitas, pro variis professionibus, variat intra certos limites definitos Constitutionibus atque etiam iure communi. Hodie enim, excepta studiorum causa, commoratio extra claustra, ultra sex menses, arbitrio Superiorum subducitur, et exigitur venia S. Sedis (c. 606, § 2). Si tamen agatur de religione iuris dioecesani, Ordinarius loci, id videtur permittere posse, cum ex c. 638 valeat ad concedendum indultum exclaustrationis. — Completa stabilitas solis votis *perpetuis* per se continetur. Codex tamen perpetuitatem in definitione status religiosi non postulavit, quia vota quoque temporalia cum intentione perseverantiae usque ad mortem per se emittuntur. — Praeter tria vota substantialia, alia in pluribus Institutis cum professione religiosa coniunguntur: ut votum stabilitatis, missionis, docendi pueros, inserviendi infirmis, redimendi captivos, servandae strictae abstinentiae. — Per vota substantialia religiosi profitentur eam consiliorum evangelicorum observationem quae ab ipsis requiritur. Ad omnes enim fideles consilia ista quadantenus diriguntur; pars sunt christianae rationis concipiendi et agendi vitam.

Ut status quispiam fideles discernat, a publica auctoritate agnoscendus est. Hodierno iure, positiva et formalis *approbatio* omni instituto religioso est necessaria, cum ex c. 492, § 1 episcopus, inconsulta S. Sede, ne sinere quidem potest ut quodpiam condatur. Approbatio itaque ecclesiastica inter condiciones status religiosi hodie ponenda est.

97. — **Auctor** status religiosi, secundum ea quae natura sua requirit, est Christus Dominus. Ipse enim consilia dedit quae ab Ipso vocantur evangelica; Ipse verbis et figuris quibus utebatur eam innuit firmitatem quae votis obtinetur: cogites v. g. similitudinem castratorum, in Matth. 19, 12: «Sunt eunuchi... qui seipsos castraverunt propter regnum caelorum»; Ipse potestatem et munus contulit Ecclesiae status religiosi ordinandi; Ipse, exemplo et verbis, homines ad perfectiora sectanda est hortatus. Quod itaque status religiosus sit de iure divino, non praecipiente sed consulente, «haec est, ait Suarez, *De relig.*, tr. 9, l. 3, c. 2, n. 3, sententia omnium catholicorum recte sentientium».

Opus consilii est stricto actio considerata non tamquam in se bona et meritoria, sed tamquam *utilis* ad finem; latius significat opus *bonum*, non praeceptum, melius suo opposito vel sui negatione non mala. Cfr. *Theol. mor. gen.*, n. 224.

Porro evangelicum *paupertatis* consilium expresse datum est a Domino adulescenti qui Ipsum de perfectione interrogaverat: « Si vis perfectus esse, vende quae habes et da pauperibus » (S. Matth. 19, 21). Consilium perfectae *continentiae* facile eruitur ex loco supra allegato de eunuchis, cui Dominus haec subiunxit: « Qui potest capere capiat »; ac genuinum mentis Domini interpretem habemus S. Paulum I Cor. 7. — Consilium demum *oboedientiae* continetur virtualiter in studiis istis humilitatis, abnegationis quae evangelio commendantur: ad haec enim sectanda, religiosa oboedientia est aptissimum medium; magis formaliter autem datur ipso exemplo perfectae oboedientiae qua Christus voluntatem suam humanam perpetua ratione abnegavit ut divinam amplecteretur, « factus », secundum verba Apostoli, « oboediens usque ad mortem, mortem autem crucis » (Phil. 2, 8). Qui Apostolus iterum, mentem Domini interpretatus, nos sic hortatur: « Hoc... sentite in vobis quod et in Christo Iesu ». Iam vero, id sua propria oboedientia quaerunt religiosi ut in rebus etiam particularibus, de quibus non est praeceptum vel clara indicatio, sequendo voluntatem Superioris certius divinae adhaereant. Munere enim suo et potestate quae proxime vel remote a Christo mittente auctoritative apostolos proficiscitur, Superior legitimus res quas praecipit, si antea erant indifferentes, efficit solas bonas ac proin volitas a Deo: res quas cupit ut fiant recte praesumitur nomine Dei optare. Ac perpetua accommodatione ad voluntatem Superioris, religiosus ordinem vitae observat qui, probatus ab Ecclesia, Deo demonstratur acceptus.

ART. II. — De Institutis et domibus religiosis.

98. — Hodie communi *Religionis* nomine quodlibet Institutum religiosum vocatur. Religio autem est *iuris pontificii* si vel approbationis vel saltem laudis decretum ab Apostolica sede obtinuit; *iuris dioecesiani*, quae auctoritate episcopali constituta est. *Clericalis* in Codice dicitur religio cuius plerique sodales sacerdotio augentur; aliae sunt *laicales*. (Criterium tamen istud omni dubio evacuando sufficere non videtur, ut cum omnis hierarchia interior est penes sacerdotes, vel duplex est ordo religiosorum: clericorum et laicorum, et classis clericorum

potissima esse censetur. Dicesne, in huiusmodi casibus, clericalem religionis naturam numerica laicorum pluralitate impediri ?)

Religiones iuris pontificii aliae habent vota *sollemnia*: dicuntur *Ordines*, earumque sodales, post vota, sunt *regulares*; aliae non habent nisi vota *simplicia*: vocantur *Congregationes religiosas* vel *Congregationes*, earumque sodales, post vota, sunt *religiosi* vel *religiosi votorum simplicium*. Ita apud viros. Religiosae autem votorum simplicium appellantur *sorores*; dum *monialium* nomine designantur tum religiosae votorum sollemnium, tum religiosae quarum vota sunt sollemnia ex instituto, sed, ex Apostolicae Sedis praescripto, in quibusdam locis *simplicia*.

Religiones iuris pontificii aliae sunt *exemptae*, aliae non-priores sunt a iurisdictione Ordinarii loci subductae. Exemptae per se sunt religiones votorum sollemnium. In moniales autem quae vota sollemnia per se nuncuparent, revera tamen ad sola vota simplicia admittuntur, episcopi Belgii et Galliae auctoritatem maiorem servant quam, post perturbationem gallicam, responsa S. Sedis et consuetudo ipsis tribuerunt. Cfr. resp. S. C. de *Religiosis*, 22 maii 1919 (A. A. S. 11, p. 240).

99. — Quamvis autem Congregationem religiosam condere possint, *episcopi* id facere prohibentur inconsulta S. Sede. Et aggregatio religioni primi Ordinis necessaria est ut possit esse Tertiariorum. Religio dioecesana in plures dioeceses diffusa, subest variis Ordinariis in quorum territorio subsistit, ita ut communi tantum eorum consensu leges mutari possint, salvo semper punctis quae Sedi Apostolicae subiecta fuerunt.

Semel autem condita religio iam nequit supprimi nisi a S. Sede (cc. 492-495).

100. — Pleraqueque religiones virorum hodie ita constituuntur ut sub una suprema auctoritate communi, singulae componentur variis domibus, quae ipsae rursus in provincias coalescant. Hinc, inter potestates internas, habetur quaedam *suprema* quae ad capitulum seu congregationem generalem pertinere solet. Habetur quoque gubernatio generalis, commissa *Superiori* vel *Praeposito*,

vel Ministro generali, cui adest aliquod Consilium seu Definitorium generale. Provinciae gubernantur a **Superiore provinciali**, cui consultores seu definitores provinciales sunt auxilio. Congregatio autem provincialis, quae quandoque convocatur, minime, in pluribus religionibus, partes in provinciis explendas habet similes partibus quae congregationi generali competunt pro universa religione. Saepe fit ut mere vota exprimat et delegatos deputet ad capitulum generale. Demum singulis domibus verus praeficitur Superior localis (Rector, Prior, Guardianus), qui a propriis consiliariis adiuvatur. Antiquiores tamen religiones, formae monasticae aut etiam canonicalis, hac collegiali unitate carent. Singula monasteria reguntur a praelato vel abbate, sui iuris. Ut exemptionis tamen privilegio fruerentur, quod monasteriis separatis non iam concedebatur, pleraque monasteria convenerunt in congregationes monasticas, quibus Abbas quidam generalis praest. Verum huius potestas non est cum potestate Superioris generalis religionum recentiorum comparanda. Et mixti cuiuspiam generis sunt Congregatio Cluniacensis et Cisterciensis, quae, praeter stabilem unitatem monasterii cui proprius abbas praesidet, verum corpus universale sub Generali efficiunt. — Leo XIII induxit apud Benedictinos *Abbatem Primate*m totius Ordinis, cum aliqua definita potestate.

Diu ipsa clausura prohibuit *religiosas* ne collegialem religionum virorum rationem imitarentur. Quare singulae domus etiam Clarissarum, Colletinarum, Theresianarum sunt sui iuris. Non ita pridem quaedam Unio Ursularum obtinuit a S. Sede ita mitigatam clausurae rationem, ut vota sollemnia cum forma collegiali conciliari possent. Recentiora mulierum Instituta, quae variis operibus caritatis devoventur, nec pontificia clausura astringuntur, hierarchice constituta esse consueverunt. Saepius tamen quam apud viros domicilia etiam Sororum sunt singula sui iuris.

Iam vero Superiores generales et provinciales, vel aequivalentem potestatem habentes, et non solum Abbas primas, Abbas Superior Congregationis monasticae, verum etiam Abbates monasteriorum sui iuris, sunt in iure *Su-*

periores maiores; et, si pertinent ad religionem clericalem exemptam, nomine *Ordinariorum* (non tamen *Ordinariorum loci*) compellantur.

101. — **Domicilia** religiosorum vocantur generico nomine *domus religiosae*: *domus regularis* est domus Ordinis. — *Domus formata* designat domum religiosam « in qua sex saltem religiosi professi degunt, quorum, si agatur de religione clericali, quattuor saltem sint sacerdotes » (c. 488, 5°).

Usus quoque habet ut vox *monasterii* potius reservetur domibus monachorum, et monialium; vox *conventus*, iam generalior, magis propria sit pro domibus mendicantium, dum religiones recentiores non raro, pro varia domus destinatione appellant suas domus *noviciatum*, *collegium*, *residentiam*, etc.

102. — **Erectio** domus religiosae, sive formatae sive non formatae, requirit, si est exempta, vel sita in locis subiectis S. Sedi, beneplacitum Sedis Apostolicae et scriptum consensum Ordinarii loci. In aliis casibus, sufficit venia huius Ordinarii (c. 497, § 1). Domus tamen noviciatus probari debet a S. Sede si agitur de religione iuris pontificii.

Obtenta domus constitutione, potest religio clericalis publicam ecclesiam vel oratorium domni annectere, ita tamen ut definitus publici oratorii locus sit ab Ordinario loci probatus; et, salvis condicionibus in ipsa facultate apposis, quaelibet religio opera sua propria exercere permittitur (cc. 497, § 2 et 1162, § 4).

Sed erectio scholae, hospitii, vel similis aedis separatae scriptam licentiam Ordinarii postulat: quae licentia sufficit (c. 497, § 3).

103. — **Suppressio** domus religiosae exemptae requirit beneplacitum apostolicum; domus Congregationis iuris pontificii sed non exemptae, suppressi potest a supremo moderatore, consentiente Ordinario loci; domus Congregationis iuris dioecesani, sola Ordinarii loci auctoritate audito Congregationis moderatore. Si tamen agatur de unica Congregationis domo, beneplacitum apostolicum requiritur: semel enim condita Congregatio nequit extinguī nisi S. Sedis auctoritate (cc. 493 et 498).

ART. III. — De religionum regimine.

104. — Religiones recentiores solent a Superioribus triplicis gradus administrari: *generali, provinciali, locali*. In domibus vero sui iuris, Superior domus simul est quasi-generalis. Superioribus assistunt consilarii, quorum in aliis negotiis votum deliberativum, in aliis maioris momenti negotiis votum consultivum exquirendum est.

Superior *generalis* et Superior *independens* a capitulo vel congregatione eliguntur; in qua electione, praeter proprias Constitutiones, normae iuris communis observandae sunt. Variat modus designandi alios Superiores: plerumque a Superiore generali et consilio suo constituuntur.

Superiores *mere locales* ad tempus ultra triennium constitui non possunt, possunt tamen *semel* confirmari, si constitutiones id ferant.

Superiores maiores per se sunt temporarii; possunt tamen esse perpetui seu ad vitam constituti. In novis tamen mulierum religionibus, perpetuae Superiorissae non admittentur.

Superiores generales Congregationis iuris pontificii quinquennalem relationem S. Sedi exhibere debent; omnes autem debent executionem decretorum S. Sedis promovere.

Domus religiosae visitantur tum a propriis Superioribus maioribus, tum ab Ordinario loci, intra limites iure statutos.

Omnis religio iuris pontificii procuratorem generalem habere debet qui negotia religionis apud S. Sedem pertractet.

105. — Pro **administratione temporali**, constituendi sunt *oeconomi*, quos ius distinctos exigit a Superioribus maioribus; distinctos optat a Superiore locali (c. 516, § 2-4). *Administratio* bonorum fit ad normam constitutionum; collocatio tamen pecuniae quae dotem constituit religionum, praevidium Ordinarii loci consensum exigit. Idem Ordinarius maiorem potestatem exercet in domos iuris dioecesani et in domos monialium quam in alias domos iuris pontificii. In *alienationibus* bonorum regulae iuris communis observandae sunt. Et si agitur de alienandis rebus

pretiosis vel aliis quorum valor superet summam triginta millium francorum seu libellarum, contractus nullus est sine antecedente beneplacito apostolico. Idem beneplacitum necessarium est ad contrahenda debita ultra eandem summam (c. 534).

106. — De regimine **confessariorum**, cfr. dicenda de sacramento paenitentiae. — Religionibus laicalibus non exemptis Ordinarius loci designat capellanum et probat contionatores; exemptis Superior regularis providet; eius neglegentia ab Ordinario suppletur (c. 530).

ART. IV. — De singulis religiosis personis.

I. — De *postulantibus et noviciis*.

107. — **Vocatio**. — Iure tum *divino* tum *ecclesiastico* in religiosos cooptari potest quilibet catholicus nullo impedimento detentus (cfr. c. 538).

Relictis autem placitis de speciali instinctu interiore quem Deus quidem dare potest sed qui minime est necessarius, *idoneitas* ad onera religionis ferenda et *recta intentio* serviendi Deo in religione sufficiunt ad licitum ingressum, qui per se quoque suadendus est. cum professio consiliorum merae professioni praeceptorum per se praeferenda sit. Quo firmior autem se prodat voluntas supernaturali motivo ducta, quo manifestior sit idoneitas, eo clarior est divina vocatio. Nec praesens personae sanctitas vel iustitia postulatur, cum religio sit schola acquirendae perfectionis. Hic tamen inter religiones qua tales et quasdam religiones distinguendum est. Quae enim ministeria apostolica exercent satis proximam spem vitae illibatae in candidato supponunt. Et quia nunc vita in communi ad omnem religionem approbatam exigitur, minus universalis est vocatio ad professionem religiosam quam ad privatam observationem consiliorum evangelicorum. Haec ceterum omnibus fidelibus inculcant quo spiritu vivendum sit.

Vere autem divina est vocatio sic explicata, quia, quod egregia Patrum testimonia confirmant, virtuti S. Spiritus tribuendum est ut quispiam, saeculi illecebris superatis, totum se divino servitio mancipet.

Quamvis autem fidei per se integrum sit invitanti Deo obsequi et religionem consiliorum amplecti aut religione praeceptorum contentum esse, eadem optio consiliariis non relinquitur. Hi enim gravi obligatione astringuntur ut id quod melius est suadeant. Et ipse Christus, dum iuveni quem amabat dixit: « *Si vis perfectus esse* », apostolis et discipulis suis non permisisset ut opposita consilia proferrent. Ipsos enim non misit ut eius dicta corrigerent, sed ut, tamquam testes eius (1) et misericordiam consecuti ut essent fideles (2), servare docerent quaecumque ipsis mandaverat (3). Et cum de totius vitae ratione agatur, iam obiective grave est ut quis temere officium consilarii in hac re assumat vel expleat.

108. — **Postulatus** (cc. 539-541). — Omnes *mulieres* et omnes *conversi*, prius quam in novicios cooptentur, debent, ex iure communi, in religione ubi vota sunt perpetua, postulatum ad sex saltem integros menses peragere; in religionibus votorum temporariorum standum est constitutionibus de hac re. Praescriptum autem postulatus tempus Superior maior prorogare potest, non tamen ultra aliud semestre.

De modo et loco postulatus, Codex nihil definit praeter haec: a) Ut, sub speciali cura probati religiosi, peragatur in domo ubi viget observantia; b) Ut postulantes modestam et diversam a noviciis vestem ferant; c) Ut aspirantes moniales legem clausurae servant (non tamen sub censura); d) Ut ante noviciatum, per octo saltim integros dies, exercitiis spiritualibus vacent.

109. — **Impedimenta ingressus** in noviciatum. Salvis quoque specialibus constitutionum praescriptis, ex iure communi c. 542 :

Invalide ad noviciatum admittuntur :

Qui sectae acatholicae adhaeserunt; i. e., ex authentica declaratione, qui a fide catholica *apostatae*, nomen sectae haereticae vel schismaticaе dederunt (Resp. 16 oct. 1919). — Qui *aetatem* ad noviciatum requisitam non habent, i. e. quintum decimum aetatis annum non compleverint (c. 555, 1°). — « Qui religionem ingrediuntur *vi, metu gravi* aut *dolo* inducti, vel quos Superior eodem modo inductus recipit ». Metus iustus ab iniusto hic non distin-

(1) Luc. 24, 48; Act. I, 8.

(2) 1 Cor. 7, 25.

(3) Matth. 28, 20.

guitur, nec in candidato, qui nunquam iuste cogi posse videtur, nec in Superiore. — « *Coniux*, durante matrimonio ». — « *Qui obstringuntur, vel obstricti fuerunt vinculo professionis religiosae* », nulla distinctione facta professionis temporariae vel perpetuae, in eadem vel in alia religione. — « *Illi quibus imminet poena* ob grave delictum commissum de quo accusati sunt vel accusari possunt ». Impedimentum ergo eos non efficit qui, quamvis rei, nulli serio accusationis periculo in alterutro foro, canonico vel civili, obnoxii sint. — « *Episcopus*, sive residentialis sive titularis, licet a Romano Pontifice sit tantum designatus ». Impeditus itaque iam est qui, nondum consecratus vel praeconizatus in consistorio, authenticum nuntium suae nominationis seu designationis pontificiae accepit. — « *Clerici* qui, ex instituto S. Sedis, *iure iurando* tenentur operam suam navare in bonum suae dioecesis vel missionum, pro eo tempore quo iuris iurandi obligatio perdurat ».

Cum institutum S. Sedis quidpiam magis speciale quam canonem Codicis significet, et clerici in sacris, ex ipso c. 542, 2º, loci Ordinarium mere consulere debeant ut omnino licite religioni nomen dent, non agitur hic de clericis qui titulo servitii dioecesis ordinati iusiurandum de perpetuo dioecesis servitio ex c. 983, § 1 faciendum habuerunt. Aliter de iure iurando missionis dicendum est, cum ipsa formula, haecenus recepta, excludat vitam religiosam sine S. Sedis beneplacito assumptam. Verum potissimum intelleguntur alumni convictores quorundam collegiorum Urbis, v. g. Collegii Germanici-Hungarici, qui sponderunt servitium temporale trium annorum in Europae partibus septentrionalibus, diserte sibi negata, per istud spatium, optione vitae religiosae.

110. — Illicite sed valide admittuntur:

« *Clerici in sacris constituti, inconsulto loci Ordinario, aut eodem contradicente, ex eo quod eorum discessus in grave animarum detrimentum cedat quod aliter vitari minime possit* ». Per se itaque positiva licentia non est necessaria; sufficit consultatio. Si tamen grave animarum detrimentum ex eorum discessu manet, nec aliter vitari nequeat, tunc contradictio Ordinarii ingressum iis efficit illicitum non tamen invalidum.

Poteritne licite manere in noviciatu, clericus qui illicite eum ingressus est? Rem ex eo pendere arbitramur, utrum res satis in-

tegra sit et permanenti necessitati per recessum occurri possit, an contra, egressus iam minus utilis factus sit, praevalens com. modum ei obstet, et ipse Ordinarius a contradictione abstinens, tacite fortasse annuat. Ac veri simile futurum videtur ut, reclamante Ordinario, res S. Sedi dirimenda deferatur. — Clerici qui non sunt in sacris, ad consulendum Ordinarium non obligantur, sed aequitas naturalis postulat per se ut comiter de proposito certior factus, occasionem habeat dandi prudentis consilii.

« *Aere alieno gravati, qui solvendo pares non sint* ».

Quia ista sanctione confirmatur lex Sixti V. *Cum de omnibus*, § 4 et 5 (1587), temperata C. Clementis VIII, *In suprema* (1602), canon eandem interpretationem admittit ut de iis agatur qui creditori certo et definito debent, titulo oneroso, ea quae spem habent ut in saeculo manentes, solvere possint. Immo excusabantur ab illa lege qui sine gravi culpa ad istas angustias redacti erant. Verum ad infamiam facti, si qua incurratur, attendendum quoque erit, ac ratio habenda erit sanctionum civilium de debitoribus. Cfr. Tamburini, *De iure abbatum* III, d. 69, 3, n. 11.

« *Reddendae rationi obnoxii aut aliis saecularibus negotiis implicati, ex quibus lites et molestias religio timere possit* ».

De iis agitur qui privata vel publica causa rationem reddere debent temporalis administrationis, utputa tutelae, propter quam ipsis notabiles molestiae impendeant. Itaque non solae lites et molestiae quae religioni fierent hic considerandae sunt; namque religio lites et molestias suis sodalibus factas non parum timendas habet.

« *Filii qui parentibus, idest patri vel matri, avo vel aviae, in gravi necessitate constitutis, opitulari debent, et parentes quorum opera sit ad liberos alendos vel educandos necessaria* ».

Opitulari parentibus debent filii qui in saeculo providendi copiam haberent qua in religione privantur. Propter eandem causam noviciatui valedicere deberent. Post professionem stricta obligatio discedendi, saltem ad tempus, obtento v. g. indulto exclaustationis, eum tantum urget qui extremae et indubiae parentum necessitati aliter prospicere nequeat.

Quod de gravi parentum necessitate sancit Codex, de extrema fratrum et sororum necessitate dicendum videtur.

« *Ad sacerdotium in religione destinati, a quo tamen removeantur irregularitate aliove canonico impedimento* ».

De iis irregularitatibus et impedimentis canon intellegendus est quae per se manebunt tempore ordinationis, vel privilegio religionis ante ordinationem, utputa professione, non tolluntur. Secus, ex c. 987, 5° a religione repellendi forent quotquot, destinati ad sacerdotium, ordinarium servitium militare nondum expleverint. Irregularibus autem et impeditis dispensatio *ante noviciatum* impetranda est, contra atque existimat R. P. Fanfani, *De iure religiosorum*, n. 150. Nulla enim est causa cur claram iuris dispositionem violamus distinctione cui generalia canonis verba repugnant et quae liberum iudicium S. Sedi eripit.

« Orientales in latinis religionibus, sine venia scripto data S. C. pro Ecclesia Orientali ».

III. — Aspirantes *testimonium baptismatis et confirmationis* exhibere debent.

Si fuerant in seminario, collegio vel alius religionis postulatu aut noviciatu, requiruntur *iuratae* litterae testimoniales rectoris seminarj vel collegii audito Ordinario loci, vel a maiore religionis Superiore prout seminario, collegium pertinet ad Ordinarium vel ad religionem. Atque referre debent quam de causa aspirantes dimissi sint vel sponte discesserint.

Si litterae iuratae, etiam interveniente Ordinario vel supremo Moderatore, haberi nequeant, res S. C. de Religiosis deferenda est (cc. 544, 545 et decr. S. C. de Religiosis, 21 nov. 1919). Accurate informationes de indole et moribus sumendae sunt.

Viris praeterea necessariae sunt *testimoniales litterae* Ordinarii originis, i. e. loci ubi, cum aspirans natus est, pater aut, eo deficiente, mater domicilium vel quasi-domicilium habebat.

Litterae testimoniales omnes gratuito dandae sunt intra tres menses ab earum requisitione.

112. — Aspirantes *moniales*, ex ipso iure communi, aliae vero religiosae, prout constitutionibus praescribitur, dotem constitutionibus vel consuetudine definitam afferre debent.

Dos ista, ante habitus susceptionem tradenda est, vel saltem, in forma civili valida, est eius traditio tuta reddenda; prudenter et fructuose collocanda est modo probato ab Ordinario loci et Superiore regulari si quis sit; et per obitum religiosae, quae vota

saltem temporaria emiseric, religioni irrevocabiliter acquiritur. Si agitur de religione iuris pontificii, dos sine S. Sedis indulto (quod ad certam numeram casuum concedi consuevit) ne quidem pro parte condonari potest.

Duobus saltem mensibus ante noviciatum, Ordinarius loci monendus est ab Antistita, ut per se vel per delegatum voluntatem aspirantis exploret.

113. Noviciatus (cc. 553-571), modo constitutionibus praescripto, plerumque habitus susceptione inchoatur; debet autem, ad valorem, saltem per annum integrum et continuum peragi in legitima noviciatus domo, i. e., si agitur de religione iuris pontificii, in domo quae cum licentia S. Sedis erecta sit. Annus autem perficitur tantum *completo* die eiusdem numeri ac mensis in quo ante annum inceptus erat, ita ut prima ingressus dies non computetur. *Interrumpitur* autem noviciatus, si novicius dimissus vel sponte religioni valedicens e domo exierit, vel ultra triginta dies, continuos vel non continuos, ob quamlibet causam abfuerit. Si ultra quindecim dies abfuerit, ad valorem requiritur et sufficit ut dies isti suppleantur. Codex praeterea cc. 558 et 564 distinctam conversionis et aliis noviciis probationem praescribit, ita ut noviciatus pro altera classe peractus sit pro altera inutilis.

Novicii *privilegiis* suae religionis fruuntur, et, post mortem, ad eadem ac professi suffragia ius habent.

Durante noviciatu, debent novicii libere condere *testamentum*, quod post professionem, nisi res urgeat, cum sola venia S. Sedis in *congregationibus religiosis* mutare poterunt.

Ante primam votorum professionem, debet novicius, ad totum tempus quo simplicibus votis astringetur, bonorum suorum administrationem cedere cui maluerit, et, nisi constitutiones aliud ferant, de eorundem usu et usufructu libere disponere. Cessio ista et dispositio potest etiam post vota suppleri vel compleri; potest quoque mutari cum debita licentia; et per discessum a religione vim habere desinit. Per noviciatum autem nequit novicius bona sua *valide* obligare vel iisdem sicut et beneficiis reliquo modo renuntiare.

Per octo saltem solidos dies, debet novicius exercitia spiritualia votis nuncupandis praemittere.

Priusquam autem prima professio temporalis, et dein professio perpetua fiat, debet Antistita religiosarum, saltem duobus mensibus antea, Ordinarium loci monere ut per se vel per delegatum consciam et liberam voluntatem religiosae exploret (c. 552, § 2).

II. — *De professis.*

114. — Professio distinguitur *simplex* et *sollemnis*, quae condicionibus et effectibus a priore differt. Vota autem sollemnia ea sunt quae ab Ecclesia ut talia sunt agnita (c. 1308); haec sunt vota plane authentica. Firmitas maior et efficacia quae cum iis conectitur efficiunt ut sollemniter professus perfectius censeatur Deo consecratus, plenius deputatus ab Ecclesia ad religionem consiliorum profitendam.

Simplex professio est vel *temporaria* vel *perpetua*. In qualibet religione votorum perpetuorum, debet novicius, ad valorem professionis perpetuae, *in ipsa* noviciatus domo, votis perpetuis praemittere votorum simplicium professionem valituram ad triennium, vel, si aetas perpetuae professioni requisitae longius distet, usque ad istam aetatem; « nisi constitutiones exigant annuales professiones ». — Legitimus Superior tempus istud singulis religiosis, ob iustam causam, v. g. ad sex menses, ad annum, ad duos annos, immo ad tres, non tamen ultra, prorogare potest (c. 574).

Non paucis tamen Institutis concessum iam est ut perpetua professio temporariis votis per sex annos praeparentur.

Nulla vero professio ante sexdecim annorum completorum aetatem valide fieri potest; perpetua autem postulat vicesimum primum expletum.

Professio non valet nisi *expressa*, — ad quam legitimus Superior admiserit, — et quae a legitimo Superiore, per se vel per alium, recipiatur (cfr. c. 572). Quare, in institutis iuris pontificii, nullus sacerdos per se ob Ordi-

nario loci delegandus est, ut professionem recipiat vel ei assistat.

Admittere autem ad noviciatum et ad professiones, pertinet ad Superiores maiores cum suffragio capituli vel consilii, quod deliberativum est pro prima professione temporali, consultivum pro professione perpetua (cc. 543 et 575). Pro aliis professionibus temporariis, servandae sunt constitutiones. Elapso spatio votorum, haec sunt ilico renovanda, recurrente ipsa die qua facta sunt, sed neglecta horae consideratione. Superioribus facultas tamen fit anticipandi, non ultra mensem, renovationem votorum *temporariorum*; exacto vero tempore professionis temporariae, religiosus vel admittendus est ad professionem perpetuam, vel dimittendus est (cc. 575. 577).

115. — 1. *Omnes professi privilegiis et gratiis spiritualibus suae religionis fruuntur*, et, post obitum, ad eadem suffragia ius habent; et eadem obligatione disciplinae religiosae tenentur. Ubi tamen est chori obligatio, salva expressa constitutionum dispositione, professio temporaria non imponit privatam officii recitationem.

Salva quoque expressa constitutionum dispositione, professi votorum temporariorum carent voce activa et passiva; sed tempus praescriptum ad eam acquirendam a prima professione computatur. — « Post annum a qualibet professione religiosa vacant beneficia paroecialia; post triennium, cetera » (c. 584).

2. Professio *simplex*, salva speciali lege, actus votis contrarios reddit illicitos, non invalidos, et linquit professo bona temporalia cum capacitate alia acquirendi; in *congregationibus* religiosis, vetantur professi dominium bonorum suorum titulo gratuito abdicare.

« Quidquid autem (professus) industria sua vel intuitu religionis acquirit, religioni acquirit » (c. 580, § 2).

3. Intra sexaginta dies ante *professionem sollemnem*, salvis specialibus indultis S. Sedis, debet simpliciter professus omnibus bonis quae actu habet, cui maluerit, sub condicione secuturae professionis renuntiare; post sollemnem professionem, curandum est, prout copia est, ut abdicatio civiliter firma fiat; bona autem quae deinde

professo obveniunt cedunt religioni, si haec sit *capax* possidendi; in Ordine incapaci, acquiruntur S. Sedi in proprietatem. Actus autem contrarii votis, si sint irritabiles, fiunt invalide a sollemniter professis.

4. Professus a *votis perpetuis* ipso iure propriam diocesim quam in saeculo habebat amittit (c. 585).

ART. V. — De Obligationibus religiosorum.

I. — De obligatione votorum.

116. — 1. Voto *pauPERTATIS* professus Deo promittit eam renuntiationem bonis exterioribus seu divitiis quae constitutionibus religionis suae praescribitur. Praescripta variant pro gradu professorum et natura Instituti. Huc autem redeunt, *a)* Ut quaedam bona vel actus dominii abdicet; *b)* Ut quaedam bona non acquirat; *c)* Ut de aliis bonis vel usibus agat dependenter a competente Superiore. Violatio voti religioni adversatur et rationem *sacrilegii* induit.

2. Ambo autem haec omni professioni paupertatis communia esse videntur:

Ut quidquid professus industria sua vel intuitu religionis acquirit religioni acquirat (c. 580, § 2).

Ut re nulla, pretio aestimabili, tamquam propria in suum commodum utatur.

Non omnis autem dispositio de bonis quae in patri-monio professi manent licentiam Superioris exigit. Sic, etiam post simplicem professionem, libere disponere potest de usu et usufructu bonorum quae post professionem advenerint, et cedere cui voluerit eorundem bonorum administrationem (c. 569, § 2). Et possunt constitutiones sinere ut professus cessionem et dispositionem istam proprio arbitrio mutet.

Quando autem fit vetita bonorum abdicatio, vel licentia requisita praetermittitur in dispositione quae non ipsi professo sed aliis prodest, violaturne votum an sola lex ecclesiastica? Responsum universale dari nequit. Adeundae sunt constitutiones, consulenda ratio qua votum paupertatis communiter in Instituto intellegitur.

3. Salvo peculiari S. Sedis indulto, professi *votorum sollemnium* nihil proprium possidere aut licite aut valide possunt, ita ut dominii privati incapaces sint.

4. Omnes vero, cum debita licentia, actus civiliter necessarios v. g. ad possidenda vel acquirenda bona communia facere possunt.

117. — *Materia remota* voti paupertatis est res *temporalis. externa, pretio aestimabilis*; non ergo honor, fama, ipsa religiosi industria, vel missae applicatio, bene vero fructus industriae, stipendia recepta pro missae applicatione. *Manuscripta*, quatenus penes personam retinentur, ista materia excidunt, tamquam nimis cum persona coniuncta; si vero scribens ea separare velit a sua persona, iam donatio, alienatio sine licentia ipso voto vetatur (cfr. S. C. de Religiosis, 13 iul. 1913).

Opus arte factum, tabula picta sunt materia voti. Verum non violat votum religiosus artifex qui ab initio operam cuiuspiam promittit vel cedit qua faciet statuum, tabulam, maxime si alter materiam subministrarit.

118. — Sepositis modo bonis quae ad professos pertinere pergunt, *votum violant*, nisi debita licentia honestantur, actus sequentes: *Acquisitio*, ita tamen ut facile praesumi possit licentia acceptandi quod cedat in utilitatem religionis; — *Donatio et renuntiatio* iuri iam acquisito, ita ut abnuendo eleemosynam, donationem nondum acceptatam (aliter de legato dicendum est), sola caritas laedi possit; — *Permutatio*, ita tamen ut si sit de rebus fungibilibus eiusdem rationis, quales per se sunt variae monetae, id vix voto repugnare videatur, et, ex praesumpta licentia, omnino honeste fiat; ut permutatio rerum prorsus similium culpa gravi vacet; et minor culpa insit permutationibus rerum similium inter fratres eiusdem domus; — *Absumptio*, ita ut si cibum vel potum apud ipsos externos accipias et absumas, *probabiliter*, secundum C. De Lugo (*De iust. et iure*, d. 3, n. 53), non facias nisi usum facti quo votum non laeditur (secus si domum feras res easque ibi consumas); — *Mutuum commodatum*, ita ut, si certa sit restitutio et breve tempus ad quem, non fuerit gravis violatio; et minus gravis si

des fratri quam extraneo; — *Usus* ad alios fines ac qui *taxative* sint a praelato expresse vel tacite indicati, ut si viaticum pro itinere datum non totum expendas et, domum redux, tibi serves ad varios usus; — *Magna negligentia* seu quasi dissipatio in utendis vestibus, etc., vel consumendis rebus quarum, ut v. g. chartae, olei, dispositio rationabili religiosi arbitrio permittitur; — *Retentio rei*, ultra tempus ad quod conceditur, ut si diutius retineas libros usus communis, sed grave non erit si alter qui iis indigeat detentorem facile agnosceret; — *Occultatio rei*, etiam cum venia obtentae, eo facta ne Superior rem auferre possit. Si propter alium finem res occultetur vel clavibus obseratur, v. g. ne alii eam importune videant, ne Superior minoris gradus revocationem facultatis petat, votum non violabitur, nisi venia hoc pacto data existimetur ut nihil Superiori immediato sit clausum.

119. — *Votum non violant*, quamvis aliunde illicitae esse possint: *Administratio rei* alterius, huius nomine facta; — *Destructio rei* (probabiliter). si mere facias animo damnificandi, nullam inde utilitatem capiendo; — *Acceptio pecuniae* in usum *pium*, sive determinatum, quod omnes concedunt, sive etiam, ut probabile est, ab ipso religioso definiendum, dummodo ne possit rem ad usus quoque profanos, proprio arbitrio, adhibere; — *Administratio beneficii*, cum accedat ad rem spiritualem; — *Possessio bonorum in communi*.

Quid de *deposito* proprie dicto, non de simplici quadam praestita rei custodia? — Depositum videtur aliis voto repugnare, cum depositarius suscipiat obligationem cui plene satisfacere nequeat nisi proprietarius: quod alii negant, cum actum dominii in rem depositam non contineat.

120. — *Licentia* qua vitium proprietatis arcetur, a proprio religiosi Superiore competente proficisci debet. Quare, nisi constitutiones subdant hospites Superiori domus in qua versantur, is non poterit veniam facere nisi iis religiosis qui in domo cui praeest domicilium vel quasi-domicilium habeant.

Invalida foret licentia quae vi vel fraude extorqueretur. Sed per se esse potest generalis, specialis, expressa, tacita, rationabiliter praesumpta. Praesumptio est plane legitima in adiamentis ubi praelatus prudenter existimatur nec rei seu substantiae facti obstare, nec modo quo agas, i. e. non prius petita venia. Tunc enim dependenter a voluntate praelati actus est factus. Contra, praesumi nequit licentia quae negaretur. Si praelatus rogatus licentiam concessisset, sed repugnat quominus ipso inconsulto feceris; tunc vel ita dispositus iudicatur ut *absolute* nolle rem a te sine licentia usurpari; vel, cognita negligentia, inere praetermissioni licentiae adversaretur. Posteriore casu, est invitus duntaxat quod *ad modum*, nec votum laesum est; priore casu, dicitur *ratione modi invitus quod ad substantiam* et votum violatum est. Displicentia quae gravis vel levis fore videtur, pro signo alterutrius repugnantiae haberi potest.

Post factam, monere Superiorem de praesumpta licentia per se decet, nec raro regula iniungitur. Id tamen omittere pauperlati non adversatur, nisi res, non plane praeterita, habeat tractum aliquem successivum, ut si rem ex praesumpta facultate acceptam apud te serves.

Per se, nisi aliter sit statutum, valere pergit licentia quam praelatus, officio nunc functus, antea dedit; verum ipse sibi, quasi inferiori, licentias pro tempore posteriore dare nequit: numquam enim sibi subditus fuit.

Dissensus praelati maioris, vel simplex prohibitio ab eodem facta, nihil per se aufert potestati praelati minoris, qui proin valide concedere potest quod Superior maior negaverit. Is tamen potest illius facultatem in antecessum vel post actum infirmare.

Ex rationabili interpretatione, expressa licentia accipiendi plura numero *numismata, rosaria, imagunculas* est tacita licentia ea distribuendi; licentia vero cuiuspiam facta dandi aut accipiendi, quando ex Superioris declaratione vel ex usu omnes respicere censetur, dat consequenter aliis facultatem accipiendi aut dandi. Bona fide tamen agendum est, ne unus videatur constitutus per quem omnia munera mutua, in seio Superiore, transcant. Ac nisi praelatus contradixerit, ex tacita vel praesumpta licentia, possunt religiosi, quando praelatus adiri nequit, modicas elemosynas facere

in gravi pauperum necessitate aut cum id ad aedificationem pertinere videtur. Perinde dicendum est de levibus *donationibus* quae quasi debitaе sunt ex gratitudine, si religiosus bona quaedam habeat sibi ad usum concessa (S. Alph. l. 4, n. 21). Et quando, sicut in quibusdam religionibus pro vestibus fieri consueverit, certa vis pecuniarium vel rerum ita in sustentationem religioso datur ut nec monasterium quidquam supplere vel ipse rationem reddere debeat, sive extra claustra versetur, concessa censetur facultas dandi cui libuerit id quod *parcius vivendo reliquum* obtinuerit.

121. — **Materia gravis.** — 1. Quaestio de gravi paupertatis laesione difficilis reputatur et incomplete tractari consuevit. Quamvis enim hodie plerique religiosi non iam sint sollemniter professi, solent tamen tractatus morales hodierni solos casus examinare, qui olim erant fere universales, religiosorum qui nihil proprium habere possunt. Manifestum tamen est donationem rei quam religiosus vere possidet assimilari non posse donationi rei non possessae. Donatio prioris, nisi esset positiva prohibitio, ne paupertatis quidem voto contraria foret. Donando enim vel abdicando, quispiam fit magis pauper.

2. Quando agitur de *proprie dicto vitio proprietatis*, seu de actibus quae voto prohibentur fieri circa res non proprias, communior sententia hanc regulam proponit: eadem quantitas quae furtum constitueret grave, gravis iudicanda est laesio religionis in profitente paupertatem. Regula ista innititur in similitudine quadam inter furtum et peccatum contra paupertatis votum: in utroque indebita appropriatio committitur. |

Verum haec regula magis declaranda est; furti enim est materia *absolute* et *relative* gravis. Plerique materiam *relative* gravem sumunt, habita ratione divitiarum vel penuriae ipsius monasterii. Non agitur tamen de aestimando damno, quod pertinet ad iniustitiam, sed de ponderando neglectu debitaе dependentiae a Superioribus, qui idem esse videtur sive ad pauperem sive ad divitem res male usurpata pertineat. Quare Palmieri, t. IV, quem sequitur Génicot, II, 98, quantitatem *absolute* gravem sumendam esse putat. Opinio ista tuta erit in religione cuius probati auctores eam defenderint: ad hanc tunc existimari potest accommodata intentio votantium, qui possunt, non quidem in gravem convertere materiam levem, sed obligationem quae per se materiae responderet extenuare.

Alibi vero eam proferre nolumus : nobis enim a vero aliena videtur. Nonne enim pro relativa damni vel detrimenti allati consideratione, alia relativa succedit ? Proprietatem quidem ambae, iustitia et paupertas respiciunt, sed modo diverso : prior ut sanctam alteri serves proprietatem, altera ut eam a te repellas. Sicut ergo, sub priore respectu, quaestio de materia gravi sic ponitur : quatenam est notabilis alterius spoliatio, sic sub altero respectu, qui noster praesens est, quaestio haec solvenda est : quatenam est notabilis acquisitio qua talis ? Hanc autem pro ratione vivendi acquirentis variare manifestum est. Et quis negaverit minore quantitate graviter peccare religiosum qui, ut Frater Minor Cappuccinus strictam paupertatem profitetur, quam canonicum regularem opulenti monasterii ? Quocirca attendendam ducimus condicionem in qua religiosus qui peccaverit ex sua professione versatur. Estne, sicut in pluribus hodiernis religionibus, condicio honesti sacerdotis ? Materia gravis comparate ad honestum sacerdotem erit per se accipienda.

3. Multo vero *maior quantitas* requiritur, cum religiosus, sine debita licentia, de bonis disponit quorum licite dominium servat. Tunc enim non tam res quam ipsa distributio seu administratio usurpatur. Quocirca si pro se disponit, eum graviter peccare existimamus qui inde tenorem vitae ducit qui professioni paupertatis graviter derogat ; si autem alii tribuit, quantitas absolute gravis in ratione furti, fortasse quater vel quinquies sumi poterit. Et si usus fuerit pietatis opus, vel quidpiam simile, vix *graviter* invitus erit per se Superior.

4. Plura quae praelatum, cuius licentia vitium paupertatis tollit, minus invitum facere solent, gravitatem sacrilegii extenuant, ita ut maiore quantitate opus sit ad letale peccatum. Hinc, si agatur de *esculentis* et *potu*, praesertim ad praesentem religiosi usum, nisi res fuerit extraordinaria et pretiosa, culpa gravis aberit ; levior quoque culpa per se est si ex rebus communibus illicite tibi sumas vel fratribus eiusdem domus des, quam si extraneis ; si usum intendas utilem, quam si vanum.

Ac perspicitur cum solus usus usurpatur, valorem usus esse considerandum.

Contra, quia praelatus magis invitus censeatur, plu-

res volunt gravius peccari contra votum si simul iustitiam quam si solam religionem laeseris.

5. Parva sacrilegia, quamvis saepe repetantur, coalescere non videntur. Graviter tamen ab initio peccat, qui consulto modica accipit cum animo progrediendi ad materiam gravem; et qui, ex pluribus servatis, gravem apud se valorem habet hunc sine gravi reatu retinere nequit.

122. — Iustitiam laedit sive erga religionem, sive erga extraneos religiosus qui damnificat, furatur, sibi retinet vel aliis dat quod iure pertinet ad communitatem vel ad alios, haec omnia intellegendo sicut in tractatu *De Iustitia* exponitur. Quando autem detrimentum est propriae religionis, quamvis ipsa disciplinae severitas et minor disponendi facultas in praelato, qui non est dominus sed administrator, non sinit ut religiosus felix familias esse existimetur, quia tamen bona religionis in utilitatem religiosorum cedunt, benignius quam extraneorum eorum causa aestimari posse videtur, ita ut requisitam ad grave peccatum quantitatem aliquanto v. g. dimidio, augere possis.

Casus sunt: a) *Iniuriae sine sacrilegio*: ut si religiosus, aere ex animo nocendi, rei alienae damnum inferat, vel, qua confessarius, iniusto quempiam a restitutione dispenset;

b) *Sacrilegii sine iniuria*: ut si quod ad certum finem steriliter consumere poterat aliter adhibeat vel alteri tradat; si sumit sibi quod praelatus ei non negasset; si quod pepercit pecuniae, v. g. in itinere, eodem moraliter tempore, aliter excedat; si ab extraneis quidpiam usu consumptibile accipiat.

c) *Sacrilegii concurrentis cum iniuria*: ut si fructus industriae suae, v. g. accepta missae stipendia, non tradat religioni.

Et gravis iniuria leve sacrilegium esse potest, et contra; ut si religiosus modicam quantitatem a paupere surripiat, vel, contra, a persona leviter invita sibi magnam pecuniae vim sumat.

123. — Quia permissiones et obligationes religiosorum in nullum lucrum temporale Instituti sed religionis causa factae aut susceptae censentur, pigritia seu desidia religiosi iniustitiae damnanda non videtur. — Communitati restituet religiosus, vitando expensas quas licite ex bonis communibus facere posset, tradendo communitati quae

in alios usus adhibere poterat. Rebus autem quae ad honestam sui sustentationem referuntur, ideo se privare non debet.

124. — De Peculio. — 1. Quidquid a religiosis *religioni* acquiritur, in commune conferendum est (cc. 580. 582); bonorum autem quae sua manent usufrui ipsi prohibetur. Quare sibi necessaria religiosi a conventu in communi accipere debent. Huic vitae communis rationi derogat *peculium*, i. e. quaedam bona, sive distracta ex *massa communi*, sive *aliunde* accepta, quae religiosus ad suos usus sinitur possidere, administrare, detinere, etiam praeter id quod praesens ipsius necessitas moraliter requirit. Distinguitur autem *peculium perfecti iuris*, quod Superior iam auferre non possit, et *iuris imperfecti*, quod a Superiore circumscribi aut auferri potest. Peculium perfecti iuris adversatur voto paupertatis, sicut in praesenti iure communiter intellegitur; *peculium imperfecti iuris* ipsi voto per se non repugnat; sed, si agatur de peculio diuturno et quasi moribus recepto, a mente Ecclesiae alienum est. Haec prudentem restitutionem vitae communis ubique urget. Consuetudo autem quae Codici adversetur non poterit nisi centenaria aut immemorabilis tolerari, quatenus Ordinarii id opportunum existimaverint.

2. Iamvero Codex c. 594, § 1 praescribit ut « in quavis religione vita communis ab omnibus servetur, etiam in iis quae ad victum, ad vestitum et ad supellectilem pertinent ». Praeterea, § 2 iniungitur, ut quidquid industria sua vel intuitu religionis religiosi, etiam Superiores, acquirant, et quaecumque bona Ordini obveniunt ratione sollemnis professionis membrorum, bonis communibus admisceantur, et quaelibet pecunia omnesque *tituli* in capsam communi deponantur.

Salva hac praescriptione alterius paragraphi, vita communis de qua in § 1, intellegi posse videtur qualis constitutionibus imponitur. Quod confirmatur c. 2389. Etenim: canon 2389 Superioribus praecipit ut graviter moneant, et, emendatione non secuta, puniant religiosos qui in re notabili violent legem vitae communis *qualis constitutionibus* praescribitur.

125. — Specialis virtus paupertatis non existit, cum divitiae earumque possessio sint per se indifferentes. Sed nimius affectus ad bona temporalia, sicut in alia persona, sic et in religioso arguendus est peccati quod, pro vario casu, variae virtuti opponetur.

126. — Votò castitatis prohibetur religiosus, ex *motivo religionis*: a) *Omni luxuria* interna et externa; b) *Matrimonio*, durante professione.

Sic enim communis rei intellectus habet, ut idem quod *virtutis*, sit materiale *voti* obiectum. Fieri tamen potest ut, intacta virtute, solum castitatis votum violetur, et contra. Qui voto simplici ligatur, illicite sed valide nuptias contrahit. Si iisdem utatur, votum quidem sed non virtutem castitatis laedet. Et qui, ipse libidinis expers, quempiam ad peccatum cum altera persona inducat, peccarit contra virtutem non autem contra votum.

Nonnulli violationem sollemnis voti strictioris sacrilegii arguunt; sed species ob sollemnitatem variare non demonstratur.

Per se honestae nuptiae cum pacto continentiae ac proin cum voto castitatis componi possunt. Verum voto castitatis religiosorum votum caelibatus contineri censetur, sicut ipsis poenis canonicis statim infra allegandis probatur.

127. — « Invalide matrimonium attentant religiosi qui **vota sollemnia** professi sint » (c. 1073).

Praeterea, « matrimonium non consummatum inter baptizatos, vel inter partem baptizatam et non baptizatam, dissolvitur... ipso iure per sollemnem professionem **religiosam** » (c. 1119).

Seclusa speciali dispositione, ut in Societate Iesu, votum simplex castitatis matrimonium non dirimit. Ac nulla simplici professione matrimonium mere ratum dissolvitur. Sed simplici professione nuptiae prohibentur, et omne castitatis votum religiosorum, cum sit publicum, S. Sedi reservatur. De effectu dimissionis vel egressus cum indulto, cfr. infra n. 143. 146.

128. — Sollemniter professi qui matrimonium etiam civiliter tantum contrahere praesumant, sicut personae quae cum ipsis nuptias eadem ratione contrahere praesumant, committunt *excommunicationem* l. s. S. Sedi simpliciter reservatam. Si agatur de professis votorum simpli-

cium perpetuorum, excommunicatio l. s. est Ordinario reservata (c. 2388).

Propter verbum « praesumant », omnis ignorantia, sola exclusa affectata, a censura excusat. Ordinarius autem cui reservatur excommunicatio, cum Codex nihil ultra definiat, is esse videtur cui paenitens actu subicitur.

129. — Votum oboedientiae religiosorum est *promissio Deo facta oboedientiae quae in vita religiosa debetur*.

1. Quibusnam parendum sit. Vi voti oboedientiae, religiosus parere debet: a) *Ei praelato hierarchico* qui ipsi qua *religioso* imperat potestate *iurisdictionis*. Is est, quod ad Ordines et Congregationes iuris pontificii, S. Pontifex (c. 499, § 1) et Praelatus regularis, saltem exemptus. — b) *Iis qui interno religionis vel domus regimini praepo- nuntur*: itaque Superiori religioso proprie dicto, atque etiam, si usus fert, aliis quibus Superior suam potestatem communicaverit, ut Priori (sub-Praelato) vel Ministro (sub-Rectore). Verum usus potius habet ut, praesente saltem Superiore domus, huic soli sit ex voto obtemperandum. Possit tamen in iis auctoritas ipsius Superioris et sic votum violari.

2. Materia remota voti iis omnibus continetur quae vel *explicite* regula seu constitutionibus exhibentur, vel *reductivè* ad eam pertinent, quatenus ad observantiam regulae saltem valde sint convenientia: ita mutua obsequia, congrua poena delictorum. Religiosi enim vovent oboedientiam secundum *suam religiosam conversationem* (S. Th. 2, 2, q. 104 art. 5 ad 3).

Quamvis res controvertatur, non videntur *actus interni* directe praecipi posse, cum oboedientia homini debita excedere nequeat mutuum hominum conversationem, quae externis rebus circumscribitur.

In dubiis de *potestate*, praesumptio stat pro Superiore, saltem cum res pertinet ad genus in quo constet Superiorem praecipere posse; in dubiis de *honestate rei*, si Superior praecipiat quod *probabiliter* honestum est, ei obtemperandum videtur (contra tamen Lessius, c. 41, n. 76). In dubiis *negativis*, subditus gubernationi Superiorum se simpliciter committat.

130. — **Materia proxima** voti oboedientiae complectitur *praecepta stricte talia*, quae *religiosis qua talibus* imponuntur vi potestatis *dominativae* vel etiam iurisdictionis (1). *Praecepta stricte talia*, i. e. quibus Superior obligare conscientiam intendat. *Religiosis qua talibus*: i. e. praecepta quae ad proprium ipsorum statum referuntur, non ad communem civium vel fidelium condicionem, qualia sunt praecepta de servandis temporibus sacris. Vi potestatis *dominativae* vel etiam *iurisdictionis*, ita ut votum quoque violarit qui regulam sub peccato obligantem transgressus sit. Videndum tamen est quomodo votum in voventis religione communiter intellegatur. Violatio autem iuris specialis religiosorum seu legum quae pro religiosis sunt latae, voto contraria non videtur, nisi praecepta proprie dicta efferat.

In pluribus religionibus hodie non censetur Superior proprie praecipere, ne sub levi quidem, per ipsa verba: *Stricte praecipio; Sub praeecepto iniungo*; sed oportet ut iubeat *in nomine D. N. I. C.*, vel *in virtute s. oboedientiae*, aut alia saltem ratione suam voluntatem obligandi conscientiam clare exprimat.

Itaque *contra votum* peccat: 1. Qui ipsa *praecepta impedit*, dum conatur se ex Superiorum dominatu in perpetuum vel ad tempus subducere: per apostasiam, fugam, vel illicite suam expulsionem procurando.

2. Qui *virtualiter* praecepta violat dum, etiam occasione simplicis iussionis, *absolute* declaret: *Nolo oboedire, non faciam*, intellegendo illud de omni re vel de aliqua re gravi. Si limitet ad rem parvam, quae ipsi videatur inutilis, ridicula, violatio non fuerit gravis.

3. Qui violet praeceptum sub peccato obligans.

Violatio voti oboedientiae est *sacrilegium*; ac praeterea peccatum, plerumque leve, contra *observantiam* erga Superiorem cuius potestati *dominativae* religiosus subditur. Si Superior, quod non praesumitur facere, usus fuerit, in

(1) Sunt (Suarez, *Rel. tr.* 7, l. 10, c. 2, n. 5; Sanchez, *Dec.* 4, 11, 25) qui putent Superiori integrum esse, quando vi iurisdictionis praecipit, ut obligationem voti urgeat vel praetermittat. Potius, ex ipsa definitione nostra oboedientiae religiosae, oppositae sententiae Lugo adhaeremus (cfr. Lugo, *Paenit.* 16, 172).

praecipiendo, sua potestate iurisdictionis, peccatum quoque ei virtuti adversabitur ad quam res praecepta spectant.

131. — Ad suavem Superiorum gubernationem pertinet ut raro suis praeceptis reatum peccati inducant. Religiosus autem qui voluntati latius praeceptivae praelati non obtemperat, quamvis non sit sui voti transgressor, nihilominus observantiam erga Superiorem, caritatem erga communitatem, et humilitatem offendet; atque habitualis huius modi inobedientia a gravi reatu excusanda non videtur, sive propter tristitiam qua afficit Superiorem et Fratres, sive propter commune detrimentum quod efficit, sive propter periculum expulsionis, quam sic praeparat. Non raro dicitur transgredi virtutem oboedientiae vel vulgo dictam oboedientiam. *Specialis* tamen virtus oboedientiae hic non intervenit.

II. — Obligatio regulae vel constitutionum.

132. — Regula est norma vivendi secundum perfectionem evangelicam, religiosis imposita ut communiter et efficaciter ad finem suae religionis tendant.

Ex usu recepto, vox *regulae* potius antiquioribus normis reservatur, quae saepe sunt, pro variis Institutis, lex quaedam fundamentalis; dum recentiores normae vel quae regulae adiciuntur nomen *constitutionum* assumunt. Sic Benedictini nigri et Trappenses, communem habent regulam S. Benedicti, proprias vero Constitutiones.

133. — Regulae obligatio. — Hodie nunquam regula tota continetur consiliis, sed in pluribus saltem articulis, obligationem aliquam parit, sive *directam*, cum reatum inducit peccati, vel materiae proportionati vel levis; sive *indirectam* seu saltem subeundi poenam (cfr. Theol. gen. n. 189). Iam Constitutiones FF. Praedicatorum et pleraeque dein recentiores, pro legibus poenalibus habendae sunt.

Quamvis tunc, ex genere suo, actus regula praeceptus maneat indifferens, practicae tamen, seu in concreto, violatio regulae, nisi locus sit opikeiae, raro immunis erit a culpa propter inordinationem motivi vel detrimentum commune, vel inconstantiam in propositis. Transgressio autem ex contemptu formali regulae *qua talis*, — non qua minimae vel inopportunae, — arguenda fuerit *mortalis superbiae*. Professione enim sua religiosus regulae subditus est, neque hanc subiectionem exuere potest.

134. — Suppressis regulis quae eam imponebant, ad

manifestationem conscientiae ipsis faciendam non possunt subditi a Superioribus religiosis quoquo modo induci (c. 530). Manifestatio conscientiae est revelatio rerum quae latent in conscientia, et ad virtutes vel vitia proxime spectant: non ergo responsio de exteriori regulae observatione; de arte vel imperitia orandi. — *Subditi* videntur hic intelligendi quotquot religiosi late vocantur, ita ut novicii quidem, non vero *postulantes*, nomine inclusi videantur. — *Superiores* proprie tales sumendi sunt, quales non sunt Magistri noviciorum. — Ad manifestationem *inducit* qui vel palam vel maxime privatim hortatur subditos ad manifestandam conscientiam, non qui manifestationem benigne accipit vel facilem reddit. — Hortatio huiusmodi solis Superioribus prohibetur, et quando agitur de manifestatione sibi ipsis facienda.

Spontanea animi aperitio non vetatur, immo filialis fiducia commendatur; et laudantur qui dubia conscientiae Superioribus *prudenter* patefaciant. Prudenter; quare Codex, c. 530, non memorat nisi Superiores sacerdotes; fit tamen ut ipsi gravi Superiorissae intima communicatio consulenda sit.

III. — *Obligatio sectandi perfectionem.*

135. — Qui statum debet, debet simul quae veritas status requirit. Professione autem sua religiosus obligatur suo statui, qui est sectandae perfectionis.

Ergo *formaliter* a votis distincta obligatione, religiosus ad perfectionem christianae caritatis contendere debet.

Materialiter autem *positive* satis est ut professus sectetur perfectionem per *vota* quae professioni coniunguntur et tolerantiam regiminis sui Instituti.

Negative autem inde sub gravi vetatur religiosus: a) Perfectionem *positive* contemnere vel abicere; b) *Frequenter* perrumpere vota vel alia praecepta gravia: istud enim habituali conatui ad caritatem repugnat; c) Contemptu regulae vel Superioris potestatis, vel ratione agendi qua grave periculum electionis inducatur, iugum religionis seu statum virtualiter abicere.

IV. — *Obligatio clausurae.*

136. — *Clausura formaliter sumpta est, pleniore sensu, summa sanctionum canonicarum quibus religiosi prohibentur ne libere ipsi egrediantur vel extranei libere ingrediantur definitum spatium quod clausurae materialiter sumptae nomine designatur. Pleno isto sensu sumi consuevit apud Moniales et quadantenus apud Sorores; dum apud viros fere ad solam admissionem extraneorum attenditur, ita ut strictius intellecta materialis clausura de spatio quo extranei prohibentur sumatur.*

Varia quidem vi et sanctione, communem tamen clausurae legem Codex imposuit omnibus religionibus, immo ipsis societatibus ubi sine votis in communi vivitur (cfr. cc. 597, 598, 604, 679, § 2).

137. — 1. *Speciali clausurae papalis nomine vocatur clausura quae, ex c. 597, § 1, servanda est in domibus regularium sive virorum sive mulierum canonice constitutis, etiam non formatis.*

Ex c. 488, 7° et 2° regulares ii soli sunt qui vota accepimus in religione in qua vota sollemnia re vera emittuntur. Quocirca monialium domus ubi sola vota simplicia emittuntur papali clausurae non sunt obnoxiae, ita ut in cc. 600 602 et 2342, de *monialibus* stricto dictis agatur, seu de solis religiosis quae vota sollemnia emiserunt vel emittent.

2. Regularium clausura omnem moraliter domum necessario afficit, excluso publico templo cum continente sacratio, hospitio pro advenis, si adsit, et collocatorio, quod, quantum fieri potest, prope ianuam domus constitui debet (c. 597, § 2); apud viros tamen rigor iste necessitate convictus pro alumnis aut aliorum operum religionis propriorum temperatur (c. 599).

3. Apud viros, *ingressu* in clausuram prohibentur solae mulieres, cuiusvis sint aetatis, generis aut conditionis. Excipiuntur uxores eorum qui supremum principatum tenent, cum comitatu (c. 598). Vetitum sancitur *excommunicatione* l. s. Sedi Apostolicae simpliciter reservata, qua plectuntur mulieres *puberes* quae clausuram ingrediantur, et *quicumque* mulieres cuiuslibet aetatis in eandem introducant vel admittant.

De *egressu* virorum non iam confirmatur vel extenditur C. *Nullus omnino* § 18-21 Clementis VIII, quae solum permittebat egressum ob *iustam causam*, ex *speciali licentia*, et *impertita benedictione*. Sed c. 606, § 1 inculcat Superioribus accuratam observationem praescriptionum propriae religionis, tam circa egressum subditorum quam circa excipiendos vel advenndos extraneos. Ut autem, propter aliam ac studiorum causam, subditi ultra sex menses a domo propriae religionis absint, venia Apostolicae Sedis semper requiritur (c. 606, § 2).

4. Exceptis Cardinalibus atque iis qui actu tenent supremum populorum principatum, eorumque uxoribus cum comitatu; exceptis quoque Ordinario loci vel Superiore regulari Visitatore, Confessario (vel eius vices gerente) pro servitio infirmarum, medicis iisque quorum opera est necessaria, nemo cuiusvis generis, condicionis, sexus, aetatis *intra monialium clausuram*, sine S. Sedis licentia, admitti potest (c. 600). Ipsae tamen *postulantes* intra clausuram recipiuntur et clausurae lege tenentur (c. 540, § 3).

Nec, post professionem, ulli moniali licet, sine speciali S. Sedis indulto, etiam ad breve tempus, quovis praetextu, *exire e monasterio*, excepto casu imminentis periculi mortis vel alius gravissimi mali. Quod periculum, si tempus suppetat, scripto est a loci Ordinario recognoscendum (c. 601).

Ac clausura ista sub vigilantia Ordinarii loci est posita.

Clausuram monialium violantes per ingressum, eosque introducetes vel admittentes, ac moniales e clausura illegitime exeuntes *excommunicatione* l. s. S. Sedi simpliciter reservata plectuntur (c. 2342, 1º et 3º).

Observes, cum agitur de monialibus, contra ac de viris dicitur, non omnium personarum exclusarum introductionem vel admissionem puniri excommunicatione, sed solummodo earum quae eius sint aetatis et status mentis ut ipsae ingredientes censuras committant.

138. — In domibus Congregationum religiosarum, sive pontificii sive dioecesani iuris, similis disciplina clausurae observanda est, ita tamen: a) Ut nulla protegatur censura papali; sed in adiunctis peculiaribus et ob graves causas,

De Religiosis

possit episcopus clausuram istam censura munire, nisi agatur de religione clericali exempta; b) Ut apud Sorores, ingressus non omnis sexus personis sed tantum sexus masculini sit vetitus; c) Ut propter convictum alumnorum vel alia religionis opera, admittatur, etiam apud Sorores, clausura partialis, hanc aedis partem complectens quae religiosorum habitationi reservatur (c. 604); d) Ut nulla lex generalis egressum, etiam Sororum, prohibeat; sed antistitae et Ordinarii locorum invigilare debent ne, citra necessitatem, Sorores singulae extra domum pergant (c. 607); e) Ut ex iustis ac rationabilibus causis, Superiores alias personas intra clausuram admittere possint.

V. — *Obligatio Chori.*

139. — **Chorus** non est iam communis religiosorum obligatio. Verum, ubi extat, cotidiana imponitur divini officii recitatio communis in singulis domibus ubi quattuor saltem sint choro obligati et actu legitime non impediti. In iisdem religionibus virorum, et quod ad fieri possit etiam mulierum, missa officio divino respondens secundum rubricas cotidie celebrari debet; atque, exceptis conversis, sollemniter professi qui a choro abfuerunt, horas canonicas privatim recitare debent (c. 610).

§ 4. — DE DISCESSU E RELIGIONE.

Distinguere possumus discessum religiosi promoti ad ecclesiasticam dignitatem vel paroeciam regentis; — religiosi transeuntis ad aliam religionem; — religiosi valedicentis claustris aut ipsi religioni; — religiosi dimissi.

I. — *De religioso promoti ad dignitatem vel paroeciam regente.*

140. — **Renuntiatus Cardinalis aut episcopus**, sive residentialis sive titularis, manet religiosus, votis astrictus et aliis suae professionis obligationibus; exceptis iis quas ipse prudenter iudicet cum sua dignitate componi non posse. A potestate Superiorum eximitur, et, vi voti obediendae, uni Romano Pontifici manet obnoxius. Bonorum

quae habebat vel quae ipsi obveniunt, recuperat vel obtinet usum, usumfructum et administrationem. Dominium vero, si ipse sit incapax, acquirit dioecesi, vicariatus vel praefecturae, si fuerit episcopus residentialis, Vicarius Apostolicus, Praefectus Apostolicus; aliter acquirit Ordini capaci vel S. Sedi. Cardinalis praeterea de redditibus beneficiariis etiam per testamentum libere disponit, salvo speciali iure de sacra suppellectili (cc. 626-628; 239, § 1, n. 14 et 1298).

Dimisso cardinalatu vel episcopatu, religiosus ad religionem redire debet, sed quamlibet domum eligere potest in qua degat; caret tamen voce activa et passiva.

141. — Religiosus qui **parociam regit** observandis votis et constitutionibus astrictus manet, quatenus id cum suo officio consistere possit. Soli Superiori religioso subest in iis quae ad religiosam disciplinam attinent; sed in munere suo cumulativam Superioris et Ordinarii loci iurisdictionem subit, ita ut Ordinarius Superiori praevaleat. Eleemosynas pro personis vel operibus parociae suae ipse colligit, administrat et erogat, salva vigilantia sui Superioris, eleemosynas autem pro ecclesia parociali aedificanda, conservanda, exornanda, accipere, colligere, administrare pertinet ad loci Ordinarium, vel, si ecclesia sit communitatis religiosae, ad Superiorem. Pro pecuniae quae intuitu parociae sit data, collocatione, praevisum assensum Ordinarii loci obtinere debet. — Parochus religiosus semper amovibilis est ad nutum tam loci Ordinarii, monito Superiore, quam Superioris, monito Ordinario loci, idque aequo iure (cfr. cc. 630. 631. 454, § 5; 533, § 1, nn. 3. 4).

• II. — De Transitu ad aliam religionem.

142. — **Transitus** ad aliam religionem vel ad aliud monasterium sui iuris sine S. Sedis indulto fieri nequit. *Transiens ad aliam religionem*, noviciatum, — non item postulatum, — peragere debet; quo durante servat vota et ipsi Magistro noviciorum etiam ratione voti obediendae parere debet. Iura et obligationes particulares quas habebat, suspensa manent. Si in novo proposito non perseveret, ad pristinam religionem redire tenetur, nisi votorum tempus

expiraverit. Transiens *ad aliud monasterium* eiusdem Ordinis nec noviciatum nec professionem repetit. Si iam fuerit professus a votis perpetuis, nulla temporaria vota perpetuae professioni praemittit, sed Superiori ius est eum diutius probandi non tamen ultra annum ab expleto noviciatu. Transiens ad aliud monasterium eiusdem religionis, a die transitus, transiens ad aliam religionem, ab edita nova professione, iura et obligationes prioris monasterii vel religionis, alterius iuribus et obligationibus commutat. Si in priore religione erat sollemniter professus, ipsa sollemnitas votorum per se extinguitur (cfr. cc. 632-636).

III. — *De valedicante claustris vel religioni.*

143. — I. *Discessus liciti* (cc. 637-643).

1. *Expleto votorum tempore* professus religionem libere deserere potest.

2. Per indultum *exclaustrationis*, permittitur mansio extra claustra ad definitum tempus vel donec causa subsistat. Professus tunc servat obligationes quae cum suo statu componi possunt; loco Superiorum propriae religionis, Ordinario territorii ubi commoratur subditur etiam ratione voti oboedientiae; exteriorem tamen habitus religiosi formam deponere debet.

In religionibus iuris pontificii sola Sedes Apostolica; in religionibus iuris dioecessani etiam loci Ordinarius indultum istud concedere potest.

3. Per indultum *sacularizationis*, quod in religione iuris dioecessani ipse loci Ordinarius concedere potest, religiosus plene a sua religione separatur, atque, a votis et obligationibus religiosis liberatus, plene saecularibus assimilatur. Si fuerit religiosus in sacris, ad propriam dioecesim redire debet; si hanc amiserit, nequit, salva alia dispositione S. Sedis, sacros ordines exercere donec episcopum benevolum receptorem invenerit. Episcopus autem religiosum recipere potest sive pure et simpliciter, sive pro experimento ad triennium; quod tempus semel prorogare potest. Elapso altero triennio, religiosus incardinatus manet.

Plura tamen officia, sine novo indulto S. Sedis, tribui nequeunt.

secularizato qui professus fuerit perpetuorum votorum; immo, nec dispensato a votis temporariis, vel a iuramento perseverantiae, vel a peculiaribus promissionibus sui Instituti, si ultra sex annos his ligatus fuerit.

144. — II. *Discessus illiciti* (cc. 644. 645. 2385. 2386).

1. Per *apostasiam* a religione; delictum istud a solo professu votorum *perpetuorum* committitur, qui a domo religiosa illegitime egreditur cum animo non redeundi, vel qui, etsi legitime egressus, non redit, eo animo ut religiosae oboedientiae se subtrahat. Ac praesumitur apostata, qui intra mensem non redierit, nec Superiori animum revertendi manifestaverit.

2. Per *fugam*, quam committit qui, sine Superioris licentia, domum religiosam deserit cum animo ad religionem revertendi. Fugitivus tamen non censetur qui mere ambulatum exit sine licentia: oportet ut aliquamdiu, ut puta per duos vel tres dies, sui iuris esse voluerit.

Fugitivi et apostatae sollicite requirendi sunt, et paenitentes recipi debent. *Apostatae*, praeter alias poenas, committunt ipso facto excommunicationem proprio Superiori maiori, vel, si religio sit laicalis aut non exempta, Ordinario loci in quo commoratur reservatam.

Fugitivi ipso facto incurrunt in privationem officii, si quod in religione habeant, et in suspensionem proprio Superiori maiori reservatam.

IV. — *De dimissione religiosorum* (cc. 643. 646 672).

Dimissio alia est *ipso iure*, alia *decreto Superioris* pronuntiata.

145. — *Ipo iure* tamquam legitime dimissi habentur:

1. Publici apostatae a fide catholica; — 2. Religiosus qui cum muliere, aut religiosa quaecumque viro fugam arripuerit;
3. Attendantes aut contrahentes matrimonium aut etiam vinculum ut aiunt civile (c. 646, § 1).

Sufficit tunc ut Superior maior, cum suo Capitulo vel Consilio factum declaret et probationes servet (c. 646, § 2).

146. — *Decreto Superioris*. — 1. *Elapso votorum tempore*,

professi dimitti possunt ob iustas ac rationabiles causas, non tamen propter infirmitatem, nisi certo probetur eam

ante professionem dolose reticitam aut dissimulatam fuisse (c. 637).

2. *Durantibus votis temporariis*, propter graves causas, sive ex parte religionis, sive ex parte religiosi, dimitti possunt. In Ordinibus vel Congregationibus iuris pontificii, dimittit Superior generalis, vel Abbas monasterii sui iuris, cum consensu sui cuiusque Consilii, per secreta suffragia manifestato; si agatur de monialibus, dimittit pro casu vel Ordinarius loci vel Superior regularis cui obnoxiae sunt, postquam Antistita cum suo Consilio fidem de causis scripto dederit; in Congregationibus iuris dioecesiani, Ordinarius loci in quo religiosa domus sita est: is monetur ne iure suo utatur, moderatoribus insciis aut iuste dissentientibus.

Si dimissus ad S. Sedem recurrat, pendente recurso, dimissio nihil operatur.

Sic dimissus religiosus assimilatur *saecularizato*; si fuerit clericus in minoribus ordinibus, eo ipso ad statum laicalem redactus est (cc. 647. 648).

3. *Post vota perpetua* (cc. 649-672):

a) Vel agitur de *viro professo*. Tunc necesse est ut praecesserint tria delicta gravia externa, certa, tria numero formaliter aut virtualiter, ex obstinatione post duas monitiones quae, si de continuato delicto agitur, spatio saltem trium dierum separari debent, et semper faciendae sunt, additis opportunis monitionibus et dimissionis comminatione. — Dein, in *religione clericali exempta*, *processus*, omni privilegio sublato, a moderatoris generalis tribunali iudicandus est, ita tamen ut sententia expulsionis a S. C. de Religiosis confirmanda sit antequam executione compleatur. Pro dissitis tamen regionibus, Superior generalis, cum consensu sui Consilii, iudicium tribus probis ac prudentibus viris committere potest. In *religione non exempta iuris pontificii*, supremus Moderator decretum fert expulsionis, quod S. Sedes, ante executionem, confirmare debet; in *religione iuris dioecesiani*, res Ordinario loci decidenda tota committitur. Libera expositio rationum suarum reo semper permittenda est, eiusque responsiones in actis fideliter referendae sunt.

b) Vel agitur de *muliere professa*. Graves quoque causae exteriores, et incorrigibilitas experimento probata, praerequiruntur. De hac re iudicat Antistita; et locus liberae defensionis religiosae culpandae dandus est. Ipsa autem numquam sententiam pronuntiat vel decretum fert expulsionis; sed, si agitur de religiosis iuris dioecesani, vel, ut nobis videtur, in Belgio et in Gallia, de monialibus quae ad vota simplicia redactae sunt, Ordinarius fert decretum dimissionis; si agitur de monialibus vel de Sororibus iuris pontificii, acta transmittenda sunt ad S. Congregationem, quae quod magis expedire videatur decernet. Monialium acta ab Ordinario loci cum voto tam suo quam Superioris regularis, si quis sit, transmittuntur; Sororum acta mittuntur a Suprema Moderatrice.

c) Sive agatur de viro sive de muliere, in casu gravis scandali exterioris vel gravissimi nocumenti communitati imminuentis, religiosus vel religiosa statim expelli potest. Si agitur de professo religionis clericalis exemptae, Superior maior, vel si res nimis urgeat Superior localis, sed is cum consensu sui Consilii, reum ad saeculum remittit, habitu religioso ilico deposito, et statim fit processus, si nondum institutus sit. — Si agitur de professo vel de professa religionis iuris pontificii, Superior maior, cum consensu sui Consilii, vel, re nimis urgente, Superior localis cum assensu sui Consilii et Ordinarii loci, reum vel ream dimittit, habitu religioso ilico deposito, ita tamen ut per Ordinarium vel Superiorem maiorem, res S. Sedis iudicio sine mora subiciatur. Si agitur de professo vel de professa iuris dioecesani aut de moniali Belgii vel Galliae, res ab Ordinario loci dirimi, posse videtur.

d) Sic *dimissus professus* votis astrictus manet, nisi constitutiones vel indulta S. Sedis aliud ferant. Si clericus fuerit in minoribus constitutus, ipso facto ad statum laicalem est redactus. Si autem *in sacris* fuerit et delictum, commiserit propter quod ipso iure est dimissus (c. 646) vel quod infamia iuris aut depositione vel degradatione puniatur, habitum ecclesiasticum deferre perpetuo prohibetur. Secus ipso facto suspensus manet donec a S. Sede absolutionem obtinuerit. Si, quod per se statuitur, vota serva-

verit, ad claustra redire; et si per triennium argumenta dederit plenae emendationis, religio eundem recipere debet. Graves rationes quae obstant S. Sedi subiciendae sunt.

ART. VI. — De religiosorum privilegiis.

147. — Privilegia religiosorum vocamus non quidem omnes dispositiones peculiares, etiam favorabiles, quae de religiosis latae sunt, verum eae quae iisdem concessae sunt quamvis ipso statu non requirantur. Codex c. 613-625 numerat *communicationem privilegiorum; privilegia clericorum; exemptionem; usum indultorum dioecesibus datorum; quaeestuationem; privilegia abbatum de regimine.*

148. — 1. Codex communicat cum monialibus, quatenus capaces sint, privilegia Ordinis regularis (c. 613, § 2).

Inter ipsas religiones quamlibet communicationem in posterum excludit.

Hac c. 613, § 1 dispositione tolluntur an non privilegia iam antea per communicationem aequae principalem acquisita et possessa? Alii affirmant. Sic R. P. Blat, *Comment.* p. 601. 602; Biederlaack-Führich, *De religiosis*, n. 145; iisque favet c. 613 separatim consideratus. Alii vero, et quidem plures numero, id negant. Sic, Creusen et Vermeersch S. I. *Summa novi iuris*, n. 222; Periodica, *Niederlandsche Katholieke Stemmen*, 1919, re melius, post severiorem sententiam, deliberata; Prümmer O. P. *Manuale*, p. 302-303; Brandys O. F. M., *Kirchl. Rechtsbuch für relig. Laiengenossenschaft*, n. 94; Fanfani O. P., *De iure religiosorum*, n. 77. 78. His favet oeconomia generalis Codicis qui a perturbatione violenta alienus, non censetur religiosos a pluries centenario usu privilegiorum decidere velle et non paucis dubiis et difficultatibus locum praebere: cum enim agitur de religione non adeo recenti, non parum laborandum est ut titulos privilegiorum discernas. Favet quoque c. 4, quo integra manent, nisi *expresse* revocentur, privilegia hactenus concessa, quae in usu sunt. Iam vero, in c. 613 desideratur clara revocatio qua v. g. dicatur: «revocatis ipsis privilegiis hactenus communicatione acquisitis», verum sola legitur formula ambigua: «sublata in posterum qualibet communicatione». Quocirca, donec, si umquam fecerit, Commissio de Codice severiorem disciplinam imposuerit, religiosi tuto — sicut passim in ipsa Urbe faciunt — omnibus privilegiis suis, etiam communicatione obtentis uti pergere possunt.

149. — 1. « Religiosi, etiam laici ac novicii, fruuntur clericorum privilegiis de quibus in cc. 119-123 » (c. 614).

Agitur ibi de honore clericis debito, dein de privilegiis fori, immunitatis et competentiae, supra explicatis.

150. — 3. *Regulares* nisi extra domum illegitime degant, noviciis non exclusis, cum eorum domibus et ecclesiis, ab Ordinarii *iurisdictione exempti* sunt, praeterquam in casibus a iure expressis (cc. 615. 616). « *Religiones votorum simplicium* exemptionis privilegio non gaudent nisi specialiter eisdem fuerit concessum » (c. 618). In religionibus tamen iuris pontificii, Ordinarius loci non potest constitutiones immutare, aut, *per se*, de re oeconomica cognoscere, vel se in regimen internum ac disciplinam ingerere.

Itaque, cum agitur de regularibus, contra ac de religiosis votorum simplicium, exemptio praesumitur: probanda est subiectio. Moniales tamen quae Superioribus regularibus non subsunt, Ordinario obnoxiae sunt. — Exemptio a iurisdictione, per se non infert exemptionem a visitatione. Ab hac tamen quoque per se immunes sunt regulares ex privilegiis suis. De vi exemptionis localis diximus *Theol. gen.*, n. 269. Ac, salvo peculiari privilegio, Ordinarius poenis sancire potest quae imperare permittitur (c. 619).

151. — 4. Salvis votis et propriis Constitutionibus, omnes religiosi in diocesi commorantes uti possunt *indulto* quo obligatio legis communis ab Ordinario loci legitime pro illo tollitur (c. 620).

152. — 5. *Regulares* qui ex instituto mendicantes vocantur et sunt, possunt in dioecesi ubi eorum domus est constituta, *eleemosynas* quaerere ex sola Superiorum suorum licentia; extra dioecesim vero petere debent licentiam Ordinarium loci, qua semper alii religiosi opus habent (cc. 621-624).

153. — 6. *Abbates* qui monasterium regunt, postquam benedicti sint, primam tonsuram et ordines minores suis professis conferre possunt, atque uti insignibus pontificalibus, excepto pileolo violaceo (c. 625).

154. — His privilegiis addas privilegia variorum Ordinum, praecipue privilegium dispensandi in votis et iuramentis, de quo dictum est in *Theol. gen.*, n. 281.

Appendix. — De Societatibus quae vitam in communi
sine votis agunt.

155. — Satis nobis erit observare, Societates istas quamvis non sint religiones, in pluribus iuribus et obligationibus, ius religionum participare (cfr. cc. 673-681).

TITULUS III

De Laicis.

156. — Notiones generales.

Solent hoc loco scriptores theologiae morales nonnulla observare de variis officiis quae laicis pro varia sua condicione incumbunt: v. g. de iudicibus, advocatis, testibus, reis, medicis, eris, opificibus. Haec tamen in societate civili magis quam in ecclesia personas distinguunt. Nec ratio, hodie praesertim, perspicitur cur de istis paucis generibus personarum, omissis pluribus aliis speciatim dicatur. Quare opportune notanda melius in singulis capitulis de virtutibus tractantur.

Baptismate homo constituitur persona in Ecclesia (c. 87). Personae autem in Ecclesia, ex divina institutione distinguuntur in *clericos* et *laicos*, licet non omnes clerici sint divinae institutionis (c. 107). Clericorum communia sunt christianorum iura et officia: sed hoc interest inter utrumque genus, quod laici, iure canonico, incapaces sunt *iurisdictionis* ecclesiasticae. Iure, inquam canonico, a quo proin Papa dispensare potest, et ipse Papa, iure divino est immunis: namque omnis baptizatus catholicus usu rationis pollens, valide Summus Pontifex cooptari potest.

Prohibentur laici *habitum clericalem* deferre, exceptis seminaristis et aliis qui ad ordines aspirant; exceptis quoque laicis qui *servitio ecclesiae* legitime addicti sunt, « dum intra eandem ecclesiam sunt, aut extra ipsam in aliquo ministerio ecclesiastico partem habent » (c. 683).

Ius vero « habent recipiendi a clero, ad normam ecclesiasticae disciplinae, spiritualia bona et potissimum adiumenta ad salutem necessaria » (c. 682).

Iuri tamen isti quadantenus obstat ascriptio ad sec-

tam acatholicam et censura, maxime excommunicatio (c. 87).

Numquam omni iure spoliatur baptizatus, cum in character baptismali servet titulum ad specialem sollicitudinem et, in hora mortis, sacramentorum necessariorum administrationem.

157. — *Catholicis*, qui non sint damnatae sectae ascripti vel publici peccatores, reservatae sunt associationes religiosas (c. 693); et laudantur qui iisdem nomen dant (c. 684). Aliae associationes promovent perfectiorem vitam christianam inter socios, et sunt *Tertii Ordines*; aliae definita pietatis aut caritatis opera exercent, et sunt *Piae uniones*; aliae ad incrementum publici cultus sunt constitutae, et in Codice vocantur *Confraternitates* (cc. 685. 702. 707).

Fide fideles avertuntur « ab associationibus secretis, damnatis, seditiosis, suspectis aut quae studeant sese a legitima Ecclesiae vigilantia subducere » (c. 684).

TRACTATUS PRIMUS

DE SACRAMENTIS IN GENERE

Ordine dicemus de *Natura et divisione* sacramentorum; de *Ministro et recta* sacramentorum *administratione*; de *Subiecto* cui valide et licite conferuntur.

CAPUT I. — De Natura et divisione Sacramentorum.

158. — Sacramentum est *res sensibilis quae ex stabili institutione Christi vim habet efficiendi sanctitatem seu gratiam quam significat.*

Fide definitum est in Trid. S. VII canone 1, *septem*, nec plus nec minus, esse sacramenta, *vera et proprie* talia, videlicet *baptismum, confirmationem, eucharistiam, poenitentiam, extremam unctionem, ordinem et matrimonium*, et omnia et singula a Iesu Christo Domino Nostro fuisse instituta.

Definitio ista non impedit quin Christus, auctor Sacramentorum, ultimam determinationem elementorum sacramenti Ecclesiae committere potuerit. De qua re theologi dogmatici adeundi sunt.

Qua res sensibilis assumpta ad significandum, sacramentum est in genere *signi*. Proprium autem est istius signi ut significando operetur, et id quidem operetur quod significat.

Significat autem gratiam sanctificantem, sive primam, cum eam primum dat vel reddit; sive secundam, cum eandem auget; — deinde *gratiam sacramentalem* singulis sacramentis specialem, i. e. *speciale ius* ad auxilia fin cuiusque sacramenti accommodata.

Haec autem significat mediante ipso titulo ad haec habenda quem in anima ponit. Qui titulus in tribus sacramentis qualitatem realem, spirituales, indelebilem constituit. Qualitas illa vocatur *character*. Sacramenta autem quibus imprimitur sunt *baptismus, confirmatio, ordo*. Quo-

tiescumque autem haec sacramenta valide conferuntur, character ille imprimitur, quamvis ulteriori effectui obex obstare possit.

Sacramentum porro est stabile seu *perenniter* in Ecclesia militante institutum signum. Quare lotio pedum in ultima Coena, insufflatio qua Christus redivivus apostolis Spiritum Sanctum dedit, verba Christi ad Magdalenam et Paralyticum: « Remittuntur tibi peccata », quamvis spirituales effectum gratiae significaverint, deficiente perpetua institutione, non sunt sacramenta.

Gratiam demum efficit seu operatur *ex opere operato*, i. e. usu suo et applicatione per propriam efficaciam, et non ex opere operantis, seu non ex actu et dispositione ministrantis, quae, etiam cum ad effectum Sacramenti requiritur, non est causa, sed condicio sine qua non.

159. — Sacramenta proprie non sunt:

1. *Figurae et sacramenta Veteris Legis*: variae purificationes et consecrationes sacerdotum, agnus paschalis, ac potissimum circumcisio: tum quia a Christo non sunt instituta tum quia veram sanctitatem non efficiebant. Ac licet, ex recepta theologorum sententia, circumcisio aliquando sustulerit peccatum originale per veram gratiam, id fecit vel ex opere operantis, in adultis, vel non ex opere operato simpliciter et rigore: gratiam enim non continebat ut causa, quia fons gratiae nondum scaturiebat, i. e. merita Christi nondum erant per Eius passionem acquisita; nec formaliter conferebat gratiam qua circumcisio et ex sua institutione, sed quatenus erat professio fidei; neque eam conferebat vi applicationis et usus sui, namque eam non dabat omni non ponenti obicem. Sed circumcisio erat signum incorporationis ad populum heredem promissionum temporalium, quae figura erant promissionum spiritualium factarum iis qui non carne sed spiritu sunt filii Abrahæ, i. e. populo christiano.

2. *Sacrificia* tam Veteris quam Novae Legis, quia non ad gratiam ex opere operato conferendam sed ad cultum Deo exhibendum et praestandum formaliter instituta sunt. Quamquam Sacrificium Novae Legis seu Missa gratiam ex opere operato *impetrat* ei pro quo offertur.

3. *Martyrium*, quia quamvis ex opere operato gratiam conferat, non est specialiter in hunc finem institutum.

4. *Sacramentalia*, ut benedictio abbatis, quia praece ex usu suo et opere operato gratiam non conferunt.

5. *Actus virtutum*, quia gratiam non conferunt sed merentur, et non sunt omnes sensibiles.

160. — Itaque **dividuntur sacramenta**:

1. In sacramenta *vivorum*, quae, instituta ad alendam vel augendam gratiam, per se postulant subiectum iam vivum seu gratia sanctificante praeditum; et *mortuorum*, quae, instituta ad primam gratiam conferendam, antecedentem gratiae statum in subiecto non requirunt. Sacramenta mortuorum sunt *baptismus* et *paenitentia*; mixtae cuiuspiam rationis est *extrema unctio*, cetera quattuor sunt *vivorum*.

2. In sacramenta *necessaria*, necessitate medii vel praecepti, et *non necessaria*. Necessaria per se omnibus sunt baptismus, eucharistia; necessarium post peccatum grave est sacramentum paenitentiae; secundum quid necessaria sunt confirmatio et extrema unctio; simpliciter liberi usus sunt ordo et matrimonium.

Necessitas consideratur singulorum; nam quae singulis sunt liberae optionis, i. e. ordo et matrimonium, sunt Ecclesiae maxime necessaria.

3. In sacramenta *iterabilia* vel *non iterabilia*. Haec stricte sunt quae characterem imprimunt (c. 732, § 1). Ex praesenti disciplina, extrema unctio in eodem periculo mortis iterari non potest.

4. In sacramenta *formata*, quae effectum gratiae sunt quasi completa, et *informia* seu non formata, quae *valide* administrata gratiam tamen, deficiente subiecti dispositione, subiecto non conferunt. Quaedam saltem, remoto obice, reviviscunt seu gratiam conferunt: id constat de sacramentis quae characterem imprimunt. De aliis res minus liquet, sed probabiliter affirmari potest, dummodo maneant species sacramentales, pro eucharistia, idem gravis morbus pro extrema unctione, idem coniugale vinculum pro matrimonio. Non pauci negant *paenitentiam* validam et simul informem esse posse. Diversam, benigniorem sententiam proponemus in proprio tractatu *De Paenitentia*.

161. — De **Materia et Forma** sacramentorum. Sacramenta per *modum compositi physici* vel per *modum com-*

positi artificialis sumi possunt. Priore modo comparantur cum substantiis physicis quae materia et forma substantiali constant. *Materia* est pars magis determinabilis; *forma* est pars determinans et perficiens. Materia ipsa distinguitur *remota*: res sensibilis, ut, in baptismo, aqua; in eucharistia, panis et vinum; in extrema unctione, oleum benedictum; et *proxima* seu eadem materia ut adhibetur in signo: ipsa actio lavandi, ungendi, in baptismo et extrema unctione; species sacramentales remanentes post conversionem, in sacramento eucharistiae. Forma sunt *verba* aut quod eorum loco ponitur, ut, in matrimonio, *signum consensus*.

Altero modo, seu quando sacramenta sumuntur per modum compositi artificialis, ipsa materia et forma seu res et verba, simul se habent instar materiae, significatio vero instar formae.

De priore ratione hic agimus.

162. — De unione materiae et formae. — Ultro se offert quaestio solvenda: quatenus coniunctio materiae et formae est sacramento essentialis? Regula generalis haec est. Quanta requiratur ut signum constituatur unum, tanta requiritur coniunctio. Signum autem quod communiter significare debet, ex communi aestimatione iudicandum est. Tanta itaque esse debet coniunctio inter materiam et formam, ut, secundum *moralem* hominum aestimationem, spectata natura singulorum sacramentorum, una alteram afficiat, hoc est, ut verba censeantur cadere in talem rem et cum ea unum componere signum. Inde:

Physica « *simultaneitas* » in sola *eucharistia* requiritur ut vera sint verba: « Hoc est enim corpus meum, etc. ».

Simultaneitas moralis stricte dicta, necessaria est in *baptismo*, *confirmatione*, *extrema unctione* et *ordine*: i. e. ut unum signum constituatur, moraliter simul verba pronuntianda sunt et applicanda est materia. Hoc sine dubio habetur si coeperis pronuntiare verba antequam applicatio materiae finem habuerit, vel coeperis materiam applicare antequam formam pronuntiare desieris; immo si sine intervallo pronuntiatio ablutionem seu unctionem vel ablutio seu unctio pronuntiationem excipiat. Verum si uno

Pater Noster materia a tota forma separetur, iam ipsa validitas a S. Alph. negatur.

In *paenitentia*, quae est per modum iudicii, absolutio satis diu differri potest. Et modo adiuncta nexum inter accusationem et sententiam demonstrent, nulla ratio est cur intervallum maximum assignemus. Sunt tamen qui negent tantam posse intercedere distantiam quanta in iudicio forensi instructio causae eiusque definitio separari possunt. Sententia ista severior sola extrinseca S. Alph. (l. 6, n. 9) auctoritate fulciri videtur.

In *matrimonio* denique, quod fit per modum contractus, et in quo materia et forma in mutuo consensu reperiuntur, sufficit, sicut in aliis contractibus, ut consensus alterius, prioris consensum moraliter perseverantem attingat.

163. — De veritate seu integritate materiae et formae.
1. Ipse *valor* sacramenti obstat ne materia vel forma *substantialiter* mutentur; *accidentalis* vero mutatio saepe illicita erit. In hac re, communis hominum aestimatio plurimum attendenda est. *Materia* substantialiter mutatur quando, secundum communem usum et aestimationem, nomine et re ab ea differt quam Christus praescripserit. Sic materia cruda non dicitur panis, nec pro aqua elementari ea habetur quae succo plantae continetur. *Formae* corruptio essentialis vel accidentalis dicenda est, prout manet vel non manet idem sensus. Essentialiter autem corrumpitur, non solum quando ipsa sententia formaliter mutatur, sed etiam: a) cum *singula verba* materialiter corrumpuntur, ita ut nihil aut diversum quidpiam expriment; quod facilius in *basi* (radice) seu initio quam in *exitu* accidit, ut si *matris* pro *patris* dixeris; b) si, ob nimium *intervallum*, verba non iam in unam sententiam coalescere videantur; c) si non (unus solus totam formam sed plures, alter alteram, totius formae partem pronuntient. — Contra, poterit non perire forma, si voces quasdam, plane ad sensum indifferentes vel omittas, vel addas, vel substituas, vel transponas, vel, ex linguae defectu, minus bene pronunties. Casus de singulis sacramentis dabuntur.

2. *Bona intentio* non valet ad restituendam signifi-

cationem quae per mutationem sublata fuerit. Sed significatio quae de se *ambigua* sit, potest, ex *manifesta* intentione ad unum determinari, ita ut eadem materialis corruptio pro accidentali habeatur si ab imperitia vel distractione appareat profecta; dum facta ex prava intentione vel consulto, fuisset substantialis. Sic casum de baptismo resolvit Zacharias Papa. Cfr. c. Retulerunt, 86. d. 4 Cons.

3. Sine dubio, sub *unica* formae pronuntiatione, *plures simul* valide baptizantur aut absolvuntur; et *licite* quidem, in casu urgentis necessitatis: extra quem, alii id sub *mortali*, alii sub *veniali* prohibitum habent. Cfr. S. Alph. l. 6, n. 29; d'Ann. III, 235. — Si dum unus materiam apponit alter formam pronuntiat, v. g. « ego te baptizo », is falsum profert ac proin frustra dicit, ut ipsa S. Sedes declaravit. In extrema tamen necessitate, id sub conditione tentari possit, quia persona dicentis et facientis fortasse moraliter una est, cum materiae appositio et formae pronuntiatio nomine unius Christi fiant. Consistit autem sacramentum si *plures* ministri *totum* peragant, v. g. simul absolvunt, consecrant, vel si alius aliam partem sacramenti compositi perficiant: v. g. in extrema unctione, unus, cum forma congrua, manus, alter pedes ungat (d'Ann. l. c.); vel, in sacramento ordinis, unus, post litanias, manus imponat: alter, sub missae finem, tertia manuum impositione potestatem dimittendi et retinendi peccata conferat.

CAPUT II. — De Ministro et recta sacramentorum administratione.

164. — *Condiciones valoris.* De intentione. Nulla ministri *fides* vel *probitas* ad valorem sacramenti necessaria est; sed, praeter *potestatem*, postea explicandam, requiritur et sufficit *intentio* seu voluntas saltem *virtualis* et *absoluta* vel huic aequivalens, et *determinata* ad certam materiam et personam, faciendi, non tantum externum actum rituale, sed *sacramentum*, vel saltem id quod facit Ecclesia vel quod Christus instituit. Ita habet, ex Trid. s. 7, c. 11, communis sententia contra Catharinum, qui

voluntate externi actus contentus erat. Nulla necessaria est *fides* vel *probitas*, quia non ex dispositione ministri sed ex virtute divina, secundum Christi institutionem et meritum, sacramenta operantur. — *Requiritur* intentio saltem *virtualis*, quia ab intentione habituali vel interpretativa nullus actus in se humanus et liber procedit, et administratio per actum humanum fieri debet; *sufficit* virtualis, quia ad voluntatem liberam et efficacem refertur, actiones ex ea factae imputantur ut humanae, quando fiunt ab homine qui, sui compos, efficaciam impedire potest; et, propter faciles distractiones, immo moralem impotentiam semper habendi intentionem stricte actualem, nimis durum et scrupulis plenum fuisset si actualis esset essentialis. (De varia intentionis ratione, cfr. dicta in *Theol. gen.*). — *Requiritur absoluta*, qua condicio de futuro excluditur, quia, in condicionata administratione, non habetur voluntas eo momento quo signum externum ponitur, adveniente autem condicione, signum seu causa operans non iam habetur. Excipiendum tamen est matrimonium, quod fit per modum contractus et leges contractus sequitur. Iam vero contractus condicionate fieri possunt, et, impleta condicione, in absolutos transeunt. — Demum requiritur *determinata*, ne voluntas obiecto careat et, nulli rei vel personae applicabilis, frustranea demonstretur.

Itaque *ebrius*, *somnians* non conficit sacramentum, quamvis confectionem antea intenderit, quia actus non est in se humanus; nec sacerdos qui, panem ante se habens, factum et verba Christi consecrantis *mere recitat*, quia nullam sacramenti intentionem habet. De facto Athanasii pueri et Genesii mimi cui in fabula vel comoedia baptismus collatus fuerit, non satis historice constat: manifesto autem nihil efficit qui *mere ludere* intendit. *Paganus* baptizans intentionem habere debet peragendi ritum qui, non quidem ex sua sed ex Christianorum persuasione, est sacer. Voluntas autem *contractus* matrimonialis sufficit in *haeretico*, etiamsi perfracte neget sacramentum matrimonii, quia contractus ipse est sacer ritus baptizatorum qui nubunt. Immo, si nolit facere quod tacit Ecclesia romana, vel nolit gratiam conferre aut recipere, falso existimans catholicos decipi, valebit sacramentum, quia potior existimatur voluntas faciendi contractum verum, et *generalis* in-

tentio faciendi ea quae Christus instituit praevalent intentioni quae ex errore provenit. — *Distractus* dum consecrat, absolvit, nihil sub condicione repetere debet: actus manet humanus.

165. — « Qui de more ponit actiones requisitas ad sacramentum, prudenter non potest dubitare de intentione requisita, nisi hanc positive excludat. Ratio, quia vult facere quod alios facere videt, et solent alii similes » (Lacroix, p. 2, n. 58). Omissio intentionis requisitae in viro catholico, « est casus fere impossibilis » (Ball. — Palm., *Op. theol.*, tr. 10, s. 1, c. 2).

166. — Si quis plures intentiones contrarias habuerit, res decidenda est ex intentione quae, examine facto, principalis et praevalens aestimanda est.

Propter positivam exclusionem voluntatis faciendi quod facit Ecclesia catholica, nullae fuerunt ordinationes anglicanae. (Cfr. Leon. XIII C. *Apostolicae curae*, 13 sept. 1896.

167. — Voluntaria distractio in ipsa actione sacramentali, etsi valori non officit, multo gravior tamen culpa est quam distractio quae inter orandum admittitur. Nihilominus, secluso gravi periculo notabilis erroris, est tantum venialis. Plures, cum S. Alph., l. 6, n. 410, sed aliis contradicentibus, excipiunt consecrationem eucharistiae.

168. — De administratione condicionata. — 1. Aequivalenter absoluta est, quod ad effectum, appositio condicionis quae essentiale elementum respicit: si non es baptizatus, si capax es, te baptizo; si vere doles, te absolvo. — Quare non peccat nisi venialiter qui huiusmodi condicionem irrationabiliter apponit; quotiescumque autem rationabile, pro natura sacramenti, dubium de tali elemento adest, reverentia sacramenti exigit ut, si conferatur, non aliter quam sub tali condicione conferatur.

2. Si conferendum est sacramentum, plerumque graviter illicitum est, propter conexa incommoda, apponere condicionem quae non respicit elementum essentiale, praesertim si de ea non facile constat. Sic, grave fuerit ordinanti apponere condicionem, « si ordinandus sit dignus, nulla censura vel irregularitate impeditus »: gravissima enim sunt frustraneae vel dubiae ordinationis consecraria.

Ipsa canon 942 casum excipit extremae unctionis administrandae infirmo de cuius contumacia in manifesto peccato mortali dubitatur. Etenim haec condicionata administratio, qua reverentiae sacramenti consulitur, incommodo vacat.

3. Appositio condicionis quae respicit essentielle elementum *non semper* sufficit ut sacramenti administrationem efficiat *licitam*. Sic numquam licet, propter idololatriae periculum, sacramentum eucharistiae cum dubio pane vel vino conficere.

4. Condicionata autem administratio *facienda est* (secluso casu modo dicto) si sacramenti negatio hominem periculo gravis damni exponat, vel eum magno bono privet. Idque maxime valet, cum per ipsum non stat quin periculum avertat vel dubium auferat: ut si agatur de baptizando homine qui sensibus est destitutus; de ungendo homine qui fortasse mortuus est. Quo magis autem salutis necessarium sit sacramentum, eo facilius erit condicionata administratio praecepta, vel saltem permissa.

5. *Per se* sufficit ut condicio mente concipiatur. Ante Codicem, haeresis rebaptizantium effecit ut, positiva lege, praeciperetur pronuntiatio condicionis in baptismo. Nullo quidem canone lex illa confirmatur, sed cum ipso rituali, de sacramento baptismi, videatur contineri, et leges liturgicae Codice non revocentur nisi expresse (cfr. c. 2), obligatio ista manere dicenda est.

169. — De condicionata sacramenti iteratione. — 1. Nisi minister scrupulis excusetur, praesertim cum anxio vix tempus deliberandi suppetit, grave est, propter coniunctam irreverentiam, sacramentum sub conditione iterare, quando nullum *rationabile* dubium de valore collati sacramenti subsistit. — Unum tamen formae verbum frustra repetere non censetur grave. — Qui autem conscius sibi fuerit pravae consuetudinis inutiliter repetendi formam vel partem formae, sub gravi peccato — quod raro, excusantibus scrupulis, committetur. — conari debet ut eam emendet.

2. Quo magis necessarium est sacramentum, eo minor causa sufficit ut *licite* iteretur.

3. Stante autem dubio rationabili, necessitas suscipientis vel praecavenda aliorum damna (v. g. cum agitur de ordinatione) *obligationem* imponunt sacramentum iterandi. Ubi vero agitur de baptismo vel de ordinatione, licita, quamvis non praescripta, erit iteratio, si aliqua apparens ratio vel Doctorum auctoritas animum sollicitet, quamvis dubium nulla ratione intrinseca aut idonea auctoritate fulciatur. Cfr. Lugo, *Resp. mor.* l. 1, d. 33, n. 3. Hinc c. 732, § 2: « Si vero prudens dubium existat num revera vel num valide collata fuerint (sacramenta baptismi, confirmationis et ordinis) sub condicione iterum conferantur ».

170. — Ut sacramenta **licite** administret, oportet ut Minister:

1. Immunis sit a **censura**. Id sub gravi requiritur. Toleratus tamen excommunicatus vel suspensus, qui non se sponte offerat, sed ab aliis, propter utilitatem rogatus, sacramenta administret, probabiliter non peccat. Non tolerato autem est administratio sacramenti *graviter illicita*, nisi extremae necessitati providendum sit, vel ipse, ut probabile putant, S. Alph. l. 7, n. 170, Ball.-Palm. [*De censuris*, tr. XI, c. 2, d. 3, gravi incommodo, utputa famae aut bonorum iactura, excusetur. Ceterum, nisi suscipiens in articulo mortis versetur, vitandus caret iurisdictione.

Quatenus autem poena canonica ordinem exercere prohibentur, irregulares fiunt qui eius actum ponunt (c. 985, 7°).

2. Immunis sit ab **irregularitate**, si agitur de exercenda potestate ordinis, nisi gravi damno excusetur.

3. Immunis sit a **peccato mortali**. Statum gratiae alii exigunt propter gravitatem et sanctitatem actionis sacramentalis, quae fit in persona Christi et sanctitatem operatur, ita ut gravissime dedeceat eandem in statu peccati mortalis exercere. Sic Lugo, *De sacramentis in genere*, d. 8, n. 150. Alii vero, ut Suarez, *De Sacramentis*, p. 1, d. 16, s. 4 et ipse S. Th. ut autumant B.-P., Tr. X, s. 1, c. 2, gravem indecentiam in hoc reponunt, ut « persona specialiter *ex officio* deputata et consecrata ad id munus » ac proinde gratiis specialibus munita et speciali obligatione astricta ad digne ministranda sacramenta, sine debita sanc-

titate *publicum* agat Christi et Ecclesiae *ministrum* in actione sancta qualis est sacramentum.

Itaque posteriores, contra ac priores, gravis culpa non damnant omnem administrationem in mortali, sed solum *confectionem et administrationem sollemnem* sacramenti ad quod conferendum est minister ipso *ordine recepto* deputatus.

Inde, secundum probabilem sententiam, non peccant graviter qui, in statu mortali, a) eucharistiam non conficiunt sed *mere ministrant* (quod Lugo, n. 155, tenet contra Suarez); b) *sacramentalia* exercent, aquam, nuptias benedicunt, altaria, templa, vasa consecrant, contionantur: actiones istae non tendunt proxime ad sanctificationem animae. (Letale tamen fuerit in mortali consecrare chrisma, oleum infirmorum benedicere, quia qui materiam validam sacramenti constituit sanctificare incipit.); c) *Diaconus* et *subdiaconus* in suo ordine ministrantes, quia nullum sacramentum conficiunt; d) *laici* in necessitate baptizantes, aut conferentes sibi matrimonium: sed qua suscipientes in statu gratiae esse debent; e) *Sacerdos* baptizans non *sollemniter*; f) *Diaconus* baptizans sollemniter sed sine commissione: cum commissione, in condicione versatur ministri ad id consecrati; h) *Episcopus* conferens ordines minores vel etiam subdiaconatum, quia non constat ea esse sacramenta.

In opinione ista facilius explicatur cur probabiliter non peccet nisi unico peccato, qui uno tenore plures baptizat, confirmat, absolvit, mortali peccato irretitus.

Status autem gratiae, nisi agatur de conficienda eucharistia in celebratione missae, non debet per usum sacramenti paenitentiae procurari: satis est ut sincera persuasione, minister se contritum existimet. Ac si periculum sit in mora, nec tam cito confiteri aut conteri possit, administratio fiet sine irreverentia (cfr. Lugo, d. 8, n. 151); sed qui casum praeviderit et se praemunire neglexerit, in causa culpandus erit (d'Ann. III. 248 (6)).

171. — Mortaliter peccat minister qui, in administratione sacramenti, cum periculo valoris *tutorem* opinionem deserit (S. Alph. l. 6, n. 57); vel, extra necessitatem, materia vel forma dubia utitur. Indigne enim tractat sacramenta.

172. — Peccat graviter minister qui administrationem

sacramenti non mere *dissimulat*, quod laudabiliter fieri interdum potest, sed falso *simulat*. Hinc prop. 29 ab Innoc. XI damnata: « Urgens metus gravis est causa iusta sacramenti administrationem simulandi ». Verum hic simulatio stricte dicta ab altera, latius dicta, distinguenda est.

Stricte dicta consistit in ficta prolatione formae super materiam de se aptam. Haec, nisi adiuncta prodant nihil serio agi, quo casu ne simulatio quidem habetur, est « mendacium sacrilegum, cum ipsa re sacra, videlicet ritu sacro a Christo instituto, minister abutatur, tamquam medio mendacii proferendi » Lehm. II, De Sac. in genere). De sola ista simulatione propositio 29 intellegi debet. Cfr. Palm., l. c.

Latius dicta habetur, quando, pro forma aut materia debita, aliud, earum speciem referens, adhibetur. Et est formalis aut materialis, prout alterius deceptio *intenditur* aut haec mere sequitur et *permittitur*. Ac per se quidem illa deceptio in rebus religiosis *illicita* est.

Sic constat nefas esse ut hostia non consecrata pro consecrata alicui ignaro porrigatur; — ut quis missam celebret formam consecrationis omittens. Alia quaedam ex *gravi causa* permittuntur: a) Ne aliis paenitentem indispositum manifestet, possit sacerdos aliquid orare et signum crucis facere, quod astantes pro absolutione habebunt: hic mere dissimulatur absolutionis negatio. Nec mentitur ille qui se sistit coram confessario de alieno negotio locuturus: ipse enim cum aliis nihil proprio locutus est. b) Ad vitandum, in rarissimo casu, scandalum vel infamiam, possit sacerdos pronuntiare verba « Corpus D. N. I. C. » et alicui, ad s. mensam assidenti, hostiam non porrigere. c) Ex *gravi causa*, permittunt ut *fictus* consensus detur in Matrimonio. Si absit mendacium, ne simulatur quidem sacramentum, cum materia et forma in vero consensu contineantur.

173. — Peccat, graviter vel leviter, pro rei momento:

a) Qui verba formae corruptè, inarticulate, indevotè pronuntiat; b) Qui materiam vel formam accidentaliter mutat; c) Qui caerimonias, *contra Ecclesiae morem*, sine causa mutat vel omittit. Si id fiat ex contemptu, erit mortale; si ex negligentia, saepe est mortale, quando, in re gravi, praecepto stricte tali adversatur. « In sacramentis conficiendis, administrandis et suscipiendis, accurate servantur

ritus et caerimoniae quae in libris ritualibus ab Ecclesia probatis praecipiuntur». Ita c. 733, § 1. Verba, usus recepti, nos docent quatenam dispositiones Ritualis obligent sub gravi, vel sub levi: quatenam sint mere directivae. Sic rubricae Missalis intra missam censentur *praeceptivae*; extra missam, communior sententia easdem pro mere *directivis* habet (cfr. S. Alph. l. 6, n. 399).

174. — **Obligatio ministrandi sacramenta ex iustitia vel caritate manare potest.**

1. Qui in *pastorali munere* versantur, ex *ordinaria* vel *delegata* iurisdictione, sub *gravi* et *ex iustitia* subditis suis, *rationabiliter* potentibus, sacramenta ministrare debent. Non soli enim necessitati sed etiam convenienti subditorum profectui iidem providere ex officio debent. Ac non solum magnum detrimentum, quod subditi patiantur, verum etiam periculum eisdem a frequenti sacramentorum usu avertendi peccatum grave efficit.

Iidem tenentur, in *necessitate communi*, qualem patiuntur peccatores in genere, cum *gravi* saepe incommodo; in *gravi* vero et in *extrema* subditorum necessitate, etiam cum *evidenti* vitae *periculo*, cum exsecutio sine prius officio illuc se porrigat. (Gradus necessitatis declarati sunt, t. I. parte speciali). Satis tamen est cum *vi* et *periculo* sacramenta necessaria administrare, quando sine novo periculo, alia subsidia suppeditari nequeunt. Necessaria autem sunt: baptismus, poenitentia, et, huius defectu, extrema unctio. Si solummodo *probabilis* sit successus vel necessitas, obligatio cum tanto periculo consistere non videtur: ut si probabiliter petire debeas antequam ad infantem baptizandum pervenias, vel eum baptizatum esse probabiliter praesumas, vel si adultus contritionem perfectam facile elicere queat, vel alius adsit qui istud praestare possit et velit. Quare Ben. XIV (*Syll.* l. 13, c. 19, nn. 2, 6) periculum non damnat qui, si idoneus vicarius aegrotis succurrat, sibi reservat curam sanorum: his ceterum expedit ut praesto sit aliquis quem ex timore contagii non fugiant. Praevalens ratio boni communis, ut si, te pereunte, plurimum salus periclitetur, pastorem excusare potest. Odia quoque vitanda Ecclesiae catholicae impedire possunt

quominus etiam extremae cuiuspiam necessitati (utputa infantis morientis sine baptismo) consulere debeas vel possis. Cfr. d'Ann. II, 82 (3).

Cum agitur non de publica fidei insectatione, sed de sacramentis quae potius a presbyteris curatis quam ab antistitibus administrari consueverunt, obligatio *praelatorum mediatorum* est minus personalis et regulariter per alios adimpletur.

Graviter peccant qui saepe se morosos et difficiles exhibeant, qui paucis tantum diebus infra mensem, multo magis qui solum tempore paschali, confessiones subditorum audire velint; qui pro ss. eucharistiae distributione tempora non opportuna constituent. Semel vel iterum ei sacramentum denegare qui in nulla necessitate versatur, non censetur grave.

Parochus nominatim postulatus debet per se ipse subditum ministrare, nisi fuerit impeditus, aut subditus sit libens alium aditurus. Irrationabili tamen petitioni obtemperare non debet: quare, salvo sigillo sacramentali, tempus cum scrupuloso vel devotula terere minime debet.

2. *Ceteri ministri* secundum solas *caritatis* leges tenentur. Sub gravi itaque in gravi proximi necessitate, sed gravi proprio incommodo excusabuntur: — cum periculo vitae in sola extrema vel quasi extrema necessitate sacramenta absolute necessaria administrare debent.

Gravis necessitas *communis* extremae merito aequiperatur: tum quia commune damnum privato praevalet: tum quia gravis necessitas communis extremam plurimum necessitatem secumfert.

175. — **Obligatio negandi sacramenta** indigne potenti ministrum quoque premit, secundum sequentes regulas.

1. *Religio*, ne res sacra profanetur; *caritas*, quae scandalum vetat et participationem peccati alieni; *fidelitas* in concedito dispensationis munere, ministrum cogunt ut dignitatis recipientis sacramentum rationem prudenter habeat.

2. Ad duo summa capita regulae revocantur: a) Ubi *occulta* fiat petitio, sacramenta *dignis danda, indignis deneganda* sunt. Nulla enim alia ratio hic per se considerata

occurrit. Excipe prohibitum usum secreti sacramentalis. —
 b) Ubi *publica* fiat petitio, *arcendi* sunt *publice indigni*, manifestique infames, non autem *peccatores occulti*. Etenim, nihil obstat quin publicus peccator pro merito tractetur. Atque facile intellegitur cur, etiam post recuperatam gratiam, idem non possit cum detrimento boni publici, seu antequam scandalum cessaverit, sacramentum postulare. Rationes rursus ex bono publico petitae, praeter ius ad famam non laedendam, sunt potissimae ad declarandum cur *occulti* peccatores qui publice petant repellendi non sint. Tribuere enim sacramentum *mere indigno*, qui per se, ad ultimum usque momentum, actu contritionis, se dignum efficere possit, non est intrinsece illicitum, sed est cooperatio materialis ad peccatum alienum, quam rationes petitae ex bono hominum, propter quos sunt sacramenta, ad excusandum valent. Iam vero nefas videtur ut ex privata et fallibili indignitatis scientia, quilibet minister possit cum periculo alucinationis et erroris, ex ignorantia levitate, animi passione fideles publica ignominia afficere. Atque etiam si pro merito causae egerit, minister videretur tamen pro lubitu suo dare et negare sacramenta, quod multis offensionibus et perturbationibus occasionem praeberet, et gravissimum scandalum pareret avertendi fideles ab ipsis sacramentis frequentandis.

176. — Restat ut regulas ipsas paulisper declaremus.

1. Quenam *inquisitio* in dotes subiecti est ministro permissa aut praeepta?

a) Qui ingressum in Ecclesiam petit, nullum speciale ius possidet; aditus autem Ecclesiae non patet nisi iis qui sponte accedunt et fundatam spem dant vitae christianae. Quare *ante baptismum*, adulti, de huius consensu, scientia et competente dispositione inquirendum est.

b) *Récepto baptismo*, christianus ius habet recipiendi sacramenta quae ad *propriam* eius *sanctificationem* referuntur; et praesumptio probitatis eidem favet. Quare ubi minister non est *iudex* sed *mere dispensator*, sacramenta nemini catholice viventi sunt per se deneganda, nisi constet de indignitate. In *Paenitentia*, contra, mini-

ster, propter iudicis officium, de dispositione paenitentis prudenter certiorandus est.

Specialis causa est *Ordinis et Matrimonii*. E re publica enim est ut *Ordo* non conferatur ei qui indignus minister fore tinetur; nec omnis causa indignitatis est infamans; nec repulsa fit palam, ad altare. Quare candidatus dum ordinem postulat permittere censetur ut de se fiat specialis inquisitio quam collator muneris de omni candidato prudenter instituit, et episcopus potest ex informata conscientia, seu propter sibi notas causas, etiam secretas, eidem ascensum negare. Observes autem hic non considerari dignam sacramenti susceptionem sed dignum exercitium sacrarum functionum. Recta *matrimonii* conclusio ad commune bonum civitatis et Ecclesiae plurimum confert. Quocirca, praeter impedimenta iuris divini, Ecclesia per alia impedimenta et leges matrimonium fidelium prudenter ordinat, et parochi cui ius est assistendi matrimonio committit ut tum publica bannorum pronuntiatione, tum privata investigatione diligenter investiget si quid forte matrimonio obsit. De impedimentis, de libero, praesertim mulieris, consensu, de sufficiente doctrina ipsos sponsores prudenter interrogat. Ubi vero nihil obsit, praesentiam suam, quae non est ministri sed testis autorizabilis, negare vetatur; immo, ad maiora mala vitanda, matrimonium parum probandis interdum assistere debet. Ipsi autem *sponsi*, quavis sacramentum alter alteri conferant, non sunt *Ecclesiae* ministri. Ex caritate quidem alter alterius peccatum impedire debet, sed grave incommodum ipsos excusat ut cum indigno foedus matrimoniale inire possint. Itaque de ipso statu gratiae et digna sacramenti susceptione, non fit investigatio nisi pro baptismo et paenitentia.

177. — 2. Quinam sunt publice indigni qui repelli debent? Et quamdiu arcendi sunt?

a) *Publice* indignus est *strictè* illè solus cuius peccatum vel indignitas communiter iam cognoscitur; *minus* strictè illè qui nondum est infamis, sed cuius iniquitas notorietatem iuris habet, propter sententiam iudicis vel confessionem delicti in iudicio (c. 2197, 2º); vel nulla tergiversatione iam celari queat. Secus est *occultus*. *Occulte* autem

petit sacramentum qui petit coram solo ministro, vel coram paucis aliis quorum ratio habenda non est.

Itaque publice indigni non iam sunt omnes (in nostris partibus) qui exempli causa in Rituali allegantur (generatores, blasphemii, etc.): namque, saltem ex praesumpta confessione, eorum indignitas regulariter cessavit cum sacramenta petunt; nec per se illi qui partes liberalium vel socialistarum sectantur: aequivoca enim est ratio liberalismi et socialismi, et in quibusdam bona fides admitti potest. Sed publice indigni fere erunt notorie excommunicati, interdicti, meretrices, concubinarij, exercentes professionem notorie illicitam, munus publico decreto prohibitum. Sunt etiam ii liberales vel socialistae qui de receptis sacramentis veluti gloriantur tamquam motivo impaenitentiae et perseverantiae in errore. Codex c. 855 publice indignos vocat: « excommunicatos, interdictos manifestoque infames ».

b) Ne sanctum canibus dari videatur, Rituale rom. publice indignos arcet a mensa eucharistica « nisi de eorum paenitentia et emendatione constet, et publico scandalo prius satisfecerint ». Quod fere iisdem verbis repetit c. 855. Itaque distingui debent ii a quibus sola emendatio postulanda est et ii qui praeterea publicam satisfactionem seu reparationem dare debent. Publicus accessus ad sacramentum paenitentiae per se sufficit ad emendationem probandam. Et accessus iste facile praesumi potest. Alii se separare debent a concubina, lupanar relinquere, dimittere officium. Et si vulgo constet quempiam, non obstante confessione, saepius relapsum esse, generatim per aliquod tempus probandus erit antequam ad s. mensam admittatur. Confessarii autem erit tales monere de obligatione sua, ne se obiciant repulsae.

Immo *in dubio* de emendatione et praestita satisfactione, potius huiusmodi publico peccatori eucharistia deneganda censetur. Sic ex S. Alph. l. 6, n. 48, d'Ann. III, 262 et Lehmkühl, II, 56. Contra, ubi ex denegatione maius malum formidandum est, adiuncta omnia perpendenda sunt, et, si copia habetur, recurratur ad Ordinarium loci. Maxima hodie prudentia in nostris regionibus opus esse, nemo non videt.

In *mortis articulo*, satis erit ut curet confessarius, pe-

tita quantum opus sit facultate ab aegroto, ut norint fideles moribundum satisfecisse, prout poterat, praesentibus obligationibus. Praeferenda tamen erit ipsius aegroti retractatio coram duobus testibus. Et si concubina, vel adultera pars (v. g. quae post divortium mere civile alteri nupsit) in ipsa domo infirmi versetur, huic, certe palam, eucharistia deferri non poterit.

N. B. Severiores Ritualis indicationes, quae in nostris regionibus extra usum sunt, utilissimae esse possunt in missionibus exteris, ut norint missionarii quid, sine excessu, a parum cultis neophytis opportune exigere possunt.

Quid si publice petat is cuius delictum nondum est stricte publicum, vel publicum est in alio loco non autem in loco ubi sacramentum petit?

Propter timendum scandalum fidelium, probabiliter non est denegandum sacramentum, nisi propter mox futuram divulgationem, maior populi offensio ex concessio sacramento oriretur.

182. — Potestne minister ob *metum mortis* dare sacramentum indigno?

R. Minime. si in contemptum religionis sacramentum petatur. Secluso contemptu, res disputatur. Collationem permittunt Palmieri, t. IV, n. 689, et d'Ann. III, 264, quia non est intrinsece illicita; negat Lehmkühl, II, 53, quia effectus bonus, seu vita servata ministro, sequatur, non aequè primo, sed mediante sacramenti profanatione. Sed cum ipsa collatio sacramenti nondum sit eius profanatio, et profanatio causam habeat non quidem actionem ministri, sed dispositionem susipientis, Palmieri casum recte solvisse videtur. S. Alph. prius benignae dein severiori sententiae adhaesit.

183. — In administratione sacramentorum propriae vestes adhibendae, sunt *stola* et *superpelliceum* non autem *rochetum*, quod insigne est canonicorum et minore amplitudine atque angustis manicis a superpelliceo distinguitur.

Stola adhibenda non est nisi in confectione sacramentorum et sacramentalium et in functionibus pro quibus eius usus Rituali Romano praescribitur. In actu praedicationis non adhibetur nisi in locis ubi viget talis usus.

180. — Canon 736 praecipit quoque gratuitam Sacramentorum administrationem, vetans ne quavis de causa vel occasione, sive directe sive indirecte, minister pro administratione sacramentorum quidquam petat praeter oblationes Concilio provinciali vel conventu episcoporum provinciae definitas et a S. Sede probatas.

CAPUT III. — De subiecto et recta susceptione sacramentorum.

181. — I. Ad validam sacramenti susceptionem haec tria communiter requiruntur et sufficiunt:

1. *Capacitas radicalis*, quam omnes et soli homines habent quod ad baptismum; et omnes baptizati baptismo fluminis quod ad reliqua sacramenta. *Extrema-Unctio* tamen postulat aegritudinem periculosam; *Ordo*, sexum virilem; *Matrimonium*, sexus diversitatem, atque habitua-lem usum rationis, et excludit perpetuo impotentes ad copulam perficiendam.

2. *In adultis*, *susceptio* saltem hoc sensu *voluntaria*, quod non sit physice coacta, repugnante interiore voluntate; ac praeterea, secundum communissimam sententiam, voluntas saltem habitualis implicita. Etenim, sicut adultus sine proprio consensu non iustificatur, ita, sine eodem consensu, per sacramentum non initiatur et consecratur Deo. Quia tamen qui sacramentum *suscipit*, quata-
lis, non agit, voluntas virtualis quae actum reddat humanum, per se non est necessaria. Verum, pro natura sacramenti, ut postea dicetur, voluntas habitualis expressa, vel etiam virtualis adesse debet.

Pro *parvulis* tamen et *perpetuo amentibus*, sufficit intentio quam nomine Christi et Ecclesiae habet minister. Hi enim salvantur et sanctificantur sine proprio consensu. Quare defectus consensus in illis non obstat nisi matrimonio, cuius materia et forma essentialis in ipso consensu positae sunt.

3. Intentio ministri *satis determinata* ut talem suscipientis personam afficiat.

182. — Quid, si adultus *ficte* seu *simulate* accedat ad sacra-

mentum suscipiendum; i. e. si ritum quidem externum ultro accipiat, nolens simul *interne* sacramentum?

Ac satis constat nihil obtineri sacrilega ista susceptione sacramentorum quae characterem non imprimunt; immo prorsus nullam esse susceptionem sacramenti poenitentiae et matrimonii, ubi actus suscipientis essentiam sacramenti ingrediuntur. Communior opinio negat quoque valere baptismum, confirmationem atque ordinationem eius qui corde dissentit dum ore vel ipso accessu sacramentum postulat. Em. tamen Gasparri veriores habet sententiam oppositam: tum quia Innocentius III, c. 3 De baptismo (III, 42) approbat eos qui tenent characterem suscipi christianitatis ab eo qui, externe quidem non reluctatur, fide tamen ad baptismum accedit; tum quia sic accedens vult ut minister ponat supra se materiam et formam sacramenti, cum debita intentione: his autem constat sacramentum; interior dein voluntas non recipiendi sacramentum, elidatur voluntate opposita qua actus accedendi imperatur. Intentio quidem ad solum ritum exteriorem expresso terminata, non sufficit in ministro qui debet instrumentaliter sanctificare, non autem probatur necessaria in eo qui sacramentum mere recipere debet. Cfr. Gasparri, *De sacra ordinatione*, c. 3, §. 2, art. 1.

183. — Sacramentum quod quis *metu* coactus recipere vult, est procul dubio validum. Excepe matrimonium, saltem ex positiva dispositione Ecclesiae.

184. — Cum non agitur de sacramentis quae humanum actum suscipientis de se postulant, voluntas quae in suscipiente requiritur, est potius *non obstantis*, quam positive consentientis. Omnis enim actio fit a ministro; effectus ex opere operato obtinetur, nisi contraria suscipientis voluntas isti efficaciae obstat.

Practice autem distinguenda sunt sacramenta quae onus imponunt et alia quibus beneficium sine onere confertur. Pro prioribus requiritur certe ut habita fuerit voluntas positiva quae saltem implicite ad sacramentum istud terminetur. Cum agitur de *ordinatione*, sola voluntas quondam expressa et non retractata hanc positivam intentionem continere posse videtur. Quare pro *ordinatione* necessaria est in suscipiente voluntas *habitualis expressa*. Multi eandem exigunt pro valida *baptismi* susceptione.

Sunt tamen qui contenti sunt de voluntate quae in omni contritione vel attritione habetur faciendi necessaria ad salutem.

Confirmatio, viaticum, extrema unctio gratiam sine onere afferunt. Quare quicumque christiane vivere aut decedere volunt recipiendū istis sacramentis nullo modo repugnant. Itaque *implicite habitualis* eorum voluntas ample sufficit, non tantum ut valide sed etiam ut licite ista sacramenta tribuantur *aegrotis* qui sensibus destituuntur et non praesumendi sunt animo indispositi. Pro *eucharistia*, cavendum quoque est a periculo exterioris irreverentiae; et, cum minor sit eius necessitas, maior autem dignitas, positiva praesumptio boni status animae videtur necessaria, ut licite tribuatur homini qui usu rationis est privatus.

Qui a recipiendo sacramento minime alienus est non ideo voluntatem habet recipiendi sacramentum quolibet tempore, absque sui conscientia, saltem quando tempus ipsa necessitate non determinatur. Quare saltem dubitari potest de valore sacramenti quod *sine necessitate* cuipiam extra praesentem rationis usum conferatur. Itaque, extra probabile mortis periculum, expectandum est donec quispiam somno, vel temporaria amentia excesserit, et quod modo de viatico dicebamus non valet de dispensatione eucharistiae extra periculum mortis. Cfr. Lehmkuhl, II, 65, nota, cui ex parte contradicit Ballerini, t. IV, n. 701.

Qui hostiam sumat quam consecratam esse nescit, plerumque materialiter tantum, non autem sacramentaliter et cum fructu, rem quae est sacramentum recipit: deficiente plerumque sufficiente voluntate.

185. — *Matrimonium*, quod indolem habet contractus, postulat voluntatem *habitualement expressam*, seu quae, formaliter concepta, postea retractata non fuit. Immo *virtualis* consensus requiritur, quando personaliter et inter praesentes celebratur.

In *Paenitentia*, opus est *virtuali* voluntate quod ad actus paenitentis: pro sola absolutione recipienda sufficit *habitualis*.

186. — Qui post usum rationis in amentiam incide-

rint, tractandi sunt ut *adulti*, quorum voluntas seu dispositio ex tempore ante amissum rationis usum aestimanda est.

187. — Quod ad eos qui in perpetuum sunt semifatui vel dubie amentes, utilitates probabiles subiecti cum reverentia sacri signi componendae sunt, ita tamen ut in re ambigua praevaleat istud : sacramenta propter homines.

Hinc, numquam ipsis *Ordinem* dare licet. *Matrimonium* iis, sicut et amentibus in lucidis intervallis, non permittitur nisi ex gravi causa, Ordinario proponenda. *Eucharistia* iis non nimis frequenter dabitur; *Paenitentia* et *Extrema-unctio* ministrabuntur tantum condicione. Sacramenta demum quae certo valent in pueris conferrentur *absolute* iis qui pro modo suo petunt; aliis *condicione*.

Surdi et *simul muti* a nativitate, si convenienter instituti sint, omnium sacramentorum sicut adulti sunt capaces. Qui institutione caruerunt, expeditum usum rationis probabilissime non habent. Quare, prout spes competentis institutionis adhuc habetur aut deest, tractandi videntur ut pueri aut perpetuo quasi amentes. Ipsis itaque qui sacramenta nullo modo petunt, baptismus, confirmatio condicione administranda sunt; et quandoque sub condicione ipsa absolutio dabitur. Morituris concedetur condicione extrema-unctio, quae certius quam paenitentia ipsis prodesse poterit; ac, secluso irreverentiae periculo, post condicionatam absolutionem, saltem viaticum dari poterit.

188. — In *matrimonio*, error circa personam, cum quis Titio fidem dare putat et solus Caius adest, substantialis reputatur. In aliis sufficit ut voluntas afficiat istud individuum capax, etsi forte mulierem pro viro absolvas, Sempronium volentem pro absente Graccho ordine sacro augeas.

189. — II. Ut licite et fructuose suscipiantur *baptismus* et *paenitentia*, requiritur et *per se* sufficit, praeter voluntatem sumendi sacramentum, dispositio *fidei*, *spei* et *attritionis* : quia sunt sacramenta mortuorum; *reliqua sacramenta*, quae dicuntur *vivorum*, postulant *statum gratiae*.

Is pro *eucharistia*, non pro aliis sacramentis, procurandus est per confessionem, ex speciali praecepto, saltem iuris ecclesiastici (c. 856).

Quo pacto *extrema-unctio* medium aliquo modo locum teneat inter sacramenta vivorum et mortuorum, proprio loco dicetur.

Actus *fidei* et *spei* ipsa attritione aut contritione satis continentur ut de dispositione *fidei* et *spei* specialis sollicitudo gerenda non sit.

Minister id potius cognoscat, utrum neene suscipiens ea teneat quae necessitate medii credenda sunt et ad hoc sacramentum fructuose recipiendum sciri debent. Per actum tamen *fidei* aut *spei* retractari debet peccatum *fidei* aut *spei contrarium*, si quod commissum fuerit.

190. — Obice remoto, certo reviviscit baptismus, et primam gratiam confert. Idem, attenta bonitate divina, et ipsa sacramentorum natura, communiter admittitur de aliis sacramentis quae *characterem* imprimunt; atque etiam de *matrimonio* et *extrema-unctione*, quae in eodem coniugio vel periculo iterari nequeunt. De ipsa *paenitentia*, plerique potius negant sacramentum valide simul et infructuose suscipi posse: contrarias partes tenebimus. Sed communiter negant ss. *eucharistiam* reviviscere, cum frequenter iterari possit, nisi fortasse, iam ante consumptas species, obicem removeris.

Obice autem *removetur*, quando ea dispositio procuratur quae ad sacramentum fructuose suscipiendum habenda fuisset. Verum si sacrilega fuerit susceptio, vel, post susceptum sacramentum, mortale peccatum commissum sit, haec delenda erunt prius quam reviviscentiae locus esse queât.

191. — Moraliter constare debet ipsi suscipienti dispositio requisita, ne sacramentum exponat periculo frustrationis et sic debitae reverentiae deroget. Quare *in dubio* quod praesumptione solvi nequeat maior certitudo per se procuranda vel exspectanda erit. Excusaris tamen praevalet necessitate, quia sacramenta sunt propter homines, nec iisdem *qua talibus* (aliter dicendum est de *eucharistia* quatenus Christum continet) summa reverentia debetur. Itaque moralis certitudo non est ita acci-

pienda ut susceptio obnoxia evadat scrupulis et anxietatibus; sed haberi censetur quando solida affirmandi ratio, nulla positiva ratione in contrarium impugnatur.

Sunt tamen qui probabili dispositione in suscipiente contenti sunt et solum ministrum prohibent usu mere probabilis opinionis. Cfr. S. Alph. 1. 1, n. 51.

Si periculum sit in mora, ab ipso ministro tribuenda erunt sacramenta quibus necessitati moribundi provideat, cavendo simul a fidelium scandalo et offensione. Si dubium afficiat valorem, aut agatur de extrema unctione, administratio fiet condicionaliter. Atque hodie, in locis saltem ubi plures non baptizantur, ipse baptismus prius condicionaliter administrandus videtur homini ignoto qui in periculo mortis versetur et sensibus sit destitutus.

192. — Licita sacramenti susceptio supponit quoque immunitatem a *censura* prohibente. Susceptionem prohibet excommunicatio (cc. 855, § 1; 2260, § 1), et, quod ad quaedam sacramenta, *interdictum*. Cfr. de censuris.

Quare c. 731, § 2 velat ne sacramenta ministrentur « haereticis aut schismaticis, etiam bona fide errantibus eaque petentibus, nisi prius, erroribus reiectis, Ecclesiae reconciliati fuerint ». Excipe necessitatem consulendi, in periculo mortis, salutis proximi.

193. — 1. Opus praeterea est, ut sacramenta a congruo ministro petas. Per se, talis est *legitimus* et *dignus*.

2. « Ab *excommunicatis vitandis* necnon ab aliis *excommunicatis* postquam intercessit *sententia* condemnatoria aut declaratoria, fideles in solo mortis periculo possunt petere tum absolutionem sacramentalem... tum etiam, si alii desint ministri, cetera sacramenta et sacramentalia » (c. 2261, § 3). Perinde dicendum est, propter prohibitam communicationem in sacris (c. 1258), de iis qui *sectae aetholicae* ascripti sunt; ac de *publice intrusis*, propter scandalum. (Cfr. v. g. apud Lehm. II, 73, responsa Pii VI, 28 maii 1793, de intrusis tempore perturbationis gallicae).

3. Ab *aliis excommunicatis* licet fidelibus « ex qualibet iusta causa sacramenta et sacramentalia petere, maxime si alii ministri desint; et tunc excommunicatus

requisitus potest eadem ministrare, neque ulla tenetur obligatione causam a requirente percontandi » (c. 226i, § 2).

4. Non aliter dicendum est de ministro quem noveris in mortali constitutum, quia res in se bona petitur, et per ministrum stat quominus se rite disponat. Itaque, seclusa speciali ratione scandali aut periculi avertendi, ut honeste a peccatore petas sacramentum, sufficit incommodum aliquo modo notabile, quod non leviter feras, seu « quaevis iusta necessitatis aut utilitatis causa » (D'Ann. III, 261).

Si autem de ministro agitur qui ex officio tibi sacramenta ministrare debet, sufficit incommodum adeundi aliam ecclesiam. mutandi confessarium.

5. Legitimus minister non est semper minister *cuiusvis ritus* catholici. Extra necessitatem, sacerdos proprii ritus adeundus est pro sacramentis baptismatis, confirmationis, ordinis, matrimonii. A cuiuslibet ritus sacerdote, qui ab Ordinario loci sit approbatus, peti potest *absolutio sacramentalis*. *Sacra communio* ab omni fidei ex devotione recipi potest ritu ecclesiae ubi ad s. mensam accedit. « Suadendum tamen ut suo quisque ritu fideles praecepto communionis paschalis satisfaciant. Sanctam *viaticum* moribundis ritu proprio accipiendum est; sed, urgente necessitate, fas esto quolibet ritu illud accipere » (c. 866, § 2 et 3). Observes a sacerdote semper ritum suum proprium in illa ministratione servandum esse. Urgente tamen necessitate, si sacerdos diversi ritus non adsit, eucharistiam in fermentato vel in azymo ministrare licet, servatis, de de cetero, propriis ritibus, ab iis qui tantum azymum vel fermentatum consecrare permittuntur (c. 851, § 2).

194. — Tam divino quam humano iure fit ut usus sacramentorum **praeceptus** sit, idque per se, ex sacramenti ratione, vel per accidens, ex subiecti necessitate, secundum regulas proprio loco tradendas.

CAPUT IV. — De Sacramentalibus.

195. — « *Sacramentalia sunt res aut actiones quibus Ecclesia, in aliquam sacramentorum imitationem, uti solet ad obtinendos ex sua impetratione effectus praesertim spirituales* » (c. 1144).

Codex sic definit sacramentalia *proprie dicta*. Analogice seu improprio dicta sacramentalia sunt *oratio dominica* et *eleemosyna*, quatenus specialem promissionem remissionis peccatorum annexam habent, mediantibus gratiis actualibus (S. Matth. 6, 4; Dan. 4, 24). Promissio tamen quadantenus omni orationi facta est.

Sacramentalia sunt *res* vel *actiones*. *Res*: aqua benedicta, cereus paschalis, agnus Dei; *actiones*: signum crucis, invocatio nominis Iesu, tunsio pectoris, confessio generalis per recitationem *Confiteor*; variae benedictiones et consecrationes personarum vel rerum.

« Quibus *Ecclesia*... uti solet ». Intellege per Superiores ecclesiasticos seu ministros, vel per fideles suos quibus usum commendat.

Sacramentorum imitatio haec est, quod, praeter *conaturalem* efficaciam quam habent, v. g. invocatio nominis Iesu, ad fugandum hostem cui suam cladem repraesentat, usus rei benedictae, ad excitandam fiduciam, etc. et praeter efficaciam ex *opere operantis* quae in actione bona vel formali oratione qualis est usus sacramentalium continetur, inest etiam in sacramentalibus aliquis effectus ex *opere operato*, quem citatus canon tribuit *impetrationi* Ecclesiae, seu merito impetrantis Ecclesiae. Ecclesia enim sanciens usum sacramentalium ad certos effectus obtinendos, formaliter vel virtualiter a Deo postulavit ut haec ab Ipso sponsoque Christo concederetur. Efficacia ista, etsi non infallibilis, rationabiliter speratur.

Est quoque, in rebus vel personis consecrandis, effectus ex opere operato tribuendus *auctoritati* Ecclesiae. Nam cum potestatis publicae sit munera publica demandare, personae vel res quae ab Ecclesia cultui divino dicantur, re vera sunt ad id deputatae et qua tales a Deo acceptatae.

Imitatio tamen sacramenti non est perfecta, sed « *aliqua* » tantum. Differunt enim sacramentalia a sacramentis tum quia, exceptis consecrationibus, effectus non sunt proprie ex opere operato, tum quia effectus nunquam est ipsa gratia sanctificans aut formalis remissio peccati etiam venialis.

Effectus autem dicuntur « *praesertim spirituales* ». Sunt enim: consecratio seu deputatio personae vel rei Deo et cultui divino; quaedam fuga daemonis et liberatio ab eius infestatione; quaedam per pias motiones excitatio fidei, spei, paenitentiae, caritatis, unde et remissio poenarum et venialium culparum. Haec ratione, sacramentalia vel remouent impedimenta vel disponunt ad sanctificationem.

Beneficia autem corporalia vel temporalia, ad liberationem a daemone referenda sunt, quatenus omnia mala temporalia, in praesenti ordine, quandam cum peccato connexionem habet.

Porro quinam sint peculiars effectus singulorum sacramentalium, id ex verbis vel oratione Ecclesiae dum sacramentalia conficit, vel ex ipsa natura actionis quae est sacramentale, colligendum est.

Olim sacramentalia hoc versu numerabantur:

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedictus.

Orans supponit pro oratione dominica et precibus Ecclesiae, praesertim publicis; *Confessus*, pro « Confiteor »; *tinctus* pro usu aquae benedictae et variis unctionibus; *dans* signat eleemosynam; *benedictus*, benedictiones et usum rerum benedictarum.

In sacramentalia late excurrit R. P. Arendt S. I. in opere *De Sacramentalibus, Disquisitio scholastico dogmatica*, Romae, 1900.

169. — C. 1145 S. Sedi reservat novorum Sacramentalium *constitutionem*; *interpretationem* authenticam eorum quae recepta sunt; *suppressionem* aut *mutationem* sacramentalium.

197. — De ministro sacramentalium Codex haec habet:

1. *Legitimus* est clericus qui potestatem habet eamque exercere non est a competente auctoritate prohibitus

(c. 1146). Sic usus potestatis exorcizandi expressam et specialem licentiam Ordinarii requirit (c. 1151, § 1).

2. Nemo *valide* consecrat, nisi vel characterem episcopalem habeat, vel iure aut apostolico indulto id permittatur (c. 1147, § 1). Sic Cardinales-sacerdotes possunt ex c. 239, § 1, 20° ecclesias, altaria, calices consecrare.

3. *Sacerdos* semper *valide* efficit benedictiones, nisi Sedes Ap. ea aliud in reservatione expresserit; sed reservatas S. Pontifici vel episcopis aut aliis dare prohibetur. Observes indulgentias ab iis solis quibus facultas facta est, rebus piis annecti posse.

4. « *Diaconi* et *lectores* illas tantum valide et licite benedictiones dare possunt, quae ipsis expresse *a iure* permittuntur » (c. 1147, § 4).

198. — *Ritus* accurate servandi sunt. Usus formulae ab Ecclesia praescriptae est ad valorem essentialis, sive *constitutivae* sive *invocativae* fuerint benedictiones et consecrationes.

Constitutivae dicuntur quae rem sacram permanenter efficiunt: aram consecratam, aquam benedictam. Dum benedictio invocativa fit v. g. animalium.

199. — Praecipitur reverentia erga res consecratas vel benedictas constitutiva benedictione; nec ad usum profanum vel non proprium adhiberi possunt, etiamsi in dominio privatorum sint (c. 1150).

Contra itaque ac dicebatur, non licet uti candela benedicta tamquam lumine vulgari; nec bibere aquam benedictam ad sitim extinguendum. Verum haec nec mortalia sunt nec sacrilegii arguenda; et ex iusta causa facile excusantur.

Sed qui falsam materiam scienter sacramentalibus supponat, gravis sacrilegii reus fuerit.

200. — *Subiectum*. — Etsi benedictiones sint pro catholicis institutae iisque praesertim impertiendae, dari tamen quoque possunt catechumenis, et, nisi obstat Ecclesiae prohibitio, « etiam acatholicis ad obtinendum fidei lumen vel, una cum illo, corporis sanitatem » (c. 1149).

Exorcismi quoque in acatholicos vel excommunicatos fieri possunt (c. 1152).

Uso itaque sacramentalium ipsi acatholici prohibendi non sunt, dummodo omnis superstitio a fine vel modo utendi absit.

201. — Exceptis exorcismis qui in baptismo et in consecrationibus vel benedictionibus occurrunt et quorum legitimi ministri sunt qui legitime baptizant sollemniter, consecrant vel benedicunt, peculiaris et expressa licentia Ordinarii requiritur ut quis sua exorcizandi potestate legitime *erga obsessos* utatur. Solis probatissimis sacerdotibus, post prudentem casus investigationem, licentia ista danda est (c. 1151).

Ordinarius esse poterit Superior maior religionis clericalis exemptae, si obsessus ad eius familiam pertineat aliquo titulo c. 514 indicato.

Soli exorcismi qui *in obsessos* proferuntur isti prohibitioni obnoxii sunt. Unde exorcismi locorum, agrorum facilius proferri possunt. Atque exorcismus sic dictus a Leone XIII, qui in Rituali reperitur, quamvis sit benedictio reservata, tamquam piae orationis formula a fidelibus recitari potest.

TRACTATUS SECUNDUS

DE BAPTISMO ET CONFIRMATIONE

CAPUT I. — De Baptismo.

ART. I. — De natura et necessitate baptismi.

202. — Sacramentum baptismi est *sacramentum regenerationis, per aquam in verbo* (Catech. rom.).

Regeneratio ista complectitur *impressionem characteris*, qua quis fit membrum Ecclesiae et, remote vel proxime, aptus ad cetera sacramenta; *remissionem*, per modum ablutionis, culpa originalis et peccatorum personalium. factam infusione gratiae sanctificantis; *condonationem* omnis reatus poenae; *filiationem Dei* adoptivam et *ius specialis auxilii gratiarum actualium* ad professionem vitae christianae. Regeneratio a characterе initium habet, perficitur autem infusione gratiae sanctificantis.

Aqua, in definitione, posita est pro ablutione, *verbum*, pro forma quae invocationem SS. Trinitatis supra baptizandum continet.

Baptismus, praeter *essentialem* suam unitatem, habet etiam *numericam* in eodem supposito, quam, in ipso apostolorum symbolo profitemur, dum dicimus: Credo *unum* baptismum.

Quod ad remissionem culparum et poenarum, observes ne in baptismo quidem ullam culpam sine attritione remitti. Sed, posita illa attritione tamquam condicione, omnis culpa et omnis poena, vi baptismi, ex opere operato condonatur.

203. — Analogice, quatenus aliquo modo sacramentum supplent, distinguitur duplex alius baptismus: *flaminis* seu Spiritus Sancti, et *sanguinis*.

1. *Flaminis* baptismus est perfectae caritatis vel contritionis actus, quatenus tacitum saltem votum sacramenti continet. In solis ergo adultis haberi potest. Nullum characterem imprimit; non tollit necessario omnem cul-

pam venialem, et, ut omnem reatum poenae temporalis auferat, requiritur actus cuius intensitas aequivaleat poenis alioquin sustinendis. Sed omnem culpam mortalem una cum reatu poenae aeternae aufert, secundum istud: « Qui diligit me, diligitur a Patre meo » (Ev. S. Ioan. 14, 21).

Sanguinis baptismus est ipsum martyrium personae non baptizatae. Ex *privilegio* enim, quod Patres clarissime docent et promissum legunt in S. Matth. 10, 32 et 39: « Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo .. Qui perdiderit animam suam propter me inveniet eam », omnis reatus culpa et poenae vero martyrio deletur. Potissima privilegii ratio videtur esse perfecta mortis Christi imitatio.

2. Martyrium *definitur* mortis *perpassio pro fide vel pro virtute christiana*. Mortis perpassio est veluti elementum *materiale*, de quo communius tenent sufficere ut letale vulnus acceptum sit, seu causa ponatur quae, sine miraculo, mortem adducere debebat. Ita Ben. XIV, *De Beatif.* 3, 12 et seq. fortasse contra S. Th. 2, 2, q. 124. art. 4. — *Formale* est ut quis patiatur pro fide vel pro virtute christiana. Inde haeretici *formales* nequeunt esse martyres; sed sufficit ut in odium virtutis christianae mors inferatur. Immo sunt qui putent satis esse ut quis v. g. grassante lue, dum aegrotis ex caritate ministrat, lue corripiatur et sic pro virtute christiana occumbat (cfr. S., Alph. l. 6, n. 100).

Martyr moritur qui dormiens occiditur, si antea, consciens minarum, in fide vel virtute perseveraverit. Nec optio vitae vel apostasiae necessaria est dummodo moriens necem acceptet. Probabiliter martyres sunt qui pro causa Pontificis aut Ecclesiae stipendia merentes, bellantes occisi sunt. Immo probabiliter martyres esse possunt milites qui, in bello iusto occumbentes, suam patriam devotionem ad Deum referant. Pietas enim in patriam et iustitia legalis sunt virtutes christianae, et « potest esse quodcumque bonum humanum martyrii causa, secundum quod in Deum refertur » (2, 2, q. 124, art. 5 ad 3). Sed cum ignoretur quo animo milites mortui sint, Ecclesia eos non velut martyres honorat.

Ab *infantibus* qui in odium Christi occiduntur mar-

tyrium sine temeritate abiudicari nequit; sed in *adulto* requiritur: a) consensus in mortem seu acceptatio martyrii saltem habitualiter, ex motivo supernaturali; b) Si fuerit ex peccato actuali extra statum gratiae, *motus paenitentiae*. Debetne is esse contritionis an sufficit attritio? Ac sufficere arbitramur conatum factum ad contritionem eliciendam. Ceterum, gratiam caritatis perfectae seu contritionis desiderari in eo qui Christo dat maximum signum amoris, chimaerica hypothesis esse videtur.

Ad veram martyrii rationem non pauci exigunt ne martyr *reluctetur*, ut sic perfecte imitetur Christum qui tamquam agnus occisus est. Probabilius tamen martyrio non obstat vis quam martyres opposuerint impiis, si minus se quam causam Christi defenderint: utputa si missionarius plebem christianam protegere voluerit.

Ut martyr honoribus beatorum augeatur, miracula propria dicta non requiruntur; postuluntur tamen quaedam signa, ut de ipso martyrio constet. Inter signa istud eminet, si sanguis effusus fuerit semen christianorum.

204. — Trium baptismatum comparatio. 1. Baptismus *fluminis* operatur ex opere operato; *flaminis*, ex opere operantis; *sanguinis*, quasi ex opere operato; et in adultis, simul ex opere operantis.

2. Ceteris excellit baptismus *sanguinis*: aequè delet culpas et poenas; perfectius configurat morti Christi (Philipp. 3, 10): namque, in martyrio, conformitas habetur per imitationem, in baptismo flaminis per affectum, et in baptismo fluminis per figuralem repraesentationem; praeclariorem manifestat efficaciam virtutis Spiritus Sancti, qui in sacramento operatur latenter, in baptismo flaminis cor commovet, et in baptismo sanguinis potissimum amoris documentum exhibet; demum confert *auricolam*, seu praemium, gaudium accidentale ob excellentem victoriam de hoste in hac vita reportatam (S. Th. suppl. 3 part., q. 96, art. 1, c.).

Solus tamen baptismus *fluminis* characterem imprimit, baptismatum capacem reddit ceterorum sacramentorum, et gratias sacramentales confert. Quare neuter alius baptismus dispensat ab obligatione suscipiendi, data occasione, baptismi sacramentum; sicut non dispensat baptizatos ab usu sacramenti paenitentiae pro mortalibus peccatis nondum confessis et post baptismum commissis.

205. — 1. Materia remota valida est omnis aqua, in statu liquido, quae, secundum communem hominum aesti-

mationem, habetur pro naturali (1) et usuali. Talis est aqua fontis, putei, pluvia; aqua resoluta ex nive, grandine, glacie, aqua distillata vel chemice confecta. Nec obstat accidentalis mutatio coloris, saporis, vel odoris quae habetur in aqua maris, in aqua sulphurea. Valori non nocet, si alteri corpori tam modice sit admixta, ut usum communem et nomen aquae retineat, puta lixivium modico sapone, iusculum tenuiter carne decoctum. In omni enim huiusmodi liquore vere quis *ex aqua* renasci potest, quod ex Ev. S. Ioan. 3, 5, necessarium est.

Inepta baptismi materia est saliva, sudor, lacrimae, lotium (urina), aqua ex succo rosarum, herbarum, plantarum, expressa; cerevisia; aqua quae ex mixtura non iam ad ablutionem idonea est, nec aqua nominatur: puta lutum, brodium, vinum lymphatum. In morali enim hominum existimatione, talis aqua non censetur naturalis et usualis.

Dubia est materia aqua resoluta ex sale, manans a vite vel arboribus, *chemice* (vel potius physice) educta ex vino, floribus, aut plantis (2). ipsa glacies et nix non resolutae (S. Alph. l. 6, n. 104); iusculum et cerevisia valde tenuia, lixivium, immo, aqua rosacea.

2. *Licita* materia remota est, in baptismo *privato* seu non sollemni, *quaelibet* aqua naturalis et pura, quamvis usus aquae baptismalis sacerdoti praesertim suadendus sit; in baptismo *sollemni*, aqua ad hoc benedicta per se adhibenda est.

Aqua baptismalis bis in anno (in sabbato sancto et in vigilia Pentecostes) conficienda est cum oleis *recenter* consecratis, si haberi potuerint. Recenter, i. e. feria V, in cena Domini quae confectio- nem praecessit. Si aqua in baptisterio imminuta fuerit, ut non sufficere videatur alia non benedicta admisceatur, etiam iterato, minore tamen copia (c. 757, § 2) quam ea quae superest pura

(1) In c. 737, § 1, verbis « aqua naturalis » intellegitur quae communiter pro vera habetur et usualis est. Parum refert utrum arte humana an a natura confecta sit.

(2) Cum tamen aqua chemice confecta sit materia certa, non videmus quid obici possit aquae cuius elementa in plantis potius quam immediate in hydrogenio et oxygenio chemice reperta sint.

vel iam semel aut bis permixta. — Si aqua penitus defecerit, parochus, in fontem bene mundatum, recentem aquam infundat ac speciali ritu, in liturgicis libris praescripto, benedicat. Ac missionariis conceditur quoque facultas utendi formula brevior quae a Paulo III nomen habet, et reperitur in Ritualis appendice, initio.

Usus *dubiae* materiae in sola necessitate et sub conditione permittitur. Uti aqua valde impura, quando alia haberi potest, est grave irreverentiae peccatum. *Non constat* graviter peccari ab eo qui aquam naturalem pro baptismali in baptismo sollemni ex negligentia adhibeat.

206. — Proxima materia baptismi est ablutio. Ad *valorem* itaque baptismi opus est ut aqua; ea quantitate corpus, saltem quod ad partem principalem, *physice* attingat, ut quispiam *moraliter* dici possit ablutus.

Hoc utraque ratione haberi potest, sive corpus ad aquam admoveatur, ut in *immersione*, sive aqua per *infusionem* vel per *aspersionem* admoveatur ad corpus. Porro aqua sic ad moveri potest ut vel plures partes aquae (v. g. salientis) simul plures corporis partes tangant, vel minor copia aquae (plus tamen quam una gutta, ut videtur) plures corporis partes successive tangat. Id ipsum duplici modo obtinetur: vel aqua fluit, decurrendo, vel manu aut etiam digito bene madefacto successive ad corporis partes pervenit. Observes *motum* manus vel digiti requiri, cum simplex applicatio manus madefactae non existimetur esse ablutio.

Nullus itaque est baptismus collatus supra infantis vestes vel uterum matris: neutro modo ipse infans physico attingitur. Valde *dubius est* baptismus collatus supra secundinam seu membrana caduca qua corpus in utero matris continetur, cum non probetur esse vera infantis pars. Minor ratio dubitandi esse videtur baptismi quo soli capilli tincti sint. Res tamen controvertitur. Quare, ubi densi capilli sint, manu discriminentur, aut, quod melius est, baptismus in fronte conferatur. Et quia fit interdum ut corpus totum recens nati infantis oleo ungatur, cautius aget qui, non contentus effusione, manu frontem simul lavet.

Dubius quoque est baptismus in quo sola pars minus principalis, quales digitus, manus, pes, abluatur. Ac nisi caput ablutum sit, sufficiens dubium superest ut baptismus iterari de-

beat (1). Quare minus certa quam eam praedicat Ballerini, *De baptismo et de quinto praecepto*, est haec ratio agendi qua, disrupta secundina, infans in utero ope « siphunculi » abluatur. Addas aliquantulum dubitari ne infans, antequam a matre separetur seu edatur, baptismi sit incapax.

Dubius est baptismus et sub condicione repetendus, si tantum una vel altera gutta adhibita sit; v. g. si multitudo aspersa sit quasi aqua lustrali. Ac S. *Officium* 14 d. 1898 iussit ut sub condicione repeteretur baptismus per modum unctionis in fronte cum pollice in aqua baptismali madefacto collatus.

In baptismo per *immersionem*, pauci requirunt cum Soto et Toletto, ut baptizatus ex aqua emergat. Quod falsum videtur, quia, ut corpus abluatur, non est opus ut corpus emergat. Itaque valere videtur baptismus infantis quem, pronuntiando verba, in flumen proicias. Verum, nisi mors infantis iam immineat, effectus mortis male permittitur, ita ut reatus cuiuspiam homicidii contrahatur. In casu extremae necessitatis, ubi infans aliter sine baptismo moriturus sit, alii quidem cum S. Alph., l. 6, n. 106, actionem damnant homicidii, sed alii probabiliter dicunt effectum baptismi saltem probabilis esse immediatum, et tam bonum, ut, propter illam proportionatam rationem, alter effectus acceleratae mortis permitti possit. Cfr. Lehmkuhl II, 86, 5, probante Palmieri, t. IV, n. 729. Omnes autem permittunt ut in extrema necessitate infans aqua gelida abluatur.

207. — C. e 758 quattuor modi abluendi pro validis habentur: *infusio*, qui solus a catholicis occidentalibus nunc adhibetur; *immersio*, *aspersio*, *mixtus* modus infusione et immersione, cum baptizandus immergitur et, dum est in piscina, simul a baptizante aqua perfunditur. Praecipit Codex ut « primus tamen vel secundus modus aut mixtus ex utroque, qui magis sit in usu, retineatur, secundum probatos diversarum Ecclesiarum rituales libros ». Revera baptismus per aspersionem minus securus esse perspicitur.

208. — Praecepta forma baptismi in Ecclesia latina, est haec: « *Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti* ». A qua, haec Graecorum forma substantialiter non differt: « *Baptizatur servus Christi in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti* ».

(1) S. Th., 3 p., q. 68, art. 11 ad. 4.

Ut de verbis *essentialibus* iudicemus, haec quinque observanda sunt, quae in prolatione formae significantur: 1. Persona *baptizantis*, saltem implicite, quod in forma Graecorum non neglegitur: *assertive* prolata verba: « baptizatur servus Christi », idem valent quod: « baptizatur a me »; 2. *Actus* baptizandi, ut forma cum materia connectatur et, finem ablutionis indicando, eandem determinet; 3. Persona quae *baptizatur*: non minus enim forma quam ablutio certam personam afficere debet; 4. *Unitas divinae naturae*, per vocem *In nomine*; 5. *Trinitas Personarum*, idque explicite et distincte, vulgaribus vocabulis.

209. — Itaque: *valide* baptizat, etsi venialiter peccet, qui pro: baptizo, dicit: abluo, mergo, etc.: *actio* enim his vocibus bene indicatur. (Non omnino perinde est indicare actionem et indicare *effectum* actionis, ita ut *aliquam* ansam dubitandi dare possit formula anglica « I christen thee ») (1). — Valide baptizat qui pro *Te* communi nomine *servum Christi*, Graecorum more, vel nomine proprio « *Petro* » designat subiectum, vel qui honoris causa dicat: « baptizo Dominationem Vestram »; vel qui omittit *Ego*, aut addit: *Amen*. — Valere declaravit S. C. P. et S. *Officii* formula « *Cum nomine* » usurpata sine mala intentione. Brevissima interruptio: *Ego* te baptizo (ista aqua est frigida) in nomine, etc. valori non obstat; nec obstant hae additiones: in nomine Patris qui te creavit, Filii qui te redemit, etc. — Si, mutato ordine, dicas: « In nomine Patris... ego te baptizo » valet baptismus.

210. — *Non valent* hae formae: « Baptizo in nomine etc. » cum designatio personae baptizandae penitus omittatur; — « Baptizo te in nominibus... » cum essentia seu natura divina significetur sic multiplex. — « Baptizo te in nomine Dei vel Sanctissimae Trinitatis » vel « in nomine Dei unius et trini », vel « in nomine trium Personarum »; vel « Patris et Filii » omissa persona Spiritus Sancti. Ratio est quia tres Personae divinae non distincte exprimuntur. — « Baptizo Te in Patre et Filio et Spiritu Sancto » vel: « cum Patre et Filio et Spiritu Sancto »; vel « In nomine Patris per Filium, in Spiritu Sancto », quia abest vel omnis vel certe clara significatio unitatis essentiae. — « In nomine Domini Nostri Iesu Christi » saltem hodie, propter omissam invocationem SS. Trinitatis. Quo-

(1) Lehmkühl, II, 88, dum id observat, addit tamen formam istam multo probabilius valere. Ceterum alia forma certa Anglis praesto est: *to baptize*.

modo explicanda sint textus qui sonare videntur baptis-
mum in nomine Christi ab Apostolis collatum, et responsio Nicolai I ad
Bulgaros quae hanc formulam pro valida habere videtur: id a-
dogmaticis mutuandum est. — Si dixeris: *Matris, milii*, quia sensus
variat. — Si tussis, non plane momentanea, separet *syllabas* unius
vocis, vel, nimis protracta, utputa per dimidium quadrantem, cohae-
rentiam verborum tollat. — Si nomen B. M. V. tanquam partem for-
mae addas. Valor itaque ex intentione agentis tunc pendebit (1).

Formulas istas invalidas dicimus, non quod de quibusdam
res non possit ambigi, sed quia omnes baptismum sic collatum
dicunt esse repetendum.

211. — *Dubiae* sunt formae: Si, dempta particula *in*, dicas
tantum; « nomine » aut substituas; « in virtute, in maiestate Pa-
tris, etc. » Etenim non plane constat utrum *in nomine* significet
« auctoritate Patris, etc. » quo casu mutationes indicatae non forent
nisi accidentales; an: « *invocato* Patre ». — Dubitatum est de for-
mula: « Baptizo te in nomine Patris, in nomine Filii, in nomine Spiri-
tus Sancti » vel « baptizo te in nomine Patris; baptizo te in nomine
Filii; baptizo te in nomine Spiritus Sancti », quia unitas essentiae
non satis exprimatur. Sed *S. Officium*, 11 ian. 1882, haec valere
declaravit. Rectius quoque non videtur dubitandum de valore
formae: « In nomine Dei Patris et Dei Filii et Dei Spiritus Sancti »,
nisi tres deos exprimere volueris. — Omissa coniunctio *et*, ante
vocem « Spiritus Sancti » leviori vel graviori dubio locum dat,
prout v. g. dum verba pronuntias, Filium a Spiritu Sancto satis
vel non separaveris. Contra, omissa ante vocem Filii, cum Pater
et Filius distinctionem de se inferant, ne dubium quidem ingerit.
— « Baptizo te in nomine Genitoris, Geniti et Spirati; vel « In
nomine Omnipotentis, Sapientis et Boni »; vel « In nomine Inge-
niti, Geniti et Boni »: quia Trinitas Personarum non explicatur
vocibus quibus a fidelibus omnibus apprehendi debet et potest.

212. — *Idem* debet abluere et formam pronuntiare.
Quare invalidus videtur esse baptismus si quis baptizan-
dus, dum alter formam dicit, labatur in aquam, aut ab
alio atque baptizante protrudatur, aut se submittat aquae
e fonte prosilienti aut stillicidio decedenti. Valet autem,

(1) Etsi forma debeat esse sensibilis, interior tamen intentio
efficere potest ut hoc vel illud dicatur tanquam pars formae, sicut
interior intentio efficit ut haec guttulae calici adhaerentes conse-
crantur vel non. Quare non requiritur ut appareat quid tamquam
forma dicatur vel tamquam invocatio addatur.

si ipse minister baptizandum aquae sic naturaliter decedenti supponat.

Quid, si aqua non naturaliter sed alterius ope decedat? Ballerini existimat non referre qua de causa aqua fluat. Alii vero obiciunt tunc ex duabus personis unum integrari abluentem, ita ut baptismus sit dubius (Lehmke II, 86, 4).

213. — Quando terna fit effusio aquae, forma rectius ita profertur ut ante tertiam ablutionem non finiatur, quia forma cum qualibet prima ablutione baptismum constituit. Sive autem *immediate* ante, sive *immediate* post ablutionem, formam pronuntiaveris, id valori non obstat.

214. — Invocatio SS. Trinitatis in baptizandum facienda est, non in baptizantem, qui hoc modo SS. Trinitatis opem ad baptizandum appellare cogitaverit.

215. — Baptismi necessitas. « Baptismus, sacramentorum ianua ac fundamentum, omnibus in re vel saltem in voto necessarius ad salutem » est: hoc c. 737 de sacramento baptismi pronuntiat.

ART. II. — De Ministro baptismi.

216. — Valide baptismum ministrat *omnis homo*, ratione utens, cuiuslibet fidei aut infidelitatis, status aut sexus. Pro *licita* administratione, baptismus *sollemnis*, seu quem ritus et caerimoniae Ecclesiae comitantur, a non sollemni distinguendus est.

217. — 1. *Ordinarius* minister baptismi sollemnis est *sacerdos*; collatio tamen baptismi est functio *paroeccialis* quam, praeter Ordinarium loci vel parochum proprium, in proprio territorio, alius sacerdos licite non administrat nisi ex parochi vel Ordinarii loci licentia: haec tamen, in casu necessitatis, legitime praesumitur (c. 738, § 1).

Parochus autem *proprius*, ex c. 94, est parochus domicilii vel quasi-domicilii, qui tamen, extra territorium suum, sine debita licentia Ordinarii vel parochi loci, sollemniter baptizare prohibetur (c. 739).

Peregrinus baptizandus est a paracho proprio in sua paroecia, si id facile et sine mora fieri potest; secus baptizari sollemniter potest a quolibet paracho in suo territorio.

Statuta interdum definiunt distantiam quae nimia censetur ut puer ad proprium parochum deferri debeat: quod tamen semper facere licebit. Immo tolerari potest ab episcopo consuetudo saltem centenaria quae semper facultatem faciat paracho loci baptizandi pueros in sua paroecia natos.

Reservatur quoque paracho proprio suppletio caerimoniarum post baptismum, in necessitate, sine caerimoniis collatum. Minus constat paracho reservari baptismum qui privatim sub condicione repetendus sit (Lehmk. II, 91).

Vagorum vel eorum qui non habent nisi domicilium vel quasi-domicilium dioecesanum, parochus proprius est parochus loci ubi actu versantur (c. 94), ita ut a quolibet paracho in suo territorio licite baptizentur.

Ubi desiderantur adhuc paroeciae vel quasi-paroeciae in quas dioecesis vel quasi-dioecesis dividantur, proprius baptismi minister (praeter Ordinarium loci) statutis peculiaribus et receptis consuetudinibus definitur.

Parochus alienus qui sine notabili causa vel praesumpto proprii parochi aut Ordinarii consensu infantem ad se delatum baptizat, censetur graviter usurpare alienam iurisdictionem. Timor ne baptismus neglegatur sane ipsum prorsus excusat.

218. — 2. Extraordinarius baptismi sollemnis minister est *diaconus*. Verum licitus usus eius potestatis exigit: a) licentiam loci Ordinarii vel parochi; b) iustam causam concedendi istam licentiam. Urgente necessitate, diaconus licentiam legitime praesumere potest.

Iusta causa non dicit gravem causam. Multitudo baptizandorum, vel multitudo paenitentium quorum confessiones audienda sint, vel aliud serium incommodum paracho permittunt ut baptismum diacono committat.

Verum causa praesumendi hanc licentiam multo gravior esse debet. Oportet ut urgeat necessitas baptismum conferendi.

Numquam vero laicus vel clericus infra diaconum *sollemniter* baptizare possunt. Ac sollemnis ista ministratio eosdem facit irregulares ex delicto (c. 985, 7°). Verbis generalibus quibus utitur canon iste, solvere videtur controversiam utrum soli clerici an etiam laici hac usurpatione irregulares fierent. Irregularitas ista

quoque incurritur a sacerdote qui poena canonica hac ministratio sit prohibitus (c. 985, 7°). Sed, nisi agatur de censuratis vitandis, excommunicati, interdicti et suspensi a fidelibus rogati sacramenta licite conferre possunt (cc. 2261, § 2: 2275, 2° et 2284).

Diaconus vero qui sine commissione sollemniter baptizat, cum, ex ipso c. 741, potestatem habeat, etsi ea mala utatur, hanc irregularitatem effugit.

219. — 3. In *necessitate*, baptismus *non sollemnis* a quovis legitime ministratur « servata debita materia, forma et intentione; quatenus vero fieri potest, adhibeantur duo testes vel saltem unus, quibus baptismi collatio probari possit » (c. 742, § 1).

Necessitas ista, in nostris regionibus, fere erit periculum mortis; in regionibus vero missionum, ipsa absentia sacerdotis vel difficultas eum adeundi. Namque *S. C. P. F.* 27 ian. 1788; 16 ian. 1804 (*Collect.* 593, 674), consuetudinem laudavit iniungendi catechistis vel prudentioribus laicis ut christianorum infantes, etiam qui bene valeant, cito baptizent.

Ordo tamen servandus est. ut sacerdos praeferatur diacono, diaconus subdiacono, clericus laico, vir feminae, nisi ratio pudoris vel etiam maior peritia feminae suadeat ut haec praeferatur (c. 742, § 2).

Mutatio istius ordinis censetur esse levis. Excipiunt tamen si coram fidei haereticus adhibeatur, vel coram sacerdote laicus. Hoc postremum tamen severius dictum arbitramur. Agitur enim de baptismo privato, de quo Codex principium statuit, eundem a quovis ministrari posse, et una eademque sententia ordinem exhibet quo sacerdos laico, vir feminae praeferendus dicatur. Parum veri simile videtur ut neglecta praelatio sit in uno casu mortalis, in altero mere venialis.

220. — Speciali tamen vetito ambo parentes prolem suam baptizare prohibentur, nisi in mortis periculo, cum alius praesto non est qui baptizet (c. 742, § 3).

Hodierna causa istius vetiti non iam quaeri potest ex cognitione spirituali quam, qua baptizans, vir cum uxore sua contraheret, quia ex c. 768, nulla iam cognatione baptizans cum parentibus baptizati devincitur. Subsistit haec altera, quod non decet ut in eadem persona duplex paternitas, naturalis ex generatione, spiritualis ex administrato regenerationis sacramento, coniungatur. Quae ratio gravem obligationem inducere non videtur.

Ut per se patet, si parens magis peritus sit, tuto poterit salutis proli melius consulere, dum ipse potius quam minus idoneus infantem baptizat.

221. — Parochus curare debet ut fideles, maxime obstetrices, medici et chirurgi rectum baptizandi modum pro casu necessitatis probe ediscant (c. 743).

Opportunitas istius praecepti lugendis erroribus demonstratur.

222. — « Adulterum baptismus, ubi commodè fieri possit, ad loci Ordinarium deferatur, ut, si voluerit, ab eo vel eius delegato, sollempnius conferatur » (c. 744).

Verba ista ita temperato sunt posita ut, potius quam praeceptum, continere videantur votum quod ipso Ordinarius complere potest statuto quo baptismum adulterum sibi reservet. Id in nostris partibus satis fieri consuevit. Alibi, ipsa locorum adiuncta isti reservationi obstabunt.

Praeterea agitur hic de baptismo absolute conferendo, non autem de condicionata iteratione, quae saepe secretum postulat et sine caerimoniis fieri consuevit.

ART. III. — De subiecto baptismi.

223. — Ab hoc summo principio exordiendum est. Subiectum capax, et, per se licitum, baptismi est omnis et solus homo viator, ab Adamo descendens, nondum baptizatus; qui praeterea, si adultus fuerit, in suum baptismum sufficienter consenserit.

Rectus usus istius principii postulat ut distinguamus infantem *in utero*, fetum *abortivum* aut editum *monstrum*, *infantem natum*, *adultum sanum*, *adultum in periculo mortis*, infantem vel adultum *dubie baptizatum*.

224. — I. De infante in utero. 1. Per se expectanda est completa nativitas. Periculum ne edatur mortuus causam dat tentandi baptismum infantis clausi in utero. Sed fetus sic baptizatus denuo sub condicione baptizari debet (c. 746, § 1 et 5).

C. 746, § 1 baptismum infantis clausi in utero prohibet, « donec probabilis spes sit ut rite editus baptizari possit ». Verum summa istius sacramenti necessitas sinere videtur [ut verba ista

ista de tam probabili spe intellegamus quae moralem certitudinem adaequet. Quare si probabile periculum sit mortis ante nativitatem, tentandum diximus baptismum in utero.

2. Infans qui caput emiseric, est, urgente periculo mortis, in capite absolute baptizandus: nec baptismus iste postea iterandus est (c. 746, § 2).

Si vero aliud membrum emiseric, est, urgente eodem periculo, sub condicione baptizandus: qui baptismus post nativitatem sub condicione repetendus erit (c. 746, § 3).

Omissa alia partium distinctione, Codex controversias de his motas suppressit, baptismum absolutum in solo capite, in omni alia parte condicionatum solummodo baptismum admittens.

3. *Mortua* matre praegnante, « fetus ab iis ad quos spectat extractus, si certo vivat, baptizetur absolute; si dubie, sub condicione » (c. 776, § 4).

Extrahitur fetus operatione quae a Caesare cui profuit, caesarea vocatur. Operatio ista certo facienda est, etsi recens fuerit conceptio. Quare, quam citissime advocandus est chirurgus aut alius qui eam facere possit, servando interim calidum mortuae matris uterum, eiusque os aperiendo; « nec facile credendum est medico forte dicenti omnem conatum incassum fieri, eo quod fetus iam sit emortuus: siquidem id raro omnino certo sciunt ». Lehmke, II, 104.

Ipsae tamen sacerdos, ne reus fiat gravis poenae civilis, vel religionem exosam reddat, sectionem istam nec peraget nec eam faciendam directe mandabit; sed gravi monitione maritum defunctae vel propinquos vel medicum vel virum auctoritate publica praeditum inducere conabitur ut sectionem istam curent. Etenim iam ipse effectus dubius sacerdotem excusat cui subeunda sint gravissima incommoda; atque ipsum religionis damnum publicam abstinendi rationem suppeditat. Ratio ista S. Sedem movit ut 15 feb. 1780 Missionariis in Sinis praeciperet ut rem oneri ac muneris chirurgicorum committerent. Ad quod decretum, *S. Officium* 13 dec. 1899 iterum remisit. Cf. *Coll. Pr. Fid.*, n. 541 et 2073.

Seclusis huiusmodi incommodis, quilibet, deficiente medico, incisionem ex caritate erga infantem fortasse salvandum perficere posset vel deberet.

Vivente matre, ut baptismus infantis, qui vivus via naturali edi non posse videtur, certius procuretur. sectio

caesarea licita est etiam cum gravi mortis periculo pro matre.

Hodie, cum sectio ista multo minus exitialis evaserit, cum, procurato somno, omnis horror amoveatur, sectio ista non raro enixe suadenda est, et quidem mature, ne mater impar viribus fiat. Ac nisi ipsa in grave discrimen adducatur, *objective* ad sectionem istam admittendam obligari videtur. Monitio tamen prudenter facienda erit, ne bona fides periclitantis matris turbetur. Obligatio ipsa, quatenus ex conferendo baptismo oriatur, minuitur quando probabilis spes est infantem in ipso utero valide baptizandi.

225. — II. 1. De fetu abortivo. Nisi certo constet eodem esse demortuos — quod raro constabit —, omnes fetus abortivi etiam minimi, sunt sub condicione baptizandi. Nescimus enim quonam momento anima spiritalis infundatur; nec pauci putant animam istam a primo instante infundi.

Certum mortis signum fere non est nisi putrefactio, nec sufficit inchoata. Fit autem satis saepe ut mulier gravida, dum agonizat, fetum eiciat. Cavendum igitur est ne fetus in lecto suffocetur.

Melior ac tutior ratio hos fetus baptizandi est per *immersio-nem* in aquam tepidam, procurando ut dum formam pronuntias, fetum immergas et subinde ex aqua educas.

Baptismus conferendus non videtur in *ovo clauso*, quia exterior membrana minime ad fetum pertinet. Probante Lehmke, II, n. 104 nota, et Ferreres, II, n. 523, Capellmann, *Medicina pastoralis*, hunc modum proponit baptizandi minimos fetus ovo inclusos, ut, caute aperto ovo, liquor amnii sinatur lente dilabi; utque deinde utriusque manus pollice et digito, aliquam velamenti plicaturam apprehendas, atque ita dirumpas ut materia ovi effluat.

Interdum pro fetu editur *mola*, seu massa carnis informis et sine vita, quae ex ovo fecundato remanet, quando inaequalis nutritio secundinae et fetus id effecit ut is ab illa veluti absorbeatur. « Ceteroquin, ait Esbach, *Disp. physiologico-theologicae*, p. 2, d. 2, art. 2, expedit et ipsas molas dissecare et inspicere cum non semel in iis infantulos inventos fuisse experientia testetur ».

Sed dissimulandum non est fetus, nisi ab aliquot hebdomadis concepti sint, vix dignosci posse. Opportunissima tamen fit monitio de obligatione baptizandi fetus, cum nimis frequenter proiciantur fetus iam grandiores qui baptizari et in loco sacro sepeliri debebant.

226. — 2. De monstro. Hodie satis constat mulierem ex bruto concipere non posse, nec proprie ex daemone, qui valet tantum ad semen humanum inferendum. Quare quidquid vivum, quidquid non plane constat esse vita destitutum, et editur a muliere, est saltem sub conditione baptizandum.

Monstrum acardiacum, quod corde et cerebro caret, sub conditione *si vivis*, baptizandum est. Semper cum fetu bene evoluto et post hunc fetum editur. Monet autem Antonelli, t. 2, n. 401, ut baptismo uterino donetur, statim postquam fetus evolutus est editus; quia vix aliter ac mortuus edatur.

De *unitate subiecti* potius quam de eius veritate dubitari potest. Itaque, si in monstro formae ceterum humanae, geminata sint pectora et capita, in utroque capite baptismus absolute conferatur; sin tantum vel capita vel pectora geminata sint, baptismus absolute in uno capite, condicionate in altero vel capite vel pectore conferatur (D'Ann., III, 274, nota 38). Si solum plura sint brachia vel crura, nulla est ratio hīs baptizandi (cfr. c. 748).

227. — III. De infante nato. 1. Ut *extra mortis periculum* infans, ante usum rationis, licite baptizetur, oportet ut, sine parentum iniuria, *probabiliter* amoveri possit grave perversionis periculum. Reverentiae enim sacramenti consulendum est; nec mala facienda sunt ut eveniant bona.

Quare: a) Dummodo catholicae eius educationi cautum sit, licite baptizatur infans *infidelium*. « si parentes vel tutores aut saltem unus eorum consentiant; si parentes, i. e. pater, mater, avus, avia, vel tutores desint, aut ius in eum amiserint, vel illud exercere nullo pacto queant » (c. 750, § 2).

b) « Circa baptismum infantium duorum haereticorum aut schismaticorum aut duorum catholicorum qui in apostasiam vel haeresim vel schisma prolapsi sint, generatim » eadem norma servanda est » (c. 751).

Norma minus absolute ponitur, quia hic non tam ius parentum, qui baptismo sunt Ecclesiae subditi, quam ipsius negotii difficultas et periculum seu damnum, catholicae educationi obstant.

Quando ipsi parentes filium baptizandum offerunt, nisi solo fine superstitioso moveantur, iam virtualiter in educationem catholicam consentire videntur. Prudentia tamen impedire potest, quominus baptizentur pueri qui apud ethnicos manere debent, Missionariis ergo praescripta Ordinariorum observanda sunt, vel

Ordinarii de cautionibus sufficientibus a missionariis interrogari debent.

Longe facilius sufficiens spes catholicae educationis aderit, si christianus fuerit ipse parens offerens aut consentiens in baptismum. Immo de filio nato ex catholico et infideli, etiam post mortem partis fidelis, respondit *S. Off.* 6-8 iul. 1898 ad 4 (*Coll. Pr. Fid.* n. 2007): « Si *possibilis spes* affulgeat fore ut huiusmodi pueri possint suo tempore in vera religione instrui, tunc datis cautionibus (i. e. promissa educatione catholica), baptizentur ».

Cavere quoque debent missionarii ne sua agendi ratione superstitionem parentum fovere videantur. Superstitione tamen non peccat pater qui filium vere baptizari velit ut a morbo liberetur.

2. *In periculo mortis* i. e. « cum in eo versatur vitae discrimine ut prudenter praevideatur moriturus, antequam usum rationis attingat », etiam invitis parentibus licite infans infidelium baptizatur (c. 750, § 1). Tunc enim necessitas spiritualis infantis iuri parentum praeferrī debet.

In regionibus quae raro a missionariis visitantur, fieri potest ut sic, invitis quoque parentibus, infans licite baptizetur: si v. g. perspecta eius macie et condicionibus regionis, praevideatur probabiliter moriturus ante usum rationis, nec melior baptismi occasio affutura praevideatur. Oportet tamen ut periculum sit personale pueri: lues regionem vastans non sufficit ut omnes ethnico-
rum pueri baptizentur.

Maiora tamen odia vitanda religioni catholicae, et timendae saevitiae in catholicos obstare possunt quominus, etiam in periculo mortis, infantes, invitis parentibus baptizentur (*S. C. Pr. Fid.* 7 apr. 1727).

208. — IV. De adulto non moribundo. — 1. Adultus hic censetur quicumque rationis usum adeptus est; qui enim ratione potitur est sui iuris pro aeternae salutis negotio (cfr. c. 745, § 2, 2°).

2. In adulto, *voluntas* suscipiendi baptismum est ad *valorem* necessaria. *Licita* autem susceptio praeterea in ipso supponit: a) *fidem*, cuius defectus nulla alia dispositione suppleri potest. Quare omnino procurandus est actus fidei et cognitio veritatum quae, sive ex certa sive ex probabili sententia, necessitate medii explicite credendae sunt. Hic enim tutior sententia sequenda est.

Regulariter quoque baptismus praeparandus est *competente instructione*, quae omnia divinae legis praecepta complectatur, licet quandoque instructio de quibusdam mysteriis, v. g. de Eucharistia, *prudenter* baptismi postponi possit. — b) Supponit praeterea *paenitentiam*. Admonendus itaque est baptizandus ut de peccatis suis doleat (c. 752, § 1), et iuvandus ut saltem veram habeat attritionem.

Nec ipsa attritio cum conexo proposito habebitur sine *sincera conversione*, i. e. nisi recto fine baptismum postulet, positivas christianae religionis obligationes amplectatur, et tali voluntate moveatur quae sacramentum non exponat periculo profanationis per apostasiam vel huiusmodi enormia et scandalosa crimina. Itaque regulariter quaedam probatio in fide et moribus exigenda erit, quae, ubi speciales difficultates fuerint, v. g. tempore persecutionum, per se maior ac diuturnior esse debet.

Ob similes rationes, fit interdum ut ipsa receptio in Ecclesiam catholicam prudenter differatur mineri natu quem conversum graves vexationes manent, praeter odium quodpiam Ecclesiae catholicae.

229. — V. De adulto versante in mortis periculo. —

1. Onus completae instructionis levatur, quantum postulet necessitas. Quare, « si nequeat in praecipuis fidei mysteriis diligentius instrui, satis est, ad baptismum conferendum, ut aliquo modo ostendat se iisdem assentire, serioque promittat se christianae religionis mandata servaturum » (c. 752, § 2). De quibusdam obligationibus in quibus bona fides defectum tegit, poterit prudenter taceri, semper cavendo a scandalo.

2. Qui baptismum formaliter petere nequit, « sed vel antea vel in praesenti statu manifestaverit aliquo probabili modo intentionem illum suscipiendi, baptizandus est sub condicione; si deinde convalescit et dubium de valore baptismi collati permaneat, sub condicione baptismus rursus conferatur » (c. 752, § 3).

Itaque coniectura aliquo modo probabilis quod non sit baptizatus et quod baptizari velit, obligationem creat baptizandi talem moribundum. Coniectura autem voluntatis baptismi facile haberi potest de eo qui de religione christiana audivit. Immo « animus

christianismo contrarius, quo conabatur antea stimulos gratiae excutere... esse potest et ratio putandi moribundum in periculo positum, mentem mutasse, et nunc fidem et baptismum desiderare» (Lehmke. II, 78, ed. 9). Quare, in nostris regionibus quilibet moribundus, sensibus destitutus, et nondum baptizatus, sub conditione « si capax es » saltem baptizari potest.

Porro in magnis civitatibus tot iam sunt qui baptismo non donantur, etiam si a personis baptizatis orti sunt, ut certus baptismus ex sola conversatione inter fideles colligi iam nequeat. Praestabit ergo ignotum moribundum qui sensibus sit destitutus, ante ipsam absolutionem, condicionate baptizare.

Pauci existimant in omni attritione seu voluntate salvandi animam, quae ipsa non est sine cognitione Dei vindicis malorum et remuneratoris bonorum, iam sufficientem baptismi voluntatem contineri. Quare, attenta summa baptismi necessitate, nullus videtur esse moribundus sensibus destitutus, sive in regione fidei sive in regione infidei, quin, praeciso scandalo, sub conditione baptizari possit.

Per se quidem baptismus, si potest, simul conferri debet. Id habet lex caritatis. Quia tamen gravissimi auctores, ut Suarez, *De Sacramentis*, p. 1, d. 24, s. 1, n. 5; Lugo, *De Sacramentis in genere*, d. 9, n. 129 negant baptismum conferri alii posse, obligatio non erit nisi eos baptizandi qui, ex c. 752, § 3, formalem intentionem suscipiendi baptismum aliquo probabili modo manifestarint (1).

230. — Quaeres quinam certo vel dubie amentes baptizandi sint?

1. *Amentes ab infantia*, in quavis aetate constituti, infantibus assimilantur (c. 745, § 2, 1°). Quare semper *valide* baptizantur; et *licite* quoque, si, post obtentum usum rationis, fundata spes fuerit institutionis christianae; vel amentia prudenter praevideatur perpetua, aut urgeat baptismi necessitas.

2. Qui *dilucida* habeant intervalla, dum mentis compotes sunt, baptizentur, si velint (c. 754, § 2).

3. Qui *post usum rationis* in amentiam inciderint quae indicatur perpetua, *absolute* vel *condicionate* bapti-

(1) Observes infideli sui compoti, magis certo profuturum ut perfectum actum amoris Dei et contritionis eliciat, nisi baptismum expresse admittat.

zandi sunt. si aliqua baptismi voluntas, certo vel dubie sufficiens aliquo modo conici possit dum ratione potiebantur. Ob modo dicta, n. 229, etiã aliorum baptismo condicionato non repugnamus. Si amentia non praevidetur perpetua fore, lucida intervalla expectanda sunt, nisi periculum mortis immineat (c. 754, § 3).

4. « Qui *lethargo* aut *phrenesi* laborat, vigilans tantum et volens baptizetur; at si periculum mortis impendeat » baptizandi sunt si antea aliquod desiderium baptismi suscipiendi ostenderint (c. 754, § 4). Ac per nos licet ceteros in isto discrimine condicionate abluere.

5. Dubie amentis baptismus per se differendus est donec lucida intervalla vel melius évoluta ratio dubium abstulerint. Si vero expectatio impossibilis fuerit aut inutilis, sub condicione erit abluendus, aut etiam absolute si, pro modulo suo, instructionem et voluntatem baptismi habere existimetur. Si vero usus rationis praecesserit, et tunc nullam baptismi voluntatem habuerit, aliqua probabilis coniectura praesentis voluntatis ad baptismum requiri videtur.

231. — Dubie adultus ut dubie amens tractandus est. Per se, itaque, differendus est eius baptismus. Si tamen iam baptizari velit, prout copia prudenter dabitur, separandus est a parentibus ethnicis qui periculum perversionis crearent. Graviora tamen incommoda, praesertim publici ordinis, vitanda sunt.

232. — VI. De dubie baptizatis. — 1. *Semel* conferendus et baptismus; et graviter peccat, peccato sacrilegii, qui baptismum iterum confert vel recipit. Codice tamen sublata est irregularitas qua sacrilega baptismi iteratio, in suscipiente et in publice rebaptizante, antea puniebatur. Cfr. Lehm. II, 1283.

2. Sed extrema baptismi necessitas permittit ut sub condicione: « Si non es baptizatus » iteretur baptismus, si *aliquale*, rationabile tamen dubium de priore baptismo habeatur.

Saepe, quando prior collatio (fortasse invalida) constat, iteratio condicionata est secreto seu remotis arbitris peragenda, ad vitanda scandala vel offensiones.

Quare « infantes expositi et inventi, nisi, re diligenter investigata, de eorum baptismo constet, sub condicione baptizentur » (c. 749). Scheda, autem in qua baptismus affirmetur sufficientem securitatem minime praebet.

Promiscuo sub condicione rebaptizare non licet infantes ab haereticis baptizatos vel conversos ab haeresi, sed, pro temporum et locorum ratione, examen de valore baptismi est instituendum; idque potius perpendendo singulos casus quam utendo praesumptionibus (S. Off. 20 nov. 1878). Attamen, si examen fieri nequeat, baptismus sub condicione iterandus est; nam, quia magis in dies crescit infidelitas vel, etiam apud bonae fidei acatholicos, incuria, baptismus ab acatholico collatus, practice, saltem regulariter repetendus est « nisi proferatur testis omni fide dignus, qui de baptismo rite peracto, singulatim testari possit ». Ita fere Lehmk. II, 27 nota, allegans praeterea resp. S. Off., 4 febr. 1885 ad Visit. Coptorum.

Multo minus rebaptizandi sunt promiscuo qui, in necessitate, a medico, obstetrice vel pio laico baptizati fuerunt. Quia tamen non semper constat de probitate vel ipsa peritia obstetricis, nec raro tunc baptismus confertur animo perturbato v. g. curis periclitanti matri dandis, facile locus erit repetendo condicione baptismi nisi, interrogatione lacta de modo quo baptismus collatus sit, rationabile dubium auferatur. Interrogatio autem ita facienda est ut ratio qua baptizatum est *describatur*. Quare etiam in quibusdam missionibus statutum est, ut baptizati a catechistis iterum sub condicione regulariter baptizarentur nisi duo testes legitimam collationem testificari possent. Ipsa S. C. Pr. Fid., 8 sept. 1869, ad omnes vicariatus Indiarum extendit huiusmodi decretum synodi Pudicherianae (*Coll. Lacensis*, VI, 670, appendix). Nec improbare possumus ut simile quidpiam de baptismis ab obstetrice collatis decernatur.

233. Canone 753, § 1 Codex monet *decre* ut baptizandi adulti sani et qui eos baptizaturus est sint ieiuni. Haec praescriptio Ritualis referri videtur ad obligationem antiquiorem, quae diu permansit conferendi sacramenta ante omnem coestionem vel potum.

Fere usque ad saec. XVII ieiunium est recipientibus et ministrantibus baptismum impositum. Cf. Martene, *De antiquis Ecclesiae ritibus*, t. 1, p. 10.

Postulat praeterea idem canon § 2, ut, nisi graves urgentesque causae obsint, adultus baptizatus statim missae sacrificio assistat et sacram communionem percipiat.

Quod hoc modo intellegimus, ut deceat quidem per se caeri-

moniam baptismi adultorum sacrificio missae et s. communione compleri, urgentes tamen excusationes non requirantur nisi ut *diu* utrumque differatur. Vox *statim*, enim, in iure intervallum duorum vel trium dierum permittit. Praeterea ipsum ieiunium, communioni necessarium, proprie non praecipitur. Itaque usus non erit improbandus baptizandi vespere adultos qui postridie Missae assistent et sacra dape reficiantur.

CAPUT IV. — De ritibus et caerimoniis baptismi.

ART. I. — Ritus et caerimoniae communiter servanda.

234. — 1. Per se, caerimoniae baptismi *ritum* determinant ad quem quis pertinebit (c. 98).

Ritu tamen parentum proles baptizari debet. Si parentes ad diversum ritum pertineant, proles, salvo iure speciali, ritu patris baptizetur. Si unus tantum parens fuerit catholicus, huius ritu baptizanda est (c. 756).

2. Caerimoniae ex *probato rituali*: ac proin, in Ecclesia latina, ex Rituali Romano sumendae sunt. Ac ritus, in materia gravi, sub gravi observandi sunt.

Notabiles caerimoniae sunt: in baptismo sollemni, usus *aquae ad hoc benedictae* (c. 757): *saliva, sal, insufflatio, unctio chrismatis*, et quidem recentis, si praesto fuerit, *patrinus*.

Impediente causa gravi quominus adhibeatur omnes, illae saltem observentur quae, in casu, possunt. Omissae erunt, data opportunitate, in Ecclesia supplendae. Attamen in baptismo qui domi confertur ob imminens mortis periculum, omissis caerimoniis quae baptismum praecedunt, solae caerimoniae quae baptismum sequuntur, si tempus adsit, servantur (c. 759, § 1).

3. Aliae caerimoniae pro baptismo infantum, aliae pro baptismo adultorum sunt praescriptae. Sed propter gravem et rationabilem causam potest nunc loci Ordinarius indulgere ut adulti cum caerimoniis infantum, quae breviores et simpliciores sunt, baptizentur.

4. Cum *infans* ab haeretico ministro baptizatus ad Ecclesiam catholicam deferatur, caerimoniae baptismi puerorum adhi-

bendae sunt, sive baptismus condicionaliter repetendus sit sive non. — Si vero *adultus* ab haeresi convertatur, caerimoniae suppleri laudabiliter possunt sed non debent, nisi baptismus condicionaliter iterandus sit: quo casu, ex lege communi (salva dispensatione Ordinarii), caerimoniae baptismi adultorum adhibendae sunt.

Licet tamen Ordinario loci permittere ut condicionaliter iste baptismus haeretici conversi fiat sine caerimoniis (c. 759, § 2).

Cum baptismus condicionaliter iteratur, caerimoniae quae in priore baptismo omissae sunt supplenda sunt, salva exceptione modo dicta: si vero prior baptismus sollemniter cum omnibus caerimoniis collatus fuit, caerimoniae in altero repeti aut omitti possunt.

5. Observes pollicem adhibendum esse pro *saliva* applicanda; *sale* autem a catechumenis gustato ieiunium eucharisticum non frangi. Quando *capilli* personae baptizandae sunt nimis densi, alii *chrismate* inungunt summam frontem seu capitis partem prope capillitium; alii curant ut pars quaedam in vertice radatur, alii crines separant, contenti si tantillum chrismatis caput tangant, nihil horum improbavit S. C. Pr. Fid., 14. ian. 1806.

6. « Curent parochi ut ei qui baptizatur christianum nomen imponatur; quod si id consequi non poterunt, nemini a parentibus imposito addant nomen alicuius sancti, et in libro baptizatorum *utrumque nomen* perscribant » (c. 761).

Utrum ne nomen perscribendum est, ut persona semper certo dignosci queat.

7. *Interrogationes* ad patrinos lingua latina efferendae sunt, sed, si opus est, repetantur idiomate vulgari, quo, in responsionibus suis, patrini et matrinae uti poterunt. Et dum sacerdos *latine* recitat *Pater, Ave, Credo*, patrini eadem simul lingua vernacula recitare poterunt.

8. Excepto imminente periculo mortis, sacramentum a sollemnitatibus per se separandum non est. Quare reprobatus est ut abusus eliminandus, mos quarundam regionum semper, baptismo essentiali abluendi infantes (*ondoyer*), ut pestis in Ecclesia mere caerimoniae suppleantur.

235. — 1. Baptismus sollemnis est, sub *gravi* praeecepto, per se in ecclesia aut in adiacente baptisterio conferendus (c. 773). Quare, si nimis distet ecclesia paroeclialis,

alia vero ecclesia vel aliud oratorium publicum habeatur magis vicinum, in hoc loco sacro baptismus conferendus est (c. 775).

C. e. autem 774, § 1, nunc statuitur ut. reprobata quaelibet consuetudine vel lege contraria. immo revocato omni privilegio contrario. quaelibet parochialis ecclesia baptismalem fontem habeat, « salvo tamen legitimo iure cumulativo aliis ecclesiis iam quaesito », vel quod ex episcopali ordinatione deinceps acquisierint ».

2. In domibus tamen privatis. baptismus *sollemnis* administrari potest filiis aut nepotibus « eorum qui supremum actu tenent populorum principatum vel ius habent succedendi in thronum, quotiens isti id rite poposcerint »; et, ex iusta ac rationabili causa, in casu aliquo extraordinario, etiam aliis, si loci Ordinarius id concedendum censuerit (c. 776).

Manifestum quoque est in regionibus missionum vel in locis ubi desunt ecclesiae, sollemnem baptismum extra ecclesiam administrari posse et deberi a competente ministro.

236. — Qualibet die baptismus sive privatus sive sollemnis administrari potest.

« *Infantes* quam primum baptizentur; et parochi ac contionatores frequenter fideles de hac gravi eorum obligatione commoneant » (c. 770).

Ex natura rei, gravis est dilatio quae periculum moriendi sine baptismo interat: et, attenta consuetudine et praescripto legis positivae, plures censent gravem esse dilationem quae, sine causa, ultra mensem, vel, cum causa, ultra duos menses protrahatur. Episcopus sane iubere potest ne baptismus ultra octo dies differatur.

Ipsi *adulti* per se, quam primum digne et commode fieri potest, baptizandi sunt, cum baptismus sit ianua Ecclesiae, et haec sit societas necessaria. Ob notabile tamen damnum temporale, prudenter procrastinari poterit. Atque ipse c. 772 suadet ut, « secundum antiquissimum Ecclesiae ritum », baptismus adultorum, si commode fieri possit, praecipue in metropolitaneis aut ca-

thedralibus ecclesiis, reservetur faciendus in pervigilio Paschatis et Pentecostes.

237. — Variæ facultates quas memoravimus ut factas iure Ordinariis, ab his, ex principiis generalibus, prudenter aliis delegari possunt. Pertinent enim ad eorum potestatem ordinariam.

ART. II. — De Patrinis et Cognatione spirituali.

238. — **Patrini notio.** Ei qui in hoc baptismi sacramento renascitur datur, quasi alter pater spiritualis, patrinus aut matrina. Hi ergo *gravem per se* contrahunt obligationem, *post parentes*, et *durante infantia spirituali* eius quem de fonte susceperunt, i. e. donec in fide et moribus christianis sufficienter instructus sit, *procurandi*, per se vel per alios, *prout possunt*, ipsius institutionem christianam, « ut talem in tota vita se praebeat, qualem futurum esse sollemni caerimonia sponponderunt ». Nec cessat spiritualis sollicitudo, post finitam institutionem. Etenim « patrinorum est ex suscepto munere spirituales filium perpetuo sibi commendatum habere » (c. 769).

Gravis est reatus patrinorum si, cum ipsi possunt providere, puer spiritualibus subsidiis destituatur.

Sed quia *secundario* tenentur, si puer inter catholicos enutriatur, praesumere possunt sufficientem parentum curam ac diligentiam.

239. — **Condiciones valoris.** « Ut quis sit patrinus, oportet : 1. Sit baptizatus, rationis usum assecutus et intentionem habeat id munus gerendi ; 2. Ad nullam pertineat haeticam aut schismaticam sectam, nec sententia condemnatoria vel declaratoria sit excommunicatus aut infamis infamia iuris, aut exclusus ab actibus legitimis, nec sit clericus depositus vel degradatus ; 3. Nec sit pater vel mater vel coniux baptizandi ; 4. Ab ipso baptizando eiusve parentibus vel tutoribus aut, his deficientibus, a ministro sit designatus ; 5. Baptizandum in actu baptismi per se vel per procuratorem physice teneat aut tangat, vel statim levet seu suscipiat de sacro fonte aut de manibus baptizantis » (c. 765).

Arcentur itaque qui natura vel iure inepti existimantur vel iam alio titulo, ut parentes, curam baptizandi gerere debent.

Ipsa cognitio spiritualis quam contraheret, coniugem baptizandi arcet. Incapacitate haereticorum qui sectae nomen dederunt supprimitur quaestio utrum necne interdum admitti possint.

Per se requiritur ut patrinus baptizatum de fonte levet et sic tamquam suum agnoscat.

Is ergo modus in se perfectior fuerit, ut baptizatum statim et immediate, de fonte aut de manibus baptizantis seu personae quae infantem inter baptismum gerebat levaret. Moraliter tamen levare quoque censetur si, in actu baptismi, infantem, apposita vel supposita manu (non mero momentanee, summis digitis) tetigerit. Designatio, a persona competente facta, *necessaria* quoque est. Si inter se de persona dissentiant, praevalere videtur optio eius qui prius in Codice nominatur ut designans.

Actus legitimi ecclesiastici sunt actus variae rationis qui in foro ecclesiastico effectus iuridicos pariunt et aliquam commendationem personae supponunt vel tribuunt: ita administrare bona ecclesiastica, partes agere iudicis..., munus patrini agere, suffragium ferre in electionibus ecclesiasticis, ius patronatus exercere. Numerantur c. 2256, § 2.

240. — « Ut autem quis *licite* patrinus admittatur, oportet: 1. Decimum quartum suae aetatis annum attigerit, nisi aliud iusta de causa ministro videatur; 2. Non sit propter notorium delictum excommunicatus vel exclusus ab actibus legitimis vel infamia iuris, quin tamen sententia intercesserit, nec sit interdictus aut alias publice criminosus vel infamis infamia facti; 3. Fidei rudimenta noverit; 4. In nulla religione sit novicius vel professus, nisi necessitas urgeat et habeatur venia Superioris saltem localis; 5. In sacris ordinibus non sit constitutus, nisi accedat expressa Ordinarii proprii licentia » (c. 766).

Observes itaque licere ministro ut admittat minorem 14 annis, si iusta aliqua causa, puta difficultatem alium in familia inveniendi, id suadeat.

Cum sententia intercessit, excommunicati, exclusi ab actibus legitimis, infames infamia iuris *valide* munus suscipere nequeunt; si mere fuerint notorii, patrini esse tantum *prohibentur*. Nec iam proprie, ut antea, excluduntur religiosi. Venia autem Ordinarii proprii necessaria est ut minister in sacris sit patrinus.

Stricte itaque non excluditur ipse baptizans, quamvis Codex personas esse distinctas supponat, et S. Sedes, agens de munere patrini Confirmationis, declaraverit id non esse tolerandum.

241. — *Absolute* non licet ut catholici patrinum agant, cum baptismus a ministello haeretico confertur. Cfr. decl. S. Officii 10 maii 1770 (Del Vecchio apud Scavini, III, 230). Patrinus enim postulat baptismum ab eo cui baptizare non licet, et institutionem in haeresi exterius spondere videtur.

« In dubio utrum quis valide vel licite admitti possit necne, ad patrini munus, parochus, si tempus suppetat, consulat Ordinarium » (c. 767). Secus, dubium patrinum potius arceat. Si sine serio incommodo id facere nequeat, adiungat alium certo idoneum.

242. — 1. Qui *sollemniter* baptizatur *unum* patrinum habere debet; non tamen ultra unum patrinum et unam *matrinam* (c. 762. 764).

Adhibere duos patrinos vel duas matrinas veniale est si sint eiusdem sexus ac susceptus; si diversi sexus, S. Alph. l. 6, n. 155, olim censebat id esse mortale, propter multiplicata matrimonii impedimenta. Sed cum hodie vis cognationis spiritualis valde restringatur, de mortali reatu non censare videtur.

2. « Etiam in privato baptismo patrinus, si facile haberi queat, adhibeatur; si non interfuerit, adhibeatur in supplendis caerimoniis, sed hoc in casu nullam contrahit spirituales cognationem » (c. 762, § 2).

Codex ita loquitur ut in medio linquat quaestionem utrum necne patrinus in baptismo privato cognationem contrahat.

3. Cum baptismus *iteratur sub condicione*, idem patrinus, si fieri possit, adhibeatur qui in priore baptismo forte adfuit; si nullus fuerit, vel idem haberi nequeat, patrinus non est necessarius (c. 763, § 1).

Iterato autem baptismo sub condicione, nec prioris nec posterioris baptismi patrinus contrahit spirituales cognationem, nisi idem in utroque adhibitus fuerit (c. 763, § 2).

In solo enim posteriore casu, constat quempiam patrinum in *valido* baptismo fuisse.

243. — De spirituali cognatione. — « Ex baptismo spi-

ritualem cognationem contrahunt tantum cum baptizato baptizans et patrinus » (c. 768).

Haec cognatio constituit impedimentum dirimens matrimonium: minoris tamen gradus, ut postea explicabitur.

Ante Codicem, cognationem contrahebant quoque, per modum compaternitatis, cum parentibus baptizati, tam patrini quam baptizans.

In baptismo privato, *baptizans* ipse contrahit cognationem cum baptizato. De patrinis res non liquet.

Cum quis per procuratorem puerum levat, solus mandans, non procurator cognatione ligatur.

ART. III. — De collati baptismi annotatione et probatione.

244. — « *Parochi* debent nomina baptizatorum, mentione facta de ministro, parentibus ac patrinis, de loco ac die collati baptismi, in baptismali libro sedulo et sine ulla mora referre » (c. 777, § 1).

Si filius fuerit illegitimus, *matris* nomen est inserendum, si publice eius maternitas constet, vel ipsa sponte sua scripto vel coram duobus testibus id petat; item nomen patris, dummodo ipse sponte sua a parochio vel scripto vel coram duobus testibus id requirat vel ex publico authentico documento sit notus; in ceteris casibus, inscribatur natus tanquam filius patris ignoti vel ignotorum parentum.

Annotatio itaque a parochio facienda est etiamsi alius sacerdos baptismum ministraverit. Qualitatem enim ad publicam fidem de baptismo faciendam solus parochus habet. Si tamen alia manu res notatae et subscriptae fuerint, satis erit ut parochus subscripto nomine acta confirmet.

Minister qui, absente parochio, quempiam baptizaverit, de collato baptismo quamprimum proprium ratione domicilii parochum baptizati certiore reddat (c. 778).

Si baptizatus domicilio careat, parochus quasi domicilii, vel, si fuerit vagus, parochus loci baptismi certiorandus videtur.

245. — Baptismi probatio. Si nemini fiat praeiudicium, satis est, ad probandum baptismum, unus testis omni

exceptione maior, vel ipsius baptizati iusiurandum, si in adulta aetate baptismum receperit.

Causae itaque distinguendae sunt. Probatio quae nullius utilitatem laedit facile admittitur; plenior, contra, requiritur si alius personae interest rem factam non esse, ut si nullitas matrimonii inde pendeat.

CAPUT II. — De Confirmatione.

ART. I. — De natura, materia et forma huius sacramenti.

246. — *Confirmatio est Sacramentum Novae Legis quo, per unctionem chrismatis, sub praescripta verborum forma, in fronte baptizati ab idoneo ministro manu sua peractam, illi Spiritus Sanctus ad robur donatur (cfr. e. 780).*

247. — *Materia remota essentialis est chrisma, balsamo et oleo olivarum confectum, et consecratum ab episcopo.*

Balsamum cuiuslibet regionis adhiberi potest; sed sub gravi requiritur chrisma recens, nisi desit et sacramentum differri nequeat.

Solum balsamum non sufficit, quamvis Canus id putaverit, nec solum oleum, quo Caiotanus, Sotus, Navarrus contenti erant. Chrisma enim in Ecclesia designat mixtum unguentum; neutri autem elemento propria significatio deest, cum oleum nitorem, balsamum vero odorem bonae famae significet (Deer. pro Armenis). Innixi tamen praecipue responso Innoc. III, e. Pastoralis, 1. *De sacramentis non iterandis* (l. 16), quod varie exponitur (1). Suarez et S. Alph. oleum probabiliter sufficere existimant. Quare, in mortis articulo, sacramentum tam utile possit cum solo oleo, condicione conferri.

(1) « Pastoralis... Nos consulere voluisti... si confirmationis sacramentum in eo debeat iterari qui per errorem fuit non chrismate sed oleo delinitus. Ad quod breviter duximus respondendum, quod in talibus non est aliquid iterandum sed caute supplendum quod incaute fuerat praetermissum² ». Cum supplenda sit unctio chrismatis, nec suppleri possit sine sua forma, denique tandem Pontifex iubet ut suppleatur omnis ritus essentialis. Hinc varia textus expositio.

Ipsa consecratio ab episcopo peracta essentialis est, ita ut ambigatur possitne ipse S. Pontifex consecrationem istam simplici sacerdoti committere (cfr. c. 781, § 1). Consecratio autem quotannis in Cena Domini peragitur.

248. — **Materia proxima** est unctio in fronte per manum ministri competentis. Unctio itaque ipsa manu, non aliquo instrumento facienda est (c. 781, § 2). Et quidem in *formam crucis* facienda est. Id tamen minus constat esse essenziale.

Prima manuum protensio versus confirmandos, quae in sola Ecclesia latina adhibetur, non videtur essentialis, ita ut S. C. P. F., 6 aug. 1840 (Coll. n. 905) negaverit repetendam esse condicionate confirmationem ubi fuerat omissa.

Ex necessitate *praecepti* unctio pollice dextro facienda est; sed valeret etiamsi digito manus sinistrae fieret: subsistit enim vera manus impositio. Immo nec constat graviter peccari a ministro qui alio digito utatur, cum nihil probet pollicem ad hunc finem unctum esse, ac proin usum Ecclesiae in re gravi violari.

249. — **Forma vera et necessaria in Ecclesia latina** est « Signo te signo crucis et confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti ». Disputant scholastici utrum essenziale sit utramque actionem signandi et ungendi expresse significare, an satis sit signationem confirmandi reddere, ita ut dicere sufficiat: « Signo te chrismate salutis ». Hoc magis veri simile putamus. Non constat essentialem esse distinctam invocationem SS. Trinitatis quamvis probabiliter requiratur. Collatio gratiae Spiritus Sancti ad valorem exprimi debet, ut fit per verba « chrismate salutis ».

Si essentialia sint verba « Signo te signo crucis », ipsa unctio in *formam crucis* essentialis erit.

Graeci, in ipsa unctione, dicunt tantum « Signaculum doni Spiritus Sancti ». Verum ipsi unctioni praemittunt invocationem SS. Trinitatis forlasse essentialem et, nominata tertia Persona, iam certa quodam SS. Trinitatis mentio habetur.

ART. II. — De Ministro et Subiecto Confirmationis.

250. — I. Minister *ordinarius* validae confirmationis est solus et omnis episcopus; *extraordinarius* autem, ex facultate facta vel iure communi vel peculiari Sedis Apostolicae indulto, esse potest quivis sacerdos, ita ut sacerdos dici possit esse huius sacramenti minister remotus (cfr. c. 782, § 1. 2).

Hae recepta facultate, presbyter nullam quidem iurisdictionem acquirit, sed perficitur eius potestas ordinis quam incompletam habet. Quod autem solus S. Pontifex et nullus alius episcopus necessarium istud complementum dari possit, videtur reservationi factae a S. Pontificetribuendum esse. Cfr. Lehmke., II, 133. 134.

Hanc facultatem obtinent omnes presbyteri *ritus graeci*. In Ecclesia *latina*, ea facultate ipso iure donantur: S. R. E. Cardinales (c. 239, § 1, n. 23), abbas vel praelatus *nullius*, Vicarius et Praefectus Apostolicus; verum tres isti posteriores valide ea uti nequeunt nisi intra fines sui territorii, et durante munere tantum (c. 782, § 3).

Praeterea, « presbyter latini ritus, cui, *vi indulti*, haec facultas competat, confirmationem valide confert solis fidelibus sui ritus, nisi in adulto aliud expresse cautum fuerit » (c. 782, § 4).

Itaque facultas ipso iure data hac exceptione non circumscribitur.

Presbyteri vero orientalis ritus qui infantes sui ritus simul baptizant et confirmant, prohibentur confirmationem infantibus latini ritus conferre (c. 732, § 5).

251. — In propria dioecesi, episcopus confirmationem etiam extraneis legitime administrat, nisi expressa proprii eorum Ordinarii prohibitio obstet; in aliena vero dioecesi, suis subditis privatim ac sine baculo et mitra confirmationem ministrare permittitur. Ut sollemniter eam ministret, saltem rationabiliter praesumpta licentia Ordinarii loci opus habet (c. 783).

Ante Codicem, postulabant, et quidem sub gravi reatu, tacitum consensum proprii Ordinarii, ut alieni subditi legitime con-

firmarentur. Permittabant tamen ut consensus iste praesumeretur, tum quod ad eos qui ex aliena dioecesi accurrerent, tum quod ad ordinandum qui a suo episcopo dimissorias ad ordines recepisset.

252. -- Gravi obligatione debet episcopus subditis suis id rite et rationabiliter petentibus sacramentum confirmationis ministrare, praesertim tempore visitationis dioecesis (c. 785, § 1). Idem est officium presbyteri qui privilegio apostolico munitus sit, erga illos in quorum favorem concessa est facultas (c. 785, § 2).

Inimò debet Ordinarius qui per se ipse confirmare prohibetur providere quantum fieri potest, ut, saltem intra quodlibet quinquennium, hoc sacramentum, suis subditis administretur (c. 785, § 3).

Quare, post Codicem graviter peccare arbitramur Ordinarium qui ultra quinquennium administrationem istam neglexerit, etsi olim ad octo vel decem annos dilationem gravem aestimavit.

De negligentia episcopi Metropolitani R. Pontificem certiore facere debet ex cc. 785, § 4 et 274, 4º.

253. — De Subiecto. — 1. *Valide* confirmantur omnes et soli baptizati, nondum confirmati.

2. *Licite et fructuose* confirmantur, ex baptizatis nondum confirmatis. a) *Adulti* qui, in statu gratiae constituti, sufficienter instructi sunt. — b) *Perpetuo amentes*. Nec in iis qui compotes sui fuerunt opus est ut sacramentum istud antea petierint, quia in vitae christianae professione sufficiens voluntas istius sacramenti habetur. Satis ergo est ut amentis sit in statu gratiae; et in eo statu esse praesumitur, nisi contrarium saltem vehementer suadetur. — c) *Infantes* in periculo mortis constituti, vel quibus id expedire ministro ob iustas et graves causas videatur (c. 788). Hae causae esse possunt, si diuturna absentia episcopi praevideatur, si timeatur ne infans moriatur ante aliam sacramenti occasionem.

Exclusis his causis, confirmationis administratio convenienter in Ecclesia latina differtur ad septimum circiter aetatis annum (c. 788), ut sacramentum minus necessarium maiore reverentia et magis conscia ratione suscipiatur. r.

Verum id postulat dignitas istius sacramenti ut de speciali istius sacramenti gratia i. e. fortitudinis, praecipue intrepidae confessionis fidei, confirmandi probe edoceantur. Quae erit occasio inculcandi christianis adolescentibus virilitatem istam nobilem, quae exteriores timores humanos despiciit, interiores autem impugnationes tentationum fortior superat. Atque optandum est ut tantum sacramentum maiore pretio habeatur.

254. — 1. Sacramentum confirmationis nullam habet *necessitatem medii*. Moribundo tamen qui confiteri nequeat nec ungi extrema unctione, possit sacramentum evadere necessarium.

2. Ipsa *praecepti* necessitas communiter ante Codicem negabatur, tum quia neglegentes nulla poena puniuntur, tum quia obligatio neque ex Scriptura vel traditione, neque ex fine aut institutione sacramenti colligitur. Admittebant tamen obligationem illud suscipiendi per accidens oriri posse ad vitandum scandalum, vel, instante persecutione, si quis timeat ne in tormentis viribus deficiatur.

Nunc vero ex c. 787 «nemini licet, oblata occasione, illud neglegere»; ita ut neglegentia ista, quae acediam quandam vel minorem aestimationem prodit, saltem venialiter culpanda sit. Praeterea, eodem canone, obligatio parochis imponitur curandi ut fideles ad illud opportuno tempore accedant.

In Ecclesia graeca, infantes omnes hoc sacramento nuntuntur. Quod de filiis catholicorum in Urbe quoque affirmari potest, cum mos sit ut episcopus quispiam morienti infanti advocetur ad illum confirmandum. Alibi vero, propter raritatem episcoporum, bene multi infantes moriuntur non confirmati.

Haec si quis consideret, nonne inaequalem istam puerorum conditionem dolere incipit, et in modum inquirere quo moraliter omnibus occasio fiat obtinendi in anima characterem illum novum qui per istud sacramentum in anima imprimitur? Iam vero multo facilius hodie, ipso iure communi, communicatur presbyteris facultas confirmandi. Nonne possint in locis ubi pauci sunt episcopi, decanis sen archipresbyteris facultates concedi confirmandi pueros in mortis periculo positos? De rei opportunitate iudicabunt qui auctoritate praestant; cam tamen in votis habere nobis licebit.

3. *Ordinandi* quidem vel *prima tonsura* initiandi

prius confirmari debent. Omissio tamen non putatur mortalis. Navarrus addit ne episcopum quidem mortaliter peccare qui non confirmatum vel ipse non confirmatus ordinet.

ART. III. — De caerimoniis et patrinis.

255. — Canone 789 monentur confirmandi qui plures sint ut primae manuum impositioni seu extensioni adsint, nec ante expletum ritum discedant.

256. — De tempore et loco. — 1. Quovis tempore Confirmatio ministrari potest; maxime decet illam in hebdomada Pentecostes administrare.

2. Proprius locus administrationis est ecclesia; minister tamen, ex causa quam iustam ac rationabilem iudicaverit, potest hoc sacramentum in quolibet alio decenti loco conferre (c. 791). Atque episcopo licet in locis quoque exemptis suae dioecesis confirmationem administrare.

257. — De caerimoniis. — 1. Administratio potest esse *sollemnis* vel *privata*: *sollemnis*, cum mitra, baculo et pluviali; *privata*, sine mitra et pluviali vel sine mitra et baculo. Ex iusta causa licet sacramentum privatim administrare. In publica administratione, censent mortale esse si omnia ornamenta sacra omittantur; non autem si aliquid tantum.

Presbyter autem delegatus pontificalibus vestimentis uti non potest, nisi aliunde eorum usum habeat, sed stolam saltem et albam induere debet: cfr. appendicem Ritualis. Atque *indultum* quo facultatem accepit populo vernacula lingua praelegere iubetur. Nihil praelegendum habent qui ex iure communi hac potestate instruuntur.

2. « Omissio *orationum* quae confirmationem praecedunt gravis habenda est » (Lehm. II. 138); levis vero omissio *alapae*.

258. — Patrinus sub gravi adhibendus est, si haberi possit. Si haberi nequit, confirmatio sine patrino fit licita.

Ut quis *valide* sit patrinus, oportet: « 1° Sit ipse quoque confirmatus, rationis usum assecutus et intentionem habeat id munus gerendi: — 2° Nulli haereticae aut schis-

maticae sectae sit ascriptus, nec ulla ex poenis de quibus in c. 765, n. 2 per sententiam declaratoriam aut condemnatoriam notatus; — 3° Non sit pater, mater coniux confirmandi; — 4° A confirmando eiusve parentibus vel tutoribus vel, hi si desint aut renuant, a ministro vel a paroco sit designatus, — 5° Confirmandum in ipso confirmationis actu per se vel per procuratorem physice tangat » (c. 795).

Poenae de quibus in c. 765 n. 2, indicatae sunt ubi de patrinio baptismi est actum.

Ob modum quo in enumeratione distinguuntur, confirmandus, parentes, tutores absolute competentes sunt ad designandum patrinum, nec ordo inter eos est ad valorem requisitus: dum minister et parochus mere defectum supplere possunt.

4. Ut *licite* quis in patrinum assumatur, postulatur ut sit distinctus a patrinio baptismi, nisi confirmatio statim legitime fiat post baptismum; et eiusdem sexus ac confirmandus. Verum haec non requiruntur sub gravi, ita ut rationabilis causa, indicio ministri, ab his conditionibus servandis excuset.

Sed praeterea observanda sunt praescripta ut quis *licite* sit patrinus baptismi.

Ante Codicem, regula generalis vetabat ne idem patrinus plures, eodem tempore, quam duos praesentaret, nisi aescinaret episcopus plures inveniri non posse. Ac 12 iul. 1883, S. C. C. probare renuit contrariam Fozulanae diocesis consuetudinem, quae fere contentaria erat. Codex idem statuit sed excusationem iustae causae admittit. Ex natura enim rei, officium patrini erga multos serio suscipi nequit. Aliunde tamen probandae rationes, etiam ordinis generalis, obtare possunt ne plures assumantur: ut si patrini singulares cum confirmatis soleant modo parum convenienti festivam diem agere. Nec, attento modo valde temperato quo ipsa necessitas habendi patrini confirmationis imponitur, res gravis censetur.

Praecipit quoque Codex ut unus tantum singulis confirmandis patrinus assignetur (c. 794, § 2).

In locis missionum ubi desint confirmati, responsum est a S. Congregatione ut nonnulli confirmentur sine patrinis et patrini fiant ceterorum.

259. — Inter patrinum et confirmatum oritur, ex va-

lida confirmatione. **cognatio spiritualis**, ex qua patrinus confirmatum sibi perpetuo commendatum habere et. pro viribus. deficientibus parentibus, tutoribus. patrino baptismi. eius christianam institutionem curare debet (c. 797). Verum cognatio ista nullum impedimentum matrimonii inducit (c. 1079).

260. — Annotationes praescriptae. 1. Confirmatio in ipso baptizatorum libro inscribenda est. — 2. In peculiari quoque libro nomina ministri, confirmatorum, parentum et patrinorum. dies ac locus confirmationis a parrocho notanda sunt. Absentem parochum minister per se ipse vel per alium quam primum certiore facere debet. — 3. Quando nemini fit praeiudicium, collata confirmatio probatur ab uno teste qui omni exceptione sit maior, vel ipsius confirmati iureiurando. nisi in infantili aetate confirmatus fuerit.

TRACTATUS TERTIUS

DE SS. EUCHARISTIA.

261. — Memorato, in c. 801, triplici beneficio *praesentiae* suae, *sacrificii* sui, et *communione* quo Christus in sanctissima eucharistia nos donat. Codex in priore capite de missae *sacrificio*, dein in altero de sanctissimo eucharistiae *sacramento* agit. Solebant quidem theologi morales ordine inverso argumentum eucharisticum explicare. Ordo tamen Codicis magis logicus videtur, cum in ipso sacrificio missae sacramentum conficiatur, et aptius per se sit causam ante effectum tractare. Itaque sit:

CAPUT. I. — De sacrosancto missae sacrificio.

ART. I. -- Variæ de missa notiones.

262. — 1. Missa (antiquius dicta *missio*) primo diminutionem catechumenorum, ante offertorium, et fidelium post consummatum sacrificium designavit. Postquam prior dimissio usu sublata est, coepit totam caerimoniam designare cuius per se finem nuntiabat (cfr. *Cath. Encyclopaedia*). Sumitur interdum pro ipso sacrificio, sed stricte est caerimonia illa sacra in qua Novae Legis Sacrificium offertur. Trid. s. 22., can. 1.

2. Ex communi iam sententia, *essentia* istius sacrificii est in *consecratione* panis et vini, quatenus ibi habeamus effectiorem sacram *totam*, seu separationem ab ordine profano et oblationem Deo factam, non quod iam *cesset* sacrificium: oblatio continuatur.

Pauci existimarunt alterutram consecrationem ad *essentiam* sacrificii sufficere. Opinio ista a Lehmke, II, 229, non item a Ball. Palm. IV, 989 improbabilis iudicatur.

263. — 3. *Primarius* et *essentialis finis* Sacrificii, finis operis, est *laetificus*: offertur in recognitionem supremi

dominii Dei et signum nostrae servitutis. Quare etiam sacrificium *soli* Deo offertur. Sed cum ad debitum Deo honorem pertineat quoque *gratiarum actio* pro acceptis beneficiis, arte cum priore coniungitur finis laudis et gratiarum actionis, seu *eucharisticus*. In praesenti nostra condicione, cultus divinus continet etiam *postulationem* beneficiorum omnis generis. Inde sacrificium fit *impetratorium*. Tandem, ex condicione nostra post lapsum Adami, *placandus* est Deus ne Ipsius liberalis et elementis beneficia peccatis nostris impediuntur. Quare offertur sacrificium ut *propitiatorium*, ne Deus, iuste iratus, ob peccata denegat gratias et beneficia, vel poenas ex iis sumat. Ipse finis remissionis poenae *temporalis* quandoque presse vocatur *satisfactorius*.

Distincta, in V. L. istis finibus sacrificia deputabantur, dum ex ipsa suae institutionis lege, sacrificium Missae est simul *latrenticum, eucharisticum, impetratorium, et propitiatorium*. Trid. s. 22, c. 1 fine, c. 2.

4. Secundaria quadam ratione offertur etiam, non quidem sanctis, sed *Deo in honorem sanctorum*. Trid., s. 22, c. 3.

264. — 5. Hostia huius sacrificii ipse Christus est.

265. — 6. Offerens *principalis* est *Christus* (Trid. l. c.), quatenus instituit hoc sacrificium, perpetuam in ipso caelo servat illam voluntatis devotionem quam Patri exhibuit in cruce, et voluit sacrificium istud celebrari non solum in sui memoriam, sed *suo nomine*, collata, in hunc finem, competente potestate sacerdoti cuius ministerio uteretur ad exhibendum Deo hunc actum supremi cultus.

Offerens quoque est *Ecclesia*, tamquam societas quae sacerdotem deputat ut ipsius nomine offerat sacrificium « quod dilectae suae sponsae » Christus reliquit, et varias in ipsa liturgica actione preces fundit.

Sacerdos igitur gerit personam *publicam*; societas spiritualis per ipsum litat tamquam per Superiorem.

Offerens est *celebrans*, etiam ut persona singularis privata.

Offerentes sunt *ceteri fideles*, tum *mediate* per Ecclesiam si eius membra sunt, tum *immediate*, si moraliter, peculiari ratione, cum ipso coniunguntur, activa quadam ratione ad hoc sacrificium cooperantur: sive stipendium solvunt, sive ministrant, sive corpore et mente vel sola mente praesentes sint, etc.

Itaque sacerdos *celebrans*, praeter propriam personam, repraesentat Christum et Ecclesiam; disponit ut *offerens*, de impetratione Christi et de impetratione Ecclesiae. Sed ut *peragens consecrationem*, sicut in confectione cuiuslibet sacramenti, est causa ministerialis solius Christi, qui principaliter operatur. Cf. Palm. IV, 992.

266. — 7. a) **Fructus Missae**, seu praeonium, donum, effectus qui, ob celebratum sacrificium, obtingit sive sacerdoti, sive iis pro quibus offertur, sive aliis, distinguitur alter ex *opere operato*, alter ex *opere operantis*. Prior inest sacrificio potissimum ex parte Christi qui, quamvis nunc nec mereri nec satisfacere queat, infinita tamen sua merita et satisfactiones illi sacrificio annexuit, et varia beneficia nobis per ipsum impetravit. Quodatenus etiam valor qui oritur ex *impetratione Ecclesiae*, semper, licet vario gradu, dilectae Christi sponsae et Deo gratae, dicitur ex *opere operato*, quia non pendet ex devotione ministri.

Fructus ex *opere operantis* inest illi sacrificio ex dispositione seu fervore sacerdoti celebrantis et eorum qui, postulando sacrificium, ministrando vel assistendo, active ad hoc sacrificium cooperantur. Hi enim per istud *opus bonum* merentur et satisfaciunt, et per hanc dignissimam *orationem* sibi vel aliis varia impetrant.

b) Ex parte *causae impetratoriae principalis*, i. e. Christi, effectus Missae est absolute *infallibilis*; ex parte *obiecti*, si agitur de auxilio actuali ut quis se disponat ad gratiam, vel de remissione temporalis poenae, est iterum infallibilis: si de aliis rebus, oportet ut expediant ad salutem, et sint secundum ordinarias Providentiae leges. Ex parte *subiecti*, apta dispositio requiritur. Et quod attinet ad remissionem *poenae*, requiritur et sufficit ut, deleta

prins culpa, habeatur status gratiae. Quid ad alios effectus requiratur, minus constat.

c) His positis, distinguitur fructus *generalis*, seu communis vel universalis; *specialis*, seu medius et ministerialis; et *specialissimus* (quem alii vocant specialem, alii personalem). Fructus generalis obtingit, sine peculiari intentione, omnibus pro quibus, ex institutione Christi et Ecclesiae offertur. Iam vero offertur « pro omnibus Christianis vivis atque defunctis »... « pro totius mundi salute » (Ordo Missae, ad Offertorium). Etiam ii qui dispositi sunt seu qui nullo obice impediuntur, hunc fructum inaequaliter participant, ita ut maior sit participatio eorum qui magis cum sacerdote coniunguntur. Magis itaque beneficia participant qui intersunt missae quam absentes; magis fideles quam qui extra Ecclesiam versantur; immo quidam, in *poenam*, per excommunicationem, *directa* participatione privantur. -- Fructus *specialissimus* per se et sine alicuius intentionis necessitate, obvenit sacerdoti, nec cum aliis communicari potest. — *Specialis* in potestate offerentis est, atque ei cedit qui sacerdotis intentione designatur. Haec ergo applicatio definitam sacerdotis voluntatem postulat.

Verum divisio ista non afficit nisi fructum *impetratorium* et *propitiatorium*. Immo Suarez, *De Sacramentis*, 1 p., d. 78, s. 2, n. 3, existimat fructum generalem *impetratione* circumscribi. *Meritum* autem semper proprium manet agentis.

267. — 8. Sacrificium missae est, ex hostia et principali offerente, infinitae dignitatis et infiniti valoris. De infinita vel finita efficacia applicationis, haec observanda sunt:

a) In *actu primo*, ut ita dicamus, habet, ex opere operato presse sumpto, vim infinitam. Ex adverso tamen, ob defectum *dispositionis* in subiecto, haec vis atque efficacia minuitur et coartatur.

b) Eo quod multi vel pauci, concelebrantes vel assistentes hoc sacrificium offerant, minime minuitur fructus quem singuli, ex sua actione offerendi, sibi vel aliis

colligere possunt. Ex inexhausto enim thesauro, mille aequae bene atque unus hauriunt. Quare singuli celebrantes, probante Ecclesia, stipendium licite accipiunt.

Nec propter numerum fidelium minui videtur pars quam singuli ex fructu generali percipiunt, cum modus applicationis idem sit.

c) De fructu *specialissimo* sermo esse non potest.

d) Quaestio igitur practica et controversa *fructu speciali* circumscribitur. Estne *infinitus* (intellege secundum quid) *intensive*, quatenus, si nihil desit applicationi et dispositioni subiecti, effectus impetrationis vel propitiationis nulla certa amplitudine circumscribatur atque unum sacrificium valeat ad omne beneficium impetrandum; estne *infinitus extensive*, quatenus applicatio pluribus facta aequae singulis prosit ac si pro uno tantum missa sit celebrata; an contra, intensive et extensive finitus?

Res controvertitur. Intensive tamen infinitus valor *impetrationis* et *propitiationis* a plerisque admittitur. Idem multi tenent de *satisfactione* proprie dicta. Efficacia enim rei cuius virtus est de se infinita, non est sine ratione coartanda. Talis autem ratio nec a priori nec a posteriori assignari potest. Ne tamen inde existimes omnes poenas temporales necessario remitti ei pro quo solo Missa fuerit oblata. In viventibus enim dispositiones facile desiderantur; in defunctis autem praesentes dispositiones sunt optimae, sed in hac applicatione, quae fit per modum *suffragii*, respici quoque ad praeteritas eorum dispositiones plures contendunt (1).

Extensiva demum infinitas a pluribus et ab ipso S. Alphonso defenditur. Cum S. Thoma tamen, Suarez, Lugo, et multis antiquioribus et aequalibus potius neganda videtur. Huius limitationis *indicia* sunt, tum communis consuetudo in Ecclesia offerendi sacrum pro singulis personis, sive vivis sive defunctis, et non generatim pro omnibus, tum prohibitio ne per *unicam* missam satisfac-

(1) Cfr. incubrationem P. Schmid, S. I., *Zeitschrift für kath. Theologie*, Innsbruck, 1893, p. 297 ss. *De applicatione per modum suffragii* et Génicot, II, 222.

cias obligationi quam habueris ex stipendio, voto, praecepto Superioris, etc. Finitam porro efficaciam alii repetunt ex lege qua Deus ipse, positiva voluntate, infinitas crucis satisfactiones non infinite, sed ad certum modum singulis sacrificiis alligasset, dum alii, melius, ut nobis videtur, eandem explicant per minus perfectam applicationem quam, ut fert generalis regula actionis humanae, singulis tunc facit sacerdos. « Pluribus intentus ad singula fit minus attentus ».

ART. II. — De obligatione celebrandi.

§ 1. — VARIi OBLIGATIONIS FONTES.

268. — 1. Ipse ordo sacerdotalis, ex disciplina *praesente*, obligat sacerdotes omnes ut pluries per annum celebrent sacrum (c. 805); et curare debet episcopus vel Superior religiosus ut, saltem singulis dominicis et festis de praecepto, divinis operentur (c. 805).

Ex disciplina, inquam, praesente, quae opinione satis communi doctorum classicorum est inducta vel manifestata. Ac tenent esse obligationem gravem litandi ter quaterve per annum.

Secundo autem iure positivo, licet cum S. Bonaventura, d. 12, p. 2, art. 2, q. 1; Lugo, d. 20, n. 2; d'Ann. III, 163 (40), Ball. Palm. IV, 1005, 1006, efficaciam negare demonstrationis qua S. Th., 3 p. q. 82, art. 10, Suarez, Vasquez, Laymann, S. Alph., l. 6, n. 513, volunt ex iure naturali vel divino obligationem istam repetere. In tanto enim numero sacerdotum, completa abstinencia quorundam non tollit in Ecclesia Dei eum numerum missarum qui Deo debite colendo et impetrandis gratiis par sit: appellatus locus 2 Cor. 6, 1: « Exhortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis » non est ad rem, cum agat de vocatione ad fidem ex ad salutem, nec verba praeceptum sonent. Praeterea S. Hieronymus nunquam missam celebravit, nec solus ipse celebrationem abstinuit: ipse S. Ignatius per integrum primum annum celebrationem omisit. Verum, ut patet, hodie commendandus valde est pius usus cotidiana celebrationis.

269. — 2. Praeceptum Superioris. Distinguamus *celebrationem* et *applicationem* missae.

Celebrationem, quam diu eam Ecclesiae necessitate

imperatam existimet, potest Ordinarius proprius sacerdoti non impedito praecipere ex c. e 128.

Ipsa Missae *applicatio* imperari potest a S. Pontifice; et religiosis subditis, ex modo quo votum oboedientiae intellegi consuevit, a Superiore competente. Immo Lehm. II, 283, existimat a Superiore in singulos professos transferri posse obligationem iustitiae celebrandi ob stipendia, quam ipse pro communitate suscepit. Controvertitur utrum necne episcopus vel Superior, qui ex sola iurisdictione praecipere potest, valeat ad imperandam applicationem.

Sane huiusmodi praeceptum adversatur recepto usui. Cfr. Lehm., II, 282; Wernz, III, 538.

Recens autem, 8 maii 1920, in Viglevanen, S. C. Concilii existimavit vi indulti apostolici quo episcopo fit facultas dispensandi sacerdotes curam animarum exercentes ab obligatione litandi missam pro populo, permittendi sacerdotibus missam die festo itinerantibus, ut applicare valeant secundam Missam iuxta mentem ipsius Ordinarii, ad effectum erogandi elemosynam favore Seminarii, vi, inquam talis indulti, episcopo ius competere *praescribendi* applicationem de qua agitur, ita ut, facto hoc episcopali praescripto, iam non sit integrum parochis illis diebus litare pro populo nec sacerdoti binanti alteram missam gratis ad aliam intentionem celebrare (A. A. S., XII (1920), p. 536 ss.).

Applicatio autem missae sub gravi praecipitur potest (S. Alph., I, 6, n. 317).

270. — 3. Cura animarum. — Post institutum S. Missae sacrificium, ipso iure *divino-naturali* debent pastores animarum, sive saeculares sive regulares, quandoque pro ovibus suis litare. Quod in episcopis magis est iuris absolute divini, cum ipsum munus sit divinae institutionis (cfr. dissert. Tarquini, A. S. S., I, 389 ss.). Quomodo nunc Ecclesia definierit obligationem episcoporum, quasi-episcoporum, et parochorum, vidimus n. 67, 5; 72; 75; 89.

271. — 4. Onus beneficii. — Beneficiatus sub mortali et debito compensandi, tot missas, sive per se, sive per alium (prout mens fundatoris hanc optionem vetat vel permittit) celebrare debet quot litterae foundationis requirunt.

Si capellania *manualis* fuerit, seu constet missis non proprie

fundatis, sed a persona privata curandis, et pro qualibet missa certa eleemosyna tradatur, haec tota debetur celebranti. Si vero singulis missis singula stipendia non respondeant, satis est ut beneficiatus congruam eleemosynam tribuat celebranti, nisi in tabulis foundationis aliud cautum fuerit.

Sine indulto apostolico, non licet episcopo reducere onera missarum quia redditus assignati *hodiernae* taxae solvendae sint impares, nisi ipse fundator hanc facultatem episcopo legerit.

Si vero *ipsi redditus*, sine beneficiati culpa, ex toto defecerint, beneficiatus, ex communi sententia, iam non tenetur celebratione.

Quod si *deceverint*: vel sua cuique missae competens assignata fuit eleemosyna (ex tempore *foundationis* aestimanda): tunc pro augmento vel imminutione reddituum, augendus vel minuendus erit numerus missarum: vel testator numerum missarum absolute definiuit: tunc nonnulli permittebant ut, ex mente testatoris, beneficiatus de numero missarum *pro rata* demeret, si ex redditibus non iam eam taxam lauriret quae ex antiqua computatione erat congrua. Alii hanc sententiam impugnabant et S. Alph. de eius probabilitate iudicare non audebat. Sed nunc, ex c. 1517, § 2, ad S. Sedem pro ista missarum reductione recurrendum est.

Venia S. Sedis, quae non negatur, postulanda quoque est, ut quis uti possit lege italica quae, certo soluto tributo, copiam facit liberandi bona capellaniae oneribus piis, manente tamen obligatione *haec onera implendi*.

Qui ratione beneficii *cotidiana* celebratione tenetur, debet quoque, nisi de diversa fundatoris intentione constet, missam *fundatori* applicare.

Beneficiatus morbo non diuturno impeditus alium sibi substituere vel omittas missas compensare non debet: humano enim modo obligatio interpretanda est: et ipsi honesti domini famulis haec impedimenta condonant. Non autem censetur diuturnus morbus quindecim dierum, immo unius vel alterius mensis, ut, teste S. Alph., VI, 333, probabiliter aestimat Lugo, Euch., d. 21, n. 49. Alia autem, etiam iusta, impedimenta negotiorum fundatori obesse non debent. Quare beneficiatus debet per alium satisfacere oneri quod ipse implere non potest, vel ipse postea supplere, saltem cum onus est reale. Si enim onus *personale* fuerit *cotidinae* celebrationis, hanc omittere potest quotiens causa rationabilis occurrat (S. C. C., 18 sept. 1683). Eidem quoque communis opinio permittit, nisi tabulae foundationis severiora praescribant, ut quater

vel sexies in anno pro se vel personis sanguine aut amicitia coniunctis, gratis sacrum offerat.

272. — 3. *Voluntaria promissio.* — a) Haec potest esse *votum*: eius materia censetur gravis; — potest esse *promissio gratuita*: nisi promittens expresse se sub reatu gravi obstrinxerit, obligatio censetur esse fidelitatis, ac proinde levis; — potest demum esse *onerosa* seu ex *contractu*. Hic distinguenda sunt ex ipso c. 826, stipendia *manualia*, *ad instar manualium*, et *fundata*, seu missae fundatae.

« Stipendia quae a *fidelibus* pro missis offeruntur, sive ex propria devotione, veluti ad manum, sive ex obligatione etiam perpetua a testatore propriis heredibus facta, *manualia* dicuntur » (c. 826, § 1). *Ad instar manualium* vocantur stipendia missarum fundatarum quae aliis sacerdotibus traduntur, sive de iure, sive ex S. Sedis indulto, quia applicari non possunt in proprio loco aut ab iis qui eas applicare deberent secundum tabulas foundationis (c. 826, § 2). *Fundata* demum appellantur stipendia quae ex fundationum redditibus percipiuntur.

Qua ratione ab omni simonia purus sit usus exigendi stipendium pro missis, vidimus in priore parte speciali, n. 211-213.

Materiae amplitudo postulare videtur ut in distinctis paragraphis de his argumentis agamus.

§ 2. — DE MISSIS FUNDATIS.

273. — De piis foundationibus. — 1. *Notio.* Piae foundationes designant bona temporalia alicui *personae moralis* in Ecclesia quoquo modo data, cum onere perpetuo vel diuturno aliquas missas celebrandi, aliasve pias functiones explendi aut nonnulla pietatis aut caritatis opera peragendi (c. 1541).

2. *Onus susceptio.* Ordinarius l. ci vel Superior maior religiosorum exemptorum normas definit de requirenda dote et de recta fructuum distributione. Eius consensus scriptus requiritur ad foundationem acceptandam;

nec eum dare debet ante quam legitime compererit personam moralem tum novo oneri tum antiquis satisfacere posse (c. 1543).

3. *Bonorum collocatio.* Ordinarius vel Superior maior designat locum tutum ubi pecunia et mobilia dotationis bona servanda sint, donec quam primum, auditis iis quorum interest et consilio sive dioecesano administrationis, sive religionis, prudenter secundum Ordinarii seu Superioris arbitrium collocentur fractuose cum expressa et individua mentione oneris (c. 1547).

4. *Onerum documenta.* Alterum tabularum exemplar in archivo personae moralis ad quam spectat, alterum in archivo curiae Ordinarii seu Superioris maioris tuto *asservandum est* (c. 1548).

Tabella onerum ecclesiae ex foundationibus incumbendum conficienda est et apud rectorem ecclesiae in loco tuto conservanda. Et, praeter librum missis manualibus inscribendis deputatum, aliter apud rectorem servandus est in quo singula onera perpetua et temporaria, eorumque implementum et eleemosynae annotentur, ut de iis omnibus exacta ratio Ordinario loci reddi possit (c. 1550).

271. — 5. *Onerum executio.* De missis fundatis plura redeunt quae de onere beneficii diximus. Itaque, quod ad locum, tempus, intensionem et qualitatem missae, voluntas fundatoris observanda est. Qui eam sine iusta causa negligit, peccat, et quidem graviter si saepe faciat, etiamsi heredes consentiunt: namque ipsi voluntate testatores exsequenda tenentur. Lugo tamen non aestimat mortale, raro et ex causa celebrare in alio templo et altari ac debetur; immo nec venialiter peccare videtur qui, obligatus ad cotidianam celebrationem, raro et ex rationabili causa alibi celebret. Si vero debebat ad altare privilegiatum celebrare, difficilius sine gravi reatu id omittere potest, saltem nisi istud vel personali altaris privilegio, vel indulgentiae plenariae applicatione compenset (Indulgentia tamen plenaria, altare privilegiatum non compensat nisi imperfecte).

275. — *Onerum mutatio.* Perpetua vero translatio ab uno altari vel templo ad alterum, sine indulto apostolico fieri nequit. Quia autem accidentalis mutatio voluntatis testatoris, propter rationabilem causam facta, potestatem episcopi excedere non videtur, ideo communiter censent, fas esse episcopo ut *temporalem* translationem ob rationabilem causam concedat. Si tamen specialis causa fuerit testatori certam horam vel certum altare statuendi, episcopus non possit per dispensationem voluntati fundatoris derogare (Ball. - Palm., IV, 1030).

Quae vero missae in fine anni civilis intra quem celebrari debuissent non fuere dictae, tradendae sunt Ordinariis, secundum modum ab his definiendum (c. 841).

Ipsa vero *reductio* missarum S. Sedi reservatur c. 1517, et 1551.

§ 3. — DE MISSIS DEBITIS PRO STIPENDIO.

Multa quae de hac re praescripta sunt sic summatim referri posse arbitramur.

276. — I. Obligationis susceptio. — Haec non licet :

1. *Pluries* in die celebrando, duplex vel triplex stipendium, excepta trina missa in Nativitate Domini, accipere : vel una missa obligationi iustitiae, qualem parochus habet, satisfacere et alteram dicere pro stipendio. Sola pro altera missa permittitur retributio aliqua ex titulo extrinseco (c. 824, § 2). v. g. cantus, horae, loci distantis. Non refert autem utra missa prior dicatur.

2. Stipendium recipere pro missa quae iam ex iustitia debetur (c. 825, 2º et 3º), vel quae utcumque ad alteram primam intentionem applicatur : sed « tot celebrandae et applicandae sunt missae, quot stipendia, etiam exigua, data et accepta fuerint » (c. 828).

3. Eleemosynam retinere pro missa applicata, antequam petita fuerit (c. 825, 1º), nisi oblato monitus rem ratam habeat.

Hac ratione cum absoluta prohibitione Codicis conciliamus sententiam admissam a S. Alph., l. 6, c. 3, n. 337, quae permittit

ut pro persona iam defuncta, cui proderit ut citius missa iuvetur, sacerdos qui praevidet stipendium oblatum iri, missam iam offerat et dein stipendium percipiat.

4. Alterum stipendium pro sola celebratione, alterum pro eiusdem missae applicatione accipere, « nisi certo constet unam stipem pro celebratione sine applicatione oblatam esse » (c. 825, 4°).

5. Tot onera missarum *personaliter* celebrandarum recipere quibus intra annum satisfacere nequeas (c. 855).

Igitur qui intra annum 300 missas pro stipendio dicere potest, vetatur se ad celebrandas ultra 300 missas personaliter obligare. Nec, cum lex non distinguat, refert si optio detur eas in pluribus annis dicendi. Expressus tamen consensus offerentium qui noverint copiam iam acceptatam missarum, id videtur permittere posse consentienti non fit iniuria.

6. Ope stipendiorum *re vera* vel *specie tenus negotiari* vel *mercaturam agere* (c. 827). Quid sit *negotiatio* vel *mercatura*, supra, n. 22 explicatum est. Speciem negotiationis habent illae artes quae, quamvis sub strictam negotiationis definitionem non cadant, colore tamen negotiationis imbuuntur propter studiose quaesitum lucrum ex stipendiorum collectione et distributione seu permutatione.

Etenim, cum in omni negotiatione vel mercatura haec duo inesse cernantur: *acquisitio*, et, intenta per ipsam acquisitionem, lucrativa *venditio* seu quasi-venditio, ipsa species negotiationis utrumque elementum aliqua saltem imperfecta ratione requirere videtur. Acquisitio porro, erit studiosa stipendiorum *collectio*, facta ad obtinendum lucrum ex *erogatione* seu *distributione*, quae erit quasi-venditio, quamvis propria negotiationis quaestuosae vel artificialis ratio ex parte desideretur.

Itaque ope stipendiorum *negotiat* qui stipendia colligit maioris pretii ut, obtentis minore stipendio missis, inde lucretur, vel qui stipendia colligit ut ex cambio monetae lucretur: *speciem* vero negotiationis committit qui stipendia colligit ut, obtento celebrantium consensu, partem sibi retinere possit. Ope stipendiorum *mercaturam* agit qui stipendia colligit ut ea convertat in libros quos, cum luero, sacerdotibus tradat pro pecunia. Si vero libros

sine lucro tradat, speciem tamen negotiationis iste stipendiorum collector committit. Illic igitur sine S. Sedis indulto fieri nequeunt.

Qui vero ex stipendiis non studiose collectis partem sibi vel bono operi retinet, nec negotiatur nec mercaturam exercet, quamvis id directa prohibitione vetetur.

7. Stipendium exigere *ultra taxam* ab Ordinario vel consuetudine statutam, vel (nisi peculiari amicitiae vel misericordiae causa impellaris) minore contentum esse, si Ordinarius loci prohibuerit ne minora stipendia acciperentur. Ipsi enim religiosi exempti istis taxis et statutis observandis tenentur.

Augere taxam licet pro accedente labore extrinsecus, etc.

277. — II. Obligationis gravitas et executio.

1. Sacerdos missas sic promissas sub gravi celebrare debet. Qui tamen unam ex centum ad eandem intentionem promissis omittat, non videtur Patri Lehm. II. 269, 1, certo graviter peccare, quia unam seriem modica parte minuit (1).

2. Obligatio non cessat, etiamsi sine culpa illius qui onere celebrandi gravatur, iam perceptae eleemosynae perierint (c. 829). Idque ex ipso iure naturae, ut luculente probat R. P. Arendt. in speciali dissertatione.

3. Qui summam accipit pro missis dicendis quarum numerus non definiebatur, secundum taxam loci in quo *oblato morabatur* supputare debet obligationem suam.

(1) Fuere etiam qui dicerent gravem non esse unius missae obligationem si stipendium non sit grave. Et Ball. IV, 1012 hanc sententiam non aestimat improbabilem. In nota subiecta, Palmieri gravitatem potius ex praecepto Ecclesiae colligere velit, quia, ut ipse ait, si oriretur ex contractu, deberet sub gravi restitui modica pecunia, quod admitti nequit. Illic omnia nobis videntur niti confusione qua contractus « do ut facias » assimilatur venditioni. Gravis est obligatio celebrandi unam missam, quia sacerdos ex iustitia se obligavit ad rem magni momenti. Nec violans obligationem sub gravi debet restituere modicam pecuniam, sed curare ut missa dicatur.

« nisi aliam fuisse eius intentionem legitime praesumatur » (c. 830).

4. Missae dicendae sunt *tempore* expresse praescripto; si non expresse praescriptum fuerit, quam primum potest, debet celebrans missas dicere quarum causa urget; alias vero *intra modicum tempus*.

Hoc aestimari potest secundum regulas decreti *Ut debita*. li maii 1904; ita ut unica missa promissa intra mensem dici debeat, dein pro binis missis eiusdem intentionis tres dies ultra mensem computari possint; decem missae ab eodem oblatae intra mensem cum dimidio absolvendae sint; centum vero missis dicendis sex menses deputentur. Quae omnia non mathematicae sed moraliter sumenda sunt.

Dilatio vero unius alteriusve mensis ultra tempus legitimum gravis putatur.

5. Oblator solam missae applicationem petiisse praesumitur: « si tamen oblator expresse aliquas circumstantias in missae celebratione servandas determinaverit, sacerdos, eleemosynam acceptans, eius voluntati stare debet » (c. 833).

Per se itaque sacerdos missae qualitatem pro devotione sua eligere permittitur: quas tamen circumstantias tacite, recepta eleemosyna, admiserit, observare debet. Ac plures circumstantiae, v. g. altaris privilegiati, apparatus nigri, missae votivae, tales sunt quae, cum non sint onerosae, maiore stipendio compensari non debent. Et quamvis missa apparatu nigro vel de feria cum oratione propria defuncti non iam ad lucrandam altaris privilegiati indulgentiam requiratur, id tamen laudabiliter fieri, monemur decreto *S. Officii* (Sect. de indulgentiis) 19-20 feb. 1913, cum licet, ac debet, pietatis gratia erga defunctum ». *Per.* VII, 121.

6. Sub exitum cuiuslibet anni, quicumque aliquo titulo ad missarum onera obligati sunt, missarum onera quibus nondum fuerit satisfactum suis Ordinariis tradant secundum modum ab his definiendum (c. 841, § I). — In missis *ad instar manualium*, obligatio decurrit a fine anni intra quem onera impleri debuissent; in *manualibus*, post annum a die suscepti oneris, salva diversa offerentium voluntate (c. 841, § 2).

Diversa offerentium voluntas, cum agitur, non de missis quae, ut sunt missae ad instar manualium, a fundatione pia profectae sunt, sed de missis manualibus, tempus anno maius concedere potuit: quo casu onera tradenda non erunt. — Missae *ad instar manualium* fiunt ex missis fundatis, eo quod a personis obligatis iam celebrari nequeant, et Ordinariis sint tradendae.

7. Ordinarii locorum et Superiores religiosi qui propriis subditis aliisque missas celebrandas committunt, curare pro viribus debent ut quam primum celebrentur (c. 844).

Canonem istum, parumper obscurum, sic interpretamur. Cum Ordinarii locorum et Superiores multos subditos habeant quibus missas committunt, fideles non raro ea intentione magnam copiam missarum iis tradunt, ut citius quam a singulis sacerdotibus celebrentur. Nihil tamen indicat legitimum tempus aliter per se definiendum esse. Eadem praeterea, in fine anni, onera recipere solent quibus spatium temporis iam elapsum est. Haec altera ratio est curandi ut onera ista quam primum impleantur. Cum tamen missarum istarum onus ad alios transmittere non debeant, et sic nimis multa adimplenda servant, mere monentur ut id « curent pro viribus ». Fieri enim potest ut, ob nimiam copiam, missae ita cito exonerari nequeant.

8. Qui non quidem celebrandi sed distribuendi missas obligatione tenetur, missas quam primum distribuat; sed, nisi aliud constet, tempus legitimae celebrationis a die qua sacerdos eas celebraturus acceperit, initium habet (c. 837).

Agitur hic de administratore causae piae vel herede aut exsecutore testamenti, qui, ut primus oblatores, missas distribuendas habet: non autem de illo, v. g. Superiore, qui onus celebrandi per se vel per alios in se iam suscepit. In huius enim arbitrio esse nequit ut, differendo distributionem, tempus legitimum augeat.

278. — III. Obligationis transmissio.

1. Temperata severitate decretorum recentium, praecipue decreti *Recenti decreto*, 22 maii 1907 (*Per.* III, 138 vel II-III, 322) Codex missas traducere sinit ad sacerdotes benevisos, quos vel ipse transmittens « omni exceptione maiores », i. e. omnino dignos noverit, vel testimonium proprii Ordinarii commendaverit (c. 838).

Omni exceptione maiores sunt iidem qui optimi, seu in quos

suspicio cadere nequit. Hoc proprie dicitur de teste qui egregie idoneus est. Cf. Reiffenstuel, *Ius can.* II, 20, 10-11. Permissa probatis sacerdotibus transmissio fieri prohibetur bibliopolis vel mercatoribus qui missarum eleemosynas colligunt et sacerdotibus non ipsam pecuniam, sed libros et alias merces rependunt. (Cf. S. C. C. 9 sept. 1874: dec. *Vigilanti studio*, 23 mai 1893). Verum non improbat ut stipendia quae abundant, sacerdoti bono committantur distribuenda pauperioribus. Ut autem tradantur pio operi v. g. ad diffundendas bonas ephemerides instituto, oportet ut constet de indulto quo vel refectio partis stipendii, vel permutatio cum diariis religiosis permittantur, quamvis propter negotiationis speciem vel pericula abusu, haec fuerint decreto *Ut debita* S. C. C. 11 maii 1904 prohibita.

Episcopus autem non videtur statuto synodali prohibere posse quod c. 838 diserte permittit, ut missae aliis sacerdotibus probatis extra dioecesim tradantur, nec condicionem apponere iure communi ignoratam, v. g. consensus Ordinarii, « ne transferantur stipendia extra dioecesim ». Id dicimus de stipendiis quorum sacerdotes liberam habent dispositionem. Si enim agitur de stipendiis oblati ecclesiae, v. g. sanctuario saeculari qui locus sit peregrinationum, possit Ordinarius loci sua iurisdictione in illa templa uti ad imperandum ut stipendia ibi accepta fines dioecesis ne excedant. Quatenus autem sunt executores piarum voluntatum (c. 1515), possunt quidem eas translationes impedire quas a stimant imprudentes vel a mente donatoris alienas, non tamen directe prohibere ne stipendia extra dioecesim efferantur.

2. Qui missas suae fidei commissas alii celebrandas tradiderit, obligatus manet, « usque dum acceptatae ab iisdem obligationis et recepti stipendii testimonium obtinuerint » (c. 839).

Itaque de ipsa executione legitime translatae obligationis, contra ac decreto *Ut debita* cavebatur, nulla iam sollicitudo ei qui onus transfert iure positivo imponitur.

3. *Stipes manuales integre* transmittendae sunt. « nisi aut oblator expresse permittat aliquid retinere, aut certo constet excessum supra taxam dioecesanam datum fuisse intuitu personae » (c. 840. § 1). Integre transmittendae sunt hac saltem ratione ut celebrans ex celebratione ius ad totum stipendium acquirat.

Estne ista praescriptio solius iuris positivi, quod, iam ab Urbano VIII et Innocentio XII, C. Nuper, 23 dec. 1697, sancitum,

pluries deinde et nunc c. 840, § 1 confirmatur, an etiam iuris naturalis? Sunt qui existiment per se licere ut sacerdoti offeras minus, iustum tamen stipendium; atque excessum retineas, quia haec sit communis norma admissa de eo qui susceptam obligationem per alterum exsequitur. Sic ipse Busenbaum in c. 3 d. 1 *De Eucharistia*. Alii idem sacerdoti, non aut in viro laico transmittenti, per se licere putant, quia in sacerdote, non autem in viro laico, impletur intentio oblatores quicquid eleemosynam congruae sacerdotis sustentationi deputabat. Sic Suarez, *Sacr.* I p., d. 86, s. 3, versus finem. Verum falsa nobis videtur haec assimilatio transmittentis eleemosynam cum exsecutore cuiuslibet obligationis. Qui enim eleemosynam missae eam acceptanti offert nullatenus, saltem per se, simpliciter huic dicit: « Cura ut tot missae celebrentur »; sed cum missis quae dicuntur talem eleemosynam coniungere intendit: nullum alium titulum praeter celebrationem admittit quo pecunia ista servari possit. Nec eam sustentationi sacerdoti *immediate* sed solum mediante celebratione destinat. I. e. pecuniam non dat nisi qua *stipendium* missae. Nec res indifferens est: namque ex abundantiore eleemosyna meliorem seu intensiorem sibi sperare potest applicationem fructus. (Cf. S. C. C. in causa Montisvidei et aliarum. 10 ian. 1920, inter animadversiones secretarii. A. A. S. XI. 1920, p. 72). Cum longe communior hodie sententia, tenemus itaque eleemosynam ita offerri solitam esse, ut iam per se, distributor vel sacerdos qui susceptam obligationem ad alterum transfert, nullo titulo partem recepti stipendii sibi retinere possit.

Qui partem stipendii *clam* retinuerit, peccavit contra iustitiam et tenetur restitutione. Ita dicimus, cum S. Alph. l. 6, n. 321, et probamus tum ex natura delicti, quod furti malitiam continet, tum ex obvio sensu decretorum S. Sedis. Iam Alex. VII, prop. 9 damnavit: sacerdotem satisfacere posse per alium, « collato illi minore stipendio »; et Ben. XIV C. *Quanta cura*, collectores missarum qui partem stipendii sibi retinebant non immunes a furto declaravit. Quare saltem de iis qui non sunt sacerdotes, (collectores enim per se non erant sacerdotes) res iam dubitari nequit. Est tamen etiam hodie qui putet obligationem restitutionis non certo constare. Sic Ballerini, IV, 1017, et magis expresse Noldin, III, 191 et Aregui n. 567, §. Sed cf. validas rationes tum historicas tum intrinsecas, quas his opponit R. P. Arendt, in opusculo *De*

laesione iustitiae commutativae in missae manuali stipendio alteri celebranti diminuto (Prati 1914). Iniustitia ista primario laedit ipsum stipendii oblatores. Quare c. 840, § 1 admittit ab oblatores expresse permitti posse ut aliquid retineatur. Restitutio tamen etiam fieri potest sacerdoti celebranti; immo huic facienda est occulta restitutio, ut voluntas non revocata oblatores effectus suos sortiatur.

Iustitiam autem non violat qui titulo donationis obtinet a celebrante partem stipendii vel etiam totum stipendium quod tradere debebat. Ac per se res perinde se habent, sive gratis sive pro partiali stipendio celebrans missam offerre voluerit. Periculum abusus multo maius est in partiali quam in completa donatione. Quare partialis liberalitas prohiberi potuit ubi admittebatur plena, et cautius quam completa, proponenda et admittenda est.

Ipsae c. 840 sinit ut retineatur excessus supra taxam dioecesanam si certo constet excessum intuitu personae datum fuisse, ita ut non sit formalis pars stipendii.

4. « In missis ad *instar manualium*, nisi obstet mens fundatoris, legitime retinetur excessus, et satis est remittere solam eleemosynam manualement dioecesis in qua missa celebratur, si pinguis eleemosyna locum pro parte teneat dotis beneficii aut causae piae » (c. 840, § 2).

Fundator enim non tantum missas praescripsit, sed etiam servitio ecclesiae cuiuspiam ac proin eius beneficiariis prodesse voluisse censetur. Codex tamen non simpliciter permittit ut pinguior missae fundatae eleemosyna ex parte retineatur quotiescumque missae alibi vel ab alio celebrentur ac per se debebat, sed hanc condicionem apponit: « Si maior eleemosyna beneficii aut causae piae sit tamquam dos partialis ». Verum tunc non exigit ut tribuatur eleemosyna consueta loci ubi missae fundatae erant, sed sufficere declarat ut solvatur eleemosyna dioecesis ubi missa celebrabitur. Id callidis artibus locum dare potest. Frequens tamen abusus esse posse non videtur.

279. — *Corollaria vel Scholia*. — Iuvat quibusdam casibus traditam doctrinam illustrare. In his solvendis prae oculis semper habenda est regula c. 227 de omni specie negotiationis a stipe missarum arcenda, praeter principium iustitiae de implenda offerentis voluntate.

1. Licet alterum rogare ut velit *gratis* celebrare et totum stipendium transmittenti cedere. — Nec ob *causam peculiarem*

cuiuspiam solandae afflictionis vel boni operis vetatur sacerdos ut a celebrante partem stipendii petat, dummodo ne concessio fiat condicio sine qua missa non transmitteretur: tunc enim ratio verae liberalitatis abest; et dummodo missae ne colligantur cum animo obtinendi hac ratione partes stipendiorum: tunc enim species commercii inducitur.

2. Possunt sacerdotes *intentiones* missarum inter se commutare, retentis respectivis stipendiis etiam inaequalibus, cum tunc alter alterius stipendio ex toto renuntiet, et abusus sit difficilior. Improbanda tamen foret studiosa pinguioris stipendii captatio, si nempe frequenter, conquirendo pingua stipendia, tibi huiusmodi luera compares.

3. *Parochus* qui alteri committit cantandam missam cuius celebratio inter iura parochialia reponitur, v. g. in exsequiis defunctorum, celebranti tradere non debet nisi eleemosynam consuetam pro missa quae tali hora canatur: reliquum licite retinet ut pertinens ad iura stolae.

4. Is cui legatae sunt missae quas testator supra consuetam eleemosynam taxaverit, si onus per alium impleat, excessum titulo legati facile servare poterit.

5. Si vero missae, non definito sacerdoti, sed ecclesiae legatae sint, S. C. C. 25 iun. 1874 aestimavit eleemosynam, ex mente fundatoris, a celebratione separari non posse. Multo minus haec separatio permittetur, si ne ipsa quidem ecclesia determinata fuerit: constat tunc testatorem soli celebranti favere voluisse.

6. *Rectoribus ecclesiarum* non licet ex stipendiis *manualibus* quidquam detrahere quo decori et ornamento ecclesiae consulatur; idem licet ad *expensas* celebrationis solvendas, si Ecclesia alios redditus huic fini destinatos non habeat, modo tot missae celebrentur quot ab offerentibus fuerint praescriptae. *A perpetuis autem foundationibus* utensilium impendia detrahere fas est. Cf. A. S. S. XXI, p. 301.

Nec rector ecclesiae prohiberi videtur quin a sacerdotibus *extraneis* qui in ipsius ecclesia celebrare cupierint, postulet ut impendia celebrationis solvant. Cf. S. Alph., l. 6, n. 322 fine, d'Ann. III, 190 (17).

7. Ecclesiis quae missas nimia copia recipiant, quam ut ibi tempestive celebrari possint, c. 836 hanc regulam praestituit: « Moneantur fideles per tabellam in loco patenti et obvio positam, missas oblatas celebratum iri vel ibidem, cum commode poterit, vel alibi ».

8. Qui maius stipendium sine titulo extrinseci laboris vel simili exigit, in foro *ex'erno* praesumitur simoniacus; in foro vero

interno reus erit scandali, violatae legis ex religione obligantis, et etiam iniustitiae, cum ultra iustum petat (Bucceroni II, p. 157), non autem peccati *simoniae*, nisi vendere sacra voluerit, ut si maius petat propter altare privilegiatum vel locum miraculosum.

9. Qui missas pro stipendio promiserat *occulta* pecuniae restitutione per se non liberatur, cum oblato stipendii missis ad quas ius sibi comparaverat nihilominus frustretur, nec pecunia missis aequivalet. Sed vel occasio eidem offerenda est obtinendi missas, vel condonatio oblinenda est a S. Sede quae ex thesauris Ecclesiae defectum suppleri potest.

280. — IV. *Missarum annotatio.*

1. Rector cuiuslibet ecclesiae vel loci pii in quibus eleemosynae missarum recipi consueverunt, accurate, in peculiari libro, notare debet missarum receptorum numerum, intentionem, eleemosynam, celebrationem. Atque Ordinarii (sive locorum sive Superiores maiores religionum clericalium exemptarum) huius modi libros *singulis annis* per se vel per alios recognoscere debent (c. 843).

2. Ipsi ceterum Ordinarii locorum et Superiores religiosi qui propriis subditis aliisve missas celebrandas committunt, quas acceperint missas cum suis eleemosynis in librum per ordinem referre debent. « Immo omnes sacerdotes, sive saeculares sive religiosi, debent accurate annotare quas quisque missarum intentiones receperit, quibusve satisfecerit » (c. 844).

Id onus conscientiae esse per se patet, ne propter incuriam nostram, graves obligationes ipsi violemus, vel, casu quodam oppressi, inextricabiles difficultates successoribus paremus.

281. — V. *Poenae.* — Non uno decreto anteriore poenae latae sententiae statutae fuerunt. Has Codex non confirmat; vult autem ut qui deliquerint contra praescriptum c. 827, quo omnis etiam species negotiationis a stipe missarum arcetur, vel c. 828, quo tot iubentur celebrari et applicari missae quot stipendia accepta fuerint, vel c. 840, § 1, praecipientis ut missas transmittens acceptas stipes manuales missarum integre transmittat, ab Ordinario suo pro gravitate culpae puniantur, non exclusa suspensione, aut beneficii vel officii privatione, vel, si de laicis agatur, excommunicatione (c. 2324).

282. — VI. Indulta S. Sedis culpas in foro externo condonare et plures obligationes remittere potest, cum non paucos defectus ex thesauris Ecclesiae compensare queat.

Propter eandem rationem, quaedam in antecessum indulgere potest quae secus prohiberentur, praesertim cum non semper constet agi de lege naturali. Et quando prohibitio est iuris positivi, eius interventus arcet excessus quorum periculum legi causam dare solet.

283. — VII. De Missis Gregorianis et altari Gregoriano. — I. In Dialog. suis l. 4, c. 55 (M. 77, 410 ss.) S. Gregorius refert trigesima die a flammis piacularibus liberatam fuisse animam monachi Iusti pro quo imperaverat ut, per triginta dies stricte continuos, sacrum celebraretur. Inde invaluit pius usus *tricenarii Gregoriani*, quod his solis condicionibus obnoxium est, ut non interrupta series triginta missarum ab uno vel pluribus sacerdotibus, pro una eademque anima offeratur. Non ita pridem autem, 15 mart. 1884 (A. S. S. 16, 509), S. C. Indulg. piam et rationabilem esse affirmavit fiduciam de speciali efficacia missarum Gregorianarum. Efficacia ista in *Vaur. Rev. Théol.* (t. 21 (1889) p. 121) explicatur speciali S. Gregorii intercessione. Hinc consequens est, sacerdotem obligationi iustitiae derogare qui, suscepto speciali onere triginta missarum continuarum, easdem interrumpat, nisi id fecerit ex indulto S. Sedis, quae defectum supplere potest. Sic non obstat tricenarii virtuti interruptio trium dierum in fine hebdomadae sanctae: sic decreto 26 maii 1918, S. Paenitentiarum facultatem fecit ut 29 iun. istius anni sacerdotes interromperent tricenarium, ut missam ad intentionem S. Pontificis pro pace celebrarent. Verum, secluso interventu auctoritatis apostolicae, sacerdos qui missas Gregorianas dicat disiunctas, rationabili specialis fructus spe-oblatorem stipendii privat. Si autem, ut fieri solet, onus istud maiore stipendio compensatum sit, incrementum istud sine titulo sibi servat. Cfr. decr. S. Officii 11 dec. 1912 (A. A. S. V, 32, 33).

Quid igitur ei faciendum superest qui, distractus, seriem interruperit? Si, propter istam obligationem, stipendium non est auctum, detrimentum facile compensabit celebrando, cum beneficio altaris privilegiati, non nullas missas quibus triginta compleat, vel unam privilegiatam addendo, si iam trigesies sacris operatus fuerit. Cum autem vetitum sit pro missa qua privilegiata maius stipendium petere, si pro Gregorianis missis maiorem taxam percepit, vel agere debet ut supra, restituendo incrementum, vel curet

ut missa dicatur ad altare Gregorianum Urbis, aut instar Gregoriani privilegiatum, vel a S. Paenitentiarum modum supplendi petat.

Namque censent *specialem* efficaciam triginta missarum, connecti eandem cum una missa quae dicatur ad altare Gregorianum quod Romae exstat in ecclesia montis Coelii. Etenim, praeter communem rationem altaris privilegiati, specialem dicitur pro animis purgatorii habere virtutem, cuius persuasio, eodem S. C. Indulgentiarum decreto probata, eandem ferre explicationem videtur. Perinde dicas de altaribus Gregorianis *ad instar*, quae post decr. S. Officii 11 dec. 1912 non iam nova conceduntur.

ART. III. — De valida et licita applicatione missae.

284. — I. Applicationis auctor. — Solus *sacerdos offerens* Missam valide, per suam intentionem, applicat, nec in cuiuspiam Superioris potestate est, applicationem istam efficaciter mutare vel impedire: est enim actus potestatis sacerdotalis, cuius valor ex caractere pendet.

285. — II. Subiectum cui, capax. Prorsus incapaces sunt *damnati*. — *Beatis* impetrari possunt cultus et honores externi; et iam ipsis in honorem cedit, ut ob dona quae Deus ipsis elargitus est grates Deo referamus.

Suntne reliqui omnes capaces: id, ante Codicem, non erat extra controversiam. Plures, v. g. Card. Billot, *De Euch.* th. LV, negabant directam applicationem missae ut operis operati licite vel valide fieri posse iis viventibus qui sunt extra Ecclesiam, cuius sacrificium N. L. est bonum proprium (1). Idem tamen concedebant sacrificium pro prosperitate et pace Ecclesiae indirecte in conversionem infidelium et haereticorum redundare, quibus, ceterum, Ecclesia suam impetrationem applicare potest. Plerique tamen admittebant fructum *impetrationis* ab omnibus viatoribus et animis purgatorii participari posse et de solo fructu *satisfactionis* dubitabant essentne annon capaces non baptizati. Cfr. Lehmke, II. 242. Sacrificium

(1) Idem tamen Card. Billot l. c. existimabat missam omnibus etiam non baptizatis qui sint in purgatorio prodesse posse, cum ibi, suppressa distinctione animae et visibilis corporis Ecclesiae, sint omnes simpliciter de mystico corpore Christi.

tamen crucis pro omnibus oblatum est, et missa non est nisi istud sacrificium continuatum seu renovatum. Quare c. 809 benigniorem sententiam, secutus est, et missam omnibus viatoribus et animis purgatorii prodesse tacite admittit, cum pro omnibus illud offerre permittat.

286. — III. Subiectum cui licitum. — Principium est: Pro omni subiecto capaci, quod Ecclesia non excludit, licet offerre sacrificium. Iamvero, novo suo iure, Ecclesia c. 809 nec infideles nec acatholicos excludit; a publica tamen applicatione excludit *excommunicatum*: pro quo igitur privatim tantum ac remoto scandalo, missam applicare licet; *vitandum* autem simpliciter excludit, ita ut pro sola eius *conversione* missam offerre sinat (c. 2262, § 2). Quare etiam post mortem suffragiis privatur. — Nihil autem obstat quin *sollemnia* fiant pro catechumeno.

Privatim fit applicatio, quando publica pronuntiatio omittitur et nomen eius pro quo celebratur in missa non exprimitur.

Scandalum hic removendum est potissimum offensio fidelium qui, in certis adiunctis, consensu facti celebrationis, eam cupidini lucri vel cuidam « indifferentismo » ascriberent.

Post c. 809 praetermitti iam possunt variae distinctiones inter haereticos et infideles quibus, nisi non nullis particularibus SS. CC. responsis, uti solebant scriptores, ita ut severius de haereticis et schismaticis quam de infidelibus dicerent. Publica vero celebratio etiam pro principe qui in haeresi defunctus sit omnino prohibetur. (Cfr. brevium Gregorii XVI, 16 feb. et 9 iul. 1842 ad episcopum Augustanum et abbatem monasterii Schyrens. O.S.B.) Cum autem regnare incipit, sollemnis functio pro regni prosperitate adornari potest.

Haecenus dicta valent de fructu missae ex opere operato. Nihil autem prohibet sacerdotem et fideles quin celebrationem vel participationem suam missae tanquam opus bonum offerant pro quolibet vivo vel defuncto qui ex natura rei non excluditur.

287. — IV. *Condiciones ipsius applicationis*. — Oportet ut applicatio sit *objective determinata* et *temporaria facta*.

1. *Confusa* enim, v. g. pro aliquo ex decem, *invalida* foret. Sed determinatio explicite vel implicate fieri potest, v. g. ut iam statuit Superior vel sacrista; ut in libello notavi. Admittitur *disiunctiva*: secundum determinationem sacristae, si quam fecerit, sine minus hac

ratione. Valide fit sub condicione iam impleta, non autem sub futura contingente: cui Titius interrogatus voluerit, pro eo qui primus stipendium offeret; nec etiam offerri potest pro eo qui prior morietur. Deus enim ad nostros mores humanos efficaciam applicationis aptasse existimatur. Valetne intentio: prout vult Deus? Alii negant, quia celebrans determinationem Deo linquere videtur; alii vero reponunt missam tunc a celebrante applicari ei cui Deo magis placet ut applicetur: quae voluntas certo est in Deo definite. Cfr. Noldin, III, 177, 3. Simili ratione missa oblata ad mentem Christi vel B. M. V. oblata censetur ad intentionem Christo vel B. M. V. magis acceptam. Nullum vero, dubium moveri potest de valore applicationis factae pro anima magis Deo grata.

Qui pluribus intentionibus satisfacere debet, celebrare potest:

a) *Secundum ordinem prioritatis iuris*: tunc per se prius celebrat pro eo qui prior stipendium solvit; si tamen iusta causa sit anteponendi aliquam intentionem quae tempore posterior sit, huius causae ratio habetur; et si plures pares sint tempore et iure, pro his simul plures missae tunc offerri videntur. Immo consent eam esse intentionem implicitam illius qui plura stipendia exonerat: implicita autem intentio sufficit.

b) *Secundum ordinem a Superiore, a distribuente definitum*. Quae etiam videtur esse implicita intentio celebrantis. Immo si qua contrarietas vel diversitas sit inter directam celebrantis et Superioris vel distribuents intentionem, celebrans ad ordinem Superioris vel distribuents se potius accommodasse putandus est. Ne autem huiusmodi discidia nascantur, satius erit praecipuis velle celebrare ad mentem Superioris vel distribuents, ac si hi nullum ordinem praestituerint, ordine prioritatis.

c) *Ad omnes intentiones simul*. Id sane fieri potest, pro definito et non nimio numero missarum quae aeque urgent. Ac tunc is modus collectivus optimus est, cum sint qui teneant fructum missae non minui singulis eo quod missa collective pro pluribus offeratur. Verum si intentiones inaequaliter urgent, a periculo cavendum est ne plena Missarum utilitate urgentiores priventur. Si nimis multae intentiones sic coniungantur, pluribus non satisfiet nisi nimis sero. Et si numerus non fuerit definitus, sed semper novae intentiones accedant, numquam aliqua integram missam obtinebit.

Quocirca, S. Paenitentiaria, 7 dec. 1892, dum collectivam ap-

plicationem licere declaravit, prudenter addidit : « dummodo missis integro satisfiat intra tempus ab ecclesiastica praxi praefinitum, nec missae retardentur quae ad certam diem vel pro urgenti causa offeruntur ».

His itaque rationibus definiiri possunt applicationes, quando stipendia a multis ignotis dantur, v. g. in capsula communi dispositae reperiuntur. Nec refert intentiones istas inter plures sacerdotes dividi. Ac probati auctores, immo ipsa S. Paenitentiaria, in responso suo 7 dec. 1892 (*Anal. eccl.* II, 33), valde benigne interpretantur istam obligationem definiendi applicationem, ita ut censuant satisfacere eum qui, de nullo ordine explicite cogitans, singulas ex pluribus acceptis missas dicat « ad dantis intentionem ». Aliud tamen est usus toleratus, alius usus commendatus. Et sane negari non potest magis pie, magis reverenter erga missae sacrificium, magis accommodato ad mentem oblatoeum facturum, qui, prout copia est, missas accipit vel distribuit ita ut celebrantes noverint cuiusnam generis applicatio postulata fuerit : pro aegrotis, pro defunctis, in gratiarum actionem. Nec inutile fuerit eisdem liberalioris elemosynae fieri conscios, ut maiore attentione et fervore respondeant munificentiae benefactoris.

De isto intentionum ordine, cfr. Lehmkuhl, *Theol.*, II, 157, et *Casus* II, 207, 206; Ferr. res, II, 459-461; Noldin, III, 177, 179.

288. — 2. Praeterea *tempestive* applicatio facienda est, i. e. a) vel *ante sacrificium*, et, quia rationem habet donationis, applicatio semel facta permanet nisi revocetur, ita ut sufficiat generatim applicatio *habitualis* ex intentione quae, v. g. initio mensis, concepta fuit : — b) vel *inter sacrificium*. Et quia sacrificium nondum est perfectum, probabiliter sufficit applicatio quae inter priorem et alteram consecrationem facta sit.

Obicit quidem Palmieri, IV, 1040, hanc intentionem non influere in totum sacrificium, cum adveniat postquam pars eius essentialis transierit. Sed sacrificium non componitur duabus partibus essentialibus successivis, verum est una actio quae prima consecratione inchoatur, altera perficitur. Post priorem consecrationem, sacrificium nondum est, nec prom applicatur; simul cum altera consecratione est et applicatur. Facta post sacrificium seu post utramque consecrationem non valet, quia nequit

sacerdos suspendere effectum qui, quando sacrificium existit, statim producitur.

289. — **Corollaria seu Scholia.** 1. *Facta viventi* quem *mortuum* existimabas, applicatio missae pro defuncto imperatae, stricte loquendo non valet. Finis enim delendi poenas quae post mortem luendae supersint, per missam obtineri nequit. Attamen, si persona sit *pia*, cuius culpa ante mortem existimari possint deletae, applicatio fructus satisfactorii uberior et certior est si fiat viventi quam defuncto. Igitur si volueris, quod facile praesumi potest, ei quem mortuum putabas, absolute tribuere fructum satisfactorium, ipsi magis prodes quam si mortem expectaveris. Quare probabiliter tunc supponi potest celebrationem ab oblatore ratam haberi. Cfr. Noldin, III, 179, 3, quid magis generaliter concedere videtur.

2. Qui plures intentiones *inter se repugnantes* conceperit, praevalet applicasse missam censetur. *Per se* autem praevalet intentio *posterior*, etiamsi sacerdos ita dispositus fuerit ut, si de priore cogitasset, aliam non concepisset. Ut posterior non praevalet, oportet ut prior voluntas tam absoluta fuerit ut alteram virtualiter in antecessum irritaverit. Quod si non constet, nihil restat nisi ut sacerdos sequenti die pro alterutra duarum intentionum celebret quae re vera inefficax remanserit. Cfr. Lehmke, II, 356, 3.

Exempla. Prior intentio censetur praevalere, si debita erat illa die, dum altera erat libera; si erat continuandi seriem gregorianam, dum altera intentio, etiam pro stipendio, differri poterat; si celebrans missam acceptam pro defuncto applicet defunctae per errorem: in hoc casu praedominans est intentio celebrandi ad intentionem petentis. Cfr. Noldin, III, 179, 3 et Berardi, *Praxis Confessarii*, n. 3515.

3. Si applicatio *omissa* fuerit vel *invalide* facta, fructus ex opere *operantis* proderit sacerdoti celebranti; ex opere *operato* manebit in thesauro infinito Ecclesiae, nisi existimes tunc, implicita celebrantis intentione, missam sibi applicari.

Dantis autem seu offerentis stipendium haec existimatur esse intentio, ut missa ei inutilis cui applicatur

cedat in bonum suum vel suorum, vel illorum quibus est maxime obligatus. (Cfr. Lugo, d. 19, n. 225 ss.; Lehmke., II, 255.

290. — Applicationis divisio inter plures. — 1. Fructus missae *eucharisticus*, *impetratorius*, *propitiatorius* et *satisfactorius*, per se dividi et alii aliis applicari possunt.

2. Qui tamen ex *instituta* pro aliqua intentione litari debet, nihil solido fructui detrahere permittitur, et solum, salva integritate applicationis huic intentioni, alteram concipere potest.

3. Qui solum ex *obedientia* aut *statuto* ordinis missam applicare debet, videtur pluribus, v. g. Bucceroni, III, 621 et Gury post Gobat posse dividere fructus, quia id fiat, incolumi fine legis, et obligatio ultra finem legis extendenda non sit. Praecepta itaque pro alio atque defuncto missa, ad liberandam animam applicari praeterca possit; praecepta in gratiarum actionem, liberam siverit esse dispositionem de fructu impetratorio, propitiatorio, satisfactorio.

Plus tamen iuvantur animae defunctorum, si ipsis, una cum satisfactorio, applices quoque fructum impetratorium, praesertim cum sentiant nonnulli, per impetrationem fieri applicationem satisfactionum Christi. Itaque fere semper ratio erit aliter agendi, ita ut auctor benignae sententiae, Gobat, fateatur se numquam eadem usum esse.

4. Qui sola *liberali* promissione tenetur, nullo obstaculo praepeditur a divisione fructuum inter intentiones quae simul libere susceptae sint et diversae sint rationis, ut gratiarum actionis et satisfactionis pro defuncto. Existimatur enim sacerdos promisisse quod minimum est. Immo nonnulli permittunt ut qui decem personis sacrum promiserit uno sacro promissa ista impleat. Sed cum hodie opinio de extensiva infinitate applicationis multo minus in schola sit recepta, et qui sacrum uni promisit non intellegatur mere partem dare sacri iam aliis promissi vel promittendi, promissarios decipere dicendus est qui non simpliciter aperiat mentem suam qua pro pluribus simul unum sacrum offerre cogitet.

5. Qui autem sacrum *roverit*, tenetur secundum suam intentionem.

291. — Quid sit *litari in secunda vel tertia intentione*, modo dicta demonstrant. Huc spectat ut, salva sub omni respectu integritate primae applicationis, fructum specialem applices intentione subsidiaria, quantum primae nihil detrahas vel si prima fuerit frustranea; vel etiam, ut roges Deum ut, nonobstante utilitate eius pro quo sacrum primario offertur, velit tamen intuitu sacrificii et hanc gratiam alteri largiri. Qua posteriore ratione, secunda intentio vix differt a speciali commemoratione facta in « *Memento* ».

292. — V. *Applicationis efficacia*. — 1. Missa est propitiatoria et satisfactoria, quatenus *efficit* vel *impetrat* applicationem satisfactionum et meritorum crucis. (Cfr. Billot, *Euch. th.* 55). Considerata *causa* impetrante principali, seu Christo, effectus missae est absolute infallibilis. — Considerato *obiecto* quod petitur, quia ex institutione sua definite dirigitur in *remissionem peccatorum*, infallibiliter, quod ad *culpas* delendas, confert auxilia actualia quibus homo se disponat ad gratiam iustificantem et sanctificantem mediante usu sacramenti paenitentiae, sive in re, sive in voto consequendam; et infallibiliter remittit *poenas* debitas pro condonatis culpis. Aliae res petitae non obtinentur infallibiliter, nisi expediant ad salutem et sint secundum ordinarias Providentiae leges. — Attento *subiecto*, poenae non remittuntur nisi quae, propter culpas dimissas, debentur ab eo qui in statu gratiae versatur. Ceteri effectus dispositionem quoque postulant; sed qualis esse debeat, minus constat. Sicut diximus in *Quaestione De religione c. De oratione*, n. 24, requiri videtur inchoata paenitentia seu conversio, ad Deum.

Defectus dispositionis vim quoque applicationis minuit. In defunctis quidem purgatorii praesentes dispositiones sunt optimae. Verum eorum capacitas secundum gradum suae caritatis vel devotionem et fidem quam in terris habebant variare potest.

Demum, applicatio missae fit infallibiliter ei viventi

disposito pro quo offertur. Fitne autem infallibiliter ei animae purgatorii pro qua missa dicitur? Alii id affirmant, v. g. C. Billot, l. c.; Bucceroni, III, 613 bis; alii tamen, quos sequitur Génicot, II, 222, idem negant: iustas enim esse posse causas in vita praeterita propter quas Deus nolit satisfactiones crucis hie et nunc ipsis prodesse, nisi fortasse per plura sacra oblata et satisfactoria viventium opera placetur. Haec opinio facilius explicat asum saepissime offerendi sacrum pro eadem anima.

Cum ergo de infallibili applicatione viventi disposito non dubitetur, minime improbandi sunt qui per celebrata sacra sibi suffragia praecipiant. Cfr. Ball. Palm., IV, 1044.

ART. IV. — De modo, tempore et loco celebrationis missae.

§ 1. — DE MODO CELEBRATIONIS.

293. — 1. Distincto et antiquiore praecepto quam servandi *ieiunii naturalis* pro communione eucharistica, sacerdos celebrare debet ieiunus (c. 808). Quare dispensatio ab hoc ieiunio supremæ C. S. Officii reservatur (c. 247, § 5). Naturalis ieiunii ratio infra, ubi de s. communione, explicabitur.

Nequit ergo dici cum Suarez, *Sacr.* I p. d. 82. et Lugo, d. *Euch.*, d. 15, n. 69, non plus esse celebrare quam communicare absque ieiunio, et dispensatum ad hoc dispensari ad illud; et historice errant qui putent propter solam communionem missae ieiunium sacerdoti celebranti esse impositum.

Ipsa tamen severa lex celebrandi servata a media nocte ieiunio naturali quasdam admittit exceptiones: a) Propter *divinum* praeceptum quod magis urgeat. Quare ad *integrandum sacrificium* procul dubio ieiunium posthaberi potest et debet. Casus potissimum occurret, si nullus reperiatur sacerdos ieiunus qui complere possit sacrificium alius sacerdotis qui post consecrationem, saltem unius speciei, morbo correptus fuerit; vel si pro vino aquam vel oleum adhibuit, et hoc, sumpta parte aquae vel olei, advertat; vel si, post sumptam ablutionem, reperiatur hostiam consecratam vel fragmenta consecrata quae decenter

servari usque ad alterum sacrum non possint. Et qui post consecrationem recordatur se non esse ieiunum, ipse non ieiunus sacrificium perficere debet. — *b)* Ad *ministrandum viaticum* alicui qui divino viatici praecepto nondum satisfecit, plures quoque permittunt celebrationem a sacerdote non ieiuno. — *c)* Ut *scandalum* vitetur, si sacerdos sacrum quod inadvertenter inchoavit non ieiunus, abrumperere ante consecrationem nequeat sine periculo scandali vel infamiae. Immo fieri potest ut parochus die dominico sacrum sine nota omittere nequeat. Et tunc haec altera ratio facile concurret, plures futuros esse qui, quamvis id possint et debeant, non se conferant ad vicinam ecclesiam ut praecepto satisfaciant. Verum, ex decl. S. Officii 2 dec. 1874, ecclesiastica lex de ieiunio ante celebrationem gravior est quam lex de audiendo sacro. Quare quod populus missa privandus sit, haec ratio non sufficit. Cfr. Noldin III, 153, 6. — *d)* Per *epikeiam* non pauci concedunt ut neo-sacerdos qui, distractus, clam ieiunium violavit, si concurrant adiuncta gravissimorum incommodorum, primitias celebrare possit.

294. — Sacerdos *consciens peccati mortalis* sine praemissa confessione sacramentali celebrare vetatur. « Si, deficiente copia confessarii et urgente necessitate, elicitio tamen perfectae contritionis actu, celebraverit, quamprimum confiteatur » (c. 807).

Praecepto hoc Tridentini Concilii, s. 13, c. 7 et can. 11, ubi contrarium docentes excommunicantur, Ecclesia definivit probationem quae ex Apostolo 1 Cor. 11 est necessaria: sive sit mera declaratio iuris divini, quod multi cum Suar. tenent esse magis probabile, sive sit lex ecclesiastica, sicut alii opinari videntur.

Consciens non est peccati mortalis qui, in antecedente confessione, mortale peccatum, sine culpa sua non accusavit, nec qui serio dubitat de commissa culpa gravi. Hi ergo praecepto confessionis non tenentur. Debetne autem actum contritionis elicere vel conari qui prudenter timet ne sit extra statum gratiae? Id summo opere commendandum est; auctoritas tamen eorum qui existimant probabilem dispositionem sufficere, non permittit ut strictam obligationem urgeamus. Cfr. d'Ann., III, 249 (7).

Saepe circumstantiae moralem afferent certitudinem gratiae vel peccati. Quare nimis timoratus dehortandus erit a confessione quae efficaci monitione vel adeo iunctione sacerdoti laxioris conscientiae imponenda est.

Tria autem requiruntur ut qui conscius sit peccati gravis, sine confessione celebret: *urgens necessitas celebrandi, inopia confessarii, actus perfectae contritionis.*

1. *Urgentem necessitatem* non praebet per se privatio stipendii, sed periculum mortis, necessitas consecrandi hostiam pro morituro, vitanda nota vel infamia, necessitas celebrandi ut die festo populus interesse sacro possit, aut, *pro paroco*, celebratio ex officio, qua fieri potest ut etiam singulis diebus teneatur. Quibusdam sufficit ratio celebrandi, si secus sacerdos nullam missam audire queat, verum id minus probandum putamus. Cfr. tamen Lugo, *Euch.*, d. 14, 115. 116 contra Suarez, *De Sacr.*, 1 p., s. 4, d. 66. Qui inter celebrandum mortale committat aut recordetur, moraliter recedere nequit. In Missa sollemni fortasse sacerdoti assistenti, confiteri sine nota possit, sed istius confessionis obligatio, ut infra videbimus, non adeo certa est, propter rubricam.

3. *Confessarius desse* censetur, non si absit cui sacerdos solet et cuperet confiteri, vel cui devotius aut utilius confiteretur, sed a) si nullus sit praesens et, spectatis adiunctis personae debilis, senioris, negotiis distentae, vel viarum, caeli, et brevis temporis, absens sine magna difficultate adiri nequeat. Talis esse potest temporis angustia ut ne sacerdos quidem qui quinquaginta passibus a celebraturo separatur praesto esse censeatur. Olim existimabant incommodum sufficiens per se haberi superanda distantia leucae unius vel unius cum dimidio. Nunc ipsa facilitas ex via ferrea fortasse orta attendenda est. Lehmk., II, 206. — b) Si nullus adsit nisi *ignarus* idiomatis vel *carens iurisdictione*, aut excommunicatus vitandus, vel cui non possis confiteri sine gravi *damno* tuo vel alieno. Casus de confessario qui iurisdictione in reservata careat nunc iam non ponitur, cum, ut postea explicabitur, in ea necessitate possit quivis confessarius a reservatis directe (sed interdum cum onere recurrendi ad Superiorem) ab-

solvere. — Si angustia temporis non permittat confessionem completam, alii, ut d'Ann., III, 708, obligant sacerdotem ut accuset quae possit; alii vero, ac merito, dubitant de ista obligatione confessionis dimidiatae, saltem si sacerdos potest se existimare contritum. Sic Lehmk., II, 206.

Solo *incommodo* quod confessioni *extrinsecum* sit, sacerdos obligatione confessionis sacro praepoⁿendae excusatur. Quare nec infamia quam patitur paenitens ipse vel eius religio apud confessarium, obligationem tollit: damnum enim famae obligationem confitendi consequitur per se, nec magnum est propter sanctitatem sigilli. Adiuncta tamen peculiaria familiaritatis, venerationis qua senex honoratur a iuvene cooperatore, damnum istud facere possunt extraordinarium, ac talem verecundiam parere quae moraliter invincibilis sit.

Quare excusant tunc nonnulli sacerdotem qui in necessitate celebret cum contritione perfecta et animo confitendi quam primum alius confessarii copia detur.

Accidere autem potest ut fragilis sacerdos multo benignius rem sibi applicet et se excuset a confessione, etiam si optionem quattuor vel quinque confessariorum habeat, quia eodem tecto cum omnibus vivat, omnibus sit notus, etc. Quid prudenti confessario agendum superest, si sacerdos paenitens talia revelet?

In hac re sedulo distinguenda sunt quae positive permittere, quae tacite tolerare possumus et quae aperte damnare et prohibere debemus. Si adiuncta extraordinaria respiciant unum vel, summum, alterum confessorium, sublata omni alia copia, positive permittere possumus ut omittatur confessio, secus necessaria, praesertim cum facile accedat verum scandalum iunioris qui enorme senis peccatum noverit. Si autem plurium optio fuerit, omissionem confessionis approbare non possumus. In casu tamen speciali, ubi paenitens sibi conscientiam sic formaverit et facile in desperationem moralem caderet, post factum, tacere licebit vel rem eius conscientiae permittere. Si autem de sacerdote agatur qui pravae consuetudini indulgeat, ita ut non raro sine confessione celebraret, eius excusatio repellenda est. Verum oportet ut inter confessarios quorum copiam habere solet, unum seligat cui vulnus animae suae candide aperiatur. Atque interdum facilius ipsi erit ut ante confessionem praemittat colloquium cum confessario quem selegerit, se declarat miserum, indigentem auxilio. Confessarius parumper humanus ipsa alterius fiducia movebitur ut talem paenitentem ea benignitate excipiat quae omnem confessionis diffi-

cultatem auferat. Ita agere debemus, quia tolerare non possumus habituales istius praecepti omissionem, quae reverentiam erga ss. sacramentum et horrorem peccati mortalis simul non leviter imminueret.

3. A confessione excusatus, *contritionem* negligere numquam potest. Quid autem si ne conteri quidem possit? Nonnulli, citati a S. Alph. l. 6, n. 262, valde tunc dubii haerent. Sed melius alii, v. g. Lehmke, II, 207; Ball. Palm., IV, 916, ex mente S. Alph. respondent contritionem saltem existimatam omnibus praesto esse. Namque, ut diximus in priore parte speciali, n. 54, actus caritatis non est difficilis putandus, et qui vere peccato renuntiat gratiae contritionis perfectae facile obtemperat.

Sacerdoti qui, omissa confessione per se necessaria, sacrum celebraverit, *novo praecepto* adigitur *quam primum* confitendi. Quam primum, i. e. intra duos vel tres dies, ac proin non neglecta confessionis occasione, si qua unica intra triduum praevideatur futura. Ac manifestum est confessionem ante alterum sacrum instituendam esse, nisi eadem necessitas celebrandi et eadem confessarii inopia perseverent.

Praeceptum istud imponitur sacerdoti qui a confessione legitime excusabatur, non autem ei qui sacrilege celebraverit: hunc lex sine utilitate novo sacrilegio gravaret; neque probabiliter eum obligat qui tantum post consecrationem status peccati meminit, cum is ignorance seu inadvertentia potius quam necessitate excusetur. Immo d'Ann. III, 409 admittit quod Lugo, d. 14, n. 746 sat verisimile existimabat, a speciali praecepto confessionis excusari eum qui, vix post inceptam missam, letale recordetur vel admisit: hi appellant rubricam missalis, *De defectibus*, 8, 4 quae ei qui in ipsa celebratione recordetur se esse mortali inquinatum. id solum praecipit: « conteratur cum proposito confitendi et satisfaciendi ».

295. — 3. Vetatur in Ecclesia latina plurium *concelebratio*, excepta missa ordinationis presbyterorum et consecrationis episcoporum.

296. — 4. Excepto die nativitatis Dominicæ et commemoratione omnium fidelium defunctorum, quibus ter

litari omnibus facultas est, non licet sacerdoti plures in eadem die celebrare missas, nisi ex apostolico indulto aut potestate facta a loci Ordinario (c. 806, § 1).

Ex iure communi, Ordinarius non potest eidem sacerdoti nisi duas missas eadem die permittere; idque solum in die festo de praecepto, et quia iudicat notabilem fidelium partem non posse, propter penuriam sacerdotum, missae astare.

Facultas in *die Nativitatis Domini* nulla condicione circumscribitur. Facto enim verbo cum Sanctissimo, 26 ian. 1920, S. R. C. contra atque 11 ap. 1844 in Barcinon. ad 3 (C. R., n. 2802) responderat, declaravit licere sacerdoti qui, ob debilitatem visus aliamve iustam causam ex indulto apostolico, cotidianam missam votivam aut defunctorum celebrat, ut eandem prorsus missam ter dicat. Eandem intellegimus, vel votivam cui assuetus est, vel etiam, ex mente legislatoris, unam ex tribus pro illa die assignatis (A. A. S. XII (1920), 122). Qui vero unam tantum missam celebrare velit, sumere debet missam quae horae celebrationis respondeat: i. e. in nocte primam, in aurora, alteram, in die, tertiam (S. R. C. 19 iun. 1875 (n. 3354); 13 feb. 1882 (n. 3767 ad 21). Qui duas tantum legere maluerit, quod ipsi integrum est (S. R. C. 19 iun. 1875, n. 3355), si eas separet, observet horam celebrationis, si unam dicat in nocte, altera in aurora vel die. Si ambas dicat in die, alterutram duarum priorum omittere posse videtur.

In *die autem Commemorationis omnium defunctorum*, una e tribus missis gratis applicari debet in suffragium omnium fidelium defunctorum, altera gratis quoque, ad mentem S. Pontificis, tertia pro stipendio ad arbitrium sacerdotis dici potest. Libera autem optio fit sacerdoti eligendi quamnam e tribus missis dicat pro stipendio, quamnam ad mentem S. Pontificis vel pro omnibus defunctis (cfr. resp. S. C. C. 15 oct. 1915 ad 1; A. A. S. VII, 479, 480). Gratuitas autem duarum missarum ita severe intellegitur, ut ne quidem titulo laboris extrinseci quidquam recipi possit; nec intentiones in die commemorationis praescriptae in aliam diem differri possint, recepto triplici stipendio in ipsa die commemorationis omnium defunctorum (S. C. C. resp. cit. ad 3 et 4). — Qui vero unam tantum missam celebrat, primam, quae propria est diei, celebrare debet; qui duas tantum legit, ad primam addat eam quae secundo loco praescripta est. Semper autem integrum est pro una missa stipendium accipere; et qui duas tantum legit, alteram ex duabus pro omnibus fidelibus defunctis applicare debet,

ita ut ad mentem S. Pontificis tunc solum litandum sit, cum tres missae celebrantur (cfr. resp. S. R. C. 28 feb. 1917; A. A. S. IX, 186, 187),

Qui vero ex indulto S. Sedis missam votivam vel pro defunctis cotidie legere permittitur, ter eandem missam dicere nunc potest ex supra relato responso 26 jan. 1920 (A. A. S. XII, 122). Specialia iura quorundam regionum cfr. Ferreres, II, 487.

Quod ad *potestatem Ordinarii loci*: dies festus de praecepto intellegitur dies festus quo populus re vera missam audire debet (Gen. II, 239; Noldin, III, 266); *notabilis pars* fidelium supponit saltem viginti personas (d'Ann. III, 405 (55)). Consuetudo tamen centenaria plus permittere potest, si Ordinarius iudicet eam prudenter tollere non posse (c. 5).

Necessitas ista populi potissimum habetur, quando unus sacerdos duas parochias distantes administrat, nec alter est qui in altero loco celebret; vel etiam quando, ob causas varias, populus nequit moraliter totus ad unicam missam convenire (causae istae frequenter occurrunt).

Facultas ista binandi propter populi necessitatem, *realis* est, ita ut quicumque sacerdos vices agat eius cui facta est ea uti possit. Ac cessat cum necessitate. Quare, adveniente forte alio sacerdote qui missam hora populi consuevit dicere velit, facultas binandi reipsa aufertur. In casu autem improvisae necessitatis, ut si alter duorum sacerdotum qui in parocchia celebrare solent subito aegrotaverit, nec alius suffici possit, sacerdos qui superest, modo sit ieiunus, licentiam Ordinarii praesumere potest (Noldin III, 266).

Indulta S. Sedis conceduntur ut diebus non praeceptis sed magnae devotionis populus universus missam audire posset, ut in regione ubi rara est occasio missae omnes transeuntis sacerdotis occasione uti possent. Benigniora indulta interdum quibusdam piis communitatibus concessa sunt. Propter causas extraordinarias, ut in recenti bello, vel in regionibus mexicanis, tres missae permisae sunt.

Ante Codicem, complures episcopi quinquennales facultates obtinere solebant quibus, praeter alia plura, binationem propter alias causas ac necessitatem populi qui secus praecepto audiendae missae satisfacere non poterat, concedere mittebantur. Verum indulta ista restituta non sunt. Immo de facultate permittendi binationem omnino tacetur in novis formulis ampliarum facultatum quas S. C. P. F. Vicariis et Praefectis apostolicis largiri solet.

In extraordinaria necessitate celebrandi ut infirmus in imminente mortis periculo constitutus *viatico* refici possit, plures auctores binationem concedunt.

297. — Missa **complete** dicenda est. Numquam, ne urgente quidem extrema necessitate, licet alteram materiam sine altera consecrare (c. 817). Et si sacerdos qui litari coeperit, peracta una vel altera consecratione, sacrificium perficere non possit, alter sacerdos missam complere debet. Nec (deficiente digniore) obstat ipsum non esse ieiunum, vel esse excommunicatum aut irregularem. Post horam tamen, *moralis* unio non iam censetur certo adesse, ita ut, manente tamen facultate, *obligatio* suppleri non iam urgenda sit.

1. Numquam igitur cuiquam qui ciborium consecrare omisit licebit repotere consecrationem, etiam ut multos sacra dape reficere possit. Sed ex alia ecclesia afferendae sunt species consecratae; et, si ne hoc quidem fieri possit, per se communicaturi dimittendi sunt, sacrae dapis experies. Si tamen timendae sint irae, blasphemiae, aut alia scandala, praesumenda potius erit licentia binandi, cum hoc nulli praecepto divino repugnet.

2. Advertens ante communionem solam priorem speciem consecratam esse, v. g. propter ineptam materiam, alteram apponat et statim consecret, resumendo a verbis *Simili modo*. Si id advertat postquam sumpsit sacram speciem, sive ex gustu sive alio modo ineptam materiam alterius consecrationis adverterit, per se utramque speciem apponat, offerat, consecret et sumat. In loco tamen publico, ad evitandum scandalum, rubrica permittit ut sola apponatur species quae defuerat (*De defectibus missae*, IV, 5); Suarez, *De Sacram.* p. I, d. 68, s. 6 et d. 85, f. 4, fere aequo loco habet ut quis utramque consecrationem repetat (1), vel alteram tantum quae fuit invalida. Priore modo, certius unum perficis sacrificium, sed incompletum manere videtur prius sacrificium cuius una tantum species consecrata fuit. Altero modo, unam quam peragas consecrationem magis coniungis cum priore; sed minus constat posse, post sumptam unam speciem, altera consecratione integrari sacrificium. Tamburini, *Exped. sacrif.*, l. 2, c. 8 et Lugo, *De Sacram.* d. 15, s. 4, monent ab eo qui advertat aquam pro vino appositam fuisse dum eam ore excipit, intentione bibendi sanguinem Christi, aquam istam exspui non debere: obstat periculum

(1) Utramque vero materiam extra missae celebrationem consecrare numquam fas est (c. 817).

reiciendi fragmentum hostiae consecratae, et ipsa irreverentia. Qui post missam, in sacristia, errorē alterius consecrationis noverit, nihil supplere debet, nec poterit (Suar., *De Sacr.*, 1 p., d. 85, s. 1).

3. *Ante canonem*, si celebrans recordetur cuiuspiam impedimenti ex fracto ieiunio, commisso peccato, contracta censura, et possit sine nota discedere; vel si excommunicatus vitandus sacro interesse praesumat, missam vel *abrumper*e debet vel *interrumpere*, donec impedimentum sublatum sit.

298. — Missa dicenda est sine interruptione, nisi excuset iusta causa, quae « canone nondum coepto gravis esse debet; eo coepto, gravior; consecratione facta, gravissima » (d'Ann., III, 404).

Itaque, interrumpere licebit: 1. Post *evangelium* ob contionem, vel processionem excipiendam.

2. In gratiam supervenientis principis, episcopi, Cardinalis, vel turbae peregrinorum, qui alias missam totam non haberent. Tunc plures permittunt ut sacerdos, qui *nondum ad oblationem* pervenerit, omnia iterum incipiat. Videndum est quid usus locorum habeat.

3. Urgente gravi necessitate vel propria, v. g. morbi, vel proximi, ut si moriturus sacramento necessitatis sit iuvandus. Ad conferenda Viaticum et Extremam Unctionem, quae non sint sacramenta necessitatis, missam inter consecrationem et communionem interrumpere non licet, nisi servato conspectu altaris, vel saltem in loco eiusdem contignationis, ex quo vox sacerdotis audiri possit. Cfr. S. R. C. 19 dec. 1829 ad 1 et 2 (n. 2672); et feb. 1874 ad 1 et 2 (n. 3322), et d'Ann. III, 404 (37). Immo melius, cum Lehmke, II, 339, distinguemus absolutionem, et iteratam, ex sola devotione, administrationem Viatici. Absolutionem permittemus in omni loco sat vicino ut sacerdos vestes sacras exuere non debeat; iterati ex devotione viatici administrationem, in locis modo dictis. — Sacerdos, subinde ad altare reversus post consecrationem, missam simpliciter prosequetur, nihil repetendo; siante consecrationem, idem agat modo infra horam redierit. Post moram longiorem, ab initio iterum ordietur.

299. — Missa dicenda est post piam **praeparationem** et cum devota gratiarum actione (c. 810). Ut huic congruum tempus, quartam saltem horae partem, tribuas, suadent doctores, suadent fructus copiosissimi ex hac devotione colligendi.

In ipso Missali proponitur « praeparatio ad missam, pro *opportunitate* sacerdotis facienda », additur autem gratiarum actio quae,

quatenus constat antiphona « Trium puerorum », cantico « Benedicite », psalmo « Laudate Dominum », paucis versiculis cum tribus orationibus, ad rubricam *praeceptivam* pertinet. Non constat tamen rubricas istas obligare sub peccato. Verum valde laudabile est ut sacerdos praeparationem saltem ex parte faciat qualis in missali indicatur; praeceptam autem gratiarum actionem memoriter ad-discat, cum recitanda sit dum ab altari receditur et vestes exuuntur.

300. — Missa dicenda est sine presbytero assistente, nisi celebrans usu pontificalium fruatur (c. 812), vel id fiat prudentiae causa, v. g. ad iuvandum caecutientem aut caecum, aut neomystam, vel celebrandum in mari, — sed cum uno ministro *inserviente* et *respondente* masculini sexus. « Minister missae inserviens ne sit mulier, nisi deficiente viro, iusta de causa, eaque lege ut mulier de longisquo respondeat, nec ullo pacto ad altare accedat » (c. 813).

Sub mortali requiritur minister, et prohibetur ministratio feminae ad ipsum altare. Causa cur celebres sine ministro sufficiens erit si in festo praecepto missae interesse aliter nequeas.

Minor causa sinit adhibere ministrum qui nesciat respondere, aut, deficiente ministro, admittere feminam, praesertim monialem vel sororem, quae de longinquo respondeat, dum sacerdos cetera solus peragit. Eam sine iusta causa admittere non excedit veniale; deficiente vero ministro, licet ex sola devotione. Si vero minister abierit nec, aliquantulum expectatus, redierit, communiter permittunt ut sacerdos inceptam missam solus prosequatur, maxime si oblatio facta sit (d'Ann. III, 401).

301. — Missa dicenda est in vestitu praescripto. — Ipse c. 811, § 1 postulat ut missam celebraturus vestem convenientem deferat quae ad talos pertingat, praeter praescripta ornamenta sacra; § 2 iubet ut sacerdos abstineat pileolo et anulo, nisi sit S. R. E. Cardinalis, episcopus vel abbas benedictus, aut apostolico indulto id ei permittatur.

Itaque, 1. De *vestibus praescriptis*. Sunt autem: *amictus* et *alba*, quae debent esse ex lino vel cannabe, minime autem ex gossypio; *cingulum*, quod, non tamen reprobata alia materia, magis convenienter ex lino vel cannabe conficitur; *manipulum*, *stola*, *casula*, quae non possunt ex toto esse talis materiae unde vestes communes fiunt, sed saltem fila serica superimponenda sunt.

Praeferenda est materia serica aut pretiosa; admittitur tamen subserica vel tramoserica. Prorsus excluditur materia vilis et etiam textura vitrea, ne fragmenta decidant in corporale et sacrum calicem et dein a sacerdote, non sine periculo suo, sumantur. Cfr. Lehmk. II, 316. Extremae partes amictus, albae ornari possunt textu denticulato, varias figuras reddente; ac, pro diebus sollemnioribus, admittitur alba quae a cingulo deorsum fimbriis seu reticulo ornata sit.

Sacerdos debet quoque esse calceatus, sed crepidae sufficiunt.

Mortale est litari sine ulla veste sacra, vel omittere simul manipulum et stolam. Defectus albae vel casulae tantus est, ut vix, et ne vix quidem, omitti possint ad viaticum conficiendum et ministrandum. Gravis autem necessitas, ut viatici deferendi, scandali populi qui die festo missam exspectet, ab aliis vestibus ferendis, etiam quae sub gravi praecipiantur, excusabit. Rationabilis causa, ut ipse fervor devotionis, excusabit defectum per se venialem.

Aequè illicitum est celebrare sine vestibus sacris et sine vestibus benedictis, cum per benedictionem sacrae fiant. Attamen gravis causa, ex modo indicatis, videtur permittere ut albam et casulam induas non benedictas, cum nulla exterior irreverentia appareat. Cfr. Ball. Palm. IV, 1083. 1084.

Casulae color sub veniali praescriptus videtur. Per accidens ex scandalo, ut si, in magna sollemnitate nigro utaris, vel ex gravi violata episcopi praescriptione, mortaliter in hac re peccari poterit. Nec flavus color, nec caeruleus (sine privilegio) admittuntur. Rosaceus in sola tertia dominica Adventus permittitur. Aureus pro albo, viridi et rubro (non pro violaceo vel nigro) adhiberi potest. Non potest una casula, quae varios referat colores, plurium vices explere, sed colore dominante usus circumscribendus est. Episcopus tamen usum casularum multicolorum ecclesiis pauperibus permittere potest, donec istae casulae consumantur. Varius cingulorum color non prohibetur.

2. De vestibus prohibitis. Inter missam, usus pileoli rubri Cardinalibus, violacei episcopis et abbatibus seu praelatis nullius nunc ipso c. 811, § 2 coll. cum 325, permittitur; usus pileoli nigri vel albi (pro vestium colore) omni abbati benedicto (c. 811, § 2). Idem anulo uti possunt. Aliis usus pileoli per totam missam sub

gravi prohibetur; sub levi si istud auferas a canone ad communionem. Quare, ex repentina et non permanente causa infirmitatis, etc. cooperto capite (excepto canone ad communionem) celebrare, non erit illicitum etiam sine indulto apostolico. Cfr. Ben. XIV, *De sacrif. missae*, l. 1, c. 9, n. 3. Immo in loco privato, vel etiam in loco publico, si ratio astantibus sit manifesta, S. Alph., l. 6, n. 697 probabile existimat id ex rationabili causa permanente, simpliciter licere. Quod etiam post Codicem dici potest, cum necessitas indulti apostolici praecepto Urbani VIII in Missali appposito sit inducta, et canones qui ius vetus ex integro referunt ex receptis apud probatos auctores interpretationibus aestimandi sint (c. 6, 2°).

Si in qua regione, ut apud Sinenses fuit, vel adhuc est, tegere caput reverentiam prodit, detegere autem, irreverentiam, prohibitio tolli perspicitur, cum finis legis contrarie cesset. Cfr. S. Alph., VI, 897.

Usus *comae ficticiae*, quem Innoc. XII graviter prohibuit, nullo Codicis canone expresse vetatur. In pluribus regionibus consuetudo legem temperaverat (Lehm., II, 336, 3). Quare, quamvis Ben. XIV solos fictos capillos mixtos naturalibus permittat, capillitium fictum quod, ut hodie conficiuntur, naturam modeste imitetur non videtur lege exclusum. Cfr. Ben. XIV, *Syn.* XI, 9, 5; *Inst.* 34, 96.

302. — Missa ritu proprio celebranda est, ita ut panis azymus vel fermentatus, *ubique*, secundum proprium ritum, adhibendus sit, et in propria lingua rituali celebrandum sit (cc. 816. 819).

Hactenus S. Sedes celebrationem in alieno ritu fere non permisit, nisi post transitum ad eum ritum. Nuperrime tamen, ad fovendam reconciliationem schismaticorum, admittere cepit ut missionarii ritus latini, sicut et monachi qui modo collegio graeco Urbis praeficiuntur, possent se ad ritus orientales accommodare.

303. — Missa celebranda est secundum rubricas ritualium librorum, reprobata quavis contraria consuetudine; et sacerdos cavere iubetur ne alias caerimonias aut preces proprio arbitrio adiungat (c. 88).

Theologi rubricas *directivas* a *praereptivis* distinguunt. Posteriores obligant sub peccato, contra ac priores, quae mere normam dant, etsi earum violatio saepe, per accidens, cum peccato veniali coniuncta sit. Ex Trid. s. 7,

c. 13, et decreto S. Pii V in fronte Missalis, colligunt rubricas intra missam servandas, si quasdam, ut non nulli volunt, excipias, esse praeceptivas, idque, secundum materiam, sub gravi vel levi. Quod c. 818 confirmatur. Rubricae ante vel post missam probabiliter pro directivis haberi possunt.

Quid sub gravi, quid sub levi observandum sit, docemur in primis communi doctorum opinione. Dein iuvare possumus hac consideratione: « 1. Utrum reverentia s. sacramento, ex se an ex lege solum humana debita, laesa sit; 2. Utrum defectus occurrat in nobiliore missae parte, vel in ea re quam Ecclesia, propter mysticam significationem, maxime aestimet, an in alia; 3. Utrum defectus *materialiter notabilis* seu in magna quantitate sit, necne » (Lehmke., II, 327).

Tum *omissione* actionis faciendae, orationis dicendae, tum *indebita adiunctione*, tum *mutatione*, rubricae violari possunt.

304. — De omissionibus. 1. Omittere orationes inter vestiendum, aliis videtur veniale, aliis non constat esse peccaminosum (Lehmke., II, 327): sed illas praetermittere minime decet. *Lotio* autem *manuum*, etiam ante missam, non est praeceptum proprie dictum (Suarez, 1 p., Sac. d. 82, initio). Quamquam ne haec quidem est omittenda.

2. De orationibus et caerimoniis inter missam: a) Facilius grave est ordinariam quam extraordinariam partem omittere.

Hinc grave censent omittere: *Confiteor* cum aliis precibus quae in principio missae occurrunt; — Epistolam cum tractu, graduali etc. quae sequuntur: nisi epistola in missa canatur; — Evangelium primum, nisi canatur in missa; — Primam collectam cum respondentibus secreta et postcommunione; — Offertorium; — Complures preces quae ab offertorio ad canonem dicuntur; — Praefationem.

Contra, leve existimant omittere imperatam, vel ceteras commemorationes, praeter primam orationem; Gloria, Credo, Sequentiam; unam vel alteram supernumerariam epistolam, immo omnes, secundum Sporer; quod speciale occurrit in praefatione, communi-

cantes; - *Ultimum evangelium*. - Nec grave videtur omittere inebdomada sancta ipsam Passionem, et solam recitare partem quae in tono evangelii dicenda est. Qui tamen debilitate a longa recitatione excusatur, satius fecerit dicendo aliam missam de Passione Domini. — Nonnulli tamen grave existimant tot simul extraordinarias partes omittere quae notabilem quantitatem efficiant. Cir. S. Alph., VI, 404; Palm., IV, 1105.

b) Facilius gravior est omissio *in canone* facta. S. Alphonsus, VI, 405, mortale indicat « in canone omittere quamlibet *orationem*, vel eius verba ita mutare ut sensus varietur, vel aliquod verbum omittere, quo sublato, reliqua verba sensum non faciunt », — vel omittere *Pater Noster*, — vel decem nomina sanctorum

Qui solum omittat *Agnus Dei* (S. Alph. severius dicit), vel quidpiam simile, graviter peccare non videtur. Lehmke, II, 330.

c) Quod ad *caerimonias*, grave erit omittere infusionem aquae in vinum, fractionem hostiae et commixtionem, propter symbolicas significationes; — purificationem calicis vel patenae (nisi videris nullum adesse fragmentum), ob irreverentiam. — Leve vero per se, nisi ex contemptu feceris, vel cum scandalo, omittere benedictiones, genuflexiones, inclinationes, unam vel alteram crucem super oblata, vel tensionem pectoris, aut lotionem digitorum, aut solam aquam in purificatione adhibere. Plura cfr. apud S. Alph.

305. — II. De *additionibus*. 1. Quidquid, animo inducendi novum ritum adiunxeris, mortale erit. — 2. Seclusa tali intentione, quamvis facilius in additione quam in omissione graviter peccetur, addere *Gloria* vel *Credo* leve erit, nisi hoc modo missam *de Requie* graviter deformes (d'Ann., III, 401 (47)). — 3. Ex aliqua iusta causa, vel ex, parum tamen laudanda, devotione, unam collectam addere, S. Alph. veniale quidem aestimat. Perinde dicendum est de secreto interposita oratione iaculatoria. Praestat autem sola mente ciere affectus.

306. — III. De *mutationibus*. 1. *Postponere*, in privata recitatione, *Matutinum* sacro, hodie praesertim ubi tam saepe missa ab officio discrepat et psalmi plerumque nul-

Iam ad sanctum vel mysterium quod honoratur relationem habent, non demonstratur peccaminosum. Quod iam aliqui tenebant ante reformationem psalterii a Pio X effectam, dum alii id grave reputabant, S. Alph. autem, VI, 347, cum communiore et probabiliore sententia, leve: a quo veniali peccato quaelibet rationabilis causa, ut commoditas studii, itineris, excusabat.

3. *Ex causa rationabili*, fas est *deprimere vocem*, modo remaneat aliqua distinctio inter ea quae alta et ea quae submissa voce recitanda sunt. Sine causa rationabili, dicere per modum secretae quae alte pronuntianda sunt, veniale videtur (Lehmke., II, 333). — Ita tamen secreto dicere ut ne teipsum quidem audire possis, in *consecratione* facile grave erit, ob dubium quod de valore oritur (S. Alph., VI, 414 fine; Lehmke., l. c.; d'Ann., III, 253 [9]). — *Alta voce* recitare quae secreto dicenda sunt, per se non excedit veniale.

Nondum autem alta voce recitata censentur quae a solis ministris percipi possunt. Grave scandalum haberi possit si verba consecrationis vel canonis ad 40 passus audiantur: sic S. Alph., VI, 416.

307. — *Quaeres* utrum necne celebrare possit, qui, ex causa infirmitatis aut simili, impeditur quominus omnia praescripta servet?

R. Licite celebrat qui sola leviora, praesertim in loco privato omittere vel mutare cogitur. In loco publico, oportet ut testes conscii sint impedimenti. S. Alph., VI, 402 haec refert exempla ex Gobat: si baculo indigeas; si utroque brachio inniti debeas super altari; si hostiam elevare nequeas. Pro notabili tamen externi decoris defectu, petenda erit venia vel Ordinarii, si facultatem habeat, ut nonnulli Superiores religiosi, vel, in re graviore, S. Sedis: ut si sedendum tibi fuerit, vel manu arte confecta utendum sit, vel ab alio sustentari debeas.

N. B. Adeo ars imitandi naturam profecit, ut plura hodie concedi possint a S. Sede, etiam ipsae ordinationes, iis qui aliquo membro mutilati sunt, praesertim si honorata fuerit causa, ut vulnus in iusto bello acceptum.

308. — *Quaeres* debeantne *repeti* quae distractus omi-

serit? 1. Qui non recordatur se aliquid dixisse, fecisse, ne turbetur, sed porro pergat. Quod missale (*De defectibus*, V) ad ipsa verba consecrationis refert. — 2. Si certo omis-
sum fuerit quidpiam accidentale, nisi rem moraliter sta-
tim adverterit, ne repetat: ante consecrationem tamen
supplenda est aquae mixtio et (mentaliter) oblatio. —
Qui vero vel *certo*, vel *probabiliter* (positive) quidpiam
essentiale omiserit, istud absolute vel sub condicione, pro
casu, repetere debet, et cetera per ordinem proseguere a
puncto in quo ante repetitionem pervenerat (Missale,
De Defectibus).

Sacerdoti vero *scrupuloso* repetitiones, prohibendae
sunt nisi certissimus sit. Cfr. optima consilia apud La-
croix, VI *De Euch.* p. 2, n. 190 ss.

309. — Quaes de orationibus quas Ordinarii locorum impe-
rare possint. Ex nuperrimis variationibus quae in rubricis missalis
additae sunt, haec colligimus: 1. Non plures quam duae praecipi
possunt. — 2. Recitantur ultimo loco, post orationes a rubricis
praescriptas, ante eas quas celebrans libere addat; et numquam
sub unica conclusione cum oratione missae coniunguntur. — 3. Po-
test una dici tamquam tertia oratio, praescripta quidem, sed ad
libitum sacerdotis seligenda: tunc locum istius orationis occupat.
— 4. Imperatae omitti debent in omnibus Duplicibus 1 et 2 classis,
in dominicis maioribus, nisi loco orationis ad libitum prima ex iis
eligatur, in feriis, vigiliis et octavis privilegiatis, in missis votivis
pro re gravi et publica simul causa vel ad instar sollemnium ce-
lebratis, et quotiens in missa, iuxta rubricas, iam quattuor dictae
sint orationes. Collectae tamen quae, iubente Ordinario, dicendae
sint *pro re gravi*, omittuntur tantum in vigiliis Nativitatis et Pen-
tecostes, in Dominica Palmarum et in omnibus duplicibus 1 classis.
— Quae vero expresse ordinentur ut dicendae *etiam in duplicibus*
1 classis, omittuntur tantum in Nativitate et Epiphania Domini,
Feria V in Cena Domini, Sabbato sancto, Dominica Resurrectionis,
Ascensione Domini, Pentecoste, Festo SS. Trinitatis et Festo
SS. Corporis Christi,

Collectae *pro defunctis*, etsi in missis de Requie tres admit-
tentibus orationes quovis anni tempore locum habent, in aliis missis
omitti praeterea debent Tempore Paschali, et in omnibus missis
de officio duplici vel semiduplici aut in quibus alterutrius fit com-
memoratio. Oratio autem vel collecta pro defunctis penultimum

semper locum occupat, etiam si celebrans orationes permissas adiungat. — Collecta pro re gravi ante alteram ponenda est.

Si ambae fuerint graves vel non graves, « prius ponitur, iuxta ordinem Litaniarum, collecta de aliquo mysterio vel sancto, quae praecepta fuerit; postea quae desumenda sit ex missis votivis diversis vel ex orationibus quae in fine missalis habentur, servato ipso missalis ordine ».

310. — Missa dicenda est quae, illa die, rubricis *permittitur* aut *praecipitur*.

1. *Qualitatem* missae mutare, secluso scandalo vel contemptu, aut « nisi frequenter, *diebus vetitis*, missae diei non convenientes dicantur » veniale non excedit (Lehmke, II, 328; S. Alph., VI, 420).

2. Missae *votivae privatae*, ex rationabili causa, legi possunt in festis semiduplicibus, diebus infra octavas communes, feria VI post octavam Ascensionis, et in omnibus officiis ritus simplicis non exceptis.

Excipiuntur feriae Quattuor Temporum, Adventus a 17 ad 23 dec. inclusive, feriae Quadragesimae a die Cinerum, et Passionis ad feriam IV maioris hebdomadae inclusive, feria II Rogationum, vigiliae, dies octavae simplices, etiam si sola earum commemoratio facta fuerit in officio, dies quibus resumenda est missa Dominicae impedita. Privilegiata autem est missa pro sponso et sponsa, et missa votiva sollemnis:

Missae cotidianae (votivae) defunctorum, celebrari possunt sine cantu iisdem diebus, et praeterea, in quadragesima, prima die cuiusque hebdomadae libera, i. e. in qua fiat de festo semiduplici, aut de feria non privilegiata.

Dummodo ne occurrat Dominica aut Festum de praecepto, licet suppressum, commemoratio omnium Fidelium Defunctorum, Duplex 1 vel 2 classis, etiam translatum, aut aliqua ex Feriis, Vigiliis vel Octavis privilegiatis: 1. *Ipsa die* qua in ecclesia vel oratorio publico defuncti sollemniter agitur, possunt ibi missae privatae pro die obitus dici, ea tamen lege ut sacrificium pro ipso defuncto applicetur; idque sive corpus sit praesens, sive, ob rationabilem causam, absit vel iam sit sepultum. — 2. In oratoriis semipublicis quae, deficiente publico vel ecclesia, horum locum teneant, eadem missae privatae dici possunt *unica die ad libitum*, ab obitu usque ad depositionem defuncti. — 3. Eadem vero missae

cotidie, per idem tempus, dici possunt in oratoriis semi-duplicibus quae locum non tenent ecclesiae aut oratorii publici, et in oratoriis strictè privatis domus defuncti, « dummodo cadaver sit physice praesens in domo ubi erecta sunt ipsa oratoria ». — 4, Opportuniore die post acceptum mortis nuntium, sicut in die 3^a, 7^a, 30^a et anniversaria ab obitu vel depositione defunctorum, permittitur in *qualibet* ecclesia, unica missa pro defuncto, cantata vel etiam lecta. Si dies impedita fuerit, missa, tunc in cantu celebranda, in proximiorum diem non impeditam antecipiari vel transferri potest. — 5. In oratorio publico ac principali *sepulcreti*, immo in quolibet sacello sepulcreti rite erecto vel erigendo, missae possunt esse de requie, dummodo sepulcreta actu serviant sepulturae et sint in coemeterio.

N. B. Prima die cuiusque mensis, excepto mense novembri, extra adventum, quadragesimam et tempus paschale, in qua officium fit de feria, in missis quae non sint defunctorum, penultimo loco inter omnes orationes, dicitur oratio *Fidelium*, « non omissa, ob eam, ulla ex orationibus pro diversitate temporis assignatis ». Idem fit feria II cuiusque hebdomadae extra Quadragesimam et Tempus paschale, dummodo ne occurrat aliqua vigilia, aut resumenda non sit missa dominicae praecedentis impedita.

Ipsae facilitates datae demonstrant nullam specialem causam, praeter ipsam applicationem defuncto faciendam, requiri cur, diebus quibus fas est, missa de Requie missae cum officio congruenti substituatur. Immo, quamvis per se satisfaciat obligationi suae sacerdos qui, missam rogatus in honorem alicuius sancti vel pro defunctis, missam celebrat officio conformem, « *consultius* est, ut, quantum fieri possit, intentioni eleemosynam erogantis satisfiat per missam de Requie vel votivam ». Sic S. R. C. 13 ian. 1899 ad IV (Coll. auth., n. 4031).

311. — Quaeres quaenam missa dicenda sit extra propriam ecclesiam vel domum?

Salvis privilegiis postea concessis, ut quae ex Codice competunt Cardinalibus (c. 239, 9°) et episcopis (c. 349, § 1, 1°), decreto S. R. C., 9 iul. 1895. confirmato 9 dec. 1895 (Coll. auth., n. 3862), res ita ordinata est: 1. Celebrans in ecclesia vel in oratorio *publico* missam omnino confor-

mem calendario istius ecclesiae vel oratorii dicere debet, etsi missa fuerit Beati, aut propria regularium: exclusis peculiaribus ritibus Ordinum propriis. Ac dein, 22 maii 1896 (Coll. auth., n. 3910), declaratum est, ad effectum memorati decreti, tamquam publicam habendam esse capellam *principalem* episcoporum, seminariorum, collegiorum, piarum communitatum et carcerum. Apud moniales vero vel religiosas quae proprio calendario carent, viget calendarium diocesis, quod proin sequendum est. Cfr. resp. S. R. C. 27 iul. 1896.

Si tamen, in huius modi oratoriis officium agatur ritus qui duplici sit inferior, unicuique celebranti (exceptis diebus quibus rubricae aut decreta hanc optionem tollunt), integrum est optare pro calendario loci (ac proin dicere missam votivam, etc.), vel propriam missam ut festivam celebrare.

In aliis oratoriis, missa dicenda est quae cum proprio officio congruat, etsi fortasse sit Beati, de quo per se, extra Ecclesiam ubi conceditur, memoria facienda non est (cfr. S. R. C., 16 apr. 1853 ad 14).

Ubique tamen, tamquam utentes privilegio personali quo conformatio ad loci calendarium non impeditur possunt religiosi quibus id licet fundatorem suum vel fundatores suos in *Confiteor* post sanctos apostolos invocare; omnes vero regulares in oratione *A cunctis* suum fundatorem nominare, sicut licet v. g. FF. Praedicatoribus ubique, ritu suo litari.

312. — Missa *devote* celebranda est, ac proin cum *attentione* debita et intra *congruum spatium*.

1. Secluso contemptu, plena voluntaria *distractio* non videtur arguenda de peccato mortali, quamvis gravior sit intra canonem quam extra canonem, et gravissima in ipsa consecratione: tunc S. Alph. (sed non omnes) eam mortalem esse aestimat.

2. Si *infra quartam horae partem* missam, etiam ex brevioribus, absolvas, difficile a mortali excusaberis, secundum doctores et S. Alph. tum propter scandalum exterioris irreverentiae, tum ob moralem necessitatem violandi rubricas in re gravi.

Vix a *veniali* excusatur qui notabiliter infra dimidiam

horae partem sacrum perficit, quia voluntarie impedit, praedestinatione sua, devotionem, quae tam sanctam actionem summopere decet.

Qui vero semi-horam notabiliter excedat, astantes taedio afficit.

N. B. Quia facile fit ut in cotidiana actione sensim sine sensu irreparent errores et modi agendi parum cum rubricis et aedificatione congruentes, suadendum est ut sacerdos semel in anno, v. g. inter exercitia spiritualia, ordinem missae et ritus missae perlegant una cum annexo capite de defectibus missae: quae omnia in initio missalis reperiuntur, una cum additionibus et variationibus ad normam Bulla Pii X, *Divino afflatu*, 1 nov. 1911, et subsequentium S. R. C. decretorum.

§ 3. — DE APTO CELEBRATIONIS TEMPORE.

313. — Principium est, missam *omnibus diebus* celebrari posse qui proprio sacerdotis ritu non excluduntur.

Iam vero, ritu latino, missa sub gravi prohibetur Feria VI in Parasceve; et, per se, Feria V in Cena Domini et sabbato sancto, sola missa permittitur quae officio divino coniuncta est. Quare tres hi dies vocantur *aliturgici*.

Functiones autem Hebdomadae Sanctae possunt, annuente episcopo, in minoribus parocciis, sine cantu peragi ad formam Ritualis Benedicti XIII; quam formam etiam, ex apostolico indulto, Ordinarii locorum concedere possunt piis communitatibus.

314. — Praeterea, *Feria V in Coena Domini*, si incidat festum de praecepto, episcopus curare debet ut tot missae in ecclesiis dicantur, quot sufficiant ut populus praecepto audiendi sacrum satisfacere possit. Suppressa festi obligatione, ratio plura sacra celebrandi deficit; sed legitima consuetudo (quae in hac re liturgica non requiritur centenaria, cum Codex de legibus non agat) benignior esse et observari potest (cfr. Noldin, III, 200, 3).

In ecclesiis parochialibus in quibus functiones tridui sacri fieri nequeunt, parochus, ex licentia episcopi, missam privatam legere potest, ante sollemnitates ecclesiae cathedralis. Licentia quotannis per se petenda foret: sed non raro, ex consuetudine, sine expressa licentia, celebratur (Noldin, III, 200, 1). Arbitrio quoque episcopi est ut in ecclesiis parochialibus missa privata, ante sol-

lemnem celebretur pro infirmis qui sollemni interesse non possunt. (Cfr. S. R. C., 27 mart. 1773. Noldin, l. c. iterum concedit necessitatem veniae petendae consuetudinē tolli posse.

Si in ecclesia *regularium* consuetae functiones non fiant. Superior regularis potest, in privato oratorio, vel, si desideratur, in ecclesia, ianuis clausis, privatim celebrare ut suos communicet (cfr. Lehmk. II, 287, nota). — Atque etiam ubi functiones fiunt, una missa pro infirmis similiter legi potest, ex privilegio S. I.

Ex cc. 239, 4° et 349, § I, 1°, possunt Cardinales et episcopi (nisi in cathedrali celebrare debeant) missam in Cena Domini celebrare vel alii permittere ut coram se unam missam celebret.

Speciali indulto, pluribus communitatibus missa privata conceditur.

Sabbato Sancto, non permittitur nisi missa coniuncta functionibus tridui sacri, ita ut rarissime missa separata concedatur.

Functio autem sabbati sancti omitti potest, quamvis functiones feriae V et VI habitae sint (S. R. C., 9 dec. 1899, n. 4049). An sola functio sabbati sancti celebrari possit? Nihil de hac re declaratum est; probabiliter id fieri posse putamus.

315. — Diebus quibus celebrare licet, missa *inchoari* non potest citius quam una hora ante auroram, vel serius quam una hora post meridiem (c. 821, § 1): quod tempus per se est usuale, facta facultate sequendi tempus locale verum, vel medium aut extraordinarium, ex c. 33. Sacrificium enim nostrum est per se matutinum.

Rubrica missalis § 15, missam tantum ab aurora ad meridiem permittebat, quod ita intellegebatur, ut 20 momentis ante auroram inchoari posset, finire vero 20 momentis post meridiem.

Appositae calendariis tabellae auroram indicant, quae incipit fere cum sol circa 18. um gradum intra horizontem attigit, et in hieme diutius protrahitur. In Urbe, aurora est 1 ian. h. 5.45; 8 mart. h. 4.45; 9 apr. h. 3.45; 10 maii h. 2.45; 29 iul. h. 3; 6 sept. h. 4; 28 oct. h. 5. Regiones autem multae sunt ubi: per partem anni, aurora non cessat (v. g. in Belgio, a 26 maii ad 19 iulii), aetiae, ubi per dies, hebdomadas et menses, sol non occidit. Sed eadem regiones rursus diuturniorem, immo perpetuam noctem per alteram anni partem tolerandam habent.

Cum perpetua est dies vel aurora, deest illud saltem cavere, ut aliquot (utputa quattuor) horarum spatio missa ab ultima refectione distet. Quando autem diuturniores tenebrae sunt, ex responso S. Sedis videtur pro aurora moraliter sumi posse tempus quo homines diluculo surgere solent ad opera. Immo videtur con-

cessum esse ut horae assumantur Romanae. Cfr. resp. S. R. C., 2 nov. 1534 (n. 614) et 6 feb. 1858 (A. S. S. III, 602 et VII, p. 400 nota, ubi habetur votum P. Secchi).

Tempus istud sub gravi peccato observandum est, atque ita quidem ut strictius vetetur maior anticipatio quam dilatio. Materia gravis, ex communiore sententia, intellegitur spatium unius horae, ita ut graviter peccarit qui, sine iusta causa, missam duabus horis ante auroram iam absolverit, vel post horam secundam pomeridianam eam inchoaverit. Hoc verum censemus si habitualiter fiat, quia ita agens quasi usurpare privilegium videtur.

Ab observando tempore excusat: a) *Necessitas*, v. g. dandi viatici morituro: tunc iam media nocte celebrare licet; — b) *Mos rationabilis*, ut opifices et famuli (etiam die feriali) audire sacrum possint; c) *Rationabilis causa* differendi ultra horam primam: ut si sacerdos itinerans die festo prius celebrare non potuit: in tali casu dilationem unius horae (et aliquid ultra concedit Noldin, III, 204) permittunt: vel si propter nimis protractam supplicationem, contionem, vel etiam missam sollemnem, timendum sit ne pars populi missa in die festivo careat, nisi missa privata subiungatur: duas tunc horas concedunt, nec videmus cur concedi nequeat quantum necessitas postulet; vel si missa nuptialis celebranda sit et sponsi, v. g. propter civilem caerimoniam, exspectari debuerunt. — d) *Dispensatio Ordinarii* (sive locorum sive proprii) a quo censent etiam sine privilegio, unam horam concedi posse.

Regulares et religiosi non raro donantur *privilegio* in hac re. Sic Congregationi Puritatis, a Pio VI concessum est ut ubique duabus horis ante auroram vel post meridiem celebrare possent.

Missionariis S. I. a P. Generali facultas fieri potest ut, sive itineris sive devotionis causa, celebrent duabus horis post mediam noctem. Alexander vero VI concessit PP. Benedictinis privilegium ut, toto anni tempore, duabus horis post mediam noctem missam celebrare possent. S. Alph. VI, 342 privilegium istud revocatum existimat. Diversimode opinantur Ball. Palm. IV, 1050. Porro privilegia ista per communicationem (quae etiamnum in effectibus iam acquisitis probabiliter durat) plurimis Regularibus et nonnullis Congregationibus commune factum est.

316. — « In nocte Nativitatis Domini *inchoari* media nocte potest sola missa conventualis vel paroecialis, non autem alia, sine apostolico indulto » (c. 821, § 2).

S. R. C. 2 iun. 1883 ad X (n. 3577) negavit missam istam ante mediam noctem *inchoari* posse. Cantus canone non exigitur. Potestne in ista missa communicatio astantibus praeberi? Id, ante Codicem, pluries a S. R. C. negatum est (cfr. Gasparri, *De Euch.* II, 1901) et ex modo quo in c. 821, in § 3 expresse conceditur facultas communicandi fideles quae in § 2 tacetur, idem adhuc valere dixeris. Commissio de interpr. Codicis nuperrime benigniorem sententiam admisit, quae, nixa generalibus verbis cc. 846, § 1 et 867, § 4, principium hoc liturgiae consentaneum inculcat: permissio sacrificio missae, communicatio fidelium astantium per se quoque permittitur. In aliis autem ecclesiis, i. e., quae non sint paroeciales vel conventuales, nihil sine indulto permittitur. Speciali iure ipsa missa publica paroecialis interdum prohibetur.

317. — « In omnibus tamen religiosis seu piis domibus oratorium habentibus cum facultate SS. Eucharistiam habitualiter asservandi, nocte Nativitatis Domini *unus* sacerdos tres rituales missas, vel, servatis servandis, unam tantum quae astantibus omnibus ad praecepti quoque satisfactionem valeat, celebrare potest et sacram communionem petentibus ministrare (c. 821, § 3).

Piae domus sunt quae pio fini caritatis vel beneficentiae sunt addictae. Talis etiam, ex mente Ecclesiae, censetur carcer, quatenus in eo capellani emendationi reorum operam dant.

Observo facultatem uno sacerdote circumscribi. Ex authentica autem S. Officii declaratione 26 nov. 1908, missae istae celebrari non possunt apertis oratorii ianuis vel in ecclesiis quae publico fidelis populi usui inserviunt. Quod ita interpretati sumus ut liceret tamen, ianuis clausis, celebrare missas istas in religiosorum ecclesia, si non quilibet populus sed selecti tantum fideles admitterentur (cfr. *Period.*, IV, 311).

Cardinales ex c. 239, § 1, 4º, et episcopi (etiam titulares) qui in cathedrali ecclesia celebrare non debent, ex c. 349, § 1, 7º, tres missas in nocte Nativitatis Domini celebrare ipsi possunt, vel permittere ut alius easdem coram se celebret.

§ 2. — DE APTO CELEBRATIONIS LOCO.

318. — Communiter non licet celebrare nisi in *ecclesia* vel *oratorio publico*, consecrato aut benedicto ad normam iuris; vel in oratorio *semi-publico*, aut in oratorio *domestico* legitime erecto (cfr. cc. 822, § 1; 1193. 1195. 1106).

1. *Ecclesia et oratoria* hanc communem notam positivam habent, ut sint loca destinata ac proin reservata divino cultui, excluso omni domestico usu. *Ecclesia* autem omnium christifidelium usui destinatur (c. 1161), dum oratoria ab ecclesia distinguuntur communi hac nota negativa, qua universi fidelium populi usui deputata non sunt (c. 1188, § 1).

Triplex autem genus oratoriorum distinguitur: *publicum*, quod in commodum alicuius collegii aut etiam privatorum ita est erectum ut tamen omnibus fidelibus, tempore saltem divinorum officiorum ius sit, legitime comprobatum, illud adeundi. *Semi-publicum*, quod in commodum alicuius communitatis vel coetus fidelium eo convenientium ita erectum est, ut cuique non sit liberum istud adire. Cui oratorio assimilatur oratorium Cardinalis et episcopi, etiam titularis (cfr. cc. 1188, § 2 et 1189). — *Privatum* seu *domesticum* quod in privatis aedibus, in commodum alicuius tantum familiae vel personae privatae erectum sit (c. 1188, § 2, 3°).

De distinctione oratoriorum ante Codicem, cfr. *Summam novi iuris*, n. 474.

2. Iam vero, in oratoriis *publicis*, sicut in *ecclesiis*, omnes sacrae functiones celebrari per se possunt, salvo contrario rubricarum praescripto. Sed oportet ut prius; per consecrationem aut sollemnem benedictionem, iam divino cultui dedicata sint (c. 1165, § 1; 1191).

Porro *causae* rare ecclesiam possunt, assentiente Ordinario terrae illi vel loci sacri (cc. 1155. 1157), Cardinales (excepta oleorum sacrorum consecratione, si caractere episcopali careant), ex c. 239, § 2°; episcopi, ex ipso ordine suo (c. 1155); abbates vel praelati nullius, ex c. 323, § 2. — Sollemniter *benedicere* ecclesiam vel oratorium

publicum, competit iisdem et praeterea Ordinario territorii, vel Ordinario religioso, si locus sacer ad religionem exemptam pertineat.

Contra, ut missa celebretur in oratorio *semi-publico* aut *privato*, sufficit legitima erectio, quae, post debitam loci cognitionem, fit auctoritate Ordinarii.

Oratorium tamen semi-publicum benedici potest benedictione oratorii publici; et in tali oratorio, omnes functiones ecclesiasticae permittuntur, nisi obstant rubricae aut Ordinarius aliquas exceperit (c. 1193).

Contra, oratoria *domestica* non possunt benedici nisi benedictione communi locorum vel domorum, et in iis per se non permittitur nisi missa lecta, eaque unica; idque ex indulto apostolico, et exclusis sollemnioribus festis. Ob iustas tamen ac rationabiles causas, diversas ab iis ob quas indultum concessum fuit, potest Ordinarius missam sollemnioribus diebus per modum actus permittere (c. 1195). In privatis autem coemeteriorum aediculis potest Ordinarius loci plures missas etiam habitualiter permittere, nec indultum apostolicum requiritur (cc. 1190. 1194).

Atque in casu aliquo extraordinario conceditur Ordinario loci ut in oratorio domestico, unam missam ob iustam et rationabilem causam, per modum actus, i. e. etiam pluries, sed non habitualiter, permittat (c. 1194).

3. Ecclesiae et oratoria publica possunt *violari*, *exsecrari*, *interdici*. Et cessat tunc ibidem facultas celebrandi donec *reconciliata* fuerint, vel divino cultui apte restituta, aut interdictum fuerit sublatum. Quomodo violentur, dictum est in priore parte speciali, n. 402. *Reconciliatio ecclesiae consecratae*, ad eos spectat qui eam possunt *benedicere*; possuntque alium sacerdotem ad reconciliationem sicut ad benedictionem delegare (cc. 1176. 1156). In casu tamen gravis et urgentis necessitatis ipse ecclesiae rector eam reconciliare potest, certiore facto postea Ordinario (c. 1176, § 3). Qui reconciliat ecclesiam, aquam ad id necessariam benedicere potest (c. 1177). Idem rector, immo, de eius consensu saltem praesumpto, quilibet sacerdos, ecclesiam benedictam vel oratorium publicum

reconciliare potest: quod fit aqua lustrali communi (cc. 1176, § 1; 1177).

Exsecratio ecclesiae vel oratorii publici non habetur, « nisi tota destructa fuerit vel maior parietum pars corruerit vel in usus profanos redacta sit ab Ordinario loci » (cc. 1170. 1191).

Quilibet vero Ordinarius oratorium semi-publicum in usus profanos ob aequas causas redigere potest (c. 1192, § 3).

De *interdicto* agetur ubi de poenis ecclesiasticis.

4. Missa praeterea prohibetur in templo *haereticorum* vel *schismaticorum*, etsi olim rite consecrato aut benedicto (c. 823, § 1).

319. — Quaes qua ratione sacerdos extraneus, seu non ascriptus ecclesiae, ad celebrandum admitti possit vel debeat.

Haec ex c. 804 colligimus: 1. Sacerdos iste per se litteras commendaticias exhibere debet sui Ordinarii, si sit saecularis, vel sui Superioris, si sit religiosus, vel S. C. pro Ecclesia Orientali, si sit ritus orientalis. Oportet autem ut litterae istae sint authenticae et adhuc validae: i. e. ut ex sigillo appposito et aliis notis demonstrentur genuinae, et adhuc vigentes. Hac condicione impleta, vult ut sacerdos admittatur, nisi interim aliquid eum commisisse constet cur a missae celebratione repellendus sit: ut si suspensionem incurrerit, etc.

Censuit itaque legislator id ad fraternum commercium inter sacerdotes catholicae Ecclesiae pertinere, iisque propterea quoddam ius tribuit celebrandi in ecclesiis, servatis servandis, ac proin solvendo taxam si quam, in gratiam ecclesiae pauperis, episcopus definiverit.

Agitur autem in canone de celebratione accidentali, non de diuturna et habituali. Nullus enim ecclesiae rector sacerdotem qui modo stabili celebrare in ipsius ecclesia velit, admittere cogitur.

2. Deficientibus litteris, iam admitti non debet. Poterit tamen admitti sacerdos qui rectori sit notus; immo etiam alter, semel vel bis, dummodo tunc, ecclesiastica veste indutus, nihil ex celebratione ab ecclesia in qua litat, quovis titulo percipiat, et nomen, officium, suamque dioecesim in peculiari libro signet.

3. Peculiares normae, salvis huius canonis praescriptis, ab Ordinario loci datae etiam a religiosis exemptis servandae sunt, « nisi agatur de admittendis ad celebrandum religiosis in ecclesia suae religionis ».

Cum salva esse debeant praescripta huius canonis, peculiare episcopi normae intactum servare debent ius admissionis, sicut isto canone definitur; sed varia alia praecipere poterit, v. g. ut omnes extranei sua nomina signent. Cfr. quoque Cappello, *De Sacramentis*, n. 738. 739.

320. — « Missa celebranda est super altare consecratum » (c. 822, § 1).

Altare distinguitur *immobile* seu *fixum*, et *mobile* seu *portatile*.

Utriusque mensa superior ex integro lapide constat; quae mensa consecratur, et tanta esse debet ut medium calicem, praeter patenam, seu hostiam et maiorem calicis partem (c. 1198, § 3) capere possit. — Immobile autem constat mensa superiore et stipitibus quae per modum unius cum ea consecrantur. Mensa ad integrum lapidem protendi debet, et apte cum stipite cohaerere. « Stipes autem sit lapideus, vel saltem latera seu columellae quibus mensa sustentatur sint ex lapide » (c. 1197, § 1, 1°; 1198, § 2).

In altari mobili, lapis consecratus (generatim modicae amplitudinis) est absque nexu cum inferiore structura; et plerumque mere in maiorem mensam seu tabulam inseritur. Si structura haec stabilis apparet et immobilis, est altare *fixum* latius dictum, quod potest esse privilegiatum. Si mobilis seu facile amovibilis esse cernitur, est stricte dictum altare *portatile* seu *petra sacra*.

In ecclesia consecrata, unum saltem altare, praesertim maius, debet esse stricte immobile; in ecclesia benedicta, omnia altaria possunt esse mobilia (c. 1197, § 2).

Aras portatiles consecrare valide et licite possunt omnes episcopi (c. 1199, § 2); cum oleis ab episcopo benedictis, Cardinales, ex c. 239, § 1, 2°; Vicarii et Praefecti apostolici, ex c. 294, § 2; abbates vel praelati *nullius* ex c. 323, § 2. — Altaria immobilia, iidem, demptis Vicariis aut Praefectis apostolicis qui character episcopali careant, valide consecrant, sed Ordinarius assentiri debet, salvo iure Cardinalium in proprio titulo (cc. 1155. 1156. 1199, § 2).

Altare *immobile* consecrationem amittit, si mensa a stipite etiam per temporis momentum separetur: sed tunc Ordinarius

permittere potest ut presbyter consecrationem rursus perficiat ritu formulaque brevior.

Tum *immobile*, tum *petra sacra* exsecrantur fractione quae, sive quantitate, sive ratione loci unctionis sit enormis; vel amotione reliquiarum, aut fractione vel amotione operculi sepulcri reliquias continentis. Excipe tamen si ipse episcopus vel eius delegatus operculum amoveat ad illud firmandum vel subrogandum aut ad visitandas reliquias. — Levis fractio operculi non exsecrat, et rimula a quolibet sacerdote caemento firmari potest (c. 1200, § 2). Exsecratio per se postulat refectionem et novam consecrationem.

Deficiente altari proprii ritus, altare consecratum alius ritus catholici, non tamen Graecorum antimension (1) usurpari potest (c. 823, § 2).

321. — Privilegium altaris portatilis permittit celebrationem super petram sacram in omni decenti loco, non tamen in mari.

Privilegium istud habent Cardinales (c. 239, § 1, 7º), episcopi (c. 349, § 1, 1º), ita ut etiam aliam missam, ipsis astantibus, permittere possint.

Conceditur quoque aliis, praesertim missionariis, per indultum apostolicum. Demum Ordinarius loci, aut, in domo religionis exemptae, Superior maior « licentiam celebrandi extra ecclesiam et oratorium super petram sacram et decenti loco, numquam autem in cubiculo, concedere potest iusta tantum ac rationabili de causa, in aliquo extraordinario casu et per modum actus ».

Facultas ista c. 822, § 4 est restrictive interpretanda: sic respondit *Commissio de Codice*, 16 oct. 1919, ad 12 (A. A. S., XI, 1919, 478). Quare casus infirmitatis sacerdotis vel parentis non sufficit, cum non sit extraordinarius, sed si concurrat v. g. cum speciali anniversario, facultati locum dabit.

Observes aras portatiles in oratoriis publicis vel semi-publicis per se esse permissas (cfr. c. 1197, § 2).

322. — Occurrente magna et urgente causa, quae, si tempus suppetat, Ordinario loci probanda erit, in loco decenti, v. g. in platea ubi silentium obtineatur, et in

(1) Graecorum antimension est corporale, sacris reliquiis ditatum, quod, in quavis mensa extensum, ipsis pro altari est.

altari portatili, per modum actus celebrare licebit. V. g. si ecclesia diruta sit, si, in sollemni festo, populus templo non capiatur, in castris pro exercitu, sed in festis tantum diebus.

223. — In mari ut legitime celebretur requiritur indultum apostolicum vel privilegium quale habent Cardinales et episcopi (cc. 239, § 1, 8º et 349, § 1, 1º). Debitae cautelae adhibendae sunt, sed assistentia alterius sacerdotis iam non consuevit ut necessaria memorari. Decentiae loci quoque cavendum est.

ART. V. — De sacra suppellectile.

§ 1. — NOTIONES GENERALES.

324. — Ut iam liquet ex supradictis, et omnibus notum est, ad debitam missae celebrationem plures requiruntur res, aliae *consecratae*, aliae *benedictae*, aliae *non benedictae*, quae generali sacrae suppellectilis nomine compelliari possunt. Principium porro est, *consecrationes* per se pertinere ad episcopos, ita ut sine specialis iuris vel indulti apostolici facultate, invalide a sacerdotibus peragerentur, dum quilibet sacerdos *benedictiones* omnes, etiam reservatas, per se *valide*, etsi non semper licite, impertit, nisi Sedes Apostolica aliud in reservatione expresserit (c. 1147). Olea autem sacra quae in consecrationibus adhibenda sunt semper ab episcopo consecrari debent.

Tamvero, *consecrationes* ecclesiarum, altarium et sacrae suppellectilis peragere possunt, ex privilegio iuris, etiamsi caractere episcopali careant, Cardinales (c. 239, § 1, 20º); abbates et praelati *nullius* (c. 323, § 2). Vicarii et Praefecti Apostolici calices, patenas et sacras petras consecrare possunt intra sui territorii fines ac perdurante munere (c. 294, § 1). Eidem omnes *benedictiones* episcopo reservatas impertiri permittuntur.

Superior maior religionis clericalis exemp'ae potest quoque benedicere ecclesiam suae religionis. Reliqua vero supellex benedici praeterea potest a locorum Ordinariis, non episcopis, pro ecclesiis et oratoriis proprii territorii;

a parrocho pro ecclesiis et oratoriis in suo territorio positis; a rectore ecclesiae pro sua ecclesia; a sacerdote quem loci Ordinarius delegaverit, intra fines delegationis et iurisdictionis delegantis; a Superioribus religiosis et a sacerdotibus eiusdem religionis quos delegaverit, pro ecclesiis et oratoriis tam propriis quam monialium sibi subiectarum (c. 1304). Verba porro « pro territorio », « pro ecclesia », etc. condicionem liceitatis non autem validitatis exprimunt.

325. — Praeter altaria, de quibus iam diximus, sacra supellex suam consecrationem aut benedictionem *amittit*: 1. propter laesiones vel mutationes quae pristinam formam tollunt, eamque ineptam ad proprios usus reddunt; 2. propter profanationem, si ad usus indecoros adhibita, vel publicae venditioni exposita fuerit. Ac monemur calicem et patenam non exsecrari propter consumptionem vel renovationem auraturae, salva gravi obligatione rursus inaurandi calicem et patenam cuius auratura consumpta fuerit (c. 1305).

326. — Vasi sacri refectio, corporalium, etc. lotio. — 1. Ipsa S. R. C. monet non esse exsecranda vasa sacra quae artificii *inauranda* vel *reficienda* tradi debent (cfr. resp. 20 ap. 1822, Coll. n. 2620).

2. « Purificatoria, pallae et corporalia in missae sacrificio adhibita, ne tradantur *lavanda* laicis etiam religiosis, nisi prius abluta fuerint a clerico in maioribus ordinibus constituto; aqua autem primae lotionis mittatur in sacrarium, vel, si hoc desit, in ignem » (c. 1306, § 2). Haec sub veniali observanda sunt, ita ut necessitatis excusatio admitti possit.

327. — Vasorum sacrorum, corporalium, etc. tactus. 1. Vasa sacra, quaecumque sint, dum sacras species continent, sine necessitate non mere tangere sed contrectare, mortalis fuerit irreverentia. — 2. Nulla tactus prohibitio afficit vasa mere benedicta, dum vacua sunt et purificata; nec purificatoria, pallae et corporalia, postquam lota fuerunt. Sed, etiam ante usum, calix cum patena, et, postquam adhibita fuere in sacrificio missae, purificatoria, pallae et corporalia, nuda manu tangi prohibentur ab

aliis ac clericis vel iis qui eorum custodiam habent, seu sacristis etiam laicis (c. 1306, § 1). Iusta causa venialem istius contractus culpam excusat.

Laudabilis ac proin conservanda est maior reverentia qua, in certis regionibus, etiam custodes laici tangendo calice abstinere.

Quatenus ad usum profanum quaedam adhiberi possint dicta in priore Parte, n. 204.

§ 2. — QUAENAM AD SACRIFICIUM MISSAE REQUIRANTUR.

328. — 1. Requiritur altare vel certe **petra sacra**, quae saltem hostiam cum maiore calicis parte capere possit.

Observes hostias *minores*, per se toto sacrificii tempore linquendas esse super eodem corporali quod calcem et principalem hostiam continet, et, secundum rubricas, ante vel post calicem ponendas esse. Itaque minus recte faciunt qui, peracta consecratione, mox hostias minores a se consecratas alteri sacerdoti tradunt qui eas populo distribuat. Efficiunt enim cum principali una victima et hostia; non minus quam ad principalem hostiam, ad ipsas referuntur sequentes orationes, oblationes et benedictiones, nec integrum est sacrificium ante sumptionem sanguinis (cfr. de Lugo, *Euch.*, d. 20, n. 69). Id tamen non putatur mortale, et propter necessitatem expediendi communionem populi, excusari potest.

329. — 2. Requiruntur tres **mappae**, ex lino vel canabe, dealbatae et mundaе. Earum *benedictio* videtur sub veniali requiri, nisi causa rationabilis excusat. Mappa superior ex utraque parte ad terram usque defluat, moraliter tamen, prout fert consuetudo, et nisi forma vel dispositio altaris istud impediat.

Mortale fuerit sine ulla mappa celebrare, nisi res excusetur necessitate viatici vel procurandae missae populo in festo die.

330. — 3. Sub *mortali* requiritur calix et **patena consecrata**. Suntne ipso usu consecrata? Res controvertitur. Probabiliter affirmari potest, cum ipsa S. R. C., 22 sept. 1702 (Gard. 3663 ad I, sed responsio ex Coll. auth. excidit) illud admiserit. Sed certum est vestes sacras non esse post usum sacrum benedictas.

Patena et cuppa calicis debent esse aurea, vel argen-

tea intus deaurata, aut ex stanno intus deaurato. Pius IX permisit quoque calices et patenas ex aluminio mixto aliis metallis. Non admittuntur ex aere. Sed si intus deauretur, calix ex aurichaleo vel aere adhibetur sine gravi culpa. Nec constat sub gravi requiri ut calix argenteus intus deauretur. Tamburini permittit etiam calicem ex gemma confectus, cum sit valde pretiosus, dummodo ne sit fragilis, nec species imbibat.

N. B. Usus *cochlearis* ad infundendam aquam minime prohibitus est.

331. — Deaurari quoque debent *pyxis* et *lunula* ostensorii. In paupere ecclesia, S. R. C. admisit lunulam ex cupro deaurato.

Stricta necessitas haec benedicendi a pluribus negatur. Decet tamen summopere ut quae S. Eucharistiam continere debeant benedictione donentur.

332. — 4. Requiritur corporale ex lino vel cannabe, saltem quod ad eam partem qua hostiam vel calicem tangit; et *benedici* debet. Crux autem signari potest in parte anteriore, ubi altare est osculandum, non autem in medio corporali.

Celebrare sine corporali, aut cum corporali non benedicto, grave existimatur, nisi gravis urgeat celebrandi necessitas.

Si alia haberi possint, veniale erit uti corporali et aliis paramentis minus mundis, non tamen valde immundis. Ut valde immunda adhibeas, necessitas requiritur v. g. non omittendi missam praeceptam in die festo.

Facilius tamen excusantur a veniali peccato qui, cum earum rerum curam non habeant, aegre alia sibi obtinere possunt.

333. — 5. Requiritur *purificatorium*, item lineum, non tamen necessario benedictum, cum nulla eius benedictio in ritualibus reperiatur. Itaque, deficiente altero, strophaeolum mundum adhiberi poterit, quod postea usui profano non iam reddendum erit.

334. — 6. Sub gravi peccato requiritur *Missale* canonicum saltem continens. Gravitas reatus colligitur ex periculo errandi. Quare probabiliter excusatur is qui, propter visus debilitatem legere nequit, et moraliter certus est se

non erraturum esse. Quod, in gravi necessitate, etiam alteri permittendum videtur. Immo ei qui se certo immunem ab errore existimare potest, licebit ex sola devotione, semel vel bis celebrare sine Missali, cum eius copia non habetur, adhibito alio libro ad vitandam instantium mirationem.

335. — 7. Requiritur Christi crucifixi imago, non tamen sub gravi. Ex C. Benedicti XV *Accepimus*, 17 iul. 1746, « crucifixus inter candelabra ita proeminere debet, ut sacerdos ac populus eundem crucifixum facile et commodè intueri possint, et imago non sit ita tenuis et exigua, ut ipsius sacerdotis et populi oculos paene effugiat » (S. Alph. 6, 393). Si vero in altari fuerit statua vel depicta Christi crucifixi imago, necesse non est ut alia effigies addatur. — Exposito vero Venerabili, imago Christi crucifixi, prout fert usus, apponi vel omitti potest.

336. — Requiritur duplex candelabra accensa ex cera (quod ad maximam partem); ei autem qui non est episcopus non licet in missa strictè privata, ne in parochiali quidem, ultra duos cereos adhibere. Hoc tamen permittunt propter sollemnitatem aut festum, et in missa conventuali, quae strictè privata esse non censetur.

De qualitate cereorum sacerdotes celebrantes, qui curam ecclesiae non habent, non debent esse solliciti. Cfr. S. R. C., 5 mart. 1879 (non relata in Coll. auth., cfr. Lehmke, II, 820 nota).

Sine ullo lumine sacris operari ita grave est, ut solum ad conficiendum viaticum quod sit sacramentum necessitatis, sic celebrare liceat. — Cum solo diverso lumine celebrare, reputatur quoque grave; ex causa tamen mediocriter gravi, deficiente copia cereorum, id fas erit (Benignius Cappello, n. 775). Immo Suar. et Gobat id ex sola devotione semel aut iterum permittunt. — Uno tantum cereo uti, veniale est.

In formula sua Tertia maiore, n. 5, S. C. P. F. Ordinariis facultatem concedit permittendi ut missam celebretur cum uno luminari, adhibendo in casu quodcumque lumen, dummodo cera deficiat; et, in casu verae necessitatis, ubi nec olivae inveniuntur nec alia substantia ad lampades nutriendas, etiam sine luminaribus.

327. — Requiruntur varia alia utensilia: pulvillus, candelabra, bursa, velum, manutergium, sed non benedicta:

si quidpiam ex his desit, profana munda ea supplere poterunt et dein priori usui restitui.

Tabella secretarum (cartagloria) in medio altari sub peccato requiri non videtur. *Minores*, ad latus, propter solam commoditatem apponuntur.

338. — Antipéndii usus certo non est sub gravi praeceptus. Nec de ipsa obligatione constat. Atque omitti potest, quando altare est *marmoreum* (S. Alph. 6, 395), vel *auro* aut *lapide pretioso* ornatum, aut per modum tumbae confectum.

339. — Numerus ministrantium. — Observes in disciplina praesenti (namque ex c. 61, D. 1, Cons. duo requirebantur respondentes sacerdoti ut *Dominus vobiscum* et *Orate pro me*, veritatem habere possent) a sacerdote qui episcopo sit inferior, *unum* tantum *ministram* adhiberi posse. Duo tolerantur in missis parochialibus et similibus, sicut in aliis quae cum sollemnitate celebrantur.

« *Non modica res est unam Missam facere ;
et valide felix est qui unam digno celebrare potest* ».

(c. 53, D. 1 Cons.).

CAPUT II. — De sanctissimo Eucharistiae Sacramento.

ART. I. — De essentia SS. Eucharistiae.

340. — I. Sacramenti notio. — Eucharistia est sacramentum Corporis et Sanguinis Christi, in quo, sub speciebus panis et vini, Christus seipse dat in spiritualem animae nostrae refectionem.

Adaequate sumptum, sacramentum istud designat simul species et corpus vel sanguinem Christi; quando peculiariter consideratur ut *signum*, species in recto ponuntur, cum solae sint sensibiles; quando vero assumitur ut *causa gratiae*, tunc in recto ponitur corpus Christi. Seu aliis verbis, sacramentum immediate significat corpus Christi praesens sub speciebus, et per corpus Christi manducationi propositum, gratiam seu spiritualem refectionem

animae nostrae. Inde explicantur locutiones quibus sacramentum inadaequate supponit vel pro speciebus vel pro corpore Christi, ut cum dicitur: « Christus est sub sacramento »; vel « Adoremus in aeternum sanctissimum et divinissimum sacramentum ».

Usus sive sumptio eucharistiae non est proprie sacramentum, sed tantum eius applicatio, sive condicio ut sacramentum operetur.

341. — Sacramenti unitas specifica et numerica. 1. Quamvis utraque species, separatim sumpta, immo quaelibet eius pars, sit integrum et essentialiter perfectum sacramentum, atque ambae species physice et materialiter inter se differant, moraliter tamen et in ratione sacramenti, eucharistia est unum *in finem specie* sacramentum: tum quia est unum rei sacrae signum, tum quia ad unum specie infinem finem, ordinem dicit. Cfr. S. Th., 3 p., q. 73 art. 2.

Quando in recto consideratur corpus Christi, numquam nisi *unum numero* est sacramentum. Species vero, in recto consideratae, tot, stricte et *physice* loquendo, sunt numero sacramenta quot sunt numero species vel etiam partes specierum; *moraliter* tamen unum est numero sacramentum quod per modum unius proponitur et sumitur, utpote quod ad unam spiritualem refectionem sit relatam. Cfr. Lugo, *De SS. Euch.*, d. 2, s. 2. Quare hostiae in diversis altaribus recte concipiuntur esse diversa sacramenta; contra, unum numero sacramentum accipit sacerdos, quando sub utraque specie se communicat, vel plures partes hostiae divisae aut plures hostias moraliter simul sumit.

342. — II. Materia remota et proxima. — 1. Ordine inverso se habent in hoc sacramento materia remota et materia proxima: nam in aliis sacramentis materia remota est res permanens, proxima vero, seu eius usus, est transiens; dum hic remota, i. e. panis et vinum, transit, manet vero proxima, i. e. species panis et vini.

2. Porro *remota* materia est *panis* et *vinum*. Hoc fide tenendum est, et probatur ipsa institutione Christi (cfr. Matth. 26; Luc. 22). Atque utraque materia est ita necessaria, ut non solum numquam licite intentio conse-

crandi alterutram tantum materiam haberi possit (c. 817), sed etiam dubitari merito possit de valore uniceae consecrationis ab eo peractae qui, voluntate positiva et praevalente, nollet sic saltem inchoative sacrificare. Cfr. S. Th., 3 p., q. 78 art. 6; Lugo, *Euch.*, d. 19, n. 102.

343. — De pane. — Ex constanti Ecclesiae sensu, solus panis *usualis* et *triticeus* est materia remota eucharistiae. Morali autem hominum iudicio talis esse censetur is solus qui ex farina triticea et aqua naturali mixtus et igne tostus sive assus atque in sua specie incorruptus sit: is solus dicitur sine addito panis. Quare canone 815, § 1 sic *praecipitur*; « Panis debet esse *mere* triticeus et recenter confectus, ita ut nullum sit periculum corruptionis ».

1. Itaque *inepta materia* est massa triticea cruda, vel non cocta per modum panis, sed frixa vel elixa, ut sunt placenta, libum; — panis subactus aquis artificialibus (bene has distinguas ab aqua naturali chemice confecta) vel oleo, lacte, butyro, ovis, saccharo aliove liquore mixtus: quia non est panis usualis: — ita Laymann, 5, 4; 9; Caietanus; — sed melius cum Lugo, 4, 4 et recentioribus, materiam istam pro dubia habemus, sicut in Missali, *De defectibus*, III, 2, expresse dicitur de pane subacto aquae rosaceae vel alterius distillationis; — panis ex oryza, avena, milio, pisis, fabis, amygdalis, aliisque leguminibus et arborum fructibus, vel etiam ex hordeo confectus: quia haec omnia, communi usu et opinione, specie a tritico distingui consentur; — panis substantialiter corruptus.

« Modica tamen permixtio non solvit speciem » (S. Th., 3 p., q. 74 art. 1 ad 3). Itaque triticum modica copia alterius frumenti mixtum, vel panis modicam continens partem olei, butyri, lactis, ovorum, ita ut moraliter aqua subactus censeatur, est valida sed per se illicita materia, et, si adhibeatur, consecratur *tota*.

2. *Dubia* est materia, quam tamen, ob periculum idololatriae, « nisi forte ad sacrificium complendum, certior haberi nequeat » (Lehmke, II, 163), numquam adhibere licet: a) Hostiae rubrae vel alterius coloris, quibus litterae obsignantur, quia admixta cinnabari notabiliter adulteratur; b) Panis ex *amylo* (*amido*) confectus: immo, cum falso existimaretur adipem farinae amylo teneri, potius hodie pro invalida materia habendus est; c) Panis *ex solo glutine* confectus, sicut diaboeticis parari consuevit, quia non est usualis (Cappello, n. 270).

3. Controversiae nonnullae solvuntur, attento vario verbi usu. Sic *siligo* est proprie triticum hiemale optimae qualitatis; sed

est qui hoc nomine intellexerit *secale* (*segale*) quod fere certo est inepta materia; *far* acceptum pro *spelta* sive *alica* (*spelta*, *épeautre*) adeo videtur aptum, ut in pluribus locis panis ex farre sine scrupulo adhibeatur; si autem sumatur pro *furfure* (*semola*, *crusca*, *gruau*) erit dubia materia.

Ipsa analysi elementorum hodie definiri potest utrum quodpiam granum ad tritici genus pertineat necne.

Admisit S. Congregatio panem confectum in missione ex materia alba quae manuum compressione obtinetur, postquam grana contrita per aliquot horas in aqua, non tamen usque ad corruptionem, infusa sunt. Commendavit tamen ut, si fieri possit, frumentum non solum contunderetur sed in farinam redigeretur (Resp. 23 iul. 1852, Coll. P. F., n. 1076).

Valere quoque videtur panis confectus materia residua farinae quae per noctem in aquam infusa est. Haec methodo Sorores quaedam utuntur ut materiam vere niveam obtineant. Periculum tamen est ne fere ex solo amylo tales hostiae conficiantur. Quare, donec analysis nos docuerit certo de elementis istius materiae, haec ratio agendi improbanda videtur.

4. *Valida materia* est panis sive *fermentatus* sive *azymus*. Ratio est quia, contra ac de vino dicetur, actio fermenti in pane minima est et in pane consueto potius adhibetur ad materiam dilatandam quam mutandam. Quare hodie iam plures pistorum alia ratione, sine ullo fermento, panem vulgarem nostrum conficiunt. Res ceterum traditione constat. Verum latini sacerdotes in azymo, plures orientales in fermentato pane sacris operari debent (c. 816).

5. Panis *mucidus*, cum nondum corruptus sit sed ad corruptionem disponatur, est valida sed illicita materia.

Recentius itaque *confectae* esse debent hostiae. S. R. C. in Gandavensi (Coll. n. 2650 ad I, 1 et 2), improbavit usum consecrandi species a tribus mensibus in hieme, a sex in aestate confectas.

Quia tamen omne periculum corruptionis certo abesse potest, gravis ratio sinet ut talis materia adhibeatur (Lehm. II, 163).

Per se autem postulatur ut non ultra sex hebdomadas sint antiquae. Cfr. infra, n. 352.

6. Consecrandus panis debet, in Ecclesia latina, *figurae* esse *orbicularis* et *integræ*. Graeci adhibent quadratam, et in particulis triangularem. Praeceptum istud non videtur grave.

Deficiente maiore hostia, minor adhiberi poterit, virato scan-

dalo seu publica miratione et offensione, ac proin, si oportet, monito populo.

Gravis fuerit irreverentia hostiam consècrare *enormiter* fractam vel maculatam, nisi post oblationem id deprehendas: tunc enim nullum erit peccatum, secluso tamen scandalo. De peccato mortali dubitat Ball. Palm., IV, 830.

344. — De Vino. — 1. Requiritur ad ipsum valorem *vinum de vite*, ac proin non sufficit chemice confectum. Chemia, ceterum, vinum completum nondum componere potuit. Essentiam autem necessariam vini complectemur describendo vinum: « *de uvis*, non omnino immaturis, ita expressus liquor, ut fermentatio consueta saltem coepta sit fieri ». Completa fermentatio non requiritur. Atque, cum acini franguntur, moraliter statim quaedam fermentatio initium habet. Post Florentinum Concilium docet c. 815, § 2 « Vinum debet esse naturale de genimine vitis, et non corruptum ». Non refert autem cuiusnam sit coloris.

2. *Inepta* itaque *materia* est *sicera* et liquor ex moris, malogranatis expressus, sive vinum appelle ur, sive non; — *agresta* sive omphacium, i. e. succus ex uvis omnino immaturis expressus (verjus), quia nondum est vinum; — *uvae*, seu succus inter uvas contentus, quia, deficiente fermentatione, nondum est vinum; — nec *vinum imbibitum in pane*, quia minus potus est quam cibus; — nec *sapa*, i. e. mustum ad dimidiam seu tertiam partem decoctum, quia iam potius cibi quam potus rationem habet (*Sapa* nominatur interdum *defrutum*, quod etiam vinum dulce significat); — *lora* (piquetto), i. e. aqua expressis acinis superfusa. Si tamen uvae non plene expressae sint, materia evadere poterit dubia vel certa; — *acetum*, quia ex altera fermentatione resultat. Dubium quod post consecrationem incidat, fueritne acetum an vinum, praesumptione pro vino solvi potest. Si tamen prudens dubium fuerit, S. Alph. 6, 207, q. 1 vult ut apponatur vinum certum quod sub conditione consecratur, ut integritas sacrificii constet.

De *uvis agrestibus*, cum, ex descriptione facta non constaret esse veras uvas verum vinum dantes, prudenter respondit S. C. P. F. liquore isto non licere uti in sacrificio missae, donec aliter iudicatum fuerit (Resp. 1819, Coll. I, n. 732),

3. *Valide sed illicite* consecratur: *mustum*, quia est

vinum impurum admixtas continens faeces non consecrabiles.

Pro gradu impuritatis, materia erit graviter vel leviter illicita; nec pauci, contra Suarez qui severius respondet, excusant usum quorundam locorum, exprimendi in calice uvarum primitias; — Vinum liquoribus aliis vel aromatibus ita modice permixtum ut naturam vini retineat; — Vinum *acescens*, quia manet vinum. Sed si notabiliter acescat, mortale fuerit ex rubrica. Excusaberis tamen, si, quia celebras in aliena ecclesia aut subditus es, copiam mutandi vinum non habeas. Ita Ball. Palm., IV, 841, ex ipso Ben. XIV argumentans; — Vinum *congelatum*, quia retinet substantiam et denominationem vini, et natura sua est potabile; et si ante congelationem fuerit consecratum, nulla causa est cur Christus sub tali specie esse desinat. Confirmatur rubrica quae mere iubet ut panni calidi apponantur. Quidam tamen id negant. Nec obstat aquam congelatam esse ineptam materiam baptismi: baptismus enim est essentialiter quaedam ablutio, dum eucharistia sine sumptione consistere potest. Non esse proxime potabile vinum, est per accidens, et impedimentum facile tolli potest. Peccarit tamen qui in vino congelato consecrarit.

4. *De vini quod consecrari possit natura et confectione* valde iuvabit legere lucubrationem R. P. Pauwels, Chemiae D. ris, in *Per. De religiosis et missionariis* VI, Suppl. XVIII, pp. (57)-(71). Inde haec pauca mutuamur:

a) *Principia* attendenda. Vinum non est quidpiam unum per se (idem de pane dicatur), sed mixtio, et quidem liquida. Mixtio ista alia est in alio vino et pro varia eiusdem vini aetate variat. Novimus tamen elementa quibus omne vinum naturaliter constat, et qua maxima et minima proportionem adesse possint. Elementa porro illa sunt alia *stricte*, alia *late* dicta. Stricte dicta sunt quaecumque in musto fermentato solvuntur et vite vitaliter elaborata sunt: sic alcoholum, saccharum, substantia colorata. Late dicta elementa vel fermentationi, vel dissolutioni inserviunt. Haec vel extrinsecus adveniunt: sic fermenta, vel saltem nulla vitali vitis actione elabo-

rantur: sic aqua. Fermenta porro, cum non solvantur et in faecibus reperiantur, ne pars quidem vini sunt, dum aqua ita vino necessaria est ut pars vini dicenda sit. — In vino puro ac sincero, omnia elementa stricte dicta ex vite sumenda sunt; modicissima tamen quantitas aliunde sumpta, sinit ut dicas: « parum pro nihilo reputatur ». Elementa vero extrinseca seu late dicta omnem originem habere possunt, dummodo inter maximam et minimam quantitatem quae in vino naturaliter obtento praesto est te contineas. Nec possis tuto artificiose (etiam si ea sumas ex vite) elementa stricte dicta quale alcoholum tali quantitate vino miscere quae in nullo vino naturaliter habetur. Propter providam Dei assistentiam et ipsam auctoritatem quam multi Ecclesiae tribuunt determinandi magis materiam et formam sacramentorum, maximus respectus habendus est decretorum S. Sedis, nec tuto adhibere possis in consecratione vinum quod Ecclesia per S. Officium repudiaverit, quamvis scientifica ratio tibi demonstraverit vinum esse verum. Ad S. Officium enim pertinet quaestiones istas, approbante S. Pontifice, dirimere.

b) *Applications.* Ad conservandum vinum, attentis quoque responsis S. Sedis, *fas est* ut alcoholum vino infundas, his tamen servatis legibus: Ut alcohol extractum sit ex genimine vitis, ne quid, ex elementis stricte dictis, in quantitate sensibili addatur quod ex vite originem non ducat; — ut post additum alcohol, totius alcoholica istius vini vis ne superet 12 %, vel, si agatur de vino dulci quod naturaliter proportionem maiorem 12 % continet, et tamen sine corruptionis periculo servari vel transvehi non potest, 12 %, (vina enim naturalia maiorem quantitatem alcohol non continent, immo proportionem 12 % plerumque non superant); — ut alcohol addatur quando fermentatio tumultuosa defervescere incipit i. e. ante quam fermentatio cessaverit, ne vino iam completo elaborato quidpiam misceri videatur.

Cum *saccharum* non sumatur ex vite, eius additio materiam conficit quae non est omnino licita. Quare S. Officium hanc additionem pluries v. g. 25 iun. 1891 et 5 aug. 1896 (Coll. P. F., n. 1757 et 1999) improbavit. Nisi tamen quantitas addita fuerit comparate gravis vel simul aliae interveniant adulterationes, materia remanet valida quae propter proportionatam causam licita evadere potest. Quare S. C. P. F., 11 nov. 1892 cuidam episcopo Canadensi

permisit ut in missae celebratione adhiberetur vinum ex musto expressum, cui pro 100 litris fero 5 Kil. sacchari adiuncta fuerant.

Melior itaque ratio obtinendi vinum magis dulce erit condensatio musti seu imminutio quantitatis aquae quae in musto invenitur. Hoc sive per partialem musti congelationem, sive per circumspecte factam decoctionem musti fieri poterit. Atque erit licitum, dummodo mustum sic densatum modo ordinario, seu ope eorundem elementorum quibus fermenta saccharum in alcohol convertunt, fermentationi subiciatur.

Licita quoque ratio erit miscendi uvae recenti uvam passam seu ita exsiccata, ut nihil fere aquae in suco remaneat. (Cfr. resp. S. Off., 25 iun. 1891, Coll. P. F., n. 1757 quo methodus ista in certis adiunctis commendatur).

Licet quoque vinum conficere ex *uva passa*, cui intusa sit copia aquae quae pondus uvae attingat, immo duplo superet, cum in uva recenti proportio aquae ad 70 %, interdum ad 80 % ascendant. Sic obtinetur mustum, cuius fermentatio vel additis fermentis puris vel mixta nonnulla uva recenti excitari vel accelerari poterit.

S. Officium, 4 maii 1887 (Coll. P. F., n. 1672), approbavit quoque hanc methodum, praeferendo additioni alcoholi, condensationem ipsius vini in vaso appropriato.

Quod quaedam antisepticae substantiae servando vino utiles misceantur, id tolerari poterit, si originem ex vite habeant, vel appellari possit regula: « parum pro nihilo reputatur », et dummodo proprietates organolepticae vini ne adulterentur.

Itaque in locis missionum, ubi uvae non maturescant, satius erit ex *solis uvis passis* conficere vinum; si uvae non praebeant nisi vinum nimis debile, addendo uvam passam, mustum densetur.

345. — III. De aquae infusione. — Ex necessitate non sacramenti sed gravis praecepti, sub mortali obligantis, vino *consecrando* « modicissima aqua miscenda est » (c. 814).

Vino, inquam, *consecrando*, namque post consecrationem omissa mixtio non est supplenda. Ante consecrationem autem, praeceptum istud caerimonialiter impositum in ordine ad sacrificium (Trid. s. 22, cc. 7 et 9) tam graviter urget ut, si aqua desit, abstinendum sit consecratione, etsi viaticum morituro dandum sit, vel missam abrumpere debeas (d'Ann. III, 386), si tamen sine scandalo eam abrumpere possis.

Miscenda autem aqua debet esse naturalis. Ac sufficit una vel altera gutta sensibilis; expedit tamen nonnullas

infundere; nec adeo scrupulose procedendum est, namque mixtio quintae partis sinceritati vini non obstat. Ad praevendos scrupulos, praestabit non nimis exiguum vini quantitatem assumere, vel uti cochleari. Si casu nimiam copiam infuderis, aliud vinum addere oportebit. Mixtio porro in ipso calice facienda est, tempore ac ritu praescripto, et a ministro competente, qui, in missa privata est sacerdos, in publica, subdiaconus.

N. B. Guttae istae cum aqua quae naturaliter in vino continetur, in sanguinem Christi consecratione convertuntur (cfr. dogmaticos, vel Cappello, n. 296. 297).

346. — Quaeseres quomodo Christus sub specie vini esse desinat?

Duplici ratione praesentia realis tollitur: 1. Quaecumque causa ipsum vinum corrumpatur, sive diversa fermentatione, sive infusione notabilis copiae substantiae quam vinum non continet vel non ea proportionem continet. Sic infusione aquae mixtio adulteratur. 2. Ipsa notabili vini infusione. Cum vinum enim non sit chemicum compositum quod suis moleculis constet, sed merum aggregatum variarum molecularum, quidquid mixtionem ita turbat ut moleculae non consecratae cum aliis congregentur, eandem adulterat. Id solum attendendum est utrum necne diffusio sit totalis. Et sic reditur ad sententiam S. Thomae 3 p. q. 77 art. 8, a plerisque posterioribus derelictam. Cf. N. R. Th. V, p. 29.

347. — IV. Condiçiones consecrationi materiae requisitae. Duae condiciones necessariae sunt: 1. Ut materia sit sacerdoti moraliter et modo sensibili *praesens*. Id colligitur tum ex institutione Christi, qui, in ultima cena, materiam praesentem consecravimus; tum ex verbis formae, quae pronomine *hoc* vel *hic* materiam ipsam demonstrant; tum ex traditione Ecclesiae, quae res absentes non consecrat; tum ex ipsa ratione sacrificii, quod hostiam praesentem postulat. 2. Ut materia sit *certa* et, in consecrantis *intentione*, *determinata* in individuo.

348. — De requisita praesentia. 1. Non est opus ut materia videatur, tangatur, sono verborum feriat, dummodo sive in se sive in alio videri possit, v. g. in suo

toto vel continente vel in vase ad illam continendam destinato. Valet ergo consecratio in tenebris vel a caeco facta. Vanus itaque est nec probandus eorum usus qui os ita proxime admovent materiae consecratae ut halitum in calicem et in hostias inspirent.

2. Satis *praesens* est vinum, in calice cooperto vel vase clauso: satis *praesentes* sunt hostiae in canistro, in ciborio, in cumulo sub aliis latentes aut aliter tectae, v. gr. palla, vel sub corporali aut mappa. De hostiis quae sint in missali est quoddam dubium.

3. Moraliter *censetur abesse* materia post parietem aut post tergum posita, vel clausa tabernaculo: talis materia per pronomen hoc vel hic demonstrari nequit. Unde certe valde dubia fuerit eius consecratio. — Perinde dicas de materia nimis distante, ut puta centum passibus, D'Anibale distantiam dubie nimiam definit inter 20 et 50 passus. Quo minor quantitas consecranda fuerit, eo maior propinquitas est necessaria.

4. Materia tam modica ut sensu percipi non possit separatim consecrari nequit, cum demonstrari non possit, et sacramentum sit signum sensibile.

349. — De requisita intentione determinata. 1. *Invalida* foret consecratio tertiae partis (di una terza parte) hostiae partem non determinando, vel indeterminate quattuor vel quinque ex viginti; vel ex multis hostiis, eas quas Deus elegerit, Titius absens designarit, aut partes istas quae fractis speciebus mansurae sint unitae: hic et nunc materia non est definita.

2. *Non consecratur* hostia nescio sacerdote posita separatim a cumulo etiam in corporali, cum voluntas sacerdotis non ferat in incognitum. Excipe tamen si sacerdos intentionem habuerit consecrandi quidquid est in corporali. Sed qui, rei nescius, duas hostias maiores prae manibus tenet, utramque consecrat, quia eius rationabilis intentio est consecrandi quod in manibus habet, praesertim cum aliter ambigeretur utra hostia sit consecrata. Guttae *extrinsecus* calici adhaerentes non consecrantur, namque non cadunt sub intentionem celebrantis: qui eas consecrare vellet graviter peccaret.

De guttulis quae *interius adhaerent* et de parvis fragmentis quae, v. g. pyxide, iam ante consecrationem sunt ab hostiis divulgatae, tres sunt sententiae, seclusa speciali celebrantis intentione: ex 1^a consecrantur; ex 2^a non consecrantur; ex 3^a solae viciniores imo calici consecrantur, quia hae solae moraliter unum sunt cum principali massa. Sententiae istae nituntur interpretatione intentionis sacerdotis, quam putant rationabilem et quam suadent expresse elici. Prima sententia cavet ne quidpiam non consecratum in calice maneat, ac Lehmke, II, 166 id procurandum dicit si bis vel ter celebraturus sis, ne ante ultimam missam sumas quidpiam non consecratum. Excludendo consecrationem guttularum, periculum vitas irroverenter abstergendi materiam consecratam. S. Alph. *Examen ordinand.* n. 99 praefert ut intentionem consecrandi circumscribas guttulis quae fundo sunt proximae; sed nisi idem magis determines, quatenam proximae sint facile ambigetur. Nec iuvat intentionem consentaneam menti Ecclesiae gerere, cum incertum sit utrum Ecclesia mentem definitam de hac re habeat necne; et quamnam.

Itaque imitando consuetudinem, quae tamen non demonstratur sub peccato obligare, absterge genus guttulas ante consecrationem, et, excepto binante qui omnia consecrare intendit, eliciamus intentionem consecrandi solas guttulas quae massae sunt vicinae, ita ut quae dubiae sint propinquitatis etiam nostra consecrandi intentione comprehendantur.

3. *Valide consecrantur* hostiae quae plures numero sunt quam sacerdos existimabat, quia error speculativus non tollit intentionem practicam et absolutam quam quisque habere censetur consecrandi materiam praesentem. Quare nec dubitandum est de consecratione duarum vel trium hostiarum parvarum quas, in seio sacerdote, minister adiunxerit cumulo qui in corporali destinatus est consecrationi. Consecrantur hostiae quas ipse sacerdos ad altare tulerit consecrandas, vel ab alio ideo allatas esse adverterit, vel ante celebrationem noverit esse consecrandas, etsi, dum consecrationem peragit, earum non recorderetur, ita ut pyxidem qua continentur non detexerit. Quia intentio praecedens satis ad hostias istas extendit intentionem consecrandi quae actu habetur: haec autem manet qualis erat determinata. Cf. Palm. IV, 859.

350. — Quid si hostiae extra corporale manserint.

Longo iam agmine procedunt hodierni auctores qui docent theoretice valorem consecrationis oblivione istius circumstantiae

non affici, cum regula perpetua sit intentionem conficientis sacramentum non esse revocandam quia inadvertenter quidpiam omitatur aut desit quod ad substantiam non pertinet, sed praeceptum tamen est. Namque Ecclesia non reprobatur nisi *scienter* factam consecrationem cum indebita circumstantia. Cfr. Ball. Palm. IV, 857 858; Cappello, 303. Simul tamen auctoritate S. Alph. l. 6, n. 217, moti, plerique consecrationem pro practice dubia habendam esse concedunt. S. Doctor tamen de re brevissimo agit, putans se respondere cum sententia communi. Sed, ut nunc constat, Suarez, Benedictus XIV, et communis sententia aliam versabant hypothesis pyxidis quae extra altare seu petram sacram remanserat.

Fatendum tamen est, cum agitur non de tota mensa altaris sed de parva petra sacra, perinde respondendum esse sive extra huius modi aram, sive tantum extra corporale hostiae involuntarie manserint. Quare qui absolute pronuntiet non attendendum esse ad inculpam oblivionem qua hostiae extra corporale remanserint, plurimum auctoritati refragatur, etsi melius ratiocinatus esse videatur.

Sed Lehmke, II, 168, optime, ni fallimur, et sententias conciliavit et nodum solvit. Qui intra missam de hostiis non cogitavit, hanc vel similem intentionem probabiliter habuit « Eas rite assumam consecrandas » i. e., ponam super corporali, vel saltem examinao an ibi fuerint, ea-que materiae principali adiungam. Si de'n prius ex oblivione omiserit, intentio de altero iam dubia evasit. Et is videtur esse casus quem Suarez contemplabatur *De Sacr.*, d. 43, l. 6.

Verum si intra Missam vel momento consecrationis vel saltem in offeritorio hostias advertens, eas sua consecrandi intentione simpliciter comprehendit, quamvis erronee eas in corporali positas esse existimaverit, de valida consecratione dubitandum non est.

Sententiam istam tutam arbitramur, atque, ad omnem scrupulum evacuandum, possit quis semel pro semper intentionem suam ad istam sententiam accommodare.

351. — Hostiae dubie consecratae numquam adorandae proponi possunt vel populo distribui, propter materialis idololatriae periculum. Nec separatim iterum consecrari possunt: id enim foret novum sacrificium condicione inchoare et incompletum linquere. Sed in altera missa possunt materiae principali quae absolute consecratur condicione adiungi, vel sumi post sumptum sanguinem ante purificationem. S. Alphonsus quidem malit ut post puri-

ficationem ante ablutionem sumantur. quia guttulae sanguinis quae in purificatione sumantur sint certo consecratae; sed, ut nunc satis constat, mixtione vini sunt adulteratae. Cf. n. 346.

352. — *Condiciones licitae consecrationis.* 1. Ne consecretur *maior quantitas* quam tempore opportuno absumi possit. Praecipit c. 1272 ut hostiae consecratae « et recentes sint et frequenter renoventur, veteribus rite consumptis, ita ut nullum sit periculum corruptionis, sedulo servatis instructionibus quas Ordinarius loci hac de re dederit ». Ex caerimoniali episcoporum, species singulis hebdomadis renovandae dicuntur; sufficere tamen videtur renovatio post quindecim dies. Grave foret ita differre ut periculum esset corruptionis, vel, secluso etiam hoc periculo, ultra duos menses, quia ex ipsis responsis S. Sedis talis renovatio non iam dici potest frequens; frequens autem sub gravi praeecepto imponitur.

Verum praescripta Ordinarii loci ab omnibus, etiam exemptis, servanda sunt.

N. B. Scriptores tamen periculum corruptionis ultra quam veri simile est urgere solent. Novimus professorem chemiae qui, experientiae causa, in cubiculo ordinario, non tamen humido, neglegenter in charta liquit binas hostias, quas post duos annos reperit omnino intactas.

2. *Ne a ritu Ecclesiarum recedatur.* Materia consecranda debet sub *gravi* esse in corporali; quod corporale debet, quoque sub *gravi*, esse positum in ara vel petra sacra, quam tamen excedere solet. Morali praeterea diligentia sacerdos curare debet ut hostia sacrificii ex toto, calix vero quod ad maiorem partem in sacra petra consistent. Hoc tamen grave esse non arbitramur, quia quod est in corporali supra petram extenso iam censetur moraliter esse supra petram. Cf. quoque Cappello, n. 307.

Ceterum rectoris seu praefecti ecclesiae est lapidem sic in medio altari collocare ut celebranti sufficiat materiam consecrandam communi more in corporali disponere. Plerique exigunt ut, momento consecrationis, ipsae parvae hostiae sint supra petram sacram. Quare, ubi petra sit angusta, praestabit, removendo calicem e medio, lo-

cum parvis hostiis momentanee dare. Id tamen non videtur esse stricte praeceptum. Cf. Gennari *Consult. liturg.* 42.

3. *Pyxis*, ex levi praecepto debet esse cooperta, excepto cum fit eius oblatio et consecratio; sed sine velamine, saltem post oblationem.

4. Curet celebrans ut hostiae pro populo consecrandae ante oblationem afferantur. Haec tamen mentaliter supplebitur si serius praesto sint. Ut incepto canone admittantur, requirunt absolute gravem causam, ut si plures sine communione remanerent vel diu (quod relative pensandum erit) expectare cogerentur.

Si unus diu expectare debeat, alii suadent ut potius pars maioris suae hostiae a sacerdote tradatur; S. Alph. l. 6 n. 216 id nec probat nec improbat: Ball. Palm. IV, 860 permittunt ut etiam pro isto una parva hostia post inceptum canonem admittatur, et modum istum praefert Cappello, n. 307, 3.

353. — V. De **Forma Eucharistiae**. Forma eucharistiae sunt verba quibus Christus SS. Sacramentum instituit et quae sacerdos celebrans in persona Christi repetit.

Panis autem consecratur per verba: « *Hoc est enim corpus meum* », ubi omnia verba sunt essentialia, praeter « *enim* », quod omittere leve erit.

Vinum porro consecratur per verba: « *Hic est enim calix sanguinis mei, novi et aeterni testamenti (mysterium fidei), qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum* ». In hac forma, certo non sunt essentialia: verbum *enim*, quod omittere veniale erit, et verba *mysterium fidei*, cum haec diu ne quidem a sacerdote pronuntiarentur, sed essent monitio facta astantibus de consecratione quae peragebatur. Communior opinio, sed iam minus certa, existimat sola verba essentialia esse: *Hic est calix sanguinis mei*, vel *Hic est sanguis meus*. Alia non posse sine gravi peccato omitti concors est omnium conclusio.

Ex sententia Scoti etiam verba « *Qui pridie...* » essentialia forent ut « *corpus meum* » satis clare ad Christum referatur. Opinio ista communiter reicitur, quia « sacerdos minister Christi, proferens super convenientem ma-

teriam verba Christi cum debita intentione, iam sufficienter induit personam Christi ut per ipsum Christus intellegatur dicere: hoc est corpus meum » (Palm. IV, 866).

Porro utraque forma proferri debet *formaliter* et *significative* seu *assertive*, i. e. intendendo affirmare quod verba sonant et non mere historice ut dicta ab altero recitari. Verbum: *hic*, nequit sumi tamquam adverbium. Verum ista sacerdotem anxium facere non debent. Sacerdos enim qui recte agere vult, verba pronuntiare intendit sicut a sacerdotibus fit in Ecclesia Dei: quod plane sufficit.

2. *Validae* sed *illicite* formae: « Ille cibus, hic potus, haec res, contentum sub his speciebus est corpus meum, vel sanguis meus ». « Ille calix est novum testamentum in sanguine meo », ut habet S. Lucas. « Hoc est corpus meum, de Virgine sumptum », et alia quae sensum non mutant. « Hoc est meum corpus, hic meus est sanguis, vel hoc est sanguis meus ».

3. Valet *hic* positum masculine pro neutro. Nec dubia redditur consecratio quia ex negligenti pronuntiatione corrueris *est* in *es*, *corpus* in *copus*, *meum* in *meu*, *calix* in *calis*, *sanguinis* in *sanguis*. Lehm. II, 170, ex S. Alph. 6, 224; et incuria est venialis.

4. *Invalidae* formae: « Hoc corpus est meum: hic sanguis est meus »; si corpus et sanguis pertineant ad *subiectum*, cum tunc iam ante consecrationem affirmetur praesentia corporis vel sanguinis, quod est falsum; sed valet eadem, ita interpungendo: « hoc, corpus est meum ». « Ille panis est corpus Christi », namque, post conversionem iam non est panis. « Ille panis convertitur in corpus meum »: nam permanens conversionis terminus non indicatur; vel « hic ponitur corpus meum », nam conversio non significatur. « Hoc est corpus Christi »: namque sacerdos non satis probatur loqui nomine Christi.

5. *Dubiae* formae. « Ecce corpus meum »: quia quid sit corpus meum minus clare apparet, et conversio non significatur. « Ille sit vel hoc sit corpus meum »: possit enim pro voto accipi. « Illud est corpus meum, ille est sanguis meus » cum *illud*, *ille* ad materiam procul distantem referantur. « *Istud* est corpus meum », quia non constat ad vicinam materiam referri. « Haec est caro mea »; et ipsa forma S. Lucae, n. 2, a quibusdam pro dubiis habentur.

6. Propter errorem commissum in verbis quae *sanguinis mei*, sequuntur forma sub conditione repeti non debet; potest tamen, ob Thomistarum sententiam. Sed si obierit sacerdos post se-

miprolatam formam sanguinis, sacerdos qui missam prosequitur integram formam super eundem calicem repetere debet, ex rubrica.

Quid enim moriens dixerit, non satis constat.

Si inter ipsam consecrationem error advertitur, non sunt repetenda verba « qui pridie ». Sed si forma repetenda est postquam celebrans iam ultra progressus sit, rubrica exigit ut resumatur a verbis: Qui pridie etc. ut consecratio melius introducatur.

Regulariter autem, ex ipsa rubrica, quod mere non memineris recitasse formam, aut dubium incidat in hac re, haec non est ratio quidpiam repetendi: tale dubium regulariter ut ineptum contemni debet.

354. — **Permanentia Christi.** — Sub speciebus etiam divisis et qualibet minima earum parte, manet Christus donec tanta facta sit mutatio, ut substantia panis et vini, si adessent, corrumperebantur. Quidam tamen existimant non remanere Christum sub parte tam minima ut naturalem oculi humani aciem effugeret, quia non sensibilis foret. (cfr. Palm. IV, 871 et 878, 2). Et iam propter alias causas, v. g. propter difficultatem distinguendi minimas particulas consecratas ab aliis fragmentis, Ecclesia non vult ut minima fragmenta adoratione et honore colantur.

ART. III. — De Ministro sacrae communionis.

I. — *Regulae generales.*

355. — 1. « Minister ordinarius sacrae communionis est solus sacerdos » (c. 845, § 1). Per se enim eius est qui consecrat dispensare consecratum. Sacerdos dicitur minister ordinarius, quatenus accepta ab eo potestas ordinis hanc ministrationem ss. eucharistiae directe respicit.

2. *Licita* tamen administratio postulat aliquam potestatem pastorem, seu iurisdictionem, sive propriam, sive delegatam, quia pascere oves, quod maxime fit per sacramenta, proprium est pastoris.

Ex ipso munere, dispensatio ista pertinet ad Ordinarios et ad eos qui sunt parochi vel quasi-parochi.

Delegatio autem a pastore immediato vel mediato conceditur, vel ipsa lege conferri potest. Immo, quia admi-

nistratio semper valida est, ius facultatem tribuit ei quoque qui eam rationabiliter praesumit.

3. *Ipsa Codicis iure*, facultas tribuitur omni rectori ecclesiae, ut indirecte colligimus ex c. 846. § 2, qui rectorem istum ut auctorem licentiae dispensandi agnoscit; — dein omni sacerdote intra missam; immo, cum est ad altare indutus ornamentis sacris, ante et post suam missam, si haec sit privata. Reservatur tamen prohibitio Ordinarii loci, qui ob iustas causas et in casibus particularibus ministrationem in oratorio *privato* vetare potest (cc. 846, § 1 et 869).

Itaque non possit episcopus seu Ordinarius loci decreto generali communionem in privatis oratoriis vetare; sed iustae causae adesse debent prohibendi communionem vel in tali oratorio, vel tali die, ob adiuncta extraordinaria.

Ipsa ratio liturgica suadet ut cum omni missae celebratione communio fidelium coniungi possit. De sola missa quae, ex Codice, in nocte Nativitatis Domini in ecclesiis paroeialibus et collegiatis cani potest, probabilis exceptio habebatur, quae nunc authentica declaratione sublata est (Resp. data est episcopo Tuguegarasensi, et prodit in *Cultura social*, Manila, apr. 1920, p. 225).

4. Idem Codicis ius facultatem tribuit distribuendi communionem etiam extra missam sacerdoti *extraneo*, ex licentia vel formali vel saltem praesumpta rectoris ecclesiae. Sacerdoti inquam extraneo: namque sacerdotes ad dicti ecclesiae habituales istam licentiam habere censentur.

Iam a decreto 28 nov. 1912, S. C. C. (*Per.* VII, 70) quo Pius X sustulit prohibitionem ministrandi die Paschatis, s. communionem in ecclesiis non parochialibus, praesertim regularibus, et vigente Codicis iure, ne quidem tempore paschali, Ordinarius vel parochus communionem missis coniunctam auctoritative inhibere possunt. Quia tamen nihil cogit sacerdotem ut communionem dispenset, caritas christiana ipsi interdum suadebit ut obtemperet parochi qui oves propria manu communicare cupiat.

5. Quod omni ecclesiae rectori per se licet, firmatur, privilegiis pontificiis in *ecclesiis regularium*, quae, post modo allegatum decretum Pii X, valent pro omni anni die.

6. *Consuetudo* qua, v. g. in Urbe, communio feria V. in Cena Domini reservatur ecclesiis parochialibus, utpote quae cc. 867 et 869 adversetur, servari non potest nisi fuerit centenaria, et Ordinarius loci iudicaverit eam prudenter tolli non posse.

356. — Minister « extraordinarius est diaconus, de Ordinarii loci vel parochi licentia, gravi de causa concedenda, quae in casu necessitatis legitime praesumitur » (c. 845, § 2). Itaque non omnis sacerdos, sed is tantum qui ordinaria dispensandi eucharistiam potestate fruitur, hanc licentiam diacono dare potest. In ecclesia igitur non parochiali, licentia rectoris non sufficit. Sed si parochus commode adiri nequeat, eius licentia praesumi poterit, dummodo gravis causa accedat. Gravis autem causa aestimanda est similis illius quae sufficit ut diacono baptismus conferatur (cfr. n. 218). Erit haec v. g. si aliter plures fideles *diu* occasionem communionis expectare debent: quae vox diu, attenta fidelium qualitate et ipsa hora qua petunt, relative pensanda est.

Diaconus indebite s. communionem ministrans, vel parochus indebite rem diacono committens, per se graviter peccant, cum regulas hierarchiae ordinis in re notabili violent. Non ideo tamen fit diaconus irregularis, quia est minister extraordinarius ss. eucharistiae, ita ut non usurpet ordinem non suum. Cfr. Cappello, n. 332.

357. — In casu *extremae* necessitatis, vel publicae rationis, ut si sacra dape reficiendi sint catholici, maxime sacerdotes, iniuste carcere detenti et gravibus poenis obnoxii, quivis, etiam *laicus* poterit, secluso scandalo, et alios et seipse communicare (cfr. resp. S. C. P. F. 21 iul. 1811, *Coll.* n. 928). Praevalet tunc istud: sacramenta propter homines. Sed, si fieri potest, laici isti vel inferiores clerici se gerere debebunt secundum instructiones Ordinarii vel parochi.

Laici vel clerici inferiores indebite s. eucharistiam ministrantes fiunt irregulares, ex c. 985. 7.

Ubi desit alius sacerdos, facilius, remota fidelium *miratione*, poterit sacerdos seipse communicare, cum sacrum

facere nequit, etiam ex sola devotione. Et potius quam id diacono committat, se ipse communicet. Neque id indebite factum putamus esse grave.

II. — *Delatio ad infirmis.*

358. — De communione infirmis deferenda haec Codex habet. 1. *Publice* deferenda est, nisi iusta et rationabilis causa aliud suadeat (c. 817). — 2. Publica ad infirmos delatio pertinet, tamquam ius et officium, ad *parochum territorii*, ita ut alii id non possint nisi in casu necessitatis aut de licentia, saltem praesumpta, parochi vel Ordinarii (c. 848). — 3. *Privata* delatio permittitur cuivis sacerdoti, de venia, saltem praesumpta, non iam solius parochi, sed alicuius sacerdotis cui custodia ss. eucharistiae commissa sit. Sed praescriptae a S. Sede normae de ritu tunc adhibendo, accurate servandae sunt. — 4. Delatio tamen s. communionis per *modum viatici* reservatur parochi territorii in quo infirmus decumbit, nisi agatur de *episcopo*, cui canonici, secundum ordinem praecedentiae sacramenta infirmorum ministrare debent (c. 397, 3°); — vel de professo, novicio, aut alia persona quae causa famulatus, educationis aut hospitii aut infirmiae valetudinis diu nocturne degit in domo religionis clericalis: nam tunc ius est et officium Superiorum religiosorum (c. 415, § 1); — vel de domo monialium (etiam ubi vota sollemnia suppressa sint): nam tunc pertinet ad *ordinarium* confessarium, vel ad illum qui eius vices gerit (c. 415, § 2); — vel etiam de alia religione laicali, pro qua Ordinarius cappellanum parochi suffecerit (c. 514, § 3).

Liquet autem eandem ministrationem alii sacerdoti licere in casu necessitatis vel de licentia, saltem praesumpta, eius cui ius est et officium.

De normis istis, haec pauca observanda sunt:

1. *Rationabilis causa* occulte deterrendi eucharistiam infirmo varia et diversi fondis esse potest: periculum publicae irreverentiae, in locis acatholicorum vel civitatibus ubi non pauci sunt contemptores religionis, — oppositio familiae aegri, i. quae timet, v. g. ne si innotescat esse infirmum in domo negotiationis, a clientibus

deseratur vel minus frequentetur; timiditas ipsius aegroti, ac multo magis formido ne in suspicionem veniat sacrilegii anterioris; incommoda nimis frequentis delationis publicae; negatio publicae delationis facta a parcho, ut si statuerit, etiam prebante Ordinario, s. communionem bis tantum vel ter in hebdomada aegrotis palam deferendam esse. Praesenti enim disciplinae consentaneum est, ut usus cotidianae communionis praeferatur publicae delationi qua prior impediatur. Iudex autem rationalis causae non est tantum Ordinarius vel parochus, sed, et quidem in primis, confessarius, pater spiritualis, inmo quilibet sacerdos cui s. communionem ministrare licet. Prudenter tamen et pacifice agendum est; quare, nisi lex secreti obstet, sacerdotes agant secundum directionem sui Superioris. Is tamen rursus res secundum normas S. Sedis componere debet: nec adeo potest praeferre disciplinam publicae delationis ut ideo non possint iam aegroti nisi semel vel bis in hebdomada sacra dape refici.

2. Observes, de ipsa publica delatione, casus evenire posse ubi licentia a parcho negata rationabiliter praesumatur voluntate Ordinarii.

3. Quando ss. eucharistia occulto defertur, sufficit licentia cuiuslibet rectoris ecclesiae vel custodis ss. eucharistiae, quia haec administratio assimilatur administrationi quae fiat in ecclesia. Facultatem autem ipso iure factam, Ordinarius auferre vel restringere nequit. Quare non iam interroganda sunt statuta ad videndum utrum necne alii ac parochi facultate uti possint.

Normae autem S. Sedis sunt ritus a Benedicto XIV propositus: « Sacerdos stolam semper habeat propriis coopertam vestibus; in sacculo seu bursa pyxidem recondat, quam per funiculos collo appensam in sinu reponat; et nunquam solus procedat, sed uno saltem fidei, in defectu clerici, associetur ». Postrema tamen rubrica in non uno loco, atque in ipsa Urbe, non raro negligitur. Quod parum sane laudandum est: a recepto tamen more nemo, cum aliquo incommodo, discedere debet, si paratus sit obcedere Superioribus qui legem urgeant.

4. *Viatium* stricte acceptum est communio quae in gravi mortis periculo est facienda de *praecepto* divino et ecclesiastico. Latius acceptum, est communio quam infirmus periculose decumbens facit ex devotione, praesertim non ieiunus (cc. 864 et 868). Ne, contra mentem Codicis, difficiliorem reddamus refectionem sacramentalem eorum qui eadem magis opus habent, viaticum cuius ministratio parcho vel aliis reservatur intellegimus de solo viatico stricte accepto seu praecepto. Quare, licebit alii sacerdoti afferre communionem infirmo non ieiuno, postquam parochus viaticum

necessarium ministravit. Et quia nulla est obligatio ut, exoriente periculo, viaticum statim recipiatur, idem permittemus ante istam ministrationem, dummodo, tempore opportuno, advocetur proprius pastor ad sacramenta quae ultima dicuntur administranda. Ac nisi istud concedas, fiet saepissimo, propter praeiudicia et animi timores, ne periculose decumbentes diu tanto cibi caelestis subsidio in sua maiore necessitate privati maneant.

N. B. Codice sublata est excommunicatio antea lata contra regulares qui, omissa debita licentia, viaticum saecularibus ministrarent.

ART. III — De subiecto sacrae communionis

I. — *Quaenam gratia recipiatur in s. communione*

359. — Res seu gratia specialis huius sacramenti, instituti in refectionem animae nostrae, est spiritualis transformatio hominis in Christum, vitam nostram, per caritatem, cuius auget habitum et actus excitat. Id est, eosdem quos cibus temporalis pro vita corporali, ille cibus operatur effectus pro vita spirituali. Hanc enim *sustentat*, cum augendo gratiam habituales, tum excitando fervorem caritatis; *auget*, quatenus directe et specialiter refertur ad *perficiendam* caritatem, unde sanatur vulnus « egoismi », et gratia sanctificans et reliquae virtutes incrementum accipiunt; *reparat*: excitando enim ex opere operato fervidos caritatis actus, aufert peccata venialia et damna quae nobis intulerunt; *delectat* iam per ipsum actuosum quem excitat amorem. Sic fere C. Billot, *De Euch.*

II. — *Requisita et sufficiens dispositio animae.*

360. — I. Regula generalis. « Quilibet baptizatus qui iure non prohibetur, admitti potest et debet ad sacram communionem ». His verbis c. 853 sancit ius christiani ad spiritualem animae suae refectionem, sine positiva dignitatis suae demonstratione, ita ut soli arcendi sint publice indigni et manifesto infames, si publice petant, occulti vero tantum si occulte petant a ministro qui extra confessionem eos noverit non emendatos. Cfr. c. 855 et dicta n. 175-178.

Repelli tamen quoque poterunt qui ad sacram communionem accedant minus modeste vestiti vel eo ornatu quem probati usus prohibent, praesertim si prius, saltem generali edicto moniti fuerint. Hi non arcentur tamquam peccatores, sed ut importuni et inurbani petitores, nec infames fiunt ex repulsa cuius ratio est manifesta.

361. — II. Communio puerorum. Quamvis pueri baptizati valide et fructuose hoc sacramentum recipiant, praesens tamen ecclesiae disciplina, qua maiori reverentiae sacramenti consulitur, canone 854 expressa, haec varia de *pueris* statuit: 1. Non sunt admittendi qui, propter aetatis imbecillitatem, nondum huius sacramenti *cognitionem* et *gustum* habent; 2. In periculo mortis constituti, ad s. communionem admitti *possunt* et *debent* qui corpus Christi a communi cibo discernere, illudque reverenter adorare norunt; 3. Extra periculum mortis, haec plenior cognitio et accuratior praeparatio exigi dicitur, qua saltem mysteria necessitate medii credenda noverint et devote pro suae aetatis modulo ad ss. eucharistiam accedant; 4. Confessarii puerorum eorumque parentes vel qui loco parentum sunt, de sufficienti puerorum dispositione iudicant; 5. Parocho duplex officium assignatur: a) Advigilandi ne pueri ante usum rationis vel sine sufficienti dispositione ad s. synaxim accedant: quam vigilantiam etiam per examen, si opportunum prudenter iudicaverit, exercere potest; — b) Curandi ut usum rationis assecuti et sufficienter dispositi quam primum hoc divino cibo reficiantur.

Ut canonem istum, pro momento suo, non nihil exponamus, primo id probe tenendum est, per eum varias normas decreti S. C. de *Sacramentis, Quam singulari*, 8 aug. 1910, prorsus confirmari. Immo fore iisdem verbis eas Codex exhibet. Sic enim sonat art. 3 dicti decreti: «Cognitio religionis quae in puero requiritur ut ipse ad primam communionem convenienter se praeparet, ea est qua ipse fidei mysteria necessaria necessitate medii pro suo captu percipiat, atque eucharisticum panem a communi et corporali distinguat, ut ea devotione quam ipsius ferè aetas, ad ss. eucharistiam accedat». Hac tantum ratione Codicis normae a normis decreti differunt, quod decretum ferebatur ad convellendum errorem eorum qui communionem puerorum nimis procrastinabant; ac proin in

facilitate qua pueri admittendi erant insistere debuit; dum Codex etiam, ut est humana natura in nimietates proclivis, excessus contrarios composcere vel impedire debuit eorum qui, appositis decreto condicionibus minime attendentes, pueros promiscue ad s. mensam quasi compellunt. Quare, huic indiscreto zelo occurrere volens, necessitatem plenioris cognitionis et accuratioris praeparationis in sano puero, magis in recto ponit et vindicat.

Porro tria in hunc finem preestat: § 1, negative procedens, cum *Rituale Romano*, unde ista paragraphus desumpta est, pueros arcet quibus ss. eucharistiae cognitio et gustus desint. *Gustus* idem dici potest, vel quod *fames* seu sincera voluntas qua Christum recipere cupiant et non tantum placere parentibus et adultos imitari; vel quod *derotio*, aetati proportionata. Condicio enim accessus sub forma famis a D. De Ségur, *Il aime Jésus-Christ et le désire*; sub forma devotionis a S. Thoma reddebatur: « Quando pueri incipiunt aliqualem usum rationis habere ut possint devotionem concipere huius sacramenti ». Iam ve o uterque locus in decretis S. Sedis laudatus est.

Dein § 3, positivo admittendos dicit eos qui mysteria necessitate medii necessaria pro suo captu percipiant, et devote pro suo modulo accedant.

§ 5, denique regulare tempus indicat: adeptum usum rationis. Ante enim repellendi sunt; postea autem adducendi vel quam primum disponendi sunt pueri. Ex can. autem 88, septennium completum praesumitur esse illud tempus. Ut patet, pro puerorum cultu, pro ipso caelo sub quo vivunt, exceptiones frequentiores vel minus frequentes esse possunt.

Quare, non minus quam post decreta Pii X, post promulgatum Codicem, pueri, nondum septennium assecuti, admitti poterunt si condicionibus satisfaciant; sed, ante septennium completum, contrariam praesumptionem diluere debent, dum post septennium, praesumptio capacitatis ipsis favet.

De generali puerorum communione nihil insinuat: usus itaque regionis respiciendus erit.

Quaeri demum potest, quomodo, de dispositione puerorum, iudicium quod confessario et parentibus permittitur cum officio vigilantiae parochorum componatur?

Idae, ni fallimur, ratione. De singulis pueris, parentes et confessarii iudicare possunt, nec parochum monere vel consultum adire debent. Simul generalis quaedam inspectio, quasi fori exterioris, parcho committitur obsrvandi quinam pueri accedant vel communica e omittant. Tunc, si ex accedentibus quosdam imperitiae suspectos habeat, illos etiam per examen probare potest;

post-riores vero quos aptos vel disponendos existimet, ad sacram communionem perducere conabitur. In utroque casu, oportet ut auctoritate valeat apud parentes: stricta tamen obligatio ipsi parendi iure non imponitur. Sed non possit parochus, hoc can. 354 fretus, primam puerorum communionem in sua parocchia condicioni praevisi examinis generaliter subordinare. Nec puerum qui publice sed reverenter s. communionem petit repellat a sacra mensa, quia de aetate dubitet vel ipse maiorem postulaverit praeparationem.

Talis puer enim non est publicus peccator vel infamis. Et publica negatio, praesertim si signa impatientiae eam comitentur, diuturnos vel irreparabiles timiditatis vel aversionis effectus, etiam apud alios pueros qui rei testes sint, facile gignet. Licebit tamen parochus qui dubitet de puero, eum blande alloqui et interrogare, et, si casus ferat, suaviter a s. mensa amovere.

362. — III. Requisitus status gratiae. — Status gratiae ex *praecepto divino* postulatur. Et qui est in mortali, sub mortali ante susceptionem eucharistiae confiteri debet nisi sit necessitas communicandi et copia confessarii desit: Ecclesia sic definit probacionem quae ex S. Pauli 1 Cor. 11 est necessaria, sive ius divinum mere declaraverit, sive istud sua auctoritate compleverit. Cfr. Trid. s. XIII, c. 7 et can. 11, et c. 856.

Quandonam desit *copia confessarii*, supra, n. 294, est dictum. *Necessitas* autem communicandi vix alia erit ac vitandae notae aut infamiae; et casus fere unicus erit, si iam in scamno communicantium physice vel moraliter fueris, et tunc peccati mortalis, post ultimam confessionem commissi, recorderis. Nec excusatur qui temere, *malae dispositionis conscius*, cum familia adiverit ecclesiam confessus et communicaturus, et a sacerdote non fuit absolutus.

Quid dicemus de illa miratione quam, in non una communitate excitabit is qui, solitus cotidie communicare, quadam die, praecipue si sollemnior, communionem omittat?

Neque illi, ex regula generali, communionem sine praemissa confessione indulgere possumus. Etenim, vel agitur de casu rarissimo, et tunc facilem copiam habet creandi aliud impedimentum quod sine rubore narrabit, frangendo ieiunium; vel de casu non adeo raro. Tunc ipsius erat suas communiones ita disponere ut ab initio cognosceretur ut non cotidie communicans. Quod si hoc ne-

glexit, rationabiliter admittere debuit fragilis homo consequentiam cuiuspiam suspicionis, quae tamen non est stricte infamans, cum abstinencia etiam scrupulis imputari possit. Rursus autem consideres damna facultatis laicis, atque ipsis iunioribus concessae accedendi ad s. mensam post mortale peccatum absolutione non remissum: quantum id derogaret reverentiae s. eucharistiae, quantum horrorem peccati minueret, quantum demeret de conatu ad extirpandam pravam consuetudinem.

Verum haec causa est cur maxime in collegiis, sancta sit libertas non solum communicandi sed etiam abstinendi usu s. eucharistiae; cur confessarii prudenter dirigant paenitentes in stricte cotidiano accessu ad s. mensam, eumque dissuadeant ei qui facile labitur in peccatum grave, nec paratus est contemnere astantium mirationes; cur etiam de copia quantum fieri potest cotidiana confessarii provideantur communitates ubi pius cotidianaë communionis usus florere consuevit.

Non nulli quoque communionem sine confessione permittunt ei qui secus praecepto paschalis communionis implendo prohiberetur.

Praeceptum autem *statim* confitendi postquam, in necessitate, confessionem omiseris, solos obligat sacerdotes *celebrantes*, non ergo sacerdotem vel laicum qui mere receperit s. communionem.

363. — Requisitum ieiunium naturale. — « Qui a media nocte ieiunium naturale non servaverit, nequit ad ss. eucharistiam admitti »: haec est regula generalis c. 858, § 1, cuius mox exceptiones perpendemus.

Quidquid per modum cibi aut potus, etiam ob finem medicinalem, sumptum fuerit a media nocte, ieiunium naturale frangit. Nec parvitas materiae excusat. Ita concors catholicorum sententia.

Tres porro condiciones frangendo isti ieiunio necessariae sunt: 1. Ut res rationem habeat cibi vel potus; 2. Ut sumatur ab extrinseco; 3. Ut sumatur « per modum comestitionis aut potationis ». S. Alph. 6, 280. Atque hic intentio aliquam efficaciam habere potest; 4. Ut sumatur a media nocte.

1. Res dicitur *rationem cibi vel potus* haberi, quae sit digestibilis seu *per se* (quid *per accidens* ob stomachi condicionem eveniat, non est considerandum) in stomacho (late accepto) alte-

retur. Quare quod chemice demonstretur nullo modo intus in aliud converti posse sed non mutatum per corpus transire, impune ante communionem sumi potest. Et etiamsi alteretur, sumi quoque poterit quod in communi aestimatione rationem cibi vel potus habere non putatur. Ita dicit opinio vere probabilis, cum, in re sacramentaria, communis existimatio plurimum valere soleat.

Hinc rationem cibi vel potus non habent, vel non habere censentur: metallum (bene vero pulvis ferreus vel similis, a medicis non raro praeceptus), vitrum, lapilli, capilli, filum sericum vel laneum (bene vero lineum), ossicula fructuum bene depurata; et, probabiliter, ungues, frustulum ligni sicci — nisi sit comestibile ut habarbarum (rabarbaro, rhubarbe), glycyrrhiza (regolizia, réglisse) — charta, cera, terra, creta, et fortasse palea. Hoc tamen multi negant. Cfr. S. Alph. 6, 281 fine.

2. *Sumptio ab extrinseco* deficit in eo qui reliquias cibi ex pridie peracta comestione traiecit casu vel etiam ex industria, cum rubrica casus non distinguat; — qui sanguinem ex dentibus, lingua, ulcere intra os, vel interius ex naso profluentem etiam consulto deglutiat; — qui aromata vel folia tabaci ori imponat vel aliquid gustet, dummodo nihil transmittat in stomachum. — Verum ab extrinseco sumit qui saccharum, glycyrrhizam ante mediam noctem ore excipiat ut ea paulatim deglutiat: ibi habetur continuata comestio, sicut apud eum qui, imminente media nocte, cibum ore sumat quem post mediam noctem dentibus conterat.

3. *Per modum cibi aut potus non sumitur*: a) quod inter respirandum simul casu in os attrahitur, sive pulvis, musca, culex fuerit; b) quod casu per *nasum* attrahitur v. g. pulvis tabaci; c) quod mixtum saliva simul cum ea deglutitur: sic modica aqua qua os laveris, particula folii tabaci quod masticaveris, paucae guttulae sanguinis vel pellicula ex labiis exterioribus assumpta; d) quod aquae fortasse maneat in stomacho, quem ope siphonis gastrici, lavare volueris, dummodo ne exterius siphonem oleo vel unguento comestibili inunxeris; e) fumus tabaci vel aliud fumigium.

Vomitum sequens manducationem hanc non destruit, sive quia non erit completa evacuatio, sive quia manducatione ipsa fregeris ieiunium.

Observes responsa de re saliva mixta vel per occasionem respirationis attracta non valere nisi *praeter intentionem* mixta vel attracta sit.

4. Ut in priore parte diximus, tempus mediae noctis supputari potest secundum usum loci; vel loci tempus verum vel medium, aut legale, aut regionale, aut aliud extraordinarium (c. 33):

et varia horologia quae non constet errare, admittuntur per se ut auctores boni, qui probabilem opinionem efficiunt.

Probabilitas tamen ista destruitur certa indicatione horae quae v. g. in Urbe datur in medio die.

Prout horologia horam iam completam (ut pleraque) vel imminuentem sonitu suo nuntiant, a prima vel ab ultima pulsatione cessandum est a manducatione. Quod tamen ante pulsum horologii ore acceperis deglutire permitteris, quia Ecclesia non videtur tibi rusticitatem expuendi imponere, et sine dubio non desunt horologia tantillo serius sonantia, ita ut de fracto ieiunio non constet. Sic Lehmk. II, 316.

364. — In dubio tum *positivo* tum *negativo*, utrum necne quidpiam post mediam noctem sumpseris, eum communicio sit res maxime favorabilis et agatur de exclusione impedimenti non autem de positiva qualitate acquirenda, communicare licet. Sed non ideo fas est qualibet hora noctis comedere aut bibere et dein allegare ignorationem horae ad communicandum. Praeceptum Ecclesiae, ut ipse usus fidelium demonstrat, hanc interpretationem non fert. Cfr. Lugo, *Euch.* d. 15, n. 42. Ut quid in nocte deliberate et licite cum proposito communicandi sumas, oportet, saltem quando media praesto sunt, ut probabiliter iudices non esse mediam noctem. Cfr. dicta in theol. gen. n. 159. 160.

Quare communiter a communione arcent eum qui, vespere decumbens, aliquid ori contra raucedinem ori imposuerit, nisi certus fuerit se nihil transmisisse post mediam noctem. Si tamen in animo ipsi erat sorbere totum in statu vigiliae vel reliquum expuere, et casu somno captus est, benigna opinio quae communionem permittit admitti potest, et nobis praefenda videtur. Fieri etiam potest ut ita integra reperiatur res, ut nihil nisi fortasse minimum quidpiam mixtum saliva absorptum sit. Liber tunc patebit accessus ad sacram mensam.

365. — Exceptiones legi ieiunii. 1. Urgente *mortis periculo* (c. 858). Itaque non soli aegroti sed etiam ii qui ob causam extrinsecam morti exponuntur a lege excusantur. Verum his urgere debet periculum mortis, ita ut commode expectare nequeant alteram diem qua ieiuni communicent (Cappello, n. 514). dum aegroti ex Rituali et anteriore interpretatione, nulla incommodi excusatione

strictè opus habent. Atque in dubio de periculo mortis, pro facultate communicandi respondendum est.

N. B. Formula : « Accipe, Frater (vel Soror) Viaticum corporis D. N. I. C. » etc. per se quidem usurpanda est, sed omitti potest si timendum sit ne infirmus inde turbetur.

Ac perdurante periculo mortis, post receptum Viaticum (praeceptum), atque etiam ante, pluries, distinctis diebus, iterari potest communio infirmi non ieiuni, secundum prudentis confessarii consilium, ac proin etiam cotidie (c. 864, § 3).

2. *Metus mortis* secus subeundae, nisi tamen in contemptum praecepti vel religionis id facere rogetur, excusat fidelem qui non ieiunus communicet.

3. Eucharistia exposita periculo *profanationis*, vel *perditionis*, a non ieiuno, etiam laico, sumi potest. Ita ipse canon excipit necessitatem consulendi reverentiae sacramenti.

Huc pertinet absumptio *fragmentorum* post ablutionem, in missa. Itaque post ablutionem licet sacerdoti *per accidens*, nam ex praeconcepto proposito id non est faciendum, sumere minora fragmenta ad idem sacrificium pertinentia, sive sit ad altare, sive iam in sacristia, nondum tamen vestibus sacris exutus. Fragmenta alterius sacrificii sumenda non sunt, post ablutionem, nisi accesserit periculum irreverentiae, ut si, post ultimam missam, detegas particulas minutissimas quae, sine periculo, ad tabernaculum deferri nequeant, aut tabernaculum desit. Immo, ut probabile est, sacerdos ciborium quo statim indiget, purificare potest. quamvis distractus iam sumpserit purificationem calicis, quia haec consumptio censetur una esse cum ipsa s. communione. (Id Lehmke. II, 192, 4, non admittit, si de integris hostiis agatur. Ac sane hae per se servari possunt in ipsa purificata pyxide). Palmieri t. IV, n. 947 propendit quoque in sententiam Tamburini. *Exp. comm.* § 8, secundum quam sacerdos, quamdiu est ad altare etiam fragmenta in altero sacro consecrata, in rigore sumere potest.

Ac pari ratione. « si sacerdos deferat communionem infirmo, in valetudinario, et reliquiae in patena vel calice

remaneant, poterit sacerdos eas sumere si adhuc sit vestibus sacris (pro missa) indutus. Potest quoque eas statim post parvam hostiam infirmo dare, quia censetur una communio ». Cfr. Rit. rom. *Ordo admin. s. communionis*.

N. B. Observatio rubricarum vel probata ratio agendi liturgica impediri non debet timore fracti ieiunii, quia Ecclesia, dum has normas praebet vel approbat, tacite, quantum opus est, a sua ieiunii lege dispensat. Sic ipsa S. C. respondit *salem* ori neophyti impositum in caerimoniis baptismi, non obstare communioni mox sequenti. Sic, quod in priore sacro, dum ante sanguinis sumptionem colliguntur fragmenta, parvae res non consecratae in calicem infundantur et simul cum sanguine Christi sumantur, id non impedit sequentem binationis missam; ac perinde dicas de guttulis non consecratis quae s. sanguine misceantur; sic qui Feria VI in Parasceve vinum bibendo partem s. hostiae in calice reliquerit, hanc tuta conscientia sumet; et qui, sumendo sanguinem Christi, particulam consecratam in calice reliquerit, ex ipsis rubricis Missalis (*De defectibus*, X, 8) optionem habet eam adducendi digito ad labium calicis, vel infundendi vinum et sumendi; sic demum quando, pro more recepto, post receptam speciem panis, vinum bibendum datur pueris post primam communionem vel neomystis, nulla anxietate affici debent eo quod prius liquidum deglutierint. Manifesta enim Ecclesiae intentio haec sua ieiunii lege non comprehendit. Nonnulli hanc rationem dant, lege vetari ne quidquam sumas ante communionem, minime autem ne simul cum communionem aliud sumas. Ratio prius data nobis videtur magis simplex et adaequata.

366. — « Infirmi qui iam a mense decumbunt sine certa spe ut cito convalescant, de prudenti confessarii consilio sanctissimam eucharistiam sumere possunt semel aut bis in hebdomada, etsi aliquam medicinam vel aliquid per modum potus antea sumpserint » (c. 858, § 2).

Facultas ista primum concessa est decreto Pii X per S. C. C. 7 dec. 1906, sed tunc duplex in hebdomada communio non permittebatur nisi in domibus ubi ss. eucharistia servabatur, vel missa celebrari poterat: extra tales domos communio tantum bis in mense concedebatur; nec indulgebatur medicina.

Canon iste, cum gravi legi deroget, stricte est interpretandum. Attamen usus invaluit benigne intellegendi

▼ocem *decumbentes*, ita ut etiam ii infirmi qui se ad ecclesiam conferre possunt facultate uti permittantur.

Ceterae autem condiciones accurate sunt observandae. Requiritur itaque: 1. Ut agatur de vere infirmis. Tales sunt quorum vires sive morbo, sive senio, sive debilitate vere fractae sunt, ita ut. saltem moraliter, decumbentes dici possint. Non est opus gravi vel periculoso morbo. — 2. Ut iam a mense decumbant seu infirmitate laborent. Mensis, ex Codice, est spatium 30 dierum. Nullo pacto autem admitti potest ut facultas ad eos extendatur qui morbo afficiuntur qui praevideatur futurus saltem triginta dierum. Huiusmodi interpretatione aperta vis inferretur verbis, quae stricte sumenda sunt. — 3. Ut desit certa spes proximae convalescentiae. Certa spes quandam moralem certitudinem confert. Proxima convalescentia est quae intra paucos dies, tres vel quattuor, obtinebitur. — 4. Oportet ut agant secundum consilium prudentis confessarii, qualis omnis approbatus esse censetur. In dando consilio, spirituales animi dispositiones in primis considerandae sunt; confessarius tamen de impletis condicionibus privilegii quoque sollicitus esse debet. — 5. Communio non permittitur, post laesum ieiunium nisi semel vel bis in hebdomada. In potestate non est confessarii ut frequentiore communionem ullo praetextu permittat. Et hoc grave foret. Cfr. quoque Cappello, n. 506, 4. — Probabilis tamen sententia usum privilegii bis in hebdomadae esse sinit ei qui, *ceteris diebus*, utique cum incommodo suo, sacramentum ieiunus recipiat. — 6. Permittitur tantum medicina, vel aliquid per modum potus. Medicina potest esse solida, qualis erit pastillus. Quid rationem medicinae habeat, sensus communis docebit. Directe ad medendum alicui malo ordinem habere debet. Confundi ergo non potest cum cibo qui ad vires roborandas fortior usurpatur, quamvis dici queat sumptus per modum medicinae. Per modum potus autem sumuntur quoque comminata fragmenta solida quae in liquido natant. Hinc iam 7 sept. 1897 verba « per modum potus », ita declarata sunt ut liceret « sumere iusculum, caffeum lac, aut alium cibum liquidum, etsi ei permixta substantia

aliqua, ex. gr. leves pastilli farinae (semolino), panis radula tritus (pangrattato), ovum dilutum, etc. dummodo mixtio non ammittat naturam cibi liquidi ».

Ipsum ovum in statu naturali, seu non decoctum vel valde leviter decoctum dicitur *bibi*. Non autem bibitur; sed manducatur pastillus, saccharum, quamvis oris calore solutum dein deglutitur. Vulgaris enim vocis usus est ut attendatur ad modum quo ore excipitur: eo momento. non autem postea res dicitur *sumpta*. Quare, quod ovum non decoctum dicatur sumi per modum potus, id facile cum R. P. Cappello, n. 507 admittimus, secus autem respondendum putamus de pastillis, saccharo, etc. etiamsi oris calore complete soluta in stomachum immittantur.

Iam non requiritur moralis impotentia ieiunii servandi. Sed nisi serium quoddam incommodum cum servato ieiunio conectatur, consilium communicandi non servato ieiunio, a prudenti confessario dari non poterit.

367. — Iis qui ieiunium naturale moraliter servare nequeunt, S. C. de Sacramentis, etiam pro religiosis, concedit communionem etiam cotidianam, postquam quidquam per modum potus sumptum fuerit. Facultas exsequenda committitur Confessario oratoris. Haecenus non permittit medicinam sed solum quod rationem potus habeat.

368. — Stricta est prohibitio tantum quidquam a media nocte sumendi: sed ratio decentiae suadebit ut congruum intervallum interponatur ab ultima refectione, nisi causa excusans adsit. Quare non raro in indultis quibus vel communio vel missa nocturna permittitur condicio apponitur rationabilis intervalli 4 horarum.

Et quamvis nulla lex positiva id vetet, consilium certe est ne cibum sumas ante quam species prudenter existimentur consumptae. Id sine causa praetermittere pro veniali irreverentia habetur a S. Alph., l. 6, n. 283.

Cavendum vero est ne subinde post s. communionem, stomacho cogaris cibum cum speciebus eicere.

Sputa vero, cum non fluant per oesophagum, tuto exscreari possunt, nisi fragmentum aliquod s. hostiae dentibus adhaereat: ob quam causam melius aliquantum expectabitur.

369. — Nulla corporis macula per se impedit susceptionem ss. eucharistiae, cum ad bonitatem moralem nihil referat. Quanto minus macula occulta menstruationis. Quare hodie menti S. Sedis consentaneum arbitramur, ut ne consilium quidem detur de omittenda communione tempore menstruationis.

370. — De pollutione involuntaria, de pollutione voluntaria sed expiata per confessionem, de usu coniugii regula universalis tradi nequit, sed res prudenti confessorio committenda est. Is attendet ad utilitatem s. communionis, ad reverentiam debitam ss. eucharistiae, ad internam dispositionem communicantis, qui affectu carnali perturbatus vel, contra, serena mente accedere potest, ad scandalum quod daret is qui mox post peccatum cum complice commissum ad s. mensam assideret. His qui raro communicare solent non autem his qui fere cotidie, consilium dari poterit ut diebus s. communionis operi carnali non indulgeant. Post commissum peccatum carnale, ipsa reverentiae ratio postulat, per se, aliquam communionis dilationem. Involuntaria pollutio non est ratio dissuadendi communionem, nisi occupata phantasia devotionem impediat, aut abstinencia ad fervorem devotionis conferre possit. Liqueat confessarium prudentem nec de usu coniugii nec de menstruatione esse sponte locuturum.

371. — Reverentiae ratio quoque postulat ut aliae honoris significationes, quamvis non sint stricte praeceptae, a communicantibus pro locorum consuetudine et copia quam habent, servantur: ut vestium mundities, usus deponendi chirothecas et arma, etc.

III. — Communionis frequentia necessaria vel suadenda.

372. — I. Quenam sit communionis necessitas. — Ex communi hodie sententia, sumptio ss. eucharistiae nullam *medii* strictam necessitatem habet, quia vita spiritualis quam conservat, per se aliis mediis conservari potest; *adultis* tamen, i. e. iis in quibus vita spiritualis peccato mortali exstingui potest, *divinitus* praecipitur usus istius

panis caelestis tamquam cibi animae suae: « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis » (S. Ioann. 6, 54). SS. eucharistia igitur sumenda interdum est in vita ex ipso praecepto divino; atque opinio communis theologorum, cuius tamen cogens ratio non affertur, agnoscit quoque divinum praeceptum sumendi viaticum in periculo mortis. Potissimum argumentum eruitur ex summa spirituali necessitate reficiendi spirituales vires, in qua homo tunc versatur.

Practice praeterea, frequentior usus sacramentorum Paenitentiae et Eucharistiae medium fit non ita raro moraliter necessarium ad superandas tentationes, cum vix spes sit obtinendi talem aliorum remediorum usum qui isti victoriae reportandae sufficiat. Quare, quamvis opportunum non videatur ut stricte imponatur ista frequentia, tamquam *per accidens* pluribus necessaria, — quia in rigore alia media suppetant, et languidis frustra praescriberetur remedium quod sumere recusarent vel neglegerent, — omni certe ratione iuvenes et plures caelibes adducendi sunt, praesertim si mollitiae dediti sunt, ut quam possunt frequentissime hac sacra dape se robovent.

373. — I. *Sanis praecepta communio.* — « Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis, idest ad rationis usum pervenerit, debet semel in anno, saltem in Paschate, Eucharistiae sacramentum recipere, nisi forte de consilio proprii sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendum » (c. 859, § 1).

Canone isto confirmatur, addita opportuna explicatione, praeceptum iam Conc. Lateranensi promulgatum.

1. Ac primo, praecepto isto tenentur, ex praesenti disciplina, quotquot *ad usum rationis* pervenerint, etiamsi nondum aetatem septem annorum compleverint. Hic aetas septem annorum praesumptionem quandam suppeditat, quae veritati semper cedit. Usus rationis adepti, non debent quam primum communicare; sed cum ab habito rationis usu lege communi teneantur, non videntur ultra proximum pascha communionem differre posse.

2. *Semel in anno, saltem in Paschate* : his verbis demonstratur praeceptum virtualiter *duplex* : communicandi *semel* in anno, et communicandi in *Paschate*, ita ut qui in Paschate communicare noluerit vel non potuerit, obligatione annuae communionis teneatur, nisi iam eodem anno *civili* s. communionem digne acceperit (cfr. c. 859, § 4). Quamvis enim ex dec. Eugenii IV, 8 iul. 1440, annus videatur a Paschate ad Pascha computandum esse, quidam tamen, inter quos ipse Lugo, *Euch.* d. 16, n. 19, supputationem civilem permittunt. Sed oportet tunc ut christianus constans sit in ista supputatione, nec utramque ita coniungere velit ut semel tantum in biennio sacra dape reficiatur. Obligatio sumendi *quam primum* post Pascha s. communionem non habetur, nisi ius speciale aliter rem definiverit.

Tempus paschale ad satisfaciendum praecepto ecclesiastico frustra anticipatur, nisi ab illo qui per totum tempus paschale praevidet se impeditum iri, et annum a primo ianuario computare velit.

3. *Proprius sacerdos*, i. e. vel parochus vel confessorius consilium dare potest differendi communionem post tempus paschale. Obtenent ergo facultatem quasi-dispensandi ad tempus in hoc praecepto, propter utilitatem fidelis, rationabiliter intellectam. Propter utilitatem fidelis, inquam, nam *consilium* non datur nisi de re meliori. Itaque non est proprie dicta facultas dispensandi, propter causam fere excusantem : solam spiritualiter utilem dispensationem concedere possunt. Ac vix alia ratio concipitur esse praeter eam quae ex praesenti indispositione vel minore dispositione colligitur, ut si quis in fide dubius haereat.

Tempus autem ipsa utilitate definitur. Si restituenda sit fides, possit etiam esse satis diuturnum.

Practice tamen facultas ista benigne accipitur de vera dispensatione, quae, etiam extra sacramentum poenitentiae, a confessario conceditur. Sine dispensatione facta, etiam parva dilatio gravis censetur.

374. — Paschale tempus regulariter a dominica Palmarum ad dominicam in albis inclusive decurrit. Locorum

Ordinariis tamen fas est, « si ita personarum ac locorum adiuncta exigant, hoc tempus etiam pro omnibus suis fidelibus anticipare, non tamen ante quartam diem dominicam Quadragesimae, vel prorogare, non tamen ultra festum SS. Trinitatis » (c. 859, § 2). Exigentia ista oriatur v. g. ex usu recepto, vel etiam ex minore copia confessoriorum. Summopere enim enitendum est ut congruum tempus insumi possit in iis audiendis qui semel tantum in anno vel raro sacramentis uti solent, ut veram animae refectionem percipiant.

Itaque poterit per modum legis synodalis seu particularis istius loci, tempus paschale ab episcopo intra dictos terminos dilatari. Quae lex, secundum principia generalia, etiam *peregrinis* proderit.

375. — *Communio paschalis locus.* — Iam, quod notabile est, praecepto communionis paschalis *in omni loco* satisfieri potest. Fidelibus tamen suadendum est ut « satisfaciant in sua quisque paroecia; et qui in aliena paroecia satisfecerint, curent proprium parochum de adimpleto praecepto certiores facere » (c. 859, § 3).

Absolute positum verbum *curent*, iussionem significat, quam tamen levem esse contexta oratio demonstrat. Nihilominus non nulli iam, v. g. Cappello, n. 475, rem faciunt consilii.

Verba in *propria paroecia* per se ampliorem vim habent quam in *ecclesia paroeciali*, praesertim cum opponantur satisfactioni in *aliena paroecia*. quae sane, ex ipsa § 1 ubi nullus locus praecepto implendo definitur, de omni alienae paroeciae oratorio intellegitur. Id ergo intendere videtur legislator, ut communione in proprio domicilio facta, ceteris incolis bonum exemplum detur; qua aedificatione carebunt si extra paroeciam sacramenta suscipiantur.

376. — *Officium parentum, etc.* — Prudenter et opportunissime monet Codex obligationem impuberum in eos quoque ac praecipue « recidere qui ipsorum curam habent »; et nominat *parentes*, quibus divinitus est commissa christiana liberorum institutio; *tutores*, qui vices parentum agere debent; *confessarium*, quatenus simul est

pater spiritualis, vel saltem ex caritate paenitentes de sua obligatione monere debet; *institutores*, qua proximi, fraterna correptione astricti, et qua delegati a parentibus; *parochum* ut pastorem cui, c. 854, § 5, cura haec iure specialiter mandata est (c. 860).

377. — Expresso canone 861 monemur praecepto communionis recipiendae minime per sacrilegam communionem satisfieri. Quomodo id componatur cum doctrina quae negat actus interiores ab Ecclesia praecipi posse, vidimus in theol. gen. n. 242.

378. — Consilium de communione in feria V in Cena Domini. Memorata obligatione communionis paschalis, Codex expedire dicit ut feria V maioris hebdomadae omnes clerici, etiam sacerdotes qui ea die a sacro litando abstinere, sanctissimo Christi corpore in missa sollemni seu conventuali reficiantur (c. 862). Ac re vera huiusmodi generali communione, obtinetur pia repraesentatio Cenae Domini.

Consilio isto *obligatio* non tollitur quam quidam clerici ex lege liturgica habere possunt, communionem recipiendi ab episcopo.

379. — Ad maiores ordines promoti sacram communionem in missa ordinationis recipere debent. Quod praeceptum grave est, saltem neomystis, quia concelebrant cum episcopo.

380. — Quaeres quomodo de aetate qua pueri ad primam communionem admittendi sint, disciplina ecclesiastica tantopere variare potuerit?

Res inde explicatur, quod usus ss. eucharistiae non habet necessitatem medii; gravis autem praecepti immediate divini obligatio non demonstratur ante aetatem qua plura sunt pericula peccati mortalis, qualis esse solet aetas pubertatis; ac determinatio initii obligationis, sicut determinatio frequentiae, Ecclesiae a Sponso et Auctore suo relicta est. Cfr. Lehmke. I, 200 sq.

N. B. Ferunt, in ephemer. *Hostia*, ian.-febr. 1921, responsum Em. C. Gasparri, ex quo usus rationis in cc. 854. 859 et 906 intellegendus est talis qui sufficiat committingdo peccato veniali, nec requiritur capacitas peccati

mortalis. Ita quidem dicendum erit ab iis qui utramque capacitatem separari posse putant: quod a S. Thoma negatum videmus in 1, 2, q. 89 art. 6.

381. — **Frequentia suadenda sanis.** — « Excitentur fideles ut frequenter, etiam cotidie, pane eucharistico reficiantur ad normas in decretis Apostolicis traditas; utque missae astantes non solum spirituali affectu sed sacramentali etiam sanctissimae Eucharistiae perceptione, rite dispositi, communicent ». Ita c. 863, qui, proin: 1. Usus frequentem, immo cotidianum ss. eucharistiae a sacerdotibus vult commendatum; — 2. Servandas inculcat normas traditas in decretis Apostolicae Sedis: inter quae d. *Sacra Tridentina synodus*, 20 dec. 1905, S. C. C. potissimum locum occupat. Decreto isti accedunt, decr. 30 maii 1905, concedens indulgentias orationi pro cotidianae communionis propagatione; decr. S. C. Indulg. 14 febr. 1906, dispensans a condicione confessionis hebdomadariae quotquot communione quasi cotidiana utuntur; litt. enc. S. C. Indulg. 10 apr. 1907, de triduana supplicatione quotannis celebranda ad diffundendum cotidianae communionis usum; litt. enc. *Editae saepe*, 26 maii 1910, ob saecularia sollemnia S. Caroli Borromaei, in 2^a Parte (1); — 3. Speciatim vero confirmat et de vero optato authentice interpretatur c. 6, S. XXII C. Trid.: « Optaret quidem sacrosancta synodus ut in singulis missis fideles astantes non solum spirituali affectu sed sacramentali etiam eucharistiae perceptione communicarent, quo ad eos sanctissimi huius sacrificii fructus uberius proveniret ».

Servandae autem normae *morales* sic in pauca conferri posse videntur. a) Inopportune mota est quaestio de specialibus dispositionibus requisitis ad cotidie communicandum. Dubium enim istud originem ducit a pietatis imminutione et ianseniana luce; effectum habuit elongationem a sacra mensa; et pii eruditique theologi docuerunt « nullum Ecclesiae praeceptum esse circa maiores dispositiones ad cotidianam quam ad hebdomadariam aut menstruam communionem » (Decr. *Sacra Trid. syn.* III, 3). — b) Recta mens ad

(1) Haec omnia habentur *Periodica de Relig.*, etc. n. 110. 111 (t. 2, p. 66-70); n. 160 (t. 4, p. 177); n. 203 (t. 3, p. 82-84); n. 417 (t. 5, p. 152-154). Et cfr. dissertationem t. II, p. 77-88.

usum eucharisticum necessaria haec est, ut *finis supernaturalis* ad communicandum inducat, non autem respectus quidam humanus, qui ad communionem impelleret quia alii id faciunt, quia ita fert domus consuetudo; vel vanitas, qua quaereretur laus vel fama devotionis seu pietatis. Quamquam intentio substantialiter pura, humana quadam consideratione misceri potest. — c) Ea sufficit puritas qua quis a mortalibus immunis est. Nec ullatenus audiendi sunt pauci qui, contra atque verba cum proxime praecedentia tum proxime sequentia demonstrant, sententiam n. IV, 3º, «sufficit nihilo minus ut culpis mortalibus vacent, cum proposito se numquam in posterum peccaturos», interpretantur quasi postuletur propositum fugiendi omne peccatum etiam veniale. Abhorret ab hac interpretatione omnis veluti decreti animus, quo fuga peccati venialis dicitur esse *fructus* cotidianae communionis, nedum sit praerequisita dispositio. — d) Pro viribus, condicione, officiis s. dapem sumentis, sedula praeparatio et congrua gratiarum actio adhibendae sunt. — e) Pro consilio, adeundus est proprius confessorius, ut frequens et cotidiana communio maiori prudentia fiat uberiorique merito augeatur (Sacr. Trid. Syn. IV, 5º).

Redeunt huc quoque iam dicta de necessitate cavendi ut ubique omnibus integrum sit propriae devotioni consulere, et ad ss. eucharistiam accedere vel ea abstinere, utque facilis copia omnibus suppeditetur confessionis ante communionem.

382. — Frequentia suadenda aegrotis. — 1. De aegrotis qui non periculose decumbunt, redeunt dicta supra n. 366. 374. Per se nullae speciales regulae de his proponendae sunt. Duplici canone de delatione occulta ss. eucharistiae, et de usu ss. eucharistiae post sumptum potum vel medicinam, frequens aegrotorum refectio longe facilior reddita est. Et quia sacramenta sunt propter homines, tantum solatium afflictorum quod cultus verus et completus per se comitatur, praefendum est maiori honori exteriori quem ex publica delatione ss. eucharistia ante obtinebat. Ceterum disciplinae cui favent recentes S. Sedis instructiones oportet ut, deposita propria persuasionem, morem geramus.

2. De periculose decumbentibus, vel etiam de iis qui propter causam morbo extraneam in periculo mortis versantur, haec Codex decernit vel permittit: a) Praeceptum recipiendae s. communionis confirmat; b) Suppressa controversia quae de hac re exstabat, permittit, immo valde

suadet ut qui, periculi expers, communionem receperit, eadem die, in vitae discrimen adductus, denuo communicet; c) Distinctis vero diebus permittit et decere dicit ut, secundum prudentis confessarii consilium, s. viaticum pluries administretur. Pluries, ac proin etiam cotidie, si confessarius id expediens aestimet. Ac per se magis urgenda est cotidiana manducatio panis caelestis iis qui proxima caeli spe confortandi sunt.; d) Opportunissimo monito, vetat ne sanctum Viaticum nimis differatur; et sedulae vigilantiae eorum committit qui animarum curam gerunt, ut infirmi plene sui compotes viatico reficiantur (cc. 864. 865).

383. — Aegroti tamen certo vel probabili periculo irreverentiae exterioris a communione prohiberi possunt. Diligenter curandum esse monet *Rituale Romanum*, t. 4, c. 4, n. 4, « ne iis viaticum tribuatur a quibus, ob assiduum tussim, aliumve similem morbum aliqua indecentia cum iniuria tanti sacramenti timeri potest ». Quare iis qui vomitu laborant communionem dare non licet, nisi vir peritus vel experientia docuerit serium evomendi sacras species periculum abesse. Deficiente perito, aliquot horarum intervallum, utputa sex, expectandum videtur. Cum delirantibus experientia sumi possit tradendo prius particulam non consecratam. S. Alph. l. 6, n. 292.

Species autem per vomitum reiectae, si *incorruptae* permanserint, adorandae sunt; atque iterum assumptae, iterum gratiam conferunt, cum sit nova corporis Christi manducatio. Lugo, *Euch.* 12, 53.

Si vero ob nauseam non sumantur, caute separatae, sunt in loco sacro servandae, donec, perfecta corruptione, in sacrarium proiciantur. Ut autem citior corruptio eveniat, non videtur prohibitum aliquam aquae copiam s. speciei infundere.

Si, quamvis non appareant, species vomitu contineri possint, « comburatur vomitus et cineres in sacrarium mittantur ». Rubric. *de defect. miss.* n. 14. — Quamdiu species in stomacho incorruptae manere possint, cf. statim infra.

Diversa ratio indecentiae oritur a) ex *defectu paenitentiae exterioris*, in scandaloso peccatore qui subitaneo morbo correptus fuerit: absolutio quidem condicionata, et

condicionata extrema unctio dari possunt, et per se danda sunt, non autem ss. eucharistiae; b) ex *loco infami* ubi decumbat aegrotus etiam optime dispositus: tunc aperta saltem ministratio, propter reverentiae rationem, vetita est.

384. — Gratia sacramentalis a prima manducatione etiam primae partis confertur, cum totum sacramentum in quavis manducatione consistat.

Quamdiu autem Christus in ipso praesens est, potest, ut videtur, fidei ipsa gratia sacramentalis crescere, dummodo suam actualement dispositionem perfectiorem reddat. Dispositionis augmentum requiritur, quia sacramenta gratiam dant secundum subiecti dispositionem, atque agitur de moraliter una sacramenti susceptione. Aucta dispositione augeri gratia videtur, quia ss. sacramentum ad modum cibi, quo magis subiecto applicetur, eo magis prodesse videtur. Melior autem dispositio maiorem applicationem efficit. (Haec a pluribus admittuntur, certa tamen ea dicere nolumus. Cf. Palm. *Op. theol.* tom. IV, n. 872-875).

Quare non solum is qui, sumpta parte vini vel hostiae cum mala dispositione, bene vero dispositus alteram sumat, sed is etiam qui se disponat ante quam species consumantur, gratiam sacramentalem suscipere videtur.

Nec carpenda est devotio illius qui maiorem materiam sumit consecrandam, ea mente ne species tam cito in stomacho consumantur. Singularitate tamen abstinendum est, ac dubitamus de sensibili medii efficacia, cum agitur de specie vini, qua ceterum sumpta, corruptio speciei panis acceleratur.

Quod vero ambigendum non est, intima praesentia auctoris omnis gratiae id efficit, ut vis impetrationis ex opere operantis valde per istud tempus amplificetur. Lehmk. II; 151 et cf. 210.

Quamdiu autem species in stomacho incorruptae manere possint, ex vi «digestiva» valde pendet, ita ut infirmi sint qui eas fere incorruptas reiciant post horas. Neque in homine sano res plane constat. Non putant hodie valde distinguendum esse inter laicum qui solam minorem hostiam sumat, et sacerdotem, qui maiorem quidem sed simul cum specie vini manducat. Pro consumptione parvae hostiae, saltem dimidium quadrantem postulant. Dr. van Olffers affirmat speciem vini semper perire vix ac stomacho recepta sit. Id negat Dr. Capellmann, qui proin existimat numquam extra sacrarium proici posse species quae infra semihoram post communionem reiectae sint, etiamsi nullae visibiles particulae in iis cernantur. Cf. *Medicina pastoralis*, p. 270.

385. — Quid est manducare? Neque id plene constat. Dr. van Olfers existimat iam manducari quod ore excipitur. Plerisque tamen manducatio est vitalis traiectio cibi in stomachum. Itaque manducatio coepta est ex quo cibus vel potus hanc gutturis partem transierit unde ordinarie non iam revocari potest. Ab illo momento gratia dari videtur, etsi quidam collationem gratiae differant donec aliqua specierum pars in stomachum recepta sit. Cf. *Palm. Op. theol.* tom. IV, n. 872.

Hinc suadent ne species diutius in ore servantur, i. e. non ita diu ut penitus in ore pereant, quod secundum plures, aliis contradicentibus, satis cito evenit. De vi tamen illationis dubitare licet: Namque manducare non existimatur qui quod ore sumpserit mors exspuit; bene vero, in morali existimatione, manducamus quod in solido statu in os immissum, non nisi solutum et fortasse chemice mutatum deglutimus.

386. — Maiorem gratiam dari in communione sub utraque specie quam sub unica, non est improbabile, quamvis potius negetur. Cf. Lugo, *Euch.* d. 12: s. 3:

387. — De communioni spirituali. Omissa sumptione mere materiali hominis non baptizati, vel adulti involuntarie communicantis, ipsum C. Tridentinum, s. XIII, *De Euch.* c. 8, distinxit sumptionem mere sacramentalem, quae eius est qui, capax, sacramentum recipit indispositus seu cum obice peccati; sacramentalem et spiritualem simul; eius qui rite probatus ad hanc divinam mensam accedit; et spiritualem tantum illorum « qui voto propositum illum caelestem panem edentes, fide viva, quae per dilectionem operatur, fructum eius et utilitatem sentiunt ». Praeter communem caritatis actum, praxis ista specialem rationem continet colendi ss. sacramentum, et inde peculiarem laudem meretur.

Tria porro spiritualem communionem componunt: actus vivae fidei in realem Christi praesentiam; actus caritatis vel etiam (pro casu) contritionis (atque observes in eo qui mortalis peccati conscius sit, actum caritatis non posse esse verum, nisi in formalem contritionem transierit); demum actus desiderii Christum sacramentaliter suscipiendi, si fieri posset, et se intime coniungendi Christo. Ne desiderium sit nugatorium, oportet ut praesenti usui sacramentali aliquid, saltem lato sensu, obstet. Nec

absoluta voluntate sacramentum vel fructum sacramenti cupere potest, qui saltem ope contritionis perfectae statum gratiae non sibi comparaverit. *Condicionata* voluntate, ne peccator quidem prohibetur.

Frequentissime exerceri potest tantopere commendata devotio. Praesertim utiliter fit sub Missae communione: ipsa tunc adiuncta aptas dispositiones fovet, et qui, dum re non potest, saltem affectu communicat, uberiores illos sacrificii sibi sperare potest quos S. Trid. synodus S. XXII, C. 6, in eos permanere affirmat qui sacramentaliter communicant. Cf. Lehm. II, 194.

388. — In gratiam alterius stricte nemo communicat, cum nemo pro altero manducet, et opus operatum omnis sacramenti soli subiecto prosit. Sed pro altero *vivente* S. communionem hac ratione quispiam offerre potest, quod per *bonum* et proin meritorium et satisfactorium actum accedendi ad s. mensam velit eum spiritaliter adiuvere, vel, post sacramentalem sumptionem, pro ipso preces fundere quae tunc maiore fervore et efficacia funduntur. Pro *defuncto* vero potest quis communicare, quatenus, per modum suffragii, offert pro illo actum suum operantis ut impetratorium et satisfactorium vel eidem applicat coniunctas cum communione indulgentias.

ART. IV. — De tempore, loco et ritu s. communionis ministrandae vel recipiendae.

389. — I. Quo tempore. 1. *Quo die*. Excepta *Feria VI in Parasceve*, qua solum *viaticum* ad infirmos deferre licet, omnibus diebus licet in Ecclesia latina ss. eucharistiam distribuere. In *sabbato sancto* tamen, « s. communio nequit fidelibus ministrari nisi inter missarum sollemnia, vel continuo ac statim ab iis expletis » (c. 867, § 1-3).

Viaticum quod solum in *Feria VI* Maioris hebdomadae distribuere licet intellegi debet *viaticum* praeceptum, vel quod primum in mortis periculo sumatur, v. g. a sacerdote qui sacram functionem celebraverit sanus et dein in discrimen vitae adductus sit; non autem illud quod, durante periculo, laudabiliter iteratur. In *sabbato sancto*, quia est dies aliturgica, sola permittitur communio quae missae continuo nexu coniuncta sit. Satis autem coniuncta sollemniis videtur communio quae, immediate post sacrum, ex ipso altari ubi celebratum est ad infirmos eodem tecto conclusos deferatur. Nec

tam gravis est alius communionis prohibitio, ut ab eo non excuset causa qualem, non ita pridem ante Codicem, ipsa *S. Rituum* Congregatio probavit. Licere si quidem declaravit, ut viris qui spiritualia exercitia compleverant nec missarum sollemnia expectare poterant, communio sabbato sancto plane mane dispensaretur (*Ferres, Lx Communio frequente y diaria*, n. 176-177).

2. *Qua hora.* « S. communio iis tantum horis distribuatur quibus missae sacrificium offerri potest, nisi aliud rationabilis causa suadeat » (c. 867, § 4).

Canon, in hac favorabili s. communionis causa, intellegi ita potest, ut privilegium anticipandi missam ad communionem extendatur. Itque ita habet stylus S. C. de Sacramentis. Ceterum rationabilis causa exceptionem permittit, ita ut numquam s. dape privandus sit qui ad eam recipiendam diu etiam post meridiem ieiunus manserit. Cum, celebrata functione Feria V in Coena Domini, missae iam in eadem ecclesia dici nequeant, reipsa cessare quoque videtur ab illa hora facultas distribuendi ibi s. communionem, praesertim cum s. species amovendae sint. Verum rationabilis quoque causa sufficit ut huic regulae derogetur.

« S. *viaticum* quacumque diei aut noctis hora ministrari potest » (c. 867, § 5).

Canone isto aufertur vetitum *Ritualis*, t. 4, c. 10, quo, excepta necessitate, nocturna eucharistiae delatio prohibebatur. Permissa satis facile delatione occulta, ipsa prohibitionis ratio subsistere iam non videtur.

390. — II. *Quo loco.* Ubicumque missa celebrari ibi quoque s. communio distribui potest, etiam in oratorio privato, « nisi loci Ordinarius, iustis de causis, in casibus particularibus id prohibuerit » (c. 869).

Potestas Ordinarii vetandi s. eucharistiae dispensationem, oratorio privato circumscribitur; nec liceret episcopo communionem in privatis oratoriis generali statuto prohibere; sed oportet ut peculiare causae id in casu particulari faciendum suadeant. Ne ipsa quidem communio paschalis per se in oratorio privato fieri prohibetur, salva notitia proprio parochio danda ex c. 859, § 3.

391. — III. *Quo ritu.* 1. Sacerdos semper proprio ritu ministrare debet s. communionem, etiam fidelibus ritus alieni. Si tamen, in urgente necessitate, desit sacerdos diversi ritus, licet sacerdoti orientali qui fermentato

utitur eucharistiam in azymo ministrare, et vicissim, latino aut orientali qui utitur azymo, ministrare in fermentato: at suum quisque ritum ministrandi servare debet. (c. 851, § 2).

Observe facultatem fieri non *consecrandi* diversam speciem, sed mere eam *ministrandi*. Necessitas autem non est viatico circumscripta. Habebitur itaque quotiens fidelis, illa die, communione moraliter impediretur, nisi sacerdos speciem diversi ritus ei ministraret. Puta in loco esse unicam ecclesiam, quae species servet fermentatas. Absente sacerdote ritus orientalis, sacerdos latinus poterit, ritu suo, porrigere ex ciborio speciem fermentatam iis qui secus communicare non possent. Id tamen non poterit, si occasionem habeat consecrandi materiam sui ritus.

2. Vetatur, in Ecclesia latina, dispensatio sub *specie vini* (c. 852), etiam, ut communiter intellegunt, si necessitati viatici aliter consuli non possit. Existimat tamen Cappello, n. 451, praeferi posse legi ecclesiasticae divinum praeceptum sumendi viatici, si nulla prospiciantur incommoda.

3. Communicans a) suae devotioni consulere permittitur, ita ut, pietatis causa, sacramentum alieno ritu confectum suscipere possit; b) paschalem communionem proprio ritu suscipere suadetur; c) viaticum vero moribundus proprio ritu accipere debet; sed, urgente necessitate, quolibet ritu illud accipere potest (c. 866). Minister vero proprium ritum in ministrando sequi debet.

392. — 4. In dispensanda eucharistia, minister sacer, et in ea recipienda fidelis communicans, augustissimo sacramento exhibere debent *reverentiam* quam ratio et canones exigunt, ita ut ministrando sacramento abstinere praestet, potius quam *positivam* irreverentiam admittere.

Itaque: a) Intra missam celebranti non licet eucharistiam distribuere fidelibus adeo distantibus ut ipse altare e conspectu amittat (c. 868).

Loca nimis sic distantia etiam in magna basilica haberi possunt. Temperamentum tamen in nosocomiis admissum vidimus n. 298, 3.

b) Induere debet *vestes sacras* et *lumen* adhibere. Omissio luminis existimatur vonialis; nec gravis putatur omissio solius stolae vel solius superpellicei, bene vero omissio omnis sacrae vestis, nisi necessitas urgeat. Quid autem in occulta delatione per

se observandum sit, vidimus supra, n. 358,3. Regulae tamen hae non obligant sub mortali. Sic etiam *veniale* reputatur, omittere vestes sacras et lumen in deferendo sanctissimo ab uno ad aliud altare.

Extra missam color stolae potest esse *diei* aut *albus*.

c) Incedere debet *gressu moderato*. Praeciso tamen scandalo. plures permittunt ut sacerdos currat. Ex necessitate licet uti equo mansueto, vel rheda etiam automobili. Non videtur decere, nisi viatici necessitate excusetur, ut sacerdos utatur instrumento quod vulgo dicitur *bicycleta*, *motocycleta*. De hac re interrogata S. Congregatio, absoluta prohibitione abstinuit, monuit tamen insolitam esse hanc rationem. Ad statuta episcopalia attendendum hic est.

d) *Detecto capite* ss. eucharistia *palam* deferenda est. Dispensatio extra civitates episcopis permittebatur; intra civitatem reservatur S. Sedi. In casu tamen verae necessitatis, sinebant, per epikeiam, ut sacerdos caput tegetet, nisi meliore ratione providere posset. Melior autem ratio nunc est *delatio occulta*.

e) *Propria manu* et quidem *pollice et indice* s. communio danda est. Aliis uti digitis *veniale* videtur, a quo excusabit ratio non privandi moribundum vel plures sanos (quidni unum?) s. communione. Si tamen praesto sit alter sacerdos, is potius pollice et indice quam alter aliis digitis communionem distribuat.

Ac si aegrotus hostiam aliter accipere aut traicere nequeat. permittunt ut (non nimis frequenter) ipsi porrigatur particula hostiae in cochleari, cum vino vel aqua; dummodo absit scandalum et periculum lapsus in terram. Simile quidpiam fieri potest ad vitandum contagii periculum.

f) *Nec hostia maior, nec plures simul minores* uni communicaturo tradi possunt: id facere foret *veniale*. Sed, ne unus alterve diu exspectet, pars hostiae sacrificii detrahi possit; consecrari possint maiores hostiae et in minores partes divisa distribui. Ubi opus fuerit, ipsae minores hostiae in duas, summum tres partes dividi possunt.

g) Subi *levi* requiritur *minister*. Si desit, sacerdos omnia per se ipse peragere potest. Exceptis responsis, mulier ministrum supplere non potest; nec mos est ut in ecclesia mulier recitet « Confiteor ». Monialis tamen seu soror in claustro vel cubiculo infirmi preces recitare solent.

h) *Confiteor* cum absolutione sub *levi* requiritur. Praescripta quoque est benedictio in fine, nisi paramentis nigris indutus fue-

ris. Praescriptae nunc quoque videntur ceterae Ritualis preces. Cf. *Rituale* 1913 et Cappello n. 453.

i) Adhibenda est *Bursa* colore stolae similis, cum *corporale*: *palla non sufficit.*

j) Communio ministrari non potest in altari ubi ss. sacramentum est expositum. Quocirca, ubi unicum est altare, satius erit per pauca momenta velo tegere ss. sacramentum, sicut fit dum contio habetur.

Sed toleratur ut sacerdos vestibus pro missa indutus, deficiente facili copia alterius sacerdotis, communionem distribuat ad aliud altare atque istud est quo celebravit vel celebraturus est.

k) Per se, nisi, ob specialem causam. Ordinarius id vetuerit in oratorio domestico, communio distribui potest ubi celebrare licet (c. 869). Cf. n. 390. Ac potest inde etiam a quolibet celebrante deferri ss. Eucharistia pro *communione « devotionali »*, infirmis qui in cubiculo hospitalis vel domus decumbunt.

l) Sicut iam supra diximus, non sunt striete praescriptae, sed tamen pio servandae variae honoris significationes, ut deponendi arma, chirothecas, etc.

393. — De Defectibus. — *Rubricae Missalis, c. De defectibus* (in ipso Missali) adeundae sunt, si quid extraordinarium acciderit. Haec tantum notabimus.

Si species panis deciderit, reverenter collecta hostia cum fragmentis, locus signetur, postea abluendus aqua in sacrarium inicienda. Ablutionem sub gravi requiri putat S. Alph. l. 6 n. 250, si locus pedibus calcetur. Si tamen moraliter constet nihil ibi superesse consecratae materiae, id nimis severe dictum arbitramur. Atque omitenda est ablutio quae mirationem moveret (ut in barbam viri). Si qua hostia in sinum mulieris ceciderit, ipsam eam separatim et reverenter extrahat et sacerdoti restituat.

Si vero gutta *sanguinis* delapsa sit, sorbeatur, si fieri potest; et linteum ter abluendum est. Si vero usque ad lapidem lignumve penetraverit, hae res nonnihil radi debent, rasura comburi, locus ter ablui. Aliqua saltem ablutio, in sacrarium proicienda, sub gravi facienda est.

ART. V. — De custodia et cultu SS. Eucharistiae.

394. — 1. Quibusnam locis s. eucharistia servari debeat vel possit — 1. C. 1265, § 1 generales custodiae condiciones praescribit, ita ut, his deficientibus, cesset obligatio vel tollatur licentia. Itaque oportet ut sacerdos eius curam gerat: qualem ipso munere rector ecclesiae gerere censetur; et ut regulariter, saltem semel in hebdomada, Missa in sacro loco celebretur. Illis positis:

2. *Praecepitur* custodia ss. eucharistiae in ecclesia cathedrali, in ecclesia principe quasi-dioecesis, in qualibet ecclesia parociali seu quasi-tali; in ecclesia annexa domui religiosorum exemptorum, sive virorum sive mulierum.

Permittitur, accedente licentia Ordinarii loci, in ecclesia collegiata et in oratorio principali sive publico sive semipublico tum domus piaae aut religiosae, tum collegii ecclesiastici quod a clericis saecularibus vel a religiosis regatur.

Alibi *indulto apostolico* opus est. Ecclesiae tamen aut oratorio *publico* Ordinarios hanc licentiam ex iusta causa et per modum actus concedere potest. (c. 1265, § 1 et 2.)

Observes, itaque, nullam Codice tribui facultatem servandi eucharistiam in principali oratorio monasterii vel domus etiam regularis. Verum, ut id licite fiat, oportet ut habeatur vel indultum apostolicum, vel consuetudo immemorabilis (quam Benedictus XIV C. *Quamvis iusto* necessariam dixit) vel positiva facultas Ordinarii loci, quam nunc, ex c. 1265 § 1, 2º omni religiosae vel piaae domui concedere etiam habitualiter potest.

3. « Nemini licet s. eucharistiam apud se retinere aut secum in itinere deferre » (c. 1265 § 3).

Nemini, ne quidem missionariis in regione infidelium. Exceptio talem causam postulat quae a gravi prohibitionem excuset, v. g. ad consulendum securitati ss. eucharistiae in quadam calamitate vel persecutione. Minus repugnat S. Sedes asservationi in domo parochi vel sacerdotis, si quando ss. eucharistia decen-ter in ecclesia servari nequeat. Cf. resp. S. C. P. F. 23 aug. 1852. Collect. I, 751

395. — Revocato quolibet contrario privilegio, ss. eucharistia non potest servari nisi in ecclesia vel in princi-

pali oratorio religiosae vel piae domus; nec apud moniales intra chorum vel saepta monasterii (c. 1267).

Considerata authentica declaratione Commissionis de Cod. interpretatione, vis istius canonis huc redit: a) Sive privilegio, sive ex facultate Ordinarii loci, ss. eucharistia servari potest in oratorio principali communitalis religiosae, piae domus, collegii ecclesiastici.

Si, praeter oratorium principale, religiosa vel pia domus annexam habet ecclesiam, qua communitas non utitur ad ordinaria sua pietatis exercitia explenda, ecclesia ista frui quoque potest iure suo, si quod habeat, v. g. quia annexa est domui religiosorum exemptorum, servandi ss. eucharistiam. Singulis familiis religiosius commune, suppresso privilegio contrario, nihil plus ratum habet.

Si vero plures distinctae familiae idem materiale aedificium occupant, singulis oratorium cum custodia ss. eucharistiae, sive ex privilegio sive ex licentia episcopi competere potest. Ita, praecul dubio, communitas seminarii et communitas Sororum quae in seminario operam suam praestant distinctae et separatae sunt familiae. Contra, vero, novicii, propter suam a professis separationem, non ideo ad formaliter distinctam domum pertinere censentur (1). Aliiter dicendum fuerit si distinctas aedes, quamvis contiguas habitarint, etiamsi unus fuerit utriusque domus Superior, quasi parochus qui duabus paroeciis praeficitur. In collegio autem convictores communitaliter formaliter diversam a religiosa satis facile constituunt, ut si religiosi ex parte aliis ministeriis addicantur. Quare, in oratorio quo convictores convenire solent ad suas pietatis exercitationes peragendas, sanctissima eucharistia, sive ex religionis privilegio sive ex licentia Ordinarii loci videtur servari posse, illaeso iure idem in oratorio religiosorum conservandi. Ceterum indulta temporaria servandi ss. eucharistiam in altero oratorio, sive a S. C. de Sacramentis, sive a S. C. de Religiosis (pro qualitate oratorum), sine magna difficultate conceduntur, Cf. *Per.* IX, p. 154.

396. — « Ecclesiae in quibus ss. eucharistia asservatus, praesertim paroeciales, cotidie, per aliquot saltem horas, fidelibus pateant » (c. 1266).

Opportunissima est haec monitio, sive eius argumentum consideres, cum ecclesia sit fidelibus destinata et custodia ss. eucharistiae propter commoditatem adoran-

(1) In *Monitore* tamen ecclesiastico, benignius responsum est.

tium permittitur, sive mores aedituorum qui nimia festinatione plura templa claudere solent. Quanto satius est dispositis prope ianuam interioribus cancellis liberum accessum ad ecclesiam per totum diem personis devotis permittere, sine necessitate peculiaris vigilantiae.

397. — « SS. Eucharistia continuo seu habitualiter custodiri nequit nisi in uno tantum eiusdem ecclesiae altari » (c. 1268, § 1).

Curandum praeterea est ut SS. Sacramento locus nobilissimus ac proin regulariter altare maius reservetur. Exceptio permittitur, immo suadetur, in ecclesiis cathedralibus, collegiatis, conventualibus, ubi chorales functiones cultu SS. Eucharistiae impedirentur; sed etiam ibi rectores ecclesiarum curare debent ut altare in quo ss. sacramentum asservatur, sit prae omnibus aliis ornatum, « ita ut suo ipso apparatu magis moveat fidelium pietatem ac devotionem » (c. 1268).

398. — 6. « SS. Eucharistia servari debet in tabernaculo inamovibili, in media parte altaris posito.

« Tabernaculum sit affabre exstructum, undequaque solide clausum, decenter ornatum ad normam legum liturgicarum, ab omni alia re vacuum » (c. 1269, § 1 et 2).

Itaque tabernaculum per se non potest esse ad latus in pariete, neque in turricula, etiam elegantissima, prope altare, salvo tamen iure immemorabilis consuetudinis. Nec tabernaculum portatile seu amovibile per se admittitur. — Ita vacuum esse debet, ut ne s. quidem olea in tabernaculo servari possint: ne ulla confusio cultus timenda sit. — Leges autem liturgicae volunt ut intrinsece sit panno serico vestitum, nisi tamen sit deauratum, et ut benedicatur (S. R. C. 20 iun. 1899 ad IV. Coll. n. 4035). Praeterea opertum esse debet conopaeo coloris vel albi vel ad officium accommodati, excluso colore nigro, pro quo adhibetur violaceus. Nec lex dispensatur quia tabernaculum sit argento, auro vel alia pretiosa materia confectum (S. R. C. 7 aug. 1880, Coll. n. 3526). Interdum tamen ipsa forma tabernaculi, atque exempla in ipsa Urbe, v. g. in Basilica Vaticana, habentur, conopaeo uti non sinit. Saltem tunc, si copia habetur, suppleatur conopaeum per amplam mappulam ab alto pendentem (*baldachino*) qua altare protegatur: haec, scribit Palm. t. 4, n. 906, conopaei locum tenere potest. — Supra

tabernaculum, praeter imaginem Christi crucifixi, nihil, ne reliquiae quidem s. crucis, tamquam supra basim reponi potest.

399. — Exceptiones legi generali. 1. Ordinarius, per modum actus et ex iusta causa, licentiam concedere potest servandi sanctissimum in ecclesia vel oratorio publico ubi iure communi servari nequit.

Valde utilis tamen fuerit facultas generalis, Ordinario data, ut, v. g. per dies exercitiorum spiritualium, custodiam ss. eucharistiae in domo ubi traduntur permittere possit. Verum plerumque haec erit pia domus, in qua etiam habitualis asservatio ex licentia Ordinarii loci haberi potest.

2. Non reprobat, ob gravem causam ab Ordinario loci probatam, asservatio nocturna, in loco tutiore et decenti, super corporali, cum lampade accensa (c. 1269, § 3).

3. Lex unicuitatis altaris non violatur eo quod quibusdam diebus, v. g. festivis, per paucas horas ss. eucharistia etiam ad alterum altare servetur, ut s. communio commodius distribui possit.

400. — Asservandi modus. — 1. Quodlibet vasculum ss. eucharistiam contineus, in corporali aut palla (1) benedictis reponenda est. — *Pyxis* suo operculo bene clausa et albo velo cooperta esse debet. Ac purificetur quotiescumque s. species renoventur; nec recentes species cum antiquioribus misceantur. — 3. *Lunula* ita conficienda est, ut facile purificetur, et ut ipse deauratus circulus, non vero laminae vitreae s. speciem tangant (S. R. C. 4 dec. 1871, sed deest in Coll.). — 4. Ante tabernaculum « una saltem lampas, diu noctuque continenter luceat, nutrienda oleo olivarum vel cera apum; ubi vero oleum olivarum haberi nequeat, Ordinarii loci prudentiae permittitur ut aliis oleis commutetur, quantum fieri potest, vegetabilibus » (c. 1271).

Lucem istam per 24 horas, vel per aliquot integras noctes neglegere censetur mortale.

Non semel S. R. C. vetuit supra altare vel intra tabernacu-

(1) In administranda tamen s. communione, palla non potest super altare pro corporali poni (S. R. C. 27 febr. 1847, Coll. n. 293 ad 4).

lum illuminationem ex « gas » vel « electricitate »; ipsas candelas stearinas (bougies) prohibuit, sed voluit ut candelae « cereae sint omnes, quotquot fuerint quae supra mensam altaris vel eidem quomodocumque imminentes adhibentur » (S. R. C., Deer. gen. 3 apr. 1821, Coll. n. 2613). Per recens bellum tamen, S. Pontifex ipsum usum luminis electrici pro lampade et missa arbitrio episcoporum permisit. Atque usus luminis electrici circa altaria in ipsa Urbe propagatur. Quare ad responsa recentia, si quae nova fiant, attendendum erit.

5. « Clavis tabernaculi... diligentissime custodiri debet, onerata graviter conscientia sacerdotis qui ecclesiae vel oratorii curam habet » (c. 1269, § 4).

Itaque Codex non iam praecipit quod S. R. C. strictius urgere conata est, ut clavis ab ipso sacerdote servetur; sed diligentissima custodia eius curis committitur.

401. — De Expositione ss. eucharistiae. — Expositio distinguitur *privata*, quae fit cum *pyxide*: et haec ex qualibet causa, sine Ordinarii licentia, fieri potest; et *publica*, seu cum *ostensorio*: haec « die festo Corporis Christi et intra octavam fieri potest in omnibus ecclesiis inter missarum sollemnia, et ad vesperas; aliis vero temporibus nonnisi ex iusta et gravi causa, praesertim publica, et de Ordinarii loci licentia, licet ecclesia ad religionem exemplam pertineat » (c. 1274, § 1).

Ac simul monemur § 2 ministrum expositionis vel repositionis esse sacerdotem vel diaconum; benedictionis vero, solum sacerdotem; in casu tamen quo, debita Ordinarii vel parochi licentia munitus, diaconus viaticum ad infirmum detulerit, benedictionem cum pyxide ab ipso diacono impetiri posse.

Rubrica vetat ne pyxis, quae exponitur, extra tabernaculum extrahatur. In ecclesiis ergo ubi s. pyxis in quodam throno ponitur, expositionem dicemus privatam et simul irregularem.

Consuetudinem exponendi ss. sacramentum sine episcopi licentia, S. R. C. 14 mart. 1861 (Coll. n. 3104) negavit servari posse. Sufficit tamen tacitus consensus, qualis consuetis expositionibus suffragari potest.

Observes etiam ob causam non publicam expositionem publicam ab Ordinario loci permitti posse. Causa publica vero est in genere spiritualis utilitas, maior devotio populi, v. g. ne totum diem

vel magnam partem diei festi in rebus profanis transigat; in specie vero, sollemnitatis festi, maxime festi SS. Corporis Christi; arduae causae pacis et publicae necessitatis vel utilitatis.

Tum in publica tum in privata expositione, secundum locorum usum, sex saltem cerei in altari ardere debent. In Instr. Clementina saltem 20 requiruntur.

Durante expositione *publica*, nullae esse possunt in altari sive reliquiae sive imagines sanctorum, praeter angelorum adorantium; crux vero, pro locorum consuetudine, manere vel removeri potest. Nec ante altare expositionis statuae aut imagines sanctorum collocari possunt.

402. — De missa cum expositione. — Excepto die festo Corporis Christi et octava, ad altare quo expositum est ss. sacramentum nulla missa per se dici potest, sine necessitate vel gravi causa aut speciali indulto. S. R. C. 17 apr. 1919, A. A. S. XI (1919), p. 246, quo decreta anteriora confirmantur. Gardellini tamen in Instr. Clem., § 12, n. 6 et ipsa S. R. C. 22 maii 1883 apud *N. R. Th.* XV, 138, monent consuetudinem contrariam tolli non debere si sit memorabilis, vel fideles propter suppressionem moerore afficerentur.

403. — « Supplicatio XL Horarum in omnibus ecclesiis paroecialibus aliisque in quibus ss. sacramentum habitualiter asservatur, statutis de consensu Ordinarii loci diebus, maiore qua fieri potest sollemnitatem quotannis habeatur »; in locis ubi grave incommodum et ipsa fortasse reverentia tanto sacramento debita obstet, curet Ordinarius loci ut saltem per aliquot continuas horas, statis diebus, ss. sacramentum sollemniori ritu exponatur » (c. 1275).

Ita in Belgio sic dicta « adoratio perpetua » locum tenet exercitii XL Horarum.

404. — Non licet venerationis tantum causa ss. eucharistiam ad aegrotos deferre qui eam sumere nequeunt. Cfr. Lugo, *Resp. mor.* I, 11, 3; et *Rituale Rom. De commun. infirmorum*, n. 5. Quod intellegitur de delatione ab ecclesia per vias. Cfr. B. P. IV, 895. Sed pio desiderio aegroti

satisfieri posse videtur, qui, communione prohibitus, in domo decumbens in qua ss. eucharistia servatur, Christum in Sacramento saltem adorare cupiat.

405. — Demum pietas erga ss. eucharistiam, frequens assistentia missae et ss. Sacramenti visitatio valde commendantur c. 1273.

LAUDETUR IN AETERNUM SANCTISSIMUM ET DIVINISSIMUM SACRAMENTUM.

TRACTATUS QUARTUS

DE PAENITENTIA

(cc. 870-910).

Is erit ordo dicendi, ut primo agamus de *essentia* et *necessitate* sacramenti Paenitentiae, dein de eius *ministro*; tum de eius *subiecto*, tum de variis eius *adiunctis*. In capite de *ministro*, casum absolventis complicem; in capite de *subiecto*, obligationem denunciandi sollicitantem examinabimus.

Denique, Codicem canonicum imitati, ad tractatum subiungemus caput de *indulgentiis*.

CAPUT I. — De essentia et necessitate Sacramenti Paenitentiae.

406. — 1. Notio. — Sacramentum Paenitentiae est *sacramentum a Christo institutum in quo, potestate remittendi et retinendi peccata usus, idoneus minister, fidei sincere paenitenti et reatum suum confitenti, peccata post baptismum commissa iudiciali sententia remittit vel retinet.*

Collata potestas aperte legitur in ev. S. Ioan. 20, 22 sq.: Tridentinum vero S. XIV definivit paenitentiam esse sacramentum proprie dictum, a Christo institutum, distinctum a baptismo, et verba: « Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata remittuntur eis, et quorum retinueritis retenta sunt », quae Ecclesia catholica ab initio semper intellexit de potestate remittendi et retinendi peccata in sacramento paenitentiae, detorqueri non posse ad auctoritatem praedicandi evangelium.

Idoneus minister est sacerdos praeditus iurisdictione; ut postea explicabitur.

Usus fit tum absolvendo, tum ligando sive ad opus satisfactorium implendum, sive ad novam subiectionem potestati clavium.

Fideli sincere paenitenti et accusanti reatus suos. Tria enim ad integram et perfectam peccatorum remissionem requiruntur in paenitente: *contritio*, saltem ea quae peculiari attritionis nomine vocatur, *confessio*, et *satisfactio*; ita ut contritio et confessio ad ipsum valorem, satisfactio autem ad integritatem et plenarios sacramenti effectus requirantur. Quae omnia constant quoque canonibus Tridentinis de hoc sacramento. Ipsam tamen attritionem sufficere non est definitum.

Peccata post baptismum commissa. Solo enim baptis- mate tum peccatum originale, tum peccata ante baptismum commissa remittuntur. Quare solus homo baptizatus hoc paenitentiae sacramentum valide recipere potest.

Iudiciali sententia: absolutionem enim sacramentalem esse actum iudiciale, definitum est canone 9 s. XIV C. Trid.

Remittit vel retinet, non ad arbitrium suum, sed secundum regulas postea declarandas.

407. — Quid de peccatis quae in ipsa baptismi susceptione committuntur, et de ipso peccato fictionis, seu suscepti baptismi cum obice?

Peccata quae simul cum baptismo existunt, ipso baptismo delentur. De ipsa fictione non est mediocris controversia. Sed quia potius ante baptismum est commissum, peccatum istud baptismo remitti videtur. Supponas hominem qui, oblitus suae indispositionis, baptismum receperit: si, rem recordatus, eam statim doleat: peccatum fictionis accusare non debet; qui autem conscius cum fictione accesserit, in sua mala voluntate post baptismum moraliter perseverabit: moralem istam perseverantiam accusandam habebit. Cfr. S. Th. 3 p., q. 69 art. 10 ad 2; Suarez, in 3 p. t. 3, d. 28 art. 5; Lugo, *Paen.* d. 15, s. 1; Lehmke, II, 356.

408. — Actus paenitentis: contritio, confessio et satisfactio dicuntur a C. Trid. S. XIV, c. 3 *quasi-materia* huius sacramenti. Ac materia haec est proxima. *Remota* vero sunt *peccata*, baptismo posteriora, circa quae isti actus versantur; atque ita quidem ut *mortalia* sint ma-

teria *necessaria* quamdiu non sunt directe sacramentaliter remissa; *venialia* vero sint materia *sufficiens* ac *per se non necessaria*. Per se, inquam, quia qui nulla alia afferenda habeat, unum saltem veniale cum dolore accusare debet, si sacramento uti voluerit.

Suntne autem actus paenitentis *vera materia* ex qua, una cum forma, fit sacramentum, an essentia tota sacramenti in absolutione consistit, ita ut ipsi actus paenitentis non sint nisi materia circa quam: id controvertitur. Communior opinio, S. Thomae et Theomistarum, priores partes amplectitur, ita tamen ut satisfactio ipsa (excepta necessaria voluntate satisfaciendi quae in contritione continetur) non habeatur pro elemento essentiali sed tantum integrali. Improbabilis tamen non est diversa sententia Scoti.

Reliqua quae attinent ad paenitentis actus Cfr. caput *De subiecto*.

409. — Forma Sacramenti sunt verba absolutionis quae in Ecclesia latina sunt: *Ego te absolvo a peccatis tuis*, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen, voce prolata in hominem praesentem.

Vox *Ego* non est essentialis; et verba « *In nomine Patris, etc.* » iam non pertinent ad formam. *Probabilius* haec sufficiunt: *Absolve te*; vel *Absolve a peccatis tuis*. Propter dubium tamen de hac re, sub gravi haec saltem dicenda sunt: *Absolve te a peccatis tuis*; et repetenda est sub condicione absolutio ubi quidquam ex his omisum sit.

Ut ex traditione Ecclesiae constat, forma debet ore proferri, et, ex parte absolventis, *speciem* directae locutionis cum paenitente referre. Quare invalida est absolutio *scripto* data vel a loco ita remoto ut verba percipi non possent, etiam si aliquo signo manifestes absolutionem dum ipsa confertur. Atque absolvere absentem Clemens VIII prohibuit sub poena excommunicationis. Et quamvis necesse non sit ut paenitens verba confessarii re vera audiat, vel ipse a confessario (qui caecus esse potest) sensu percipiat, attamen, ut nullum, ex parte distantiae, dubium sit de absolutionis valore, necesse est ut confessarius et paenitens non separentur distantia tali in qua homines, communi licet altiore voce utentes, sermones conferre non possent vel non solerent: quam distantiam S. Alphonsus, VI, 429, intra 20 passus contineri existimat. In longiore tamen distantia, praesentes censentur qui pars sunt multitudinis quorum primi ordines prope adsunt. Sic exercitus potest per modum unius esse praesens, dummodo ultimi

ordines vocem percipere queant. (Noldin, III, 239). Ac probabilis manet valor quamdiu paenitens, sublato impedimento, absolutionem aliquo modo percipere posset. Quare sacerdos sub conditione absolvet quem a longinquo pereuntem viderit vel audiverit. — Extra vero necessitatem, non habebit pro praesente aliquem qui est in cubiculo quod non communicat cum loco ubi est confessarius, nisi parietes tales sint quae copiam mutui colloqui esse sinant. — Discedentem vero paenitentem revocabit, si commode et prudenter fieri potest, vel absolvet donec non longius absit.

Valde dubia fuerit absolutio per *telephonium* data, ita ut extra necessitatis casum istud medium tentari non possit. Quaestionem de usu telephoni in extrema necessitate S. Paenitentiaria, 1 iul. 1881, indignam responsione aestimavit. Ad propositum enim dubium rescripsit: Nihil esse respondendum.

Ex praesenti saltem disciplina Ecclesiae latinae, forma absolutionis nequit esse *deprecatio* sed esset debet decidens. Et C. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, Benedictus XIV, § 5, iussit ut italo-graeci, dum latinos absolvunt, utantur forma indicativa, in C. Florentino praescripta: « postea, si voluerint, dicant orationem illam deprecativam quam pro forma huiusmodi absolutionis dicere tantum consueverunt ». (Coll. P. F. n. 338. Cfr. quoque n. 966 resp. S. Off. 14 iun. 1843. De quaestione theoretica, cfr. Palmieri, Tract. *De Paenitentia*, pp. 143-157).

Invalida foret absolutio data sub *condicione* de futuro. Cfr. supra, n. 168.

Itaque dubia foret forma: *Absolvat te Deus, vel Christus*. Patet valori non officere si loco *te*, dicas: maiestatem vestram.

410. — Completa Ritualis formula sententiae absolventis complectitur quoque preces ante essentialia verba, ita ut tota sit haec: « Misereatur tui omnipotens Deus, et, dimissis peccatis tuis, perducatur te ad vitam aeternam. Amen. — (Subinde, elevata manu, pergit.) Indulgentiam absolutionem et remissionem peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens et misericors Dominus. Amen.

Dominus Noster Iesu Christi te absolvat, et ego, auctoritate ipsius te absolvo ab omni vinculo excommunicationis. (suspensionis (si est clericus)) et interdicti, in quantum possum et tu indiges. *Deinde* ego te absolvo a peccatis tuis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen. (Dum Personas divinas nominat, signum crucis efficit). Passio D. N. I. C., merita B. M. V. et omnium

Sanctorum, quidquid boni feceris et mali sustinueris, sint tibi in remissionem peccatorum, augmentum gratiae et praemium vitae aeternae. Amen ». Iam vero :

Orationes *Misereatur, Indulgentiam*, ex Trid. S. XIV, c. 3 laudabiliter adiunguntur. Canon vero 885 nos monet « Ne omittantur sine iusta causa ». Hanc causam tum penuria temporis, tum multitudo paenitentium facile praebent. Cfr. Noldin, III, 237.

Nec constat eum peccare qui omiserit : D. N. I. C. te absolvat, etc., si nulla censurae sit suspicio, et forma absolutionis a peccatis, intentione absolventis etiam ad censuras et vincula cum peccatis conexas, si quae fortasse sint, referatur. Tunc, etiamsi paenitens sit certa censura ligatus, omissio non erit gravis. Sed mortale fuerit velle prius a peccatis absolvere quam a censura quae usum legitimum sacramentorum tollit, qualis est excommunicatio, et aliquando interdictum.

Estne vox *Deinde* pars textus nigri an rubri, id non adeo certum est. Melius est eam pronuntiare. Ita usus habet, et in editione typica Ritualis, litteris nigris scripta est.

Omittere personas SS. Trinitatis putatur veniale.

Formula « Passio D. N. I. C. » non imponitur quidem utenda sub peccato, sed eam adhibere praestat propter spirituales paenitentis utilitates. Coniungit enim cum bonis actibus paenitentis specialem valorem satisfactorium, quem non nulli aequiperant cum vi paenitentiae sacramentalis (1).

(1) Verba ista ab aliis putantur more exprimere orationem qua, nomine Ecclesiae, sacerdos Deum orat ut abundantes gratias actuales concedat quibus paenitens opera valde meritoria et satisfactoria peragat. Sunt tunc quoddam utile sacramentale : interpretatio ista magis congruit cum naturali verborum significatione. Alii vero iisdem tribuunt vim elevandi omnia opera bona paenitentis ad dignitatem satisfactionis sacramentalis, non quidem indefinite, sed donec non plene expiatae fuerint culpae accusatae et in Sacramento remissae. Cfr. Noldin, III, 239. Quod magis congruit cum antiqua intentione imponentis paenitentiam sacramentalem quae omnes debitum extinguat.

Ubi multi sint paenitentes audiendi, possit quis ante primam absolutionem praemittere *Misereatur, Indulgentiam*, eadem in sequentibus omittendo; formulam autem « Passio D. N. I. C. » pronuntiare dum paenitens recedit. Formula « D. N. I. C. non » est regulariter omittenda.

Urgente necessitate, Rit. hanc brevissimam formulam docet: « Ego te absolvo ab omnibus censuris et peccatis, in nomine Patris, etc. ».

411. — **Sacramenti necessitas.** — Lapsis post baptismum in peccatum mortale, sacramentum paenitentiae est « ad salutem necessarium ut nondum regeneratis ipse baptismus » (Trid. S. XIV, cap. 2). Est ergo necessitate *medii* saltem in voto.

CAPUT II. — De Ministro Sacramenti Paenitentiae.

ART. I. — Normae canonicae.

§ 1. — POTESTATIS REQUISITAE ET SUFFICIENTIS VARIA RATIO, ORIGO ET CESSATIO.

412. — « Minister huius sacramenti est solus sacerdos » (c. 871). — Praeter potestatem ordinis, ad validam peccatorum absolutionem requiritur in ministro potestas iurisdictionis, sive ordinaria, sive delegata in paenitentem » (c. 872).

Potestas *ordinis* requiritur, quia est sacramentum; potestas *iurisdictionis*, quia est institutum ad modum iudicii. Opportune Codice monemur iurisdictionem esse quidpiam relativum, non solum respectu rei, sicut ipsa ordinis potestas, sed etiam respectu personarum. Quare sermo fit de iurisdictione in paenitentem. Praeterea ad solam peccatorum absolutionem ordo sacerdotalis requiritur. Iurisdictio ad auferendas censuras vel poenas ecclesiasticas cuilibet clerico a competente Superiore ecclesiastice valide tribui potest, immo, a S. Pontifice etiam non clerico. Iluc spectat absolutiones quaedam quas tempore S. Cypriani diaconi non nulli conferebant.

C. Tridentinum s. XXIII, c. 25 *Ref.* ut privilegiatam regularium iurisdictionem cum auctoritate Ordinarii loci apte componeret, exigere coepit, ad valide absolvendos saeculares, vel beneficium parociale, vel approbationem ab episcopo. Approbatio haec

strictè sumpta, ut distincta a iurisdictione, inferebat, praeter iudicium de idoneitate, consensum Ordinarii loci ut quis sua iurisdictione uti posset. Saepe tamen episcopus confessario quem approbabat, simul iurisdictionem tribuere intendebat, ita ut plerique regulares confessarii iurisdictionem e duplici fonte haurirent, e fonte pontificii privilegii, per Superiores proprios, atque e fonte dioecesani Antistitis. De *approbatione* quae iurisdictioni adiungenda sit Codex silet. Ex ipso tamen c. 874, § 1 tenore, satis perspicitur eam esse Codicis mentem, ut ne religiosi quidem exempti sine Ordinarii loci facultate, ullam ad absolvendos communiter saeculares expeditam iurisdictionem haberent. Formalis tamen et expressa revocatio privilegii, vi cuius Superiores regulares iurisdictionem ad absolvendos saeculares conferebant in nullo canone legitur. Verum propter perpetuam necessitatem iurisdictionis dioecesanae, ita factum est inutile ut ex iis sit quae desuetudine abroganda videantur.

413. — Iurisdictio autem haec potest esse sive *ordinaria* sive *delegata*.

Qui *ordinariam* possident, subditos ubique terrarum absolvere possunt; dum in *delegatis* requiritur iurisdictio data ab Ordinario loci ubi confessiones audiuntur, nisi paenitentes absolvi possint vi iurisdictionis a Superiore religioso, qua tali, communicata. Sacerdos quoque quem sibi et familiaribus in confessarium elegerint sive Cardinalis sive episcopus, etiam titularis, expeditam ad eos audiendos iurisdictionem ubique ipso iure obtinet (cfr. c. 239, § 1, 2º et 349, § 1, 1º).

Verum, contra generale statutum c. 199, § 1, iurisdictio ordinaria ad absolvendos sacramentaliter paenitentes, ab iis solis delegari potest quos cc. 874 et 875 ut *delegantes* indicat.

Id ex mente legislatoris colligebatur, et nunc authentice constat de parochis et vicariis parochorum, ex resp. Comm. pont. 16 oct. 1919, ad 3 (A. A. S. t. XI, 1919, p. 477).

Sed iurisdictio tam ordinaria quam *delegata* ab Ordinario loci valet ad audiendos *vagos, peregrinos* ex aliena dioecesi, et *catholicos ritus orientalis* (c. 881).

414. — 1. Iurisdictio *ordinaria* omnibus cessat amissione officii; et excommunicatione, suspensione ab officio, interdicto, sed tantum post sententiam condemnatoriam

vel declaratoriam contra eum latam qui his poenis obnoxius sit (c. 873, § 3).

Itaque, ante huiusmodi sententiam, excommunicatus *valide* paenitentes audit et absolvit, et *licite* si toleratus est et a fidei requiritur. Cfr. c. 2261 et n. 170. In periculo mortis, omnis sacerdos *valide* et *licite* morientem postulantem iuvat.

2. Iurisdictio *delegata* exstinguitur expleto mandato; elapso tempore aut exhausto numero casuum pro quo concessa fuit; cessante causa finali delegationis (ut si delegetur aliquis ad supplendum cappellanum infirmum, et is, ante adventum delegati, convaluerit et officium resumpserit); revocatione delegato directe intimata, vel renuntiatione directe intimata deleganti et ab eodem acceptata; resoluta quoque iure delegantis, si tamen id ex clausulis appareat, vel potestas facta tantum sit audiendi sacramentaliter personas in rescripto vel indulto expressas et res adhuc integra sit (cfr. cc. 207 et 61). Sic iurisdictio concessa « ad beneplacitum nostrum » ex c. 73, ac clarius « donec vixero » vel « durante meo munere », morte delegantis cessat; non autem ea quae conceditur « usque ad revocationem ».

3. Valide tamen absolvit sacerdos qui inadvertenter utitur iurisdictione post elapsam tempus vel exhausto numero casuum pro quo eandem habeat (c. 207, § 2).

415. — **Revocatio aut suspensio iurisdictionis** non est facienda sine gravi causa. Haec tamen si existat, potest Ordinarius, etiam parrocho aut paenitentiario, confessarii munus interdicare, salvo recurso in devolutivo ad Sedem Apostolicam. Sed, inconsulta S. Sede, non licet episcopo omnibus alicuius religiosae domus confessariis, si domus sit formata, una simul iurisdictionem adimere (c. 880).

Canon iste ita scriptus est ut intactam linquat auctoritatem Ordinariorum, qui proin semper valide iurisdictionem adiment, etiamsi revocatio prohibita sit. Namque ipsi revocato vel suspenso ab audiendis confessionibus parrocho vel paenitentiario solum recursum in devolutivo permittit, ita ut, donec S. Sedes recursum admiserit, decretum episcopale suos effectus producat. Erga religiosos autem solam *collectivam* revocationem episcopus exercere prohibetur, si de domo formata agatur. Nihil autem obstat quin episcopus,

ob graves causas, plures eiusdem domus religiosae confessarios singulatim suspendat, etiamsi nullus iam remanserit iurisdictione dioecesana praeditus.

416. — « Iurisdictio delegata aut licentia audiendarum confessionum concedi potest certis quibusdam circumscripta finibus. — Caveant tamen locorum Ordinarii ac religiosi Superiores ne iurisdictionem aut licentiam sine rationabili causa nimis coarctent » (c. 878).

Maxime usitata limitatio habetur in *reservatione casuum*, de qua infra agetur. Ratione *aetatis* iunioris, plures Ordinarii solent quoque ad solos viros audiendos iurisdictionem concedere sacerdotibus qui nondum 30 vel 35 annos nati sint. Fit quoque ut ad audiendas puellas contubernales religiosarum, specialis exigatur iurisdictione quae pro monialibus et Sororibus est requisita.

Restrictio *localis* interdum hoc modo fit, ut iurisdictione concedatur ad audiendas confessiones in certa ecclesia vel in paucis quibusdam definitis ecclesiis, ita ut circumstantia loci sit condicio habendae iurisdictioni praefinita. Sed a rationibus iuridicis alienum foret circumstantiam loci ad valorem exigere confessionis exceptae a sacerdote cui iurisdictione in personas simpliciter tribuitur. Frequentissima demum limitatio est *temporalis*, qua iurisdictione ad annum vel plures annos conceditur.

417. — Per se iis solis concedenda est iurisdictione aut licentia audiendarum confessionem « qui idonei *per examen* reperti fuerint, nisi agatur de sacerdote cuius theologica doctrinam locorum Ordinarii et Superiores religiosi « aliunde compertam habeant ». Ac post concessam iurisdictionem aut licentiam, si « prudenter dubitent num probatus a se antea sacerdos pergat adhuc idoneus esse, eum ad novum doctrinae periculum adigant, etsi agatur de paroco aut canonico paenitentiario » (c. 877).

Rursus autem c. 874 Ordinarii locorum monentur ne iurisdictionem habitualiter concedant religiosis quos proprius Superior non praesentaverit; praesentatis vero, salva examinis probatione, eandem sine gravi causa ne denegent.

Observe eandem prudentiam canone praescribi Ordinario loci qui iurisdictionem confert ei Superiori religioso, etiam cum mere consentit in usum concessae iurisdictionis. Atque ab ipsis regulariis qui saecularium confessiones audire velint examen subeundum esse quod episcopus iis imposuerit, iam nullatenus ambigitur.

Sed cc. 877 et 878 quoque amputantur controversiae de iure quod haberent regulares ut, idonei reperti, absolute approbarentur nec ad examen revocari possent. Etenim ex c. 878 integrum est episcopo facultatem exceipendi confessiones tempore circumscribere.

Quo elapso spatio, licebit episcopo, ut novam facultatem concedat, rationabilem examinis condicionem apponere. Si vero perpetuam facultatem absolute dederit, positiva quidem suspicio imperitiae necessaria erit ut novum examen exigere licite possit; valide tamen semper agat, cum, ex c. 880, ipsam iurisdictionem semper efficaciter tollere possit, salvo recurso in devolutivo ad S. Sedem.

418. — Ad ipsum valorem confessionum opus est ut iurisdictio *scripto* vel *verbis* **expressa** sit. Concessio autem **gratuita** esse debet (c. 879).

Itaque non sufficit *tacita* concessio, quae facile ambiguitate laborat, ac multo minus *praesumpta de futuro*, cum haec non sit vera, sed tantum esset si peteretur. Intimatio tamen concessionis non requiritur. Quare, in casu urgente, iurisdictio possit, ut aiunt, praesumi de praesenti; i. e. qui moraliter certus sit de recepto ab episcopo libello quo iurisdictionem postulat, et de responso affirmativo dato sive suo procuratori sive per litteras, possit, rebus urgentibus, iam ante receptas litteras vel ante reditum mandatarii, confessiones exceipere. Et mandatarius possit per nuntium telegraphicum postulantem de auditis precibus certiores facere.

§ 2. — QUINAM IURISDICTIONEM SACRAMENTALEM
HABEANT ORDINARIAM VEL DELEGARE POSSINT.

419. — **Ordinariam** potestatem audiendi confessiones habent: 1. *Pro universa Ecclesia*, Romanus Pontifex, S. R. E. Cardinales; horum iurisdictio ad omnes personas, etiam moniales, et ad omnes casus pertingit, » exceptis tantum censuris Sanctae Sedi specialissime servatis, iisque quae revelationi secreti *S. Officii* annexae sunt » (cc. 873. 239, § 12, 1°).

2. *Pro suo quisque territorio*, Ordinarius loci, parochus, et qui loco parochi sunt. — Pro eodem Ordinarii territorio, paenitentiarius canonicus, ecclesiae sive cathedralis sive collegiatae, cum potestate « absolvendi etiam a peccatis et a censuris episcopo reservatis, in dioecesi

extraneos quoque; et dioecesanos extra territorium quoque dioecesis » (cc. 873. 401, § 1).

Usus habet ut parochus censeatur pro tota dioecesi competens, nisi contrarium expresse statuatur.

Potestas in reservata episcopo, cum sine distinctione conferatur, tum casus quos ius reservat tum casus quos episcopus sibi reservat complectitur.

3. *Pro suis subditis*, Superiores religiosi exempti, ad normam constitutionum (c. 873).

420. — *Delegant*, si verba Codicis attendamus: 1. Ad audiendas confessiones quorumlibet, sive saecularium sive religiosorum, sacerdotes tum saeculares tum religiosos etiam exemptos, *Ordinarius loci* in quo confessiones excipiuntur (c. 874, § 1).

Constat itaque nunc, quod iam scribebamus (Per. VII, p. 27-28), *religiosos* etiam exemptos, cum confitentur apud saecularem, *dioecesana* iurisdictione absolvi, quae proin dioecesanis reservationibus afficitur, nisi simul a Superiore exempto regularem iurisdictionem confessarii obtinuerit. Constat etiam *peregrinos* absolvi iurisdictione Ordinarii loci ubi confessiones excipiuntur, ita ut iurdictio absolventis casibus in loco confessionis reservatis obnoxia sit. Quod nunc confirmatur resp. Commiss. pontif. 24 nov. 1920, *De reservationibus*, A. A. S. XII (1920), 575. — Facultatem *subdelegandi* Ordinarius quoque facere potest.

2. Ad audiendas confessiones professorum, noviciorum, et eorum qui in religiosa domo diu noctuque degunt causa famulatus, educationis, hospitii aut infirmae valetudinis, *Superior proprius religionis clericalis exemptae*, ad normam constitutionum, sacerdotes subditos atque etiam sacerdotes e clero saeculari aut alius religionis (c. 875. 514, § 1).

Extra dubium itaque posita est potestas Superioris exempti tribuendi valide iurisdictionem, ad suos audiendos, sacerdoti cuiuslibet sive saeculari sive religioso, etiam quos proprius Ordinarius non approbaverit.

3. Ad audiendas quaslibet religiosas ac novicias, iurisdictionem peculiarem confert *Ordinarius loci* ubi religiosarum domus sita est. Salva gravi aegritudine, vel accidentali aditu confessarii pro mulieribus approbati, de

quibus casibus cfr. dicenda infra, peculiaris ista iurisdictio omnibus, etiam parochis, si Cardinales excipias, est necessaria ad valorem (c. 876, § 1).

Verba c. 876, § 1: « ad confessiones religiosarum *valide ac licite* recipiendas », per se locum esse sinunt dubio utrum ad ipsum valorem an tantum ad liceitatem peculiaris ista facultas requiratur. Hanc tamen ad valorem requiri constat tum ex mente satis manifesta legislatoris, qui usum iam satis universalem postulandi peculiarem approbationem ad ipsum absolutionis valorem, universali dispositione sancire voluit, tum ex ipsis canonis verbis quae peculiarem *iurisdictionem* postulant. Iurisdictio enim, ex c. 872, ad valorem absolutionis necessaria est.

421. — 4. Ex delegatione *iuris communis*, quilibet sacerdotes quosvis paenitentes in periculo mortis a quibusvis peccatis aut censuris valide et licite absolvent. etiam si praesens sit sacerdos approbatus. Absolutio tamen complicitis extra casum necessitatis manet, ex parte confessarii, illicita. Onus recurrendi, quod absoluto a quibusdam censuris paenitenti convalescenti imponitur, explicatur in titulis de censuris.

422. — Idem ius commune iurisdictionem sua delegatione ampliat sacerdotum qui maritimum iter arripiunt, Delegati enim vel a proprio Ordinario, vel ab Ordinario portus in quo navim conscendunt, vel ab Ordinario portus intermedii per quem in itinere transeunt, possunt toto itinere, quorumlibet fidelium secum navigantium confessiones in navi excipere (c. 883, § 1).

Quotiens vero navis in itinere consistat, possunt confessiones excipere cum fidelium qui quavis de causa ad navim accedant, tum eorum qui ipsis ad terram obiter appellentibus confiteri petant, eosque valide ac licite absolvere etiam a casibus Ordinarii loci reservatis (c. 883, § 2).

Canone isto, fere iisdem verbis quibus in decretis *S. Officii* 23-24 aug. 1905, 12-13 dec. 1905, facultas superioris iuris confirmatur et extenditur, dissipata tamen ambiguitate quorundam verborum. Etenim, in decreto *S. Officii* 23-24 aug., approbatio obtinenda dicebatur « a proprio Ordinario e cuius dioecesi discedunt ». Ista discessus condicio, quae obscuritate laborabat et difficultatem faciebat, feliciter iam ommissa est. Praeterea suppressa est limitatio

quae in deer. 1906 his verbis reddebatur: «Dummodo nullus in loco vel unicuique tantum sit sacerdos approbatus et facile loci Ordinarius adiri nequeat».

423. — Delegatione sua ius commune *supplet* quoque iurisdictionem in *errore communi*, aut in *dubio positivo* et *probabili* sive iuris sive facti (c. 209).

Error communis accedit, si in loco ubi aliquis iurisdictionem exercet iurisdictionem habere passim aestimatur, ut si cognoscitur habitualiter occupare confessionale ecclesiae publicae.

Non est opus ut plures re vera poenitentes confessionale istud frequentent: non tamen sufficere videtur ut fundamentum seu causa erroris communis posita sint, nisi communis error re vera successerit, seu multi iam errent. Casus erit confessarii ordinarii qui, expleto tempore iurisdictionis suae, confessiones audire pergit; missionarii qui, in loco ubi missionem praedicat, confessiones sine iurisdictione excipit. Quia error communis ab errore privato distinguitur, et communitas religiosae domus est coetus privatus, error communitatis religiosae nondum est per se error communis. Communis autem fuerit error provinciae religiosae, vel etiam collegii aut domus quae ultra centum incolas numerarit.

Recordemur ex theol. gen. n. 143, 145, *dubium* haberi quando mens inter duas vel plures sententias assensum suspendit (dubium stricte dictum) vel quando non efficit nisi iudicium opinativum, cum seria formidine oppositi (dubium late dictum). Quod *dubium* est *iuris*, si eius obiectum est sensus vel etiam existentia legis; *facti*, quando incertum est ipsum factum cui lex noscitur applicanda esse. *Dubium* de iurisdictione erit *positivum*, si ad affirmandam iurisdictionem ratio adest; et est praeterea *probabile* si rationes affirmandi sint graves seu alicuius momenti. *Dubium iuris positivum* et *probabile* habebitur, si auctores graves iurisdictionem in tali casu haberi seu, v. g. condiciones c. 522 esse impletas affirmant, etsi alii graves contradicant. *Dubium facti probabile* aderit, v. g. si, non habens occasionem legendi diploma mihi concessum, et dubitans de eius extensione, ex usu curiae opinor ad talem diem concessam fuisse. *Dubium vero facti negativum* fuerit, si dubito utrum die 5 an die 15 mensis cesseret mea iurdictio, nec pro alterutra parte rationem afferre possim.

Itaque, seclusa omni necessitate tituli seu causae quae mihi iurisdictionem tribuere videatur, si, de facto, me passim existimant iurisdictione munitum, vel si mea iurdictio est probabilis (facto vel iure) actum iurisdictionis

valide pono, i. e. in casu, absolutionem valide confero. Istud tamen inter utrumque casum interest; in *errore communi*, mere ab Ecclesia provideri spirituali fidelium utilitati, ne decipiantur, dum in dubio positivo et probabili meae iurisdictionis, Ecclesia me vult securum reddere, ita ut etiam in meum favorem *ad cautelam* iurisdictionem suppleat.

In dubio *negativo*, cum Ecclesia nihil suppleat, validitas actus a sola veritate rei quae ignoratur pendet.

424. — Dispositione iuris communis, fas est *Cardinalibus* et *episcopis*, etiam titularibus, sibi et familiaribus eligere sacerdotem qui inde, iure communi delegatam, in istas personas obtinet iurisdictionem, quam ubique exercere potest (cfr. cc. 239, § 1, 2º et 349, § 1, 1º).

Familiares porro hic intelleguntur qui ad familiam seu domum Cardinalis aut episcopi pertinent, maxime ratione servitii, ut *secretarius*, *famuli*.

Ipsae S. Pontifex suo confessario iurisdictionem ad se absolvendum confert.

425. — Nullus alius iurisdictionem sacramentalem delegat: nec *Cardinalis*, qua talis: aperta mens legislatoris obstat quominus ad *conferendam* iurisdictionem extendamus amplissimam potestatem ordinariam, quam ad *audiendas* confessiones accepit: legislator censeri nequit incredibilem ipsis potestatem fecisse delegandi per universum orbem quoslibet sacerdotes ad quaslibet personas absolvendas etiam a casibus S. Sedi specialiter reservatis; atque inutile ipsis foret privilegium sibi eligendi confessarium, si possent omnes sacerdotes habiles reddere ad confessiones excipiendas. — Nec *canonicus paenitentarius*, a quo facultas delegandi c. 401 formaliter excluditur; — nec *parochus*, de cuius quidem potestate delegandi Codex silebat, ita tamen ut ex comparatis canonibus certa argumenta colligeremus ad hanc potestatem negandam. Nunc autem, ex resp. Commissionis pontificiae 16 oct. 1919, ad 3, authentice constat, parochos vel eorum vicarios, vel alios ad universitatem causarum delegatos, nec iurisdictionem ad confessiones excipiendas delegare, aut approbatis sacerdotibus iurisdictionem extendere posse ultra

fines loci vel personarum intra quos ad normam c. 877, § 1 circumscripta fuerit, sed ad hoc speciali facultate seu mandato Ordinarii loci indigere (A. A. S. XI, p. 472).

Quare ne alii quidem parochi parochus iurisdictionem ad confessiones audiendas concedere potest.

§ 3. — DE RESERVATIONE CASUUM.

426. — Reservatio casus est eius avocatio ad iudicium Superioris Ordinarii, qua simul potestas inferiorum limitatur (c. 893, § 1 et 2).

Definitione ista, genuina notio reservationis restituitur, quae non est, saltem principaliter, poena, sed directe dicit restrictionem iurisdictionis, ita ut confessarium non autem paenitentem directe afficiat.

Quocirca, de *subiecto* reservationis, Pontificia Commissio de Codice 24 nov. 1920, *De reservationibus*, prudenter respondit *peregrinum* teneri reservationibus loci, in quo degit (A. A. S. XII, p. 575). Etenim, ex c. 881, § 1, ipsi iurisdictione dioecesis loci ubi confitentur absolvuntur. Hanc autem reservationem restrictam possidet Confessarius absolvens. Quo pacto ergo posset erga peregrinos uti iurisdictione ultra fines quibus eam habet?

427. — Potestas reservandi casus iis omnibus competit qui ordinario iure facultatem audiendi confessiones facere vel censuras ferre possunt. Vicario tamen *capitulari* potestas negatur; dum Vicarius *generalis* speciali mandato opus habet (c. 893).

Canone quidem 896, in religionibus clericalibus exemptis soli Superiori generali expresse addicitur. Id tamen dictum putamus respectu aliorum Superiorum, cum canon his verbis incipiat: « Inter Superiores ». Intactam itaque manere arbitramur potestatem capituli vel Congregationis generalis, in quibus suprema Ordinis iurdictio inest.

428. — De ignorantia reservationis. — Quaeri consuevit utrum necne ignorantia paenitentem a reservatione excuset. Attenta genuina notione reservationis, quae maturiori iudicio causas graviores subdit, ita ut iurisdictionem inferioris limitet nec inter poenas canonicas numeretur, responsio certo negativa danda videtur. Quod

declaratione mox allegata de peregrinis non parum confirmatur. Proprias enim alienae dioecesis reservationes hi plerumque ignorant, nec huius poenis ligantur; et tamen simplex confessarius eosdem per se a casibus reservatis absolvere posse, sine ulla distinctione est negatum. Nondum tamen extrinsecam probabilitatem sententiae benignioris reicere audemus. Hanc rationibus suis stipatam cfr. in lucubratione R. P. Fuster S. I. *Los reservados episcopales según el nuevo Código*, in *Razón y Fé*, t. 52 (1918) p. 510 sq.; t. 53 (1919) p. 103. 216. 510 ss. Nihil tamen prohibet reservantem quin sola reservet peccata quae cum cognitione reservationis commissa sint. Quam mentem Ordinarius vel *expresse*, declaratione ad reservationem addita, vel *tacite* significare poterit, v. g. si excusatio propter ignorantiam in suo seminario doceatur. Nunquam itaque dicemus, « *ignorantem a reservatione excusare* », sed potius cognitionem reservationis inter condiciones casus reservati quandoque computandam esse.

429. — Reservari possunt *peccata et censurae*. Ambo communi *reservati casus* nomine vocantur, ita ut potestas in *reservata* vel in *casus reservados* data, per se utramque potestatem in peccata et in censuras reservatas complectatur. Quando autem peccatum censura simul vel poena ecclesiastica punitur, reservatio afficere potest vel solum peccatum vel solam poenam, vel utrumque. Si vero censura ipsum impedit usum legitimum sacramentorum, absolutio censurae absolutioni peccatorum formaliter praeponi debet. Quare si tunc reservatio solam censuram afficit, peccatum nihilominus dicitur reservatum *ratione censurae*. In capite autem *de Paenitentia*, Codex fere non agit nisi de reservatis peccatis. Studentium tamen utilitati consulere arbitramur, si conexam de reservatis censuris materiam statim subiungamus, ita ut prius de reservatis peccatis, dein de reservatis censuris disciplinares regulas summatim proponamus.

I. — *De reservatione peccatorum.*

430. — Unicum peccatum ratione sui *S. Sedi* reservatum, est falsa delatio, qua sacerdos innocens accusatur de crimine sollicitationis apud iudices ecclesiasticos (c. 894).

Attamen, c. 2363 falsa denuntiatio huius criminis, Superioribus facta, censura specialiter *S. Sedi* reservata plectitur. Quomodo haec componantur, infra dicemus.

431. — 1. *Ordinarius locorum* monetur ne peccata reservet nisi vel ex discussione in synodo facta, vel ex audito capitulo cathedrali et aliquot selectis curatis, vera reservationis necessitas aut utilitas comprobata fuerit (c. 895).

2. Inter Superiores religiosos, solus *Superior generalis* religionis exemptae, vel *abbas* monasterii sui iuris, cum proprio cuiusque Consilio, peccata, ut supra, reservare possunt. Qua tamen reservatione vetantur restringere potestatem confessariorum ordinariorum domus religiosae; nec facultatem coartare valide possunt confessarii ab Ordinario loci approbati, quem religiosus adiverit (cfr. cc. 896. 518-519).

Cum proprio Consilio, id est, audito isto Consilio: sic enim clausulam istam interpretandam ducimus. Quae interpretatio ex loco parallelo immediate praecedente confirmatur. Ordinario enim loci mere praecipitur ut capitulum suum audiat.

432. — 1. Pauci casus, tres ad summum vel quattuor, ex gravioribus tantum et atrocioribus criminibus externis, specificè determinati, **reservandi sunt** (c. 897).

2. Reservatio ne ultra in vigore maneat quam extirpatio inoliti cuiuspiam vitii vel instauratio collapsae disciplinae postulet (c. 897).

3. Prorsus abstineant Ordinarii a peccatis sibi reservandis « quae iam sint Apostolicae Sedi, etiam ratione censurae, reservata; et regulariter ab iis quoque quibus censura, etsi nemini reservata, a iure imposita sit » (c. 898).

Prima condicio, dum specificam *determinationem* requirit, postulat ne genus, v. g. concubinatus, reservetur ad speciem attingendam, sed vult ut casus circumscribatur iis notis vel adiunctis

quae reservationem postulent: reservetur v. g. concubinatus adulterinus, si propter istam circumstantiam reservandus sit.

Hodie, sane, non in omni regione sperari potest ut vitium reservatione extirpari possit. Sed si propagationem vitii impediat, id iam satis esse arbitramur ut reservatio utilitatem habeat quae votis S. Sedis postulatur.

433. — Reservatio *quaevis* vi caret, ex c. 900 :

1. Cum confitentur *aegroti* qui domo egredi nequeunt, vel *sponsi* matrimonii ineundi causa.

2. Quotiens vel legitimus Superior *petitam* pro aliquo determinato casu absolvendi facultatem *denegaverit*, vel, prudenti confessarii iudicio, facultas a legitimo Superiore peti nequeat sine gravi paenitentis incommodo aut sine periculo violationis sigilli sacramentalis.

3. *Ectra territorium* reservantis, etiamsi dumtaxat ad absolutionem obtinendam paenitens ex eo discesserit.

Regulae istae, propriae peccatorum quae *sine censura* reservantur, ita latae sunt ut statutum sive episcopi sive Superioris religiosi quod iis contrarium fuerit, valore destitueretur. Propter verbum *quaevis*, cadunt quoque in unicum peccatum ratione sui S. Sedi reservatum.

Ob benignam legislatoris mentem. arbitramur *aegrotos* intellegi posse quotquot corporis infirmitate, v. g. fracto pede, domi retinentur. Atque exceptio prodest etiam iis, v. g. religiosis, qui in domo sunt ubi confessarii habitant.

Sponsi vero sunt quicumque in ordine ad proximum matrimonium confitentur; idest, sunt omnes nupturientes, quamvis nulla sponsalia formaliter fecerint.

Grave paenitentis incommodum est, v. g. gravis difficultas redeundi ad confessarium, necessitas celebrandi, difficultas abstinendi communione sine aliqua nota vel suspicione; immo, ni fallimur, ipsum notabile animae detrimentum quod ob minus bonam voluntatem pateretur, si timendum sit ne recedat indispositus.

Periculum violandi sigilli aderit si, ob adiuncta, timendum sit ne Superior in suspensionem veniat personae pro qua facultas petitur. Hoc autem nomine non venit periculum ne ipse paenitens, adeundo privilegiatum confessarium, se isti suspicioni exponat: nequit enim paenitens facto suo sigillum violare. Sed tale periculum inter gravia incommoda numerandum erit.

Cum autem negata a Superiore facultas, in casu determinato petita, ipso iure concedatur, vis reservationis huc demum recidit

ut paenitens qui reservatum commisit simplicem confessarium bis adire cogatur; et sic maturiores confessarios quaerere suadeatur quos facultatibus instructos merito praesumere possit. Promulgatio autem reservationis subditos de gravitate reatus, de eius oppositione cum status sui ratione opportune monet. Cfr. *Nouv. Rev. théol. De l'utilité des réserves dans les Ordres religieux* (Besson), 1921, p. 24.

Cum ipsa cesset reservatio, absolutio data est procul dubio *directa*.

434. — 1. Ordinarii locorum curare debent ut reservationes suas ad subditorum notitiam deducant; nec facultatem a reservatis absolvendi cuivis et passim imperiant (c. 899, § 1).

2. Facultatem tamen ipsum ius tribuit *canonico paenitentiario*; vultque ut saltem Vicariis foraneis seu decanis habitualiter impertiatur; addita, praesertim in locis a sede episcopali remotioribus, facultate subdelegandi totiens quotiens confessariis sui districtus, si et quando, pro urgentiore aliquo casu, ad eos recurrant (c. 899, § 1).

3. Praeterea, ipso iure a casibus quos quoquo modo sibi Ordinarii reservarint absolvere possunt parochi, aliive qui parochorum nomine in iure veniunt, toto tempore ad praeceptum paschale utili; tum singuli missionarii, dum missiones ad populum habentur (c. 899, § 3).

Canone isto, dum divulgationem reservationum praecipit, et monet ne casus reservati *cuivis et passim* communicentur, legislator efficaciae reservationis prospicere intendit. Ne inde tamen putemus ipsius menti consentaneum esse ut facultas in reservata nemini vel tantum paucis delegetur. Diserte vult ut pauci sint casus; nusquam autem dicit: « Pauci ab iis absolvere possint ». Immo plures ipse indicat quibus facultatem habitualement cum potestate subdelegandi, habitualiter competere vult. Sed cum cavet « ne cuivis et passim detur », id unum intendit, ut selectis confessariis, tum saecularibus tum religiosis, committatur facultas quae, secundum ipsius legislatoris mentem, potius tribuenda quam neganda videtur.

Ex can. 451, nomine *parochorum* veniunt quasi-parochi qui quasi-parochias regunt in quas Vicariatus vel Praefectura aposto-

lica divisa fuerint (c. 216, 2. 3) et Vicarii paroeciales, si plena potestate paroeciali sint praediti.

Porro *tempus ad praeceptum paschale implendum* utile illud est quod sive iure communi sive statuto Ordinariorum, potestate sibi facta utentium, statuitur; illud denique etiam, ni fallimur, quod cuiuslibet legitime prorogatum est. Neque exigitur ut confessio ad paschale praeceptum implendum fiat. Sed tempus ipsum est privilegiatum, in quo etiam ii qui paschali praecepto iam satisfecerint absolutionem casuum quos Ordinarius sibi reservaverit a parochis obtinere possunt."

Quia lex favorabilis est, *missiones* intellegi possunt etiam *exercitia spiritualia*, dummodo ad aliquem populum, id est collectivam ratione, tradantur. Lex enim *missiones in ecclesia* factas non postulat. Ac propter eundem finem conversionis et renovationis spiritualis, tum *missiones* tum *exercitia spiritualia* dantur, nisi quod in his magis activa populi seu recipientium cooperatio supponitur.

II. — De censuris reservatis.

435. — Censurae (v. g. excommunicationes) aliae sunt reservatae, aliae non reservatae.

1. Censura *ab homine semper* et *ubique* reservatur ei qui censuram inflixit aut sententiam tulit, eiusve Superiori competenti vel successori aut delegato (cc. 2245, 2247).

Ex censuris *a iure* aliae episcopo reservantur, aliae S. Sedi simpliciter, speciali vel specialissimo modo (c. 2245).

2. Censurae l. s. reservatio in *dubio* sive iuris sive facti non urget (c. 2245), neque extra territorium reservantis « etiamsi censuratus ad absolutionem obtinendam e territorio egrediatur » (c. 2247).

Egressus *in fraudem legis* cum certo iam non noceat, *peregrini* ubique a censuris suae dioecesis a quolibet confessario possunt absolvi. Censuris autem aliarum dioecesium non subsunt, nisi legi particulari quae ordini publico consulat, aut legi generali additae sit. At lex generalis vix erit ab episcopo censura munienda, cum ius commune id satis providerit. (Cf. cc. 2214, 898.)

Vagi (in dioecesi) vero censuris territorii ubi actu commorantur subiacent.

3. « Reservatio censurae impediens receptionem sacramentorum (i. e. excommunicationis et interdicti per-

sonalis) importat reservationem peccati cui censura annexa est; verum si quis a censura excusatur vel ab eadem fuit absolutus, reservatio peccati penitus cessat ».

Ideoque peregrinus non a censura tantum territoriali, sed a peccato quoque potest absolvi (c. 2246, § 1).

4. « Si censura Sedis Apost. reservata sit, Ordinarius nequit [valide] aliam censuram sibi reservatam in idem delictum ferre » (c. 2347, § 1).

5. Absolutio data a confessario reservationem *ignorante* valida est, nisi fuerit censura ab homine vel specialissimo modo S. Sedi reservata (c. 2247, § 3).

6. Si paenitenti pluribus censuris innodato concedatur absolutio generalis, haec valet quoque pro reticitis *bona fide*, non tamen pro censura specialissimo modo S. Sedi reservata; particularis absolutio non valet nisi pro casibus expressis (c. 2249).

436. — 1. *Quilibet* confessarius absolutionem a censuris *quorvis modo* reservatis in foro sacramentali imperitare potest:

1º si paenitens sit *in periculo mortis* constitutus;

2º *in casibus urgentioribus*: sc. si per tempus necessarium ut Superior competens provideat,

a) censurae l. s. servari nequeant sine periculo gravis infamiae vel scandali; aut

b) durum sit paenitenti in statu peccati permanere.

Hic ergo de excommunicato aut personaliter interdicto agitur: secus enim potest a peccato rite dispositus absolvi, firma censura, v. g. suspensionis.

2. In secundo casu, remanet paenitenti onus recurrendi intra mensem, « saltem per epistolam et per confessarium », sub poena reincidentiae, ad Superiorem competentem eiusque standi mandatis, modo id fieri possit sine gravi incommodo, et reticito nomine (c. 2254).

In periculo mortis, obligatio recursus urget tantum pro censuris ab homine aut iure S. Sedi specialissime (non iam specialiter, ut antea) reservatis: faciendus est postquam paenitens convalescit, i. e. intra mensem postquam, periculo remoto, vires satis recuperaverit ut facile ipse negotium perficere possit.

Periculum mortis intellegi potest probabile; grave incommodum aderit, si nec confessarius (v. g. quia abire debet ante responsum acceptum nec absens possit responsum tuto communicare) nec paenitens ipse fortasse imperitus epistolam mittere possit, et durum sit paenitenti alium confessarius adire (cfr. resp. S. Officii, 9 nov. 1898).

3. Superior competens in censuras a iure latas est S. Paenitentiaria aut episcopus vel Superior, debita facultate praeditus (cc. 2252. 2254, § 1. 2).

Si recursus ad S. Sedem est impossibilis, ad episcopum vel Superiorem (non confessarium) debita facultate praeditum intra mensem est recurrendum. Expresse enim nominantur; itaque excluditur sententia quae recursus obligationem ad solum Superiorem reservantem terminaret. Recursum vero *etiam ad episcopum* per epistolam esse faciendum eadem perspicuitate monemur, nec iam est admittenda opinio eorum qui epistolae, tamquam medii extraordinarii, usum in solo recurso ad S. Sedem adhibendum esse censebant.

Episcopus autem potest ordinaria ac delegabili potestate absolvere a censuris in casibus occultis qui non sunt specialissime vel specialiter Sedi Apostolicae reservati.

4. Confessarium privilegiatum adire nemini imponitur, omnibus vero semper licet, etiam recurso apud Superiorem introducto. Quo in casu, repetita saltem delicti confessione, solius confessarii standum est mandatis (cc. 2252. 2254, § 1. 2).

Haec repetita delicti confessio necessaria est ut confessarius congrua mandata imponat. *Directam* enim esse peccati absolutionem in omni ea u urgenti autumamus, cum potestas in censuram reservatam ipso iure concedatur.

437. — « Quodsi in casu aliquo extraordinario hic recursus sit moraliter impossibilis, tum ipsemet confessarius... potest absolutionem concedere, sine onere de quo supra, iniunctis tamen de iure iniungendis et imposita congrua paenitentia et satisfactione pro censura, ita ut paenitens nisi, intra congruum tempus a confessario praefiniendum, paenitentiam egerit ac satisfactionem dederit, recadat in censuram » (c. 2254, § 3).

Agitur hic de casu quo statim recursus impossibilis appareat vel prudenter praevideatur. Nam si post absolutionem fiat impos-

sibilis, durante impedimento, non tamen ultra, ab isto onere paenitens vel confessarius immunis erit. Moraliter impeditur recursus v. g. si ex eo oriatur periculum probabile violationis sigilli vel magnum famae detrimentum. Ut iam diximus, recursus, de quo in canone, est ad *Superiorem* competentem, non ad confessarium privilegiatum. A favore hic concesso expresse excluditur sacerdos (paenitens) excommunicatus ob absolutionem complicitis, non excluditur vero suspensus ob sollicitationem ad turpia. In prima enim Codicis editione mendose citatur c. 2368 pro c. 2367, § 1.

438. — Absolutio autem quam a *censura reservata* dederit confessarius competens, valet etiamsi confessio fuerit nulla aut sacrilega, dummodo paenitens accusaverit reservata. Si haec accusatio fuerit bona fide omissa, nonnulli putant etiam tunc censuram sublatam esse, cum Confessarius existimetur velle sua potestate efficaciter uti quantum possit.

Atque haec valent quoque de peccatis reservatis.

In *iubilaeo* tamen validus usus facultatum iubilaei in sacrilega confessione fieri nequit.

439. — Observes: 1. Reincidentiam in *censuram* ei soli, iure communi c. 2254, esse statutam qui intra mensem non recurrat vel non se sistat confessario ad recipiendum mandata, non autem ei qui mandata non exsequatur. Quamquam iste plerumque in malo statu versabitur.

2. Suppressis nunc distinctionibus inter eos qui ad breve vel longum tempus sint impediti, absolutionem in casu urgentiore datam esse directam, ita ut onus repetitionis accusationis sacramentalis auferat.

3. Si in quo raro casu, confessarius simplex uti nequeat can. 900 ad absolvendum paenitentem a peccato sine censura reservato, Ferreres, II, 679, existimat eidem licere ut absolvat cum onere recurrendi, quasi casus fuerit cum censura reservatus: esse paritatem causae, et decreto 1888, unde c. 2254 desumptus est, absolutionem etiam a reservato sine censura contineri.

§ 4. — FORUM SACRAMENTALE IN RELIGIONIBUS.

440. — Distinguendae sunt religiones *clericales* et religiones *laicales*, quae aliae sunt virorum, aliae vero mulierum.

Canones autem et universa disciplina fori sacramentalis cadunt quoque in societates quae vitam communem sine votis agunt, ex c. 675.

I. — De foro sacramentali in religionibus clericalibus.

441. — *Summa* haec est :

1. Plures, in singulis domibus, deputandi sunt *confessarii*. Quot numero? Tot quot sodalium numerus postulat. Oportet autem ut singuli religiosi optionem inter plures obtineant. Itaque non possit Superior plures constituere confessarios ea ratione ut variis partibus communitatis unus solus sit assignatus. Ac patet similem copiam optandi dari debere familiaribus, qui ceterum maiore libertate fruuntur.

2. Confirmantur constitutiones quae confessionem statis temporibus *praecipiunt* vel *suadent* apud determinatos confessarios faciendam.

Qua obligatione? Ipsa obligatione constitutionum, quae rem praecipere vel mere suadere possunt. Attento tamen temperamento statim addito, praeceptum istud nequit esse grave.

3. « Si religiosus, etiam exemptus, ad suae conscientiae quietem confessarium adeat ab Ordinario loci approbatum, etsi inter designatos non recensitum, confessio, revocato quolibet contrario privilegio, valida et licita est.

Si adeat : intellege, licito modo, secundum regulas. Ius enim religioso non confertur, ut quolibet modo adeat ; sed oblata occasione, intra vel extra conventum, uti potest. Quare, neque *exigere* potest, ut Superior alium advocet, neque ipse, ad adeundum confessarium, alia ratione e conventu exire potest ac per regulas et constitutiones egressus permittitur. Pro vario casu expediet vel non ut Superior egressum concedat vel secundum regulas neget.

Ad suae conscientiae quietem. Condicio ista satis impletur ut valeat confessio, quotiescumque religiosus vult serio confiteri. Ut autem talis confessio prorsus sit *licita*, ratio requiritur sufficiens ad neglegendam regulam quae praecipit aut suadet ut confessio fiat apud assignatos confessarios.

Omnis confessio serio facta est *valida*, quia, aliquo vero sensu, omnis confessio seria tendit ad conscientiae quietem; et seria confessarii electio ad maiorem conscientiae quietem dirigitur; ac praeterea, rationabilis mens legislatoris, qui quietem promovere studuit, esse debet ut condicio ista, de re intima, nullam scrupulorum ansam praebeat.

Ut confessio sit prorsus *licita*, accedere debet aliqua ratio utendi epikeia (saltem cum regula est praeceptiva), ne frustra ponantur verba priora: Firmis constitutionibus quae confessionem statis temporibus *praecipunt* vel suadent apud determinatos confessarios ».

4. *Novitiis* potest *unicus* designari confessarius ordinarius, qui nequit esse magister noviciorum vel eius socius (c. 891), vel Superior domus, attento c. 518, § 2. — Confessarius iste ordinarius in ipsa noviciatus domo commorari debet. Alii praeterea designandi sunt, quos novicius, in casibus particularibus, libere adire possit. — Quater saltem in anno, extraordinarius confessarius constituendus est ad quem omnes novicii accedere debent, saltem benedictionem eius accepturi. Demum non minus quam ceteris integrum est novitiis adire quemlibet confessarium ab Ordinario loci approbatum.

5. Confessarii a Superiore religionis exemptae constituti, debent habituali potestate muniri absolvendi etiam a casibus in religione reservatis (c. 518, § 1). Confessarius vero ab Ordinario loci approbatus, quem adit religiosus, habet ex ipso iure facultatem absolvendi a peccatis et a censuris in religione reservatis (c. 519).

Illud itaque interest inter utrumque genus confessariorum, ut priores, a Superiore religioso constituti, non habeant, ipso iure, eam potestatem in reservata quam c. 519 posterioribus tribuit.

Ne tamen mira sit discrepantia, potestas absolvendi a casibus reservatis, de qua in c. 518, complectitur potestatem absolvendi a peccatis et a censuris reservatis, de qua c. 519. Is magis explicite, prior brevius idem significat.

6. Superiores religiosi; nec per se nec per alium, aliquem subditum inducere possunt, ut peccata apud se confiteatur (c. 518, § 3). Subditos tamen absolvere possunt qui sponte et motu proprio eorum ministerium postulaverint. « At, sine gravi causa, id per modum habitus ne agant » (c. 518, § 2).

Possitne Superior renunciari *confessarius ordinarius* in domo propria? Quaestio utiliter non ponitur nisi de eo solo Superiore qui per se non habet iam iurisdictionem: utputa de ministro vel Suppriori.

Regulariter talis renunciari non potest; sed gravis causa, puta penuriam virorum idoneorum, id licitum reddere potest, dummodo omnimodae libertati subditorum sit cautum.

Subditi, de quibus hic agitur, sunt quotquot c. 514 numerantur. Itaque alumni convictores (extra ferias) non autem alumni externi hoc nomine veniunt. Immo, ex c. 891, severior sonat prohibitio audiendi in confessione alumnos convictores: Superiores eorum confessarii habituales esse non possunt.

7. Ut ex aliis canonibus satis colligitur, et expresse dicitur cc. 874. 875, iurdictio ad audiendas confessiones personarum de quibus in c. 514 semper ab Ordinario loci conferri potest; in religione exempta confertur quoque ab iis Superioribus quos constitutiones designant.

Porro collata a Superiore religioso iurdictio, contra ac iurdictio quae ab Ordinario loci proficiscitur, reservationibus Ordinarii loci non afficitur.

8. Ex c. 239, § 1. 1° *Cardinales* semper expeditam habent iurisdictionem in omnes religiosos, quantumvis exemptos, cum ampla potestate in reservatos casus. Cf. n. 419.

II. — De foro sacramentali in religionibus laicalibus.

442. — A. De religionibus virorum. — Regimen his punctis constat, ex c. 528.

1. Religiosi valide confitentur apud quemlibet confessarium approbatum ab Ordinario loci.

2. Ipsis deputandi sunt confessarii *unus* vel *plures*, arbitrio Ordinarii loci, vel Superioris religionis exemptae.

3. Deputari praeterea debet confessarius extraordinarius. Religiosi tamen, exceptis noviciis, eum adire non debent, ne quidem ad benedictionem eius accipiendam.

4. Confessarius specialis habitualis facile a Superiore rogantibus concedendus est.

5. Iurisdictio proficiscitur ab Ordinario loci in quo est religiosa domus. In exempta religione, Superior proponit confessarium Ordinario loci. Peculiaria privilegia, si quae sint, in hac re, non abrogantur.

443. — B. De religionibus mulierum. — Quamvis canones nondum monialibus et sororibus tribuant liberam istam optionem confessoriorum quae, post conc. Tridentinum, primo saecularibus, dein religiosis viris est tributa, benigniores tamen normas quas, non sine gravi consilio, PIUS X, et quidem, ut accepimus, ex propria animi persuasione induxit, atque ipse usus cotidianae communionis postulare videtur, Codex non tantum confirmat sed etiam aliquantisper ampliat.

Porro, cum religiosis mulieribus adesse possint confessarii *ordinarii, extraordinarii, speciales, supplementares, occasionales*, et maior optio linquatur Sororibus graviter *aegrotantibus*, primo de variis confessoriiis, dein de Sororibus vel monialibus aegrotantibus, ordine dicendum videtur.

444. — I. De confessario ordinario. — 1. Confirmatur pro omnibus religiosis mulieribus principium quod, attento iure communi, diu proprium fuit monialium, secundum quod, singulis religiosarum domibus unicus confessarius ordinarius assignandus est (c. 520, § 1).

Pluralitas tamen confessoriorum admittitur propter religiosarum numerum vel aliam iustam causam (c. 520, § 1).

Alia iusta causa nobis adesse videtur, si, propter adiuncta, nequeat Ordinarius loci confessarium ordinarium, post stata intervalla, mutare. Si vero propter maiorem numerum religiosarum plures constituentur confessarii ordinarii, nihil prohibet episcopum quin inter plures istos communitatem dividat, ita ut singulis partibus unus tantum sit ordinarius.

Praeterea, cum in canone non dicatur «etiam in domibus non formatis», quae verba addi consueverunt cum de re dubitari possit

(v. g. in c. 597, de clausura), probabiliter valet adhuc responsum datum a S. C. de Religiosis 3 iul. 1916, ad episcopum Linciensem, ad III: « Obligationem non adesse nominandi confessarium ordinarium pro Sororibus, si earum communitas sex saltem Sororum numerum non attingat » (Cf. v. g. ARCHIV f. K. KR. t. 97. p. 85 87).

2. Confessarius ordinarius *ex utroque clero*, supposita, pro confessario religioso, Superiorum licentia, eligi potest: *quadraginta* annos natus esse debet, « nisi iusta causa, iudicio Ordinarii, aliud exigat »; *neque ullam potestatem* in easdem religiosas, in foro *externo* habere potest (c. 524, § 1).

Quare munus confessarii ordinarii non est committendum illi sacerdoti cui aliqua potestas tribuitur moderandi Sorores, v. g. qua magistras scholarum, praefectos hospitii.

Haec ratio iam suadet ne, in locis ubi duae vel tres Sorores puellas instituunt, parochus formaliter renuntiatur confessarius ordinarius istarum Sororum. Etsi enim non sit striete earum Superior, magna tamen auctoritate in scholam catholicam praeditus est, et faciles conflictus inter ipsum et Superiorissam oriri possunt. Satiùs duxerim, nisi alius aptior designari possit, ut Ordinarius nullum nominet confessarium ordinarium, et simpliciter sinat ut Sorores libere, in ecclesia parochiali vel alia confessarium quempiam adeant. Ordinario tamen, cui iustae causae esse possunt rem aliter ordinandi, parendum erit.

Omni autem confessario, tam ordinario quam extraordinario commendatur c. 524 § 3, ne ullo modo se externo regimini communitatis immisceat.

3. *Iurisdictio* ab Ordinario loci proficiscitur. Si tamen domus subiecta sit Superiori regulariis, confessarios Ordinario praesentat. Negligentem autem Superiorem, Ordinarius supplet (c. 525), nominando sine praesentatione.

4. Per se munus confessarii ordinarii religiosarum in triennium confertur. Penuria tamen confessariorum vel votum maioris religiosarum partis, iustam dant causam ob quam possit Ordinarius confessarium ad secundum, immo ad tertium triennium confirmare. Votum autem religiosarum exprimi debet per secreta suffragia etiam earum professorum quae in aliis negotiis voce activa carent, ut-

puta conversarum. Si suffragium non fuerit unanime, aliter providendum est dissentientibus, si velint (c. 526).

Praeterea, confessarius ordinarius non potest renuntiari extraordinarius immediate; nec, praeter casus modo recensitos ex c. 526, iterum in eadem communitate deputari ordinarius, nisi post annum ab expleto munere (c. 524, § 2).

Lex illa de mutatione post triennium non afficit confessarios ordinarios religiosorum, cum hi perpetuo maiorem optionem habeoant; nec confessarium noviciarum, si quem proprium obtineant, cum noviciae. Post unum vel alterum annum discessurae sint, ita ut numquam sit, pro iisdem personis, ultra tres annos constitutus.

Si confessarius confirmandus videatur ultra tertium triennium, S. Sedes adeunda est. Haec interdum episcopos dispensat a lege variandi confessarios. Ita, indulto 2 sept. 1913, episcopi Belgii ad quinquennium obtinuerunt ut confessarios ordinarios Sororum posset, pro tempore sibi benevisio et sine suffragatione Sororum, in munere confirmare (Cf. *Per.* VII, 369).

Verum in ipso supplicii libello episcopi oratores hanc clausulam posuerunt: «servatis de cetero omnibus dispositionibus ad conscientiarum libertatem salvandam».

Sorores ergo quibus stabilitas confessarii minus accepta est. specialem confessarium facile obtinere debebunt, secundum c. 526.

5. Ob gravem causam, potest Ordinarius loci confessarium amovere, monito Superiore regulari, si moniales regularibus subdantur. Causam amotionis soli Apostolicae Sedi, si ab ea requiratur, significanda est (c. 527).

445. — II. De confessario extraordinario. — 1. Omni communitati religiosarum dandus quoque est confessarius *extraordinarius*, eadem aetate et qualitatibus quibus ordinarius praeditus; qui, quater saltem in anno, ad domum religiosam accedat, et cui omnes religiosae se sistere debeant, saltem benedictionem recepturae (cc. 521 et 524, § 1).

Ipse modus quo canon scriptus est demonstrat e mente esse legislatoris ut unus idemque sit sacerdos qui tamquam extraordinarium se offerat saltem quater in anno. Accedit ratio ut Sorores possint, si malint, ab extraordinario dirigi in spiritu ratione satis stabili et continua. Loca tamen sunt ubi, deficientibus personis idoneis, Ordinarius loci aliter rem ordinare cogatur et modo hunc

modo illum sacerdotem mittat ad confessiones tamquam extraordinarius recipiendas.

Nec legi repugnare videtur ut semel in anno, utputa per exercitia spiritualia, sacerdos qui exercitia tradit confessiones tamquam extraordinarius excipiat.

Ut autem ultra quattuor vices extraordinarius accedat, *qualis*, opus est auctoritate Ordinarii ad quem spectat frequentiam maiorem definire. Quotiescumque autem munus suum extraordinarii confessarii explet, omnes religiosas ipsi se sistere debent.

2. Nihil prohibet quin confessarius extraordinarius immediate ut ordinarius eiusdem communis re-nuntietur (c. 524, § 2); nec ipse post triennium est mutandus.

A prudenti zelo Ordinarii loci exspectandum est ut caveat ne per nimis multos annos, Sorores habitualement copiam non habeant nisi duorum sacerdotum, ita ut, excepto intervallo nunc ipsa lege praecepto, videantur inter se munus confessarii ordinarii et extraordinarii quasi commutare. Id dicimus, nisi eximiae confessariorum dotes efficiant ut ipsa stabilitas personarum omnibus grata sit et vere optabilis.

3. Qua ratione ipse ordinarius confessarius, eadem extraordinarius ab Ordinario loci removeri potest (c. 527).

446. — III. De confessario speciali. — *Specialem* confessarium vocamus sacerdotem, distinctum ab ordinario confessario, cui aliqua Soror habitualiter confitetur. Talem petenti, facile ab Ordinario annuendum est, dummodo id conferre videntur sive ad eius animi quietem, sive ad maiorem eius profectum spiritualement. Simul autem abusus, si qui inde irrepant, caute et prudenter eliminandi sunt ab Ordinario, ita tamen ut conscientiae libertas salva maneat (c. 520, § 2).

Non vult ergo Codex ut, propter abusum quempiam, facultas statim auferatur: sed antistiti suadet ut omnia prudenter componere studeat.

Confessarius specialis ab Ordinario libere nominatur, tam saecularis quam religiosus; non a Superiore religioso praesentari debet; nec peculiaris aetas requiritur in eo. Et potest esse ipse ordinarius qui officio functus est (S. C. de Rel. 20-22 april. 1917. *Per. VIII*, p. 224).

447. — IV. De confessariis supplementaribus. — Ex c. 521 § 2, in locis in quibus communitates religiosas existunt, aliquot sacerdotes facultatibus habitualibus muniendi sunt, ut in casibus particularibus acciri possint sine necessitate adeundi Ordinarium loci.

Casus particularis potest esse alicuius Sororis quae velit semel alii confiteri, vel ipsius communitatis, ut si ordinarius absit vel aegrotet.

Quotiens autem aliqua religiosa confessarium sive *extraordinarium* sive *supplementarem* postulet, nulli antistitae licet « nec per se nec per alios; nec directe nec indirecte petitionis rationem inquirere, petitioni verbis aut factis refragari, aut quavis ratione ostendere se id aegre ferre » (c. 521, § 3).

Diximus: «quotiens confessarium sive *extraordinarium* sive *supplementarem* postulet». Etenim, postquam in § 1 egit de confessario extraordinario, in § 2 de supplementaribus, canon. in § 3 ait: «Si aliqua religiosa aliquem *ex iis confessariis* expetat». Ergo verba ista referuntur ad ambas superiores paragraphos, ita ut inter eos confessarios, extraordinarius computetur.

Non possit itaque Ordinarius loci prohibere ne sacerdos quem stabiliter ut extraordinarium dedit, vocetur tamquam supplementaris ab aliqua religiosa.

Confessarii supplementaris est Sororem monere quae sine rationabili causa eum accerserit; de abusibus exterioribus, Ordinarius loci monendus est.

Supplementares libere ab Ordinario loci designantur, pro illis quoque communitatibus quae regularibus viris subiectae sunt. Nec peculiarem aetatem habere debent.

448. — V. De confessario occasionali. — Simili ratione et fere iisdem verbis quibus c. 519 permittit ut religiosus etiam exemptus ad suae conscientiae quietem confessarium *adeat* quemlibet ab Ordinario loci probatum, c. 522 permittit ut ad suae conscientiae tranquillitatem, religiosa confessarium *adeat* ab Ordinario loci *pro mulieribus* approbatum; eiusque confessionem, revocato quolibet severiore privilegio, in qualibet ecclesia vel oratorio saltem semi-publico peractam, validam et licitam declarat.

In c. 519 pro viris desunt verba « in qualibet ecclesia vel oratorio etiam semi-publico » quia, ex c. 910 § 2, « confessiones virorum etiam in aedibus privatis excipere licet ; dum sedes confessionis mulierum, ex c. 909 « generatim in ecclesia vel oratorio publico aut semi-publico » collocanda est. His itaque verbis indicantur loca extra quae confessiones licite excipi regulariter nequeunt ; non autem ponitur condicio validitatis. Ita, ante Codicem, in resp. allegato, 3 iul. 1916, ad primum dubium de verbis « liceat iis (Sororibus) in qualibet ecclesia vel oratorio etiam semi-publico confessionem peragere apud quemvis confessarium pro utroque sexu approbatum », declaratum est : « verbum « Liceat » n. 14 decreti *Cum de sacramentalibus* » neque respicit validitatem confessionum, neque continet prohibitionem confessionem peragendi in alio decenti loco ». (Cf. Archiv f. K. KR. t. 97, p. 87) ; idemque tenent plerique commentatores : Lehmkühl, Prümmer, etc.

Nec dici potest c. 522 esse stricto interpretandum cum deroget legi generali canonis 876, qui specialem iurisdictionem exigit ad audiendas religiosas. Namque c. 522 pars est unius regiminis sacramenti paenitentiae quod variis canonibus describitur. Et ipso c. 876 memoratur et confirmatur nedum isti canonis deroget.

Clausula « ad suae conscientiae tranquillitatem » idem valet quod clausula c. 519 pro viris : « ad suae conscientiae quietem ». Nec magis quam pro viris condicio valoris esse potest. Namque de re intima est et multis scrupulis locum daret, si non sufficeret illa ratio quietis quam omnis confessio serio facta animae afferre solet. Cf. Augustine, qui in c. 876, pp. 269 ss. id egregie perpendit.

Verba « in qualibet ecclesia vel oratorio etiam semi-publico », proprium oratorium Sororum non excludunt. Et, ni fallimur, consulto suppressa fuere verba « si quando moniales aut Sorores extra propriam domum versari contigerit », quae legebantur in c. 14 decreti *Cum de sacramentalibus* unde praesens canon desumptus est.

Verum, dum confessarii de quibus in cc. 519-521 agitur vocari possunt, oportet hic ut ipsa Soror confessarium adeat, cuius proin occasionem habere debet, sive intra domum, quia ob aliam causam, v. g. missae celebrandae, praesto adest ; sive extra domum, in ecclesia quam visitat. Non possit ergo simplex confessarius consulto accersi ad audiendam sororem ; et confessio tali facta non foret valida. Sin minus, ex toto periret c. 876, quo, extra cc. 522, 523, peculiaris iurdictio ad validitatem confessionis postulatur. Nec discrimen appareret cum religiosa graviter aegrotante, quae quolibet approbatum pro mulieribus accire permittitur. Addas ipsis verbis canonis supponi rem fieri sine interventu Superiorissae, quae mere id prohibere vel de re inquirere vetatur.

In decreto *Cum de sacramentalibus* sermo erat de sacerdote pro utroque sexu approbato. Illic mere dicitur sacerdos pro mulieribus approbatus, quae est circumstantia principalis. Et sic vitatur scrupulus, si quis v. g. deputetur tamquam confessarius pro aliquo conventu nec aliam iurisdictionem postulaverit. Talis quoque a Sorore adiri poterit.

Sic, simpliciter dedimus interpretationem ad quam et ratio legis et verba canonis nos perducunt. Concordat Prümmer, Q. 190, cum pluribus aliis. Nunc ex resp. Commiss. pont. 24 nov. 1920, ecclesia vel oratorium intellegi quoque potest de loco ad audiendas mulierum confessiones *legitime* (non simpliciter *electo*, sed) *destinato*. Cui loco annexa videtur condicio iurisdictionis. Cf. *Nouv. Rev. th.* lucub. P. Oietti. 1921, p. 5; P. Creusen (benigniore) p. 57; et in *Comm. pro religiosis*, II, p. 13-24, P. GOYENECHE. C. M. F.

Introductio disciplinae novae, etiam optimae, quasdam difficultates parere et non nullis excessibus locum parare solet. Haec occasionem dant patronis severioris regulae movendi querelas propter quas interdum a benignitate receditur.

In causa praesenti, non est praetereundum, quantum maior facilitas confessionis necessaria sit ut sine nimio periculo sacrilegiorum tam laudabilis usus communionis cotidiana in communitatibus urgeri prudenter possit.

449. — VI. De Sororibus aegrotantibus. — Graviter aegrotans monialis vel soror, licet mortis periculum absit, quemlibet sacerdotem ad mulierum confessiones audiendas approbatum, arcessere potest eique, perdurante infirmitate, quotiens voluerit, confiteri, « nec antistita potest eas sive directe sive indirecte prohibere » (c. 523).

Gravis morbus est qui valde affligit, vel facile periculosus evadere potest; gravis morbi indicium esse potest si cogat per unam alteramve hebdomadam lecto decumbere. Quamquam gravis quoque esse potest morbus in quo quis decumbere impediatur.

450. — VII. *Cardinales* omnes, a sua promotione in consistorio, facultate gaudent audiendi ubique terrarum confessiones etiam religiosorum utriusque sexus et absolvendi ab omnibus peccatis et censuris etiam reservatis, exceptis censuris Sedi Apostolicae specialissimo modo reservatis et illis quae annexae sunt revelationi secreti S. Officii (c. 239).

§ 5. — RECTUS USUS POTESTATIS.

451. — 1. C. 854, § 1, prohibentur *sacerdotes religiosi* uti iurisdictione ab Ordinario loci accepta sine licentia, saltem praesumpta, sui Superioris.

Gradus culpae ab eo commissae qui contra Superioris voluntatem confessiones audiat maior vel minor erit pro Superioris oppositione et frequentia transgressionis. Per se, nisi praeceptum oboedientiae accedat vel vetitum sub censura, res non videtur gravis. Facultate autem quam S. Sedes dederit religiosus libere uti potest, nisi aliud in ipso indulto indicetur.

2. « Magister noviciorum eiusque socius, Superior Seminarii collegiive sacramentales confessiones suorum alumnorum secum in eadem domo commorantium ne audiant, nisi alumni ex gravi et urgente causa in casibus particularibus sponte id petant » (c. 891).

Nulla, itaque, hoc canone iurisdietio vel conceditur vel adimitur. Verum usum Magistro noviciorum, eius socio, Superiori seminarii collegiive per se prohibetur erga suos alumnos secum in eadem domo commorantes. Prohibitio igitur non afficit Superiorem maiorem qualis est Ordinarius loci, qui seminarium non habitet, nec Superiorem immediatum per ferias, si alumni tunc non sunt contubernales. Et quia *collegium* dicitur respectu convictorum, prohibitio non est respectu externorum, vel eorum qui in collegio non pernociant. —

Confessio tamen talis novicii vel alumni, quae semper valida manet, licite audietur, si haec concurrant: spontanea petitio; gravis et urgens causa; casus particularis. Gravis et urgens causa aderit, si paenitens ad tranquillitatem conscientiae audiri velit, nec, prae adiunctis v. g. instantis communionis vel absentis confessarii ordinarii, alium reperiat cui scrupulum vel peccatum suum facile declaret. Casus particularis excludere videtur confessionem quae, etiam ob gravem causam, habitualiter fiat Magistro, eius socio, vel Superiori collegii.

452. — 3. Superiores religiosi qui ordinariam vel delegatam potestatem habent audiendi confessiones possunt quidem confessiones audire subditorum qui sponte sua ac

motu proprio eos adeunt, « at sine gravi causa id per modum habitus ne agant ». Et caveant ne per se aut per alium vi, metu, importunis suasionibus aliavi ratione aliquem subditum inducant ut peccata apud se confiteatur.

453. — 4. In *periculo mortis* paenitens *licite* absolvitur a quolibet sacerdote etiam alterius ritus, etiam excommunicato vitando quem paenitens requisierit (1) (c. 2261, § 3). Neque obstat praesentia sacerdotis approbati. Sola absolutio complicitis manet, ex parte confessarii, illicita extra casum necessitatis (cf. infra de absolutione complicitis).

454. — 5. Usus iurisdictionis *probabilis* est simpliciter licitus. Sola enim causa illicetatis periculum foret nullitatis, quod ex c. 209 prorsus tollitur.

Usus iurisdictionis *negative dubiae* est illicitus, nisi causa valde gravis seu notabile detrimentum animae paenitentis (D'Ann. III, 311) postularit ut ei, meliore quo possit modo, subveniatur. Cum enim Ecclesia iurisdictionem non suppleat, Sacramentum periculo nullitatis et paenitens gravi damno per se exponitur. Praeterea, onus imponis paenitenti iterum confitendi peccata habenti iurisdictionem certam, saltem si postea iurisdictionem revera defuisse comperiatur. Immo Busembaum, *De iurisd.* et Ball. Palm. V. 395, iteratam confessionem semper requirere videntur, cum absolutio non sit *probabiliter valida*. Quare is qui in necessitate absolvit cum dubia iurisdictione, de re certiore facere debet paenitentem, ut is saltem perfecta contritione, propriae saluti caveat. Absolutio autem sub condicione expressa vel tacita (si iurisdictionem habeam) confertur. Sic absolutus, pro ceteris sacramentis tractandus erit sicut is qui dubitat utrum necne mortalia commiserit.

Causa sufficiens utendi dubia iurisdictione adesse censetur, si paenitens quia longo tempore non sit confessus vel

(1) Ultronca administratio sacramenti, extra necessitatem iis qui censura irretiti sunt manet illicita. Cf. Noldin, III, 340, et ipsum c. 2261 § 1. Extra casum necessitatis, ac proin praesente alio sacerdote, absolutio peti non poterit ab haeretico vel schismatico, propter vetitam communicationem in sacris (Gén. II, 332).

communicare aut celebrare debeat, copiam alterius non habeat; vel si urgeat praeceptum annuae confessionis, vel si dubium post iam coeptam confessionem occurrat, nisi fortasse sine nimia difficultate paenitens confessionem abrumperet possit.

Observes tamen non esse paenitenti obligationem in his casibus confitendi Sacerdoti qui *dubium* tantum habeat iurisdictionem.

455. — 6. Quamvis Ecclesia iurisdictionem in *errore communi* suppleat, permittere tamen non intendit ut sacerdos sibi hac via iurisdictionem procuret, et, v. g. fretus errore communi, novam facultatem post elapsam tempus petere omittat. Quare, non solum intrinsece illicitum est ut quis se fingat approbatum seu errorem communem provocet, verum etiam per se confessiones audire non potest qui conscius est deficientis sibi iurisdictionis, quamvis communiter pro approbato habeatur.

Vitae suspensionem, non reservatam, a divinis, latam c. 2366 contra sacerdotem qui sine necessaria iurisdictione confessiones audire vel absolvere praesumat? Id negant Cerato, n. 118; Génicot-Salsmans, II, 331, quia revera iurisdictionem usurpat. Pro benigniore tamen sententia dici potest cum, cum Ecclesia suppleat, necessaria iurisdictione non carere.

In gravi tamen necessitate paenitentis qui diu absolutione careret, et in casibus ubi usum dubiae iurisdictionis permittunt, licere quoque videtur ut quis conscius paenitentem in errore communi absolvat.

Immo sunt hodie qui gravem causam postulare non videntur, ut quis beneficio erroris communis utatur. Sic Noldin, III, 346, de usu erroris communis nihil observat, sacerdoti vero qui, dum confessiones audit, recordetur tempus iurisdictionis iam elapsum esse, simpliciter concedit ut confessiones audire pergat. Alii, contra, gravem causam postularint. Cfr. Lehmk., II, 504-506.

456. — **Obligatio** audiendi per se vel per alios confessiones fidelium sibi commissorum, quotiens ii audiri rationabiliter petunt, praebet parochos aliosque quibus cura animarum vi muneris mandata est (c. 892 § 1).

Cum parochus nominatim petitur, plures, v. g. Lehmk. II, 50, et merito, ut videtur, cum id ad eius munus pertineat, volunt

ipsum personaliter teneri, nisi impeditus fuerit, vel subditus libens alium aditurus sit. Nec Suarez tamen *De Paen.* d. 32, s. 1. n. 5, nec Lugo, *Paenit.* d. 22 n. 3 id exigere videntur, nisi spiritualis aliqua paenitentis necessitas postulat ut a parocho audiatur. Codex rem non videtur nisi secundum benignam sententiam urgere.

Graviter autem peccat parochus qui suis parochianis occasionem confessionis non praebet nisi paucis tantum diebus in mense. Sacramentorum enim receptionem, quam facile reddere debet, efficit onerosam et difficilem. Lehmke II, 50.

« *Urgente necessitate*, omnes confessarii obligatione tenentur ex caritate confessiones fidelium audiendi; et in mortis periculo, omnes sacerdotes » (c. 892 § 2).

Confessarii ii sunt qui, cum iurisdictionem obtinuerint quam exercere soleant, iam quasi ex munere confessiones excipiunt. Quare eos non putarim gravi incommodo excusari, si qui petunt, in gravi spirituali necessitate versentur, vel, si, tempore paschali, communis sit indigentia confessoriorum in loco ubi degunt. Si vero petens confessionem est in mortis periculo, iam quilibet sacerdos tenetur, et quidem sub gravi, si gravis fuerit paenitentis necessitas. In suscepto enim ab ipsis sacerdotio Ecclesia titulum habet ipsis imponendi hanc obligationem quam c. 890 imponere videtur.

457. — « Si confessarius dubitare nequeat de paenitentis dispositionibus et hic absolutionem petat, absolutio nec deneganda nec differenda est » (c. 886).

Si canonem istum cum c. 870 conferamus, dicemus Codice hic inculcari ius quod rite dispositus habeat ut in iudicio sacramentali absolvatur: absolutio enim est sententia iusta paenitenti debita, nec proin differenda. Regula ceterum haec communiter praedicatur: absolutionem ei qui certo est indispositus negandam esse, ei qui certo est dispositus esse per se concedendam.

Attamen nullius ius laeditur propter rationem agendi cuius dominus iuris non est rationabiliter invitus. Casus autem quidam sunt ubi omnes, v. g. ad certam reddendam executionem praesentis obligationis, expedire dicunt ut etiam disposito paenitenti absolutio differatur. Quam tunc differri posse propter ipsam paenitentis utilitatem affirmant. Praeterea sunt etiam in Ecclesia probati scriptores qui dilatione absolutionis utendum putant tamquam remedio corrigendi paenitentes recidivos. Horum quidem sententia ab aliis impugnatur, ut in parte morali videbimus.

Verum hic quaestio movetur utrum necne sententiae istae Codice virtualiter reprobatae sint. Quod simpliciter negandum esse arbitramur, utpote quod sit a mente legislatoris prorsus alienum. Verum vestigium iansenianae pestis eradicare voluit, i. e. abusum istam qua, in certis regionibus, confessarii, nulla peculiari utilitate paenitentis moti, non solebant absolutionem nisi post duas vel tres confessiones seu accessus ad confessarium conferre.

Controversiae ergo quae libere in Ecclesia de isto argumento inter theologos catholicos agebantur, hoc canone non attinguntur. Cf. Ter Haar, C. SS. R. *De conferenda absolutione sacramentali iuxta c. 886 Codicis iur. can.*

458. — Confessarius « caveat omnino ne compliceis nomen inquirat » (c. 888).

Hoc simplici vetito, c. 888 supplet excommunicationem prius latam CC. Benedicti XIV *Suprema*, 7 iul. 1745; *Ubi primum*, 2 iun. 1746, et confirmatam C. Pii IX, *Apostolicae Sedis*, 12 oct. 1869, inter excomm. R. P. simplicitur reservatas, contra eos qui docuerint vel defenderint ut licitam, praxim inquirendi nomen compliceis sub poena denegatae absolutionis.

Agitur de paenitente qui sui peccati complicem habuerit. Nomen istius compliceis inquirere, est studiose et ex curiositate eam notitiam quaerere, sive intra confessionem, per interrogationem paenitentis, sive extra, quod multo peius foret.

Paenitentem de isto nomine sine iusta causa interrogare, ipso iure naturae prohibemur. Et grave foret id sub poena denegatae absolutionis facere, aut si accedat scandalum vel gravis diffamatio: his seclusis, peccatum erit levis curiositatis.

Verum paenitens de complice interrogari poterit, quantum opus est ut species vel occasio peccati dignoscatur.

Confessarius urgere quoque poterit, immo per se debet, obligationem, si quam habeat paenitens, revelandi seu deferendi complicem extra confessionem; exigere tamen non potest ut haec revelatio sibi fiat, nisi forte sit Superior cui soli revelatio utiliter fiat. (Hoc tamen S. Alph. n. 492, ob prohibitionem Ben. XIV, concedere non audet.)

Inconsultum autem est ut confessarius ultro assumat

onus denuntiandi quempiam pro paenitente, immo ut id regulariter facere annuat. Ipsi enim facile imputabitur error quo paenitens fortasse decipitur; calumnia quam fortasse is committere velit; atque etiam in suspicionem violati sigilli venire potest.

§ 6. — DE ABSOLUTIONE COMPLICITIS.

459. — « Absolutio complicitis in peccato turpi invalida est, praeterquam in mortis periculo; et etiam in periculo mortis, extra casum necessitatis, est ex parte confessorii illicita ad normam constitutionum apostolicarum, et nominatim C. Ben. XIV *Sacramentum Paenitentiae* 1 iun. 1741 ».

C. 884 remittitur ad Constitutiones Apost. eas quibus materia haec regitur. Sunt autem praeaudata C. *Sacr. Paenit.* § 4 et 5; C. *Apostolici muneris*, 8 febr. 1745, quibus accedunt quaedam declarationes S. Officii et S. Paenitentiariae.

Summa rei nobis ipso c. 884 traditur, cuius verba explicationes certas vel probabiles fundant.

De complice agitur sacerdotis. Complicitas intellegi potest *formalis* cum sacerdote. Haec non habetur, si, ex mutata veste, sacerdos existimabatur laicus; vel si peccans nondum erat sacerdos. Plures tamen severius respondent; et ipsa S. Paenitentiaria, 22 ian. 1879, respondit: Confessarium non posse absolvere complicitem cum quo ante sacerdotium in puerili aetate turpiter egit, nisi moraliter certus sit, ipsum iam ab alio confessore directe et valide a peccato complicitatis absolutum fuisse. (Desmet, *De castibus reserv.* p. 213, n. 52. Cf. tamen Ball. V, 416.)

Complex est qui verbo, nutu vel facto *consentit* cum sacerdote in eodem peccato. Proprie dicta complicitas non est conniventia non impediens peccatum, vel aliqua participatio approbantis auditum sermonem, non tamen excitantis.

Peccatum turpe, sive actionis, sive verborum, sive aspectus, grave tamen ut *externum*, et, ut verisimile est

in se libidinosum. Non sufficiunt ergo tractatus de seductione futura.

Hinc Ballerini, Op. theol. V, 414, negat casum esse sacerdotis qui ostendit sibi placere cantilenas turpes quas alter sponte sua canit; sacerdotis paciscentis cum alio de seducenda muliere, de emendo libro pravo; sacerdotis obtinentis a paenitente licentiam peccandi cum eius uxore vel filia. Notat tamen Palmieri: « Nihilominus S. C. I., 28 maii 1873, declaravit: prohibitione absolvendi complicem in materia turpi comprehendi nedum tactus, verum omnia peccata gravia et exterius commissa contra castitatem, etiam illa quae consistunt in meris colloquiis et aspectibus qui complicitatem important ».

Absolutio haec invalida est, praeterquam in *periculo mortis*, in quo semper valet.

Invalida autem est absolutio *directa*, et, ut putare licet, quatenus ferat in hoc peccatum nondum ab alio directe absolutum.

Sunt, ut Ball. V, 415; Pighi, IV, 374, 2º, qui putant iurisdictionem in hoc peccatum esse in perpetuum sublatam, sed altera opinio est probabilis.

Itaque valere dicemus iteratam absolutionem quam complex dederit. Et quotiescumque paenitens *bona fide* confitetur, directe et valide ab aliis peccatis absolvitur, ita ut in nova confessione solum complicitatis peccatum accusare debeat.

Ac perinde res se habent, si confessarius absolutionem dederit distractus vel paenitentem non recognoverit.

Noldin quidem, III 370, severius nunc putat respondendum esse, cum Canon. invalidam declaret absolutionem ipsius complicis, et non tantum peccati; sed secundum praecedentes constitutiones intellegi potest Canon qui ad easdam remittit. Nobiscum stant Pighi, IV, 374; Gén. II, 352; Arregui, n. 646.

Casus can. 888 autem non habetur si neuter alterum ante confessionem *cognoverit*. Sin minus, facile obligaveris sacerdotem ad propriam diffamationem.

Accurate hic distinguas confessarium qui complicem non *cognoverit* et eum qui complicem non *recognoverit*. Complicem quem extra confessionem cognoverit, sed initio confessionis non recognoverit, bene monere debet de defectu suae iurisdictionis: namque ideo in nullam infamiam incurrit.

Quid si paenitens sacerdotem complicem vultu, non tamen nomine cognoscat, et accedat ad confessionale complicitis, tamquam ignoti sacerdotis? Confessarius nomen suum prodere non debet. Poterit itaque paenitentem absolvere si is aliam materiam absolvendam afferat, sed peccatum complicitatis nondum erit directe absolutum.

Absolutio autem potest esse *formalis* et vera (quamvis inefficax), potest esse *ficta* vel aequivalenter *data*. Patet, non magis valere fictam quam quae intentione erat vere *data*.

460. — In ipso periculo mortis est *illicita*, *extra casum necessitatis*. Casus necessitatis habetur: si nullus alius sacerdos, etiam simplex seu non approbatus ad confessiones audiendas vel adsit, vel vocari possit sine gravi scandalo aut infamia, sive certa, sive probabili. Ac notat Ballerini, V, 422, ipsam probabilem complicitatis suspicionem iam esse graviter infamantem et scandalosam. — Si alius qui adest moribundi vel aegroti confessionem excipere nolit, aut infirmus alteri confessionem facere recuset, ita ut periculum sit sacrilegae confessionis.

Atque ex C. Ben. XIV confessarius complex sub gravi procurare debet ut locus alii sacerdoti pateat, v. g. discedendo sub aliquo praetextu. Si nullus alius praesto sit nisi notorie suspensus vel excommunicatus, non constat hunc complici praeferendum esse, cum adhibere notorie excommunicatum valde parum per se deceat.

Bene coepta confessio potest quoque ad finem perducī, sive alter sacerdos advenerit, sive periculum mortis cessaverit. Qui autem, propter morbi impedimentum, incompletam tantum fecerit confessionem, hanc dein apud complicem perficere non poterit, nisi peccatum complicitatis iam fuerit satis distincte accusatum ut in specie sua directe remissum fuerit.

* Quid si *mere apparens* fuerit periculum mortis in quo complex a sacerdote absolutus fuerit? Dummodo prudens fuerit periculi existimatio, absolutio valebit: namque rationabiliter intellegitur data iurisdictio pro prudenter existimato mortis periculo.

Prudenter quoque Codex absolutionem solum ex parte confessarii illicitam declarat, ne paenitens illicitae petitionis scrupulo umquam angatur.

461. — *Usus epikeiae* probati auctores non omnino excludunt, eamque in gravissima necessitate permittunt. V. g. in locis missionum, nullus alius sacerdos adest apud quem complex confiteatur, nec spes est fore ut alius sacerdos umquam adventurus sit (Ball. Palm. V, 424. 425); vel urget praeceptum annuae confessionis et communionis, mulier complex non potest, sine gravi scandalo et infamia, susceptionem sacramentorum omittere, nec in alium locum migrare potest ad quaerendum confessarium (Noldin, III, 371, 6). Observes non sufficere ipsum praeceptum, nisi alia adiuncta accedant. Namque perse, in isto casu, complex deberet, praetermissa confessione, ad s. communionem accedere. Nec regulae de peccatorum reservatione hic applicari possunt. Cf. Ball.-Palm. n. 426. In necessitate autem praedicta (extra eam id non est faciendum, B. P. n. 415), melius fecerit sacerdos monendo paenitentem ut peccatum complicitatis postea alii confessario declararet si quondam eius copiam habuerit.

462. — *Poena excommunicationis*. — Ex c. 2367, « Absolvens vel fingens absolvere complicem in peccato turpi, incurrit ipsó facto in excommunicationem specialissimo modo Sedi Apostolicae reservatam, idque etiam in mortis articulo, si alius sacerdos, licet non approbatus ad confessiones, sine gravi aliqua exortura infamia et scandalo, possit excipere morientis confessionem, excepto casu quo moribundus recuset alii confiteri ».

Itaque, excommunicatione punitur: *absolvens*, serio quamvis ineffaciter; — absolvere *fingens*, i. e. non is quidem qui aliis non vero paenitenti negatam absolutio- nem aliquo gestu vel aliqua verborum prolatione celat, sed qui ita agit ut paenitens rationabiliter se absolutum esse existimare debeat. — Sive paenitentem sanum sive periculose decumbentem absolvat, excommunicatur, quotiescumque, ex supra dictis, absolutio tunc illicita manet. Si tamen sacerdos complex, abstinendo omni actione, mere non fecit ut alter sacerdos physice adesse possit, attentis verbis Ben. XIV, non videtur excommunicatione affectus. Seu, ut aliis verbis utar; non videtur praecepta complice sub excommunicatione actio positiva physice vocandi

alterum sacerdotem ; sed tantum ut praecaveat infamiam ex vocato altero sacerdote timendam.

Nec, ex § 2 c. 2367, excommunicationem effugit qui absolvit complicem ideo non accusantem peccatum complicitatis « quia ad id a complice confessario sive directe sive indirecte inductus est ». Modus indirectus erit si sacerdos, post factum, alteri suaserit peccatum non esse grave, vel inutilem esse accusationem quia res ipsi iam nota sit. Post factum, inquam, nam casus non habetur si, a sacerdote deceptus, alter re vera, propter errorem suum, graviter non peccarit.

Effugit vero excommunicationem, qui absolvit complicem sponte sua tacentem istud peccatum complicitatis ; immo qui accusanti istud peccatum cum aliis declaravit se ab aliis tantum peccatis absolvere, manente onere istud alii confessarii accusandi (Ball. V, 415).

Multo magis effugit excommunicationem qui, in gravissima difficultate de qua supra, licite absolvit ab hoc peccato. Effugit demum qui bona fide et non dubitans existimavit casum non adesse quamvis re vera adesset. Etenim excommunicatio culpam gravem supponit.

Verum non effugit excommunicationem qui peccet ignorantia crassa seu supina, cum nullus ausus temerarius requiratur ; et reus fuerit etiam excommunicationis, qui non vocatus se confert ad infirmum apud quem alii confessarii vocari possunt ; qui opportune non monuerit paenitentem confessionem a se excipi non posse ; vel cum non monuerit ut alium arcessat.

Quid, si sacerdos sacrilege coeperit confessionem infirmi in periculo mortis audire et facti eum ante absolutionem paeniteat ? Casus *objective* controvertitur. Si *possit*, videtur etiam tunc obligatione teneri curandi ut alter arcessatur, et graviore tantum infamiae periculo excusari cum ipse se periculo obiecorit. *Subjective*, si putavit a se debere compleri iudicium, reatum et excommunicationem vitabit.

463. — Excommunicatio ista est *specialissime* reservata. Sacerdos tamen paenitens ab altero poterit absolvi cum onere recurrendi saltem per confessarium ad S. Paenitentiarum. Quod onus manet, ex c. 2252 post conva-

lescentiam, etiam si in periculo mortis absolutus fuerit. Immo, ex c. 2254, § 3 etiamsi in casu extraordinario recursus sit in praesenti impossibilis, quando copia dabitur erit recurrendum, contra ac de aliis censuris etiam specialissime reservatis agatur. Unde casus iste peculiari severitate tractatur.

N. B. In litteris quas confessarius ad S. Paenitentiarium dederit, oportet ut qualitatem parochi vel habentis curam animarum ab officio meri confessarii (qualis est etiam vicarius cooperator) distinguas; ut indices, utrum semel tantum, an bis, an pluries complicem absolverit. Secundum haec enim variare solent mandata S. Paenitentiariae. Praeterea, iuvat etiam ut ab initio confessarius iniungat quod dein praecipietur, i. e. ut delinquens personam complicem non iam sacramentaliter audiat, nec antequam ab alio confessario peccatum complicitatis fuerit directe remissum, ut per se patet, nec etiam postea, si tamen absque scandalo vel infamiae periculo fieri possit; eamque si ad ipsum redierit, de nullitate absolutionum moneat.

467. — Qui dubitat sitne confitens ipsius complex an non, dubiam iurisdictionem possidet. Sed ne se prodere debeat, videtur ea uti posse, et absolutionem licite impertire.

§ 6. — DE SIGILLO SACRAMENTALI.

465. — Notio. — Sacramentali sua confessione paenitens concedit confessario depositum inviolabiliter sigillatum, cuius sigillum *directe* vel *indirecte* violari potest.

Violatio *directa* ab eo committitur qui narrat cum designatione personae ad quam pertinet rem quae sigillo **protegitur**.

Indirecta est duplicis rationis. *Proprie dicta* seu stricte accepta committitur, quando revelatio ista non intenditur sed permittitur, i. e. quando sermone vel actione diversa et ad alium finem directa periculum incurritur ne manifestetur quod sigillo tegi debeat. Istud fiet, quando vel materia narratur sine aperta personae designatione, vel persona designatur sine materiae indicatione, sed cum periculo manifestandi personam, vel ingerendi suspicio-

nem materiae. — *Latius dicta* habetur, quando, propter suam accusationem, paenitens patitur aliquod gravamen distinctum a suspitione peccati, sive ipse re vera istud gravamen sentiat, sive saltem paenitentibus in genere grave foret talem *scientiae sacramentalis* usum licere: ut si quis, sine paenitentis facultate, de peccatis accusatis cum ipso loquatur. Omnis itaque propria dicta violatio sigilli supponit illicitum scientiae stricte sacramentalis usum.

De indirecta, quam *latius dictam* vocavimus, sigilli violatione non semper concors fuit doctorum scientia. Et saeculo etiam XVI plura putabantur in hac re permissa, quae hodie procul dubio vetantur. Dum nullus scriptor theologus asserri possit qui directam aut stricte indirectam sigilli violationem permiserit.

Demum *improprie dicta* seu analogica sigilli violatio habetur sine usu scientiae sacramentalis, quando aliquid revelatur quod paenitenti afferat gravamen, vel confessionem odiosam reddat, ut si, in adiunctis quibus id displicet, dixeris talem ad confitendum accessisse, vel corporis aut mentis defectum reveles.

Parum accurati modi loquendi non modicam in hac materia confusionem induxerunt et variis controversiis locum dederunt. In Codice contra, c. 899 destinatur sigillo *stricte* dicto, cuius obligatio distinguitur in c. 890 a prohibito usu scientiae sacramentalis cum gravamine paenitentis, seu a vetita violatione *latius* accepta, quamvis adhuc sit *proprie dicta*.

Si omnem violationem, etiam *latius* acceptam, sed *proprie dictam* complectamur, describemus obligationem ex sigillo ortam, seu obligationem sigilli, esse obligationem in omni casu inviolabilem, facendi, etiam mortuo paenitente, dicta in ordine ad absolutionem sacramentalem, quorum revelatio seu manifestatio sacramentum onerosum vel odiosum redderet.

466. — **Demonstratio. Thesis.** — *Ipsa iure divino naturali, posita institutione sacramenti paenitentiae et confessionis secretæ, imponitur cuicumque accipienti notitiam rei a paenitente significatae ad explendum onus sacramentaliter confitendi, obligatio sigilli sacramentalis, qua notitiam sic acceptam revelare, immo ea uti qualibet ratione cuius pae-*

nitens ob aliquod gravamen possit esse rationabiliter invitatus, absolute seu sine ulla exceptione prohibetur.

Etenim, ad immediatam christiani reconciliationem cum Deo, Christus, auctor sacramentorum, exigit sacerdoti factam confessionem, quam simul ipsi soli, quasi Deo fieri permisit. Idque in remedium omnis omnino peccati esse voluit. Confessionem ergo instituit et necessariam fecit propter solum finem salutis propriae et gratiae sacramenti simpliciter vel melius consequendae per ministerium sacerdotis. Iam vero, quando res propter unum solum finem divinitus instituta est, quilibet rei usus quo finis iste vel leviter impeditur, est abusus rei substantialiter vel accidentaliter contra istam finem, ac proin intrinsece inhonestus. Dico *substantialiter* vel *accidentaliter* contra illum finem, prout ipse finis substantialiter vel corrumpitur vel, quamvis laesus, intactus manet.

Omnis autem usus notitiae haustae ex confessione, quem non fieri paenitentis interesse potest, nisi ex pleno paenitentis assensu factus sit, fini illi saltem impediendo idoneus est, cum perfectam sinceritatem, et ipsum accessum ad confessarium, difficiliorem reddat. Ordo praeterea in quo reconciliatio sacramentalis versatur est relationis hominis ad Deum, seu quasi-divinus. Quae ordinis praestantia omnem tollit rationem existimandi concessam esse divinitus exceptionem, ut bono cuiquam humano consuli possit. Contra, constat levem superioris ordinis utilitatem omni inferioris ordinis utilitati anteponendam esse. *Ergo*, praecepto naturali divino omnis lex sigilli ea quam diximus vi sancitur.

Quod praeceptum est *religionis*, cum relationes hominis ad Deum immediate tueatur. Accedit etiam obligatio *iustitiae*. Ex quo enim permisit, immo iussit, ut omnes baptizati peccatores isto sacramento uterentur ac proin secretam confessionem facerent, Christus iis omnibus ius dedit absolute inviolabile et ordinem naturalis iustitiae transcendens, tentandi hoc remedium, efficiendo quidquid ad perfectum eius usum ipsis postulatum videretur. Scientia itaque quae propria ipsorum erat ante confessionem, post communicationem in confessione, ipsorum pro-

pria manet pro omni usu non sacramentali, idque vi iuris sacri quod nullo contrario iure humano elidi potest, cum omne ius humanum sit ordinis inferioris. Quare nec salus populi nec malitia paenitentis ius istud tollunt vel minuunt.

Itaque Christus, dum confessionem secretam instituit, simul omni paenitenti salvum conductum regium dedit, quo simul perfectam securitatem ab omni incommodo vel gravamine confessioni extrinseco pollicitus est.

Quod autem securitas ista afficiat quidquid ad accusationem sui paenitens dicendum vel manifestandum existimat, ex manifesta divini Auctoris intentione colligitur. Vult si quidem Christus ut suo remedio homines optimo modo utantur. Quo plenius autem reus se manifestet, eo perfectiorem per se esse sinit rationem iudicii quae sacramento isti inest. Lex igitur sigilli extensionem habet qualem in formula thesisi descripsimus.

Plerique nobiscum tenent sigilli obligationem esse naturalem, quae ad institutionem sacramenti consequatur; et in superiore scientiae istius ordine radicem absolutae et perpetuae obligationis quaerendam esse sentiunt. Sed alii, cum Ricardo, in vetita communicatione reatum *mendacii* detegendum esse putant, cum sacerdos ut homo nihil sciat; alii reatum *violatae fidelitatis* et *secreti* tacite commissi; alii reatum *sacrilegii*, ob sacram eius scientiae naturam, vel propter iniuriam factam sacramento, a quo homines retraherentur, si in aliquo casu res accusatas manifestare liceret. Quod tenent Suarez, *Paenit.* d. 13; s. 1, n. 7; Lugo, *Paenit.* d. 23, n. 8-15; d'Annib. III, 358 (8); Ball. Palm. V, n. 591. - Vasquez, in 3 P., q. 93, art. 4, d. 1, n. 9, 10, cui consentiunt Con. q. 9, d. 2, n. 34 et Tamburini, *De sigillo*, c. 1, n. 2, rigorem obligationis explicari non posse existimant sine positivo praecepto quod Christus ad naturalem institutionis vim superaddiderit.

Est etiam, ut Lehmke, II, 586, qui ex periculo alucinationis subsidium quaerat quod supervacaneum arbitramur. A S. Thoma nos dissentire non putamus. Etenim, in suppl. 3^{ae} p. q. 11 art. 1 ad 2 et ad 4 fontem obligationis indicat in praecepto divino quod sacramentum consequitur, et argumentum quaerit ex natura quasi divinae scientiae habitae a sacerdote qui vices Dei gerit.

Plenior explicatio sigilli ex demonstrata thesi prono alveo fluit.

467. — Subiectum sigilli. — Sigillo tenetur: 1. *Confessarius*. Is, interrogatus de re audita in confessione, negare potest, etiam cum iuramento se rem scire vel audisse, cum omnis quaestio naturaliter se referre debeat ad scientiam eius humanam, non quasi-divinam; quodsi interrogans eam ad sacramentalem scientiam malitiose extendat, serium responsum exspectare nequit, et versamur extra formale colloquium.

Quid autem, si ex negatione confessarii inferent confessionem non fuisse integram? Si quid huiusmodi timendum sit, confessarius declinet directam responsionem, dicendo v. g. paenitentem sua peccata accusasse et ipsum suo officio functum esse; vel, melius, si fieri potest, reprehendat interrogantem de temeraria vel imprudenti sua interrogatione; vel simpliciter memoret se extra confessionem semper ignorare debere quod intra confessionem fortasse audiverit, ita ut sive audierit sive non, idem debeat esse ipsius responsum.

Propterea quoque, si in hospitio interrogatur utrum infirmus cuius audiverit confessionem, sit communicandus neque, sciscitantem ad paenitentem (prius de faciendo responso a se edoctum) regulariter remittat, ut is declaret utrum neque cupiat s. dape refici. Si infirmus ipsum rogaverit ut velit ipse confessarius communionem curare, confessarius hoc paenitentis mandatum narret, dum communionem pro eo petit.

2. *Superior* cui absolvendus vel absolutus a reservato se sistit, vel a quo licentia absolvendi petitur.

3. *Interpres*, cuius ope paenitens utitur in confessione, vel is qui, intra confessionem pro rudi accusationem scripsit. Nonnulli obligationem extendunt ad eum qui ante confessionem peccata rudis scripserit, quod potius negandum esse arbitramur. Scriba non est confessarius, et nulla est necessitas istius scriptionis.

4. Qui *casu*, licet inculpate, aliquid audierit sigillo tectum. Qui aures consulto crexerit, iam contra sigillum fecerit.

Non tenerentur qui audierint confessionem quam paenitens publicam facere voluerit. Sed si (quod absit), contionator coram tota multitudine sigillum violaverit, omnes dicit Suar., probante Lehmke. II, 596, 7, ita ad si-

gillum teneri ut ne inter se quidem de re audita loqui possint.

5. *Omnes* quibus aliquid sacrilege vel imprudenter contra sigillum sit revelatum.

6. *Doctor* vel alius qui cum venia paenitentis consulitur; namque notitia ipsi datur in finem rite obtinendae absolutionis. Sic communior sententia. Quidam aliter opinantur, cum cognitio istius doctoris non sit ex confessione. Licentia haec a paenitente data, plura colloquia permittit, donec iudicium fuerit completum [S. Alph. VI, 648 (1)]. Ille tamen quem ipse paenitens consulit circa confessionem faciendam solo secreto naturali tenetur, nisi, propter manifestatam voluntatem subinde confitendi, consultatio rationem inchoatae confessionis induere videatur.

7. Qui *scriptam confessionem* legit dum paenitens actu ea utitur ad confitendum.

Idem plures dicunt, si relicta in confessionali legitur. Verum hic distinguendum arbitror. Relicta a confessario est procul dubio materia sigilli, namque est veluti revelatio alienae confessionis; relicta vero a paenitente post receptam absolutionem est veluti nova narratio peccatorum, quae, sive voluntaria fuerit, sive involuntaria, obligationem sigilli non parit. Si nescitur quisnam eam reliquerit, legens violaverit sigillum, quia periculum acceptat legendi quod est vere sigillo clausum. Ratio autem quae passim datur, chartam in qua peccata peractae confessionis continentur esse veluti permanentem confessionem, si in confessionali relicta sit, secus si extra, nobis videtur comparatio esse potius quam ratio, et arbitrariam distinctionem introducere. Nec si ante usum pro confessione legatur, contra sigillum peccabitur. Nequit enim privilegium sigillum confessionis sacramentalis extendi ad media non necessaria quae confessionem praecedunt. Aliter dicendum foret si in ipsa confessione rudis peccata sua alicui dictare. Cfr. Lehm. II, 597,

(1) Nec videmus cur facultas loquendi per se cesset post usum sacramenti. Qui licentiam dat, de tali restrictione non cogitat. Et quod Doctor, et confessarius casum iterum inter se perpendant, quid refert ad paenitentem? Utique cum ipso peccatore loqui de sua confessione, est eius provocare confusionem. — Si vero de eo adeundo agitur cui restitutio facienda sit, vel quocum pax concludenda sit, expediet maiorem petere facultatem, ut res solo secreto naturali obtegatur (Lugo, 23, 29: Lehm. II, 596).

qui tamen sigillo protectam dicit chartam in qua paenitens peccata sua scripsit, si scriptio necessarium est paenitenti medium confessionem integram faciendi. Verum paenitens numquam cogitur descriptionem ante confessionem conficere. — Manifestum est res quae in tali charta leguntur secreto naturali protegi, quod sub levi vel gravi obligat, prout levia et non infamantia an, contra, graviter diffamantia sic illicite cognoscantur (cfr. Gén. II, 384, VIII).

Sigillo autem proteguntur litterae quibus absolutio a reservatio petitur.

Quid si quis confiteatur *laico* quem putat esse sacerdotem? Laicum istum deceptorem sigillo obligari, multi tenent, quia paenitens conscientiam suam in ordine ad confessionem patefecerit. Quod hoc fecerit intentione confessionis, non est ambigendum. Sed ordo ad confessionem obiective nullus est sine ministro; nec intentio sacramenti efficit ut sacramentum habeatur. Iam vero sigillum sacramento non mere intentioni sacramenti destinatur. Casus itaque diversus est eius qui audit quod in vero sacramenti usu alii confessario narratur. Cfr. d'Ann. III, 357.

Verum procul dubio sub sigillo cadit quod accusatur sacerdoti carenti iurisdictione. Namque ut confessio compleatur absolutione valida, satis est ut minister ille iurisdictione muniatur.

N. B. Ipse paenitens sigillo non tenetur, sed graviore quam alii astringitur officio secreti naturalis, ubi res exigit ut dicta a confessario silentio premantur. Peccat itaque *mortaliter* qui, nulla iusta causa excusatus, « ea prodat ex quibus honor confessarii laetatur notabiliter ». Cfr. Ball.-Palm. V, 641.

468. — Sigilli obiectum. Sub sigillum cadunt: 1. Omnia quae paenitens accusavit tamquam sua *peccata* vel proposita peccandi materialia aut formalia: sive recte sive erronee ea talia existimaverit. — 2. *Peccata complicitis*, sive prudenter sive imprudenter detecti, in accusatione priorum peccatorum. — 3. *Negata absolutio*, sine addito, cum haec virtualiter prodat gravem accusationem. (Aliud foret, si morem sequens alicuius regionis ubi adhuc supersit, consueveris omnes ter ante absolutionem audire, et dixeris: absolutionem non dedi, quia primum accedebat). — 4. *Paenitentia imposita*, nisi fuerit levissima, qualis pro minimis peccatis dari consuevit: ter Ave aut Gloria. — 5. *Peccatorum circumstantiae*, quae narrationem pecca-

torum vestiunt, nisi dictae fuerint *praesuppositivae*, et non referat ad paenitentem eas esse notas. Ut si fuerit occasio peccandi, ipsi peccato valde extrinseca. V. g. paenitens miro spectaculo attractus ideo sacrum omisit. Quid mirum in platea acciderit, inde novisti, et sine sigilli violatione narrare poteris. Non autem si illegitima natalia quae ipsum irregularem reddebant narraveris. Caute in hac re est procedendum ne ulla suspicio peccati oboriatur. Quare ne dicatur rem fuisse ex confessionalis cognitam. — 6. Quae merito vel immerito a paenitente adduntur ut suam accusationem perficiat: sic etiam virtutes et gratiae receptae, quibus paenitens se fragilem, ingratum ostendere vult.

Ratio communis haec est, quia propria peccata sunt principale obiectum et finis intrinsecus obligationis sigilli; plena autem securitas de accusandis secreto peccatis non daretur, si obligatio non complecteretur omnia quae ad manifestandum reatus suos paenitens opportune addi posse merito vel immerito aestimaverit.

469. — Peccata in confessione commissa, puta vanam gloriam conceptam ex rarissimis culpis accusatis, ex congratulatione confessarii, per se *non* sunt materia sigilli. Non enim accusantur. Eorum tamen revelatio indirectam sigilli violationem contineret: v. g. revelata ira, blasphemiae paenitentis ingerunt suspicionem correptionis propter graves culpas, quae locum irae dederit.

Minus per se sunt materia, *defectus naturales* corporis: foetor; linguae balbuties; ingenii hebetudo.

Quid de *scrupulis* et *scrupulositate*? Sane, peccavit contra sigillum qui dixerit: Titius hos vel illos scrupulos habet: nam haec tamquam peccata accusata sunt. — Contra, non violavit sigillum qui de paenitente dixerit: tam bonus est ut peccata videat ubi non sunt: namque hoc in laudem cedit paenitentis, nec morbidam anxietatem prodit. — Demum si mere dicas scrupulosum, qui aliunde ut talis cognosci potest, non revelas nisi defectum naturalem, nec suspicionis vel diffamationis es causa. Si autem, ut plures sunt, ex sola confessione dignoscatur scrupulosus, quia anxietates bene novit dissimulare, uteris scientia hausta ex confessione et qui paenitenti gravamen afferat: quod adversatur si-

gillo. Berardi, *Praxis*, n. 4947 existimat plerumque sigillum violari ab eo qui revelat paenitentem esse scrupulosum.

Virtutes et merita sub sigillum non cadere nisi ea ratione quae n. 468 memorata est, per se patet.

470. — **Accessus factus ad confitendum** interdum sine gravi peccato narrari non poterit, sed proprie, cum ipsa notitia talis accessus confessionem praecedat, non est materia sigilli. Confessio est factum cuius confessarius est testis, non autem notitiam a paenitente accipit.

471. — **Sigilli condicio** est confessio sacramentalis seu directa ad absolutionem, saltem inchoata, etsi manserit imperfecta.

Non sufficit autem manifestatio conscientiae ad consilia spiritualia obtinenda. Nec ulla mutua pactio vel iurata promissio, vel qualitas eius cui res committitur, obligationem urgere potest ultra terminos secreti commissi rigorosi (cfr. S. Th. Supp. 3 P., q. 11 art. 2 ad 2).

Multo minus sigillo protegitur confessio *mere* simulata vel ad extorquendam eleemosynam, aut ad struendas insidias. In posteriore casu, praestabit impudentem tentatorem alta voce redarguere et repellere. Verum si spes eleemosynae sit finis extrinsecus confessionis ceterum sincere et rite factae, hanc claudi sigillo non ambigitur.

Nec sigillo protegitur revelatio quam fecerit paenitens postquam sacerdos clare protestatus sit se nihil sacramentaliter excipere velle. Suar. *Paenit.* d. 33, s. 2, n. 5.

472. — **Sigilli obligatio.** — 1. Quinam actus prohibiti sint ex ipsa thesi n. 467 iam declaratum est, et exemplis infra addendis magis constabit.

2. Obligatio sigilli sacramentalis est **inviolabilis** (c. 889), idque **absolute**. I. e. propter nullum bonum publicum aut privatum procurandum, vel avertendum malum seu damnum, licita sit revelatio directa aut indirecta rei quae cadit sub sigillum. Indirectam intellegimus eam quam *proprie dictam* vocavimus, seu quae supponit usum scientiae sacramentalis, quamvis non sit stricte accepta, sed mere consistat in usu scientiae sacramentalis, cum gravamine paenitentis (c. 890).

3. Revelatio directa nullam materiae parvitatem ad-

mittit. Ratio est quia omnis revelatio directa substantialem continet perversionem ordinis divinitus sanciti: *secretae* confessionis. Revelatio enim directa est, ex ipsa notione sua, actio *contra* secretum.

Accedit dein motivum quod afferri consuevit: fore ut fideles non parum retraherentur ab usu completo istius sacramenti, si novissent parva peccata narrari posse, praesertim cum quaedam facile causa sint ignominiae vel irrisu, ob quam malint grave peccatum ipsorum innotescere.

4. Cum agitur de revelatione *directa* vel indirecta *strictius accepta*, nullus usus opinionis probabilis permittitur. Ratio est, quia sanctitas salvi-conducti regii postulat latam interpretationem, opiniones autem severae, quae sint probabiles, nobis demonstrant quousque lata interpretatio pertingat; et quia opinio probabilis linquit *immediate* periculum violationis materialis quod hic, propter superiorem ordinem ad quem lex ista pertinet, nequit principio reflexo evacuari. Ut aliis utamur verbis, hic non licet nisi quod immediate, directe, moraliter constat esse licitum.

Quocirca neque in praesenti casu fit derogatio principiis probabilismi, sed versamur extra materiam cui applicatur: licitum et illicitum. Non licet *probabiliter* dicere quod opinio probabilis dicit esse contra sigillum sive directe, sive hac indirecta ratione quae periculum generet revelationis peccati poenitentis.

5. Verum, in revelatione indirecta, seu cum periculum est valde remotum et incertum, esse materiam levem communiter admittitur.

473. — Sigillum inductum ad sanciendum ius et securitatem liberae confessionis *secretae* est in potestate *poenitentis* constitutum, qui proinde licentiam loquendi extra confessionem de rebus in confessione accusatis vel narratis semper *efficaciter* seu valide dare potest, dummodo: 1. Licentia sit *formalis*: interpretativa non sufficit nec *praesumpta* etiam de praesenti, propter periculum erroris vel imprudentiae; et caute utendum est licentia *virtuali* vel *tacita*. Casus communiter affertur poenitentis qui incipit

cum Confessario loqui de dictis in confessione. Is tunc sermonem prosequi potest, saltem de materia de qua paenitens verba fecerit. — 2. Ut sit *libera ac spontanea*, nulla vi, iniuria, dolo vel per preces importunas extorta, vel etiam per metum reverentialem Confessarii obtenta. Licentia hoc modo data invalida fuerit. Facile autem metu reverentiali vitiatur licentia quam rogatus tantum a confessario paenitens dederit, praesertim si is verbis iustare debuerit. Quocirca, si quando expedit ut Confessarius pro paenitente obligationem adimpleat v. g. cuiuspiam denuntiationis vel monitionis, melius erit ut, exposita denuntiationis vel monitionis necessitate, ipse paenitentis petitionem exspectet. Si tamen prudenter, ne hic quidem scrupulose procedendum est. Quare, si causa subsit rationabilis, quando paenitens de certa parte confessionis suae verba facere incipit, confessarius licentiam simpliciter petere poterit loquendi de reliqua confessione; et, ad reparandum errorem in confessione commissum, permittunt quoque ut Confessarius licentiam postulet. Huc itaque redeunt condiciones iustae petitionis : ut propter iustam causam et sine gravi insistentia licentia postuletur. — 3. Ut *non sit revocata*. Hic ad ipsum datae licentiae modum attendi debet.

Licentia etenim potest esse indefinite facta, vel, ut plerumque, esse quibusdam personis, praecipue confessario, circumscripta. Et hoc per se est manifestum. Sed, quod caput est, ita dari potest ut paenitens ius ad sigillum servet vel amittat. Si simpliciter veniam facit utendi notitia, in confessione data, ad talem vel talem finem, licentia est semper revocabilis; confessarius ea utendo monere debet se loqui ex confessione, et audiens sigillo obligatur. Ita res habere se solent quando cum licentia paenitentis alter peritus consultum aditur. Vel sigillum a paenitente aufertur sive *formaliter* dicendo : « omnia sint quasi dicta extra confessionem », sive *virtualiter*, ut cum ipse paenitens, repetendo quae in confessione dixit, suppeditet notitiam extra-sacramentalem. Quo casu, etiam revocata facultate, subsistet fortasse secretum naturale vel commissum, non autem sigillum sacramentale circa ea quae iam ex alio fonte nota sint. Quare, cum paenitens ipse

cum confessario loquitur de dictis in confessione, sane eius intentio est ut res inter confessarium et ipsum maneat secreta; nullum tamen iam sacramentale secretum subsistit quod ad ea quae sic extra confessionem manifestavit. Ex parte igitur tantum probanda sunt quae S. Alph. l. 6, n. 651 scribit de ista re. Cfr. Lugo, *Paen.* d. 23, n. 131 et 133.

474. — *Applicationes.* — 1. *Locutio cum paenitente* de praecedenti confessione *intra novam confessionem* vel immediate post, cum iudicium adhuc moraliter durare censetur, numquam sigillo adversatur, quia res in eodem foro sacramentali versatur, atque ipsa prudenti administratione sacramenti facultas recordandi paenitenti peccata anteriora non raro postulatur. Ceterum ita habet receptus usus.

Sine tamen rationabili causa, id non est faciendum; et si modica tantum est causa faciendi, omittatur monitio si paenitenti molestia timetur.

Locutio extra confessionem, sine paenitentis licentia, est violatio *indirecta*, *latius accepta* sigilli confessionis.

475. — *Indirectam sed stricte acceptam* violationem sigilli committit confessarius: a) Qui non a primo confessionis initio, sed cum producta iam est, paenitenti surdo dicat alta voce: « Redi » vel « Quotiens »; — b) Qui sedens in confessionali assurgat et modo quem astantes observare possunt legat tabulam casuum reservatorum; — c) Qui gestu visibili, gemitu, manifestet mirationem vel tristitiam; — d) Qui, audita confessione, ex templo ab ecclesia discedat, nihil sollicitus de paenitentis communionem, quae, ante confessionem, veri similis videbatur; — e) Qui ex duobus paenitentibus, v. g. duobus fratribus, alterum solum landat, vel dicit, ab eo sola venialia afferri (cfr. d'Ann. III, 362). Suspicionem enim materiae seriae, vel gravis peccati, vel indispositionis ingerit.

476. — *Indirectam et late vel stricte acceptam* (prout suspicio gravis peccati paenitenti vitatur vel non) committit Confessarius qui peccata audita in confessione alicuius coetus vel loci revelat, quando quaedam suspicio singulas personas ac proin ipsum *paenitentem* afficit; —

quando fama laeditur ipsius *communitatis* vel *loci*. Quare peccat qui dicit, in tali monasterio, vel etiam a religioso talis Ordinis commissum esse peccatum ex cuius natura existimatio monasterii vel Ordinis minuatur. Multo magis, si dixerit ibi tale delictum esse frequens. Observes enim, quamvis nemo ignoret ubique fragiles personas occurrere, et in ferventissima communitate esse posse proditorem, multo maius detrimentum accidere communitati quando generalis et indefinita coniectura gravissimo confessarii testimonio roboratur.

477. — Interdum qualitas personae cui res dicitur efficiet ut facta communicatio sit paenitenti onerosa et ingrata vel non. Supponimus semper nullam criminis seu peccati suspicionem in ipsum paenitentem cadere.

Etenim alii aliis facilius mirantur talia vel talia accidisse; levius propter culpam paucorum multos suspectos habent. Hominum experientia seniore confessorium docebit nullatenus minoris aestimare clerum vel monasterium eo quod nonnulli libidinosos actus fecerint, dum, contra, id reseire non parum nocebit famae sacerdotum vel religiosorum apud laicum qui haec in sanctuario accidere posse, ne quidem suspicabatur. Si duo confessarii qui simul excipiunt confessiones eiusdem partis cleri, ita ut idem genus hominum audierint, alter alteri iudicium suum de morali eorum condicione communicent, neuter ad alterius scientiam quidpiam addet, ita ut sermo iste, numquam sane suadendus, ab omni sigilli violatione immunis esse possit; contra, existimationem istius cleri minueret idem sermo habitus apud eos qui paenitentes istos non audiverint.

Secluso autem etiam violandi sigilli periculo, ipsa ratio cuiusdam aequitatis et gratae caritatis nos satis hortatur ut aliena fiducia non abutamur ad miscenda colloquia quae paenitentium nostrorum ordini vel familiae sint contraria.

478. — Quod ad loci diffamationem: tanta est hodie in pluribus regionibus religionis et morum, seu opinandi et agendi diversitas, ut proprio veluti nomine seu fama carere videantur, ita ut unius scelus, etiam enorme, ceteros incolas nullatenus inficiat.

Magis tamen probrosum erit, si dicas vitium occultum, morbum venereum ibidem dominari. Olim, sub hoc res-

pectu distinguebant a maioribus locis ea quae minus quam tria milia incolarum numerabant.

Licet tamen ex rebus auditis in confessione occasionem capere ad invehendum in vitia quae aliquo gradu ubique existunt, v. g. in luxuriam. Occulta tamen cum loci detrimento manifestare nefas est. Quocirca practice numquam opportunum est ut ope confessionis argumenta contionum seligantur. Vitia enim non occulta, aliunde cognoscuntur; occulta vero non sine periculo corripiuntur.

Pari ratione qui, parochus vel confessarius, a contionatore interrogatur de vitiis quibus potissimum medendum sit, informationem det secundum ea quae scientia humana didicit, non autem notitias det quas tantum ut Christi minister sibi comparavit. Prudentius aget, scrupulos et anxietates sibi vitabit, ac magis oboediet directioni S. Sedis. Cfr. Lehmke. II, 602; Ball.-Palm. V, 657.

479. — Secluso etiam omni periculo revelationis vel detrimento famae quod communitas vel locus pateretur, prohibetur nihilominus, extra confessionem, **omnis usus scientiae confessionis cum gravamine paenitentis** (c. 890, § 1).

Idque *absolute*, ut constat ex prop. prohibita ab Innoc. XI, per decr. S. Off. 18 nov. 1682: « Scientia ex confessione acquisita uti licet, modo fiat sine directa aut indirecta (strictius dicta) revelatione et gravamine paenitentis, nisi aliud multo gravius ex non usu sequatur, in cuius comparatione prius merito contemnatur ». Ac statutum est « dictam propositionem, quatenus admittit usum dictae scientiae cum gravamine paenitentis, omnino prohibendam esse, etiam cum dicta explicatione sive limitatione » (Denz. 1220). Gravamen autem intellegendum est vel quod paenitens re vera formaliter experiatur vel quod conaturaliter experiretur si novisset usum istum scientiae esse factum. **Quare:**

1. Ipse Codex c. 890, § 2 vetat omnem usum quem ad gubernationem exteriorem facerent notitiae de peccatis in confessione habitae « tam Superiores pro tempore existentes quam confessarii qui postea Superiores fuerint renuntiati ».

2. Nisi facultas obtenta fuerit, contra sigillum erit

negare suffragium ei quem ex sola confessione noveris indignum, vel eundem officio remove; dimittere famulum, convictorem; cuius munus difficile et ingratum committere; — paenitenti vultum austeriorem ostendere, vel eum *ob audita* in confessione (non stricte ob defectum naturalem aliter atque ex accusatione peccatorum notum, puta balbutiem, modum obscurum loquendi) declinare, et non iam ad confessionem faciendam admittere.

480. — **Intra confessionem** confessarius imponere quidem potest quae paenitenti ab omni confessario imponenda sunt, sed nihil ultra. Quare famulo furanti praecipere non potest ut e domo sua exeat.

Rogatus schedam tradere de **peracta confessione**, Confessarius eam tradere potest et per se debet cuius saltem serio confessionem inceperit. Negatio tamen schedae non erit contra sigillum, nisi in raris adiunctis externis in quibus, ob comparisonem cum aliis paenitentibus quibus datur, suspicio ingeratur negatae absolutionis. Cfr. Ball.-Palm, V, n. 601-605.

481. — **Contra**, non erit contra sigillum, ne indirecte quidem, ea facere quae, sine ullo revelationis periculo, non possunt nisi grata esse paenitenti, ut cum ipso agere magis blande, mite, benigne. Nec latius accepta violatio regulariter aderit, si, absque ullo damno vel vero paenitentis incommodo, confessarius abstineat calice in quo venenum esse ex confessione noverit; a silva deflectat in qua mors ipsi parata est, si, modo ordinario se cautorem reddiderit in familiari administratione. Possit quoque, teste Tamburini, c. 6, § 2, dummodo ne ipse peenitens impediatur vel inde incommodum sentiat, ordinaria quaedam impedimenta ponere peccatis: v. g. claudere ostium, fenestras, per quae quempiam ad peccandum exire noverit. Sed, ne ulla miratio paenitentis suboriat, haec ne faciat nisi petita, in ipsa confessione, paenitentis licentia.

Possitne confessarius Superiorem monere ut vigilet? Adiuncta prudenter perpendenda erunt. Id licebit v. g. si paenitens qui confessario notitiam suppeditavit iam sit extra istam domum, vel nulla propria actione propter istam vigilantiam prohibeatur. Berardi, *Praxis*, n. 4982. IV;

has condiciones ponit : « 1. Ut absit periculum detegendi quemquam, quod adesset, si, v. g. diceretur : vigila tali loco vel tali tempore ; 2. Ut inordinationes illae accidant ex defectu illius *vigilantiae ad quam* Superior ex suo munere *teneretur*, vel saltem quam laudabiliter et discrete adhiberet ».

482. — Solus tamen usus exterior scientiae sacramentalis prohibetur. Noluit enim Dominus munus ponderis importabilis confessario imponere. Quare interne recordari vel recogitare peccata accusata, experientiam hominum et dexteritatem agendi ex auditis confessionibus acquirere, nulli sigilli rationi adversabitur.

Nec *usus scientiae* habetur, ubi scientia est mere occasio. Quare curiositate non autem sacrilegio peccabit qui, post auditas confessiones, interroget aeditum de nomine personae quae ad confitendum accessit, nisi inde suspicio cuiusdam gravis peccati oriri facile possit.

Neque violatur sigillum dicendo quod omnes norunt, vel quod ipso facto accedendi ad confessarium paenitens virtualiter prodit, ut si dicas Petrum accusasse sua venialia. Sed definire veniale accusatem (v. g. sua mendacia) vel gravia seu seria fuisse indicare, foret *directa* sigilli violatio.

483. — Modus agendi *impatiens, scrupulosus, taediosus* in ipsa confessione, non erit contra sigillum, sed alia ratione peccaminosus, etiam graviter, esse poterit, si usum sacramenti reddat odiosum, causam vel occasionem dederit deserendi sacramenta.

484. — *Sanctiones canonicae.* — 1. Quo melius securitati confessionum caveatur, Codex, c. 1757, § 3, 2º incapaces testimonii iudicialis facit « Sacerdotes, quod attinet ad ea omnia quae ipsis ex confessione sacramentali innouerunt, etsi a vinculo sigilli soluti sint ; immo audita a quovis et quoquo modo occasione confessionis, ne ut indicium quidem veritatis recipi possunt ».

2. Poena excommunicationis *specialissime* Sedi Apost. ipso facto reservata punitur *confessarius* qui sigillum sacramentale *directe* violare *praesumpserit*. — Qui sigillum *indirecte* tantum violaverit, obnoxius est poenis,

ferendae sententiae, suspensionis, inhabilitatis, privationum, immo, in casu graviore, ipsius degradationis (c. 2369, § 1 coll. cum 2368, § 1). Indirectam intellege strictus acceptam. Namque Codex c. 890 usum scientiae ex confessione acquisitae distinguit a violatione sigilli, de qua c. 889.

3. Temeraria, ac proin conscia violatio sigilli ab *aliis personis* peracta, pro reatus gravitate punienda dicitur poena quae etiam excommunicatio esse potest (c. 2369, § 2).

485. — N. B. 1. Cautè de isto argumento legendi sunt antiqui, cum minus considerarint, ut sigilli legi contrarium, usum notitiae sacramentalis qui, etsi nullam suspensionem peccati dederit, paenitenti tamen gravamen afferat. Sic ipse S. Th. Suppl. 3 P., q. 11 art. 1 ad 3. Cfr. S. Alph. 1, 6, n. 656. 657.

2. Quamvis maxime cauti esse debeamus, semper tamen oportet ut obsequium nostrum maneat rationabile. Quare probabilis coniecturae peccati alicuius paenitentis nullum locum dare possumus; cavere tamen non debemus « omnes coniecturas quas nasuti et malitiosi prosequi solent ». D'Ann. III, 362; Ball.-Palm. V, n. 672; S. Th. Quodlib. 5, art. 13.

3. Quia omne abest periculum repugnantiae paenitentis, vel mirationis audientium: quae in hac re maxime attendenda sunt, Berardi, *Praxis*, 4959, videtur nobis merito non cum improbare qui, audito publico peccatore in periculo mortis, ut familiam consoletur dixerit, aegrotum cum magna contritione et multis lacrymis confessum esse, quamvis haec dicta probent indirecte magna peccata accusata. Cfr. Tambur. *Praxis exped. conf.*, c. 3, n. 15.

486. — 4. *Instr.* 9 iun. 1915, S. Off. rationem agendi improbavit eorum qui, etiam secluso periculo omnis revelationis paenitentis, narrant casus in confessione habitos, etiam si qui ad aedificationem facere possunt. Etenim fideles qui haec audiunt in minorem existimationem veniunt sigilli sacramentalis; facile est inter astantes qui putet casum suum referri, ita ut sacramentum aliquo pacto ei fiat odiosum. Iubet itaque S. Congr. ut Ordinarii locorum et Superiores abusus huiusmodi coerceant; atque in posterum curent « edoceri sacerdotes sibi subditos ne quid umquam attingant pertinens ad materiam confessionis sacramentalis sub nulla forma nulloque praetextu, ne obiter quidem nec directe nec indirecte, neque in pu-

blicis neque in privatis sermonibus, praesertim occasione missionum et exercitiorum spiritualium ».

Non ideo tamen prohibentur necessariae vel utiles consultationes.

Huc ergo spectare videntur haec gravissima monita supremae Congregationis: a) Ut sacerdotes abstineant istis colloquiis quibus inter se, ad mensam, sermones misceant de miris casibus in confessione auditis, de peccatoribus qui a multis annis non erant confessi: idque praesertim in missionibus, ubi facilius est huiusmodi imprudentiae occasio; b) Ut in contionibus nulla referant tamquam audita in confessione, nisi licentiam datam expresse memorent; c) Ne palam narrent quae videntur per solam confessionem cognosci posse, nisi subiungendo, res sibi alia via fuisse notas.

ART. II. — Normae morales.

§ 1. — QUASNAM PERSONAS CONFESSARIUS SUSTINEAT.

487. — 1. « Meminerit sacerdos in audiendis confessionibus se iudicis pariter et medici personam sustinere ac divinae iustitiae simul et misericordiae ministrum a Deo constitutum esse ut honori divino et animarum saluti consulat » (c. 888, § 1).

Alia confessarius praestare debet quatenus est *confessarius*, alia quatenus est *proximus*. Quae debet ex munere, seu qua confessarius, debet sub graviore imputatione et cum maiore incommodo; et qua parte alteri homini obligant, praestanda sunt ex iustitia et cum onere restitutionis; dum reliqua quae positive praestanda sunt, obligatione et normis caritatis reguntur. Priora per se facienda sunt, et a solo confessario; posteriora per accidens, quatenus necessitas occurrerit, et ab omni homine in iisdem adiunctis versante; priora novam speciem peccati inferunt culpando confessario; non item posteriora.

Itaque Codex duas formales officii rationes confessa-

rio implendas assignat: *iudicis*, quia absolutio vel re-tentio peccatorum est sententia iudicialis; *medici*, quia ad sananda vulnera peccatorum iudicium istud est institutum. Prior ergo persona ex natura huius sacramenti, altera ex eius fine colligitur. Quare non se habent eodem ordine: magis intrinsecum et essentielle est munus iudicis; officium medici, quatenus de superaddita absolutioni medicina agatur, potius ad integritatem quam ad essentiam muneris pertinere videtur. Quatenus, inquam, de *superaddita* absolutioni medicina agatur, namque ipsa absolutio peccatorem substantialiter sanum efficit.

Haec tenus dicta respiciunt *specificam* huius sacramenti rationem. Ex *generica* enim ratione, sacerdos personam *ministri* agere debet, et hoc titulo validam et decentem sacramenti administrationem curare.

De istis officiis auctores saepe satis confuse dixerunt. S. Alph. l. 6, n. 426 confessario personam *iudicis*, *patris*, *medici*; Aertnys, C. SS. R. l. 6, tr. 5, c. 4 art 1, personam *doctoris*, *medici* et *iudicis*, ascribunt; dum plerique quattuor munera *patris*, *doctoris*, *medici*, *iudicis* eidem competere existimant. Codex secutus est S. Thom. 4 S. d. 19, post omnes quaestiones; Lugo, d. 22, n. 19 et 14, n. 171; d'Ann. III, 329. Lehm. II, 541, officium *iudicis* ut unicum essenziale *proprium* agnoscit, ad quod cetera ut accessoria addit.

488. — Ex duplici persona sustinenda, Codex infert confessarium « divinae iustitiae et misericordiae ministrum a Deo constitutum esse ut honori divino et animarum saluti consulat ». Itaque respectus salutis animarum, quamvis principalis, non est unicus; sed oportet ut confessarius suam salvandi sollicitudinem cum cura honoris divini apte conciliet.

489. — Qua minister sacramenti debet, ne sit *sacrilegus*, validitatem sacramenti curare, *docendo* paenitentem quae ad validam susceptionem scitu necessaria sunt; ac *negare* sacramentum *indigno*.

Bona dispositio paenitentis ei *moraliter* innotescere debet. Moralis haec cognitio inest in prudenti probabilitate (Ball.-Palm. V, 528), cum exclusione gravis rationis contrariae (S. Alph. VI, 460; d'Ann. III, 335; Lehm. II, 423). Id enim, non autem plus, humane exigi potest.

Quare si ex adiunctis grave, contra paenitentis dispositionem, praeiudicium nascatur, accedere debent alia argumenta quibus ista suspicio diluatur vel satis extenuetur. Caveat tamen Confessarius ne dispositionem paenitentis imprudenter exploret vel tentet, sciscitando si cum iactura bonorum vel filiorum, proposita servaturus sit. Et denique tandem, in hoc iudicio, ipsa paenitentis affirmatione standum est, quae sincera esse videatur.

Quem notet necessaria ignorare, v. g. necessaria ad salutem, debet, prout copia est, *instruere* et admonere officii procurandae sibi maioris eruditionis in fide. Monere quoque debet eum qui ex ignorantia *vincibili* et *mortaliter* culpanda est in malo statu: quia secus nec sacramento nec paenitenti consulitur. Talis enim paenitens est indispositus.

Bona autem fides paenitentis *prudenter* exploranda est, potius interrogatōnibus generalibus, utrum necne habeat conscientiae remorsum circa aliquam materiam gravem (Lugò, d. 22, n. 23), ne ex auditis in dubia vel mala fide constituatur.

490. — Qua iudex, ne iniustitiae erga paenitentem reus sit, debet coeptam causam ad finem, quantum est ex se, perducere, absolutionem dare disposito, sacramentum validum (seu validam sententiam) conferre, convenientem dare paenitentiam.

Paenitenti qui sententiae *probabili* adhaeret, absolutio per se danda est: is enim est dispositus. Immo satis ad hoc est ut ob extrinsecam auctoritatem probatorum doctorum concipiat iudicium de actionis honestate, cum sacerdos suam sententiam sequendam imponere nequeat. Atque absolvi per se *potest*, qui sententiam sequitur improbabilem quidem, sufficienti tamen specie probabilitatis tectam, ut paenitens in bona fide existimari possit. Aliter dicendum est de paenitente qui mera pervicacia confessario resistat.

491. — Qua *medicus*, interdum ipsi disposito *absolutionem* differet; *dubie dispositum* bene disponere conabitur; in bona fide linquet quem sine periculo instruere nequit, dummodo ne ratio praevalens obliget ad monitio-

nem; paenitentias dabit non tantum convenientes sed salutare; consilia addet pro emendatione. Itaque:

1. Etsi interdum utiliter differtur absolutio eius qui licite absolvi potest, id tamen *raro* nec fere nisi *annuente paenitente* est faciendum, quia id in grave periculum vel damnum paenitentis vergere potest. Utilitas potissima habebitur cum paenitens difficilem quampiam obligationem actu implere debet, et dilatio ipsi non sit nimis gravis, seu, ut nonnulli volunt, minus gravis quam est implenda obligatio (cfr. Reuter, *Neoconfessarius*, n. 34).

Pro tempore, loco, personis, agendi ratio variabit; in dubio quid expediat, plerumque iustius ac tutius absolutio conferatur (d'Ann. III, 334).

2. Is *dubie* dispositus est contra quem manet, non sufficienter dissoluta, fundata ratio, arguens dispositionis, i. e. doloris vel propositi, defectum.

Talem regulariter, hodie praesertim, Confessarius indutus viscera caritatis, conabitur ad certiores dispositionem, saltem in praesenti, adducere. « Quod si praestare praetermittat, profecto non magis ipse est paratus ad audiendum quam ceteri ad confitendum accedere » (Leo XII, *C. Caritate Christi*, 25 dec. 1825, § 5, quae pulcherrima monita continet).

Quo conatu si nihil profecerit, ad tempus, humanissimis utendo verbis, absolutionem differre debebit, donec paenitens convenienter dispositus sit, nisi tamen casus fuerit eundem *condicionate* absolvendi: de qua re mox infra agetur.

3. Qui *bona fide* circa obligationes suas errat, *regulariter* monendus est, ex caritate tum erga alias personas quarum interest, tum erga ipsum paenitentem, cum observatio legis divinae homini semper prosit. Et quando ex conscientia erronea peccatum existimat esse ubi nulum est, vel grave, ubi leve, semper dedocendus est, maxime si sit periculum peccati formalis; quia per malum non sunt ulla bona procuranda. Id tamen Confessarius ita proponat ut quod leve est vel saltem periculosum, nullatenus probare videatur: immo dissuadere periculosa et ad meliora hortari ne omittat. Si vero de veris obli-

gationibus paenitens non est sollicitus, monendus erit, si spes fructus habetur nec incommoda graviora timentur. Si fructus non speratur vel incommoda graviora timenda sunt, confessarius paenitentem monere non debet nec potest, cum bonum paenitentis ab ipso procurandum sit. Et consequenter licite quoque suadet ut secundum suam ignorantiam operetur: v. g. ut Caia debitum reddat Titio quem bona fide, etsi falso, suum maritum esse existimat. Nec obstat praeiudicium tertii particularis.

Monitio tamen facienda erit: a) Si silentium confessarii nociturum bono communi videatur: b) Si ipse paenitens dubitet ac roget, quia tunc veritatem tacere esset errorem approbare. Non plus tamen Confessarius dicere debet quam interrogatur. Interrogatus de honestate reddendi debiti coniugalis ab eo qui v. g. propter votum castitatis istud reddere sed non petere potest, petitionem debiti prudenti silentio praetermittet. c) Si ignorantia mox prospicitur futura vincibilis seu culpanda, vel ignorantia ipsa sit spiritualiter damnosa: ut si proximam formaliter peccandi occasionem inducat, vel pravam firmet consuetudinem faciendi quae turpia sunt.

In *dubio* demum utrum monitio profutura sit necne, momentum rei cum gradu spei vel timoris comparandum est, et eligendae sunt partes quae praeponderare iudicentur.

De parvo tamen excessu nulla anxietas habenda est. Ac teneamus principium S. Alph. VI, 610. 616 fine: regulariter potius formalia mala quam materialia esse vitanda. Quare d'Ann. III, 316, regulariter in dubio tacendum esse existimat.

Si tamen scandalum (seu peccatum) paenitentis breve et momentaneum erit et spes habetur fore ut mox acquiescat, monitio regulariter facienda est, maxime si ratio boni communis accedat; sed id melius fiet post absolutionem, ne paenitens fructu percepti sacramenti privetur.

Monitio demum quae, nunc inutilis vel nociva, postea praevideatur utilior et efficacior, in tempus magis opportunum differri laudabiliter poterit.

Monitiones istae quatenus conferunt ad spiritualem

sanitatem paenitentis, spectant ad munus medici; quatenus aliorum damna sarciant vel impediunt, a sacerdote tanquam proximo danda sunt, ut statim hic dicetur.

Ad bonam dispositionem procurandam, spectat etiam ut confessarius iuvet paenitentem in perficiendo examine conscientiae suae, per aptas interrogationes et indicationes.

3. Ex ipso c. 887, paenitentiae dandae sunt salutare et convenientes, attemperatae qualitati et numero peccatorum, et condicioni paenitentis. Cfr. infra.

492. — Confessio sacramentalis occasionem maxime propitiam praebet confessario exercendi officium *correctionis fraternae*. Hoc, qua *proximus*, in utilitatem vel communem vel privatam paenitentis aut alterius, ex caritate implere debet.

Quocirca, secundum normas caritatis prudenter ponderatas, confessarius monebit paenitentem de obligatione deponendi odium, restituendi honorem, famam aut bona iniuste laesa; tollendi aliis occasionem peccandi; amovendi vel reparandi scandala; corripendi delinquentes; iuvandi indigentes; deferendi delicta vel delinquentes propter bonum commune vel innocentium, etc.

Quod maximi momenti erit ubi agitur de Praelatis et de iis qui personam publicam gerunt.

Iam de singulis muneris partibus paulo enucleatius dicendum est.

§ 2. — DE IUVANDA PAENITENTIS ACCUSATIONE.

493. — 1. Confessarius, qua *minister, medicus et proximus*, curare debet ut paenitens moraliter completam accusationem peragat. Qua minister enim, integritatem sacramenti, qua medicus sanationem perfectam, qua proximus spiritualem instructionis eleemosynam procurare debet.

2. Minus gravis tamen est eius quam paenitentis obligatio. Ad paenitentem enim *per se* spectat diligens omnium peccatorum gravium accusatio; *per accidens* tantum ad confessarium. Quare non censent graviter peccare

confessarium qui in serie confessionum excipienda semel vel bis interrogationem necessariam omiserit.

3. Confessarius autem examen supplere debet non quale ipse confessarius in propria causa procurandum haberet, sed quale paenitens pro sua qualitate et eruditione instituere sine nimio incommodo potest. De his itaque solis speciebus quas paenitens pro sua condicione facile distinguit, erit interrogatio facienda. Numerica supputatio obtinenda erit qualis pro tempore elapso, statu plus vel minus confuso conscientiae, moraliter possibilis est.

Atque etiam ad spiritualem paenitentis fragilitatem attendendum erit. Cavendum itaque est ne diligentia nostra paenitenti fiat nimis onerosa, et exosam ipsi reddat confessionem. Sic enim peccaremus contra primariam regulam agendi boni confessarii, quae est ut faciat eo modo quem salus animarum postulare videtur.

Confessarius « caveat ne curiosis aut inutilibus quaestionibus, maxime circa sextum Decalogi praeceptum, quinquam detineat, et praesertim ne iuniores de iis quae ignorant imprudenter interroget » (c. 888, § 2).

Nisi enim paucae et cautae sint nostrae interrogationes, occasionem dare possumus accusationi vel suspicioni, ignorantiam imprudenter dissipare vel offendere, nosmetipsi vel paenitentem periculo peccandi exponere.

4. Quando ipse paenitens suam confessionem aliquo modo praeparavit, confessarius sinat paenitentem res suas narrare eo ordine et modo quem ipse paenitens selegerit, ne perturbatus iam memoriter dicere nequeat quae praeparaverat, et sic secedat minus integre confessus et minus contentus. Quare etiam nihil interponat nisi brevisimum verbum cui facillime respondetur. V. g. si paenitens dicat se peccasse cum mulieribus, peti poterit: etiam coniugatis? Ipse itaque confessarius conabitur mente sua notare quae dein interroganda erunt, utique cum aliquo periculo oblivionis; verum istud spe melioris et plenioris confessionis ex parte paenitentis abunde compensabitur.

Nec ab initio quaerendae sunt circumstantiae quae

postea facile delegendur, v. g. paenitentem esse uxcratum, vel voto quodam teneri.

5. Haec maxime usu veniunt in audienda *confessione generali*. Distinguenda est confessio generalis quae fit ex *devotione*, et quae est *necessario* facienda.

Cum fit ex *devotione*, statim paenitens moneatur de facultate sibi relicta tacendi quae voluerit, addito consilio ea dicendi paucis verbis quae maiorem confusionem parere possunt, ut copiosior humilitatis fructus percipiatur.

Si vero est *necessaria*, causa interdum est unicum peccatum praeter quod alia gravia commissa non sunt. Facillima tunc fit sufficiens accusatio, declarato isto peccato et subiuncta frequentia sacramentorum, si quae sacrilege recepta sint.

Suntne autem multa gravia accusanda a multo tempore, methodus magis expedita erit ut vitae curriculum in plures partes quae singulae sint satis homogenei tenoris dividatur. Dicat subinde paenitens quae potissimum acciderint in singulis temporis spatiis. Vel etiam describat vitam suam per hebdomadam, aut mensem. Inde innotescet satis quaenam fecerit in aliis hebdomadis vel mensibus, per quae satis similem vitam duxerit. Confessarius dein paenitentem interroget si quidpiam fortasse addendum esse existimet.

Si monitus a paenitente vel propter aliud indicium, confessarius noverit vel suspicetur esse quidpiam quod paenitens revelare speciatim erubescat, ipsi animum addat ut statim istud accuset, quo, onere levatus, gratam et solatio plenam exomologesim instituat. Sin minus, timendum est ne in decursu confessionis cedat timiditati, et sacrilege confiteatur. Non ita raro expertus confessarius satis certo ignominiosam rem conicere potest. Iuvabit tunc ut ipse confessarius argumentum designet et sic longiori pareat paenitentis explicationi. Si quem suspicetur studioso antiqua peccata cum recentibus miscere, eum agere sinat, et suspicionem propriam regulariter taceat.

In fine talis confessionis rite peractae, ne omittat confessarius, pro perfectiore paenitentis quiete ipsum certiorum facere: a) de remissione omnium peccatorum, etiam

eorum quae memoria exciderint, ita ut haec sola, si menti restituantur, accusanda sint; b) de facultate quam habeat non iam repetendi examina, cum sufficiat ut quae ultro occurrerint nondum accusata declarare velit; c) de legitima praesumptione completae confessionis, praesertim cum confessarius saepe in accusatione confusa satis singula attigerit ut nihil iam sit repetendum. — Ei autem qui bis vel ter generalem confessionem instituerit, prohibeatur ne iam de praeteritis conscientiam suam discutiat, sed sola indicet, si quaedam occurrant, quae certo sint mortalia, et certissime non sint accusata. Nimis enim frequens confessio generalis tolleretur pacem animi, et perfectum spirituale impediret, dum ex Christi institutione sacramentum istud pacem firmare et iuvare nos debet ut dilatato corde viam mandatorum Dei percurramus.

N. B. Observat Lacroix n. 1882, esse qui nomine confessionis generalis terrerentur, et a quibus tamen, fere nesciis, confessio generalis ope interrogationum, elici queat.

§ 3. — DE PRUDENTI ABSOLUTIONIS ADMINISTRATIONE.

494. — 1. Omnis absolutio est *condicionata*: falli enim possumus de paenitentis dispositione, neque ei absolutionem dare intendimus qui ne valide quidem eam reciperet. Speciali autem ratione dicitur *condicionata* absolutio cuius condicio expresse, saltem mente, concipitur; quod, prae reverentia erga sacramentum, procurandum est quotiescumque causam paenitentis positive dubiam iudicamus, et circumstantiae, ut statim dicetur, nihilominus permittant aut suadeant absolutionis concessionem.

2. Absolutio *conceditur, negatur et differtur*. — Quid ambo posteriora inter se differant, non cernitur prima specie. Obligatio enim paenitentis in utroque casu materialiter eadem est.

Attamen *negata* absolutione examen causae finitum est; confessarius munere suo functus est; nec paenitentem denuo admittere per se debet. Dum quando *differtur* absolutio, iudicium suspenditur; ius manet paenitenti

redeundi ad confessarium, qui, ex iustitia, ipsum audire et causam ad finem usque perducere debet.

3. Per se potuisset Dominus sacramentum istud sic ordinare ut peccata mortalia singulatim ab uno vel a pluribus confessariis absolverentur, ita ut priores absolutiones mere darent titulum gratiae et reconciliationis cum Deo quae ultima absolutione perficeretur. Verum nunc unum peccatum grave sine aliis absolvi nequit, ita ut causa complete uni confessario ab initio subicienda sit. Si quae tamen propter oblivionem vel iustam causam nullatenus declarata fuerint, haec tamen paenitenti disposito *indirecte* remittuntur, manente onere eadem confitendi in proxime sequenti confessione, nisi idem obstaculum istud impediat. *Indirecte* inquam, quia non remittuntur *virtute clavium*, sed solum quia, manente una culpa mortali, gratia sanctificans infundi non posset. Directe autem remittuntur quae post sufficientem accusationem paenitenti disposito virtute clavium remittuntur. Nec repugnat ut idem peccatum directe et indirecte remittatur. Supponas paenitentem recordari nondum a se accusatum esse peccatum quod grave novit, ita tamen ut eius speciem ignoret. Peccatum istud sub *generica* peccati gravis ratione *directe* absolutione remittetur, indirecte autem qua *tale* peccatum, ita ut obligatio maneat *speciem* accusandi. Sola enim directa remissio per hoc sacramentum obtenta onus accusationis aufert.

4. Age porro, hae breves regulae de absolutionis administratione communiter proponuntur: Paenitenti *disposito* absolutio *danda* est; *neganda* est *indisposito*; *dubie* disposito est *differenda*. Cfr. c. 886, de quo iam supra diximus. Itaque:

495. — *Disposito* *danda* est absolutio, et quidem per se immediate, ita ut paenitens dispositus qui eam petat, ius habeat eam obtinendi sine mora, ut ipso c. 886 docemur.

Iustas tamen causas esse eandem in paenitentis spiritualem utilitatem differendi nemo negat. Et iustam causam indicavimus opportunitatem urgendi, ante absolutionem, executionem difficilis obligationis, quae secus vix impleretur.

496. — Verum peculiaris quaestio movetur de *occasionariis* et *recidivis*. Ac de *occasionariis*, seu qui versantur in occasione peccati, res paucis expeditur. Quid si occasio; quomodo distinguatur; quatenus et quanta sit obligatio deserendi occasionem, melius differetur in caput *De Paenitente*. Itaque vel paenitens gravem obligationem deserendi occasionem habet vel nulla certa obligatione tenetur. Qui astrictus gravi obligatione eam implere nolit, absolutione non est dignus, nisi in bona fide versetur, et confessarius iudicet monitionem prudenter omittendam vel differendam esse. Si vero nulla certa obligatione tenetur, ius suum ad absolutionem recipiendam servat. Nec in potestate est confessarii ut obligationem novam addat aliquo praecepto suo.

Attamen, si deseri potest et debet occasio permanens, seu quae stat *in esse*, et paenitenti commoda est redeundi facultas, regulariter expedit ut paenitens, prius quam absolvatur, occasionem removeat. Quod, saltem cum non invito paenitente, suaviter faciendum est a confessario ut *medico*. In quibusdam partibus (sed minime ubique), etiam cum agitur de non adeunda occasione, absolutio utiliter differri poterit, donec paenitens suam constantiam in proposito aliqua ratione demonstraverit.

Si, contra, paenitens qui occasionem dimittendam habebat, fidem in hac re pluries fefellerit, saepe tunc a confessario tamquam a iudice prudenter aestimari non poterit dispositus, antequam obligationem executus fuerit, ita ut absolutio ei differenda sit vel danda tantum sub condicione (cum id licet). Ac nisi gravis necessitas obsit, confessarius ad illud remedium tamquam medicus tunc recurrere debet.

497. — De *recidivis*. 1. Ipsa *consuetudo* peccati specialem difficultatem per se non efficit. Immo, cum fragilitatem augeat, praesumptio indignitatis quam relapsus parit facilius in consuetudinario quam in alio relabente eliditur.

2. *Recidivus*, vi vocis, is est qui peccatum iterat, praesertim post propositam in confessione emendationem. Verum, in praesenti, de eo striete agitur « qui post con-

fessionem, admonitus licet, sine ulla vel fere ulla emendatione in eadem peccata recidit » [d'Ann. III, 338 (9)].

Si ita relapsus est, ut praesens eius dispositio dubia evaserit, nec in fine confessionis melius animo comparatus videatur, erit ipsi differenda absolutio, nisi condicio natae absolutioni locus fuerit. S. Alph. VI, 459 negat recidivum qui redeat cum eodem pravo habitu, absolvi posse nisi *extraordinaria* suae dispositionis signa afferat (1).

Si in praesenti se satis dispositum demonstraverit, vel relapsus est ex *intrinseca fragilitate*, ex ipsa vi consuetudinis, etc. hunc benigne tractandum esse omnes volunt. Neque umquam congruens adhortatio et communitio omittendae erunt. Ac regulariter absolvendus est, nisi ex bene sibi perspecto paenitentē confessarius possit prudentem gerere persuasionem, ex dilata absolutione damnum non esse oriturum et spem nasci maioris horroris peccati. In quem finem, experiri possit quid efficiat comminata absolutionis denegatio. Maiorem tamen spem habeat in Sacramentis, secundum ea dicta S. Thom. Suppl. q. 25 art. 1 ad 4: « Dicendum quod maius remedium praebetur contra peccata vitanda, ex gratia quam ex assuetudine nostrorum operum ».

Vel relapsus est propter *occasionem voluntariam* in qua remansit. Tunc redeunt dicta n. 496.

Vel relapsus est ex occasione *necessaria*. Si apta remedia nondum praescripta fuerunt, praescribenda erunt.

Si praescripta sed non adhibita fuere remedia, eorum usus efficaciter urgendus erit, nisi paenitens in rigore possit deserere occasionem, eamque deserere malit. Plures hic docent dilationem absolutionis usurpandam esse. Atque

---

(1) Signa haec ab ipso numerantur: Maior dolor patefactus per lacrymas, suspicia et cordialia verba. — Minor numerus peccatorum, in iisdem difficultatibus, diuturnior abstinencia a peccato, vel resistentia tentationi. — Studium adhibitum ad emendationem. — Sollicitudo de cognoscendis remediis adhibendis. — Spontanea confessio. — Extraordinaria ratio qua ad confitendum adductus est. — Accuratio accusatio. — Reparatio damni. — Maior peccati horror conceptus et demonstratus, vel timor vindictae divinae.

id interdum prodesse posse non negabimus. Praestare tamen videtur, nisi repugnet paenitens, ut absolvatur quidem, sed ipsi (sub gravi vel levi peccato, pro casu) in paenitentiam imponatur nova post breve tempus confessio, in qua de ipso remediorum usu rationem reddat. Ita enim, praeter stimulum bonae voluntatis, interea gratia sacramentali fruatur.

Quod si factus progressus spem det emendationis, curet confessarius ut discedat absolutus et erectior ad pugnam effectus. Profectus iste a S. Alph. II, 460 pro signo extraordinario dispositionis habetur. De profectu huiusmodi scribit S. Leonardus a Portu Mauritio: « Si diebus pro reditu assignatis paenitentes aliquantulum rarius solito cadunt, absolutionem iis concedite... Cum hoc pusillum melioris frugis praestiterint, iam emendationis spem adesse verificatur ». (Apud Berardi, *De recidivis*, n. 136.)

Quid autem, si usus remediorum frustraneus videatur, nec meliora in concreto praesto sint? Admissa suppositione, quam Ball.-Palm., t. V, n. 119 ss. potius negandam esse existimant, alii obligationem tunc deserendi occasionem ipso silentio suo vel conceptis verbis negant. Si enim, sic ipsi, paenitens « potuit prima vice absolvi, poterit et secunda » (Tamb. *Ep. conf.* III, 3, 10 qui id probabile existimat), cum dolor et propositum non magis in secundo casu quam in priore desideretur, et quia in occasione *physice* necessaria, omnes hac praesenti dispositione contenti esse debeant. Sic fere Lugo d. 14, n. 156, qui in hanc sententiam propendit. Alii, non pauci, obligant ad deserendam occasionem, quia formalis fuga occasionis sola tunc det spem emendationis, et Christus dixerit: « Si oculus tuus scandalizat te, erue eum » etc. Alii, ut Suarez, In 3 P., d. 32, § 2, S. Carolus, *Instr. conf.* negant regulam generalem dari posse. Gury, n. 631 ita distinguit: fugam occasionis imperandam esse si practice facilius videatur deserere occasionem quam in eadem sine peccato permanere. Berardi, in aliquo raro casu, quo Confessarius, cognita morali paenitentis fortitudine, medium eius

viribus attemperatum iudicet, imponendam putat, non obstante magno incommodo, fugam occasionis.

Sic itaque dicemus: Quotiens res aliquo modo possibilis videatur, ipsa occasionis fuga, seu partes tutiores, omni opera sequendae suadeantur. Et nisi obstet *gravissimum* incommodum, haec fuga per se imponenda videtur: attenta enim gravitate ruinae spiritualis, necessitas occasionis eliminata videtur ita ut moraliter in liberam convertatur (cfr. notiones infra tradendas). Cum gravissimo tamen incommodo vitae, fortunae, etc. confessarius non videtur fugam stricte imponere posse, cum, propter sciduum inter auctores, obligatio certa dici nequeat (cfr. Lugo, *Paen.*, d. 25, n. 115).

N. B. *Dilatio absolutionis*, ubi expedire videatur, sit brevissima: ad horas, unum vel alterum diem, octo dies, summum ad quattuordecim. Per se enim grave est ut quis in statu peccati mortalis maneat. S. Alph. tamen maiorem dilationem, experimenti causa, interdum necessariam dicit. Valde dubitamus id hodie valere posse.

499. — *Condicionata absolutio*, i. e. data sub conditione *non de futuro*, sed de praesenti vel de praeterito: « si capax es vel dispositus; si habeo facultatem », conferri poterit quando magna utilitas seu quaedam necessitas id suadebit. Quare, nisi certo efficax absolutio procurari possit, absolvendus est sub conditione:

a) Qui versatur in periculo moriendi sine absolutione: in gravi morbo, ante longam navigationem, periculosum usum scalpelli, etc. Neque, in hoc casu, distinguere refert undenam dubium oriatur: utrum ex incerta vita, dubia praesentia, suscepto baptismo, dispositione paenitentis, an ex iurisdictione confessarii vel iam fortasse collata absolutione.

b) Qui, nisi absolveretur, diu in peccato mortali maneret, vel diu gratia sacramentali privaretur; vel qui necessitate premitur suscipiendi sacramentum vivorum: confirmationem, eucharistiam, matrimonium. Hoc certe faciendum est, si copia deest paenitenti se melius disponendi.

Hinc *condicionate absolvantur pueri, semifatui*, in du-

bio de sufficienti discretionem, quotiescumque materiam probabiliter gravem afferant, et aliquando in anno, secundum prudentem confessarii aestimationem, immo quotiescumque confiteri velint, moderata frequentia, — ii a quibus difficulter obtinetur accusatio materiae certo sufficientis de qua doleant, tum si dubie grave peccatum accusant (tunc ex S. Alph. absolutionem conferre debeas), tum aliquoties in anno (tunc ex S. Alph. id fieri potest sed non debet; et menstruam absolutionem ipse permittit). Plerumque tamen certa materia facile obtinetur, si ipse confessarius positive suggerat defectus quibus moraliter omnes obnoxii sumus.

Hinc qui vere dubitat de rite data absolutione qua paenitens probabiliter indiget, eam repetet; ac dubia iurisdictione cum causa sufficiente utemur.

Condicionate absolvetur qui dum se dispositum existimat, dubie est dispositus, et nisi absolvatur, profanaturus videtur confirmationem, matrimonium; aut de quo timendum est ne deserat confessionem et in peccatis tabescat: quod in iis facile formidandum est qui in Paschate aegre ad confessionem perducti sunt.

N. B. Propter controversiam de confessione valida et informi, condicio referatur ad dispositionem valori confessionis necessariam.

§ 4. — DE PRUDENTER IMPONENDA SATISFACTIONE SACRAMENTALI.

500. — *Paenitentiae ratio.* — Ab antiquissimo tempore, haec doctrina fuit Ecclesiae, peccata baptismo posteriora non iam plene, i. e. quod ad culpam et poenam, per se remitti nisi *laboriose*, i. e. congrua, pro temporali debito, oblata expiatione. Pro *temporali debito*, inquam, namque aeternum semper et necessario gratis una cum culpa aufertur. Simul Ecclesia in se recognovit potentiam reos ligandi poenis eisdemque plene etiam a debitis temporalibus solvendi: quae tamen potestas, cum non sit ad dissipandum data, prudenti usui obnoxia est. Praeterea, cum, peracta imposita expiatione, peccatores habuerit

tamquam plene purgatos et quasi altero baptismi genere ablutos, Ecclesia constanter professa est ad provinciam suam salvificam pertinere ut fideles suos a culpa et a poena liberaret.

In prima autem aetate, reconciliationi et admissioni ad eucharistiam praeposuit ita taxatas poenas ut ad plenissimam satisfactionem rationabiliter iudicarentur sufficere. Quas dein paenitentias, ob iustas causas intercessionis martyrum, aegritudinis, minuebat vel auferebat, ita tamen ut reos nihilominus auctoritative liberatos declararet. Cfr. Hilgers, *Die Ablass*.

Postea, non iam plenam peccatorum remissionem cum paenitentiis sacramentalibus, longe mitioribus, coniungere intendit. Disciplina ista apud S. Th. Quodlibeto III, art. 28 clarissime demonstratur, et in Trid. S. XIV, c. 2. 3. 8. 9; S. XXV Decr. de indulgentiis formaliter approbata est. Sed piis operibus, libere peragendis, indulgentiae annexae sunt quae ad extinguenda debita temporalia sufficere possunt.

Constans itaque Ecclesia traditio fuit absolvendi, ex iurisdictionis potestate, etiam a poena, oblata solutione partim ex operibus paenitentium, partim ex meritis Christi et sanctorum. Prius tamen principalis solutio ex definitis paenitentiis, quas satisfactiones Christi et sanctorum tacite supplerent, peti solita erat, dum hodie opera non praecepta principalem locum obtinuisse videntur, et indulgentiae omnibus tamquam supplementa expresse praesto sunt. Hodie itaque, usu formaliter duplici iurisdictionis, quo paenitentias sacramentales imponit et indulgentias concedit, Ecclesia in perfectam peccatorum remissionem suavius, plenius et perfectius quam olim per disciplinam paenitentialem operatur. *Suavius* inquam, quia sine tanta coactione, et ex parte per ultroneos actus; *plenius*, namque pro peccatis minus gravibus christiani olim quasi sibi relictis erant; *perfectius*, quia in maiore luce splendent tum variae rationes quibus Ecclesia ligare et solvere potest, tum sacramenta eorumque virtus, tum merita Christi et sanctorum, et sanctorum communio, tum varia dignitas operum et praestantia spiritus amoris et caritatis.

Age porro, c. 887 « Pro qualitate et numero peccatorum et condicione paenitentis, salutare et convenientes satisfactiones confessarius iniungat », expositioni casuisticae et pastoralibus indicationibus locum praebet.

501. — *Expositio casuistica.* — 1. Confessarius paenitentiam imponere debet. Eam imponit utendo sua iurisdictione, qua *iudex*, non qua sacerdos. Hanc solam obligationem creare potest, ceteras non efficit sed declarat. Hanc imponere potest tum ante absolutionem, tum immediate post, quando iudicium nondum est moraliter finitum. Melius tamen ante absolutionem imponitur.

2. Regulariter debet gravem pro gravi culpa imponere, et aliquam qualitatis culparum rationem habere. Hodie tamen, propter rei difficultatem, non ita accurata servatur proportio inter gradus culpae et gradus paenitentiae.

3. Pro *gravibus* culpis *levissimam* (sine causa excusante) paenitentiam iniungere foret grave. Gravis porro censetur iam paenitentia quae aequivaleat recitationi tertiae partis Rosarii.

4 Iniungi potest opus iam praeceptum, opus mentale, opus arbitrio paenitentis definiendum, largitio pecuniae; imponi non potest opus quo accusata in confessione quodammodo revelentur, ut si *iubeas* adulescenti, ut, post confessionem, a parentibus veniam petat de inobedientiis suis. Consilium ita faciendi utique dari poterit. Reperiri itaque paenitentia gravis quam reus libenter exsequatur, plerumque sine negotio potest.

5. *Idem* confessarius potest semper, quasi perficiendo iudicium suum praecedentem paenitentiam *commutare*; alter debet causam prius sacramentaliter cognoscere ac proin absolvere. Ideo, stando principiis, confessarius *simplex* paenitentiam pro reservatis iniunctam commutare posse non videtur: res tamen controvertitur.

Ipsa vero paenitens opus iniunctum, ne in melius quidem, commutare potest. Sed si a duobus confessariis quos successive adiit duae diversae paenitentiae impositae sunt, alterutrius optionem habet.

6. Implendae paenitentiae nec status gratiae nec

intentio specialis per se requiritur. Eodem opere potest quis simul paenitentiae satisfacere et indulgentias lucrari (c. 932). Quolibet autem tempore paenitentia peragi potest, dummodo ne se nimio oblivionis periculo quispiam exponat. *Grave* vero est paenitentiam nolle pro gravibus culpis; grave quoque est gravem paenitentiam, merito sub gravi praeceptam, omittere.

502. — *Consilia pastoralia.* — Quia paenitentia integrat sacramentum misericordiae et reconciliationis, haec est summa eius ratio, ut sit *salutaris*. Ideo confessarius cavere debet ne propter minimas impositas paenitentias de gravitate culparum paenitentem decipiat; — ne paenitens facilius in peccata relabatur sed potius ad stabilem conversionem praeparetur; — ne maneat, ex negligentia confessarii, poenae in futura vita.

Iam vero minima paenitentia pro gravibus culpis simpliciter imposita conscientiam gravis reatus per se minueret. Quare tali imponenda contenti esse per se non possumus. Sed quod desideratur in poenitentia, suppleri potest per admonitiones, adhortationes.

Alter finis intendendus postulat paenitentias medicinales. Paenitentiae huiusmodi seu remedia contra relapsus ad tria capita revocari possunt: alia *vim* occasionis vel tentationis *minuunt*, ut consideratio veritatum aeternarum, aditus confessarii ante periculum quod post stata intervalla recurat, fuga otii vel personae allicientis ad peccandum; — alia extenuant *vim passionis*: ut mortificationes interiores et exteriores; — alia vires *spirituales augent*: ut eleemosyna, oratio, frequentior invocatio SS. Cordis, B. M. V., Angeli custodis; proposita magno animo renovata, immo, in quibusdam adiunctis, voto, interdum clausula paenitentiali stipata; accessus frequentior ad sacramenta. Si id obtineri potest, valde iuvabit suadere mane propositum, v. g. ante imaginem Christi crucifixi, vespere examen, cum gratiarum actione pro profectu, si fuit. Valde quoque prosunt paenitentiae quae piam consuetudinem gignunt renovandi actus fidei, spei, caritatis.

Tertius demum finis, hodie per indulgentias quae abunde offeruntur obtineri potest.

Ex parte sic intellegitur quo modo hodie factum sit ut, in administratione sacramenti, paenitentia locum secundarium occupet. Secundarium, non tamen nullum, maxime ubi agitur de sacerdotibus. Sane efficacia sua minime destituitur severior disciplina S. Paenitentiariae, cum gravia delicta ad ipsam deferuntur.

Cavendum est ut paenitens paenitentiam vere acceptet; quod, ubi dubitetur, comi interrogatione resciri poterit. Quae bona voluntas addita quadam intentione, v. g. orandi pro defunctis familiae iuvare potest. Timore autem inculpatae oblivionis minus moveri debemus. Melius est ut paenitentiae quam gravitatis peccati sui peccator fiat immemor.

Probari itaque nullatenus possit nec legibus Ecclesiae obtemperet confessarius qui indiscrete semper eandem parvam paenitentiam imponat; sed oportet ut, zelo et experientia edoctus, noverit statim quaedam saltem remedia vitiis opponere.

Nimia confessariorum facilitas, christianismi nomen et efficaciam minuit.

Ipsis piis paenitentibus non erit inutile consilium, ut a confessario maiores paenitentias postulent, quo abundantius satisfaciant et sic aliquo modo exerceant quod S. Ioannes Berchmans sibi proposuerat: « Pro parvis defectibus magnas facere paenitentias ».

§ 8. — QUAE CUM VARIIS PERSONIS OBSERVANDA SUNT.

503. — Rudes, etiam qui neglegenter examinati reperiuntur, non sunt dimittendi (1) ut examen perficiant, cum nulla spes moralis detur fore ut paratiores redeant, sed potius a confessario iuvandi ut, interrogationibus ad eorum captum aptatis, sufficientem integritatem confessionis ipse procuret.

---

(1) Tales propterea dimittere, a P. Segneri, *Il confessore istruito*, probante S. Alph. VI, 607. dicebatur *error intolerabilis*.

Atque observes theologice rudes esse vel rudibus aequiperandos plures homines in aliis rebus excultiores, sed modicae pietatis, vel negotiis immersos, qui se obligationi suae satisfecisse existimant, et dimissi nihil magis curarent, sed in malam fidem conicerentur vel sacramenta fortasse desererent. Confessarius, facta prudenti interrogatione, partes suas explevit, paenitens ex ignoratione suae obligationis, dispositus accedit; imprudens autem obligationis recordatio vitanda est.

Nec turbandi sunt rudes qui verba et opera castitati contraria fatentur, cogitationes vero negant quas tamen habuisse et admisisse confessarius probabiliter aestimabit. Sic enim respondent, quia ad haec non attendunt.

Dicta fortiore ratione transferenda sunt in semi-fatuos, de quibus antea iam egimus.

504. — Cum pueris caveat potissimum confessarius: ut confiteantur *sincere*, ac proin paterna benignitate sibi fiduciam conciliet; — ut confiteantur *dolorose*: quare, potius colloquendo quam longa adhortatione inter quam animo peregrinentur, modum teneat ipsis motiva contritionis apte proponendi; — ut *rectam* habeant conscientiam qua ita gravia a levibus peccatis discernere doceantur ut tamen haec quoque abhorreant; — ut confiteantur sine *periculo*: ita ergo brevi verbo interrogandi erunt ut confessarius eorum conscientiam perspectam habeat, atque initia pravae consuetudinis detegat, simul tamen non ea quae feliciter ignorant ante horam opportunam erudiantur. Ideo optimum erit ut assuefiant dubia sua candide confessario exponere; — ut removeantur *peccati occasiones*, efficiendo, quantum fieri potest, apud parentes praesertim, ne paupertatis praetextu, pueri, maxime diversi sexus, iam septennes eodem utantur lecto; — ut *particularia modestiae* consilia, ipsis non suggerant malitiosarum artium occasiones quibus non attendebant. Etenim normae modestiae non sunt in variis domibus uniformes; imprudenter moniti a confessariis, iam incipient malitioseolvere mente quae ingenue agebant, vel cum scrupulo facere quod tamen, v. g. propter parentum auctoritatem, omittere non audent.

505. — Paenitentes parum pii et raro v. g. solo tempore paschali ad tribunal paenitentiae accedentes, ea dexteritate a confessario tractandi sunt, ut is, paucis momentis, noverit eos sufficienter interrogare, ad sinceram contritionem perducere, et paternis consiliis magis pacificatos, instructos, et contentos de facta confessione reddere.

Tales, si dubie dispositi sint, sub condicione absolvendi, potius quam dimittendi sunt cum periculo ne iam prorsus sacramenta omittant.

Quid, si multis noxiis inquinati, breviter relapsuri praevidentur?

Confessarius omni zelo et caritate suo officio fungatur. Quo praestito : a) Vel certo indispositi apparent, v. g. quia gravem obligationem cuius consciis sunt, implere nolunt : tunc, quasi invitus, neget absolutionem, manifestam sententiae rationem indicando et subiungens quam libenter exciperentur melius dispositi ; cuius dispositionis semina iacere ne neglegat. Raro, nisi interdum cum sacerdotibus vel cum rudibus plenae fide, aspera severitas quidquam proderit. — b) Vel sincere dolent et proponunt : confessarius eos absolvat, obtinendo, si fieri potest, frequentiore usum sacramentorum. — c) Si dubia sit dispositio, eos *sub condicione* absolvat, addita paterna admonitione, in qua memoret inutilitatem absolutionis ei datae quem Deus noverit indispositum.

Sic iuvabit quantum potest. Spes habetur efficaciter datae absolutionis ; in initio saltem peccata minus frequenter committentur, animus non erit a religione vel sacramentis aversus, et magna fortasse scandala impediuntur.

Maxima quoque indulgentia utendum esse cum iis qui in fine missionis ad sacramentum paenitentiae accedunt, consentiunt doctores.

De *recidivis* et iis qui in proxima peccandi occasione versantur, cfr. dicta supra, et dicenda in capite de *paenitente*.

506. — Paenitentes pii prudenter sed studiose perducendi sunt ad sectanda perfectiora, et ad exercendam apostolicam missionem omni christiano concreditam iam

his divinis verbis: « Ut videant opera vestra bona et glorificent Patrem vestrum qui in caelis est ». (S. Matth. 5, 16).

Quocirca: 1. Ne semper, audita confessione, tales absolvat sine ulla adhortatione; neque haec sit tantum de tempore vel de festo occurrente, verum etiam de emendando tali vel tali defectu, de tali vel tali conatu adhibendo.

Ne tamen actionem gratiae interioris Confessarius antevertat, sed potius actionem istam praeparet et dein sequatur, ne intempestivae suggestiones paenitenti fastidium generent vel minorem fiduciam. Quare oportet ut ipse varios spiritus dignoscere noverit. Opportuna laude animos addat, vitata simul tentatione vanae gloriae aut peioris superbiae. Maiorem instillet aestimationem virtutis et impleti officii status, quam exercitationum exteriorum quae, devotionis specie, ipsum amorem proprium fovere possunt. Voluntatem firmiorem efficere studeat, soluta dependentia a fervore sensibili, ita ut magis ex deliberatione quam ex subito animi impetu agere assuescant. Inducat paenitentem ut ipse proponat perfectiora confessario probanda vel moderanda, potius quam mere indicata a confessario exsequatur. In operibus exterioris mortificationis, potius quidpiam demat ex exercitationibus a paenitente propositis, quam eas quantitate augeat: ut paenitens easdem laetiore voluntate peragat et relative completae liberalitatis ac fortitudinis conscientiam gerat. Unumquemque secundum suum cuiusque statum, indolem, gratiam dirigat, non autem secundum propria confessarii placita Vota inconsulta vel sine prius rogata confessarii sententia dissuadeat. Id efficiat ut paenitentes cum debita reverentia et contritione culpas praeteritas vel praesentes veniales accusent, ita tamen ut non scrupulose de numero angantur sed *habitualement* potius suam dispositionem prodant. Sedulo absterneat omni iussione quam facere ius ipsi non est, ac negotiis quae ad usum sacramenti vel ad directionem spirituales non attinent. Cum feminis praesertim diuturniora colloquia vitet; et, occasione data, semper gratum sibi fore declaret si alium quoque confessarium adire maluerint. (Scrupulosis tamen unitatem confessarii commendabit.)

2. *Moniales et Sorores* hortetur ut in votis et regulis servandis omne studium conferant, debitam Superioribus oboedientiam colant, ac foveant praesertim mutuam caritatem, ab omni invidia et zelotypia remotam. Ne faciles aures praebent querelis, nec aliorum agendi rationem temere carpat. Sedulo dedoceat quaecumque vanitati vel amoris proprio favere possint, nullum tamen conatum ad sublimiorem virtutem frangat. Referentem portentosa vel mira,

audiat patienter, nec se ostendant quasi de re non consueta commotum et curiosum. Extraordinariam orationis viam nec prohibeat, nec statim approbet.

Sed potius solidas orantis virtutes modo discreto exploret, et sine nimia attentione data extraordinariis causis, fervorem verae rationis foveat. Memor quoque sit, facile accidere ut confessarius per ipsas suas interrogationes, vel de rebus miris vel de peccatis, huiusmodi personas reddat persuasas. Ne se ulla ratione distretat avidum cibi vel potus, sed his rebus infimis constanter superiorem. Atque in omni conversatione sua sanctam sibi auctoritatem servet, ut quae fiduciam fructuosam conciliet et familiaritati occurrat.

3. Viri sunt qui pietatis exercitiis suspectas negotiandi artes quasi redimere tentant. Oportet ut Confessarius nullatenus ipsis conniveat.

507. — Aegroti et moribundi maxima cura iuvandi et confortandi sunt. « Expediit ut quivis recens ordinatus sacerdos sibi componat industrias et modos iuvandi moribundos et agendi cum aegrotis ». Sic Lacroix, l. 6, p. 2, n. 1864. Adiri possunt S. Alph. *Praxis confessarii*, Append. II, Reuter-Lehmkuhl, *Neo-Confessarius*, etc. Ita Confessarius agere studebit, ut nulli aegroto sit molestus, et simul merita aegroti augere conetur, frequenti sacramentorum susceptione, renovatis actibus virtutum theologicarum, laeta acceptatione beneplaciti divini, v. g. secundum formulam a Pio X et SS. D. Ben. XV commendatam, memoratis doloribus B. M. V., proposita unione propriae probationis cum passione et morte Christi, iteratis opportune brevibus oratiunculis.

Si praesens animo fuerit, iuvabit, ait S. Alph., op. cit., § 5, ei conferre absolutinoem quotiescumque brevis confessio prudenter obtineri poterit. — Si vero sensibus destitutus fuerit, confessarius « ex conscientia quam noverit infirmi se dirigere debet. Si ille habitatus fuerit in pravis cogitationibus, si aliquo vulnere moritur aut aliqua odii vel impuri amoris passione et irretitus, si infirmitas est nimis acerbata, et ipse non libenti animo suffert, tunc saepius absolutio dari potest; sin autem, sufficit ut trium aut quattuor horarum spatium intercedat: frequentius tamen, si iam moriturus est. Non abs re autem erit aegrotum, dum mente pollet, monere ut, si loqui non possit, signum aliquod determinatum det, dum absolutionem quaerit, aut dum sacerdos ipsi conferre vult,

ex. g. oculos claudat vel reseret, manum eleuet, caput inclinet, et similia » (S. Alph. l. c.). Vix autem aliquid magis iuvabit, quam animam in spem erigere vividam, misericordia Dei et meritis Christi fundatam, cuius veluti pignora sint praesidium B. M. V., ac virtus sacramentorum, praecipue sacramenti quod Christum dat possidentium, et Extremae Unctionis quae reliquias peccati aufert.

Ne vero visitatio sacerdotis quasi proximam mortem nominari videatur, curet sacerdos cui animae commissae sunt, ut ab initio morbi eos quoque aegrotos inviset qui ad convalescentiam perventuri sperantur

§ 9. — OBLIGATIO REPARANDI DEFECTUS.

508. — Haec principia tenenda sunt. 1. Nulla *violatio sigilli* sacramentalis necessitate reparandi defectum excusatur. Sed sigillum per se non violat qui mere monet paenitentem, invalidam absolutionem a se ex errore collatam esse; aut qui, propter gravem causam, simpliciter a paenitente petit facultatem aliquid addendi ad dicta in confessione.

2. Omnis defectus reparandus est qui sine incommodo reparari potest, idque sub gravi, si grave damnum avertendum est.

Si vero reparatio incommodum afferat, pensanda erit obligationis *qualitas*: iustitiae vel caritatis; gravitas *incommodi* sustinendi; *damnum* secuturum ex omissione, quod damnum esse potest sacramenti, vel paenitentis aut tertiae personae. Obligatio autem ex regulis iustitiae vel caritatis aestimanda erit, observando obligationem variare pro varia confessarii culpa aut excusatione. Variat autem culpa, non sola gravitate, sed etiam modo, prout commissae est positive *agendo*, vel negative, aliquid debitum *omittendo*.

509. — *Regulae sequendae*. — Defectus distinguendi sunt *damnosi* vel *non damnosi*; *damnosi* esse possunt *paenitenti* vel alteri *personae*; reddere possunt confessionem *invalidam*, aut *valorem* confessionis *non auferre*.

1. Ex tacita pactione cum paenitente, Confessarius

debet rite disposito *validam* confessionem et absolutionem ex *iustitia* procurare. Reparatio igitur invalide datae absolutionis est obligatio iustitiae, et gravis quidem si grave damnum spirituale paenitenti timendum sit, ut si moribundus aliud sacramentum suscipere nequeat. Ipsa haec iustitiae obligatio strictius vel minus stricte urgebit, prout error fuerit vel non culpandus. Culpandus enim error erit reparandus etiam cum aequali confessarii damno, et solum vere graviore obligatione tolletur. Reparatio autem fieri etiam extra confessionem poterit, supplendo invalide datam absolutionem. Si tamen aliquod temporis intervallum intercesserit, paenitentem iterato absolvere non licebit nisi praemissa nova confessione, quando nova peccata gravia prudenter timenda sint. Altera autem confessione facta damnum istud non receptae validae absolutionis saltem, ut grave, moraliter certo sublatum est; ac pia susceptio sacramenti vivorum idem probabiliter efficit. Itaque, si confessarius paenitentem invalide absolutum ad novam confessionem facile adducere poterit, damnum reparabit etiam sine ulla paenitentis monitione. Si vero leve tantum fuerit paenitentis damnum (namque privatio absolutionis semper est aliquo pacto damnosa), confessarius ipso monendi incommodo plerumque excusabitur.

2. Si error fuit circa *integritatem* confessionis, potius Deo quam paenitenti reparatio debetur, cum per se omne paenitentis damnum in ignorata obligatione consistat. Confessarius tamen qui paenitentem *positive* decepit (dicendo falsum), debet, secundum sententiam communioem, etiam extra confessionem, impetrata paenitentis licentia, errorem corrigere, nisi gravi damno aut scandalo excusetur. Et quia plerumque id non fiet sine notabili damno, et aliunde paenitens in aliis confessionibus probabilem occasionem habebit cognoscendi errorem commissum, obligatio ista vix practicae urgenda videtur. In confessione autem erit prudenter implenda. Cfr. Ball.-Palm. V, 558-561.

In confessione quoque satis erit ut prudenter procu-

retur integritas confessionis anterioris quae propter *negativam* negligentiam confessarii desiderabatur.

Prudenter, inquam, quia etiam, ut notat Ball.-Palm. V, 562, parum gratum erit paenitenti observare tenacem memoriam quam de peccatis sibi accusatis confessarius gerat. Bonum itaque erit, si tempus satis diuturnum elapsum sit, ut confessarius memoriam istam tamquam speciali causa tribuendam explicet.

3. Error aliter damnosus *paenitenti*, ut de obligatione deserendi occasionem peccandi, reparandus erit ex iustitia, si confessarius de errore *positive* commisso *culpandus* fuerit, quod etiam dicendum videtur quando sine culpa sua *positive* decepit: sed obligatio minore tunc incommodo excusabitur. Si confessarius mere monere paenitentem neglexit, obligatio erit ex *sola caritate*. Haec cum relative gravi incommodo non obligat,

4. Error damnosus *alteri personae* non ex iustitia imputabitur confessario, nisi positiva actione, eaque culpanda, commissus fuerit. Nullo enim *positive* officio erga aliam personam tenetur.

Erroris isti de quibus n. 3 et 4, tum extra confessionem, salva sigilli lege, tum intra confessionem, si occasio habeatur, reparandi sunt. Sed, quotiescumque fieri potest, satius erit correctionem secuturae confessioni reservare.

510. — Quaeres de conexa obligatione restitutionis.

Ipsa confessarius *damnum*, etiam restitutione, sarcire debet: a) Quod fecerit *paenitenti* quem cum *gravi culpa* ad restitutionem faciendam indebite obligaverit. Atque etiam si culpa gravis abfuerit, errorem, postquam eum cognovit, ex iustitia corrigere debet, quantum id sine *gravi incommodo* praestare possit.

b) Quod fecerit *alii*, dum paenitentem a certa restituendi obligatione immunem *positive* declaravit: sive tunc graviter culpandus fuerit, sive cum gravi culpa sua errorem etiam involuntarium non retractavit.

Quid autem si paenitens, negando facultatem loquendi de confessione, retractationem impediverti?

Tunc a retractando errore non culpando ipse confessarius dispensatur; damna autem erroris positivi et cul-

pandi ferre perget. Dico *damna*. Si enim paenitens monitus non videtur restitutionem facturum fuisse, error iam non erit alteri personae *damnosus*.

§ 10. — QUALITATES ET DOTES IN CONFESSARIO REQUISITAE.

511. — 1. Dum confessiones excipit, debet in primis confessarius in *gratia Dei* saltem per actum contritionis esse constitutus. Vocatus tamen praeter expectationem ad moribundum iuvandum, si non possit tam cito se recolligere ad veram contritionem eliciendam, vel bona fide se existimet contritum, quamvis non sit, absolvendo non peccabit.

Sed per se qui ex munere suo pluribus sacramentis frequenter administrandis obligatur, iam ideo in habituali statu gratiae versari debet, ne proximo periculo peccandi mortaliter opponatur.

2. Talis quoque esse debet qui in ministerio isto exercendo non versetur, propter ignorantiam vel fragilitatem suam, in proxima peccati mortalis occasione.

Ut dictum est in tractatu de Peccatis, numerus peccatorum aestimari probabiliter potest ex numero sessionum in tribunali paenitentiae.

512. — Ut confessarius peccata *valide* absolvat, sufficit ut ea saltem sub *confusa peccati ratione* cognoscat. Nec necesse est ut de omnibus iudicet utrum neque sint peccata. Cfr. Lugo, *Paenit.*, d. 21, n. 71; S. Alph., l. 6, n. 627.

2. Ut vero *licite* ministerium istud exerceat, ea *scientia* requiritur ut prudens iudicium in hoc foro ferre possit. Quocirca requiritur: a) Ut casus communiores convenienter solvere possit, satis mortalia, venialia, species distinguendo, et cognoscendo reservationes et censuras frequentioris applicationis. — b) Ut de casibus gravioribus et rarioribus prudenter dubitare, et se doctiores vel libros consulere norit.

Competentia ista relative aestimanda est pro diversitate locorum et paenitentium, ut patet; atque etiam pro copia vel inopia sacerdotum aptorum.

In necessitate enim, salutis fidelium meliore quo potest modo prospiciendum est. Itaque pro parvis oppidis et in regionibus minus cultis, deficientibus doctis, minus docti et licite deputabuntur et licite confessiones audient, dummodo, pro viribus suis moralibus, scientiam congruam, sibi paulatim comparare studeant.

3. **Prudentia** quoque requiritur in instructione, monitione, interrogatione et spirituali paenitentis cura.

513. — **Peccant** tum sacerdotes qui imparati ad confessiones audiendas accedunt, tum Superiores qui tales sine necessitate constituunt vel tolerant, cum eos corrigere possint.

In dubio vero de idoneitate sua, subditus bene stare potest iudicio Superioris qui, ex ipsa familiari consuetudine, eius indolem et doctrinam satis perspectam habet: quod facile contingit in institutis religiosis.

§ 11. — **CONSILIA GENERALIA DE MODO CONFESSIONES EXCIPIENDI.**

514. — « Audire confessiones, aiebat S. I. B. de Rossi, omnium viarum ad caelum est via brevissima »; non pauca tamen in confessario supponit, ut omnes fructus ferat quae a tanto misericordiae sacramento merito expectantur. Ipsi prosint, optamus, non nulla consilia generalia, quae hic subiungere visum est.

1. Propria pietate et vitae sanctitate confessarius, ut liquet, plurimum iuvabitur. Quam maxime autem curet, in hoc munere gerendo, **purissimam animi intentionem**, ab omni fine humano remotissimam. Haec pericula removet tentationum; haec sanctam servat libertatem respondendi, sine humano respectu, secundum veritatem; haec magnam, etiam post commissos errores, pacem conscientiae et securitatem procurat. Nec foveat nec toleret, in sua cum paenitente conversatione, alterum affectum, praeter supernaturalem. Praesidium contra tentationes quoque suppeditabit consideratio angelorum qui pusillos tutantur, et persuasio rem agi inter animas, non autem inter corpora quae anima informantur.

2. Caveat ne facilitate multarum confessionum deceptus, iam neglegat **studium theologiae moralis**, quod, ex

sententia S. Alph. (*Praxis confessarii*, n. 17. 18 fine) opus est totius vitae.

3. Auream regulam teneat a viris doctis et piis commendatam: confessarius studeat, quantum ipsi licet, minus difficilem reddere christianis executionem istius officii quod ex difficilioribus est quae in lege gratiae praeicipiantur.

Usum autem confessionis difficiliorem reddit, non is solus qui importunis interrogationibus vel impatientia sua et iracundia paenitentem torquet, sed is etiam qui incommodam ei reddit revelationem gravis culpa quae statum peculiariter dedeceat.

Ideo, personae sibi ignotae, etiam religiosae vel frequenter communicanti et confitenti, *tempus* esse sinat omnia declarandi, nec ab initio ostendat se otio carere. Citius expedire poterit paenitentem qui se scrupulosum et formidolosum demonstrat.

Nec ullo verbo vel modo agendi supponat nihil grave esse revelandum; sed, commoda perfectae sinceritatis mansuete extollens, bonam efferat occasionem quae adest, plene cor aperiendi. Incipiat autem dicendo sibi statum internum paenitentis esse prorsus ignotum, ita ut ipse nesciat utrum necne aliquid supplendum sit.

Fit interdum ut res aperienda sit quam persona alterius sexus concreto modo referre valde erubescat, nec silentio premere audeat sine timore culpandae reticentiae. Hoc si advertat vel suspicetur confessarius, nec ad bonum paenitentis referat ut ipse modum cognoscat, declaret rem a se esse satis intellectam, nec opus esse ut plus declaretur, paenitentem ab omni ulteriore explicatione vere esse dispensatum. Ac re vera, in materia sexti et noni praecepti ita agere, ipso c. 888, § 2 suademur.

4. Quia graves auctores nobis testantur bene multas confessiones esse propter reticentiam culpandam sacrilegas, ne officium interrogandi negemus vel practice neglegamus; circumspecte tamen istud impleamus, ita ut animas non turbemus et personis quae pace interiore fruuntur suspicionem ingeramus male factarum confessionum anteriorum.

5. Meminerit confessarius principium de *non turbanda bona fide* per monitiones, non plene afferri, nisi addatur vox *inutiliter*.

Utilitas autem potest esse: a) *Paenitentis*, qui non monitus, pravam consuetudinem contrahat, — qui vitam ducat minus integrae honestatis; — b) *Alius personae* cui paenitens noceat vel suo modo agendi vel modo quo confessarii silentium aut conniventiam interpretabitur; — c) *Communitatis christianae*, quae languescente christianismo nimis inficiatur.

6. Prima et quasi suprema regula confessarii sit *salus* vel maior *paenitentis* utilitas spiritualis. Secundum eam absolvat, retineat peccata, paenitentiam moderetur. Hinc etiam in dubiis de positivis obligationibus, v. g. restituendi, quae nullam directam utilitatem spirituales habent, confessarius benigniorem sententiam, quae tamen probabilis sit, amplectatur.

7. Ut notat Lehm. II, 607, post Gobat, confessarius posterior praesumere debet priorem suo munere bene functum esse. Quare de praeteritis confessionibus, impositis obligationibus, ne sit sollicitus, nisi priorem confessarium certo errasse deprehendat.

8. Ad scientiam confessarii pertinet plures sententias practicae probabiles cognoscere, ut possit, pro diversa paenitentium condicione atque utilitate, modo unam modo alteram si minus sequendam praescribere, saltem suadere.

9. Ne Confessarius contentus sit data absolutione necessaria, sed cordi habeat spirituales paenitentis profectum; cumque ad nobiliora appetenda et perfectiora, quae simul sunt beatiora, indefesso studio hortetur ac stimulet.

10. Post confessiones auditas, Confessarius recolat animo quo modo fecerit et melius facere potuerit; de solutionibus dubiis magis peritum interroget. Ne tantopere propriae prudentiae fidat ut nihil ab aliis addiscendum sibi esse existimet. Contra, nullum nec divinum nec humanum subsidium despiciat, ut « honori divino et animarum saluti » (c. 888, § 1) melius consulere possit.

CAPUT III. — De Subiecto sacramenti paenitentiae.

ART. I. — De usu licito et necessario sacramenti.

515. — 1. Subiectum idoneum seu capax sacramenti paenitentiae est omnis homo viator baptizatus qui post baptismum peccavit. Is licite quaerit in hoc sacramento absolutionem a peccatis venialibus, et a peccatis mortalibus etiam iam directe virtute clavium remissis; debet autem clavibus sacramentalibus subicere peccata mortalia, post baptismum commissa et nondum per claves Ecclesiae directe remissa.

2. Quod ad tempus exsequendae istius obligationis, haec urgetur tum in periculo mortis: quo casu graviter peccarit qui gravi discrimini se voluntarie exponat moriendi complete ante factam confessionem et receptam absolutionem; tum, ex lege Ecclesiae, saltem semel in anno, pro omnibus qui ad annos discretionis pervenerunt.

3. Ex collato c. 901, qui generali obligationi requirit peccata mortalia post baptismum commissa, cum c. 906, qui eius obligationis implendae tempus definit, iam constat, quod in controversiam veniebat, eos solos praecepto annuae confessionis teneri qui mortalia peccata commiserint.

4. Annus autem supputari potest sive civilis sive a Paschate ad Pascha, sicut de praecepto annuae communionis dictum est. *Per accidens* tamen iterum confiteri debebit, qui ante tempus paschale iam confessus, novum quodpiam mortale commiserit a quo absolvendus est, ut praecepto communionis paschalis satisfacere queat.

Per accidens quoque ad confessionem faciendam obligabitur, is cui usus sacramenti sit necessarium medium vitandi peccata gravia. Sed ipsa necessitas vel non demonstrabitur vel a fidei non apprehendetur, ita ut constans istius remedii usus prudenter a confessario declarari non possit stricte necessarius. Opportunissime autem paenitentem peccatorem adhortabitur ad frequentem exomologesim. Atque ut consuetudo gignatur, optimum erit ut,

pro gravitate culparum, tamquam paenitentiam sacramentalem, iniungat novum usum sacramenti v. g. post mensem, idque semel vel bis aut ter, pro bona paenitentis voluntate.

5. Denique c. 907 docemur praeceptae confessioni non satisfieri ab eo « qui confessionem facit sacrilegam vel voluntarie nullam ».

Voluntarie nulla plerumque erit simul sacrilega. Casus tamen fingi possit hominis qui iniuste coactus ad definitum sacerdotem adeundum, nolit tunc serio sacramentum suscipere. Culpa frustrati sacramenti iniuste cogenti in eo casu imputanda videtur.

516. — Directe a peccato absolvitur is cui peccatum vi sententiae iudicialis sacerdotis remittitur: quod supponit causam iudicio esse propositam; et sufficientem in iudice haberi potestatem. Indirecte autem a peccato absolvitur is cuius quoddam peccatum forensi quidem decreto non attingitur, remittitur tamen virtute gratiae sanctificantis, ex administratione sacramenti infusae. Haec enim cum nullo peccato mortali componi potest.

Qui enim cum debita dispositione ad sacramentum paenitentiae accedit, ius habet ad praesentem consecutionem vel ad novam infusionem gratiae sanctificantis. Manens tamen cum uno peccato mortali, gratiam istam consequi nequit. Restat itaque ut Deus per instrumentalem causam sacramenti ex opere operato infundat gratiam, haec autem peccatum mortale expellat.

Quia autem indirecta ista absolutio cohaeret cum infusione gratiae, et nulla infusio gratiae formaliter comitetur absolutionem censurae, absolutio *censurae* nequit esse nisi directa.

Duplex autem causa erit absolutionis indirectae: defectus iurisdictionis in certa peccata, et praetermissio accusationis peccati, sive ex oblivione sive ex iusta causa excusante.

517. — Debentne clavibus Ecclesiae subici peccata mortalia commissa ante baptismum qui sub condicione iteratur?

Res non vacat controversia. Plerique ea dicunt esse materiam *necessariam* confessionis. Etenim, sic ipsi aiunt, condicionata iteratio baptismi, quae securitatis causa per-

mittitur non impedit quin ad participandas obligationes societatis christianae, teneat vulgatum istud: In dubio standum est pro valore actus. Quare qui probabiliter est civis societatis omnibus huius obligationibus astringitur. Cfr. d'Ann. III, 252 (13); Lehm. II, 424. Responsum confirmant, tum declaratione S. Off. facta in causa Caroli Wipermann, in Germania, 14 iun. 1715, tum resp. S. Officii 17 dec. 1868 (A. S. S. IV, 320) quo neo-conversi Angliae iussi sunt integre confiteri.

Quare Lehm. II, 424 iam prorsus relinquendam aestimat opinionem benigniorem Lacroix, l. 6, p. 1, n. 324, et aliorum qui contendunt post dubium baptismum non remanere nisi dubiam, ac proin practice nullam, obligationem accusandi peccata ante iteratum baptismum commissa. In erudita tamen sua disquisitione, III. D. Mannaioli (1) controversiam nondum esse authenticæ, ne quidem via disciplinari, sublatam fatetur. Ipse quoque infirma putat argumenta Reuter et Lehmkuhl: certo enim possessore carere baptismum dubie validum, nec demonstrari illam subiectionem certam legibus Ecclesiae qua Lehm. eum gravat qui iura seu beneficia Ecclesiae certo non participat. Addas forum internum non regi praesumptionibus quae in foro exteriori necessariae sunt. Nihilominus doctus scriptor existimat obligationem observandi omnia praecepta christianorum et ideo confitendi omnia peccata publico societatis christianae bono postulari, ac proinde iure divino, ipsa inquam, vi « iuris divini quo ecclesiastica societas constituta est et regitur » sanciri. Publico autem bono postulari propter gravissimas perturbationes quas licentia contraria afferret. Pergerent enim ipsi neo-conversi omnibus Ecclesiae legibus se immunes existimare, atque ipsi catholici propenderent ad dubitandum de suo baptismo ut obligationes positivas christianorum effugerent. Quid autem si, dubio sui baptismi valore innixus, episcopus legem caelibatus respueret? Verum haec non adeo formidanda esse videntur. Neo-conversi brevi post conversionem certum baptismum recipere solent, ita ut nulla diuturna immunitate fruerentur; dubia de baptismo frequenter nascitura esse catholicis ex spe declinandi obligationes, prorsus non verisimile est, cum hominibus male dis-

(1) *De obligationibus christianorum propriis quibus in genere dubie baptizati obstringuntur, et in specie de confessione sacramentali integra ab haereticis neo-conversis et a catholicis adultis qui sub condicione rebaptizantur divino iure peragenda.* Disquisitio theologico-moralis. Romae 1913.

positis modus simplicior suppetat iugum Ecclesiae declinandi, extraordinarie autem scandalo quod daret putatus episcopus ducendo uxorem aliter occurri potest per secretum discessum in regionem longinquam. Nec minor foret difficultas, si episcopus reperiret se certo invalide baptizatum esse, vel si ipsa collatio baptismi dubia foret: tunc tamen Ill. auctor omni obligatione imponenda abstinet.

Sic de re breviter statuendum esse nobis videtur.

1. Angliae cui latum est decretum S. Officii, et foederatis Americae septentrionalis Statibus, quibus per conc. Baltimorense est extensum, observanda est disciplina integrae confessionis, sed tamquam ecclesiastica, ita ut prudenter urgenda sit sicut aliae ecclesiasticae leges. Nec dicas cum Lehm. II, 424, haberi ibi authenticam iuris divini interpretationem, cum Ecclesia non possit materiam quampiam efficere necessarie accusandam. Namque non ita constat huiusmodi rationabilem condicionem confessionis probabiliter necessariae non posse ab Ecclesia imponi tamquam legem quā haereticos secum reconciliet; et responsa ista dari potuerunt propter moralem certitudinem valoris baptismi in casu concreto. In postulato enim de Anglis conversis, episcopi oratores allegarunt iuniorem clerum anglicanum magna diligentia valido baptismo consulere. Atque ita accedimus ad responsum intrinsecum.

2. Cum baptismus ob levem etiam causam sub condicione iteratur, causas distinguendas esse arbitramur. Si gravis ratio erat dubitandi de valore prioris baptismi, sola probabilis existit obligatio confitendi peccata, quae, nisi in periculo mortis sola confessio det securitatem, certo urgeri nequit. Si vere ob leve dubium baptismus iteratur, ceterae obligationes baptizatorum non ideo nutare possunt. Moraliter certa itaque erit tunc obligatio integrae confessionis peragenda.

518. — Confessarii legitime approbati libera optio permittitur cuivis fidei, etiam si confessarius ad alium ritum pertinuerit (c. 905).

Quae ratio nobis esse videtur stricte potius interpretandi leges quae libertatem religiosorum et Sororum coartant, cum facultati communiter factae derogent.

519. — Paenitens autem, saltem sanus, ut fructuose sacramentum paenitentiae recipiat, dolorosam accusationem peccatorum suorum facere debet. Hinc iam de actibus paenitentis distincte agendum est.

ART. II. — De Actibus paenitentis.

§ 1. — DE REQUISITA CONTRITIONE.

520. — *Contritio*, communiter intellecta, est dolor ac detestatio de peccato commisso, cum proposita emendatione (Trid. s. XIV). *Perfecta*, quae absolute vocatur *contritio*, elicitur ex motivo caritatis propter Deum summe dilectum; et haec iam per se sola gratiam reddit, cum voto tamen confessionis quae dein facienda est. Imperfecta, quae *attritio* dicitur, ex inferiore motivo, ad Deum tamen relato, concipitur.

Sicut dictum est in tr. de virtutibus theologicis, contritio perfecta non est aestimanda difficilis ei qui peccato efficaciter renuntiavit, cum ipse amor Dei super omnia sit omni creaturae suo modo naturalis, et experientia doceat homines saepe magis moveri bonitate Dei offensa et contempta vel passione Christi quam timore poenarum. Difficultas est triumphandi de passionibus malis; post hanc victoriam reportatam, conversio facile ex imperfecta fit perfecta.

Propria autem ratio contritionis perfectae, suo loco, ubi de caritate tractamus, exponenda est.

521. — Ad sacramentum hoc fructuose percipiendum sufficit et requiritur saltem *attritio* quae sit:

1. *Formalis*, quia est sacramentum paenitentiae; et quia, si agitur de materia necessaria, caritas vera necessario fiat formaliter paenitens in eo qui conscius est peccati mortalis nondum remissi. Virtualis itaque non sufficit. Ballerini tamen V, 47-55, existimat dolorem virtualem proposito efficaci contentum sufficere posse. Ante confessionem, communio sententiam ne desereamus; post factum, ne simus de re anxii.

2. *Supernaturalis*, i. e. cum auxilio gratiae supernaturalis, ob motivum quod ad Deum directe vel indirecte ordinem dicat: offensa enim Dei, quae est peccatum, debet qua talis abhorreri.

Controvertitur utrum necne debeat esse lumine fidei notum, Necessitas istius condicionis, a pluribus positae, non demonstratur.

Ceterum motiva conversionis a christianis apprehendi fide sua consueverunt. Et cum gratia nobis ex misericordia Dei non deficiat, de sola motivi qualitate solliciti esse debemus, ne sit mere humanum.

Porro bona motiva redeunt ad *metum poenarum*, a Deo infligendarum vel inflictarum, etiam in hac vita; et ad *turpitudinem* peccati contrariam honestati virtutis quae Dei lege regulatur. Ipsa haec turpitudine potest esse communis omni peccato, vel specialis quorundam, v. g. luxuriae, iniustitiae in bonis. Consideratio ingratitude esga Deum, immo contemptae bonitatis divinae, ad communem peccati deformitatem reducitur.

Cum solus est metus poenarum huius vitae, cavendum est ut attritio sit efficax; propterea tutius erit ante confessionem ad alias poenas quoque attentionem dirigere.

3. *Appretiative summa*, hac ratione ut peccatum aestimetur malum maius omni malo quod ad vitandum peccatum subeundum sit, ac proin voluntatem peccandi in omni hypothesi vera seu possibili excludat.

Frustra interdum quaeritur, num debeamus esse parati poenas inferni sustinere potiusquam offendere Deum. Amare enim Deum et odio infernali ab ipso separari haec repugnant inter se. Absurda haec cogitanda non sunt.

Nec etiam prudenter mala improbabilia proponuntur phantasiae tamquam argumentum sinceritatis. Satis est ut universali ratione absolutam peccati detestationem concipiamus. Si dein Deus permittat ut heroica fortitudine in via virtutis manendum nobis sit, noverit Ipse cum tentatione facere proventum (1), ita ut facile praestemus quae nunc supra vires nostras esae videntur. Sufficit itaque ut, si talia mentem subeant, repetamus verbum Abrahae: « Deus providebit » (2), et peccatum praesenti voluntate in omni hypothesi repudiamus.

Observes autem etiam ad remissionem peccati venialis, detestationem absolutam seu super omnia esse necessariam.

(1) 1 Cor. 10, 13.

(2) Gen. 22, 8.

4. *Universalis*, quod ad peccata mortalia, quia singula nequeunt sine aliis remitti, nullum autem sine dolore super omnia condonatur. Contra, cum peccata venialia separatim remitti possint, attritio de peccatis istis universalis esse non debet.

522. — De sacramento valido et informi. — Si quis inconsciis defectus, accedit sine attritione super omnia, non tamen sine aliqua minore, quae voluntatem peccandi aliquid et si non absolute excludat, ad gratiam quidem recipiendam non est proxime dispositus; videtur tamen valide suscipere sacramentum, quod proinde erit informe, sed gratiam conferet mox postquam fictio recesserit, i. e. postquam dispositio, v. g. in ipsa s. communione, perfectior evaserit. Ratio est, quia attritio sacramentum non ingreditur nisi quatenus est sensibilis, cum sacramentum sit signum sensibile. Sincera autem accusatione et protestatione paenitentis revelatur per se vera detestatio, non autem *supremus gradus* attritionis. Praeterea, si ad ipsum sacramenti valorem requireretur appretiative summa attritio, a) Usus non explicaretur tam facile absolvendi in Paschate peccatores qui vix semel in anno confitentur, dummodo in affirmanda sua attritione sinceri demonstrantur, nec postulandi deinde iteratam accusationem culparum sic absolutarum; b) Confessarius qui, audita accusatione, paenitentem ad intensiorem contritionem perducere conatur, sollicitus esse deberet de gradu contritionis obtento, et novam doloris manifestationem quaerere deberet. — Sacramentum sic informe esse posse admittunt Caietanus, qui ita interpretatur S. Th. Suppl. 3 P., q. 9 art. 1; S. Antoninus, plures Thomistae; Ballerini V, 41. 42. 45, ob ea quae habet de attritione existimata; ac potissimum Billot, *De Sacramentis*, II, th. 16. Plures tamen post Suar. *Paen.*, d. 20. 15; Lugo, d. 14, s. 6; Lehmke. II, 401. 402 oppositas partes tuentur. Illi non admittunt sacramentum istud validum et informe esse posse, nisi cum dolor sufficiens, ex *motivo particulari* alicuius peccati elicitus, universalitate carnerit. Qui casus quoque solus probatur S. Alph. l. 6, n. 444.

Nec desunt qui cum d'Ann. III, 246 (18) negent attri-

tionem appretiative summam manere posse particularem, ita ut sacramentum semper vel fructuose vel invalide suscipi contendant. Qui inde quoque arguunt, quod dolor requiratur qui excludat voluntatem peccandi. Sed etiam si quis exigit ut propositum sit virtualiter universale, detestatio de peccato commissio potest minoris extensionis esse quam propositum de futuris peccatis vitandis. Namque potest aliquis firmam habere voluntatem non iterandi actum de quo tamen nullatenus dolet.

Itaque paenitentes qui bona fide confessi sunt, dummodo verum aliquem dolorem conceperint, ad repetendas confessiones cogendi non sunt.

523. — **Relatio doloris ad sacramentum.** — 1. Ex communiore sententia, dolor de peccatis accusatis debet ipsa paenitentis voluntate quodammodo ad sacramentum dirigi. Ita Suar. d. 20, s. 4, n. 29. Id tamen dubitari potest, cum paenitens non sit minister huius sacramenti; sed satis esse videtur ut minister aptam materiam reperiatur (Lugo, d. 14, n. 41 s.); et sic saltem condicionate absolvinus haereticos qui de peccatis dolent, et sacramentum paenitentiae esse ignorant.

2. Nullatenus autem requiritur ut ipse dolor ex intentione sacramenti fuerit conceptus. Sine enim huiusmodi praecedente intentione, attritio omnes qualitates habet quas C. Trid. s. XIV, c. 14 exigit: vera esse potest detestatio, cum spe veniae voluntatem peccandi excludens, coniunctum habens votum praestandi reliqua quae ad sacramentum hoc rite suscipiendum requiruntur. Atque eo ipso quod confessionem comitatur, dolor sacramentum satis ingreditur.

Quare qui, instituendo examen conscientiae, contritionem excitavit, ac post plures horas, immo integrum diem, peccata accusat, nullatenus de sua contritione angere debet, quamvis huius actum non renovaverit et frigide confessus fuerit. Afflictio enim sensibus participata non postulatur, in ipsa autem sincera accusatione virtualiter continetur et exprimitur dolor, qui perseveravit in habituali voluntate, quam supponimus interea non mutam esse.

Et qui, recepta absolutione, recordatur peccatum omissum istudque accusat, fructuose absolvitur, non renovato formali contritionis actu: is virtualiter in ipsa accusatione includebatur. Cfr. Ball.-Palm., t. V, n. 76-80,

524. — Distantia absolutionis a paenitentis actibus, et perseverantia attritionis. — 1. Postquam in ipso sacramento attritio sufficiens exstitit, absolutio sacerdotis etiam diu ab actibus paenitentis distare poterit, dummodo paenitentis dispositiones habitualiter perseveraverint. Ratio est, quia sententia a cognitione causae diu separari potest, et sacramentum ad modum iudicii est institutum. Ceterum in novo accessu ad confessionem, dolor quasi necessario renovatur.

2. Non habitualiter perseverat sed retractatur attritio, ea saltem quae ad fructuosam sacramenti susceptionem requiritur, omni novo peccato *mortali*; sed, cum agitur de solis peccatis venialibus vel de peccatis venialibus simul cum mortali peccato accusatis, attritio sufficiens, per novam culpam commissam non retractatur quod ad omnia peccata, etiamsi ex motivo universali concepta sit. Peccata enim, pro diversa sua gravitate, motivo etiam universali inaequaliter opponuntur: Deus magis peccato enormi quam minus gravi offenditur; mortale ac veniale diversimode amoris Dei opponuntur. Homo dein motivo etiam universali raro secundum plenam istius motivi vim movetur: saepe peccatum detestamur quia est talis, tam gravis, tam frustranea offensa Dei. Atque etiam cum motivum plenam suam virtutem in nos exercet, inaequaliter tamen peccata opposita detestamur, sed magis abhorremus quae magis cum tali motivo pugnant. Denique actus noster subiective unus fit virtualiter multiplex ob plura motiva ad quae terminatur. Quare partialis retractatio actus bene concipitur. Nihil ergo demonstrat universalem retractationem attritionis, propter novum peccatum commissum (cfr. Lugo, *Resp. mor.* I, 29).

525. — Debetne ipsa confessio esse cum dolore coniuncta, an haec separatim in sacramento exsistere possint?

Accusatio quidem requiritur sacramentalis, seu ideo facta ut absolutio obtineatur. Huiusmodi confessio sem-

per saltem aliqua vera attritione informabitur. Supponamus tamen quempiam intentione sacrilega prius confitentem, subinde adhortatione confessarii ad perfectam paenitentiam perducere. Estne repetenda accusatio? Id non constat. Accusatio dedit confessario sufficientem causae cognitionem, attritio subsequens paenitentem facit dispositum. Haec autem ante absolutionem alio signo ac confessione fieri potest sensibilis, saltem « humiliando se coram sacerdote et absolutionem petendo seu expectando ». Laymann, *De Paen.* c. 4, n. 4. Quare, ait Ball., t. V, n. 88, « non video cur maior unio *ratione distantiae* requiritur inter actum doloris et eius significationem, quam inter peccatum et peccati confessionem, aut (melius dixeris) inter confessionem et absolutionem »; ac, n. 90, « nulla est ratio cur dolor magis coniunctus esse debeat cum confessione, quam confessio cum absolutione ».

526. — Attritio de venialibus ne virtualiter quidem debet esse universalis. Sufficit, itaque, ut doleas ex motivo particulari, v. g. ob specialem quorundam turpitudinem, gravitatem; vel ut doleas de *frequentia* seu de collectione horum peccatorum. Qui dolor indirecte cadet in peccata quae hac circumstantia afficiuntur. S. Alph., l. 6, n. 449. Melius tamen erit, de quibusdam definite dolere, vel saltem de peccatis *deliberate* commissis, si quae fuerint. Cfr. Lehmk. II, 393.

527. — Conscius insufficientis doloris ad fructuosam sacramenti susceptionem, seu qui novit se non de omnibus peccatis gravibus quae accusanda habet, vel de nullo peccato veniali sufficientem attritionem possidere, reus fuerit *gravis sacrilegii*, etiam si sola venialia commiserit. Prorsus falsa est quorundam, ceterum rigorosorum virorum, opinio, qui levem putabant esse irreverentiam, sacramentum in re levi frustrare (Ball. V, n. 58).

Sed qui de uno doleat, *non* peccabit *graviter* si alia venialia sine attritione confiteatur.

Nec peccabit ullatenus qui confessarium de re moneat, vel qui simpliciter omnia declaret ut melius dirigatur, nec affirmet positive se de singulis efficaciter absolvi velle.

528. — Quamvis ea quam in *theol. gen.* n. 371, diximus ratione, peccata venialia etiam extra confessionem, in eo qui versatur in statu gratiae, per formalem paenitentiam, vel oppositum actum caritatis aut alius virtutis, remitti, usus tamen sacramenti paenitentiae semper has utilitates habet, a) augendi gratiam sanctificantem ex opere operato; b) conferendi gratiam sacramentalem ad vitanda peccata in posterum; c) remittendi poenas temporales.

529. — Ad fructuosam sacramenti susceptionem non requiritur *existimata contritio*, nec sufficit *attritio existimata* vel velleitas non peccandi. Nec sufficit dolere quod non doleas. Haec enim per se affectum ad peccatum subsistere sinunt. Plerumque tamen cum isto actu quo « dolet quod non doleat » paenitens coniungit verum dolorem de suis peccatis, quem non dignoscit; vel in ea accusatione mere revelat se sensibili (non necessaria) tristitia carere.

530. — Formales actus fidei et spei non requiruntur, sed in ipso accessu ad sacramentum paenitentiae, ut salutaris venia ex opere operato obtineatur, necessario includuntur, et sufficienter exercentur, cum plus exigere nullo argumento demonstratur.

Nec etiam in homine qui reconciliationem cum Deo quaerit, seu restauratam vult divinam amicitiam, desideratur istius dilectionis initium quod Tridentinum perfectae iustificationi praeire declarat (1), sive initium istud ponas in amore spei, ut aliqui dicunt, sive melius in caritate nondum perfecta (Cfr. Lehmke. II, 391).

531. — Consilia de ista re. Plura, modo dicta, huc spectant, ut ansam anxietatis amputent et refellant longe quaesitas diffi-

(1) « Disponuntur autem ad ipsam iustitiam, dum... et dum peccatores se esse intellegentes, a divinae iustitiae timore, quo utiliter conculcantur, ad considerandam Dei misericordiam se convertendo in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore, illumque tamquam *omnis iustitiae fontem diligere incipiunt*, ac propterea moventur adversus peccata per odium aliquod et detestationem » (Trid. s. 6, c. 6. *De iustificatione*). In s. 14, c. 4, non est sermo nisi de *spe veniae*, cum exclusionem voluntatis peccandi.

cultates quas theologi subtilius quam utilius de isto frequentissime utendo sacramento movere inceperunt.

Verum consiliis nostris meliora et perfectiora obtinere studebimus. Quocirca formalem excitationem ad contritionem, eamque perfectam, discutiendae conscientiae coniungendam suadebimus; paenitentem hortabimur ut, dum absolutionem recipit, actum contritionis renovet; paucis verbis conabimur ut idem praestet si, post iam receptam absolutionem, accusationem complere voluerit. Hic tamen semper observes in accusatione sic facta attritionem virtualiter contineri et sufficienter significari.

N. B. Si agitur de graviter aegroto qui pluries absolvitur, patet singulis absolutionibus, prout copia est, praeponendos esse actus qui sint quasi materia sacramenti.

§ 2. — DE PROPOSITO ET DE FUGIENDA PECCATI OCCASIONE

532. — 1. Propositum non iam peccandi absolutum seu ita firmum ut ex presenti affectu nullam circumstantiam vel tempus excipiat, ad remissionem omnis peccati necessarium est, ac proin, ad dignam et fructuosam istius sacramenti susceptionem, de aliquo saltem peccato vel peccati ratione accusato requiritur. Etenim sine firmo, huiusmodi proposito, peccatum non plene retractatur. Peccatum autem non remittitur nisi retractatum.

2. Quia fieri nequit ut ullum peccatum mortale animae aliis peccatis inquinatae remittatur, et firmum propositum non ex praecepto superaddito sed ex ipsa rei natura necessarium est, firmum propositum de peccatis mortalibus universale esse debet, quatenus excludat omnem voluntatem seu affectum deliberatum peccandi.

3. Omnis attritio super omnia continet virtualiter propositum firmum non committendi peccata de quibus habetur; attritio autem concepta ex motivo universali continet virtualiter firmum propositum de cetero non peccandi, saltem mortaliter.

Iam vero propositum in concepta attritione ex motivo universali inclusum, ad fructuosum usum sacramenti sufficere videtur, ita ut non requiratur formale et explicitum. Nam Trid. s. XIV, c. 4 solum postulat attritionem quae « voluntatem peccandi excludat »; atque ex natura

rei, actus paenitentiae circa futura non formaliter sed ex consequenti tantum versatur, quatenus sincera peccati detestatio voluntatem vitandi peccatum in posterum inferat. Quare iudex paenientialis proposito explicito cognoscendo non habet opus ut de prudenter administranda absolutione iudicare possit. Cfr. Desan; *De Paenitentia*, c. 11, 3. um dub. Communior ista sententia dici potest moraliter certa, quamvis non nulli cum Bellarmino l. 2, Paen. c. 6, contradicant. Suar. tamen v. g. d. 4, s, 3 et d'Ann. in eo qui cogitat de vita in posterum ducenda et de periculo relabendi, formale propositum exigunt ut criterium verae paenitentiae.

Prorsus itaque inquietandus non est de praeteritis confessionibus qui de formali proposito efficiendo non cogitavit.

Debetne autem *formale* propositum elici ab eo qui de peccatis mortalibus ob solum motivum particulare dolet? Sane in ista attritione propositum stricte universale ne virtualiter quidem continetur. Sed si propositum particulare de peccatis mortalibus commissis coniungatur cum habituali aversione ab omni alio peccato mortali, quid ultra requiratur, sive per se, sive ex C. Trid., non videmus.

Sententia tamen ista paucorum, pro qua Lehmk. II, 399 citat Aversa, Hurtado, Platel, a plurimis plane reicitur ut aperte falsa. Cfr. Suar., d. 4, s. 3, n. 5; Lugo, d. 14, n. 51 sq.; S. Alph. l. 6, n. 451, II. Hi necessarium existimant propositum *positive universale* de mortalibus.

De proposito virtuali, cfr. Ball. Palm. V, n. 92-99.

533. — De venialibus peccatis sufficit propositum de venialibus accusatis, saltem de uno ex accusatis, immo propositum vitandi venialia *deliberata* — vel indeliberata quantum sinit humanam fragilitas, — vel ea *minuendi*. In omni enim sic concepto proposito, continetur propositum absolutum de quibusdam venialibus vitandis.

534. — De efficacia propositi. Addere solent propositum debere esse *efficax*. Ut de ista qualitate propositi distincte agamus, duplex discernenda est efficacia, altera *immediata*, *principiativa*, quae ipsam voluntatem paenitentis qui tunc cum ad Deum (simpliciter vel secundum quid) convertitur, afficit; altera, *subsequens*, *effectiva*, quam constantia

exsecutionis demonstrat; prior potius propositi *sinceritatem*, altera eius *virtutem* connotat.

535. — I. De efficacia principiativa. Voluntas *efficax* dicitur quae media tum negative tum positive necessaria ad consequendum finem complectitur. Erit ergo, in praesenti causa, voluntas adhibendi media necessaria ad non peccandum de cetero. Huc spectat fuga *occasionis proximae*.

1. *Notio. Occasio peccati* est circumstantia homini exterior quae periculum peccandi inducit. Hoc nomine itaque proprie non venit periculum quod in sua natura, in sua fragilitate, in suis passionibus, in acto interiore homo reperire potest, etsi normae de fugienda occasione ad actus quosdam interiores omnino transferendae sunt. Sic qui noverit se certo phantasmatum genere trahi ad voluptatem illicitam capiendam, phantasmata ista deliberate volvere propter istud periculum prohibetur.

2. *Divisiones.* a) Occasio porro dividitur in *proximam* et *remotam*. Verum de notione occasionis proximae non plane concordant scriptores. Cfr. Ballerini, V, n. 105.

Ex Lugo d. 14, n. 149 « Proximam appellant, quando talis est ex genere suo ut *frequenter* homines similis condicionis ad peccatum mortale inducat, vel experientia constat in hoc homine talem effectum habere ». Idem fere verbo tenus habet Suarez, d. 32, s. 2, n. 4. Rationem autem notionis dans, Lugo subiungit: « Dicendum est occasionem non ideo dici proximam quod inter ipsam et peccatum actuale nihil mediet, sed quia inter ipsam et certitudinem moralem peccati futuri nihil mediat » (d. 14, n. 164).

Moderandam arbitratur n. 149, definitionem quam aliqui ascribunt S. Gregorio propter c. 7, De Paenitentia, Dist. 5: proximam esse « qua non possumus vel certe non possumus sine difficultate uti absque peccato ». Nam tunc deserenda foret militia, negotiatio. « Alii ergo addunt, sic ipse pergit Lugo, occasionem proximam esse qua numquam vel fere numquam utitur homo, consideratis circumstantiis, absquo peccato novo, ut qui detinet concubinam ».

S. Alphonso l. 6, n. 452 posterior ista definitio non placet, eique praeferit hanc alteram qua « occasio proxima *per se* (seu respectu hominum in genere) est illa in qua homines communiter ut plurimum peccant ». Statim autem proximam *per accidens* seu respective dicit eam in qua aliquis « etsi non fere semper, nec fre-

quentius, frequenter tamen cecidit; vel quia, spectata eius praeterrita fragilitate, prudenter timetur ipsius lapsus. . Nam, ut diximus, ad occasionem proximam constituendam, sufficit ut homo frequenter in ea labatur ». Severius ergo S. Alph. occasionem proximam quibusdam specialem quam occasionem proximam generalem describit. Ballerini propria definitione danda abstinere. D'Ann. I. 172 (65) refert hanc mathematicam aestimationem ex Gobat: si ex decem occasionibus, septem vel plus induxerunt peccatum. Lehmke II, 617 proximam dicit occasionem quae periculum labendi affert grave et instans; quod colligatur sive ex tristi experientia, si homo « quando versabatur in illis circumstantiis frequentius aut saltem satis frequenter re ipsa peccavit: si autem notabiliter rarius peccavit, quam victor mansit, occasio ex lapsuum experientia proxima dici nequit »; sive ex vehementi tentatione cui homo in illis circumstantiis exponatur. Genicot II, 371 definitionem hanc approbat: « in qua homo semper aut saltem omnino frequentius peccat. Unde, etiam in posterum, peccatum est *moraliter certum* aut saltem *valide probabile* ».

b) Occasio dicitur *praesens*, *continua* seu *in esse*, quae aliquem solet circumstare v. g. in propria domo, in loco quo se cotidie pro negotiis confert; vel *disiuncta*, *non continua*, *non in esse*, quae, separatis intervallis, ipsa se offert vel quaeritur: v. g. visitando cauponam. Prior *removetur*, *repellitur*; altera potius *declinatur* abstinendo, non quaerendo.

c) *Libera* est quam homo sine magno incommodo: scandalo, infamia, gravi detrimento deserere potest; *necessaria* est, quae vel *simpliciter* vel *sine magna difficultate* relinqui nequit: unde haec vel *physice* vel *moraliter* *necessaria* esse potest.

Atque observes occasionem esse posse *necessariam* quam prima specie dixeris *liberam*. Sic peccans cum ancilla, vel in officina, qui ancillam dimittere vel officinam deserere potest, nihilominus in necessaria occasione versatur, si tentatio manat non ex *tali* ancilla vel *tali* officina. sed ex ancilla vel officina *qua tali*, et omni ancilla vel officina carere moraliter nequit. Cfr. Lugo, d. 14, n. 150; 15, 50,

d) *Absolute proxima* vel *remota* dicitur attenta communi ratione hominum talis condicionis, aetatis, *relative* talis est, attenta peculiare cuiuspiam fragilitate vel firmitate.

e) Occasio potest esse proxima in singulis congressibus, vel fieri talis propter frequentiam, ut non raro accidit sponsis.

f) Occasio potest esse varii peccati vel unius definiti (Lugo, d. 14, n. 163. 164).

3. *Fuga occasionis* proximae est duplicis rationis: altera *materialis*, cum removetur aut non aditur res seu persona quae est occasio, altera *formalis*, quando, sive cautione adhibita vel roborata voluntate, vis tentationis satis minuitur ut proxima in remotam conversa dici possit.

4. *Normae agendi*. Non est specialis obligatio vitandi occasionem *remotam*, modo quis firmam habeat voluntatem in ea non peccandi. — *Sub gravi* autem fugienda praecipitur occasio *proxima* et *libera* peccandi *graviter*, nisi, sine temeritate eam per apta media, remotam, eam reddere malis. — Propter occasionem frequentiam quae rem efficeret molestissimam, et propter minus rei momentum, non videtur *sub veniali* praecipi fuga occasionis proximae peccati venialis, nisi tamen, ut vult Lehmke II, 621, temere, seu sine utilitate periculum subeas. Quod praesertim valet de iis peccatis venialibus quae mortalia praeparant. Praeterea saltem veniale erit adire, sine relativa necessitate, occasiones nondum stricte proximas peccati gravioris. — Is vero qui versatur in occasione proxima necessaria peccandi etiam graviter, vel talem adire cogitur, ad id unum faciendum obligatur, ut remedia quaeerat quibus spes est fore ut occasio evadat remota. Ratio est, quia etiam in occasione proxima, non peccatur nisi libere, et quia difficultas declinandi occasionem eum excusat ab admittendo periculo, in quo peculiare Dei auxilium expostulare potest.

5. Gemina itaque ratio cur occasio proxima moraliter declinanda sit non est quod voluntas eam adeundi repugnet seriae voluntati non peccandi: sin minus ne in necessaria quidem peccandi occasione manere possemus; et in occasione proxima praevидetur quidem peccatum, sed ex *libere tunc* mutata voluntate eius qui nunc firmum propositum elicit, ita ut fuga occasionis dici nequeat medium sine quo finis obtineri nullatenus queat. Verum

ratio est quia generalis virtus prudentiae nobis imponit sufficientem diligentiam positivam curandi ut saltem gravibus cuiuslibet virtutis officiis non derogemus. Positivum istud praeceptum ab eo violatur qui manet in proxima occasione libera; non violatur ab eo qui necessariam occasionem tolerat. Is igitur qui liberam occasionem proximam materialiter vel formaliter deserere renuit, actu graviter peccat contra virtutem cuius sic neglegit officia, in cuius peccato generalis malitia contra prudentiam quoque continetur. Et quia actu graviter peccat, eius propositum non est universale.

In aestimanda ista positiva cura, relativa gravitas periculi et incommodi subeundi pensanda est; ideo omnis doctrina de fuga occasionis proximae sic magis distincte in pauca contrahi posse videtur.

6. Occasio proxima formaliter est circumstantia exterior quae peccandi periculum relative grave inducit. Tale periculum declinare debemus, nisi proportionato incommodo excusemur et tunc cautiones possibiles adhibeamus. Varietas sententiarum efficit ut gravem obligationem non possimus dicere certam, nisi tantum sit periculum ut praevidenda sit in eo culpa habitualis, seu vere frequentior quam victoria.

7. Corollaria. 1. Ante experimentum rei, gravitas periculi ex communiter contingentibus, postea vero ex relativo effectu dimetienda est.

2. Qui adit occasionem peccati non stricte active permittit peccatum, quod esset intrinsece malum, sed *tentationem*, cui dein ipse libere resistet vel cedit. Observes autem, quamvis peccatum super omnia odisse debeamus, non esse nobis impositum ut super omnia abhorreamus tentationem in qua peccemus. Si cui reveletur fore ut in America committat peccatum quo in Europa abstinebit; non ideo itinere americano abstinere debet. Deberet utique abstinere si ipsi revelaretur ut in America animam suam in aeternum perderet. Nam tunc praevisam habet quoque coniunctionem mortis cum statu peccati: quod non est in eius libera facultate constitutum, et ex caritate erga se omnino vitare debet.

3. In eo qui proximam peccati occasionem neglegit, potius quam efficacia, desideratur universalitas propositi. Dici tamen potest

homo iste carere mediata propositi efficacia, cum positivum praeceptum ad vitanda peccata formalia sit.

536. — II. De efficacia subsequente seu facti. — 1. Relapsus in peccata, etiam frequens, *mutatam* voluntatem demonstrat, non necessario defectum praecedentis voluntatis. Hoc autem unum est essenziale, ut ex voluntate quam paenitens habet tunc cum absolvitur, in nulla hypotesi peccatum committere velit.

2. Nec fundatus timor, immo moraliter certa praevisio novi peccati gravis defectum propositi semper arguit. Paenitens qui talia asserat in spem erigendus est, quam non ex propriis viribus sed ex Dei gratia concipere debet. Quare, dummodo nunc firmum propositum eligere velit, est dispositus et absolvendus. Sed ab ipso quaedam contra tentationes exigantur provisiones, quas in sua esse potestate fateri debet.

Si agitur de vitiosa consuetudine blasphemiarum, imprecationum quae actuale deliberationem facile tollit, doceatur quoque paenitens ipsum ad hoc tantum obligari ut a culpis caveat quae scienter committuntur et pravum habitum emendare studeat. Cfr S. Th., 3 p., q. 84, art. 10 ad 4.

3. *Uniformis* perseverantia peccati, in certa occasione, defectum praesentis dispositionis interdum arguere potest. Apti enim remedia semper praesto sunt quibus cum gratia Dei emendatio perfecta praeparetur. Estne ei qui, adhibitis remediis opportunis, eodem modo relabitur praecipienda ipsa materialis fuga occasionis, vidimus supra, n. 496. Hic confessario magna opus est prudentia.

§ 3. — DE CONFESSIOE.

527. — **Confessio** requiritur integra, saltem **formaliter**.

Integritas enim distinguitur *materialis* et *formalis*. *materialis* praestatur ab eo qui omnia peccata mortalia quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habet, cum circumstantiis quae speciem mutant confitetur (c. 901). Strictius accepta materialis integritas complectitur omnia peccata mortalia *re vera* commissa et

nondum directe remissa; obligatio tamen materialis integritatis peccatis quae paenitens fecisse meminit finitur.

Formalis integritas ab eo praestatur qui, ob iustam causam a completa confessione excusatus, accusationem facit qualem hic et nunc facere debet.

538. — De integritate materiali. — Per se itaque indicanda sunt: 1. *Species* tum theologiae tum morales infimae peccatorum. Has sponte indicare sufficit, omissis circumstantiis etiam enormiter aggravantibus. Quod nunc constat clare ex ipso c. 901 qui de his tacet, dum quae ante Codicem supererat controversia a legislatore non ignorabatur. Ac praeterea, declarata specie, tota substantia peccati est accusata.

Atque observes *species* ignoratas non contrahi nec proin accusandas esse.

Verum in potestate iudicis est per opportunas quaestiones suam causae cognitionem perficere. *Interrogatus* ergo de circumstantia aggravante, ut de quantitate furti, de consuetudine peccati, paenitens eam sincere fateri debet, idque sub gravi, nisi modica quaestionis utilitas ipsi perspecta sit. Qui infimam speciem moralem ignoret vel non recordetur, dicat genus, quod cognoscat.

2. *Numerus certus*. De quo si non constet, dicatur probabilis, addendo *plus*, *minus*. Qui sic declaravit numerum, postea numerum certum repetere non debet, nisi is notabiliter maior fuerit.

S. Alph. rem sic aestimat: « circa ter intellegi bis vel quater; circa 10, intellegi 8 vel 12; circa 30, intellegi 27 vel 33; circa 100, 95 vel 105; circa 1000, 950-1050 ».

Sed haec non sunt rigore sumenda, verum prudentis arbitrio relinquenda. Sic ex ipso Lehm. II, 407, circiter centies, fortasse sed ad summum 90-110 intellegi possunt. — Si nec numerus probabilis haberi potest, dicatur consuetudo peccandi, tempus, frequentia solita in die, hebdomada, mense, anno. Haec saepe magis expediens est cum consuetudinario. Nec paenitentes de numero dicendo torqueamus, praesertim cum parva fides habenda sit numeris magis certis quos, pressi a confessorio, recitant. Immo consuetudinarius qui valde frequenter peccat vii poterit satisfacere indicando temporis spatium per quod cotidie, quavis occasione, in peccatum consentire consueverit.

Ac praeterea, quando reatus est tantum in *neglegentia* qua servatur consuetudo v. g. blasphemiarum, quae singulae sunt tantum peccata materialia, de harum numero non est habenda sollicitudo.

Nec *numerum augere* licet. Qui eum tamen bona fide auxerit, errorem reparare non debet.

Quo magis difficilis est accurata accusatio, eo minus exigitur: namque humana manere debet obligatio, nec potest confessio fieri « carnificina » animarum. Quare de *meretrice* quidam v. g. Navarrus, *Summa*, c. 6, n. 5 sufficere existimabant ut tempus indicaret per quod suam artem exercuisset. Aliquid plus tamen satis facile praestare potest, indicando solitam frequentiam, species principales (an cum coniugatis, cum personis sacris, et quotiens rariores species occurrerint). De peccatis internis satis erit indicare tempus. Simili ratione satis facient: qui passim concupiscit feminas sibi obvias; qui odium vel turpes cogitationes fovet; qui domi concubinam detinet; qui coniugio onanistice abuti solet; qui de rebus turpibus habitualiter colloquitur; qui fur est habitualis.

3. Integritas materialis supponit *diligens examen*, pro capacitate paenitentis, distantia ab ultima confessione et ceteris circumstantiis. Diligentia sufficit mediocris, qualem vir prudens in negotiis arduis adhibet, vel qualem, moraliter loquendo, docti et timorati habere solent, etiamsi maiore diligentia plura se reperturum noverit. Confessio nemini odiosa vel nimis molesta reddi potest. Quare hodie, a nemine exigimus examen per plures dies protractum, et diligens examen per horam etiam iis qui a multis annis non sunt confessi sufficere arbitramur.

Quomodo paenitens a confessario in hac re prudenter iuvandus sit; et saepe etiam in bona fide linqui debeat, vidimus supra n. 493.

Iam ipse Lugo observabat « contingere posse ut confessarius inveniatur paenitentem indigere confessione generali propter confessiones irritas praecedentes, et tamen persona sit talis ut possit statim examinari et audiri de tota vita, quia non est spes quod, sibi relicta, melius examen faciat quam illud quod, iuvante confessario, ibi facere poterit ». Cfr. Lugo, d. 16, n. 593; d. 22, n. 20.

539. — De complenda confessione. — 1. Qui, oblitus peccati gravis quod nullatenus accusavit, idem postea recordatur, istud in *proxime sequenti* confessione cum aliis

accusare debebit. Interim autem ad s. mensam accedere poterit, nec ideo novam confessionem citius faciendam habet.

2. Sed qui in examinanda conscientia mediocrem diligentiam adhibuit, de anteacta vita nullatenus recogitare debet. Immo si quid occurrat quod non esse in confessione explicatum *mere videatur*, potest agere ac si res accusata fuerit, ex praesumptione integre factae confessionis.

3. Qui statum conscientiae, prout moraliter poterat secundum supradicta, confuse manifestaverit, non debet postea magis distincte accusare peccata quorum numerum et speciem recordetur, quia in illa confusa narratione peccata ista a confessario sufficienter intellecta sunt. Cfr. Reuter, 4, 313. Quare nulla est obligatio ut theologus repetat confessiones quas rudis iuvenis secundum anteriorem suam capacitatem fecerit.

Quocirca etiam prudens confessarius paenitentem qui, post multa peccata, vix ausus sit alteri animum suum aperire ita ut sacrilegio faciendo exponatur, securum reddere poterit nihil iam alteri declarandum esse, cum ipse suis interrogationibus ita completam procuraverit confessionem quae nullo supplemento opus habeat. Hoc esse moraliter certum. Necessitatem si qua videatur oriri, non fore veram sed ex paenitentis ignorantia putatam.

540. — Invalida autem fuerit confessio et per se sacrilega, quae ex mortaliter culpanda ignorantia vel neglegentia non fuerit integra.

Si *levis* fuerit neglegentia, vel non ut mortalis apprehensa, valida erit, saltem ob bonam fidem, confessio, suo tempore tamen meliore examine perficienda. Cfr. Suar., d. 23, s. 4. Immo si vere levis neglegentia fuerit, etiam tunc sufficere videtur ut accusentur peccata quae in memoriam recurrant.

541. — 1. Peccata **dubie** commissa non sunt necessario accusanda, quia de his non habetur conscientia. Suadenda tamen erit eorum accusatio iis quibus sic maior conscientiae quies comparabitur.

2. Peccata **certo commissa** sed *dubie gravia*, per se quidem certam accusationis obligationem non pariunt.

Practice ex *praesumptione* dirigendus erit paenitens *laxus* ut ea accuset, *timoratus* vero ut se obligatione immunem existimet.

3. Peccata certo *gravia* et *probabiliter* accusata (et directe remissa), iterum clavibus subici non debent, cum practice nulla dicenda sit obligatio cui probabiliter satisfeceris. Si vero ea aestimari nequeant probabiliter accusata et directe remissa, urgenda est obligatio accusationis, cum haec moraliter certa manserit.

Plures qui haec prudenter aestimare nesciunt *practica* necessitate adiguntur sua dubia proponendi, exceptis scrupulosis quibus saepe prohibenda est accusatio rerum quae non sint certissimae sicut $2 \times 2 = 4$.

542. — De integritate formali. — Confessio integra non est huic sacramento essentialis, sed est *divinitus praecepta*. Quod praeceptum positivum admittit suas exceptiones, hac saltem ratione ut in aliam subsequentem confessionem differri possit accusatio quae in praesenti fieri nequit completa, aut quae nimis onerosa foret.

Intégritas itaque formalis sufficit :

1. In iis qui *physica* impotentia laborant confitendi integre vel simpliciter vel per media ordinaria.

Tali impedimento excusantur *muti*, nisi confiteantur apud sacerdotem quo cum signis loqui possint: qua occasione per se uti debent; — *surdi* vel *surdastri* quorum accusatio prudenter, attenta lege sigilli compleri nequit interrogationibus confessarii in decursu confessionis: sed ab initio in locum magis secretum per se adducendi sunt; — *ignari idiomatis*, qui aliquam necessitatem habeant confitendi; — *moribundi*, qui usu linguae destituuntur.

Ac notes, ex probabili sententia, inter media extraordinaria, quibus nemo uti cogitur, reponi *scriptionem*, *interpretem*. Et si quis per interpretem confiteatur, satis est ut unum veniale declaret. Modus tamen est obtinendi accusationem completam sine medio extraordinario, si, qui linguam novit, ad alteram partem conversus, recitet praecepta singula et paenitens signo prius definito indicet se peccasse et quotiens (v. g. nutu capitis, aut manum stringendo).

2. Qui *moralis impotentia* ab integritate materiali impediuntur, i. e. quando vel Confessario vel paenitenti

immineat periculum vitae quod confessionem materialiter integram non patitur.

Casus sunt: *infirmi* qui, uno vel altero peccato dicto, deficiat vel in periculo deficiendi versetur; — *infirmi* qui, volens confiteri dum ei viaticum fertur, deprehendatur multas invalidas confessiones fecisse, si gravitas morbi dilationem absolutionis non patiatur; — *sacerdotis* qui, in periculo constitutus, videatur moriturus ante quam paenitens absolvatur; — *tempore pestis*, si confessarius, ne inficiatur, incompletam tantum confessionem rogat; — *imminente conflictu vel clade multorum*, v. g. in naufragio. Tunc satis est ut, conversus ad milites vel mox perituros, confessarius ab ipsis postulet signum aliquod externum paenitentiae, v. g. pectus tundendo, vel manum attollendo, et dein ipsos absolutione communi absolvat: *Ego vos absolvo ab omnibus censuris et peccatis*, nisi tempus suppetat completam formam collective pronuntiandi. Praestat tamen, si fieri potest, singulos etiam incomplete audire.

3. Qui ex confessione materialiter integra, grave *damnum* vel sibi, vel confessario, vel alii timendum habent: divinum sed positivum praeceptum de confessione cum tanto incommodo non obligat.

Incommodum intellegas non per se cum confessione talis peccati conexum, ut foret confusio; rubor, reprehensio confessarii, sed confessioni extrinsecum.

Exempla sint: Fundatus timor violationis *sigilli confessionis* si v. g. Confessarius monitus pergat altius loqui, ita ut per interrogationes genus peccatorum astantibus revelaturus videatur; — periculum *ruinae spiritualis*: consentiendi in pravam delectationem ob examinata peccata carnis; periculum fundatum ne confessarius ex auditis peccatis excitetur ad pravam sollicitationem. Sed pericula confessarii non sunt facile fingenda. Quare potius ad confessarium spectat paenitentem cohibere ne certa argumenta diutius volvat; — grave periculum *famae*, si ex peculiaribus (non communibus) adiunctis, v. g. urgente necessitate communicandi vel celebrandi, proluxa confessio quasi certum argumentum foret plurium peccatorum: — periculum vel grave damnum *vitalis* aut *temporalis boni*, v. g. ex gravi infirmi defatigatione. timendum: d'Ann. III, 305 (33); — periculum violandi sigillum in accusando peccato, si umquam casus fuerit. Namque ut suum peccatum accuset, satis est ut. specie peccati manifestata, addat se praeterea reum esse sacrilegii in administratione sacramenti. V. g. qui indebite a restitutione excu-

savit, dicat: graviter peccavi contra iustitiam et in fungendo munere confessarii. (Aliud exemplum cfr. Ball.-Palm. V, 252).

4. *Ob moralem impotentiam latius intellectam*, excusantur ab integritate materiali, qui habeant casum reservatum a quo confessarius *directe* absolvere nequeat; scrupulosus de praeteritis confessionibus vel culpis; qui ante finitam confessionem ab impatiente confessario absolvatur.

N. B. 1. Ut quis incomplete confiteatur, quaedam *necessitas* confitendi adesse debet: *ex praecepto* annuae confessionis vel communionis, si paenitens alia gravia habeat vel dubitet de sua contritione perfecta, — *ex necessitate communicandi vel celebrandi*, ad vitandum scandalum vel notam; — *ex diuturniore sacramentorum carentia*; — *ex magna utilitate* spirituali quam sacramenta afferant: v. g. ne paenitens indulgentiis privetur; — *ex incommodo* manendi *in statu peccati* etiam per unum diem (S. Alph. 6, 490).

2. Si damnum vel incommodum pendet ex *persona confessarii*, requiritur ut copia desit alterius sacerdotis, v. g. ob distantiam, ex variis adiunctis aestimandam [d'Ann. III, 305 (36)].

3. Qui, mortalium culparum conscius, integre confiteri nequit, debet prius, in secreta confessione, materiam necessariam exponere, i. e. quae sub praeceptum cadat, non autem inter gravia, graviora eligere cogitur, cum lege confessionis aequaliter afficiantur.

543. — Quid si peccatum accusari nequeat sine infamiatione penes confessarium sive complicitis sive alterius personae?

Cum infamatio penes unum virum discretum per se non sit gravis, et peccans complici peccati confessionem tacite permiserit, confessio integre facienda videtur: iusta causa adest permittendi hoc leve detrimentum. Ac sola consolatio confitendi apud confessarium quem quis veneratur, sufficit tunc ut alius quaeri non debeat. In casu extraordinariae infamiae, si causa omnino specialis sit cur revelatio peccati, tali facia, sit valde odiosa, tunc cum altera probabili sententia respondebimus, praeceptum

naturale non diffamandi positivo integrae confessionis praevalere: Namque duplex est sententia probabilis: altera iubet, altera vetat hanc revelationem, nisi tamen necessaria sit ad directionem spiritualem. Saepe autem paenitentes complicem sine scrupulo detegunt.

544. — De materia sufficiente. Paenitens materiam certo sufficientem absolutioni per se afferre debet. Tale est peccatum *iam directe absolutum*, cum in hoc foro nihil obstat quin eadem causa bis iudicetur, ac nova absolutio semper paenitenti prosit. — Tale non est peccatum *dubium*. Quare addat tunc paenitens accusationem generalem peccatorum vitae anterioris. Quamvis formula generalis: accuso peccata totius vitae, addita ad praesentem accusationem, sufficiat, satius tamen est, quo certior sit attritio, speciem quandam indicare. Hanc confessarius utiliter suggeret paenitenti pro huius condicione vel notitia quam de eo habet, ne paenitens haereat dubius. — Videtur quoque sufficere accusatio simpliciter generalis totius vitae, nullo indicato peccato. Hoc tamen ab usibus receptis alienum est. Quare, extra casum necessitatis, melius est ut confessarius distinctam quampiam accusationem exigat, ad dandam absolutionem. — *Imperfectiones etiam positivae*, si tales existant, non sunt secundum se materia sufficiens. Non ideo tamen prohibebimus paenitentes pios ne eas declarent, tum propter mixta saepissime venialia, tum propter pleniorum sui manifestationem.

545. — IV. De reliquis Confessionibus dotibus.

1. Propter usum Ecclesiae, quem plures, saltem ante Codicem, censebant graviter obligare, confessio sit vocalis, nisi iusta causa subsit v. g. difficultatis aliter confitendi ac scripto vel nutu aut alio signo. Verum obligatio ista silentio in Codice premitur, et iam satis vocalis est confessio si paenitens, postquam scriptam confessionem tradiderit legendam, addat voce: haec omnia accuso.

2. Ut sit *secretius* est paenitentis, ita ut in ipso mortis articulo paenitens contentus esse possit accusando veniali peccato, si mortalia secreto confiteri nequeat.

3. Sit quoque *vera*. Non omne tamen *mendacium in confessione* commissum grave reputatur peccatum, quo

confessio evadat sacrilega. Sed *grave* foret in materia substantiali et necessaria, ut si neges peccatum mortale accusandum, vel ita demisse dicas ut non audiaris. Grave quoque fuerit decipere confessarium in re notabili, quando confessarius, ut iudex vel medicus, de peccatis praeteritis vel de peccati consuetudine aut tempore aliquid tamquam necessarium ad praesentem confessionem interrogat.

Per se quidem reprehendi, saltem graviter, nequit qui consulto peccata *recentia* et *antiqua* miscet in confessione generali. Qui vero positive declaret ad praeteritas confessiones pertinere materiam recentem eamque gravem, nobis videtur gravis deceptionis auctor ac proin graviter sacrilegus. Est tamen qui casum mentientis de *tempore* benignius iudicet, quando non refert ad cognoscendam consuetudinem vel relapsum.

N. B. Iam tempore S. Thomae, Suppl. 3 p. q. 9 art. 4 1 obi. sedecim confessionis dotes his versibus reddebantur:

« Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda et discreta, libens, verecunda,
Integra, secreta, et lacrymabilis, accelerata,
Fortis et accusans, et sit parere parata ».

546. — V. De iteranda confessione. 1. *De repetitione necessaria*. Non sola confessio **invalide facta repetenda** est quod ad peccata gravia non directe vi clavium remissa; immo repetenda sunt, in altera confessione, **peccata frustra accusata**, quia confessarius ea non audierit vel eadem directe absolvere non potuerit.

Invalida et sacrilega fuerit confessio mala fide facta confessario semi-somno aut ignaro, vel ab eo qui, faciendo confessionem, dissimulaverit consulto censuram quae licitam sacramenti receptionem impediabat. Huius modi confessio est **repetenda tota**.

Invalida erit *ex parte confessarii*, absolutio data sine iurisdictione, vel cum formula substantialiter vitiata, vel a sacerdote qui nihil intellexit. Qui tamen satis conicere possit paenitentem nullius gravis culpa esse reum, nulla distincti peccati cognitione opus habet ut eum valide **absolvat**.

Valet quidem absolutio sed *ex parte repetenda* est confessio quae, sine culpa paenitentis, non fuit, ob surditatem, somnum, distractionem percepta tota, ita ut quaedam mortalia non fuerint intellecta.

Si paenitens morali certitudine noverit quatenus fuerint, haec sola et omnia dein repetenda esse constat. Si autem nesciat quatenus sint, *brevis* confessio repetenda erit; *longa*, secundum Tamb. quem plures probant non est repetenda tum quia, si multa accusata sint et pauca non intellecta, singula probabiliter accusata dici possint, tum (quae melior ratio esse videtur) ex quadam aequitate, ne grave onus omnia accusandi paenitens bis ferre debeat. Satis tunc erit confiteri, quaedam peccata non fuisse intellecta a confessario: eodem modo accusaveris peccata quae genere tantum tibi fuerint nota. In praesenti autem casu, genere tantum cognoscuntur peccata iterum accusanda. Si tamen inter paucas species haereas, hae indicari debent. Lugo, d. 16, n. 610.

Verum paenitens qui claram accusationem protulit, eandem perceptam esse praesumi potest ita ut de ista re non debeat esse sollicitus, nisi moraliter sibi constet rem fugisse confessarium. Neque eo quod confessarius in iudicio suo erraverit, leve existimans quod grave fuerit, ideo ipsi onus novae accusationis imponitur. Si tamen de conexa obligatione denunciandi vel restituendi, sententia confessarii ipsi graviter suspecta fuerit erroris, tunc prudentia postulabit ut a viro perito consilium petat, praesertim si confessarius non sit praestanti doctrina.

547. — Quaeseres quamnam *accusationis memoriam* confessarius momento absolutionis gerere debeat?

Consentiunt omnes non esse necesse ut accusata peccata distincte recordetur, sed confusam notitiam vel servatam vel tunc resumptam sufficere. Cfr. Lugo, d. 16, n. 639; S. Alph. l. 6, n. 502; d'Ann. III, 327 (10). Et quia de singulis peccatis cum declarabantur iudicare potuit, nihil plus exigendum videtur nisi ut confessarius noverit absolutionem dandam esse, conexam obligationem, si qua sit imponendam esse, et talem modum paenitentiae esse opportunum.

Immo, etsi plures : S. Alph. et d'Ann. l. c. contradicant, si quis sacerdoti ut amico peccata sua distincta narraverit ac dein eidem confiteatur, Lugo, d, 16 n. 638, ipsum usum receptum appellans, sufficere existimat confusam accusationem quam paenitens referat ad memoriam quam confessarius habuit de illis peccatis prius distincte auditis. Id certo usu venire poterit si sacerdos, dum narrationem audiebat, de probabili confessione iam aliquo modo cogitavit. Nam tunc narratio dedit recipienti indicialem notitiam.

548. — De modo iterandi confessionem invalidam.

1. Ex integro *apud alium confessarium* repetenda est accusatio priori frustra facta. Id est manifestum. — 2. Apud eundem vero confessarium, ob rationem modo n. 547 explicatam, satis est paucis verbis memorare peccata antea illi cognita, dummodo confessarius confusam servaverit notitiam vel peccatorum, vel status ac tenoris vitae, vel recordetur paenitentiam a se datam. Cfr. S. Alph. l. 6, n. 502. Immo plures, quibus adhaeret Ball. Palm. V, n. 276, sufficere putant ut sacerdos « cognoscat se iudicium iam formasse et iudicasse absolvendum ». S. Alph. l. c. dub. 3, non admittit paenitentem sic absolvi posse a confessario qui saltem paenitentiae datae non meminerit. Valere tamen, etiam in hoc casu, videtur ratio quam ipse S. Doctor dat pro casibus prioribus : « Ratificatio praecedentis confessionis (quae fuit sacramentalis) dum paenitens deinde in generali se accusat de culpis confessis, coniuncta cum notitia antecederet habita a confessario, bene sufficere reputatur ».

Verum si invalida fuerit confessio, eo quod facta fuerit confessario nondum sacerdoti vel carenti iurisdictione, tunc necesse est ut confessarius saltem confusam memoriam retinuerit distincte factae accusationis, ut haec, saltem per confusam recordationem, eundem dirigere possit ad iudicium vere sacramentale nunc primum efficiendum. Igitur tali confessario qui nullam praeteritae confessionis memoriam servaverit, distincta accusatio facienda erit. Cfr. Suar. *Paen.* d. 22, s. 6, n. 6 ; Lugo, *Paen.* d. 16, n. 641. Ball. Palm. V, n. 275.

Legitimae vero confessiones quae bona fide post in-

validam confessionem factae sint, nullatenus, ut liquet, repetendae sunt.

Observes demum, cum in dubio standum sit pro valore actus, non esse repetendam confessionem nisi *moraliter constet*, priorem fuisse invalidam. Atque, ob rei difficultatem, plerumque inquietandi non sunt qui se rite confessos fuisse bona fide arbitrantur.

549. — De modo supplendi confessionem incompletam.

1. Constat sufficere ut suppleantur omissa. Quare si omissa fuerit circumstantia speciem mutans, peccatum quam circumstabat non est repetendum, si malitia specifica, sine istius peccati mentione, declarari potest. Quare qui voto ligatus peccaverit contra sextum praeceptum, defectum supplere poterit accusando vel sacrilegium personale, vel gravem cuiusdam voti violationem; qui vero nuptam violenter cognoverit, circumstantiam violentiae separatim accusare non poterit, cum haec ipso iure violato specificetur.

Qui mere in genere accusavit peccatum, speciem quam postea recordatus fuerit accusare debebit; nihil autem supplendum est ab eo qui paucas species inter quas dubius haerebat indicavit. In posteriore enim casu species vera indicata fuit ut dubia, ac directe absoluta; contra, in priore casu.

Nec consuetudinarius qui peccata sua confuse ut poterat accusavit, postea distinctius accusare debet species quae in confusa narratione a confessario satis intellegi potuerunt.

Si, quod non est praesumendum, constet, a rudi persona, cuius vita satis uniformis fuit, ita confessiones factas fuisse ut quaedam species perceptae non fuerint, prudens confessarius ex praesenti unius mensis, vel semestris aut anni confessione, facile colliget quid paenitens per reliquam vitam egerit.

550. — De confessione generali prudenter consulenda.

Confessio generalis, seu repetitio omnium vel plurium confessionum, *utilis est et commendanda*: a) Cum allatura videtur maiorem pacem et quietem paenitenti non scrupuloso, cui grave dubium inciderit de valore confessionum praeteritarum; b) Ut praeterita perfectius expientur;

ut, ex perfectiore sui cognitione, maior fervor concipiatur, ut, ante actus maioris momenti in quibus ingens gratiarum effusio merito speratur vel magis necessaria est, homo se melius disponat et gratiae recipiendae aptet.

Quare in principalibus vitae periodis, ante primam communionem, ante status assumptionem, in morbo periculoso, generalis confessio totius vitae prudenter suadet: quod consilium ipsa Codicis auctoritate pro ingredientibus religionem firmatur.

Quo maior fructus colligatur, fiat quasi ultima futura sit: quod in puncto mortis, magno erit solatio. Verum confessio totius vitae non videtur saepius repetenda.

Sed praestat post stata intervalla, v. g. post singulos annos, confessionem generalem ab ultima generali instituere.

Aditus novi confessarii nulla causam praebet iterandi accuratam totius vitae confessionem. Quantum iuverit spiritualem directionem, notae quaedam principales utiliter indicari possunt.

Damnosa autem fuerit confessio generalis quae paenitenti, ad anxietatem propenso, causa foret perturbationis aut scrupulorum, vel tentato, ex refricatis factis praeteritis, passiones alerent.

Rogatus consilium, confessarius sciscitetur cur paenitens generalem confessionem instituere velit. Propositum dein declinabit vel admittet. Si devotionis causa instituat, statim moneat paenitentem ipsum nulla necessitate teneri omnia declarandi.

551. — 1. De modo instituendi confessionem *generalem*, cfr. dicta supra, n. 493. Plures, post Gobat tr. 6, n. 498 exscribentem Stoz, suadent ut is qui vitam duxit tenoris satis uniformis tria tempora consideret: unum diem feriale (vel hebdomadam) quid in eo fecerit; — unum similiter diem festum; — tempora extraordinaria itinerum, negotiorum, nuptiarum, conviviorum, occasionum. — Saepe proderit vitam in pauca stadia dividere, et qualis in singulis fuerit explicare, notando si quid extraordinarium praeterea occurrat. Cfr. Lehmke., II, 442.

Ut brevior sit, fiat ordinata secundum praecepta et

officia; ut solatium complete factae confessionis percipiat, paenitens quibusdam notis scriptis memoriam iuvet.

2. In minus extensa accusatione, paenitens « consideret cogitationes, verba, opera, in ordine ad Deum, proximum, seipsum ». Lehm. II, 449.

3. Ab *aegrotis* minus accuratum quam a sanis examen faciendum est; immo quandoque, ob capitis debilitatem, ab omni praeparatione examinis levandi sunt.

4. *Timoratis* ultro occurret gravius peccatum si quod commissum sit. Quare nulla habent, si frequenter confitentur, strictam obligationem examinis proprie dicti. Ut tamen conscientiam pie discutiant et habituales propensiones significant, hortandi sunt. Nec per se tolerandum est ut habitualiter, omissa omni accusatione praesentis vitae, mere accusent praeteritas culpas contra aliquam virtutem. Gén. II, 262 venialiter peccare censet confessarium qui id fieri sinat, cum paenitentes sacramento perfunctorie suscipiendo assuefaciat.

552. — De absolvendo moribundo. 1. Moribundus usu sensuum pollens, secundum suam dispositionem tractandus est. Si fuerit *acatholicus* qui de errore suae sectae prudenter moneri nequeat, excitetur ad eliciendum actum contritionis perfectae; dein se peccatorem coram Deo et sacerdote declaret, et, concepto dolore, etiam declaret sibi gratum esse ut sacerdos, quantum possit, ipsum iuvet. Quo facto, absolvatur sub condicione. Actus isti quos paenitens absolute facit meliores et utiliores censentur voluntate condicionata sic expressa: « si id necessarium scirem, vellem confiteri et absolvi ». Lehm. II, 651. Magis certo tamen *acatholicus* contritione perfecta atque extrema unctione iuvabitur.

2. Moribundus sensibus destitutus, si alii testari possint expressam ab ipso voluntatem absolutionis, *absolute* absolvi potest, quamvis addi quoque possit condicio: si capax es. Ipse enim quasi per interpretes confessus censetur. Ex hodierno usu, omnes reliqui catholici sub condicione *absolvi debent*. Atque etiam ii qui sacramenta respuerunt, vel *acatholici* baptizati, sub condictione absolvi possunt.

Aetate Suarez, Lugonis, etc. negabant, deficiente accusatione, huiusmodi absolutionem, ei datam qui nullam confessionem fecerit, valere aut conferri posse. Hodiernum usum varie explicant: Saepe adesse signum non perceptum confessionis; — confessionem non esse in isto casu impotentiae, de necessitate sacramenti: in his autem rebus extremis, minor probabilitas sufficit ad sacramentum licite administrandum.

§ 4. - DE SATISFACTIONE SEU, PAENITENTIA SACRAMENTALI.

553. — Attenta hodierna consuetudine imponendi modicas satisfactiones (nam quae hodie graves reputantur, potius in se leves dicendae sunt), finis *principalis* paenitentiae sacramentalis non est iam liberatio ab omni poena temporali quae propter peccata remissa maneat debita; paenitentia tamen imponenda est, tum ut *integritati* sacramenti consulatur, tum ut paenitenti necessitas paenitentiae laboriosae inculcetur, tum ne quasi nihil despiciat graves culpas quas commiserit. Atque omnis acceptatio paenitentiae est bonus actus humilitatis.

Quocirca, quod nunc certum est, danda est paenitentia, etiam si occasio habetur indulgentiae plenariae lucrandae: haec tamen, sicut physica vel moralis infirmitas paenitentis vel spiritualis eius utilitas, ut ad frequentiore usum sacramentorum alliciatur, iusta causa esse potest minuendi paenitentiam.

Nec grave censent, nullam paenitentiam imponere ei qui leviter tantum peccaverit.

554. — Substantialis obligatio paenitentis. Accedens ad confitendam *culpam mortalem*, sub mortali debet animo paratus esse acceptare et exsequi paenitentiam quae ei rationabiliter imponetur:

Ac si gravis imposita sit propter graves culpas, mortaliter peccarit paenitens qui eam non impleat.

Nec in eius potestate est opus etiam melius, in locum rei iniunctae surrogare, cum opus substitutum nequeat ad iudicium sacramentale pertinere:

Qui vero imposita paenitentia tamquam duriore vel

difficiliore non fuerit contentus, ius habet vel redeundi ad eundem confessarium ut is suam sententiam temperet aut perficiat, vel adeundi alium confessarium, qui, breviter cognita causa, saltem ex paenitentia quam prior imposuerit, paenitentiam commutare potest. Si idem confessarius aditur, sola nova paenitentia debita manet, quia prior sententia virtualiter sublata fuit; optio, contra, datur paenitenti implendi alterutram paenitentiam quam duo confessarii successive propter eandem accusationem dederint. Neuter enim alterius sententiam abrogare potuit, cum in isto sacramento omnes iudices sint, et, qua tales, aequali loco habendi sint. Paenitens autem pro eadem peccatorum accusatione bis satisfacere non debet.

Qui impositae paenitentiae perfecte est oblitus, omni obligatione levatur.

Si tamen confessarius commode iterum adiri potest, et prudenter memor putetur paenitentiae a se impositae, iterum adeundus videtur ut memoriam paenitentiae renovet.

555. — *Circumstantiae executionis.* 1. Satisfacit substantialiter obligationi suae qui paenitentiam implet in *statu peccati mortalis*; nec constat id esse veniale peccatum, praesertim cum plures censeant fructum istius paenitentiae obtineri post recuperatum gratiae statum.

2. Si confessarius expresse vel tacite tempus determinaverit, notabilis dilatio mortalis fuerit, quando gravis est ipsa paenitentiae obligatio.

Sic non potest ultra hebdomadam differri ieiunium vel abstinentia singulis hebdomadis praecepta; ac dilatio gravis censetur, praesertim cum ipsam formam seu figuram paenitentiae mutet. Non ideo tamen, tempore elapso, cessat paenitentiae obligatio, nisi diversa appareat mens confessarii. Sic qui hebdomadarii ieiunium praeceperit, non censetur velle ut per continuam seriem dierum ieiunium observetur. Sed obligatus ad ieiunandum feria VI, non peccavit graviter si ieiunium una die differat; vel si tantum ad sex aut octo dies, menstruum, sibi impositam, communionem differat.

Nulla autem est obligatio paenitentiam, sine die datam, implendi quam primum, vel ante proximam confes-

sionem aut communionem, dummodo periculum oblivionis vitetur.

3. Nec **expressa** requiritur intentio satis faciendi, dummodo opus fiat.

4. **Modus** is per se observari potest ac debet qui praestituitur eidem operi quod ab Ecclesia praeceptum sit. Sic *ieiunium* admittet caenulam et cibos ieiunii die in regione parmissos; recitatio iniuncti psalmi, cum socio fieri poterit.

Paenitentia per ipsum paenitentem implenda est, nisi confessarius plus permiserit (Cfr. prop. 15am ab Alex VII reprobata); Ac possit confessarius interdum, cum fructu aedificationis, peccatori levem paenitentiam imponere, et sibi suscipere pro paenitente maiorem, facta paenitenti rei declaratione. Is tunc in vicariam satisfactionem *consentiendo*, efficit ut opus a confessario praestitum pars sit paenitentiae sacramentalis.

556. — Mortale non est sed **veniale**, negligere paenitentiam pro veniali culpa impositam; aut paenitentiam *levem*, iniunctam etiam propter culpas graves.

§ 5. — DE ACCIDENTALI OBLIGATIONE DENUNTIANDI.

557. — « Ad normam constitutionum apostolicarum et nominatim C. Benedicti XIV *Sacramentum paenitentiae* 1 iun. 1741, debet paenitens reum delicti sollicitationis in confessione, intra mensem denuntiare loci Ordinario vel S. C. S. Officii; et confessarius debet, graviter onerata eius conscientia, de hoc onere paenitentem monere » (c. 904).

Praeter deferendi quosdam reos obligationem quae ex iure naturae manare potest, memoranda est hoc loco peculiaris obligatio iuris positivi, interpretanda ex monumentis iuris anterioris, cuius hanc brevem summam tradere debemus.

Praeter C. Ben. XIV consulenda quoque est C. anterior Greg. XV, 30 aug. 1622, *Universi*, quam Ben. XV in suam Constitutionem fere retulit, non tamen suppressit. Atque in C. *Etsi Pastoralis*, 26 maii

1842, § 9, n. 5, Ben. XIV declaravit legibus istis latinos et graecos aequae teneri. Ad Constitutiones istas varia accesserunt responsa S. Officii maxime 16 responsa 11 feb. 1661, et instructio ad episcopos, 9 feb. 1867. Decreto Alex. VII, 24 sept. 1667, duae propositiones huc attinentes n. 6. 7. proscriptae sunt: quod decretum quoque a Ben. XIV confirmatum est.

I. — *Crimen denuntiandum.*

Reus denuntiandus est *sacerdos* qua confessarius, non qua paenitens, etiam in iurisdictione carens; non vero clericus inferior aut laicus; nec, ut veri simile est, episcopus quia inquisitoribus non subiacet.

Reus iste debet *sollicitasse*; sed non excusatur *mutua sollicitatione* quam fecerit paenitens, immo quam paenitens inchoaverit. Merus tamen consensus, exteriori signo datus, non videtur sollicitatio, quamvis plerique severius respondeant. Conf. S. Alph. VI. 681; Bucceroni, Opusc. in C. *Sacramentum Paen.* n. 29: quod Palm. V, 727 nota, improbare non audet. Mutua autem sollicitatio habetur si ambo agunt quae vetantur, etiamsi alter faciat invitatus.

559. — **Sollicitatio** fieri potest verbis, signis, nutibus, tactu (in corpus proprium aut alienum), ipsa scriptura aut tunc aut postea legenda. Verba quae sollicitationem non clare continent, ex adiunctis vel subsequenti eventu aestimanda erunt. Ita verba in laudem pulchritudinis, vel haec dicta: veniam in domum tuam, promitte mihi te facturum quod voluero » sunt iam in se satis suspecta, Haec alia vero: « Expecta me tali loco; negotium tecum tractandum habeo » iudicabuntur inchoata sollicitatio, si in isto congressu nullum serium negotium agendum demonstraretur, et invitans sollicitaverit.

Nec refert (modo alia requisita adsint), distinguere utrum paenitens immediate an mediate sollicitatus fuerit, an opera paenitentis altera persona, an sit ad peccandum secum an cum altero.

Oportet tamen ut de pravo confessarii affectu moralis certitudo habeatur.

560. — **Sollicitatio**, quamvis nondum in se debeat ap-

parere grave peccatum externum, dirigi tamen debet (ut casus habeatur) ad peccatum grave, externum, contra sextum decalogi praeceptum.

Peccatum istud potest consistere in actionibus; in tractatibus, in sermonibus. Tractatus sunt hic consilia, deliberationes, pactiones (*delle trattative, des machinations*) de re turpi tunc vel postea facienda: sive ea a solo confessario vel ab ambobus proponantur.

Denuntiandus itaque est qui miscet de praesenti (in requisitis adiunctis), etiam provocatus, turpes sermones, seu verba graviter illicita et castitati contraria.

561. — *Adiuncta requisita.* — *Positiva* tamen denuntiandi obligatione non omnis sollicitatio attingitur, sed ea sola quae facta sit « *in confessione* » (c. 904). Haec verba tamen amplam ex confirmatis constitutionibus significationem receperunt. Itaque denuntiandus est qui supra descriptam sollicitationem fecerit vel inchoaverit:

1. *In actu sacramentalis confessionis*, nec refert sacramentum dein interruptum esse vel mansisse incompletum.

2. *Ante vel post confessionem*, sed, in utroque casu, *immediate*. Si aliud vere medium intercesserit, casus non habetur. *Vera* hic supponitur confessio.

Quid si paenitens dum *petit* confessionem vel vult confiteri, sollicitatur? Si petitio formalis vel virtualis fit dum paenitens est in actu et statu confessionis: v. g. confessarius sedet, paenitens non mere est inter circumstantes eius confessionale, sed iam est ad eius pedes genuflexus, tunc habetur virtualiter inchoata confessio, et sacerdos est denuntiandus. Quod multo magis constat, si confessarius sic petenti confessionem annuit, quamvis, propter ipsam sollicitationem, paenitens subinde iam confiteri nolit. Si nondum est in statu et actu confessionis, non videtur vi huius clausulae deferendus.

3. *Occasione confessionis*, seu quando confessio est causa per accidens sollicitandi personam confitentem. Casus proprie habetur quando confessarius paenitenti quem vult sollicitare schedam tradit ab ipso postea legendam, et quae sollicitationem contineat.

Clausula tamen extenditur ad casum quem modo sol-

vimus paenitentis qui in statu confitentis sollicitatur, dum in eo erat ut accusationem inciperet.

Praeterquam res est difficillimi usus et probationis, non constat deferendum esse confessarium qui notitia abutitur hausta in confessione, v. g. fragilitate paenitentis ad eum sollicitandum. *Occasio* enim est minus stricte *confessio* quam *notitia* habita ex confessione. Cfr. Palm., nota ad V, 718.

N. B. Non autem est, ex lege positiva, denuntiandus qui confitenti famulo tradit schedam ferendam alii personae non paenitenti quam confessarius sollicitet, si ipse famulus nullo modo complex est, Tunc enim paenitens nullo pacto sollicitatur.

4. *Praetextu confessionis*, etiam confessione non secuta. Praetexere confessionem est sollicitationi colorem dare confessionis. Praetexere autem debet *confessarius*, atque hoc maxime fecerit qui, prava intentione ductus, colloquia turpia in ipsa confessione ineat quasi haec completae accusationi sint utilia vel necessaria.

Non habetur casus si paenitens praetexat confessionem ut confessarium sollicitet, vel, ut existimat S. Alph. VI. 679, si ambo ex condicto id faciant ut alios fallant. Postrema tamen exceptio difficilis est et tantum propter extrinsecam probabilitatem admitti posse videtur.

Eodem tamen loco, S. Alph. deferendum dicit confessarium ex cuius consilio mulier se fingit aegrotam ut advocet confessarium quocum peccet. Utrique solutio repugnat Ballerini, V, 719-20.

Praetextu vero confessionis sollicitare perhibetur confessarius qui, ultro vel rogatus, domum personae aegrotae adit, ubique, allegans confessionem excipiendam, astantes removet ut sollicitet; vel si puerum mittendum curet in cubiculum eumque, etiam sine confessionis proposito ingressum, sollicitat; vel si sacerdos, sive ficto sive vere, paenitentem invitet ad confitendum, ut eum sollicitet. Invitet, inquam, ad *confitendum*. Namque si praetextu confessionis personam invitet ut se conterat in ecclesiam ibique eam, extra sedem confessionalis, ac proin non iam praetexens confessionem sollicitet, casus deferendae sollicitationis non habetur, cum sola *invitatio* non ipsa sollicitatio praetextu confessionis facta sit.

Magis manifesto a denuncianda sollicitatione immunis est qui confessionem allegat ut licentiam obtineat alienam domum adeundi in qua peccaturus est cum complice.

5. *Cum simulatione* audiendi confessionem, facta sollicitatio, etiam extra confessionis occasionem ac proin etiam si ambo ob finem plane diversum se illuc contulerint, *in confessionali*, sive in alio loco ad audiendas confessiones destinato aut electo.

Confessionale est aedicula ista formae peculiaris in Ecclesia posita ad usum sacramenti paenitentiae. — *Locus destinatus* ad confessiones est, non tota sacristia. sed, v. g. ibi vel in locutorio positum genuflexorium cum sede ad audiendas confessiones. Talis, ex ipso resp. S. Off. in *Act. S. Sedis*, t. 9, p. 530, est locus quo monialium confessiones audiuntur. — *Locus electus* ad confessionem est alius quilibet locus, v. g. cubiculum infirmi, ubi saltem unus amborum sincere voluerit vel confiteri vel excipere confessionem. Si enim uterque locum ad confitendum eligere mere finxerint, locus dici nequit *electus* confessioni faciendae, nec simulatio confessionis fit in loco vere electo.

Simulatio autem in duobus prioribus locis habetur iam reipsa, si paenitens et confessarius se modo solito ibi sistunt, nisi ex cachinnis perspiciatur aliam rem agi; dum in tertio loco, studiose imitanda est externa confessionis ut simuletur confessio. Simulatio enim dicitur figura sine re. Testes actu praesentes non sunt necessarii. Satis est ut adesse possint.

II. — Denuntiandi obligatio.

562. — 1. **Obligatio denuntiandi tenet:** a) *Ipsam sollicitatam*; b) *Quemvis alterum*, etiam impuberem, modo compos rationis fuerit, qui sive ut testis immediatus sive ex fide dignis personis factam sollicitationem noverit. Eum tamen excipias cui ad consilium petendum res manifestata fuerit. Et qui mere rem audivit, non iam obligatur, si persona narrans suae obligationi satisfecit.

Nec longum temporis intervallum, nec defectus probationum, nec denuntiatio iam facta alterius casus, nec propria culpa sollicitati qui consenserit peccato, immo qui prior sollicitaverit, eum excusant a facienda denuntiatione. Sed proprium consensum manifestare non debet; nec, si tunc prodatur, est id in actibus referendum.

Excusatio tamen *gravis damni* timendi in vita, fama, bonis temporalibus, quamdiu duret periculum, ab hac lege *qua positiva* excusat. Damnum enim commune obligationem ex lege *naturali* augere potest. Suspenditur quoque obligatio in regionibus ubi sine gravi incommodo, ne per litteras quidem, adiri potest vel Ordinarius vel S. Officium.

Excusabitur pariter persona quae nec personaliter Ordinarium adire vel ei scribere potest, nisi confessarius, *quod per se non est consulendum*, propter periculum erroris et detractionis, pro ipsa rem agere voluerit.

Probabiliter denuntiandus non est Confessarius qui solo *metu gravi* ad actus turpes inductus fuerit, cum metus gravis a poenis ecclesiasticis reos excusare soleat. Cfr. S. Alph. VI. 687; d'Ann. III, 376 (8); nec, ut quidam putant, sacerdos de cuius emendatione prorsus constet. — Morte autem rei obligatio cessat, cessante plene fine legis.

2. Ipse confessarius sollicitans se indicare non debet. Quod si tamen ultro fecerit, et omnia sincere aperuerit, immunis erit a poena, etiamsi postea accusatus fuerit.

3. Denuntiatio facienda est *intra mensem* a cognita obligatione denuntiandi.

4. Facienda est denuntiatio vel S. Officio vel Ordinario loci in quo facta est sollicitatio, etiamsi confessarius fuerit alterius dioecesis aut religiosus exemptus. Superiores autem religiosi districte prohibentur se in hac causa intromittere (c. 501).

563. — Denuntiatio facienda est iudicialis, ac proin coram S. Officio vel Ordinario loci aut eorum delegato, cum interventu ecclesiastici viri qui personam notarii agat.

564. — Confessarius paenitentem de sua denuntiandi obligationem *monere* debet: graviter onerata eius conscientia (c. 904).

Confessarius omnis, non tamen ipse *sollicitans* (hoc nimis durum foret), hanc *monitionem* facere debet. Instante tamen morte, paenitens non est per hanc monitionem exponendus aeternae ruinae. — Si ex monitione facta, publica totius rei divulgatio timenda sit, locus esse videtur epikeiae. — Atque in tempus magis opportunum

differri potest monitio quae, nunc inutilis, postea efficax praevigilatur. Si autem paenitens non sit reversurus, confessarius eum saltem moneat de obligatione colloquendi de ea re cum altero confessario ob difficultatem adhuc evadendam, et obtemperandi confessario. Eadem ratione se gerere possit qui solvendo casui se imparem aestimavit. Sine tamen iuxta causa non licet confessario onus in alium derivare. — Nec monenda est persona quae, propter suam simplicitatem, sollicitationem non intellexit: eius enim scandalum vitandum est.

565. — Quaestiones. — Quid si confessarius iam convictus et punitus fuerit ob sollicitationem?

Si propter eandem numero sollicitationem, valebit quoque hic: Non bis in idem. — Si autem propter aliud numero delictum, procul dubio iterum referendus est.

Quid si ultro comparuit? Is deferendus est, ut in iudicio constet omnia ab ipso declarata esse. (S. Off. instr. 1867).

Quid in dubio?

a) Si verba sollicitationem significant, et de sola confessarii intentione dubitatur, finis verbis consentaneus fuisse praesumitur.

b) Si ipsum delictum vere dubium est, benigniores partes praeferri possunt. S. Alph. VI, 702.

c) Si de persona quae sollicitavit dubitatur, res indicanda est, si spes probabilis est fore ut index per suam diligentiam reum detegere possit. Sed qui inter duas personas dubius haeret, neutram indicare debet, ne famae innocentis noceat [d'Ann. III, 368 (19)].

566. — Absolvi non possunt, ne quidem ab ipso sollicitante, personae quae, istius obligationis consciae, delationem istam facere recusant. Atque ad executionem urgendam, praestabit interdum eas non absolvere prius quam obligationem impleverint.

Qui tamen gravi difficultate premitur comparendi personaliter coram iudice ordinario vel delegato, possit vel ad Ordinarium loci vel ad S. Officium litteras dare quibus, nondum designato reo vel specie facti, simpliciter declaret se denuntiatione facienda teneri, et postulet ut eam coram solo confessario perficere possit. Verum lit-

terae subscriptae esse debent: caecae seu anonymae omni valore destituuntur.

Confessarius tunc a curia episcopali, nisi eam iam habeat, obtinebit formulam quaestionum ponendarum, Responsa personae notabit, iis omissis quae huius complicitatem vel culpam manifestarent. Nomine demum subscripto relationem genuinam seu fidelem esse confirmare debebit.

Confessarius tamen per se non obligatur ad denuntiationem excipiendam. Quod si id facere renuat, persona quae Ordinarium difficile adeat, expectare potest occasionem confessarii qui ministerio isto fungi velit.

Denique, si nimia repugnantia retardetur, nec tanta videatur esse denuntiationis utilitas, potest confessarius, tacito nomine, difficultatem S. Paenitentiariae proponere atque ab ea impetrare pro paenitente dispensationem a nimis gravi onere subeundo.

III: — *Sanctiones poenales.*

567. — *Obligationis sanctio.* — Fidelis qui intra mensem *scienter* non perfecit denuntiationem c. 902 praescriptam, committit excommunicationem l. s. nemini reservatam, a qua tamen absolvi nequit nisi postquam obligationi suae satisfecit, vel se satisfacturum serio promiserit.

Qui vero scripserit Ordinario loci vel S. Officio, responsum etiam diutius expectare potest; si autem difficultatem denuntiationis aperuerit, silentium pro dispensatione ab obligatione interpretari legitime posse videtur (c. 2368, § 2).

568. — *Poenae contra sollicitantes gravissimae statuuntur* c. 2368, § 1, sed omnes sunt ferendae sententiae. Nec solet Ordinarius loci (ubi mos est ut ipse agat) vel S. Officium vix recepta denuntiatione, statim procedere. Primam vel alteram denuntiationem sequi solet monitio sive paterna sive iudicialis (1); post tertiam causa instruitur.

569. — *A falsis denuntiationibus protegendis* sunt confessarii innocentes. Quare qui per seipsum vel per alios

(1) Olim, sed non iam hodie, post alteram denuntiationem S. Officium iubebat ut episcopus sacerdotem observaret.

(utputa per confessarium) confessarium de sollicitationis crimine apud Superiores falso denunciaverit, ipso facto committit excommunicationem speciali modo Sedi Apostolicae reservatam, a qua nequit ullo in casu absolvi nisi falsam denuntiationem *formaliter* retractaverit, et damna, si qua inde secuta sint, pro viribus reparaverit, imposita insuper gravi ac *diuturna* paenitentia.

Ante Codicem crimen falsae denuntiationis erat, sine censura, *specialissime* S. Sedi reservatum. Reservatio ista existimabatur poenalis, ita ut ab ignorante non incurreretur.

Hodie, per se committitur censura specialiter tantum S. Sedi reservata. Simul tamen absolutioni condiciones imponuntur quae a sola S. Sede in peculiari casu dispensari poterunt: i. e. *retractatio formalis*, i. e. in forma iudiciali, seu coram iudice; *reparatio damnorum*, si qua secuta sint; — atque in hac re fere confirmatur ius naturae; — praeterea *gravis* et *diuturna* paenitentia imponenda. *Gravis* est paenitentia quae pro gravi culpa in sacramento datur; *diuturna* est, ex Cerato, *De censuris*, n. 61, quem sequitur Gén. II, 400, quae ad tres annos duret, ex Capello, *De censuris*, n. 103, est quae per sex menses observanda sit.

Ratio huiusmodi aestimationum nos fugit. Ac notionem istam relative pensandam esse arbitramur, attenta qualitate personae, delicti gravitate atque etiam actionis impositae frequentia. Breviore intervallo fit diuturna actio quae saepe facienda est, Sic diuturnam iudicamus paenitentiam, cotidiana coronae recitatio per *tres* menses; accessus hebdomadarius ad sacramenta per *sex* menses; accessus menstruus per *annum*; accessus quater in anno per *tres annos*; annua exercitia spiritualia per quinque vel sex annos.

Ignorantia, non tamen crassa, ab ista censura excusat.

Sed peccatum tunc ratione sui manebit reservatum, non tamen specialiter vel specialissime.

Delictum autem non censent committi nisi per denuntiationem *proprie iudicalem*, ita ut excommunicatio non afficiat personam quae calumniosam epistolam ad episcopum vel ad S. Officium miserit.

Ex communi DD. sententia non est in hac re facile fides adhi-

benda mulieribus, cum non raro vel propria imaginatione decipiantur, vel ex odio, invidia zelotypia, sacerdotes innocentes calumniantur. Igitur ante quam delatio facienda praecipiaur, bene considerandum est an forte persona accusans non sit indigna cui fides adhibeatur, si satis constet de malitia sacerdotis, maxime qui optima fama fruatur. Fieri tamen potest ut lupus pelle ovina dissimuletur; nec ad confessarium pertinet in personas inquirere.

CAPUT IV. — De extrinsecis adiunctis Confessionis excipiendae.

570. — I. De loco. — 1. *Proprius confessionum locus* est ecclesia vel oratorium saltem semi-publicum (c. 908).

Confessiones tamen virorum etiam in aedibus privatis excipi possunt (c. 910, § 2).

Fit interdum, etiam ut mulieribus, v. g. monialibus, alius locus, propter iustam causam, legitime sit designatus, v. g. sacristia aperta vel cubiculum oratorio contiguum. Stari potest definitioni Ordinarii. Casus ipso c. 909, § 1 indirecte praevидetur.

2. « Sedes confessionalis ad audiendas mulierum confessiones semper collocetur in loco patenti et conspicuo, et generatim in ecclesia vel oratorio publico aut semi-publico mulieribus destinato.

« Sedes confessionalis crate fixa ac tenuitur perforata inter paenitentem et confessarium sit instructa » (c. 909).

3. « Feminarum confessiones extra sedem confessionalem ne audiantur nisi ex causa infirmitatis aliave verae necessitatis, et adhibitis cautelis quas Ordinarius loci opportunas iudicaverit » (c. 910, § 1).

Consulendae itaque sunt ordinationes dioecesanae. Grave per se censent excipere mulierum confessiones extra sedem confessionalem seu sine crate interposita; eas audire in loco non patenti, per se non excedit veniale.

Ex resp. 24 nov. 1920 Pont. Comm. etiam virorum confessiones, quando in ecclesia vel oratorio publico excipiuntur, non sunt per se extra talem sedem audiendae. Eam tamen levem esse prohibitionem liquet.

571. — II. De Veste adhibenda. — Vestis per se usurpanda est *superpelliceum* et *stola violacea*. Rit. tamen subiungit: « prout tempus vel locorum fert consuetudo ». Die autem 20 aug. 1628 S. R. C. declaravit « episcopum cogere posse sacerdotes saeculares ut audiant confessiones cum cotta (superpelliceo) et stola, et regulares, cum stola tantum ».

Interrogata de toleranda consuetudine non adhibendi nisi stolam vel nisi superpelliceum, S. R. C. 23 mart. 1882 ad 3 respondit « servetur Rituale Romanum » (*Coll. auth.* n. 3542). Idem responsum datum est satis simili quaesito 7 iul. 1877 ad IV (*Coll. auth.* n. 3426). Die autem 31 aug. 1867 ad II respondit « Conveniens est ut in Ecclesia adhibeatur stola, iuxta S. R. C. decreta » (*Coll. auth.* n. 3658).

Huiusmodi ergo rubrica est directiva, non ideo tamen neglegenda.

572. — III. De tempore. — Omni die ac hora audiri possunt confessiones; cavendo tamen ne in tenebris excipiantur.

CAPUT V. — De Indulgentiis.

ART. I. — De indulgentiarum concessione.

573. — C. 911 definit indulgentiam « remissionem coram Deo poenae temporalis debitae pro peccatis, ad culpam quod attinet iam deletis, quam ecclesiastica auctoritas ex thesauro Ecclesiae concedit pro vivis per modum absolutionis, pro defunctis per modum suffragii ».

Itaque indulgentia dicit remissionem *coram Deo*, et non coram Ecclesia v. g. poenae ex sententia iudiciali debitae; — remissionem *poenae*, non ipsius culpae: si quando, in monumentis antiquioribus, sermo fit de condonandis *peccatis*, id commodam explicationem habet, quatenus nomine peccati non solus reatus culpae sed etiam reatus poenae designatur; — remissionem poenae *temporalis*, quia aeterna gratis, cum culpa gravi condonatur; — debitae pro peccatis quod *ad culpam* iam deletis: nulla enim poena in foro Dei remittitur manente culpa; — quam *ecclesiastica auctoritas*, vi missionis a Christo concreditae: « quorum remisistis peccata remittuntur

iis»; — ex *thesauro Ecclesiae*, i. e. ex satisfactionibus potissimum Christi, secundo, sanctorum, Ecclesiae conceditis; — pro *vivis*, per modum *absolutionis*, seu verae iurisdictionis, quae proin inviolatum titulum confert indulgentiam consequendi; pro defunctis, per modum *suffragii*, i. e. *deprecando*, oratione quidem efficacissima, legibus tamen orationis obnoxia.

Quatenus datur *absolvendo* vivos, et in plenam peccati extinctionem dirigatur, cum sacramento poenitentiae arte conectitur. Quomodo etiam historice vinculum istud confirmetur, vidimus n. 500 De *Poenitentia sacramentali*. Apte ergo hic caput de indulgentiis ponitur. Idem porro canon edicit ut omnes fideles indulgentias magnificent.

574. — Potestas Ecclesiae in schola dogmatica demonstratur. Nec licite autem, nec valide indulgentia conceditur *sine causa*, cum potestas data sit dispensandi, non dissipandi seu prodigandi; sed « quaecumque causa adsit quae in utilitatem Ecclesiae vergat et honorem Dei, sufficiens est ratio indulgentias elargiendi » (S. Th. 4 s. d. 20, q. 1 art. 3, q. 2). Nec requiritur stricte proportio inter opus et indulgentiam, cum opus sit *condicio* non vero *causa* remissionis. Atque tamen convenientia inter indulgentiam eiusque condiciones necessaria est, id est ea quae concessionem rationabilem efficiat. Quod non tantum ex operis difficultate, sed etiam ex fine intento et relatione operis ad illum finem metiendum est. Sic non parum in gloriam Dei cedunt publicae protestationes fidei in primum R. Pontificis, ita ut voluntarie praesentibus ingens indulgentia offerri possit.

575. — In Ecclesia indulgentias concedere potest « Papa principaliter, alii vero in quantum potestatem ab eo accipiunt vel ordinariam vel delegatam ». Ita iam S. Th. Qdlib. 2 art. 16, quia thesaurus Ecclesiae « est in dispensatione eius qui praestit generali Ecclesiae »; atque ex c. 912, alii, praeter R. P. non possunt ordinaria potestate indulgentias elargiri nisi quibus id expresse a iure concessum est.

Inferiores autem Romano Pontifici nequeunt, 1. Facultatem concedendi indulgentias aliis committere nisi id iis a S. Sede expresse fuerit indultum; — 2. Indulgentias concedere defunctis applicabiles; — 3. Eidem rei

seu actui pietatis vel sodalicio cui iam a Sede Apostolica vel ab alio indulgentiae concessae sint alias adiungere, nisi novae condiciones adimplendae praescribantur (c. 913).

Habetur ergo hic aliquod ius praeventionis, quo primus concedens potestatem inhibet alterius qui sit S. Pontifici inferior. Nova autem adiecta condicione, indulgentia iam non est simpliciter sodalicio vel rei concessa, ita ut prohibita cumulatio vitetur. Exclusio indulgentiarum defunctis applicabilium a potestate inferiorum S. P. non ita ante Codicem constabat (Cfr. v. g. Lehm. II, 669). Si quae tunc valide applicabiles defunctis concessae sint, eas periisse non existimamus.

576. — **Cardinales** indulg: 200 dierum etiam totiens quotiens concedere possunt, simpliciter quidem « in locis vel institutis ac pro personis suae iurisdictionis vel protectionis »; in aliis vero locis tantum a praesentibus, singulis vicibus, lucranda (c. 239, § 1, n. 24).

Metropolita in dioecesibus suffraganeorum sicut in propria dioecesi, 100 dies concedere potest (c. 274, 2°).

Episcopus residentialis, a capta possessione, 50 dies in suae iurisdictionis locis (c. 349, § 2, 2°). Quod possunt quoque **Vicarii Apostolici** et **Praefecti Apostolici**, intra sui territorii fines et durante munere, etiamsi caractere episcopali careant (c. 294, § 2).

Cum consecratur Ecclesia vel altare, episcopus consecrator, licet iurisdictione in territorio careat, indulgentiam concedit unius anni ecclesiam vel altare illa die visitantibus; in die vero anniversario, 50 dierum, si sit episcopus; 100 si archiepiscopus; 200 si S. R. C. Cardinalis (c. 1166, § 3).

Quid **Legati Apostolici** possint, ex eorum litteris cognosci debet.

In articulo mortis, autem parochus vel alius sacerdos qui infirmo assistit ei benedictionem Apostolicam cum indulgentia plenaria concedere potest secundum formam praescriptam (c. 468, § 2).

Sacerdotes foederi sacerdotali eucharistico ascripti, fidelibus qui saltem quinquies in hebdomada ad s. synaxim accedere solent, communicare possunt in sacramento paenitentiae indulgentiam plenariam semel in hebdomada

lucranda, et quae nullam aliam condicionem exigere videtur praeter usum quasi-cotidianae communionis. Hanc pro pluribus hebdomadis sacerdos concedere potest, saltem quamdiu apud ipsum confitentur. Cfr. *Per.* t. 2, p. 69; t. 3, p. 113 ss. (vel t. 2 et 3, p. 297-301).

577. — S. Pontifex indulgentias concedere consuevit per S. Paenitentiarium, cui sectio de indulgentiis annexa est (1). Concessio autem vel simplici rescripto continetur, quod tunc, si perpetua est concessio, hanc clausulam habet: « Praesentibus in perpetuum valituris absque uila brevis expeditione »; vel expeditur per secretariam Brevium.

Qui autem a S. Pontifice impetraverint indulgentiarum concessionem pro *omnibus fidelibus*, obligatione tenentur sub poena nullitatis gratiae obtentae, authentica exemplaria earundem concessionum ad S. Paenitentiarium deferendi.

Authentica exemplaria, i. e. scriptum documentum vel propria S. Pontificis manu subsignatum, vel subscriptum a Cardinali aut ab Officiali competente, qui vivae vocis oraculum testetur.

Clausula « pro omnibus fidelibus » stricto intellegitur, ita ut has solas indulgentias respiciat quas omnes fideles *ubique* omni tempore, sine speciali usu rei benedictae lucrari possint, non autem eas quae definitae ecclesiae visitationem postulant. Cfr. Beringer-Hilgers, *Die Ablässe* (ed. 14), p. 146.

578. — Interpretatio indulgentiarum debet esse ampla seu lata, servata tamen verborum proprietate, quia sunt gratiae. Quare perpetuae censentur quae sine temporis limitatione conceduntur; et *totiens quotiens* opus iteratur, quando non additur: *semel in die*. Plenaria tamen non potest regulariter pluries in die iterando opus obtineri

(1) Diu exstitit S. C. *Indulgentiarum et Reliquiarum* instituta a Clem. IX, Br. *In ipsis*, 6 iul. 1669. Haec a Pio X, C. *Sapientii Consilio*, 29 iun. 1908, suppressa est et indulgentiarum administratio commissa est speciali sectioni C. S. Officii. SS. D. N. Benedictus XV quae spectant ad usum et concessionem indulgentiarum traduxit ad S. Paenitentiarium « salvo iure S. Officii videndi ea quae doctrinam dogmaticam circa easdem indulgentias vel circa novas orationes et devotiones respiciunt » (c. 258, § 2).

(c. 928, § 2). — Et cum sint gratiae factae, morte concedentis non cessant.

579. — *Indulgentiarum divulgatio.* — « Novae indulgentiae, ecclesiis etiam regularium concessae, quae Romae promulgatae non sint, ne pervulgentur, inconsulto Ordinario » (c. 919, § 1).

Promulgatio Romae fit regulariter per insertionem in Acta Ap. Sedis. Contra autem ac plures, v. g. R. P. Tanfani, *De Indulgentiis*, p. 25. arbitrari videntur, praescriptum istud non afficit *omnes* indulgentias, sed eas quae non sunt merè personales, verum concessae sunt alicui ecclesiae, altari, vel coetui (ex c. 712, § 1); neque est condicio valoris, nisi forte agatur de indulgentiis quae ab archisodalicio communicantur sodalicio. Cfr. Beringer-Hilgers, op. c., p. 145.

ART. II. — De indulgentiis acquirendis.

580. — I. *Indulgentiarum varietas.* — 1. Distinguitur indulgentia *plenaria* seu *totalis*, et *partialis*. Plenaria, complete obtenta, tollit omnem poenam temporalem pro peccatis debitam. Talis est etiam indulgentia *iubilaei*, quae accidentaliter tamen ab alia plenaria differt, propter privilegia annexa dispensandi in certis votis, absolvendi a censuris, a reservatis, et maiorem spem obtinendi re vera totam indulgentiam, ob maiora opera requisita ut condiciones, et communem conatum societatis christianae. Cfr. Beringer-Hilgers, I, 27.

Partialis seu unius vel aliquot annorum, vel dierum, vel quadragenarum. Illic autem non intelleguntur anni, etc. quos quis deberet in igne purgatorio manere, sed anni paenitentiae canonicae, servata tamen efficacia expiationis istorum annorum. I. e. qui indulgentiam 100 dierum lucratur, eandem remissionem poenarum Deo solvendarum obtinet quam obtinisset per centum dies paenitentiae canonicae. Per certa autem tempora quadragesimalia, paenitentiarum disciplina severior erat et magis expiatoria. Quare expressam mentionem meretur indulgentia septem quadragenarum.

Cum tamen canonica paenitentiarum disciplina varia severitate fuerit pro varietate locorum et temporum, et nemo hactenus definiverit tempora et loca ad quae concessio se referat, fatendum est indulgentiam *partialem* laborare quadam incertitudine quae feliciter tolli posset.

Liquet igitur aestimationem indulgentiae plenariae ab aestimatione indulgentiae partialis formaliter differre.

Diversam tamen significationem obtinet indulgentia partialis in c. 926 quo monemur (secundum opinionem iam antea receptam) indulgentiam plenariam valere pro *partiali* si tota obtineri nequit.

Quomodo enim partialem istum fructum aestimabimus, nisi hoc modo, ut dicamus, *penitus* auferri paenas debitas pro peccatis a quibus paenitens est affectu alienus, manere vero poenas pro peccatis (venialibus) ad quae affectum inordinatum servaverit. Itaque partialis indulgentia significat hic completam expiationem quorundam sed non omnium peccatorum.

Olim interdum concedebatur indulgentia plenaria et tot annorum. Tunc, ei qui indulgentiam non lucrabatur totam, prestabat partialis indulgentia formae consuetae; seu convertebatur plenaria in partialem consuetae rationis. Huiusmodi tamen formula aliter ab alio explicatur. Cfr. Bellarminum, Controv. *De indulg.*, c. 9.

2. Pro eius duratione, distinguitur indulgentia *perpetua* vel *temporaria*.

3. Pro obiecto cui annectitur, est vel *personalis*, quae a certis tantum personis, vel simpliciter vel mediante cooptatione in religionem, confraternitatem, etc., acquiri potest; *localis*, quae ab omnibus sed in certo tantum loco obtinetur; *realis*, quae possessioni vel usui cuiuspiam rei annectitur. Ac potest quoque esse mixta, ita ut *simul* quaedam qualitas personae et quaedam rei possessio vel usus necessariae sint. Tales erant, ante ultimam declarationem SS. D. N. Benedicti Pp. XV, indulgentiae dictae apostolicae. Etenim, post primum usum rei his indulgentiis ditatae, hae non poterat iam, mutato possessore, novo possessori prodesse.

4. Habetur indulgentia *formae ordinariae et iubilaeum*, vel in *forma iubilaei* (quae iubilaeum aliquo modo in condicionibus et privilegiis imitatur).

Iubilaeum ipsum est ordinarium seu maius, et extraor-

dinarium seu minus. *Ordinarium*, a Bonifatio VIII in singula saecula, a Clemente VI in singulos quinquaginta annos, ab Urbano VIII in singulos triginta tres annos indictum, a Paulo II (1475) vigesimoquinto quoque anno celebrari consuevit. In primordiis iubilaeum in sola Urbe offerebatur lucrandum, ab anno 1600 (Alexandro VI Pontifice) ubique iam copia datur illo fruendi, post annum « sanctum » tamen, Romae celebratum. Anno tamen 1875, simpliciter Urbi et Orbi concessum est.

Extraordinarium iubilaeum pro gravi aliqua causa extra illud tempus conceditur. *Finis* enim iubilaei non est indulgentia, sed commune Ecclesiae bonum hac ratione promovendum.

Quid accidentaliter differat, quod ad vim et efficaciam ab indulgentia plenaria, diximus n. 580. In iubilaeo servandae sunt normae datae a Ben. XIV in variis CC. praesertim in C. *Peregrinantes*, et *Inter praeteritos*, quatenus iisdem per Bullam iubilaei non derogatur. Praescribi consueverunt *confessio* et *communio* ab annua et paschali distinctae, et *visitationes* ecclesiarum. In iubilaeo extraordinario adiungitur *ieiunium cum abstinentia* et *eleemosyna*. In ipso anno sancto, suspendi consueverunt aliae indulgentiae (saltem pro vivis), et facultates absolvendi a reservatis et dispensandi; rursus tamen amplae conceduntur iis qui iubilaeum lucrari intendunt. Verum suspensiones istae magis ac magis exceptionibus temperantur.

5. Indulgentiae aliae sunt applicabiles *defunctis*, aliae non prosunt nisi eas lucranti. Aliis in vita degen-
tibus numquam acquiri possunt. Omnes autem indulgentiae a Rom. Pontifice concessae, nisi aliud constet, *defunctis applicabiles* sunt (c. 930).

Hoc de indulgentiis futuris aequae ac de praeteritis valere arbitramur. Indulgentia quae a bona morte nomen habet non est *defunctis applicabilis*.

Applicabiles autem fiunt *defunctis* omnes indulgentiae ab eo acquisitae qui votum heroicum fecit in gratiam animarum purgatorii; atque ipse fruitur cotidiano privilegio personali altaris.

Nomine voti indicatur hic propositum, perpetuum quidem sed sine peccato revocabile, quo quis omnem fructum satisfactorium suorum operum et suffragia quae pro ipso post mortem offerentur,

abdicat in gratiam animarum purgatorii: sive animarum quas ipse aliquo modo definiat semel vel successive, sive animarum quibus B. Virgo easdem applicatas velit. Haec enim traditio iniqua B. M. V. non est essentialis; nec actu suo heroico prohibetur quis praescripta sibi vel aliter debita suffragia pro definitis defunctis offerre.

581. — Communes condiciones lucrandae indulgentiae.

1. Subiectum *caput* est omnis baptizatus, non excommunicatus, in statu gratiae saltem in fine operum praescriptorum (si plura praescribuntur), subditus concedentis (c. 915, § 1).

Attamen, nisi aliud ex concessione appareat, peregrini, vagi, omnes exempti in territorio degentes, episcopales indulgentias lucrari possunt; subditi vero etiam extra territorium (c. 927).

2. Ad lucrandas indulgentias *intentio* saltem generalis eas acquirendi requiritur, praeter debitam operum iniunctorum executionem (c. 925, § 2).

Quamvis tutior sententia, cui adhaeret C. De Lugo, d. 27, n. 85, statum gratiae requirat etiam cum indulgentia defunctis applicatur, id tamen non constat. Alii tenent sufficere ut opus praescriptum fiat, quo posito, Pontifex ipse indulgentiam defunctis applicat. Quod magis veri simile est, cum indulgentia pro solis defunctis obtineri potest, ut indulgentia totiens quotiens in Commemoratione Omnium Fidelium defunctorum; aliae autem indulgentiae, ut ex verbis c. 930 « Nemo *indulgentias acquirens*, potest eas aliis in vita degentibus applicare » colligitur, prius acquiri quam applicari videntur: acquiri autem non possunt nisi in statu gratiae. Rursus tamen c. 925 § 1, statum gratiae expresse non exigit nisi ut quis *sibi* lucretur indulgentias. Res itaque dubio non vacat.

Controvertitur, utrum *intentio habitualis*, i. e. semel habita et non retractata sed quae iam non movet ad actus, lucrandae indulgentiae sufficiat necne. Alii eam sufficere negant, cum indulgentia detur ut ad opus excitemur: alii affirmant, cum Pontifex non putandus sit minus liberalis erga illos qui opus ultro peragunt quam erga illos qui stimulo lucri spiritualis moventur. Atque habitualement implicitam sufficere putat Lehmke. II, 675. Cfr. Palm. t. V, n. 775-778. — Beringer-Hilgers, *Die Ablass* c, II, p. 106.

Hanc autem dicunt in ipsa professione vitae christianae iam haberi. Ac generalis norma qua putant ab Ecclesia suppleri de-

fectus quando agitur de opinionibus probabilibus et practicis, nos reddit practice magis securos. Cfr. Palm. V, n. 778.

Commendandus tamen est usus efficiendi mane intentionem lucrandi indulgentias si quae operibus factis annexae sint: quod prorsus sufficit. Non est ratio cur notitia ipsius indulgentiae postuletur.

Verum si condicio indulgentiae sit opus praestitum in certum finem, oportet ut opus revera in istum finem referatur.

Sunt, v. g., Lehmk. II, 662, qui existiment indulgentiae partialis valorem variare pro dispositione eius qui opus praescriptum implet, cum efficacia paenitentiae canonicae, quam indulgentia supplet, esset etiam alia pro alio paenitentis fervore. Huic conclusioni obici tamen potest, opus quod est *condicio* indulgentiae, in locum paenitentiae canonicae non vere subrogari.

582. — Opus indulgentiae condicioni satisfaciens, 1. Non potest esse *aliter praescriptum*: quod alio titulo, ex lege vel praecepto, ac proin sub peccato debetur, indulgentiae lucrandae inservire nequit, nisi in ipsa concessione aliud expresse dicatur; per idem tamen opus potest aliquis simul et paenitentiae sacramentali satisfacere et indulgentias lucrari (c. 932).

2. Debet, quando fit, esse *utile ad finem* a concedente intentum. Sic venialis vanae gloriae defectus non impediet quin per eleemosynam praescriptam pro bellica expeditione vel pro aedificatione ecclesiae satisfiat conditioni (Cfr. Lugo d. 27, n. 85); ab eo autem qui, ieiunans, simul se inebriat, frustratur finis placandi Deum ieiunio intentus. Laymann, L. 5, tr. 6, n. 4.

3. Opus debet *per lucrantem ipsum* praestari, saltem tamquam per causam principalem. Namque in eleemosyna danda potest quis alterum adhibere ut instrumentum, vel etiam, monitus, consentire ut ipsius nomine eleemosyna fiat. Quod videtur sufficere etiam si tunc detrahatur de bonis alienis.

4. Opus debet *moraliter totum* adimpleri. Notabilis itaque, non tamen exiguae partis (puta duo tria Ave Maria in corona), omissio indulgentias impedierit.

5. *Uno eodemque opere* plures indulgentiae simul ob-

tineri nequeunt, nisi aliud expresse cautum sit, sicut concessum est ut una coronae B. M. V. recitatio valeat ad indulgentias apostolicas, et Crucigerorum; ad indulgentias SS. Rosarii et Crucigerorum (Rescr. 12 iun. 1907). Repeti tamen non debet confessio et communio quae ad indulgentias consequendas requirantur (c. 933).

6. Cum plura praescribuntur, parum per se refert *quo ordine opera peragantur*.

583. — Praescripta confessio etiam ab eo facienda est qui non habet peccata mortalia; sed *absolutio* non est necessaria (S. C. Indulg. 19 maii 1759, D. n. 214; 6 maii 1852, D. n. 259). *Semper* utiliter peragitur intra octo dies qui diem cui annexa est indulgentia immediate praecedunt, vel infra eius octavam. Et quae praecipitur ad lucrandas indulgentias pro piis exercitiis in triduum vel hebdomadam ductis, utiliter etiam fit *intra octavam* quae exercitium expletum immediate sequitur. — Neque actualis confessio requiritur ab iis qui *a)* solent saltem bis in mense confiteri; vel *b)* fere cotidie, i. e. quinquies in hebdomada, in gratia et cum pia mente s. eucharistiam suscipere. Excipe confessionem requisitam pro indulgentiis iubilaei ordinarii et extraordinarii, vel ad instar iubilaei (c. 931).

584. — Praescripta *communio semper* utiliter recipitur in pervigilio diei cui indulgentia annexa est, vel infra eius octavam; sicut etiam infra octavam quae immediate sequitur expleta exercitia tridua vel septennaria (seu octavaria) quibus indulgentiae concessae sunt (c. 931). Excepta indulgentia *iubilaei, paschalis* communio valet ad lucrandas indulgentias quae s. communionem postulant (S. C. Indulg. 10 maii 1844).

585. *Visitatio* ecclesiae requisita institui potest a meridie diei praecedentis usque ad mediam noctem quae diem cui indulgentia affixa est claudit (c. 923).

Id iam a 26 ian. 1911 concessum est. Cf. *Per.* VI, p. 8.

Condicioni *visitandae* ecclesiae vel publici oratorii *non determinati* satisfaciunt visitando domus sacellum in quo obligationi audiendi sacrum iure satisfacere possunt, fideles qui, perfectionis studio vel institutionis seu educa-

tionis aut etiam valetudinis causa, in domibus ecclesiae vel publico sacello carentibus, de consensu Ordinariorum constitutis, vitam communem agunt; itemque personae omnes ad illis ministrandum ibidem commorantes (c. 929).

Itaque privilegium istud non valet de ind. Portiunculae, 2 aug. cum tunc definita ecclesia visitanda sit; nec in domibus hospitalibus laica auctoritate sine Ordinarii interventu seu consensu erectis, quamvis ipsum sacellum Ordinarii auctoritate sit erectum; nec prodest carcere detentis, cum diversa sit causa vitae communis.

Simili privilegio fruuntur *Cardinales, archiepiscopi, episcopi* etiam titulares, eorumque *familiares*, in propriis cardinalium, archiepiscoporum vel episcoporum sacellis.

Oratorii autem *publici* notio ex ipso Codice sumenda est, atque observes formalem Codicis rationem non iam desumi ex aditu in publica via, sed ex eo quod omnibus fidelibus, saltem inter divina officia, ius sit legitime comprobatum, illud adeundi (c. 1188).

Visitat porro ecclesiam qui pie seu intentione colendi Deum eam ingreditur. Ad id formales preces non sunt necessariae. Sic qui tendit in ecclesiam ad confitendum, ad ornandum altare, eam visitat. Si ipse ingressus fieri nequit, sive quia clausa est ianua, vel multitudo obstat, plerique tenent satis esse ut quis se pie ad valvas sistat. S. Alph. VI, 538 q. 10. Quod magis certum est quando quis se multitudini coniungit quae tota quanta moraliter praesens in ecclesia esse censetur.

Visitationes autem non multiplicantur nisi egressu seu discessu et novo accessu ad ecclesiam.

Plenaria cotidiana, quae vel ad tempus vel ut perpetua visitantibus aliquam ecclesiam seu oratorium publicum prostat, significat indulgentiam quam singuli fideles *semel* tantum in anno, sed qualibet die, acquirere possunt (c. 923, § 1). Dicitur cotidiana *pro vivis et defunctis*, quatenus est defunctis applicabilis. Basilica tamen S. Petri, perpetua indulgentia instar Portiunculae ditata est.

586. — *Preces in genere* praescriptae debent saltem ex parte esse *vocales*; quaelibet autem seligi potest.

Definite praescripta oratio quolibet idiomate recitari potest « dummodo de fidelitate versionis constet ex de-

claratione sive *Paenitentiariae*, sive unius ex Ordinariis loci ubi *vulgaris* est lingua in quam vertitur oratio » (c. 934 § 1).

Sub antiquo iure, sola condicio fidelitatis postulabatur ut essentialis (S. C. Indulg. Deer. auth. n. 415). Nunc versio typis edita testimonium *S. Paenitentiariae* vel competentis Ordinarii de fidelitate versionis ferre debet. Verum sufficere arbitramur ut *manuscripta* versio sit fidelis: de tali enim huiusmodi testimonia peti non consueverunt.

Satis quoque est *cum socio* praescriptam orationem alternis partibus recitare, aut eam mente prosequi dum ab alio recitatur, v. g. aëtus consecrationis (c. 934, § 3).

Muti autem indulgentias *publicis* precibus annexas lucrantur, si, una cum ceteris fidelibus in eodem loco orantibus, mentem ac pios sensus ad Deum attollant; *privatas* vero orationes satis est ut mente recolant, signisve effundant vel oculis percurrant (c. 936).

Atque etiam *mutilatis* provisum est qui non possint corporalem actum peragere interdum una cum recitatione praescriptum: satis est ut preces fundant (Ex aud. SS. 22 oct. 1917).

Quaevis autem *additio*, *detractio* vel *interpolatio* tollit indulgentiam (c. 934, § 6).

Quod satis severe intellegitur. Sic cantatae titaniae B. M. V. in quibus vel semel tantum recitatur *Kyrie eleison*, vel singulis enumeratis titulis non respondeat singula *Ora pro nobis*, indulgentiis lucrandis non sufficiunt (S. Paen. 21 iul. 1819; A. A. S. XII (1920) p. 18).

Quid autem de more interponendi in medio *Ave Maria* brevem mysterii meditandi enuntiationem?

S. Paenitentiaria ab oratore privatim interrogata utrum consuetudo ista posset necne servari et *propagari*, intactis indulgentiis SS. Rosarii, 27 iul. 1920 respondit *Negative*. Verum deinde 22 ian. 1921, declaravit nullo modo revocatum esse indultum 1859 quo Pius IX, pro locis ubi mos iam invaluerat, indulserat ut fideles tali ratione rosarium recitantes eiusdem indulgentias lucrari possent. Ac praeterea, ipsa supplicante, SS. D. N. Benedictus Pp. XV indultum ita extendit ut prosit omnibus qui, in quibuslibet locis, SS. Rosarium secundum istum morem recitare consueverint. (A. A. S. XIII (1921) p. 163.)

Quid autem, secluso indulto, respondendum videtur?

Puto rem deficiendam esse ex mente orantis. Qui, — atque haec intentio praesumenda est, — ipsam angelicam salutationem integram et intactam esse vult, et mere, post mediam salutationis angelicae partem, quasi moram quandam interponere per quam mysterium vel partem myst'erii recordetur, usu isto, nullum indulgentiis periculum gignere videtur. Nonne, in re graviori baptis'mi, admittunt valere baptismum collatum his verbis: « Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, et Beatae Virginis », dummodo nolit baptizans B. Virginem cum SS. Trinitate connumerare, sed mere, post formam sacramenti, eius opem implorare ut quasi ratum habeat baptismum iam collatum?

Observes quoque usum nominandi mysterium post vocem *Iesus*, repetendum esse ab ipso Dominico Pruteno, Carthusiano, qui, initio saec. XV meditanda mysteria primus coniunxit cum recitatione salutationis angelicae, quae tunc temporis in vocem *Iesus* desinebat. Cfr. Ber. Hilg. I, 467.

Preces recitandae dicuntur ab iis qui saltem *corde contriti* sint, i. e. qui in statu gratiae versantur, et poenarum remissionem obtinere possunt, quia sufficiens contritio culpam delevit. Vox *saltem* excludit necessitatem recurrendi ad Paenitentiae sacramentum.

587. — Intentio seu mens Pontificis est exaltatio S. Ecclesiae, extirpatio haereseum, propagatio fidei, peccatorum conversio, pax et concordia inter principes christianos. Satis autem est, ut orans velit preces offerre ad intentionem S. Pontificis vel ad indulgentias lucrandas (S. C. Indulg. 12 iul. 1847).

Quantum vero est orandum? Res non est definita. Cum lex non postulet nisi *orationem* (c. 934 § 1) non pauci sufficere existimant unum *Pater*. Alii obiciunt tamen tam parca oratione demonstrari defectum devotionis, quo saltem plenaria indulgentia impeditur. Sufficere quinque *Pater* et *Ave* vel huic aequivalentem orationem, plane constat. Nec minus certum videtur, sufficere pauciora quae *lente et magna cura* recitentur (1). Cf. Beringer-Hilgers,

(1) Hodie communissima sententia est et ex adductis decretis satis colligitur, recitationem *quinque Pater et Ave* aut *aequivalentem orationem* sufficere ad explendam condicionem *orandi* pro S. Pon-

I. p. 120. Ceterum quaelibet oratio vocalis seligi potest, sed mentalis tantum non sufficit (c. 934, § 1).

588. — Generalis facultas **commutandi** opera iniuncta in alia pro iis qui legitimo impedimento ab iis praestandis prohibeantur, *confessariis* canone 935 conceditur. Quae commutatio etiam extra tribunal paenitentiae a confessario, i. e. a sacerdote approbato pro confessionibus, fieri potest.

Dicta valere videntur quoque de indulgentiis Portiunculae.

Oportet tamen ut *obiectum* seu causa indulgentiae substantialiter servetur, solis mutatis condicionibus. Sic usus crucifixi ad hoc benedicti substantialis est ut via crucis suppleri possit. Indulgentia concessa propter communionem frequentem hanc necessario supponit. Sed quae festis annectitur non supponit nisi festum.

ART. III. — De quibusdā indulgentiis in specie.

589. — **Benedictio papalis** seu quam s. Pontifex ipse per se vel alii eius nomine dant, est secundum se *sacramentale*, cui saepe, non tamen semper, indulgentia plenaria conectitur.

Quare qui facultatem postulat hanc benedictionem conferendi, expressam indulgentiae mentionem opportune superaddet. Sin aliter, de concessa indulgentia minus constabit, quamvis mens impetrantis indulgentiam simul intendere soleat.

Codex nunc c. 914 concedit ut benedictionem papalem cum indulgentia plenaria, secundum praescriptam Ritualis formam, impetiri possint episcopi in sua quisque dioecesi, bis in anno: in sollemni die Paschatis, et alio die festo sollemni, ab ipsis designando, etiamsi missam sollemnem non celebraverint, sed eidem tantum astiterint: abbates autem vel Praelati Nullius, Vicarii et Praefecti Apostolici, etiamsi episcopali dignitate careant,

---

tificis intentione, et etiam breviorē satis esse posse, si devotius et ferventius persolvatur. (Cf. S. Alph. l. VI *De indulg.* n. 538), Mocchegiani, *Coll. Indulg.* 1897, n. 187.

id possunt in suis territoriis uno tantum ex sollemnioribus diebus per annum (c. 914).

Qui regulares simili privilegio (i. e. impertiendi benedictionem istam extra missiones vel adiuncta huiusmodi) fruuntur, eodem uti nequeunt nisi in suis ecclesiis et in ecclesiis monialium vel tertiariorum suo Ordini legitime aggregatorum, nec eodem die et loco quo episcopus eam conferat (c. 915). Locum intellegas civitatem, oppidum (Cf. breve Leon. XIII 2 iul. 1882). Formula pro regulariis reperitur in Rit. t. VIII, c. 32, ibique benedictio danda dicitur verbis « Benedicat vos Omnipotens Deus » etc.

Canone isto non attinguntur benedictiones papales quae v. g. in fine missionis religiosi missionaris permittuntur.

De his S. Rit. Cong. 11 maii 1911, hunc ritum ac formulam dedit: Unicum signum crucis cum crucifixo, adhibita formula: « Benedictio Dei Omnipotentis etc. » Licet tamen uti quoque formula Ritualis (Ber. Hilgers, II, 450).

590. — Indulgentiae apostolicae seu Papales dicuntur quae, secundum elenchum initio cuiuslibet Pontificatus promulgari solitum, annectuntur rebus eo fine benedictis a s. Pontifice vel ab eo qui potestatem accepit. Inter has reperitur indulgentia plenaria in articulo mortis, propter quam res istae dicuntur benedictae indulgentia « bonae mortis ». Ad indulgentias lucrandas sufficit res illas possidere vel in propria persona vel in domo propria, et coram iis preces praescriptas recitare, etiamsi agatur de corona.

591. — De altari privilegiato. — Privilegium istud est indulgentia plenaria, certioris efficaciae, quatenus, ex parte celebrantis, sola requiritur applicatio Missae.

Pleraque altaria sunt pro solis defunctis privilegiata. Sunt tamen quae *expresse* declarata sunt privilegiata pro vivis et pro defunctis. Tunc etiam vivens dispositus pro quo celebraveris, indulgentiam plenariam directe consequitur.

Applicatio non potest fieri nisi ei pro quo celebratur. Si pro pluribus celebratur, indulgentia inter plures non dividitur sed uni tantum prodest.

Id ultimum responsum est de altari privilegiato pro defunctis. Atque interrogata utrum necne idem valeret *de vivis*, S. Paeniten-

tiaria aestimavit solutionem huius quaestionis a S. Officio expectandam esse. Idem tamen dicendum arbitramur, quia natura indulgentiae plenariae divisioni inter plures repugnare videatur; nequit pluribus *unica* indulgentia qua plenaria prodesse, nec per se in partiales dividi potest, cum diversa sit ratio indulgentiae partialis. (Sic etiam Ber. Hilg. I, 552). Indulgentia autem altaris privilegiati pro defunctis non iam postulat ut, diebus quibus liceat, missam apparatu nigro celebres.

Distinguitur privilegium *locale*, quod adhaeret altari: hoc debet saltem lato sensu esse fixum (cf. n. 320); et *personale*, quod adhaeret personae ubicumque celebret; vel quod etiam conceditur pro *certis defunctis*: v. g. Congregationis.

In die Commemorationis omnium fidelium defunctorum, omnes missae sunt privilegiatae.

Altare Gregorianum est altare privilegiatum S. Gregorii quod in ecclesia montis Coelii exstat, atque ob liberationem monachi Iusti, peculiari titulo ad divinam acceptationem donatum censetur. Speciali ista efficacia (non valore missarum plurium) altare Gregorianum aequivalet tricenario Gregoriano de quo supra, n. 283. Ipsa peculiaris efficacia aestimationi ab ecclesia factae et S. Gregorii intercessioni tribuenda est. (S. C. Indulg. 15 mart. 1884.) Cf. Ber.-Hilgers, I, p. 544. Fuere etiam concessa altaria privilegiata *ad instar Gregoriani*; quod non iam conceditur post resp. S. Officii, 11-12 dec. 1912 ad VII (A. A. S. V (1913) p. 33).

Ad vitandas imprudentes inscriptiones, c. 918 praecipit ut designato altari nihil inscribatur nisi: « Altare privilegiatum perpetuum vel ad tempus, cotidianum vel non ». Nec sub obtentu privilegii, pro missa ibi dicenda maior eleemosina exigi potest.

Ordinarii locorum et Superiores maiores religionis clericalis exemptae possunt designare et declarare unum altare privilegiatum cotidianum perpetuum, dummodo aliud non habeatur, in suis ecclesiis cathedralibus, abbatialibus, collegiatis, conventualibus, paroeccialibus, quasi-paroeccialibus, non autem in oratoriis publicis vel semipublicis, nisi sint ecclesiae paroecciali unita seu eiusdem subsidiaria (c. 916).

592. — Indulgentia plenaria *pro festis Domini* vel *B. M. V.* concessa intellegitur pro solis festis calendarii *universalis* (c. 921 § 1), dum antea reservabatur festis *potioribus*; et solae partiales in omnibus festis calendarium *universalis* obtinebantur; plenaria vel partialis festis *apostolorum* tributa, pro festo eorum *natali* concessa intellegitur (c. 928 § 2).

Legitime *translato festo*, transferuntur *conexae* indulgentiae, si *perpetua* fiat translatio officii cum missa; vel si transferantur, etiam ad tempus solum, *sollemnitas* et *externa celebratio*. Deficientibus his posterioribus conditionibus, indulgentia manet affixa diei, etiam si sit feria VI in Parasceve (S. Paen. 18 feb. 1901. A. A. S. XIII (1921) p. 165).

Externa ista celebratio nullum postulat indultum, nisi missa optetur ritibus vel calendario non permissa. — *Conexae* indulgentiae sunt quae coniunguntur sive festis sive supplicationibus quae ante festum, post festum et eius octava durante, peraguntur (c. 922.)

593. — 1 Coronis vel rebus annexae indulgentiae non iam pereunt eo quod post primum possessorem utentem alter eas adhibeat ad lucrandas indulgentias, sed tunc tantum cessant si coronae vel res prorsus esse desinant vel vendantur (p. 926, § 1).

Ex recenti declaratione, 18 febr. 1911, ut mere reales iam considerandae sunt indulgentiae apostolicae (A. A. S. XIII (1921) p. 164). Itaque, contra ac scribebat R. P. Fanfani, *De indulgentiis*, p. 55. 71. 96, qui corona benedicta iam usus est ad lucrandam indulgentias, potest efficaciter et licite, eandem alteri tradere, qui indulgentias *recitationi* annexas ipse lucrabitur. Ad omnem vero simoniae speciem avertendam, saepius iam declaratum erat indulgentias perire venditione quae sit benedictione posterior (Cf. resp. 16 iul. 1887). Nihil autem obstat quin mercator ipse curet ut benedicantur iam *venditae* coronae; nec obstat pretium nondum solutum esse.

Benedicuntur globuli, non autem catena: haec ergo mutari potest intactis indulgentiis: nec refert quo ordine globuli reponantur. Quod Fanfani, p. 75 et 95 negare videtur (1).

(1) « Si filum quo grana sunt ligata rumpitur et grana in acervum simul colliguntur, indulgentiae cessant ». Sic ipse. *De indulgentiis* p. 95. Sane quamdiu coronae forma destructa est, indulgentiae suspenduntur. Sed, restituta corona ex globulis benedictis,

Ad lucrandas indulgentias SS. Rosarii Fr. Praedicatorum non satis est aliquam manu teneri, nisi praeterea coronam volvas. In communi tamen recitatione, sufficit ut unus coronam volvat. Verum sunt quoque indulgentiae possessioni, vel delationi coronarum coniunctae. Translata autem possessione, solae transeunt indulgentiae quae rerum possessioni vel usui annexae sunt, non autem quae inscriptionem in confraternitatem exigunt.

2. Materia ex qua conficiuntur res indulgentiis dandae debet esse *solida*, quae cadendo non frangatur. Admittitur ergo materia vitri compacti, non autem insufflati. Quod pauci globuli non benedicti substituantur aliis, id non tollit indulgentias, immo censentur iidem ea accessione benedicti, ita ut sine indulgentiarum detrimento omnes possint hoc modo successive mutari.

594. — Indulgentiae cessant quidem destructo loco vel coetu cui erant annexae. Verum:

1. *Persona moralis* non exstinguitur extinctis sociis, nisi per centum annos cessaverit; et in uno socio superstitute permanere censetur (c. 102).

2. Nec cessant indulgentiae concessae *ecclesiae* quae, funditus eversa, iterum inter quinquaginta annos aedificetur in eodem vel fere eodem loco et sub eodem titulo (c. 924 § 1).

Quia causa favorabilis est, sufficere censemus ut intra quinquaginta annos aedificatio fieri coepta sit.

Reviviscentia haec, ante Codicem, sine limitatione admittebatur, et adhuc admitti potest pro altari si, post destructionem, novum eodem loco et sub eodem titulo aedificetur.

595. — Indulgentia plenaria in articulo mortis variis titulis obtinetur; — a) *Ex benedictione apostolica*, quam nunc quivis sacerdos assistens infirmis conferre potest (c. 468 § 2) danda, sub poena nullitatis, secundum for-

indulgentiae redintegrantur, sicut reffecto altari vel ecclesia, indulgentiae reviviscunt. R. P. Fantani allegat quidem *Acta S. S. pro societate SS. Rosarii*, I, c. 5, n. 108, quo loco haec leguntur: « Si filum mutetur confusis sine filo granis, aliqui tenent amitti benedictionem cum indulgentiis. Attamen, secundum opinionem magis communem, in hoc casu conservatur benedictio cum indulgentiis, dummodo ex iisdem granis cum novo filo conficiatur corona ».

mulam Ben. XIV (*Pia Mater*, 5 ap. 1747), Rituali insertam, infirmis qui eam petunt, vel qui veri similiter eam petiissent aut qui saltem signa contritionis dederunt, non autem excommunicatis et impaenitentibus; ac semel tantum in eodem morbo danda est etiamsi pluribus titulis ius ad eam habeatur, vel in statu peccati recepta sit. — b) Propter frequentem invocationem nominis Iesu, — frequentem recitationem actuum fidei, spei, caritatis; vel orationis « *Angele Dei* ». — c) Propter acceptationem mortis secundum formulam Pii X (1); — d) Propter ascriptionem plerisque confraternitatibus; — e) Propter possessionem rei cui indulgentiae apostolicae annexae sunt; — f) Propter personalem concessionem a S. Pontifice. Is tum *cupit* usum formulae benedictinae a sacerdote quem infirmus rogaverit. Per se tamen in omnibus casibus b) c) d) e) f) nullius ministerium vel applicatio sunt essentialia.

Condiciones plerumque sunt ut infirmus sacramenta recipiat, vel, si id fieri nequeat, perfecte conteratur, et praesertim ut resignato animo mortem acceptet de manu Dei, atque ore, si potest, sin minus corde, nomen Iesu invocet. Rem autem apostolica indulgentia munitam debet infirmus *secum* habere, i. e. non necessario collo appensam, brachio obvolutam vel in manu, sed vel in lecto vel iuxta ipsum, etiamsi non recordetur rem ibi esse. Ac sufficit per se ut in mortis articulo ibi per aliquot momenta fuerit et tunc, si exigatur, alia condicio v. g. invocandi nomen Iesu impleatur (2).

Indulgentia ista effectum suum *in ultimo* vitae instante sortitur. Si convalescat infirmus, differtur in verum mortis articulum. Plures autem tituli indulgentiae istius id efficiunt ut infirmus, magis ad optimos actus excitatus, ad indulgentiam istam semel lucrandam melius disponatur.

(1) Formula haec est: « Domine Deus meus, iam nunc quodcumque mortis genus prout Tibi placuerit, cum omnibus suis angoribus, poenis ac doloribus de manu tua aequo ac libenti animo suscipio ». (A. S. S. XXXVI, 637).

(2) Etiam homo *sanus* apostolicas indulgentias lucratur, si penes se vel in proprio cubiculo rem reservat et praescriptas condiciones adimplet.

596. — Indulgentia *toties quoties* qua muniuntur imagines Christi crucifixi mere istud significat, imaginem istam pluribus infirmis successive servire posse: quae nunc condicio communis est rei benedictae cum indulgentiis. Cf. Decl. S. Officii ex aud SS., 11 iuni 1914. Per. VIII, 204.

Ferunt tamen a Pio X ampliorem concessionem interdum factam esse ut singulis vicibus figeretur osculum vel actus renovaretur, titulus indulgentiae plenariae poneretur. Liquet posteriorem declarationem, expressae S. Pontificis significationi non derogasse.

597. — Exercitio *viae crucis* annexae sunt omnes indulgentiae visitantibus stationes *Ierusalem* concessae. Sed quot et quatenus sint nescitur. Plenariae, si fuerint, semel tantum in die, ceterae repetita exercitatione etiam pluries per se acquiri possunt.

Indulgentiae adhaerent *crucibus* quae *lignae* esse debent; et salvis indulgentiis ab uno in alium locum *eiusdem* tamen ecclesiae transferuntur. Nec nocet remotio temporaria; vel quod paucae cruces benedictis substituantur, sicut de globulis coronae dictum est (S. C. Ind. 22 aug. 1842).

Privatim aut *communiter* peragentibus viam crucis opus est pro indulgentiis: a) Motus localis ab una ad alteram stationem. In publico tamen exercitio, ad vitandam perturbationem vel propter nimiam difficultatem, satis est ut sacerdos solus cum duobus clericis vel cantoribus stationes circumeat et preces ex pulpito recitet. b) Quaedam consideratio mentalis passionis dominicae *in genere*. In publico tamen exercitio commendatur ne preces solitae omitantur. c) Visitatio stationum moraliter uno tractu facta. Brevis tamen interruptio v. g. decem momentorum, non nocebit. Immo nec maior, si fuerit ad aliud opus pietatis peragendum: confessionem, communionem, missam.

598. — Imagines prominentes divini Salvatoris cruci affixi a competente sacerdote muniuntur interdum indulgentiis viae crucis. Solo signo crucis benedicuntur. Viam crucis tamen non supplent nisi pro impeditis morbo, difficultate adeundi locum ubi sint stationes. Et, praeter aliquam saltem recitationem Passionis Dominicae, requiritur ut moraliter uno tractu 20 Pater Ave et Gloria recitentur:

14 pro stationibus; 5 ad quinque vulnera Christi; unum ad intentionem S. Pontificis (Cf. A. A. S. X. (1918) p. 31).

599. — 1. *Scapularia*, omisso etiam scapulari Tertiariorum quod est deminuta vestis religiosa Ordinis, duplicis sunt generis: alia, antiquora, sunt vestigium vestis religiosae et signum cuiuspiam aggregationis ad institutum religiosum atque cooptationis in eius confraternitatem; alia sunt mere emblemata devotionis erga S. Cor., Imm. Virg., S. Ioseph.

Scapularia debent esse ex *lana tertia*; lemnisci (cordoni) cuiuslibet materiae esse possunt, excepta necessitate *lanae rubrae* pro scapulari Passionis. Pro hoc solo requiritur *imago*. Scapulare SS. Trinitatis ferre debet crucem non acu pietam. Qui plura gestat, ea ferre debet satis distincta. Praestat ut primo loco ponatur scapulare SS. Trinitati; ultimo, scapulare Passionis Domini; ut non consuantur nisi a parte superiore, et singula immediate lemniscis adhaereant. Prima tantum vice qua adhibentur indigent benedictione.

2. Impositio scap. B. M. V. de Monte Carmelo, VII Dolorum et SS. Trinitatis coniungitur necessario cum ascriptione confraternitatis.

Non raro conceditur usus formulae pro simultanea benedictione et impositione variorum scapulariorum, nec iam excipitur isto privilegio scapulare B. M. V. de Monte Carmelo.

3. *Postquam* vera scapularia imposita sunt (non ante, secluso speciali indulto) in locum scapularium quae non sunt Tertiariorum, substitui possunt numismata metallica quae ex una parte, recta, ferant imaginem, SS. D. N. I. C. cor suum sacratissimum ostendentis ex parte aversa, vero, effigiem quandam B. M. Virginis. Numisma autem decenter supra propriam personam non necessario e collo pendens deferri debet. Numisma tot distinctis benedictionibus (signis crucis) munitum esse debet quot scapularibus supplendis destinatur. Qui scapularia imponere potest numismata benedicere potest ad sufficienda eadem scapularia pro quibus est competens.

N. B. Distincta verò facultas requiritur ad commutanda opera praescripta pro privilegio sabbatino (promptae liberationis a purgatorio) scapularis de Monte Carmelo.

Simplex scapularis delatio sufficit aliis istius scapularis utilitatibus.

Qui scapularia non formaliter ex contemptu abiecit sed mere ea induere etiam diu neglexit, privilegia recuperat resumendo scapulare vel numisma.

600. — Indulgentia dicta a *Portiuncula* est plenaria totiens quotiens visitantibus definitas ecclesias. Proprie dicta et antiquior est Franciscana 2 aug. S. Officium nobis decreto 26 maii 1911 (*Per.* VI, 57) spem dedit novae ordinationis. Interea extenditur ad omnes respectivos Ordinarios facultas 9 iun. 1911 facta Ordinariis locorum designandi ecclesias et oratoria saltem semi-publica in quibus indulgentia prostaret. Quae tamen communitates ecclesiam suis aedibus coniunctam habent, hanc, non autem domesticum sacellum visitare debent. Cf. *Per.* V, 159; VI, 56 sq.

Plures dein accesserunt similes concessiones, maxime Leone XIII et Pio X Pontificibus, ita ut indulgentia plenaria totiens quotiens lucranda offeratur: pro festo S. Francisci a Pau'a (2 apr.) in ecclesiis Minimorum; — pro festo SS. Trinitatis in ecclesiis Ord. SS. Trinitatis (etiam Tertii Ordinis et Confraternitatum); — pro festo SS. Corporis Christi, in ecclesiis Presbyterorum SS. Sacramenti; — pro celebratione mensis SS. Cordis (ultima mensis iunii dominica) in omnibus ecclesiis; immo in oratoriis semi-publicis seminariorum, acpiarum communitatum; — pro sollemni commemoratione B. M. V. de Monte Carmelo, (16 iul.) in ecclesiis Ord. Carmelitarum et Congregationum Tertiariarum qui vitam communem cum votis simplicibus coniungunt; — pro Dedicatione Basilicae Portiunculae (2 aug.), in locis supra dictis; — pro festo mensis septembris VII Dolorum B. M. V. in ecclesiis Ord. Servorum B. M. V. (etiam Tertii Ordinis) vel ubi Confraternitas VII Dolorum canonice est erecta; — pro sollemnitate SS. Rosarii, in omnibus ecclesiis ubi confraternitas SS. Rosarii canonice erecta fuerit (requiritur visitatio ipsius altaris vel saltem Statuae B. M. V. Reginae SS. Rosarii); — pro commemoratione Omnium Fidelium Defunctorum (per extensionem Portiunculae Benedictinae) in omnibus ecclesiis et oratoriis etiam semi-publicis. Portiuncula tamen Benedictina dat copiam lucrandae indulgentiae personalis, dum extensa indulgentia solis defunctis prodesse potest. Cf. *Per.* III, p. 150 (vel II et III, p. 334). V, p. (16), et VIII, p. 205.

Basilica Vaticana insigni privilegio fruitur indulgentiae cotidianae instar Portiunculae.

601. — Probabilis impletio condicionis requisitae, secundum Suar., Sanchez et alios incertam relinquunt indulgentiae consecutionem; Ball. Palm. tamen existimant generalem esse normam qua Ecclesia, in rebus practiceis, defectus, quos potest, supplet si qui ex usu opinionis probabilis commissi sint. Cf. *Opus theol.* V, p. 778.

TRACTATUS QUINTUS

DE EXTREMA-UNCTIONE.

CAPUT. I. — Extremae-Uctionis notio et essentia.

601. — Extrema-Uctio est sacramentum a Christo institutum, « totius christianae vitae consummativum (1) », in quo per sacras unctiones sub verbis praescriptis confertur infirmis perfecta sanitas animae atque etiam restitutio sanitatis corporis si haec magis expediat. Cfr. S. Th. in 4, S. d. 23 q. 1 a. 2.

Propria istius sacramenti gratia non valde distincte proponi consuevit. Verum si attenditur ad verba S. Iacobi ep. cath. 5, 14, ubi sacramentum istud promulgatur et commendatur (2): « Et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus, et si in peccatis sit, dimittentur ei »; ad doctrinam C. Trid. S. XIV, ad formam sacramenti: « Indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti »; satis constat specialem istius sacramenti virtutem huc maxime spectare, ut reliquias peccati abstergens, infirmi animum alleviet et confortet, expiationem peccatorum, quantum requiratur, perficiat, et sic christianum ad beatam caelorum vitam consequendam proxime disponat, nisi salus corporalis ipsi magis sit expediens. Verba enim « et si in peccatis sit dimittentur ei » primario intelligenda sunt de sanatione vulnerum et remissione debitorum quae post peccatum relictæ sunt, cum alia sacramenta, baptismus et poenitentia, in remissionem culparum directe instituta sint; secundario tamen de ipsis auferendis culpis tam mortalibus quam venialibus subiecto disposito accipienda sunt.

Distincte ergo, ut effectus istius sacramenti numerare possumus: 1. Tamquam effectum *primarium* seu *principalem*, restaurationem integritatis spiritualis, quod infert confirmationem animi debilitati, et extinctionem poena-

(1) Ita a Patribus existimatum esse tradit Trid. S. XIV initio.

(2) Trid. S. XIV. c. 1.

rum debitarum pro peccatis; 2. Tamquam effectum *secundarium* (non tamen mere accidentalem sicut in sacramentis vivorum proprie dictorum), remissionem culparum tam venialium quam mortalium: mortalium quidem si homo nec confiteri nec conteri potest et saltem est attritus; 3. Tamquam effectum *accidentalem*, sanitatem *corporis* « ubi saluti animae, expedierit (1) ». Ipse enim morbus est sequela peccati. Effectum istum, secundum Trid. l. c., interdum operatur, ac monent scriptores ad effectum istum postulari ut res nondum sint naturaliter desperatae. Cfr. Kern S. I. *De Sacramento Extrema-Uctionis* tractatus Dogmaticus. Pustet 1901.

602. — *Materia remota* huius sacramenti est oleum olivarum benedictum ab *episcopo vel a sacerdote* ex facultate S. Sedis (c. 949). Atque ut valor sit certus, oleum debet esse pro Extrema-unctione benedictum (2), quamvis oleum catechumenorum vel etiam chrisma cum probabili valore adhiberi possit. Oleum istud renovandum est quotannis in Caena Domini, veteri exusto: antiquo tamen uti licebit, donec novum non obtineatur. Sed renovacionem olei neglegere pro gravi culpa habetur. S. Alph. VI, 208. Licebit hic quoque, deficiente materia, addere minori copia non benedictam, quae, accessione, ipsa benedicta censebitur.

Materia proxima est unctio certarum partium corporis, i. e. saltem praecepti necessitate, quinque sensuum, vel si mutilati sint, vicinarum partium. Ex Cod. c. 947 iam semper omittenda est unctio *renum*; unctio vero *pedum* ex qualibet rationabili causa omitti potest.

Saltem praecepti necessitate, inquam. Cum enim nec ep. S. Iacobi nec Trid. Conc. S. XIV pluralitatem unctionem diserte commemorent, una sola unctio quae in uno sensu vel in principali corporis parte fiat videtur sacramento essentialis. Ac nunc prorsus constat in *casu necessitatis* unicam unctionem sufficere « in uno sensu seu rectius in fronte cum praescripta forma brevior » (c. 947). *Ne-*

(1) Trid. S. XIV. c. 2.

(2) In pyxide signatur littera I.

cessitas autem oriri potest sive ex imminente morte ipsius aegroti, sive ex periculo contagii, sive ex physico obstaculo attingendi consueta loca ungenda. Quando copia habetur, unctio tunc in ipsa fronte facienda est. Si quid tamen obstet, unctio in uno sensu etiam tuto peragitur. Quare Codex mere declarat unctionem *rectius* in fronte fieri.

Expresse autem iubet eodem c. 449, § 1, ut unctiones « ordine et modo in libris ritualibus praescripto accurate peragantur ». Immo, etiam in casu necessitatis, salva manet obligatio « singulas unctiones supplendi, cessante periculo ».

Obligatio ista ponitur absoluta. Rationabiliter tamen intellegi potest de suppletionem quae cum priore administratione moraliter uniatur, nec proin nimis ab ea separetur. Exemplum sumens a receptis placitis de supplenda alterutra consecratione quae invalida fuerit, Génicot-Salsmans (II. 417) existimant obligationem supplendi *post horam* cessare. Diversa tamen sententia quae, verbis Codicis inhaerens, tenet supplendas esse unctiones quamdiu duret idem morbus periculosus, hac altera ratione defenditur. Cur supplendae sunt unctiones omissae? Ut plenior effectus ex integra sacramenti perceptione obtineatur. Plenior iste effectus non videtur, contra atque autumat Lehmkühl II, 718, 3., tribuendus meliori dispositioni subiecti stimulati repetita unctionum caerimonia: recepto enim sacramento, desinit eius operatio. Nec stimuletur qui sensibus sit destitutus. Verum, ut explicat Noldin III, 431, ipsum sacramentum plenius recipitur. I. e. Extrema Unctio, sub hoc respectu, comparanda est cum Eucharistia, quae sub una quidem specie pleno, magis integre tamen sub utraque recipitur, ita ut receptio alterius speciei gratiam augeat si subiectum melius dispositum reperiat. Sic, « quaelibet unctio cum sua forma complete et perfecte sacramenti effectum significat, proindeque illum etiam producit » (Noldin. I. e.). Novis tamen unctionibus significatio iteratur, et novus titulus gratiae ponitur, sive gratiae eiusdem, si dispositio manserit eadem, sive amplioris, si subiectum sit perfectius dispositum. Quod si res ita se habent, durante eodem morbo, suppletio omissae unctionis semper utilis esse potest, ac proin facienda videtur. Admitti quoque potest specialis efficacia ad sananda peccata quae per singulos sensus nominatim sunt commissa..

Sapienter respondit S. C. S. Officii, 9 mart. 1917 (*Per. VIII*, p. 192) unctiones istas supplendas esse *absolute*.

non *condicionate*. Condicionata enim administratio priorem dubiam fuisse supponeret: quod admitti nequit. Nec iteratur extrema unctio, sed perficitur.

Supplenda quoque est unctio sensus quae prius impedita fuit vel ex oblivione praetermissa aut non bene facta.

603. — Modus autem faciendi unctiones is est. — 1. Quamvis usus instrumenti valori sacramenti non obstat, nihilominus, « extra casum gravis necessitatis, unctiones ipsa ministri manu nulloque adhibito instrumento fiant » (c. 943 § 4). — 2. Non requiritur ut oleum fluat, et certo sufficit si extremum digitorum intingas in oleo et ungas: immo plures unam guttam ad unctionem sufficere putant. Sic Palm. V, 851. — 3. Ungendae autem sunt *palpebrae*, oclulis; *extremae auriculae*; nasi *extrema summitas* vel *ambae alae laterales narium*; os, compressis labiis, vel, si os comprimi nequeat, *labium inferius* vel *superius*; *volae seu cavae partes manuum* (in sacerdotibus tamen in quibus haec iam alias unctae sunt, *metacarpia*); *plantae pedum* vel, pro more recepto, *metatarsia*. Deficiente membro, fiat unctio in parte vicina corporis (Rit. R.); deficiente prorsus alterutro ex geminatis sensibus vel organis, ungatur iste qui habetur. — 4. « Minister (inserviens) si est in sacris, vel ipsemet sacerdos, post quamlibet unctionem, tergat loca inuncta novo globulo bombacii vel rei similis, eumque in vase mundo reponat et ad ecclesiam postea deferat, comburat, cinerisque proiciat in sacrarium » Rit. Rom. c. 2, n. 9.

604. — Gravis censetur voluntaria omissio unius unctionis (1); inversio autem *ordinis* levis dicenda est, etsi plures eam gravem, sed sine argumento, esse contendant. Cf. Lehm. II, 720.

605. — Forma ordinaria haec est: « Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quidquid per (visum, auditum, odo-

(1) Immo nisi geminae partes difficilius attingi possint, iam grave videtur alterutram ex partibus geminis non ungere. Sic Lehmkuhl, II, 720.

ratum, gustum et locutionem, tactum, gressum) deliquisti. Amen ». Singulae intra parentheses indicatae partes nominantur, et ad singulas repetuntur verba extra parentheses posita.

Verba « per istam unctionem », quibus actio sacramentalis ; « indulgeat tibi Dominus » quibus effectus sacramenti modo generali indicatur, sunt *essentialia*.

Essentialia non sunt verba *sanctam, et suam piissimam misericordiam*, namque haec satis in voce *indulgeat* continentur, nec verbum *Amen*.

Qui sensum specialem non designaverit, nihil quidem omittit quod sacramentum sit essentialia, sed sacramentum quasi totum simul administrare videtur. Quare qui plures sensus, nullum nominando, sed repetendo formam unxerit, videtur quasi pluries sacramentum iterare. Et si specialis sit efficacia ad extinguenda peccata quae per singulos sensus commissa sunt, infirmum illa peculiari utilitate privat. Observes tamen, effectum ultra provinciam singulorum sensuum extendi, cum non omnia instrumenta peccati nominentur, et Ecclesia ipsa nunc suppresserit designationem renum.

Verba *quidquid deliquisti* essentialia dicenda sunt ut compleant significationem per verbum : *indulgeas* inchoatam.

In casu necessitatis, haec brevior formula a S. Off. 25 ap. 1906 indicata est ut sufficiens : « Per istam sanctam unctionem indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti. Amen ».

Grave fuerit extra necessitatem omittere designationem sensuum, vel ipsa verba : « et suam pii simam misericordiam », cum haec praescriptam formam notabiliter adulterent. Sub gravi quoque adhibenda est formula *deprecativa*, quae plane quadrat ad locum S. Iacobi : « et oratio Ecclesiae alleviabit infirmum ».

Negant tamen id esse essentialia, ex institutione Christi, cum olim in Ecclesia latina adhibita fuerit formula *indicativa* (indulget) neque haec animo deprecandi obstat.

Distractio ministri voluntaria, quamvis culpanda, cum non tollat orationem, valorem sacramenti non aufert.

CAPUT II. — De Ministro Extremae Uctionis.

606. — Minister validae administrationis est omnis et solus sacerdos (c. 938 § 1).

Minister ordinarius est parochus loci in quo degit infirmus. Episcopus tamen ungitur a dignitate vel canonico capituli cathedralis, cui competit (c. 397, 3). In omni autem *religione clericali*, Superiorum ius est et officium ut per se vel per alium extremam unctionem administrent professis, noviciis, aliisve in religiosa domo diu noctuque degentibus causa famulatus aut educationis, aut hospitii aut infirmæ valetudinis (c. 514 § 1).

In *casu necessitatis* vel de licentia rationabiliter prae-sumpta eiusdem parochi vel Ordinarii loci, alius quilibet sacerdos hoc sacramentum ministrare potest (c. 938, § 2).

Quae verba probant Ordinario quoque loci competere ius ministrandi extremam unctionem iis qui in territorio suo decumbunt,

607. — Minister ordinarius hoc sacramentum per se vel per alium administrare debet *ex iustitia*; et quidem sub mortali iis qui istud petunt, nisi iusta causa excuset. Namque cum periculo vitae non tenetur illud ministrare iis quibus per sacramentum Paenitentiae providetur.

Atque incerta dispositio interior eius qui est sensibus destitutus, hoc etiam efficit ut ne tunc quidem strikte demonstretur obligatio sacramentum conferendi cum periculo vitae. Peccat autem graviter minister ordinarius qui administrationem differat cum probabili periculo ne aeger sine unctione moriatur, nisi iusta causa excuset.

In casu necessitatis, quilibet sacerdos sacramentum istud administrare debet *ex caritate* (c. 939) ac proin secundum caritatis leges. Obligatio non putatur mortalis nisi aegrotus valde indigeat, quia nullum aliud sacramentum suscipere possit. Proportionatum incommodum excusabit ab obligatione. Nec in extrema necessitate videtur obligatio incurrendi periculum vitae, ob factam unctionem: sed zelus plus suadebit.

CAPUT III. — De Subiecto Extremae Unctionis.

608. — « Extrema unctio praeberi non potest nisi fideli qui, post adeptum usum rationis, ob infirmitatem vel senium in periculo mortis versetur » (c. 940, § 1).

Itaque requiritur subiectum baptizatum, usu rationis potitum, in mortis periculo non propter extrinsecam causam praelii, sententiae capitis, sed propter causam corpori intrinsecam ex morbo vel senectute. Morbo autem assimilatur vulnus, partus.

Vox graeca epist. S. Iacobi *astheneci* designat morbum serium, quo quis viribus fractus est. Ex decr. Eugenii IV pro Armenis, dari potest « illi de cuius morte timetur ». Trid. Concilium S. XIV, c. 3, dicit tantum esse *praesertim* conferendum illis qui in exitu vitae sint constituti. Ex Rituali, dandum est iis qui « tam graviter laborant, ut mortis periculum imminere videatur, et iis qui prae senio deficiunt et in diem videntur morituri ». Quare admittunt sufficere *probabile* iudicium seu dubium positivum de morte secutura ex hac infirmitate.

Si ipsum periculum sit *dubium*, sicut si dubitatur num infirmus usum rationis attigerit vel num mortuus sit, hoc sacramentum ministretur *sub condicione*.

609. — Corollaria. Quare, ex P. Kern, a) *Ne valide* quidem confertur in morbo qui nec hominem valde affligat, nec actu periculosus sit.

b) *Valide et licite* confertur in morbo qui, quamvis aegrotum leviter affligat, cum periculo tamen instantis mortis coniungitur; — in morbo gravi et natura sua periculoso, quamvis nullum obiective sit vitae discrimen; — in morbo qui natura sua est periculosus et qui simul graviter affligit infirmum, quamvis nondum *videatur* (subiective) discrimen vitae secum ferre.

Si infirmus graviter affligitur per morbum cuius natura nondum constat, poterit saltem condicionate ungi.

In morbo qui certum mortis periculum affert, sed remotum tantum, ita ut mors non iudicetur ante plures menses secutura, extrema unctio *valide* confertur. *Licetas* pendebit ex adiunctis: ex occasione quam infirmus habebit vel non habebit recipiendi sacramentum, ex statu morbi, spe fructus, etc.

Ob non ita pridem emissa placita de morte apparente, sacramentum condicionate conferri potest, saltem absente viro perito qui de perfecta morte nos certiores reddat, intra semi-horam a momento quo, vulgari iudicio, mors secuta est; immo intra horam, si subitanea morte quis affectus fuerit. (Immo R. P. Ferreres existimat conferri posse absolutionem Extr. Unct. saltem per semi-horam ex quo peritus medicus, omni inspectione facta, personam defunctam esse declaravit.)

Illicita saltem fuerit ministratio facta infirmo consentienti in *securum* scalpelli usum (operazione) quo omne periculum ex morbo quem nunc habet removebitur.

Qui manus chirurgi passuri sunt plerumque, iam actu, interno mortis periculo sunt obnoxii, ita ut iam ante scalpelli usum ungi possint. Si tamen quis corpore sanus periculosum scalpelli usum subiturus sit. v. g. ad deformitatem corrigendam, non possit ungi antequam ipse usus scalpelli periculum internae rationis induxerit.

610. — Illis qui inpaenitentes in manifesto peccato mortali contumaciter perseverant extr. unctio conferenda non est; quod si hoc dubium fuerit, conferatur sub conditione (c. 942).

Observe non iam constare de contumacia eius qui sensibus est destitutus. Quo pacto hic introducat condicio quae non est ad valorem necessaria supra n. 168. explicatum est. Quid, si is qui cum dubia dispositione sub conditione unctus fuit subinde ad meliorem dispositionem pervenerit? Iterum detur sacramentum sub conditione « si nondum es unctus ». potius quam sub conditione, « si capax es »; namque, ut statim dicetur, reposita administratio potius valida aestimanda est.

611. — Absolute conferendum est sacramentum infirmis qui, cum suae mentis compotes essent, illud saltem implicite petierunt, aut veri similiter petiissent, etiamsi deinde sensus vel usum rationis amiserint (c. 943).

612. — Sacramentum istud *neglegere* nemini licet; « et omni studio et diligentia curandum ut infirmi, dum sui plene compotes sunt, illud recipiant » (c. 944).

Gravis tamen obligatio istud sacramentum recipiendi per se adesse non censetur. Ita probabilis sententia. Grave tamen fuerit sacramentum istud contemnere, vel neglegere cum *scandalo* huiusmodi contemptus.

Abusus autem differendi sacramentum in instantem mortem vel donec certoxdesperata sit salus, infirmum interea privat a) spiritibus istius sacramenti auxiliis; b) effectu sanitatis recuperandae.

613. — Ut sacramentum hoc cum fructu recipiat, debet infirmus qui conscius sit peccati mortalis, vel confiteri ante quam ungatur vel conteri si possit. Existimata igitur contritio sufficit, immo serius conatus contritionis, si copia confessionis non habeatur, dummodo habeatur attritio.

614. — « In eadem infirmitate hoc sacramentum iterari non potest, nisi infirmus, post susceptam unctionem, convaluerit, et in aliud vitae discrimen incidere » (c. 940).

Licite itaque sacramentum in duplici casu iteratur: a) In morbo diverso; b) In eodem morbo sed in novo periculo mortis, ut si infirmus imperfecte convaluerit ac dein iterum in discrimen adducatur.

Olim pluribus diebus successivis conferebatur, ita ut vetita iteratio ad magis recentem disciplinam referenda sit, nisi tamen successivae istae unctiones pro una integra administratione haberi possint. Itaque iteratio istius sacramenti in eodem periculo, etsi graviter prohibita, non tamen invalida videtur.

CAPUT IV. — De observandis caerimoniis.

615. — Graviter peccat qui, extra necessitatem, sacramentum istud sine ulla veste sacra administrat, — qui orationes omittit ab ipso sacerdote ante et post extr. unctionem recitandas; — qui sacramentum administrat sine lumine; — qui illud administrat solus sine ministro.

Veniale fuerit aliter quam in formam crucis ungere; alio digito quam pollice ungere, sine iusta causa; alterum ex geminis sensibus non ungere; omittere stolam vel superpelliceum.

De consilio tantum recitanda sunt ab astantibus psalmi paenitentiales, litaniae et ceterae preces.

616. — « Oleum infirmorum parochus loco nitido et decenter ornato in vase argenteo vel stanneo diligenter custodiat » (c. 946).

Domus ea retinere vetatur « nisi propter necessitatem aliamve rationabilem causam, accedente Ordinarii licentia » (c. 735):

Causa rationabilis esse potest distantia qua domus parochialis ab Ecclesia distat. Vetatur autem asservatio in tabernaculo ubi SS. Eucharistia custoditur.

TRACTATUS VI.

DE ORDINE.

CAPUT I. — Notiones generales.

617. — **Ordinatio**, quae pro creatione magistratum sumebatur, in Ecclesia creationem ministrorum sacrorum designat. Hinc c. 948, qui voce sacramenti ordinis consulto abstinet, haec habet: « Ordo ex Christi institutione clericos a laicis in Ecclesia distinguit ad fidelium regimen et cultus divini ministerium ». Qui canon conferendus est cum c. 107 de origine divina distinctionis clericorum a laicis.

Sacramentum vero Ordinis est sacramentum quo, per ritum sacrum a competente ministro adhibitum, spiritualis potestas confertur simul cum gratia ad digne obeunda munia sacra. Potestas ista potissimum spectat sacramenta, vel quae referuntur ad sacramenta, ut chrisma, oleum infirmorum, etc. Cum potestate ista conectitur potestas saltem radicalis, praedicandi verbi Dei, regendi populi Dei, benedicendi.

Active sumptus *ordo* idem est quod *ordinatio*, et designat actionem qua spiritualis ista potestas confertur; *passive* vero, effectum istius actionis seu collatam habilitatem. Significare quoque potest collectionem personarum quae sacra potestate donatae sunt, seu hierarchiam ecclesiasticam.

Sacramentum istud est quoddam *totum potestativum*, ita ut separatim exsistere possint et separatim conferri,

plures partes quae simul ab eo habentur qui plenitudinem ordinis possidet.

618. Distinguntur nunc in Ecclesia latina tres ordines *maiores* vel *sacri*: subdiaconatus, diaconatus, presbyteratus seu sacerdotium, quod duplex est: minus seu incompletum, et maius, quod est episcopatus; — et quattuor ordines *minores*: ostiariatus, lectoratus, exorcistatus, acolythatus.

Suntne minores Ordines sacramentum? Plerique hodie id negant, nixi maxime rationibus historicis, quibus demonstrant ordines istos non exstitisse ante saec. III, variasse numero, nec nunc eosdem esse in Ecclesia latina et graeca. Argumenta tamen ista non sunt apodictica, si consideres ordinis sacramentum a Christo institutum esse tamquam *totum potestativum*, nec isti institutioni repugnare quin Ecclesia potuerit novos distinguere gradus quibus committeretur partialis potestas in maiore gradu contenta. Servari itaque potest sententia S. Th. in 4 S. d. 24, q. 1 art. 2 q. 2 vel Suppl. q. 35 n. 2. et plerorumque scholasticorum qui omnibus ordinibus naturam sacramenti inesse admittebant. Cfr. Ball. Palm. V, n. 886; Noldin, III, 452; Bucceroni, III, 880.

Constat autem diaconatum, presbyteratum et episcopatum esse sacramenta, ex ipso Trid. S. XXIII, cap. 3 et can. 6 « Si quis dixerit in Ecclesia catholica non esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quae constat ex episcopis, presbyteris et ministris, anathema sit », Ministri isti saltem sunt diaconi.

Episcopatus porro est sacramentum a simplici presbyteratu ita distinctum ut non tantum inferiores sacerdotes careant potestate collata per consecrationem episcopalem, sed etiam, saltem secundum plures, episcopatus simplicem presbyteratum non contineat, atque, praetermissa ordinatione sacerdotali, invalide conferretur, dum, contra, valida est ordinatio diaconi qui nullum ordinem inferiorem suscepit, valida ordinatio sacerdotis qui nondum prius ordinatus est diaconus. Quamquam Ecclesia ordinationes « *per saltum* » gravissime prohibet,

et iubet ut praetermissae formales ordinationes suppleantur.

619. — Prima autem *tonsura*, cum nullam conferat potestatem, non est sacramentum, sed initiatio ad statum clericalem, quo clerici a laicis distinguuntur. Ecclesia tamen, in eius collatione vult ut normae de sacramentis conferendis observentur; ac proin verba « ordinare, ordo, ordinatio » comprehendunt, praeter consecrationem episcopalem, omnes ordines atque ipsam primam tonsuram, « nisi aliud ex natura rei vel contextu verborum eruat » (c. 950).

620. — Quidam ordines dicuntur *sacri*, sive propter annexum votum castitatis, sive propter potestatem datam in res consecratas. Idem dicuntur *maiores*, quia propius accedunt ad ipsum sacrificium vel habiles reddebant ad maiora officia suscipienda. *Reddebant* inquam, quia non iam post Codicem subdiaconus vel diaconus in episcopos cooptari possunt.

621. — Sacramentum vero ordinis *characterem* imprimit. Quare nec amitti potest nec iterari. Quod, saltem ex ecclesiastica institutione, valet quoque de ordinibus minoribus et de prima tonsura.

Plura de sacramento isto cfr. dogmaticos.

622. — Prima tonsura hoc ritu *essentiali* confertur, ut episcopus vel praelatus competens, tondeat extremitates capillorum, et qui tondetur dicat: « Dominus pars hereditatis meae et calicis mei; tu es qui restitues hereditatem meam ». Nec essentialis est, nec videtur supplenda omissa traditio superpellicei. Nec ad valorem requiritur ut conferens tonsuram ipse verba proferat ante eum qui tondetur: quamquam mos ea sic proferendi servandus dicitur. Estne valide collata tonsura si episcopus, pro veris capillis, recidat capillos seu crines comae ficticiae? Res non constat. Quare, deficientibus prorsus capillis propriis, satius erit recurrere ad S. Sedem. (Cfr. Gasparri, n. 1014.)

Ordinationes minores et subdiaconatus consistunt essentialiter in quadam traditione, ut *materia proxima* et verbis episcopi seu ordinantis tunc prolatis, ut *forma*.

Ostiario traduntur claves ecclesiae. Essentiale non est ut ostiarius ianuam claudat et aperiatur, vel campanam pulset. Ad valorem satis est ut *una* clavis tradatur, quamvis servanda sit rubrica quae praecipit ut tradantur *claves*, et possunt esse argenteae, ferreae vel lignae, dummodo aptae sint ad aperiendum (S. C. 11 mart. 1810, Coll. P. F. ed. 1, n. 1189); et quaelibet claves sufficiunt (S. C. Pr. Fid. 13 mart. 1844).

Lectori traditur liber lectionum, seu codex de quo sunt lecturi, i. e. vel missale, vel breviarium, vel volumen S. Scripturae.

Exorcistae traditur liber in quo scripti sunt *exorcismi* sed eius loco tradi potest Pontificale vel Missale.

Acolythae traduntur a) candelabrum, pro quo sumi nequit instrumentum cum candela quod episcopus ad librum adhibere consuevit; *b) urceoli* seu *ampullae vacuae*, vel saltem una. Atque utriusque instrumenti traditionem esse essentialem, communiter tenent. Alterutra quae omissa fuerit vel dubie posita supplenda fuerit absolute vel sub condicione, nihil aliud iterando.

623. — *Subdiacono* : *a)* traditur *calix vacuus* cum *patena vacua* superposita. Nec traditio urceolorum nec impositio vestium essentialia sunt; immo nec necessario supplendi videntur ritus isti si praetermissi sint. Quod calix et patena tradantur vacua vel cum vino et hostia, id ad valorem nihil refert; quod autem tradantur non consecrata locum dat cuidam controversiae. Alii obiciunt per traditionem rei non sacrae potestatem sacram non significari (sic S. Alph. VI, 747); alii reponunt significationem ex ipsa materiali forma iam habere. Idque nobis magis probabile videtur. Nec ad ritum symbolicum magis necessaria est ista consecratio (de qua silet Pontificale) quam necesse est ut ostiario claves ipsius ecclesiae tradantur. *b)* Traditur quoque *liber epistolarum* seu *missale*. Quod plures existimant etiam esse essentialia.

Quare si alterutra traditio omissa fuerit, supplentur absolute vel sub condicione, prout praetermissio fuerit certa vel tantum dubia. Si neutra facta fuerit, ipsa ordinatio erit absolute vel condicione rependa.

Omnes vero istae traditiones recipiuntur ab ordinandis tactu manus dextrae, quem volunt esse *physicum*, ita ut, si physicus contactus defuerit, traditio saltem condicionate supplenda sit.

624. — Diaconus ex sententia probabiliore, ordinatur manus impositione cum oratione eucharistica seu praefatione, cui (non ab initio) inserta sunt verba : « Accipe Sp. Sanctum ad robur et ad resistendum diabolo et tentationibus eius : in nomine Domini ».

Securitatis tamen causa, omitti nequit physica traditio libri evangeliorum seu missalis, cum formula « Accipite potestatem legendi evangelium in Ecclesia Dei tam pro vivis quam pro defunctis : in nomine Domini, Amen ».

Nisi esset ista potestas Ecclesiae magis definiendi materiam et formam sacramentorum a Christo institutorum, pro explorato habendum esset sola ista manus impositione cum coniuncta praefatione essentialem ordinationem perfici. Ac perinde discendum esset de presbyteratu. Constat enim, ac recens Em. Card. Van Rossum erudito suo opere luculente demonstravit, per plura saecula nullam fuisse traditionem instrumentorum in Ecclesia latina, sicut neque nunc aliqua in Ecclesia graeca habetur. Verum Ecclesia latina videtur posse essentialem ritum determinare. Iam vero, sententiae S. Thomae et scholasticorum, Eugenius IV in decr. pro Armenis, ipsum Pontificale Romanum quo, etiam post recitatam praefationem, vocantur *ordinandi* (nondum ordinati) ii quibus vestes imponendae sunt et liber evangelii tradendus, probant in Ecclesia latina communem invaluisse persuasionem de necessitate istius traditionis. Quae communis persuasio saltem probabiliter demonstrat, ex ipsa consuetudine, voluntatem Ecclesiae habendi traditionem istam pro essentiali, Quare de potestate S. Pontificis supprimendi istam necessitatem non dubitamus ; sed donec istud non fecerit, traditio instrumentorum in ordinatione diaconi et presbyteri tuto omitti nequit.

Quare *practice* : 1. Si manus impositio praetermissa fuerit, ipsa sola supplenda est cum suis verbis (c. 3 *De Sacramentis non iterandis*, I, 16). Verba ista, potius quam brevis formula : « Accipe Sp. Santum » videntur esse tota praefatio (cf. Gasparri, *De sacra ordinatione*, II, 1050). —

2. Si omissa fuerit traditio libri evangeliorum cum attinente forma; haec quoque supplenda erit. — 3. Si utraque omissa fuerit, omnis ordinatio erit redintegrandae. Observes. autem minus essentialia videri verba « Accipe Sp. Sanctum » quam reliquam praefationem. Si tamen praetermissa fuerint, res neglegi nequit sine auctoritate S. Sedis.

Aliae preces et vestium impositio minime sunt essentialia; immo, forte praetermissae, ne supplendae quidem videntur.

625. — In ordinatione *presbyteri* (1), observamus triplicem manuum impositionem et traditionem instrumentorum. Primo enim episcopus silentio ambas manus imponit super caput ordinandi, quod, post ipsum praestant alii sacerdotes, si qui praesentes fuerint: id enim non est essentialia. Quo facto, succedit altera, nisi dicere malis, primam altera ratione continuari. I. e. episcopus et praesentes sacerdotes dexteris protendunt super ordinandos, dum episcopus dicit: « Oremus, etc. » Hanc orationem, quae potius est invitatio ad orandum, excipiunt tum vera oratio ad Deum directa: « Exaudi nos », tum praefatio seu oratio eucharistica. In hac, praeter alia, dicuntur: « Da quaesumus, omnipotens Pater, in hos famulos tuos presbyterii dignitatem, innova in visceribus eorum spiritum sanctitatis, ut acceptum a te Deus, secundi meriti munus obtineant ». Tertia manuum impositio fit in fine missae, ante Postcommunionem, qua episcopus utramque manum singulorum capiti imponit, dicens: « Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiseras peccata remittuntur eis, et quorum retinueris retenta sunt ».

In ecclesia graeca, ordinatio in sola manuum impositione sub debita forma consistit. In latina vero; aliquanto post secundam manuum impositionem, induuntur vestes, unguntur manus; et traditur singulis calix cum vino, cui superposita est patena cum hostia, et episcopus dicit:

(1) Cf. documenta antiqua v. g. in Allegato V, in fine operis *De sacra ordinatione*, C. Gasparri.

« Accipe potestatem offerre sacrificium Deo, missasque celebrare tam pro vivis quam pro defunctis, in nomine Domini ». Atque in Pontificali, non antea, sed iam tunc dicuntur *ordinati*.

De *essentiali* materia et forma istius ordinationis, ita dicendum videtur. *Theoretice* is ritus pro *essentiali* habendus est quo episcopus, ea ratione quam Ecclesia determinavit, communicationem potestatis sacerdotalis clare communicat.

Diu, ritus iste fuit, post exhortationem ad orandum, extensio manus in caput ordinandi cum oratione in qua implorabatur gratia super eum quem Ecclesia presbyterii honore dedicabat (Cfr. Duchesne, *Origines* 5, p. 390. 391). Per novem priora saecula, sola manuum impositio adhibita est. — Deinde scholastici, cum S. Th. considerarunt benedictionem, manuum impositionem (per quam agnoscebant plenitudinem gratiae dari) et manuum unctionem, tamquam praeparationem formalis collationis potestatis, quam fieri putabant per traditionem calicis cum verbis: « Accipe potestatem offerre sacrificium Deo » etc. in qua datione calicis character imprimeretur. Cfr. S. Th. in IV s. 24. q. 2 art 3 c. Ad quam doctrinam Pontificale accommodatum videtur. Hinc in decreto pro Armenis (quod decretum est instructio practica, maximae tamen auctoritatis), dicitur: « presbyteratus traditur per calicis cum vino et patenae cum pane porrectionem... Forma sacerdotii talis est: *Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro vivis et mortuis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti* ». Quod Ben XIV *De syn.* l. 8, c. 10. n. 8, interpretandum duxit de forma integrante et accessoria. Hodie auctores in has partes magis ac magis propendunt, ut *theoretice* solam manuum impositionem cum oratione: *Eraudi nos quaesumus* et sequente Praefatione pro *essentiali* habeant. Doctrinali definitione S. Sedes abstinuit. Practice autem respondet quasi tum impositio manuum et manus extensio cum oratione sequenti, tum traditio calicis cum sua forma sint *essentia*lia, et potestas absolvendi detur per ultimam manuum impositionem cum verbis *Accipe Spiritum Sanctum*, etc. Unde duae potissimum sunt sententiae oppositae. Prima tenet omnem potestatem sacerdotalem ab initio simul communicari, ac dein clarius explicari quid collatum sit; altera, contra, ab initio praeparari collationem potestatis quae formaliter fiat sive simul, in traditione calicis cum verbis coniunctis, sive per binas partes successivas, in traditione calicis, et in ultima manuum impositione sub verbis tunc proferendis.

Tutiores autem partes sequendas esse, nec tutum esse nisi quod S. Sedes tale declaraverit, consentiunt theologi.

626. — Quatenus in ipsa manuum impositione et in calicis traditione practice tamquam essentialia habenda sint, pressius definiendum est.

1. *De manuum impositione.*

a) Constat sacerdotes factos esse *ante tertiam manuum impositionem*: nam concelebrant cum episcopo. Aliquod dubium tantum habetur de necessitate tertiae impositionis ad dandam potestatem absolvendi. Quare ordinatus qui hanc non receperit, missas tuto celebrare, non autem sacramentaliter absolvere poterit antequam haec caerimonia, in alio sacrificio, ab episcopo suppleta fuerit, et quidem absolute, si certo omissa, condicionatè vero si probabiliter (etiam tenui probabilitate) neglecta vel male peracta fuerit.

b) *Manum extendendo*, Ordinans manuum impositionem, prius silentio factam, continuat. Ita Ben. XIV Syn. l. 8, c. 10, n. 4, et post ipsum auctores. Quare prima manuum impositio diu considerata est tamquam pars integrans sed non essentialis, quam satis erat postea supplere. Id, obvio verborum sensu, docet etiam Greg. IX in c. 3 *De sacramentis non iterandis* (I, 16). Sunt tamen qui dubii haerent sitne ibi sermo de prima an de tertia manuum impositione. — Ab isto tamen usu mere supplendi primam manuum impositionem, quem testantur v. g. Gasparri, *De ord.* II, 1080; Palm. V, n. 910, recedens, 4 iul. 1900 S. Officium omnem ordinationem sub conditione iterandam duxit, quia prima manuum impositio sine physico contactu facta erat.

Dicebatur quoque alterutram manuum impositionem ad valorem sufficere. Ac Gasp. II, 1081 responsum refert S. Off. 16 sept. 1877, quo *acquiescendum* declaraverat (i. e. nihil supplendum), post ordinationem in qua secunda tantum impositio praetermissa erat. Sed magis recens, 19 iul. 1899, S. Officium iussit ut ex toto sub conditione iteraretur ordinatio, in qua prima manuum impositio facta fuerat, quia non constabat « saltem per mo-

mentum, de extensione manuum supra ordinantes » (Anal. eccl. VII, 340).

Physicus autem contactus in prima et tertia impositione necessarius est. Sufficit tamen mediatus. Sic 22 ian. 1890, S. Off. respondit contactum physicum non defuisse in ordinatione in qua episcopus, in prima impositione, pileolum ordinandi non autem caput physice tetigerat (An. eccl. V, 144).

Quid autem si prima manuum impositio, non post peractas caerimonias ordinationis sed in ipsa ordinatione, etiam post praefationem vel traditionem instrumentorum sed ante canonem missae, suppleatur, sine ulla verborum repetitione. Id ad valorem sufficere arbitramur. Etenim haec impositio sine forma verborum facienda est, verba autem cum extensione manus coniunguntur, et, facta inter ordinationem, moraliter cum toto ritu unitur. Sic etiam dixerit Palmieri, V, 892. Authentica tamen declaratio desideratur.

Nulla ratio videtur cur essentialem dicamus adhortationem ad orandum « Oremus, Fratres carissimi », per quam dexteræ porriguntur supra ordinandos. Verum forma in oratione sequenti et praefatione consistit. Nihilominus, si verba « Oremus » etc. omissa sint, S. Sedes adeunda erit (1). Tertiae impositionis forma certo continetur verbis: *Accipe Sp. St. quorum remiseris*, etc.

Sive autem omissa sint verba, sive substantialiter corrumpantur, perinde dicendum est. S. C. S. Off. 27 maii 1840 non praecepit nisi *condicionatam* suppletionem tertiae impositionis et formae, quia Episcopus dixerat: « *Quorum remiseris peccata retenta sunt* ». (Gasp. II, 1085).

2. De traditione instrumentorum.

a) Si calix vacuus vino vel patena sine hostia tradantur, ordinatio sub condicione iteranda est tota. Cfr. S. Off. 6 iul. 1898, 11 ian. 1899 (A. E. VI, 338; VII, 145). Quod autem aquae mixtio omissa sit, id essentiam

(1) Gasp. II, 1082, satis esse putat ut repetatur prima manuum impositio cum subsequenti manuum extensione et cum praetermissis verbis, si omissa fuerit invitatio *Oremus* vel oratio: *Exaudi nos*. Nos putamus totam ordinationem sub condicione repetendam esse, nisi error corrigatur ante canonem.

non afficit, cum ad ipsam vini consecrationem mixtio ista necessaria non sit. Immo Lehm. II, 742 refert responsum esse *tuto licere acquiescere*, cum certo maior aquae quantitas in vinum infusa erat. — Quia autem calix cum vino et patena cum hostia unum quodpiam constituunt, ad valorem sufficit ut candidatus alterutrum tetigerit. Sic, S. R. C. 3 dec. 1661 pacificavit sacerdotem qui calicem non tetigerat (Dec. auth. n. 1221) ; sic S. Off. 22 iun. 1892 acquiescere iussit ordinandum qui certo tetigerat hostiam, de tactu autem patenae positive dubitabat (A. E. V, 144) ; et 17 mart. 1897 alterum qui patenam et hostiam non vero calicem tetigerat (A. E. V, 203). Si autem solam patenam non vero hostiam et calicem cum vino, vel solam hostiam, non autem patenam et calicem cum vino, tetigerit, tutius erit S. Congregationem de Sacramentis vel S. Officii interrogare, aut integram ordinationem sub condicione repetere (Gasp. II, 1085). — Constat quoque satis esse ut contactus moraliter cum forma coniungatur.

Quare S. Off. 17 mart. 1897 securum esse voluit sacerdotem qui instrumenta tetigerat ante quam episcopus verba pronuntiaret, non autem inter haec verba (A. E. V, 144).

627. — Neque unctio manuum nec traditio vestium essentielles sunt. Unctio tamen postea supplenda erit (omissis aliis caerimoniis). Cfr. c. un. De sacra unctione (I, 15).

Supplendam esse vestium impositionem non constat.

Multo minus constat supplendam esse **concelebrationem**, quamvis quidam id teneant. Constat vero alia non esse supplenda. Cfr. Gasp. II, n. 1086 ; Lehm. II, 743 ; Palm. V, 910. Gasp. l. c. potius velit ut suppleatur promissio oboedientiae.

628. — De **concelebratione**. — Non plane constat utrum ab eo solo qui primus formam absolverit consecrationem peragatur, an ab omnibus per modum unius sicut fert eorum intentio. Hoc videtur magis probabile. Quare requiritur sed sufficit ut *moraliter* simul verba pronuntient. Cfr. Ben. XIV, De sacrificio missae, III, 16, n. 7.

629. — **Episcopalis consecratio** essentialiter continetur impositione manuum cum praefatione seu oratione eucha-

ristica vel cum relativis verbis: « Accipe Spiritum Sanctum ». Impositio aperti libri evangeliorum super cervicem et scapulas consecrandi, quae fit ab initio ritus sacri, silentio, certo non est institutionis divinae, et videtur esse mere sacramentale. Nondum tamen habemus responsum authenticum, ut tuto possimus istud pro accidentaliter habere. Cfr. Gasp. II, 1115. Cetera non sunt essentialia. Sed ex c. un. *de sacra unctione* (I. 15), Innoc. III definivit praetermissam unctionem seu capitis seu manuum, esse supplendam per episcopum, assistantibus duobus episcopis, sine alia consecrationis repetitione.

630. — Generales normae de corrigendis vel supplendis defectibus

1. In ordinationibus quarum specialis ritus est certo institutionis ecclesiasticae, seu, ut alii dicunt, quae certo non sunt sacramenta, ritus *probabiliter* validus fit certo validus, cum Ecclesia huiusmodi defectus supplere possit et soleat, vel saltem practice permittere ut, omisso gradu inferiore, ad superiorem ascendatur. Auctores tamen regulam istam circumscribunt quattuor ordinibus minoribus, cum nonnulli, qui tamen a minoribus ordinibus rationem sacramenti abiudicant, subdiaconatum inter sacramenta reponere voluerint.

2. Constat quoque ritum qui certo est ecclesiasticae institutionis, non ultra voluntatem Ecclesiae seu supremi Pastoris ad essentiam pertinere (Lehm. II, 743). Possit ergo Ecclesia probabili istius ritus observatione esse contenta. Id tamen hactenus minime fecit. Quare condicionatam iterationem ordinationis propter probabilem talis ritus defectum non raro imperavit. Ideo, hac distinctione omissa, sic dicendum est:

3. a) Defectus qui in ritu *certo essentiali certo commissus* est, obligat ad ordinationem ex toto absolute repetendam.

b) *Sub condicione* vero iteranda est ordinatio quae probabiliter, probabilitate facti vel iuris, vitio substantiali affecta est.

Si tamen ritus omissus iam supponit certam potestatem per alium ritum collatam, ut est traditio libri

evangeliorum in ordinatione diaconi, vel tertia manuum impositio in ordinatione presbyteri, tunc satis est supplere omissum.

- Idem sufficit si ritus omissus possit censi esse mere pars integralis ritus qui fuit adhibitus. Atque exemplum afferebant primam manuum impositionem in ordinatione presbyteri. Cfr. Palm. V, 910. Verum hoc iam venit in controversiam, ut vidimus.

Et quando agitur de potestate inferioris gradus qui certo in superiore continetur, obligatio iterum suscipiendi condicionate ordinem non aderit sine vere gravi ratione, saltem in eo qui ordinem superiorem recepit.

c) Ipse ritus *certo accidentalis*, si in re gravi, ut in unctione manuum sacerdotis, praetermissus fuerit, supplendus est, sed sine iterata ordinatione. Si in re levi, nihil est faciendum.

Liquet quoque graviter ab eo peccari qui notabilem caerimoniam scienter neglexerit.

4. Non requiritur ut idem episcopus suppleat qui defectum commiserit, cum, ut perspicitur in Extr. unctione, partiales materiae et formae unius sacramenti per se possint a pluribus administrari.

5. Cum ritus essentialis *absolute* supplendus est, per se tempus ordinationis expectandum est. Sed S. Congr. dispensabit ut secreto et alio tempore iteretur ordinatio.

Si vero, ob dubium, sub *condicione* Ordo iteretur, probabiliter iterari poterit quovis die et a quovis episcopo; eodemque die poterunt simul conferri ordines tam maiores quam minores, adhibitis solis sollemnitatibus quae ad valorem certo vel probabiliter necessariae sunt (S. Alph. VI, 759).

CAPUT II. — De ministro s. ordinationis.

631. — Minister validae ordinationis est per se episcopus consecratus. Ius tamen commune vel, per peculiare indultum, Sedes Apostolica potest ei qui non est episcopus indulgere collationem ordinum minorum et subdiacona-

tus. Potestne presbyter habilis reddi ad conferendum *diaconatum*, id disputatur. Facultas, in Ecclesia latina, solis presbyteris et quod ad solos ordines minores conceditur v. g. Abbatibus benedictis, Vicariis et Praefectis Apostolicis.

Nec in consecratione episcopi requiruntur ad valorem tres episcopi, saltem accedente beneplacito Apostolico.

632. — *Licitus potestatis usus.* — 1. Nemini, sine Apostolicae Sedis facultate, licet ordinatum a S. Pontifice ad altiorem ordinem promovere; — 2. Nemo episcopum consecrare potest nisi prius constet de mandato Rom. Pontificis, cui haec consecratio reservatur (cc. 952. 953). Ac sine dispensatione apostolica, consecrator alios duos episcopos adhibere debet. In missionibus exteris, non raro indulgetur ut consecrator duos sacerdotes adhibeat. — 4. Unusquisque a *proprio* episcopo ordinetur aut cum legitimis eiusdem *litteris dimissoriis*. Subditum tamen orientalis ritus episcopus proprius (latinus) sine apostolico indulto licite ordinare non potest. Seclusa autem iusta causa, episcopus proprius per se ipse suos subditos ordinet (c. 955).

633. — *De episcopo proprio.* — 1. Episcopus proprius, quod ad *saeculares*, hodierno iure est tantum episcopus dioecesis, vel ei aequiperatus praelatus quasi-dioecesis, in qua promovendus habeat domicilium una cum origine vel domicilium simplex cum iurato animo manendi in perpetuum in dioecesi.

Simplex tamen domicilium sufficit clerico qui per primam tonsuram dioecesi iam incardinatus est, vel promovendo alumno qui servitio alius dioecesis destinatur (praevia in futurum legitima excardinatione et incardinatione); vel promovendo religioso professo.

Originis locus filio definitur domicilio, vel, hoc deficiente, quasi domicilio quod *pater* vel, si filius *illegitimus* aut *postumus*, *mater* habebat cum natus est. Filio *vagorum* locus originis est locus nativitatis, et filio *exposito*, locus inventionis (c. 90). Cfr. nostram *Epitome iuris canonici*, n. 164.

Domicilium ei sufficit qui per primam tonsuram dioecesi iam incardinatus est. Verum, ut sic legitime incardinetur seu legitime

primam tonsuram recipiat, oportet ut habeat originem cum domicilio vel ad domicilium addat iuramentum, vel a proprio episcopo pro alius dioecesis servitio tonsuram obtineat (Cfr. *Epitome iuris*, n. 187 et Ferreres II, n. 869, nota 1). Aliter incardinatus a iuramento non videtur dispensatus.

Poterit quoque episcopus pro servitio alienae dioecesis, ordinare quempiam et quidem sine iuramento, quem tantum ratione domicilii, sine origine, pro subdito habet; vel religiosum professum qui ad eum legitime dimittitur vel, si more saecularium ordinandus est, ratione conventus cui ascriptus est, in illa dioecesi domicilium habere censetur.

2. Qui litteras dimissorias ad ordines recipiendos dare potest, potest quoque eosdem ordinare per se ipse, si necessariam ordinis potestatem habeat.

Non solus ergo Abbas regularis de regimine, si est sacerdos et benedictus, potest ex c. 964, 1°, candidatos qui, vi professionis saltem simplicis, sibi subduntur, prima tonsura ornare et ordinibus minoribus augere; sed quilibet Superior episcopus, iure c. 959 ordinare permittitur eos religiosos quibus litteras dimissorias dare potest.

634. — 1. *Litterae dimissoriae* sunt litterae quibus Episcopus vel Superior competens subditos suos mittit ad alienum Episcopum ut ab hoc ordinentur. Litterae istae simul testimonium continent de qualitatibus promovendorum, nec dari possunt ante habita testimonia iure requisita.

2. Has litteras *pro saecularibus*, durante iurisdictione, dant, ex c. 958: a) Episcopus et Praelatus quasi-dioecesanus proprius, post adeptam possessionem, sed iam ante consecrationem. — b) Vicarius generalis, ex speciali tamen episcopi mandato. — c) Vicarius capitularis, de capituli consensu, post annum a sede vacante; intra annum vero solis artatis (seu qui exspectare nequeunt novi episcopi regimen) ratione beneficii recepti vel recipiendi aut ratione certi cuiuspiam officii, cui, propter dioecesis necessitatem, sine mora providendum est. Ne tamen Vicarius capitularis litteras det iis qui ab episcopo reiecti erant.

3. *Pro religiosis exemptis* vero easdem litteras dant: abbas monasterii sui iuris et Superior maior religionis exemptae.

Sed professis a votis temporariis litteras istas dumtaxat ad primam tonsuram et ordines minores concedere possunt (c. 964, 3°).

4. Pro religiosis *non exemptis*, Superiores litteras dimissorias dare non poterunt sine indulto peculiari vel privilegio, quod saepe conceditur, sed quo erga professos votorum temporariorum uti iam non possunt nisi ad tonsuram et ordines minores.

Religiosis tamen istis per se his litteris opus non est. Etenim, cum non sint exempti, proprium habent episcopum domicilii, a quo sine his litteris ordinari poterunt. Eorum ordinatio, ait c. 964, 4°, regitur iure saecularium, excepta necessitate iuramenti de quo in c. 956.

5. Litterae dimissoriae ab *episcopo proprio*, etiam Cardinali suburbicario, dari possunt ad quemlibet episcopum communionem cum Sede Apostolica habentem, excepto tantum, citra apostolicum indultum, episcopo ritus diversi a ritu promovendi; — a *Superiore autem religioso* non possunt, secluso privilegio, mitti nisi ad episcopum (seu quasi-episcopum) dioecesis (seu quasi-dioecesis) in qua sita est domus religiosa ad cuius familiam ordinandus pertinet (c. 965). Et c. 967 monentur Superiores religiosi ne in fraudem episcopi dioecesani subditum ordinandum ad aliam religiosam domum mittant, aut concessionem litterarum dimissoriarum de industria in id tempus differant quo episcopus est abfuturus, vel nullas habiturus est ordinationes proximo legitimo tempore. Tunc enim, ex c. 966, dummodo id constet ex authentico Curiae episcopalis testimonio, litteras ad quemlibet alium episcopum ritus promovendorum mittere permittuntur. Quod etiam possunt, si dioecesis vacet nec regatur a viro qui character episcopali sit insignitus (aut, ni fallimur, ordines conferre queat).

CAPUT. III. — De subiecto s. ordinationis.

§ 1. — DE VOCATIONE REQUISITA

635. — Quia, hodie praesertim, ordines non suscipiuntur sine aliqua intentione et spe sacerdotii, de sola vocatione ad statum *sacerdotalem* solliciti esse debemus. De qua haec pauca notanda sunt.

1. Qua voluntate Christus perenne in sua Ecclesia instituit Sacrificium perpetuamque dispensationem sacramentorum, quorum plura a solis sacris ministris conferri possunt, eadem voluit etiam Ecclesiam ornare copia sacerdotum qui illud offerent et haec dispensarent. Ac pertinet ad divinam Providentiam efficaciter prospicere ut Ecclesia necessariis ministris non careat.

Multos itaque ad sacerdotium vocari quatenus efficaces gratias recipiant ad eum statum sancte amplectendum et exercendum ambigi nequit.

Dum autem *per se* cunctis consilia evangelica proponuntur, certum, contra, est, non omnibus proponi statum sacerdotalem, cum sacerdotes ad hierarchiam pertineant quam a populo discretam voluit ipse Deus. Praeterea, dum religiosus, qua talis, suam propriam sanctitatem consecratur, status sacerdotalis non tam ad privatum cuiuspiam quam ad commune rei publicae christianae bonum refertur. Nemo fit sibi sacerdos.

2. Nec aliquis fit sacerdos sua sola voluntate.

Contra, in sacris litteris et in C. Trid. actio vocantis Dei et Superioris ecclesiastici in recto ponitur. « Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tamquam Aaron » (Ep. ad Hebr. 5, 5). « Manus cito nemini imposueris ». Sic Ap. in 1 ep. ad Tim. 3, 10, suum discipulum monet. Et Trid. Conc. postquam in s. 23, cap. 4, memoravit non omnes ad hierarchiam aspirare posse, can. 7, anathemate plectit eum qui dixerit « eos qui nec ab ecclesiastica et canonica potestate rite ordinati nec missi sunt, sed aliunde veniunt legitimos esse verbi et sacramentorum ministros ». Rursus autem in potestate est, saltem S. Pontificis (1), ut, propter necessi-

(1) Codex c. 973 § 2 negat clericum inferioris gradus ab episcopo cogi posse ad recipiendos superiores ordines. De iure anteriore cfr. Gasparri, *De Sacra ordinatione*, I, 638. 639.

tatem Ecclesiae, fidei praecipere possit ascensum ad statum sacerdotalem. Quare:

3. Ad quaestionem: *quinam sunt ad statum sacerdotalem vocati*, sic breviter respondendum esse censemus:

a) Voluntate Dei *consequente* ipsam externam assumptionem, vocantur quotquot rite assumpti sunt ab Ecclesia, cui delectus sacerdotum commissa est. Ideo catechismus C. Trid. in allegatum locum ep. ad Hebr.: « Vocari a Deo dicuntur qui a legitimis Ecclesiae ministris vocantur ». Atque in litt. 2 iul. 1912, Card. Secr. Status, rettulit probatum a S. Pontifice iudicium Commissionis Cardinalium quo opus can. Lahitton, *La vocation sacerdotale* egregie laudandum dicitur qua parte astruit « 1° Neminem habere umquam ius ullum ad ordinationem antecedenter ad liberam electionem episcopi ».

b) Si quaeras autem *quinam antecedente voluntate beneplaciti* divini vocentur, i. e. quinam placeant Deo cum ad statum istum aspirant, frustra et sine valido argumento postulaveris specialem quendam instinctum seu quasi internam locutionem Dei vocantis; sed fas est cuilibet idoneo hunc statum appetere cum *sincera intentione* exsequendi eiusdem status obligationes. Verum cum S. Th. 2, 2, q. 189 art. 1 ad 3 et S. Alph. 1. 6, n. 802, ut aliquis sit *idoneus*, exigimus, praeter ingenii dotes et scientiam congruam, ipsam iam praesentem vitae sanctitatem. Cum nimio enim detrimento proprio et periculo Ecclesiae, nimisque contra huius mentem, sacri ordines suscipiuntur ab iis qui bene castigatos mores non habeant, quam ut hi possint *per se* sine gravi reatu ad sacerdotium ascendere. Cfr. scripta supra, n. 27. — Sinceram autem intentionem conceptam intellegimus *ultronea* voluntate. Aequè enim fragiles et Ecclesiae periculosi aestimari possunt et qui intentione humana appetunt munia spiritualia, et qui eadem inviti, necessitate vel parentum auctoritate aut consideratione permoti, suscipiunt. His autem notis *idoneitatis* et *rectae intentionis* vera vocatio componitur.

Ad rem, a supra memorata Commissione laudatum quoque est, probante Pontifice, opus Lahitton, quatenus astruit: « 2° Conditionem quae ex parte ordinandi debet attendi, quae vocatio sa-

cerdotalis appellatur, nequaquam consistere, saltem necessario et de lege ordinaria, in interna quadam aspiratione subiecti seu invitamentis Spiritus Sancti ad sacerdotium ineundum. — 3º Sed, e contra, nihil plus in ordinando, ut rite vocetur ab episcopo, requiri quam rectam intentionem simul cum idoneitate in iis gratiae et naturae dotibus reposita, et per eam vitae probitatem ac doctrinae sufficientiam comprobata quae spem fundatam faciant fore ut sacerdotii munera recte obire eiusdemque obligationes sancte servare queat ». Cfr. *Per.* VI, 262; VII, 149 et opusculum nostrum: *De vocatione religiosa et sacerdotali*.

§ 2. — QUINAM VALIDE ORDINENTUR

636. — *Incapax* ordinum, iure divino, est homo *non baptizatus* vel *femine* sexus. Et qui dubie est mas, licite ad ordines aspirare nequit, cum perpetuo periculo nullitatis exponat omnes actiones quae characterem sacrum postulant. Constans autem traditio et praxis Ecclesiae demonstrant sexum masculinum requiri.

In *adulto* requiritur quoque *intentio*, seu voluntas saltem *habitualis* i. e. quae actualis fuit et non est revocata suscipiendi ordines.

Quaenam autem voluntas? Quia sacramentum operatur *ex opere operato*, sufficere videtur consensus in applicationem ritus sacri. Hunc autem necessario praestat qui voluntarie sinit ut ordinans ritum sacrum in ipsum exerceat, quamvis interne dissentiat. Haec enim voluntas eliditur praevalente quae movet candidatum ad accedentem. Sic Gasparri I, 644, appellans, n. 643, Innocentium III, in c. 3 § Item, *De baptismo eiusque effectu* (III. 42), quem locum alii violenter interpretari debent. Nihilominus communis sententia nullam putat esse ordinationem eius qui fecte accedit. Atque secundum hanc opinionem respondit S. Off. 2 mart. 1842 (Coll. P. F. I, 946), eidemque favet quoque resp. S. Off. 28 nov. 1900 (Coll. P. F. II, n. 2096) quamvis ibi mere praecipiat iterationem conditionatam. Cfr. Wernz II, 82, qui nullitatem indubitatam habet.

637. — *Corollaria*. 1. Valide ergo ordinantur *perpetuo amentes*, *pueri in cunis*, qui metu gravi coacti consentiunt. Verum sic coactus clericus nisi, remoto metu, ordinationem ratam habuerit saltem tacite per ordinis exercitium, volens tamen per talem actum obligationibus clericalibus se subicere, ad statum laicalem, legitime probata coac-

tione et rati habitationis defectu, sententia iudicis redigitur, sine ullis caelibatibus vel horarum canonicarum obligationibus (c. 214).

Coactus autem non est qui nulla vi exteriore, nullis minis vel incusso terrore ad ordinationem perductus est, sed propria rerum penuria vel formidine conditionis humilis et laboriosae persuasus, statum sacerdotalem elegit.

Infans autem ordinatus ad nullam obligationem astringitur, nisi ordinationem suam, plene sui compos et puber ratam habuerit. Cfr. Instr. Ben. XIV *Eo quamvis*, 4 maii 1745.

2. *Invalidè ordinatur dormiens, ebrius adultus qui antea non habuerit intentionem recipiendi ordinem, qui exteriore vi rapitur ad ordinationem; qui iocando vel fabulam recitando se ordinanti praesentat.*

§ 3. — QUINAM LICITE ORDINENTUR..

638. — Ad ordines *licite* recipiendos *subiectum* debet:

1. In *statu gratiae* versari. Obligatio tamen non est gravis pro ordinibus qui secundum communio^{rem} sententiam non sunt sacramenta.

2. Immunis esse a censura vel alio impedimento canonico, de quo statim infra.

3. Habere animum clericandi seu serviendi Deo per propria suscepti ordinis ministeria; immo propositum ascendendi ad presbyteratum (1. 973 § 1). Fraus tamen non est gravis. Leviter ergo peccarit qui cum intentione vitae conjugalis ordinem minorem suscepit. Nec positiva voluntas exercendi ordines inferiores hodie praecepta videtur.

4 *Esse confirmatus*. Non constat gravem esse obligationem.

5. Habere *aetatem canonicam; debitam scientiam, mores ordini recipiendo congruentes* (c. 974).

639. — *Aetas canonica* est 21 annorum completorum pro subdiaconatu, 22 completorum pro diaconatu, 24 completorum pro presbyteratu. Ab aetate requisita pro sacerdotio quaedam dispensationes (unius anni, unius anni cum dimidio) propter iustam causam, maxime propter necessitatem Ecclesiae, conceduntur. Nulla

aetas canonica tonsurae et minoribus ordinibus praefinitur. Ante Codicem, scriptores congruam aetatem inter septimum completum et quartum decimum aestimabant. Nunc indirecte maior requiritur, cum tonsura conferri vetetur iis qui cursum theologicum nondum inceperint (c. 976).

640. — *Debita scientia* statuitur tam pro religiosis quam pro saecularibus acquiranda, quando agitur de *theologia*, in scholis ad id institutis, secundum hanc studiorum rationem, ut, post biennium philosophiae, integro quadriennio sequantur cursum theologiae qui, praeter theol. dogmaticam et moralem, complectatur studium S. Scripturae, historiae ecclesiasticae, iuris canonici, liturgiae, sacrae eloquentiae et can. us ecclesiastici. Sic c. 1365, qui vult ut « habeantur etiam lectiones de theol. pastorali, additis practiceis exercitationibus, praesertim de ratione tradendi pueris aliisve catechismum, audiendi confessiones, visitandi infirmos, assistendi moribundis. »

Iam vero, prima tonsura postulat inceptum cursum theologicum; subdiaconatus non est conferendus nisi exeunte tertio cursus theologici anno; diaconatus, nisi incepto quarto anno; presbyteratus, nisi post medietatem eiusdem quarti anni.

Ea videtur rationabilis interpretatio istius quarti anni ut intellegatur totum spatium per quod lectiones habentur. Paulo benignius ergo verba sumi possunt quam in declaratione S. C. Consistorialis, 24 mart. 1911 (Per. VI, 25), quae respiciebat annos *studiorum* et quidem *expletos*, dum in c. 976 § 2 sermo fit de anno incepto vel exeunte *cursus theologici*.

Praeterea de ipso ordine suscipiendo quilibet promovendus, sive saecularis sive religiosus, praevium et diligens *examen* subire debet; promovendus autem ad sacros ordines in aliis quoque de s. theologia tractationibus periculum faciant: methodum, materiam, examinatores determinat episcopus loci qui iure proprio ordinat vel dat dimissorias litteras. Is quoque examen recipit, nisi idem committere malit episcopo ordinato, id oneris acceptanti (cc. 996-997).

Potest etiam, quamvis non debeat, acquiescere episcopo vel Superiori qui in litteris dimissoriis asserat candidatum fuisse idoneum repertum in rite facto periculo. « Si pro sua conscientia censeat candidatum non esse idoneum eum ne promoveat » (c. 997 § 2). — Canone isto nulla tolluntur privilegia quibus non nulli religiosi ab examine episcopali eximuntur.

641. — Quinam *mores* requirantur, supra iam expositum est. Quò autem facilius congrui mores induant, c. 972 curandum dicit ut ad sacros ordines aspirantes inde a teneris in annis *seminario* recipiantur; praecipitque ut omnes ibidem saltem per integrum s.

theologiae curriculum ibidem commorentur nisi Ordinarius in casibus particularibus, gravi de causa, onerata eius conscientia, dispensaverit (c. 972 § 1). Qui autem extra seminarium legitime morentur, commendandi sunt pio et idoneo sacerdoti qui eis invigilet eosque ad pietatem informet (c. 972, § 2). Quamvis id optandum sit, non precipitur tamen ut ipso sacerdotis tecto recipiantur.

642. — Ordinationes *per saltum* omnino prohibentur, sed ordines gradatim conferendi sunt, nullo gradu omisso. (c. 977). Quod adeo urgetur, ut S. Sedes iubeat suppleri ordinationes omissas etiam in eo qui iam in maiore ordine suscepto minores virtualiter possidet.

643. — Observanda quoque sunt temporum *interstitia* « quibus promoti in receptis ordinibus, secundum episcopi praescriptum, sese exerceant » (c. 978 § 1). Porro interstitia inter tonsuram et ostiariatum vel inter singulos minores ordines prudenti episcopi iudicio committuntur; « acolythus vero ad subdiaconatum, subdiaconus ad diaconatum, diaconus ad presbyteratum ne antea promoveantur quam acolythus unum saltem annum, subdiaconus et diaconus tres saltem menses in suo quisque ordine fuerint versati, nisi necessitas aut utilitas Ecclesiae iudicio episcopi, aliud exposcat ». Potest ergo episcopus, etiam cum religiosis, ob iustam causam publicae rationis dispensare.

Ei tamen non licet primam tonsuram cum aliquo ex minoribus ordinibus vel *omnes* minores ordines una simul conferre. Et peculiaris licentia R. Pontificis requiritur ut minores ordines cum subdiaconatu duove sacri ordines uno eodemque die, reprobata quavis contraria consuetudine, conferantur (c. 978 § 3). Itaque severius prohibetur coniunctio minorum ordinum cum subdiaconatu, vel duorum ordinum maiorum, quam coniunctio tonsurae cum minore ordine vel collatio in eadem ordinatione omnium ordinum minorum. Hic non reprobatur consuetudo contraria, et locus epikeiae non excluditur.

644. — Augendi maioribus ordinibus providendi sunt *titulo canonico*. Titulus canonicus est, hoc loco, titulus sustentationis, canonice admissus, i. e. cautio de conveniente et per se perpetua sustentatione.

Pro clericis *saecularibus*, titulus canonicus est *beneficii*, eoque deficiente, *patrimonii* (cuius quantitas et ratio statutis vel normis Ordinariorum definitur), aut *pensionis* ecclesiasticae. Qui ordinatus in sacris titulum ami-

serit, non ideo fit suspensus, sed alium sibi providere debet nisi, iudicio episcopi, eius congruae sustentationi aliter consultum sit (c. 980 § 1).

Episcopus autem qui, citra apostolicum indultum, suum subditum in sacris sine titulo canonico ordinaverit vel ordinari permiserit, debet ipse, eiusque successor, eidem egenti alimenta necessaria praebere, donec congruae eiusdem sustentationi aliter provisum fuerit; et pactio contraria omni vi destituitur (c. 980 § 2. 3).

Deficientibus tamen consuetis titulis, suppleri potest titulo *servitii dioecesis*, et in locis S. C. Pr. Fid. subiectis, titulo *missionis*, ea tamen lege ut ordinandus, iure iurando interposito, se devoveat perpetuo dioecesis aut missionis servitio sub auctoritate Ordinarii loci pro tempore. Sic autem promotus presbyter debet Ordinarius congruam sustentationem procurare. Observes, iureiurando servitii dioecesis non excludi ingressum in religionem, sicut, sine licentia S. Sedis, excluditur iuramento missionis.

Regularibus stricte dictis titulus *paupertatis*, religiosiis *votorum simplicium perpetuorum* titulus *mensae communis*. *Congregationis*, aliisque similis, ad normam constitutionem tribuitur (c. 982 § 1. 2). Canone isto non omni Congregationi titulus conceditur pro ordinatione alumnorum suorum, sed permittitur ut constitutiones *approbatae* tale inducant. Silentibus constitutionibus, indultum petendum erit. Professis autem votorum temporariorum deest titulus mensae communis, cum religionem deserere possint, et ab ea satis facile, saltem elapso votorum spatio dimitti. Quare, etiam ad ordinationis titulum quod attinet, iure saecularium reguntur (c. 982, § 3).

§ 4. — DE IRREGULARITATIBUS ET ALIIS IMPEDIMENTIS.

645. — *Irregularitas* est impedimentum canonicum, de se perpetuum, quod per se primario ordinum suspensionem, et secundario eorundem exercitium prohibet (cc. 968. 983).

Non est ergo poena, sed propter rationem boni communis, i. e. decorem vel honestatem status clericalis, directe statuitur. Atque ex novo iure, tradita definitio stricta fit et certa. Ab irregularitate

enim probe distinguuntur defectus condicionis vel qualitatis communis in ordinandis requisitae, v. g. aetatis (c. 974), et *impedimenta* quae, mutatis adiunctis, sine dispensatione cessare possunt, v. g. status coniugalis infamia facti.

Solae autem eae irregularitates vigent quae iure scripto continentur, suppressis omnibus quae Codice non continentur. (c. 983).

Praesenti iure distinguuntur tantum irregularitates *ex defectu*, et irregularitates *ex delicto*. Hae, quamquam ad instar gravis poenae haberi possunt, primario tamen sunt impedimenta, et, contra sententiam hactenus communem, sicuti aliae irregularitates et simplicia impedimenta, etiam *ab ignorantibus* incurruntur (c. 988). Verum sine delicto, et proin sine culpa mortali, non erit irregularitas *ex delicto*.

646. — Irregulares *ex defectu* sunt, vi c. 984:

1. *Ex defectu natalium*, « *Illegitimi* sive illegitimitas sit publica, sive occulta, nisi fuerint legitimati, vel vota sollemnia professi. »

De legitimitate liber baptismorum plenam fidem facit, quam sola manifesta probatio contraria elidere potest.

2. *Ex defectu corporis*, « *Corpore vitiati* qui secure propter debilitatem vel decenter propter deformitatem, altaris ministerio fungi non valeant. Ad impediendum tamen exercitium ordinis legitime recepti, gravior requiritur defectus, neque ob hunc defectum prohibentur actus qui rite poni possunt. »

Observe hac irregularitate prohiberi susceptionem cuiuslibet ordinis et ipsius primae tonsurae, quamvis defectus soli exercendo ordini maiori v. e. presbyteratui obstaret. In aestimanda deformitate, etiam ratio eius causae habenda est, quae, si nobilis sit et honoratissima, puta bellum, persecutionem hostilem, id efficiet ut usus ordinis ab huius modi mutilatis potius conciliet Ecclesiae et altari maiorem reverentiam et considerationem. Quare S. Sedes ordinationem et celebrationem liberali manu indulsit pluribus qui recenti bello non leviter corpore vitiati dicendi erant.

Ex praesenti capite irregulares sunt propter *impotentiam*: pollicis vel indice trunci, ita ut consuetis digitis hostiam frangere non pos-

sint, multo magis caeci, muti, adeo surdi ut ministrum respondentem audire nequeant, et qui manibus adeo tremunt ut sine periculo effundendi sanguinem celebrare nequeant. — Propter *decorem* et *dignitatem functionis* sacrae, qui corpore deficiente vel maculato horrorem vel irrisiōnem in spectantibus generarent: enormiter gibbosi, notabiliter claudicantes, adeo balbutientes ut risum moveant, immo vir cui tres posteriores digiti sint ablati. Is tamen, iam sacerdos, non tenetur sacro abstinere.

Quidam irregularem existimabant qui careret potentia visiva oculi *sinistri* (oculi *canonici*), ad legendum Missale per canonem. Sed opinio ista, fundamento destituta, tuto deseri potest. Et cum hodie oculus vitreus bene aptatus exteriorem deformitatem tollat, nō ex hoc capite quidem scrupulus iniciendum est. Cfr. Noldin, IV, 665. Is addit iudicium spectare ad Ordinarium sive loci sive proprium religiosi exempti, cui iudicio tamen episcopus ordinans stare non debet. In dubio, Ordinarius dispensare potest.

Caecutiens sacerdos, i. e. qui legere non potest nisi typos valde crassos, dispensationem obtinere potest celebrandi missam votivam de B. M. V, aut Missam cotidianam defunctorum, secundum normas recens, 13 ian. 1921, a S. R. C. promulgatus (A. A. S. XIII, 1921, p. 154 ss.). De quibus notes missam de Beata legi debere omnibus diebus in quibus missae defunctorum non permittuntur; in missa ista dicendum esse *Gloria* et *Credo* quandocumque dicendum est in missa diei occurrentis; evangelium in fine esse semper S. Ioannis. In eadem instructione monet S. R. C. condiciones in privilegii documento appositae obligare conscientiam. Si in privilegio clausula apponitur: « Dummodo orator non sit omnino caecus », caecutiens qui caecus evadat celebratione abstinere debet donec novum indultum obtinuerit; quo obtento, « sub gravi tenetur assistentia uti alterius sacerdotis, quamvis forte haec obligatio in indulto non expresse fuerit apposita ».

648. — 3. *Ex defectu animi*. « Qui epileptici vel amentes vel a daemone possessi sunt vel fuerunt; quod si post receptos ordines tales evaserint et iam liberos esse certo constet, Ordinarius potest suis subditis receptorum ordinum exercitium rursus permittere. »

Severior facta est utraque pars canonis, quatenus nullam rationem habet sanationis ante receptos ordines; post receptos ordines sanatis exercitium ordinum non simpliciter permittit, sed rem ab Ordinario proprio (religioso vel loci) definiendam esse statuit. Sive ergo sanatio perfecta fuerit ante ordinationem, sive, ordinatione posterior, non fuerit nisi imperfecta, sufficiens tamen ut per

quindecim dies vel mensem vel plus, completam det securitatem (1), ad S. Sedem recurrendum erit sive pro ordinatione sive pro usu ordinis. Noldin tamen, III, 666, existimat non censi irregularem qui ante pubertatem ab epilepsia perfecta convalescit, quod, ut ait, frequenter contingit. Irregularitas ista dicitur oriri ex *defectu animi*. Recte quidem cum agitur de amentia; cur autem epileptici non corpore sed animo deficientes dicantur, id tribuendum videtur vulgatae olim opinioni quae epilepticos pro arrepticiis (seu daemoniis) habebat. Amentes irregulares sunt, etiamsi lucida intervalla habeant. Et perfecte sanati, ad superiores ordines sine facultate S. Sedis ascendere vetantur.

649. — 4. *Ex defectu sacramenti.* « *Bigamus*, qui nempe duo vel plura matrimonia valida successive contraxerunt. » Irregularitas est originis apostolicae, saltem quod ad episcopos (« sit unius uxoris vir » 1 Tim. 3, 2 et 12), atque in eo fundatur quod bigamus, qui carnem suam inter plures uxores dividerit, unionem Christi cum Ecclesia iam perfecte repraesentare non potest.

Ante Codicem, sufficere dicebatur, ad irregularitatem istam, matrimonium praesumptum; et, praeter veram bigamiam, agnoscebatur *interpretativa*, quam contrahebat qui alterum matrimonium etiam *invalidum* consummaverat, vel viduam non virginem ducebat et cognoscebat, vel propriam uxorem, prius ab alio corruptam; et *similitudinaria*, eius qui post sollemne votum castitatis matrimonium, etsi invalidum, contraheret et consummaret. Haec feliciter suppressa sunt. Noldin, III, 667, irregularitate affici eum putat qui *ante baptismum* duas uxores vel alterutram duxerit: rationem irregularitatis ob divisionem carnis etiam tunc haberi. Hodie tamen conclusio ista dubia nobis videtur. Observes enim non iam attendi ad matrimonium *consummatum* sed ad celebratum. Ubi autem defuerit sacramentum, nulla est significatio sacramenti. Ergo solum attendendum est pro ista significatione matrimonium quod post baptismum contractum sit.

650. — 5. *Ex defectu famae.* « Qui infamia *iuris* notantur ». Infamia *iuris* seu legalis auctoritate legis propter delictum inuritur, et distinguitur ab infamia *facti*, quae criminis probrosi divulgationem supponit. Ipsi canones

(1) Remedia quoque hodie praesto sunt quae omnes periculosas crises etiam a non perfecte sanatis remouent.

definiunt delicta quae infamiam iuris secumferunt. Infamia iuris alia ex *ipso facto*, alia ex *sententia* iuris infamiam decernentis exoritur. Infamia facti non efficit irregularitatem sed impedimentum. Cfr. infra, n. 667.

Infamia iuris *ipso facto* notantur: a) Qui sectae acatholicae nomen dederit vel publice adhaeserit (c. 2314, § 1, 3º), quod nunc ad normam decl. 16 oct. 1919 de candidatis religionum (1), restringi potest ad eos qui a fide catholica defecerint; — b) Qui species consecratas abiecerit vel ad malum finem abduxerit aut retinuerit (c. 2320); — c) Qui cadavera vel sepulchra mortuorum ad furtum vel alium malum finem violaverit (c. 2328); — d) Qui violentas manus iniecerit in personam Romani Pontificis, vel Cardinalis aut Legati S. Pontificis (c. 267 et 2343); — e) Duellantes et eorum patrini (c. 2351); — f) Bigami (simultaneae), qui, obstante coniugali vinculo, aliud matrimonium, etsi civile tantum, attentaverint (c. 2356); — g) Laici, legitime damnati ob delicta contra sextum commissam cum minoribus aetate 16 annorum, vel ob stuprum, sodomiam, incestum, lenocinium (c. 2357, § 1).

Per *sententiam iudicis* infames declarandi sunt clerici in sacris, sive saeculares sive religiosi, qui delictum admiserint contra sextum Decalogi praeceptum cum minoribus aetate 16 annorum, vel rei sint adulterii, stupri, bestialitatis, sodomiae, lenocinii, incestus cum consanguineis aut affinibus in primo gradu (c. 2359, § 2).

Hodie iam, contra atque antea, nemo propter alienum delictum seu delictum proxime coniuncti fit infamis (c. 2293, § 4). Ex facto tamen familiarium vel consanguineorum quibuscum vivit, potest parochus bonam existimationem amittere et ideo removeri (c. 2147, § 2, 3º).

651. — 6. Ex defectu *lenitatis*. a) « *Iudex* qui mortis sententiam tulit », si mors vere secuta sit. *Iurati*, cum sententiam non ferant, ab hac irregularitate immunes sunt. Si sententia collegialis fuerit, irregulares sunt ii soli iudices qui in eam efficaciter influxerint.

b) « Qui munus *carnificis* susceperint eorumque voluntarii ac immediate ministri in executione capitalis sententiae. » Tales non sunt milites qui reum coacti occidunt: nullum munus carnificis susceperunt; nec eorum dux: is etiam dum occisionem imperat, nullam sententiam

(1) Cfr. *Epitome iuris canonici*, p. 527.

mortis qua iudex pronuntiat; nec qui tabulatum erigunt: non sunt immediati cooperatorum.

Ad paucos ergo casus defectus lenitatis restringitur. Nec milites qui in acie dimicarunt et hostes occiderunt, ex hoc capite fiunt irregulares.

Observes autem lenitatem intellegi *christianam*, ita ut qui mortis sententiam, ante baptismum, tulerit, etc. non fiat inde irregularis. Cfr. Noldin, III, 670.

652. — Irregulares ex delicto sunt, dummodo, a) delictum commissum sit peccatum *grave* et *externum*, publicum vel occultum, b) idque *post baptismum*, si excipias delictum baptismi ab acatholico extra necessitatem admissi:

653. — 1. *Apostatae* a fide, *haeretici*, *schismatici*.

Apostata est qui, post baptismum, a fide catholica totaliter recesserit; *haeticus*, qui, nomen christiani servans, aliquam ex veritatibus fide divina et catholica credendis negat aut dubiam esse exterius affirmat, sive sectae nomen dederit, sive non; *schismaticus*, qui S. Pontifici subesse renuit aut cum membris Ecclesiae ei subiectis communicare, et sic se subtrahit a *communione* catholica.

Qui bona fide ad sectam haeticam ascripti sunt non sunt irregulares, sed propter praesumptionem fori exterioris erunt saltem ad cautelam dispensandi ante ordinationem, nisi post conversionem baptizati sint.

654. — 2. « Qui, praeterquam in casu extremae necessitatis, *baptismum* ab *acatholicis*, quovis modo, sibi conferri siverunt. »

Hae nova irregularitate, Codex notat eos qui, cum gravi peccato proprio, petierunt vel tolerarunt ut acatholici, i. e. haeretici vel schismatici, sibi ministrarent baptismum: quocumque modo baptismus ministretur, i. e. sive adhibitis sectae ritibus, sive sine ullo speciali ritu. Nomine acatholicorum stricte non veniunt infideles; et, cum sensu latere utitur, Codex dicit « acatholicos quoscumque » v. g. in c. 1099, 2º.

655. — 3. « Qui matrimonium attentare aut civilem actum tantum ponere ausi sunt, vel ipsimet vinculo matrimoniali aut ordine sacro aut votis religiosis etiam simplicibus ac temporaneis ligati, vel cum muliere iisdem votis astricta aut matrimonio coniuncta. »

Matrimonium *attendant* qui, dissimulantes impedimentum, se praesentant ministro ecclesiae; *civilem actum* ponunt, qui matrimonium quod civile vocant contrahunt.

Verba *ausi sunt*, quae ignorantia non affectata laborantes a poena excusant (c. 2229, § 2. 3), hic nullam efficaciam habent, cum, ex c. 988, ignorantia ab irregularitate non excuset. Non omnes tamen huiusmodi delinquentes sunt irregulares, sed ii solum qui vinculo matrimonii aut cuiuspiam professionis *religiosae*, etiam temporariae tantum ligati, vel cum muliere alterutro modi ligata delictum istud committunt. Pieri itaque potest ut matrimonium quo irregularitas inducitur valide celebretur. Namque vota temporaria, et per se vota simplicia non dirimunt matrimonium. Minus extensa est excommunicatio lata contra simile delictum quam irregularitas ista qua ex parte compensatur irregularitas (ex defectu) bigamiae similitudinariae, nunc suppressa. Irregularitas nova est, quatenus attingit attentationem matrimonii adulterio infecti.

656. -- 4. « Qui voluntarium homicidium perpetrarunt aut fetus humani abortum procuraverunt, effectu secuto, omnesque cooperantes. »

Quia versamur in re strictae interpretationis, homicidium intellegas *directe* voluntarium, excluso proin homicidio *casuali*, et etiam *indirecte* tantum *voluntario*, seu male permisso.

Cessant itaque radicitus anxietates eorum clericorum qui in curando infirmo, ex imprudenti contrectatione, irregularitatem sibi timebant.

Tam ex loco ubi posita sunt quam ex veteris iuris interpretatione (hanc in dubio sequi iubemur), verba « effectu secuto omnesque cooperatores » ad utrumque casum homicidii et abortus referenda sunt.

Cooperatores tamen *positivi*: mandato, consilio officiae, consensu, comprehenduntur soli; non autem *negativi*, qui delictum non impediverunt, quamvis ex ipsa forte iustitia istud impedire debuissent. Negativa enim cooperatio est minus stricto dicta; et negativi cooperatores iam ante Codicem immunes ab hac irregularitate dicebantur.

Dum loquitur de *fetu humano*, canon ad disputationes mere historicas amandat distinctionem inter marem et feminam quam antea urgebant in textibus iuris in quibus de fetu *animato* agebatur: olim enim censebant fetum masculinum post quadraginta dies, feminum vero post octoginta, anima rationali donari.

657. — 5. « Qui seipsos vel alios mutilaverunt vel sibi vitam adimere tentaverunt. » Mutilatio dicit abscissionem membri; membrum vero intellegitur corporis pars functione propria donata; manus non digiti, pes, oculi, lingua, testes. Namque praesertim attingitur voluntaria castratio.

Quid qui ex gemiatis sensibus alterutrum tollit? Prout vulgo apprehenduntur separatim vel tantum coniuncto, erunt singuli membrum vel tantum pars membri. Sic ambae rates unum nasum constituunt. Qui oculum inutilem reddiderit non est reus mutilationis, nisi eum praeterea *evellat*.

Mutilatio inducere quoque potest deformitatem atque inde irregularitatem ex defectu.

658. — 6. « Clerici medicam vel chirurgicam artem sibi vetitam exercentes, si exinde mors sequatur. »

Tres ergo sunt condiciones istius irregularitatis: oportet ut agens sit clericus, ut graviter peccaminosam sibi medicam vel chirurgicam artem exerceat, ut inde tamquam ex *causa* nec sola occasione, mors sequatur.

659. — 7. « Qui actum ordinis clericis in ordine sacro constitutis reservatum, ponunt, vel eo ordine carentes, vel ab eius exercitio poena canonica, sive personali, medicinali aut vindicativa, sive locali prohibiti. »

Irregularitatis causa est usurpatio *ordinis sacri* vel *eius exercitii* ab eo commissa qui *illum* ordinem non habet, sive laicus fuerit sive clericus, vel ab eo qui ordinem quidem habet sed eius exercitio propter poenam prohibetur. Poena haec potest esse *localis*: interdictum, vel *personalis*, quae dividitur in *medicinalem*: haec est *censura*; et in *vindicativam*: haec in tempus definitum vel in perpetuum fertur, nec removetur cessante contumacia. Dum, ante Codicem, non pauci theologi, contra plerosque canonistas, putabant sola violatione censurae irregularitatem incurri, c. 975, 7°, cum omni poenae violatione irregularitatem conectit.

Permittitur tamen, non quidem ut propriae subdiaconorum partes a clerico inferiore expleantur, sed ut clericus inferior, saltem ergo tonsuratus, deficientem subdiaconum in missa sollemni supplere videatur. Sed clericus isto nec manipulum induere potest, nec, ad offertorium, ipse aqua vinum miscere, nec, post consecra-

tionem, calicem discooperire, nec, post communionem, calicem interius abstergere. Illos tamen solos irregularitate notatos arbitramur qui cum gravi culpa « omni munere subdiaconatus, ut ait Cerato (*Censurae*, n. 161), in missa sollemni fungerentur cum paramentis subdiaconi », ita ut ii qui illicite manipulum sumpserint sed abstinuerint miscenda aqua etc., atque ii qui haec quidem fecerint sed sine manipulo, aequè ab irregularitate immunes putemus. Nec irregularis censetur qui, sine stola, mere evangelium canat. In cantu passionis Domini-tiae toleratur quoque ut, deficiente diacono, tertius cantor (synagogae partes agens) non sit diaconus.

Minus cohaerenter dicere nobis videntur ii qui ideo excusant clericum qui sine manipulo partes subdiaconi explet, quia, cum non agatur de actibus qui ab inferioribus invalide fiunt, sola ministratio sollemnis inducat irregularitatem; sollemnis autem ministratio sine manipulo non habeatur. Namque iidem irregularem pronuntiant ipsum subdiaconum qui sine stola diaconum in missa egerit.

Itaque, ut brevius et magis cohaerenter dicamus, nec munus subdiaconi nec munus diaconi exerceri possunt ab iis qui ordine carent. Toleratur tamen, propter necessitatem, *partialis* quaedam ministratio subdiaconi in missa.

Irregularis autem fit non solum is qui non est in sacris, sed etiam minister in sacris qui ordinem non suum exerceat. Irregularis ergo fuerit *subdiaconus* qui sollemniter baptizet, evangelium sollemniter canat cum stola; *diaconus*, qui sacramentaliter absolvere tentet, non autem diaconus qui, sine debita commissione sollemniter baptizet vel communionem distribuatur, quia haec ad eius ordinem aliquo pacto pertinent; *sacerdos* qui functionem pontificalem sollemniter exerceat, non autem qui, non approbatus, confessiones audiat, cum mere *iurisdictionem*, non ordinem usurpet.

Observes quoque sola poenalis prohibitionis violatione incurrir irregularitatem. Sic, ut optime observat P. Ferreres, II, 1301 et 1306, qui bona fide ab excommunicato, suspensio vel interdicto post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam, aut a notorio apostata vel acatholico ordinatus fuerit, *exercitio* ordinis caret donec dispensetur; qui post vota perpetua etiam legitime a religione egreditur, ordines sacros exercere prohibetur donec episcopum receptorem invenerit: prohibitiones istae sine irregularitate violari possunt.

660. — 8. Post promulgatum Codicem, S. C. Consistorialis, decreto *Redeuntibus* 25 oct. 1918, facultatem dedit Ordinariis dispensandi, saltem ad cautelam, ab irregularitate quae dicebatur ex *defectu lenitatis*, sacerdotes vel

clericos qui lege coacti militiam egerant; iussit autem pro dispensatione recurrere ad S. Sedem eos qui sponte sua se ad arma suscipienda obtulerint.

Sicut diximus in *Per.* IX, p. 129, cum irregularitas ex defectu lenitatis sit Codice sublata, exceptis paucis casibus supra recitatis, priores dispensatione stricto non egent, data tamen facilius non erit inutilis, si forte quadam extensiva interpretatione irregularitas ista restituatur. Posteriores gravem sui status obligationem violarunt et certa vel probabili tantum irregularitate sunt ex delicto affecti, prout certo vel probabiliter tantum occiderint. Eorum irregularitas S. Sedi reservatur.

Eadem G. Congr. decreto *Magni semper*, 30 dec. 1918, de clericis in certas Regiones demigrantibus, ipso facto a divinis suspendit sacerdotes qui sine debita licentia et litteris discessorialibus, temere arroganterque demigraverint. Qua suspensione contempta, fiunt irregulares. Quae suspensio et irregularitas S. Sedi simpliciter, per idem decretum, reservantur. Cf. *Per.* X, p. 38.

661. — Ab irregularitatibus distinguuntur **simplicia impedimenta**, quae causam habent natura sua temporariam.

« Sunt simpliciter impediti: »

1. « *Filii acatholicorum*, quamdiu parentes in suo errore permanent. » Ex decl. 16 oct. 1919, impeditus est cuius alter tantum parens est acatholicus. Nec morte cessare putamus impedimentum, cum sic severe respondeat veteris iuris interpretatio. Olim etiam nepotes irregulares dicebantur.

Contra autem atque Noldin videtur III, 679, acatholicos hic iterum stricto intellegimus baptizatos haereticos vel schismaticos cuidam sectae seu, ut dicitur, ecclesiae separatae ascriptos. Sub ipso iure superiore, scriptores agebant tantum de descendentibus haereticorum et schismaticorum. - Ac probabilis manet sententia S. Alph. VI, 363, qui filios exemit natos ante apostasiam parentum qui a fide catholica defecerint ut sectae adhaerent.

662. — 2. « *Viri uxorem habentes* ». Soluta matrimonio, cessat impedimentum. Secus, etiam post perpetuam separationem, S. Sedis dispensatione opus est ut vir ordinari legitime possit, etiam, nunc, ordine minori, vel primam tonsuram recipere.

663. — 3. « Qui officium vel *administrationem gerunt clericis vetitam*, cuius rationem redere debeant, donec, deposito officio et administratione, atque rationibus redditis, liberi facti sint. »

Non omnis ergo administratio sed ea tantum quae clericis vetita est secundum dicta n. 21 (ex c. 139), impedimentum istud inducit.

Permanet autem etiam post resignatum officium, donec rationes redditae sint.

664. — 4. « *Servi servitute proprie dicta, ante acceptam libertatem* ».

665. — 5. « Qui ad *ordinarium militare servitium civili lege astringuntur*, ante quam illud expleverint. »

Ordinarium servitium militare, ex ipsa descriptione decr. *Inter reliquas*, 1 ian. 1911 (*Per. V*, 280) est istud servitium quod primitus ad militiam vocati, ad unum vel plures annos praestare debent. Non ergo nomine hoc comprehenduntur exercitia annua quibus omnes, expleto primi servitii spatio, seu « post servitium *activum* », astringuntur, neque extraordinaria stipendia quae tempore belli mereri debeant. Verum, ex authentica declaratione 2-3 iun. 1918 (*Per. IX*, 149) impediti sunt qui ad militiam agendam fortasse vocabuntur sed nondum vocati sunt sive quia aetate impares sint, sive quia, examine peracto, ad tempus inhabiles sint declarati.

Neque ordinarium militare servitium obeunt qui, *ex ipsa lege*, ad solam aegrotorum curam gerendam coguntur.

666. — 6. « *Neophyti donec, iudicio Ordinarii, sufficienter probati fuerint.* »

Neophyti intelleguntur ii qui, in adulta aetate ad fidem conversi, recens baptizati sunt; non ergo recens conversi haeretici quorum baptismus probabiliter validus fuit. Impedimentum fundatur in 1 Tim. 3, 2-6: « Oportet ergo episcopum... esse... non neophytum, ne, in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli ».

667. — 7. « Qui infamia facti laborant, dum ipsa, iudicio Ordinarii, perdurat. »

Observes fieri ut etiam innocentes infamia facti notentur. Tam ergo emendatione vitae quam innocentiae de-

monstratione infamia ista auferri potest. Ordinarius iudex erit proprius, ita tamen ut episcopus ordinans illo iudicio stari non debeat.

668. — De multiplici irregularitate. « Irregularitates et impedimenta multiplicantur ex diversis eorum causis, non autem ex repetitione eiusdem causae, nisi agatur de irregularitate ex homicidio voluntario » (c. 989).

Itaque multiplici irregularitate non afficitur qui ordinem non suum centies usurpaverit, verum is a multiplici irregularitate dispensandus est qui plures homines occiderit.

Verisimile est abortum fetus humani homicidio accensendum esse, cum abortus non dicatur nisi viventis fetus. Quia tamen in c. 985, 4º abortus et homicidium distincte numerantur, nec adeo constat de momento infusionis animae rationalis, res disputari potest. Sed feticidium directum nomine homicidii venire, non ambigitur.

669. — De facultate dispensandi. 1. Plenissima facultas dispensandi ab irregularitatibus et impedimentis est penes S. Sedem. In casibus occultis omnes ad S. Paenitentiarium recurrere possunt. In casibus publicis, recurritur a saecularibus ad S. Cong. de Sacramentis, a religiosis ad S. C. de Religiosis. Ipsae Congregationes, pro gravioribus casibus, S. Pontificem adire debent. Rarissime dispensatur irregularitas ex bigamia vera; et (extra bellum) irregularitas ex homicidio voluntario quod in iudicio probari possit; et irregularitas ex valde notabili et apparente corporis vitio.

Supplex libellus pluraritatem irregularitatum et impedimentorum indicare debet si plures fuerint; causas addere dispensandi; atque Ordinari proprii commendationem ferre.

2. Nemini conceditur potestas *ordinaria* dispensandi ab irregularitatibus *certis* ex *defectu vel impedimentis*. In *dubiis* autem, dubio facti, irregularitatibus possunt Ordinarii dispensare ex c. 15, si agitur de irregularitatibus in quibus S. Sedes dispensare solet. Atque iidem ex c. 81 casibus urgentioribus providere possunt.

3. Ordinarii *per se vel per alium* possunt suos subditos dispensare ab irregularitatibus omnibus *ex delicto*

occulto provenientes, excepta ea quae ex homicidio vel abortu voluntario oritur aliave deducta ad forum iudiciale.

Regularibus sua manent privilegia, etiam per communicationem acquisita.

Confessariis omnibus confirmatur facultas dispensandi in irregularitatibus omnibus *ex delicto* ortis « *in casibus occultis urgentioribus* in quibus Ordinarius adiri nequeat et periculum immineat gravis damni vel infamiae, sed ad hoc dumtaxat ut paenitens ordines iam susceptos licite exercere valeat » (c. 990). Cf. Decret. S. Officii, 6 sept. 1909; A. A. S. I, 677.) Excipitur homicidium voluntarium vel abortus.

5. Confessarius est sacerdos ad confessiones audiendas approbatus; facultatem etiam extra actum confessionis exercere potest, sed per se ipse tantum, ut videtur, quamvis verba « eadem facultas » ampliorem interpretationem admittant. Denique, post datam dispensationem ad ordines exercendos, nullus recursus ad S. Sedem vel Superiorem imponitur.

Ab irregularitate ex homicidio vel abortu occulto servanda periculum infamiae saepe excusabit; quantocius tamen ad Superiorem competentem erit recurrendum, cum facultas sive Ordinariis sive confessariis facta ad illam non extendatur.

Nulla formula specialis requiritur, ita ut clara voluntatis manifestatio sufficiat.

6. Invalida est dispensatio *generalis* :

a) pro reticitis *mala fide* irregularitatibus vel impedimentis ;

b) pro reticitis *etiam bona fide* irregularitate ex homicidio vel abortu voluntario aut horum delictorum numero.

Dispensatio generalis ad ordines, valet etiam pro ordinibus maioribus, et pro beneficiis non consistorialibus ; sed sic dispensatus nequit renuntiari S. R. E. Cardinalis, episcopus, abbas vel Praelatus *nullius*, Superior maior in religione clericali exempta (c. 991).

« Dispensatio in foro interno non sacramentali concessa, scripto consignetur ; et de ea in secreto Curiae libro constare debet » (c. 991 § 4) : curiam intellegas Ordinarii proprii.

§ 5. QUAE SACRAE ORDINATIONI PRAEIRE DEBEANT.

670. — **Ordo dicendi.** Praeter tempestivum *nuntium* episcopo dandum de suo ordines recipiendi proposito (c. 992), promovendi *testimoniales litteras* afferre debent ; et Codex praeterea de ipsis praescribit *examen, banna, investigationem Ordinarii, exercitia spiritualia*. De singulis pauca.

671. — **Testimoniales litterae.** 1. *Saeculares et religiosi qui in ordinatione, priorum iure reguntur*, cc. 993. 994, afferre iubentur :

Testimonium *ultimae ordinationis*, aut, si de prima tonsura agatur, recepti baptismi et confirmationis ;

Testimonium *de peractis studiis* quae canone 976 pro singulis ordinibus requiruntur ;

Testimonium *rectoris seminarii* aut *sacerdotis* cui candidatus extra seminarium commendatus fuerit, de bonis eius moribus ;

Testimoniales litteras *Ordinarii loci* in quo, post pubertatem, promovendus *trimestre* qua miles, vel *semestre* qua clericus vel simplex laicus moratus fuerit. Atque episcopus ordinans, pro sua prudentia, exigere potest litteras testimoniales etiam ob brevius commorationis tempus et ob tempus quod pubertatem antecessit. Testimoniales litterae fidem faciunt nullum impedimentum canonicum a candidato contractum esse. Si Ordinarius loci candidatum nimis ignoraverit ut hanc fidem facere possit, aut si ipse promovendus per tot dioeceses vagatus sit ut impossibile aut nimis difficile evadat omnes litteras dimissorias exquirere, provideat Ordinarius saltem per iuramentum suppletorium a promovendo praestandum. Si post obtentas litteras et ante ordinationem promovendus in eodem territorio rursus per tres vel sex menses (pro casu) moratus sit, novae testimoniales litterae Ordinarii loci necessariae sunt.

Testimoniales *Superioris maioris religiosi*, si cui religioni promovendus ascriptus sit.

Litterae testimoniales dandae sunt ad ordines suscipiendos (Noldin, III, 471).

Tempus commemorationis intellegitur *moraliter continuum*; agitur enim, ut ex can. 994, § 3 sit manifestum, de aliquo qui in eodem territorio per tempus istud manserit; et consonat responsum S. C. Concilii 25 iun. 1904 (Per. II, 118).

Episcopus ordinans qui litteras testimoniales severius exigere potest, tam is est cuius auctoritate ordinationes fiunt, id est regulariter Ordinarius loci, quam ipse ordinans, qui depellendi suspicionem ab ordinando suo ius et officium habet; dum vero agitur de iuramento quo litterae supplendae sint, id solius Ordinarii loci prudentiae permittitur.

His dispositionibus ius pristinum aliquantisper temperatur, quatenus litterae pro tempore ante pubertatem regulariter exigendae non sunt; et Ordinarius loci remedium habeat supplendi litteras.

2. *Religiosi qui iure saecularium non reguntur* afferre debent litteras dimissorias Superioris religiosi, quibus is non solum de qualitate et domicilio ordinandi sed etiam de studiis aliisque requisitis fidem faciat.

Acceptis litteris dimissorialibus, episcopus aliis testimonialibus non indiget (c. 995).

Hoc itaque signo religiosi qui proprio iure reguntur ab iis qui saecularium iuri obnoxii sunt, distinguuntur, quod priores a propriis Superioribus dimissorias litteras accipiunt.

672. — II. De examine, iam supra dictum est, n. 640. Quae autem potest, ad quemnam spectet examinare religiosos qui privilegium habent ut a Superioribus suis ad quemlibet episcopum dimitti possint? Ac manere arbitramur ius examinis in episcopo qui, nisi esset privilegium, ipso iure proprio ordinaret. Sed privilegium exemptionis ab episcopali examine, huiusmodi privilegium satis consequenter sequitur. Episcopo tamen ordinanti restat facultas exigendi examen, quam c. 991 etiam ei tribuit qui alienum subditum ordinat.

673. — III. De Bannis. Nomina promovendorum ad singulos sacros ordines, — exceptis religiosis a votis perpetuis, — publice denuntiandi sunt in parocchiali cuiusque candidati ecclesia, die festo de praecepto, inter missarum sollemnia, aut alia die et hora quibus maior populi frequentia in ecclesia habeatur (c. 998 § 1. 2).

Ordinario licet ex iusta causa tum ab illa publicatione

dispensare, tum praecipere ut etiam in aliis ecclesiis fiat, aut ei substituere publicam ad valvas ecclesiae affixionem per aliquot dies, in quibus unus saltem dies festus comprehendatur (c. 998, § 1).

Post sex elapsos menses sine peracta ordinatione, publicatio iteranda est, nisi aliter Ordinario videatur (c. 998 § 3).

Omnes autem « fideles obligatione tenentur impedimenta ad sacros ordines, si qua norint, Ordinario vel parrocho ante sacram ordinationem revelandi » (c. 999).

Publicationes itaque ante singulos sacros ordines faciendae sunt. Propria fit parochia per *domicilium* aut *quasi domicilium*. Ex analogia bannorum matrimonii dicemus easdem in pluribus paroeciis faciendas esse pro eo qui plures habeat paroecias proprias. Vagorum paroecia propria est paroecia ubi commorantur.

Obligatio deferendi impedimenta est iuris naturalis, quod positivo canone memoratur et confirmatur. Normae de praecepta denuntiatione applicandae sunt.

674. — IV. De Ordinarii investigatione. Ordinarius utiles percontationes facere debet; et praecipue parrocho qui publicationes peragit vel etiam alii committere ut de ordinandorum moribus et vita diligenter exquirat, et litteras testimoniales de investigatione et publicatione ad curiam transmittat (c. 1000).

In ipsa autem ordinatione archidiaconus respondere potest *ignos* esse quos non noverit indignos. Cfr. c. un. *De scrutinio in ordine faciendo* (I, 12).

675. — V. De Exercitiis spiritualibus. Omnibus, etiam religiosis, imponuntur c. 1001, ante primam tonsuram et ordines minores exercitia spiritualia per tres saltem integros dies; ante ordines sacros, saltem per sex integros dies. Si qui, intra semestre ad plures sacros ordines promovendi sint, Ordinarius potest tempus pro ordinatione ad diaconatum reducere, non tamen infra tres dies.

Diuturniora exercitia magis ante subdiaconatum et sacerdotium urgentur quia subdiaconatus imponit saecularibus obligationem casti coelibatus, sacerdotium vero officia graviora praeter obligationem practice indispensablem castitatis perfectae. Res tamen rationabiliter sumenda est. Itaque si fiat usus privilegii permittentis ut una moraliter serie tres ordines sacri recipiantur, satis

erit semel facere exercitia, praesertim si tunc ad octo vel decem dies protrahantur. Verum quotiescumque id permittit rationabile intervallum, tres saltem dies exercitiorum singulis sacris ordinibus praeponendi sunt.

Exercitia iterari debent, si, post ea expleta, ordinatio ultra sex menses dilata sit; si minor dilatio fuerit, iudicet Ordinarius de opportunitate iterandi exercitia.

Exercitia ista religiosi peragant in propria domo vel in alia, a Superiore prudenter electa; saeculares vero in seminario, aut in alia pia vel religiosa domo ab episcopo designata.

Ordinarius cui in c. 1001 varia definienda committuntur est Ordinarius loci et, pro religiosis exemptis, Superior maior. Superior religiosus, in suis litteris, etiam peracta exercitia testari debet.

Praecedens ius pontificium solis clericis saecularibus qui in Urbe ordinabantur exercitia spiritualia (et quidem per decem dies) ante singulos ordines maiores imponebat.

CAPUT. IV. — Observanda de ipsa ordinatione.

676. — I. De Observandis ritibus. Haec pauca in cc. 1002-1005 nobis attendenda sunt.

1. Inculcatur accurata s. rituum observatio, vitata omni omissione vel inversione.

2. Ab ipso ordinationis vel episcopalis consecrationis ministro, missa ordinationis vel consecrationis celebranda est.

3. Is qui ritu orientali quosdam ordines receperit et dein a Sede Apostolica indultum obtinuerit ad suscipiendos ritu latino maiores ordines, prius, ritu latino, recipere debet ordines quos ritu orientali nondum receperit.

I. e. cum Ecclesia graeca ex quattuor minoribus Ecclesiae latinae ordinibus solum lectoratum formaliter seu distincte conferat, qui diaconatum vel presbyteratum ritu latino recepturus sit, prius ordines formaliter praetermissos, ut omnis species saltus vitetur, recipere debet.

677. — II. Quo tempore ordinationes faciendae sint.

1. *Episcopalis* consecratio conferri debet intra missarum sollemnia, die dominico, vel natalicio apostolorum (c. 1006 § 1). 2. Ordinationes *in sacris* celebrentur intra missarum sollemnia sabbatis IV Temporum, sabbato ante Dominicam Passionis et Sabbato Sancto. Sed ob gravem causam potest episcopus eas habere etiam quolibet die dominico aut festo de praecepto.

Et cum non dicatur « festo de praecepto, *etiam suppresso* », sicut in c. 399 § 1, sola festa intellegenda sunt quae alicubi ex privilegio, et ea quae ubique *per se* ex Codice vigent (quamvis in loco ordinationis dispensentur), sine respectu catalogi Urbani VIII. Est tamen, v. g. Tummulo. II, 695; Gén. II, 435, qui, nixus iure anteriore, existimet intellegi posse etiam festa suppressa ex cat. Urb. VIII.

3. Prima tonsura quolibet die et hora conferri potest; ordines minores, singulis diebus dominicis et festis duplicibus, mane tamen.

Ex modo quo in § 3 et 4 Codex festa duplicia a festis de praecepto distinguit, liquet hic festa *duplicia* intelligi duplicia in choro, quamvis non praecepta.

4. Reprobatur *consuetudo* contra ordinationum tempora Codice praescripta.

Non revocantur tamen privilegia. Sed S. C. Concilii constanter respondit privilegium recipiendi vel conteriendi ordines extra Tempora intellegendum esse de privilegio ea recipiendi die dominico vel festo de praecepto; et iam monet Lugo *Resp. mor.* I. I. d. 34 sententiam benigniorem decreto Urb. VIII reiectam fuisse. Cf. Gaspar. *De Ord.* I, 52. Usus vero secundum hanc sententiam non iam poterit servari, cum ex § 5 talis consuetudo reprobetur.

Iteratio autem ordinationis vel ritus supplendus, absolute aut condicionate, potest semper extra tempora et secreto peragi. (c. 1007).

« Extra tempora » hic tantum valet quantum omni die quo missa celebrari potest.

678. — III. Ordinationum locus. 1. Cum soli Cardinales pontificalia ubique exercere possint (c. 239, § 1, 15°), episcopi non-Cardinales non possunt, sine Ordinarii loci licentia, etiam subditis suis ordines conferre in quorum collatione pontificalia exercentur (c. 1008).

2. « § 1. Ordinationes generales in cathedrali ecclesia, vocatis praesentibusque ecclesiae canonicis, publice celebrentur; si autem in alio dioecesis loco, praesente clero loci, dignior, quantum fieri poterit, ecclesia adeatur » (c. 1009).

Ordinationes *generales* eae sunt quae habentur in sex sabbatis quae ex c. 1006 § 2 proprium sunt tempus ordinationibus in sacris. Ita diu iam receptus usus vocis. Propter facultatem quam § 3 eiusdem canonis tribuit episcopo habendi eas ordinationes etiam quolibet die dominico aut festo de praecepto, Augustine, in c. 1009, existimat nunc quoque hoc nomine venire ordinationes quae debuissent in uno ex sex sabbatis celebrari sed in diem festum dilatae sunt. Quae vero extra Tempora ista celebrantur sunt ordinationes *particulares*. Generalibus autem in cathedrali assistere debent canonici, possuntque ad id per censuras cogi (S. C. C. 19 iun., 1778 ad IX. Richter, C. Trid. p. 184, n. 1). Possitne eodem modo cogere clerum localem cum ordinationes generales alio dioecesis loco fiunt, id minus constat.

Particulares autem ordinationes episcopus, ob iustam causam, in aliis etiam ecclesiis et in oratorio domus episcopalis aut seminarii aut religiosae domus habere potest (c. 1009 § 2).

Prima tonsura et ordines minores etiam in privatis oratoriis conferri possunt (c. 1009 § 3).

679. — IV. Ordinationis annotatio et testimonium. 1. Codice praecipitur accurata descriptio, indicato ordinante et singulis ordinatis, omnium ordinationum peractarum in peculiari libro, in archivo curiae loci ordinationis servanda, in quo libro etiam ii annotandi sunt qui ab episcopo extraneo cum litteris dimissoriis ordinati sunt (c. 1010).

2. Praeterea, loci Ordinarius, si agitur de saecularibus; Superior maior, si de religiosis ordinatis cum suis litteris dimissorialibus, notitiam celebratae ordinationis uniuscuiusque subdiaconi transmittere debent ad baptismi parochum, in libro baptizatorum referendam (c. 1011).

3. Singulis ordinatis authenticum receptae ordinationis testimonium dandum est (c. 1010 § 2).

680. — V. Obligationes ab ordinante impositae ordinatis. 1. *Quaenam imponantur.* Pontificale romanum in fine ordinationis presbyterorum, ordinanti onera suggerit his

verbis : « Singuli ad primam Tonsuram vel ad quattuor minores Ordines promoti, dicite semel septem psalmos paenitentiales cum Litanis, versiculis et orationibus ; — ad subdiaconatum vel diaconatum, nocturnum talis diei. Ad Presbyteratum vero ordinati, post primam vestram missam, tres alias, videlicet, unam de Spiritu Sancto, aliam de Beata Maria semper Virgine, et tertiam pro fidelibus defunctis dicite, et omnipotentem Deum etiam pro me orate ».

Psalmi cum litanis etc. reperiuntur proprio loco in fine breviarii. — Nocturnus talis diei, intellegitur vel nocturnus feriae, vel primus Nocturnus dominicae aut festi novem lectionum, prout ordinatio feria, festo vel dominica habita sit. Sic S. R. C. 27 iun. 1899 (4042). Responsum istud supponit indicatum fuisse nocturnum ipsius diei ordinationis. Sed episcopus possit nocturnum alius diei designare, et tunc erit nocturnus feriae vel primus festi novem lectionum si illa die officium sit de feria vel de sancto. Ac ius est quoque episcopo designandi expresse alium nocturnum ac primum.

Nocturnus autem constat psalmis cum antiphonis, sine lectionibus, invitatorio et hymno (S. R. C. 19 iul. 1903, n. 4177).

Tres missae intelleguntur votivae, nisi occurrat festum B. M. V. aut dies qua missa de Spiritu Sancto dicenda est: per quam celebrationem oneri satisfat. Pro missis istis stipendium recipi potest.

Suadet tamen Noldin III, 478 fine, ut applicentur pro Ecclesia et pro fidelibus defunctis. Mentem enim Ecclesiae esse « ut ordinati per eos colant Spiritum Sanctum et B. Virginem; iis gratias agant pro beneficiis acceptis, auxilium divinum implorent tum universae Ecclesiae, tum Pontifici ordinanti, tum sibimetipsis, ac tandem ut misericordiam exhibeant Ecclesiae patienti, fidelibus scil. defunctis ».

2. *Obligatio.* Non constat de ulla obligatione sub peccato, aliquod ex his oneribus implendi.

CAPUT V. — Ordinatio dubia, impugnata.

Poenales sanctiones male collatae vel receptae ordinationis

N. B. Propter indelebilem sacramenti Ordinis characterem quem ipsi minores ordines fortasse imprimunt, Ecclesia nemini ipsum ordinem auferre cogitat. Nec vult ut ipsa tonsura irritetur. Sed dubia declarat, ordinatos ad statum laicorum redigit, ab obliga-

tionibus dispensat. Sic clericus, in minoribus ordinibus, valide et licite uxorem ducit; sed, in Ecclesia latina, nunc, ipso facto, e statu clericali decedit.

§ 1. — DE ORDINATIONE DUBIA.

681. — Dubia de valore ordinationis spectant per se ad *S. C. de disciplina Sacramentorum*, quae quaestionem transmittet ad *S. Officium*, si doctrinale punctum controversi possit a quo solutio pendeat. — *Religiosi* adire quidem debent *S. C. De Religiosis*, sed haec causam ad *S. C. de Sacramentis* amandabit.

Consultum tamen adiri potest ab omnibus *S. Paenitentiarum*, de huc attinente dubio conscientiae, vel quando sine periculo infamiae aut scandali res divulgari nequit, et simul in secreto iterata ordinatione remedium consistere queat sine necessitate iterandi sat multas ordinationes vel similis dispositionis per se publicae. Reticeatur tunc nomen eius de cuius ordinatione dubitatur.

§ 2. — DE CAUSIS CONTRA SACRAM ORDINATIONEM.

682. — Ipsa validitas ordinationis vel eius obligationes impugnari possunt. Libellus ad *S. Cong. de disciplina sacramentorum* mittendus est; vel, si agitur de religioso, ad *S. C. de Religiosis*, quae causam *S. C. de disciplina Sacramentorum* committet. Si autem allegetur substantialis defectus s. ritus, libellus ad *S. C. S. Officii* mittendus est. *S. Congr.* definit utrum causa iudiciario ordine an disciplinae tramite sit pertractanda. Priore casu, causa remittitur ad tribunal dioecesanum; altero, ipsa *S. Congregatio* questionem dirimit (c. 1993).

Validitas tum ab ordinato tum ab Ordinario cui subest vel in cuius dioecesi ordinatus est, impugnari potest; *obligationes* vero a solo clerico qui contendit obligationes a se non fuisse contractas (c. 1994).

Modus proceduræ similis est processus in causis matrimonialibus, cum constituto defensore vinculi sacrae

ordinationis (cc. 1995 1996). Interea clericus exercitio ordinum ad cautelam prohibetur (c. 1997).

Duae sententiae conformes requiruntur ut clericus liber sit ab obligationibus quae a vinculo ordinationis manant (c. 1998).

§ 3. — SANCTIONES POENALES.

683. — I. *Suspensio ipso iure*, S. Sedi reservata, plectit episcopum consecrantem, episcopos vel sacerdotes (loco episcoporum) assistentes et consecratum sine apostolico mandato (c. 2370); — clericos qui scienter per simoniam ad ordines promoti fuerint (c. 2371); — qui recipere ordines praesumant ab excommunicato vel suspenso, vel interdicto, post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam, aut a notorio apostata, haeretico, schismatico (c. 2372).

2. *Per annum ab ordinum collatione suspenduntur ipso facto, suspensione reservata S. Sedi*: a) Qui *alienum* subditum sine proprii Ordinarii dimissoriis litteris ordina-verint; — b) Qui subditum *proprium* sine debitis ex cc. 993, 3 et 994 litteris testimonialibus ordina-verint; — c) Qui alium ad ordines maiores *sine titulo canonico* promove-rint contra praescriptum c. 974 § 1 n. 7; — d) Qui, salvo legitimo privilegio, religiosum pertinentem ad familiam quae sit extra ordinantis territorium promoverint, etiam cum litteris dimissorialibus proprii Superioris, nisi probatum fuerit casum occurrere c. 966 exceptum (c. 2373).

3. *Suspecti de haeresi dicuntur omnes, etiam episcopali dignitate aucti, qui per simoniam ad ordines scienter promoverint vel promoti fuerint* (c. 2371).

4. *Ipo facto a recepto ordine suspensus est. qui sine litteris vel cum falsis dimissoriis litteris, vel ante canonicam aetatem, vel per saltum ad ordines malitiose accesserit* (c. 2374).

5. *Gravibus poenis puniendus edicitur qui sine litteris testimonialibus vel detentus aliqua censura, irregularitate aliove impedimento ad ordines malitiose accesserit* (c. 2374).

N. B. 1. Qui *bona fide* ordines receperit ab excommunicato vel suspenso vel interdicto post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam, aut a notorio apostata, haeretico, schismatico, **exercitio ordinis** caret donec dispensetur (c. 2372).

2. De irregularitate ob male exercitatum ordinem, supra dictum est n. 659.

TRACTATUS VII.

DE MATRIMONIO

SECTIO CANONICA

CAPUT. I. — De sponsalibus et matrimonio secundum se.

684. — 1. Sponsalia de futuro sunt promissio *voluntaria, deliberata et mutua*, signo sensibili expressa, futuri matrimonii, *inter personas iure habiles*. Ante Codicem, singula verba definitionis accurate ponderanda erant, quia sponsalia, non autem diversa matrimonii promissio, inducebant impedimentum ecclesiasticum *prohibens* matrimonium cum quavis alia persona, *dirimens* autem matrimonium cum consanguineis in primo gradu sponsi vel sponsae. Utrumque impedimentum canonicum nunc sublatum est. Quare, pro matrimoniis post vigentem Codicem celebratis, iam non est attendendum, ita ut ad commune genus promissionum obligantium ex fidelitate vel iustitia ipsa sponsalia redacta sint. Ideo Codex nullum caput reservat sponsalibus, sed c. 1017 varias formas promissionis coniungit, eas omnes communi conditioni valoris et effectui subiciens.

2. Potest enim promissio esse *unilateralis*, seu unius sine repromissione, vel *bilateralis*, seu amborum; et, praesertim cum est unilateralis, obligare ex mera fidelitate, vel alteri ius conferre, ita ut violatio sit stricte iniuriosa.

Communis autem condicio valoris. pro *utroque foro*, est ut fiat per scripturam subsignatam a partibus; i. e. a promittente et acceptante vel repromittente, et vel a parocho aut loci Ordinario, vel a duobus saltem testibus.

Si alterutra vel utraque pars scribere nesciat, id *ad valorem* in ipsa scriptura annotandum est, et alius testis (unus) addendus est, qui cum supradictis testibus scripturam subsignet.

Canonicus autem effectus etiam *validae* promissionis ex iustitia obligantis, is tantum est ut damna violatae promissionis sarcienda sint. Ad hoc actio datur, non iam autem ad petendam matrimonii celebrationem (c. 1017), Sic, Codices civiles imitatus, canonicus libertati matrimoniorum magis consulit.

Invalida promissio ne quidem ad sarcienda damna actionem dabit, nisi propter iniusta adhibita media, qualia sunt vis et metus, ac dolus.

Liquet praeterea generales valoris et dissolutionis condiciones omnis contractus vel promissionis observandas esse. Cetera cfr. sectionem moralem.

685. — **Matrimonii notio.** Matrimonium sive *in fieri* sive *in facto esse* considerari potest.

1. *In fieri*, sumitur causa efficax coniunctionis: est *contractus matrimonialis*, qui inter baptizatos ipse evectus est ad sacramenti dignitatem, ita ut inter baptizatos nequeat contractus validus consistere quin sit eo ipso sacramentum (c. 1012). Describi potest: *contractus, et sacramentum inter baptizatos, quo vir et mulier sibi mutuo legitime corpora sua tradunt primario in finem prolis procreandae atque educandae, secundario in mutuum adiutorium et remedium concupiscentiae* (c. 1013 § 1). Sacramenti materia remota sunt corpora contrahentium mutuo tradenda, seu ius mutuum in corpus alterius. Materia proxima et ex qua, est mutua corporum traditio quae consensu, externis signis expresso, continetur.

Forma est idem consensus, quatenus rationem habet acceptionis. *Minister* non est sacerdos; sunt ipsi contrahentes, quia hi ponunt materiam et formam. Minister est testis « *authorizabilis* », seu auctoritate praeditus, lege imperatus.

Estne matrimonium inter baptizatam et non baptizatam partem mere contractus, an, saltem in parte baptizata, sacramentum, id non constat.

2. Matrimonium *in facto esse* ipsam coniunctionem formaliter designat, seu ipsum vinculum contractu inductum. Est matrimonium magis proprie dictum, cuius « proprietates sunt unitas ac indissolubilitas, quae in matrimonio christiano peculiarem obtinent firmitatem ratione sacramenti » (c. 1013 § 2).

686. — Divisio. 1. « Matrimonium baptizatorum validum dicitur *ratum*, si nondum consummatione completum est; *ratum et consummatum*, si inter coniuges locum habuerit coniugalis actus, ad quem natura sua ordinatur contractus matrimonialis et quo coniuges fiunt una caro. Si coniuges cohabitaverint, consummatio praesumitur, donec contrarium probetur (c. 1015).

Aotate Sanchez, existimabant omni intussusceptione seminis virilis in uterum uxoris matrimonium consummari; nec de ista conclusione Sanchez dubitat; hodie potius existimant requiri seminationem in copula perfecta (sive cum penetratione in vas muliebre). Cfr. De Smet, *De sponsalibus*, etc. n. 157 et nostrum *De Castitate*, n. 77-87.

Ratum dicitur quatenus est sacramentali caractere confirmatum seu « ratificatum ». Sunt tamen qui *ratum* appellent matrimonium baptizatae cum non baptizata parte si licentia Ecclesiae accesserit. Cfr. De Smet, n. 157. Non valde perspicuus est modus loquendi Codicis: « *matrimonium baptizatorum* ».

2. « Matrimonium inter non baptizatos valide celebratum, dicitur *legitimum* » (c. 1015 § 3), seu legitimum tantum.

3. Matrimonium *verum* seu *validum vel invalidum* esse potest. « Invalidum dicitur *putativum*, si in bona fide, ab una saltem parte celebratum fuerit, donec utraque pars de eiusdem nullitate certa evadat » (1015 § 4).

Itaque dubium quod bonae fidei superveniat putativam matrimonii rationem non aufert.

4. Matrimonium dicitur *canonicum* et *politicum*, seu *civile*, prout satisfacit tantum condicionibus iure canonico requisitis, vel etiam condicionibus lege civili praescriptis ad effectus civiles obtinendos. Per se, debet lex civilis civiles effectus matrimonio canonico coniungere, etsi circa effectus civiles potestas civilis sit *competens*.

5. Matrimonium distinguitur quoque *publicum*, quod publice in facie Ecclesiae celebratur, et *occultum* seu *conscientiae* quod, omissis denuntiationibus, et secreto contrahitur coram solo parochi et duobus testibus discretis. Cfr. c. 1104. A matrimonio conscientiae differt *morganaticum*, quod fit inter personas disparis condicionis cum pacto ut uxor et liberi, quadam donatione contenti (1), expertes maneant dignitatis et patrimonii viri; et *clandestinum*, quod, sine parochi et testibus canonice requisitis, celebratur etiam palam, v. g. coram magistratu civili.

Quando accidentales sollemnitates adduntur, matrimonium speciale nomen meretur *nuptiarum sollemnium*.

687. — « Matrimonium gaudet favore iuris; quare, in dubio standum est pro valore matrimonii, donec contrarium probetur, salvo praescripto c. 1127 » (c. 1014). I. e. praesumptio ista cedit privilegio fidei, quod ex c. 1127 etiam in re dubia, gaudet favore iuris, ita ut propter fidei utilitatem, pro nullitate matrimonii dubii stari possit.

CAPUT. II. — De bannis et iis quae matrimonio praemitti debent.

688. — *Ab hoc principio* proficiscendum est: « Antequam matrimonium celebretur, constare debet nihil eius validae ac licitae celebrationi obstare » (c. 1019 § 1).

Exceptio. In *periculo* tamen *mortis*, deficientibus aliis probationibus, « sufficit, nisi contraria adsint indicia, affirmatio iurata contrahentium, se baptizatos fuisse, et nullo detineri impedimento » (c. 1019, § 2).

689. — *Obligationes parochi.* *Parochus*, non ergo, quatenus obligatio est mere canonica, sponsi qui, in certis adiunctis, sine parochi nubere possunt, et quidem parochus cui ius est assistendi matrimonio, ergo, plerumque, parochus sponsae, debet, opportuno tempore :

(1) Nomen desumptum est a *Morgengabe*, dono matutino, quia effectus in re familiari ad quandam donationem rediguntur.

1. Diligenter, modo generali, investigare num quidpiam matrimonio contrahendo obstet (c. 1020, § 1).

2. Sponsos, etiam separatim et caute, interrogare de impedimentis, de libero consensu, praesertim mulieris, de eruditione in doctrina christiana, « nisi ob personarum qualitatem, haec ultima interrogatio inutilis appareat » (c. 1020, § 2).

Inutilis apparere potest, sive ex manifesta sponsorum eruditione, sive etiam ex animo infenso religioni. Id postremum tamen ne facile praesumatur, ubi mos est examinis catechismi. Qui enim religiosas nuptias admittunt, solent tunc quoque consuetis conditionibus assentiri: et cavendum est ne nimia timiditate probandi certe usus pereant. Sponsos ignorantes, respondit Commissio Codicis, 23 iun. 1918, sedulo edoceat prima saltem doctrinae christianae elementa: quodsi renuant, non est locus eos respuendi a matrimonio, ad normam c. 1066 » (*Per. IX*, 150). Ad normam c. 1066, i. e. consulto Ordinario, qui rem dirimet.

3. Observare praescripta ab Ordinario. Is enim plura hic iubere potest (c. 1020, § 3), immo, ut respondit Commissio de Codice, investigationes faciendas ad se revocare, ut v. g. mirabili ordine fit in curia Neapolitana.

4. Postulare testimonium baptismi, etiam a protestante (c. 1021, § 1).

5. Cum moneat c. 1021, § 2 ut catholici, nondum confirmati, istud sacramentum, antequam ad matrimonium admittantur, recipiant, si id possint sine gravi incommodo, istud quoque pro viribus parochus curabit.

6. Docere sponsos officia sua (c. 1033). Quantum iuverit ut hic paratum habeat libellum amoenae formae et facilis lectionis, ubi quae liceant et non liceant in matrimonio distincte et simul prudenter proponantur, aditis officiis de institutione liberorum et consiliis etiam hygiasticis quod ad coniuges et pueros attinet.

7. Monere minores natu, quantum opus sit, ne insciis aut rationabiliter invitis parentibus nuptias ineant; « quod si abnuerint, eorum matrimonio ne assistat, nisi consulto prius loci Ordinario » (c. 1034).

8. Vehementer adhortari nupturientes « ut ante matrimonii celebrationem sua peccata diligenter confitean-

tur et ss.am eucharistiam pie recipiant» (c. 1033). Episcopus confessionem praescribere potest, non ita tamen ut omissio confessionis evadat impedimentum matrimonii. Cf. Gasp. I, 244.

9. Proclamationes facere bannorum.

690. — **De bannis.** 1. *Banna*, ex voce quae medio aevo designabat tum iurisdictionem et territorium iurisdictionis, tum edictum eiusque *proclamationem*, sunt publicae, auctoritative factae, denuntiationes futuri matrimonii inter definitas personas, cum tacita iussione, fidelibus facta, revelandi impedimenta si quae matrimonio obstare videantur.

2. Publicationes istae faciendae sunt a *parcho* quem domicilium vel quasi-domicilium, vel, si agitur de vago aut de quopiam qui non habeat nisi domicilium aut quasi-domicilium dioecesanum, saltem praesens commoratio proprium fecerit (cc. 94 et 1023). — Si plures sint proprii, ab omnibus faciendae sunt.

Praeterea, si, *post pubertatem*, pars *in alio loco* (non dicitur in alia ¶parocia) per sex menses commorata sit, res proponenda est Ordinario, qui videbit quid facere expediat.

Si positiva suspicio impedimenti orta sit, Ordinarius monendus erit, qui etiam pro breviori commorationis tempore imperabit proclamationes, vel alio modo curabit ut suspicio removeatur: ante remotam suspensionem, matrimonium est illicitum.

Si, ob pluritatem itinerum, regionum distantiam, nimis difficile fuerit consuetas colligere probationes per proclamationes, Ordinario licebit aliter providere aliasque probationes, non excluso iuramento suppletorio, admittere (Resp. 2-3 iun. 1918, *Per.* IX, p. 150, 4).

3. *Duplex modus bannorum* hodie admittitur. Vel per publicationes *orales*, tribus continuis diebus dominicis, aliisque festis de praecepto, in ecclesia, inter missarum sollemnia aut inter alia divina officia ad quae populus frequens accedat (c. 1024), vel, si Ordinarius id praetulerit, per publicam affixionem ad valvas ecclesiae parocialis aliasve ecclesiae, nominum contrahentium, per spa-

tium saltem octo dierum, ita ut, hoc spatio, duo dies festi de praecepto comprehendantur (c. 1025).

De venia Ordinarii, intellegi possunt festi dies etiam abrogati.

4. Banna facienda sunt *pro solis matrimoniis inter catholicos*. Potest tamen Ordinarius permittere ut proclamentur futura matrimonia mixta (inter partem acatholicam aut infidelem et partem catholicam), remoto scandalo, post obtentas dispensationes ecclesiasticas, ac reticita religione partis non catholicae (c. 1026).

5. *Effectum* banna gignunt obligandi *positive* fideles, non exclusis sponsis, revelandi aut deferendi impedimenta, *ante matrimonium*, sive parcho sive Ordinario. Denuntianda sunt impedimenta etiam occulta et quae probari nequeunt. *Post celebratum matrimonium*, manet sola obligatio naturalis. A denuntiatione facienda excusant: a) Secretum commissum *ex officio*, consilii petendi causa; b) damnum proportionatum ipsi gravitati impedimenti et consecrariis silentii.

Fieri potest ut silentio permitti possit matrimonium inter fratrem et sororem naturalem vel inter patrem et propriam filiam, si mulier, huius rei conscia, illam sine maxima ignominia propria revelare nequeat. Cfr. De Smet, *De sponsalibus et matrimonio*, n. 69.

De exitu autem investigationum vel proclamationum debent alii parochi statim certiores reddere parochum qui matrimonio assistere debet (c. 1029).

6. *Dispensare* a bannis potest non quidem parochus, sed Ordinarius proprius nupturientium. Ac si plures sint proprii, dispensatio spectat ad eum Ordinarium proprium in cuius dioecesi matrimonium celebrabitur; si autem matrimonium futurum sit extra proprias dioeceses, quilibet Ordinarius proprius dispensare potest (c. 1028).

Dispensatio ista dari *debet* si ad grave damnum vitandum, v. g. malitiosam matrimonii impeditionem, necessaria sit (cfr. casus apud Ferreres II, 946); *potest*, si nulla sit suspicio impedimenti, vel aliter removeatur, et urgenda sit celebratio matrimonii. Ac liquet minorem causam sufficere dispensationi partiali quam completae. *Privi-*

cipes generatim pro dispensatis habentur; magnates facilius dispensari possunt.

691. — **Peractis investigatione et bannis:** 1. Matrimonium non est ilico celebrandum, sed *per se*, ab ultima proclamatione, tres dies decurrere debent. Rationabilis tamen causa, quae ab illa dilatione excusat, ipsius prudenti parochi iudicio permittitur.

2. Ante quam autem omnia *documenta* receperit, parochus matrimonio assistere non potest.

3. Post sex menses a factis publicationibus, nisi matrimonium intercesserit, repetenda sunt banna, nisi aliud loci Ordinario videatur.

4. Si *nullum* detectum fuerit *impedimentum*, nec dubium nec certum, parochus, expletis publicationibus, ad matrimonii celebrationem partes admittat (c. 1031, § 1).

5. Detecto *impedimento certo*, si *impedimentum* sit *occultum*, parochus publicationes peragat vel absolvat, et, reticens nomina, rem deferat ad Ordinarium vel ad S. Poenitentiarium. Si sit *publicum* et detegatur ante inceptas proclamationes, parochus ulterius ne procedat, donec *impedimentum* removeatur, etsi dispensationem pro solo foro conscientiae obtentam norit; si detegatur post aliquam factam publicationem, parochus publicationes perficiat et rem ad Ordinarium deferat (c. 1030, § 2).

692. — **Casibus specialibus** hoc modo providetur, ut parochus, post adhibitae proprias diligentias, consultum adeat Ordinarium eiusque mandatis obtemperet. Ita ei faciendum praecipitur:

1. Si, re accurate investigata, dubium de existentia *impedimenti* superesse prudenter iudicaverit (c. 1031, § 1).

2. Excepto casu necessitatis, si alter nupturientium sit *vagus*, i. e. *nullibi* habeat domicilium vel quasi domicilium (c. 1032).

Quod faciendum existimamus, etsi omnino *vagus* menstruam commorationem in parocchia habeat.

3. Si agitur de matrimonio mixto, « ubi certe noverit » sponso adivisse vel adituros, sive per se sive per procuratorem, ministrum acatholicum, *uti sacris addictum*, ad matrimonialem consensum praestandum vel renovan-

dum. Hoc enim semper sub gravi facere prohibentur. Effectuum civilium gratia. minister acatholicus qui tantum officialis civilis munere fungatur adiri non vetatur (c. 1063).

4. Si alter nupturientium notorie aut catholicam fidem abiecit... aut societatibus ab ecclesia damnatis ascriptus est (c. 1065).

5. « Si publicus peccator aut censura notorie in-nodatus ante matrimonium ad sacramentalem confessionem accedere aut cum Ecclesia reconciliari recuset » (c. 1066).

6. Si matrimonium per procuratorem contrahendum sit et tempus suppetat (c. 1091).

CAPUT III. — De Impedimentis matrimonii

§. I. — GENERALIA DE IMPEDIMENTIS.

693. — *Impedimenti notio.* *Latissimo sensu* impedimentum est quidquid valori vel liceitati matrimonii obstat: etiam naturalis inhabilitas ad quemlibet contractum. qualem dat amentia, et ipse status peccati. — *Lato sensu* est quidquid *externe*, iure divino vel humano, validitati vel liceitati matrimonii obstat: tunc est etiam vitium formae substantialis vel accidentalis, ut si matrimonium fiat sine parcho, sine bannis. — *Proprio sensu*, est quidquid externum, lege divina vel humana. personam vel inhabilem facit, non ad quemlibet contractum, sed ad matrimonium, vel vetat ne matrimonium contrahat. Tunc defectus formae non est impedimentum. Et sic in Codice intellegitur. Quare defectus sollemnitatum non numeratur inter impedimenta Cfr. D'Annib. III, 429; Gasparri, I, 255-256.

694. — *Impedimentorum divisio.* — 1. Impedimentum *impediens* « continet gravem prohibitionem contrahendi matrimonium »: hoc tamen non reddit irritum (c. 1036 § 1). — *Dirimens*, contra, ipsi valori obstat matrimonii, quod simul graviter prohibet (c. 1036 § 2).

2. Impedimentum *publicum* censetur quod in foro externo probari potest; secus est *occultum* (c. 1037).

Publica et occulta esse possunt vel natura sua (c. 1971, 2º), vel facto. *Natura sua publica* dicuntur quibus originem dedit factum quod coram foro Ecclesiae vel in coetu fidelium evenire debet, ut impedimentum ordinis; vel quod in registris publicis referendum est: aetas, legitima consanguinitas, et ipsa mixta religio; vel quod testimonio testis qualificati de officio suo testantis aut duorum testium immediatorum probari potest: ligamen. *Facto publicum* est quod notum est pluribus, multo magis, quod est notorium (c. 2197). Estne publicum impedimentum cuius causa cognoscitur, sed non cognoscitur formaliter ut impedimentum? Controvertitur.

3. Pro *origine* sua, distinguuntur impedimenta iuris *divini*, quae Ecclesia authentice declarat, et iuris *positivi humani*, quae Ecclesia statuit.

4. Pro disciplina dispensationis, sunt impedimenta gradus *minoris* et gradus *maioris*. Priorum dispensatio non infirmatur propter vitium obreptionis vel subreptionis. Sunt autem: consanguinitas in tertio gradu lineae collateralis, — affinitas in secundo gradu lineae collateralis, — publica honestas in secundo gradu. — cognatio spiritualis, — crimen ex adulterio vel attentatione matrimonii, etiam per civilem actum tantum (c. 1042).

695. — Impedimentorum auctor. 1. Impedimenta *iuris divini* sunt simul iuris naturalis.

2. Impedimenta *iuris humani* pro *baptizatis* statuuntur sola lege ecclesiastica. Eorum constitutio reservatur nunc S. Sedi, exclusa quoque consuetudine, quatenus reprobatur consuetudo impedimentum inducens (c. 1041). — Pro *non baptizatis*, abiudicanda non videtur ab auctoritate civili potestas inducendi impedimenta etiam *dirimentia*.

3. Episcopus seu Ordinarius loci potest in suo territorio *retare* matrimonium quodpiam particulare, sed ad tempus tantum et durante iusta causa.

Sola quoque pontificia auctoritas, reprobata etiam consuetudine quae per abrogationem vel derogationem sit impedimentis contraria (c. 1041), impedimenta iuris ecclesiastici suppressere vel relaxare potest.

696. — **Impedimentorum subiectum.** — Soli *baptizati* impedimentis *canonicis*; soli *infideles* impedimentis legis *civilis* directe ligantur. Sed impedimentum in alterutra tantum parte matrimonium illicitum aut invalidum ambabus partibus reddit (c. 1036, § 3).

Quod ad *formam* celebrationis, pars exempta suam exemptionem cum altera parte per se communicaret, nisi nunc per legem positivam aliter esset statutum. Cfr. Gasp. I, n. 297.

Post conversionem et baptismum, factum ante baptismum efficit impedimentum si in vinculo naturali, non autem in vinculo mere canonico subsistit seu perseverat.

697. — **Impedimentorum dispensatio seu relaxatio.**

1. *Summus Pontifex* plenissima facultate pollet dispensandi in omnibus impedimentis iuris ecclesiastici, et declarandi ius divinum de eadem re. Potestas civilis sua impedimenta pro non baptizatis relaxare potest. — Dispensatio ab impedimentis occultis petitur a S. Paenitentiaria; pro impedimentis publicis adeunda est S. C. de Sacramentis, exceptis impedimentis disparitatis cultus et mixtae religionis, pro quibus adeundum est S. Officium.

2. *Inferiores S. Pontifici* non possunt dispensare in impedimentis, nisi *Ordinarii*, cum *dubium* est factum, et agitur de legibus in quibus R. P. dispensare solet (c. 15); vel cum difficilis est recursus ad S. Sedem et simul in mora est periculum gravis damni, et de dispensatione agitur quae a Sede Ap.ca concedi consuevit (c. 81); — vel nisi per indultum aut per ipsum ius commune haec facultas facta sit.

698. — **Facultates concessae Ordinariis.** — 1. Facultates generales concedi consueverunt Episcopis, Vicariis Apostolicis et Praefectis Apostolicis suae ditionis, a S. C. Prop. Fid. ac, post Codicem, novae formulae redactae sunt, aliae minores, aliae maiores.

Excepta formula prima, quae ad impedimenta minoris gradus restringitur, ceterae facultatem communicabilem delegant dispensandi super impedimentis matrimonialibus sive minoris sive maioris gradus, tam publicis quam occultis, etiam multiplicibus, iuris tamen ecclesiastici: exceptis impedimentis provenientibus ex sacro

Presbyteratus ordine, ex defectu praescriptae aetatis et ex affinitate in linea recta, consummato matrimonio; ac sanandi in radice matrimonia ob aliquod ex impedimentis in quibus dispensare possunt nulliter contracta.

Facultates huiusmodi solitae erant. ante Codicem, tribui quoque pluribus aliis episcopis, v. g. Belgii. Post Codicem vero, decr. 25 apr. 1918 (*Per.* IX, 116) S. C. Consistorialis concessit quidem locorum Ordinariis Americae, Insularum Philippinarum, Indiarum Orientalium, Africae extra Mediterranei maris oras et Russiae, per quinquennium, facultatem dispensandi ab impedimentis minoris gradus, addita potestate sanandi in radice matrimonia propter ista impedimenta nulliter contracta; et « si petitio dispensationis ad S. Sedem missa sit et urgens necessitas dispensandi supervenerit, pendente recursu » etiam ab impedimentis maioris gradus, excepto presbyteratu et affinitate in linea recta, consummato matrimonio. — Aliorum autem Ordinariorum facultates fori externi, voluit ut a die 18 maii 1918 cessarent.

Verum, ad temperandam necessitatem recurrendi ad S. Sedem pro dispensationibus frequentioris usus, S. C. de disciplina sacramentorum formulas paravit ad indulgendas Ordinariis, id ob rationabilem causam petentibus, facultates dispensandi ab impedimentis minoris gradus, et, si res urgeat, etiam maioris gradus, salvo exceptionibus supra memoratis.

Missa autem petitione ad S. Sedem, Ordinarii suis facultatibus ne utantur nisi ex gravi et urgente causa, et statim S. Sedem de re moneant (c. 1048. 204, § 2).

2. *Ex ipso iure communi* cc. 1043 et 1045:

a) Urgente mortis periculo, ad consulendum conscientiae et, si casus ferat, legitimationi prolis;

b) quotiens impedimentum detegatur cum iam omnia sunt parata ad nuptias, nec matrimonium, sine probabili gravis mali periculo, differri possit usquedum a S. Sede dispensatio obtineatur (casus perplexus);

c) « pro convalidatione matrimonii iam contracti, si idem periculum sit in mora nec tempus suppetat recurrendi ad S. Sedem », modo scandalum removeatur, et, si dispensatio concedatur super cultus disparitate aut mixta religione, praestentur consuetae cautiones (quae altera condicio ad validitatem requiritur);

in his, inquam, adiunctis, possunt *locorum Ordinarii* dispensare tum super forma in matrimonii celebratione servanda, tum super omnibus et singulis impedimentis iuris ecclesiastici, sive publicis, sive occultis, etiam multiplicibus, exceptis impedimentis presbyteratus et affinitate in linea recta, consummato matrimonio.

Dispensare porro possunt proprios subditos ubique commorantes, et omnes in proprio territorio actu degentes. Curare debent ut scandalum removeatur, et, si agitur de cultus disparitate aut mixta religione, ut consuetae cautelae praestentur.

Facultas ista, iure communi annexa eorum officio, est *ordinaaria*.

699. — *Facultates parochorum.* — In *urgenti periculo mortis*, si ne loci quidem Ordinarius adiri possit, eadem facultate, ordinaria ac proinde delegabili, pollet *parochus* matrimonio assistens.

In casu autem perplexo, aut ad convalidandum matrimonium, si loci Ordinarius adiri non potest, saltem sine periculo violationis secreti, parochus idem potest quod Ordinarius, sed pro solis casibus occultis (cc. 1044. 1045).

Parochus autem de concessa dispensatione pro foro externo Ordinarium loci statim certiores facere debet, eamque in libro matrimoniorum annotare (c. 1046).

700. — *Facultates sacerdotis qui assistit matrimonio* quod valide coram solis duobus testibus contrahitur, ad normam c. 1098. Sacerdos iste eadem qua parochus potestate munitur c. 1044 et 1045; atque eadem obligatione monendi Ordinarium tenetur.

701. — *Facultates confessarii.* Idem potest quod parochus et modo dictus sacerdos, sed « pro foro interno, in actu sacramentalis confessionis tantum » (cc. 1044. 1045).

702. — *Notandum de dispensatione per rescriptum S. Paenitentiariae.* « Nisi aliud ferat *S. Paenitentiariae* rescriptum, dispensatio in foro interno *non sacramentali* concessa super impedimento occulto annotetur in libro diligenter in secreto curiae archivo servando; *nec alia dispensatio pro foro externo* est necessaria, etsi postea occultum impedimentum publicum evaserit; sed est necessaria, si dispen-

satio concessa fuerat tantum in foro interno *sacramentali* » (c. 1047).

703. — Notanda de facultate dispensandi eiusque usu.

1. *De multiplici impedimento.* Statuitur iam principium generale iuxta quod ii qui *indulto generali* gaudent dispensandi, eo uti possunt sive idem impedimentum sit multiplex, sive plura occurrant simul impedimenta, etiam publica, idque tam in contrahendis quam in contractis matrimoniis (c. 1049).

Ubi tamen pro uno e pluribus impedimentis deficit facultas, pro omnibus ad S. Sedem recurri debet. Si vero, post concessam super aliis a S. Sede dispensationem, detegantur impedimentum vel impedimenta super quibus dispensandi facultas habebatur, huius usus fiat, omisso novo recursu (c. 1050).

2. *De legitimatione prolis.* Quotiescumque dispensatio super impedimento dirimente conceditur, ex potestate ordinaria vel potestate quae per indultum *generale* est tributa, *eo ipso* conceditur quoque legitimatio prolis quae ex iis qui dispensantur iam nata vel concepta sit, excepta tamen adulterina et sacrilega (c. 1051).

Itaque omnis dispensatio quam S. Sedes ipsa concesserit, sive in *forma gratiosa* sive *exsecutionem* committendo loci Ordinario, cum ex potestate ordinaria manet, hanc legitimationem affert. Aliter dicendum est de dispensatione quae Ordinario facienda permittatur (1). Tunc enim fit Ordinario facultas dispensandi per rescriptum particulare; facultas autem huiusmodi ad legitimationem non extenditur, nisi expresse dicatur. Hinc sequitur quoque legitimari prolem ipsis dispensationibus vi cc. 1043-1045 concessis, nisi dispensetur a voto vel proles fuerit adulterina.

3. *De errore in libello supplici vel incompleta expositione.* a) « *Dispensatio a minore impedimento* concessa, nullo sive obreptionis sive subreptionis vitio irritatur, etsi unica causa finalis in precibus exposita falsa fuerit » (c. 1054).

(1) Consulto abstinemus vocibus: in *forma commissoria*, quae non semper eadem significatione usurpantur. De Smet, *De Spons.* n. 740, p. 204, nota 2. Hoc attendendum est utrum dispenset S. Sedes per se vel mandatarium, an episcopus, per concessas facultates.

Sufficit ergo ipsa petitio, ut causa sufficiens dispensationi adesse censeatur. Quare etiamsi dispensans, v. g. Ordinarius, erroris vel fraudis partium conscius fuerit, dispensandi ius habebit.

Subsistunt tamen aliae causae nullitatis, v. g. si dispensatio vi ac metu extorta fuerit. *Obreptio* autem habetur in suggerenda causa falsa; *subreptio* in reticenda re quae dispensationi obstaret, atque ideo, ex stylo curiae dici debuit.

b) « Dispensatio ab impedimento consanguinitatis vel affinitatis concessa in aliquo gradu, valet, licet in petitione vel in concessione error *circa gradum* irrepserit, dummodo gradus revera existens sit inferior, aut licet reticatum fuerit aliud impedimentum eiusdem speciei in aequali vel inferiore gradu » (c. 1052).

Duplex ergo casus consideratur: a) In *secundo* gradu erant affines vel in tertio erant consanguinei pro quibus dispensatio in 1° gradu affinitatis vel in 2° consanguinitatis fuit impetrata: valet dispensatio; nihil corrigendum est. b) Multiplici consanguinitate vel affinitate erant impediti. Una declarata est. Dummodo gradus omissus non sit superior, valet dispensatio; nec Codex condicionem bonae fidei exigit in reticente. Pro valore ergo satis est indicasse simplex impedimentum in gradu proximior (De Smet, *De Spons.* n. 47). Verum si reticita fuit affinitas concurrens cum consanguinitate allegata, non valet dispensatio, namque impedimenta sunt disparata seu diversae speciei.

Regula haec iterum est generalis: applicanda est quicumque sit dispensationis auctor. Consulto autem Codex loquitur de errore qui in petitione vel concessione irrepserit. Fieri enim potest ut incompletus fuerit ipse libellus supplex, atque accidit quoque ut bene redactae petitioni responsum imperfectum detur, etiam ex errore amanuensis. Uterque tamen error per se rescriptum vitiat. Cfr. De Smet, *De Spons.* 920, 3° et nota 1.

4. *Virtualis dispensatio ab impedimento.* Data a S. Sede dispensatio super matrimonio rato et non consummato; vel facta permissio transitus ad alias nuptias ob praesumptam coniugis mortem, secumfert semper dispensationem a prima forma impedimenti criminis, i. e. adulterio cum promissione vel attentatione matrimonii: non autem ab aliis formis, ubi intervenit coniugicidium.

Observes hic opus esse ut dispensatio detur a S. Sede, in forma sive gratiosa sive commissoria imperativa (*mandamus, committi-*

mus). Aliae virtuales dispensationes, cum nullae memorentur, non iam existere videntur, etiamsi ante Codicem exsistebant. Sic dispensatio in impedimento disparitatis cultus secumferebat dispensationem partis catholicae ab impedimentis quibus altera pars immunis erat.

704. — Dispensationis executio. — Dispensationes super publicis impedimentis Ordinario oratorum concessas exsequatur *semper* Ordinarius qui litteras testimoniales dedit vel preces transmisit, monito tamen Ordinario alius loci, in quo matrimonium forte contrahitur (c. 1055).

Facultatis a S. Sede delegatae mentio in dispensatione concedenda semper facienda est (c. 1057).

Observes hanc mentionem imperari, non tamen ad valorem exigi. — Dispensatio pro *foro interno extrasacramentali* etiam aliis personis, v. g. parrocho; pro *foro sacramentali*, confessario committitur.

705. — Dispensationis gratuitas in Curia dioecesana. — Salva expressa concessione S. Sedis, pro dispensationibus quas ipse Ordinarius *concedit*, omne emolumentum, sub poena restitutionis, percipi vetatur, « excepta modica aliqua praestatione ex titulo expensarum Cancellariae », idque pro iis solis qui non sunt pauperes.

Pro dispensationibus quas Ordinarius *exsequitur*, saepe ipsum rescriptum indicat quid pro executione peti possit. Ac potest quoque, ex c. 1507, § 1, obtenta S. Sedis approbatione, in concilio vel conventu provinciali, taxa executionis pro tota provincia praefiniri.

706. — Principium de capacitate et licetate matrimonii. — « Omnes possunt matrimonium contrahere qui iure non prohibentur » (c. 1035).

Itaque, 1. cum agitur de *matrimonio in genere*, impedimentum est probandum, et in dubio impedimento, pro libertate respondendum est. Regula ista universalis est cum agitur de impedimentis impediens; cum agitur de dirimentibus, salvum manere debet ius tertio acquisitum; quare non licet contrahere matrimonium novum, si invaliditas prioris vel eius dissolutio, utputa per mortem, non est nisi probabilis. Applicatio vero regulae habetur in c. 1068, § 2: « Si impedimentum impotentiae dubium sit, sive dubio iuris sive dubio facti, matrimo-

nium non est impediendum ». Quam applicationem De Smet (*De Spons.* 472) non immerito restringit ad *impotentiam absolutam*.

2. Minus universalis est regula cum agitur de *facultate nuptiarum inter definitas personas*. Etiam tunc valet de impedimentis impediens; ac de impedimentis iuris *ecclesiastici* quae *iure* dubia sunt. In impedimentis iuris *ecclesiastici* quae *facto* dubia sunt, Ordinarius dispensare potest in iis impedimentis in quibus S. Sedes dispensare solet. Sed neque ante huiusmodi dispensationem, neque cum agitur de dubio impedimento iuris naturalis vel divini, licitum est matrimonium inter personas sic dubie impeditas. Quare c. 1076, § 8: « Numquam matrimonium permittatur si quod subsit dubium num partes sint consanguineae in aliquo gradu lineae rectae aut in primo gradu lineae collateralis ».

Manifesta est ratio discriminis inter utrumque dubiorum genus. Priore, invitum ad continentiam obligaveris: quod ne fiat sine manifesta ratione ipso communi bono postulatur: altero facultas esse sinitur matrimonii cum omnibus personis simili impedimento non prohibitis.

Quid post factum sit dicendum, infra videbimus. Iam singula impedimenta proponenda sunt, memorata tamen regula communicationis impedimentorum.

707. — Impedimentorum communicatio. — « Quamquam impedimentum ex una tantum parte se habet, matrimonium tamen reddit aut illicitum aut invalidum » (§ 1036).

Igitur si infidelis cum fidei, vel acatholicus cum catholico contrahit, impedimenta quibus catholicus afficitur matrimonium etiam cum parte libera impediunt: immunitas partis liberae non communicatur.

§ 5. — DE IMPEDIMENTIS IMPEDIENTIBUS.

708. — I. Votum simplex. Codex quinque vota numerat: *virginitatis, castitatis perfectae, non nubendi, suscipiendi ordines sacros, amplectendi statum religiosum*.

Tria priora, stricte accepta, formaliter differunt, ita ut votum virginitatis, post primum usum completum facultatis venereae,

volum vero non nubendi, post celebratum matrimonium, facta sunt executionis impossibilia, sed saepe voventes alio nomine utuntur ut volum designent perfectae castitatis exploretur eorum intentio. Nec vota virginitatis aut castitatis perfectae excludunt matrimonium cui ex mutuo consensu, accedat propositum continentiae. Duo posteriora vota non repugnant matrimonio nisi *mediate*, quatenus Ecclesiam excludit ab ordinatis et a reliquiis. Cfr. Wernz IV, 564.

Simul Codice monemur, nullo voto simplici, sine speciali 3. Sedis praescripto, matrimonium irritari.

709. — II. **Adoptio**, ad transecta legis civilis nuptias prohibentis, propter legalem cognationem ex adoptione ortam (c. 1059).

Cum lex civilis impedimenta matrimonii baptizatorum statueret nequaquam, facta Ecclesiae concessionem explicanda videtur facultas facta potestati civili erigendi adoptionem in impedimentum prohibens vel alio durimens (c. 1080) I. e. impedimentum quidem non viget nisi ex iura canonici sed Ecclesia videtur facultate permittere ut potestas civilis cives propter hanc causam impeditis arescat. Non autem formaliter respectu ad matrimonium *creatur* quia tale Nec possit tamen hoc alio modo explicari. Lex civilis auctoritas cuius non baptizatis impedimenta etiam durimenta statueri potest. Quod ergo officio pro non baptizatis, lex civilis de finit de adoptione, id ad baptizatos transfert lex ecclesiastica.

Ante Codicem, res directe iure ecclesiastico duriebatur ubi a adoptio plena adhibebatur, creabatur impedimentum durimens, ubi sola imperfecta adoptio exstebat non erat impedimentum.

Adoptio porro lege *italica* (art. 60, et, ut *verisimile* est, Codice Galliae et Belgii (art. 348) est impedimentum durimens. Iure quoque Brasil (art. 185) et Hispaniae viget ut *durimens*. In Cod. Germaniae art. 311 est impedimentum *prohibens*. Iure veto Lusitano et plurimum Statuum Americae Latinae ne quidem videtur esse impedimentum impediens. (Sic Ferreres, II, 1048) Perinde dicendum est de iure Hollandiae, Angliae, Stat. foed. Americae (excepto Porto Rico et Insulis Philippinis).

Ipia porro impedimenti *extensio*. Ecclesia hic suam legem civili iuri accommodavit.

Iuxta porro Italianum ita habet. — Il matrimonio è proibito. Tra l'adottante, l'adottato e i suoi discendenti. — Tra i figli adottivi della stessa persona. — Tra l'adottato ed i figli sopravvenuti all'adottante. — Tra l'adottato ed il coniuge dell'adottante e fra l'adottante ed il coniuge dell'adottato. Eodem habet Codex Galliae et Belgii.

710. — III. *Mixtae nuptiae*, i. e. inter partem catholicam et partem sectae haereticae seu schismaticaе ascriptam. Prohibitio severissime lege ecclesiastica urgetur, et, « si adsit perversionis periculum coniugis catholici et prolis, coniugium ipsa etiam lege divina vetatur » (c. 1060). Quocirca:

1. *Dispensationis condiciones* hae ponuntur: Iustae ac graves causae; — Cautio, i. e. *formalis promissio*, regulariter scripta, coniugis acatholici de amovendo a coniuge catholico perversionis periculo, et utriusque coniugis de universa prole catholice tantum baptizanda et educanda; — Moralisis certitudo de cautionum implemento (c. 1161).

2. Memoratur obligatio coniugis catholici conversionem alterius partis prudenter curandi (c. 1062). Obligatio est ex caritate. Ante Codicem haec cura formaliter promittenda erat.

3. Omnino prohibetur ut ante vel post matrimonium minister acatholicus, ut sacris addictus (adiri sinitur, si lex civilis id iubeat, ut officialis civilis ad actum civilem explendum) ad consensum praestandum vel renovandum adeatur. Si parochus certo noverit sponso hanc legem violaturos esse vel iam violasse, eorum matrimonio ne assistat, nisi ex gravissimis causis, remoto scandalo, et consulto prius Ordinario (c. 1063).

4. Ordinariis et aliis animarum pastoribus iniungitur a) Ut fideles a mixtis nuptiis, quantum possunt, absterreant; b) Ut omni studio curent ne contra Dei et Ecclesiae leges contrahantur; c) Post celebratas nuptias, sive in proprio sive in alieno territorio, sedulo invigilent ut coniuges promissionibus suis stent; d) Ut, assistentes matrimonio, faciant quidem interrogationes quibus requirant et excipiant contrahentium consensum, sed omni ritu sacro abstineant, nisi quem, ad graviora mala vitanda, Ordinarius permiserit, exclusa semper missae celebratione (cc. 1064. 1095 § 1, 3º; 1102).

Plerumque matrimonia haec ita damnosa sunt, ut possit simpliciter negari dispensatio et assistentia, si hoc modo plures aliae mixtae nuptiae impediuntur. Per accidens tamen fieri potest ut in

certis regionibus per nuptias istas caute factas, conversiones prae-
parentur et propagetur evangelium. Locus tunc erit episcopalis.

Decreto 21-23 maii 1912, dato 21 iun. eiusdem anni, S. Officium
usserat ut si quando parochus mixtis nuptiis assistere deberet
eorum qui cautiones pervicaciter renuunt, interrogationibus absti-
neret et mere passivam assistantiam praestaret (*Per VI.* p. 260).
Die autem 13 mart. 1921, IV, ad 13 responsum est assistantiam
parochi non ideo permitti posse, « si hac via impediri possit cele-
bratio coram ministro acatholico vel magistratu civili ». Sicubi
vero propter peculiaria adiuncta et graviore rationes eius prae-
sentia toleretur, tutius erit nunc, post Codicem, ut interrogationes
faciat quae per se ad valorem requiruntur.

711. — Codex, c. 1065, impedimentum mixtarum nup-
tiarum non extendit quidem ad nuptias cum notoriis apo-
statis qui nulli sectae acatholicae nomen dederunt, nec cum
sociis damnatae societatis. Vult tamen ut fideles ab huius-
modi nuptiis absterreantur, nec parochus assistantiam per-
mittit nisi consulto Ordinario, qui id indulgere potest,
dummodo urgeat gravis causa et prudenter indicet cau-
tum esse catholicae educationi universae prolis et remo-
tioni periculi perversionis coniugis fidelis.

712. — Paulo mitius agitur cum publico peccatore aut
homine qui censura innodatus sit. Si prius ad sacramen-
talem confessionem accesserit, iam non est publicus pec-
cator, et ad nuptias, ut ceteri fideles, admittitur. Perinde
dicas de censurato qui reconcilietur cum Ecclesia. Si au-
tem id recusaverint, parochus eorum matrimonio ne as-
sistat, « nisi gravis urgeat causa de qua, si fieri possit,
consultat Ordinarius » (c. 1066).

Itaque minus absolute urgetur obligatio consulendi
Ordinarius.

713. — Impedimentum temporis clausi hodie c. 1108,
1, sublatum est; nec severior consuetudo ex iis esse vi-
detur quae prudenter summoverti nequeant.

Vetitum vero Ecclesiae i. e. S. Sedis vel Ordinarii lo-
corum, de quo c. 1039, non est impedimentum proprie
tale, quia non est stabiliter constitutum, nec postulat
dispensationem, sed, cessante causa, per se desinit. Om-
nibus itaque in suo territorio actu commorantibus, et suis
subditis etiam extra fines sui territorii possunt Ordinarii

locorum matrimonia in casu particulari vetare, sed ad tempus tantum, iusta de causa, eaque perdurante.

Causa plerumque erit suborta suspicio de impedimento. Possit tamen quoque esse manifestum damnum, maxime rationis publicae, ex matrimonio oriundum, ut si episcopus iustissimo parentum discessui suum vetitum addat; vel si, propter neglectam formam civilom, detrimenta ipsi Ecclesiae formidanda sint.

Sed sola S. Sedes clausulam irritantem vetito addere potest.

§ 3. — DE IMPEDIMENTIS DIRIMENTIBUS.

714. — Summaria numeratio. Impedimentum dirimens oriri potest sive ex *inhabilitate* naturali vel legali partium, sive ex *vitio consensus*, sive ex *defectu sollemnis formae*. Quamquam vitium intrinsecum consensus, uti est error *de persona*, aut defectus sollemnitatis stricte impedimenta non dicenda sunt et seiunctis capitibus in Codice tractantur. In capite IV Codicis de his tantum impedimentis agitur quae *ex inhabilitate personarum* oriuntur.

Sunt autem defectus aetatis (c. 1067); impotentia antecedens et perpetua (c. 1068); ligamen (c. 1069); disparitas cultus (c. 1070); ordo sacer (c. 1072); votum sollemne vel simplex privilegiatum (c. 1073); raptus (c. 1074); crimen (c. 1075); consanguinitas (c. 1076); affinitas (c. 1077); publica honestas (c. 1078); cognatio spiritualis (c. 1079) et legalis (c. 1080).

Factis circa non nulla mutationibus sat magni momenti, suppressa sunt impedimenta affinitatis ex copula illicita, honestatis publicae ex sponsalibus, et cognationis spiritualis ex confirmatione.

715. — I. Dum veteri iure aetas a viro quattuordecim, a muliere duodecim annorum, ut in iure romano, requirebatur, inhabiles ad contrahendum matrimonium iam sunt vir ante sextum decimum annum completum, mulier ante decimumquartum (c. 1067).

Ant. Codicem ipsa malitia aetatem supplere dicebatur; i. e. matrimonio iungi permittebantur ante aetatem canonicam qui corpore habiles, simul rerum sexualium satis conscii erant et mente evoluti ut matrimonio iungi prudenter possent. Hodie exceptio ista

sublata est. Et cum in missionibus exteris frequenter ignoretur aetas, et necessitas maturandi matrimonium occurrat, Ordinarius istorum locorum providetur per indulta S. C. P. F. Licentia tamen in formulis generalibus non continetur.

Codex c. 1067, § 2 opportune hanc monitionem addidit: « Licet matrimonium post praedictam aetatem contractum validum sit, curent tamen animarum pastores ab eo avertere iuvenes ante aetatem qua, secundum regionis receptos mores, matrimonium iniri solet ».

Secundum ipsos medicos, plene *per se* maturus non est matrimonio, in nostris Europae regionibus, iuvenis qui 23um aetatis annum, filia quae 20um aetatis annum non superaverit.

716. — II. Impotentia antecedens et perpetua. Codex addit impedimentum esse iure naturae dirimens, tam in muliere quam in viro, sive impotentia alteri *cognita* sit sive *non*, ita ut nullo consensu partium auferri queat, sive sit *absoluta* sive sit *relativa*. *Absoluta* dicitur impotentia quae erga omnes personas alterius sexus, *relativa* quae erga unam vel paucas alteram partem impotentem efficit. Simul declarat matrimonium non esse impediendum eius qui dubie sit impotens, sive dubium sit iuris i. e. doctrinale de ipsa impotentiae ratione seu essentia, sive sit facti, i. e. applicationis. Dubium tamen postulamus serium quo moralis certitudo excludatur (Wernz IV, 2, not. 35), atque exceptionem coartavimus ad impotentiam absolutam. Qui probabiliter dubitat de relativa potentia sua cum aliis personis, si matrimonio iungi cupiat, matrimonium certum contrahere potest et debet (1). Denique, ut monet c. 1068, § 3, sterilitas matrimonium nec dirimit nec impedit.

Classica definitio impotentiae quae, si *perpetua* sit et *antecedens*, matrimonium dirimit, his paucis verbis continetur: *impotentia coeundi*; quibus verbis, post litt quibus Sixtus V eunuchos inca-

(1) Non solent tamen auctores, praeter De Smet n. 471, exceptionem sic limitare. Sed ratio quam proponunt in solam impotentiam absolutam cadit. Cfr. v. g. Wernz IV. 2. p. 148, nota 35, qui fatetur gravissimos auctores quales Sanchez et Schmalzgrueber postulasse ut dubium positivum de potentia ante matrimonium **deponeretur**:

paces declaravit matrimonii, haec alia addita sunt: *copula per se apta ad generationem*. Sterilitas autem dicebatur: *impotentia non coeundi sed generandi*.

Quinam autem *impotentes*, quinam mere *steriles* dicendi sint non leviter hodie controvertitur.

Alii, adhaerentes placitis quae per plura saecula admissa sunt in Ecclesia, eos solos et omnes impotentes dicunt qui incapaces sunt copulae per se aptae ad generationem. Quare impotentem esse existimant virum qui, incapax erectionis, vas muliebre penetrare nequit, eunuchum, eum qui vasectomiam passus est, quia semen prolificum profundere nequeunt; mulierem quae vagina privata est, vel eam oclusam fert: quia in ipsis desideratur facultas cuiuslibet copulae aptae per se ad generationem; mulierem autem cui utrumque ovarium etiam fortasse cum utero sublatum est, mere dicunt sterilem, quia contributio ovarii et uteri copulam consequitur. Sententia ista perfecte quadrat ad recentia responsa S. Sedis, quae mulieri excisae matrimonium permiserunt.

Alii, quorum agmen ducit D.r Antonelli, impotentes dicunt quotquot per copulam generare nequeunt, propter physicum organorum defectum. His ergo mulier excisa est impotens. Argumentantur ex eo quod matrimonium, excluso fine primario, haberi nequit, et patronis prioris sententiae obiciunt ipsos parum cohaerenter ex parte viri postulare seminationem per se fecundam, ac potentem dicere mulierem quae nullum semen (ovulum) suppeditare potest. Responsa autem S. Sedis explicant, sive quia, cum res sit contrversa, in dubio iuris matrimonium non sit impediendum, sive quia ageretur de muliere non perfecte excisa.

R. P. Arendt a classica impedimenti impotentiae definitione non recedit. Impotentes tamen *generationis* vocat quicumque non mere ex perturbatione functionali sed ex organico defectu solas steriles copulas habere possint. Atque ubi causa sterilitatis huiusmodi per se ante matrimonium fiat cognoscibilis, personam ea sterilitate affectam incapacem aestimat matrimonii, quia eius consensus in finem operis seu generationem ferri nequeat.

Primae sententiae obicimus defectum consequentiae supra indicatum; alteri perversionem classicae notionis impedimenti impotentiae, et difficile conciliationem cum responsis S. Sedis. Tertia sententia R. P. Arendt etiam nobis laborare videtur in explicandis responsis S. Sedis et placitis antiquorum, ac nolimus obiectivam incapacitatem ab ignorato vel cognito defectu organico reddere dependentem.

Quocirca, simpliciter capaces coniugii ex parte *corporis* habe-

mus quotquot naturalem coniunctionem vere et per se perpetuo peragere possunt. Per hanc enim factam in matrimonio stabili, convenienti multiplicationi generis humani satis providetur, quamvis in quibusdam effectus iste desideretur. Eunuchos impotentes dicimus *formaliter* quia, suppressa secretionem interna, ipsa facultas copulae est vulnere letali sauciata.

Sic restituitur definitio antiqua impedimenti impotentiae: *antecedens et perpetua impotentia copulae*; perfecte satisfit responsis S. Sedis. Brevem hanc rationem addere possumus. Matrimonium, omnibus consentientibus, mutuam continet corporum traditionem ad copulam i. e. ad actionem exercendam quae per se est generativa. In quo ergo copia istius operationis in perpetuum deficiat, desideratur ipsum obiectum contractus matrimonialis. Ergo perpetua et antecedens impotentia coeundi, ipso iure naturae matrimonium dirimit. Sed cum generatio nec immediatum obiectum nec unicus aut necessarius finis sit omnis matrimonii, matrimonium sine promissione generandi exsistere potest. Quare etiam impotentia generandi, quae hominem talis promissionis incapacem efficit, per se sola, impedimentum dirimens matrimonii non constituit, Cfr. plura in opere *De castitate*, n. 57-76. Impotentiae autem causas et exempla cfr. sectionem moralem.

Cum matrimonium sit indissolubile, liquet sola impotentia *antecedente* impedimentum constitui posse. *Temporaria* autem impotentia nec ulli fini matrimonii nec eius valori obstat. Prohibetne matrimonii usum? Cfr. Sectionem moralem.

717. — III. Ligamen, seu vinculum prioris matrimonii validi etiam non consummati. Quamdiu praecedens subsistit, alterum frustra attentatur. Quamdiu autem non certo, morali certitudine, et *legitime*, i. e. ea ratione quam lex vult, constet de prioris solutione vel nullitate, alterum illicite attentatur vel contrahitur. Dissolutio prioris matrimonii, praecipue mors coniugis, optimis quae praesto sint mediis probanda est. Nullum tamen medium probationis excluditur, ita ut etiam ad varia indicia et praesumptiones recurri possit.

Ubi authenticum mortis documentum habeatur, nihil parochum per se cogit ut Ordinarium consulat (Gasp. I, 723). In casibus difficilioribus probationis minus perfectae, Ordinarius ad S. Sedem recurrere debet. Modus proba-

tionis regitur potissimum Instr. S. Officii 1868. Si post celebratum, etiam legitime alterum matrimonium, prior coniux appareat, cum hoc vita coniugalis redintegrandam est.

De privilegio fidei, quod hic excipitur, quia alteras nuptias prioribus non solutis permittit, sermo fiet infra.

Diuturnam, per plures annos, absentiam coniugis, et frustraneam quamvis diligentissimam inquisitionem non sufficere ut aliae nuptiae permittantur, sed necesse esse ut positiva indicia moralem certitudinem afferant, iam ab Clem. III in c. 19 De sponsalibus et matr. (IV, 1) definitum erat. Laudata autem instructio S. Officii vult ut in primis diligenter exquiratur authenticum obitus documentum; hoc deficiente, ut saltem duo probati et immediati testes interrogentur; unius tamen testis testimonium non absolute respuitur, de quo saltem istud constat nihil in eius testimonio reperiri quod non sit congruum et verisimile; etiam dicta ex alieno ore admitti possunt; denique, ceteris mediis deficientibus, probatio obitus e coniecturis, praesumptionibus, indiciis et adiunctis quibuscumque curanda erit. Atque adduntur opportuna investigationes tunc faciendae, ex quaestiones ponendae.

Inquisitio etiam extraiudicialis sufficere potest, si Ordinario certitudinem afferat, nec iuratum testimonium superstitis coniugis omnino excluditur.

Interdum post clades generales ipsa S. Sedes declarat quancumque praesumptio obitus sufficere possit. Cfr. exempla Gasp. I, 724.

Quaeri quoque potest utrum valere obiective potuerit matrimonium ab eo contractum qui persuasum habebat coniugem superstitem esse, qui tamen revera mortuus erat. Difficultas hauritur ex parte consensus, an serio dari potuerit. Id tamen non repugnare admittunt S. Congregationes. Ac sufficit ut, quantum a sua voluntate pendeat, tradere et acceptare ius coniugale velit. Porro hanc voluntatem vel praescindendo a lege irritante, vel quadam simplicitate animi errantis, vel etiam quadam obstinatione concipere potest. Cfr. Gasparri, n. 906, 907 cum pluribus, v. g. De Smet 470, contra plures. Ceterum ipse Codex c. 1085 id pronuntiat: «Scientia aut opinio nullitatis matrimonii consensus matrimonialem necessario non excludit».

718. — IV. Disparitas cultus. — 1. « Nullum est matrimonium contractum a persona non baptizata cum persona baptizata in Ecclesiae catholica vel ad eandem ex haeresi aut schismate conversa » (c. 1070, § 1).

Hoc canone primam legem *scriptam* habemus de impedimento quod antea, consuetudine universali, *ubique obligante*, nitebatur. Quatenus est *dirimens*, impedimentum est iuris ecclesiastici, sed ipso iure divino *prohibetur* fidelis se temere exponere periculo perversionis et prolem periculo educationis non catholicae.

Generales facultates dispensandi a S. Sede conceduntur, si in loco sint plures infideles quam catholici.

Antea autem vigeat impedimentum pro quomodo-cumque baptizatis. Hodie restringitur ad eos qui *in Ecclesia catholica baptizati* sunt vel ad eam ex schismate aut haeresi sunt *conversi*.

Ab impedimento immunes iam sunt quotquot numquam, sive baptismate in Ecclesia catholica suscepto, sive fidei catholicae professione, ad eam pertinuerunt.

Ii vero impedimento affici videntur qui, ab acatholicis nati, in Ecclesia quidem baptizati sunt, sed ab infanti aetate in haeresi vel schismate aut infidelitate aut sine ulla religione adoleverunt. Hos enim Ecclesia a forma sollemni matrimonii non autem ab hoc impedimento dispensat. — Hac sapienti provisione, Ecclesia sinit esse valida quam plurima matrimonia quae, sine eius dispensatione, haeretici cum non baptizatis contrahunt.

2. Quotiescumque baptismus alterutrius partis est dubius, vel pars, tempore contracti matrimonii tamquam baptizata communiter habebatur, baptismus existimabitur validus aut collatus vel invalidus, prout interest ad valorem matrimonii, cui favet praesumptio. Sic c. 1070 § 2.

In § ista quaeri potest cur non simpliciter dicatur « si alterutrius partis baptismus dubius fuerit », sed addatur: « si pars tempore contracti matrimonii tamquam baptizata communiter habebatur ». Ratio haec esse potest, in dubio de *collato* baptismo requiri, pro ipsa praesumptione, ut pars communiter tamquam baptizata haberetur, ita ut verba: « aut eius baptismus erat dubius », mere respiciant casum quo baptismus certo collatus dubii fuerit valoris. Sunt tamen qui magis universali significatione sumunt verba: dubius baptismus.

Observes praesumptionem ita cedere veritati, ut si postea comperiatur personam fuisse baptizatam quae non putabatur, vel contra, de valore matrimonii secundum facta iam explorata pronuntiandum sit. Id ante Codicem controvertebatur. Sic. C. Gasparri I 687. 688 existimabat

virtualem haberi, in istis casibus, dispensationem ab impedimento disparitatis cultus.

3. Eaedem autem, in dispensatione concedenda, cautiones ad valorem dispensationis exigendae sunt quae in mixtis nuptiis postulantiur (c. 1071).

4. Corollaria — a) Ante ipsum matrimonium, dubium serio explorandum est, si forte ad certitudinem perveniatur.

b) Si altera pars catholica fuerit, ne contractus vel sacramentum exponatur nullitati, dubium tollendum est vel per baptismum certo collatum vel per dispensationem ad cautelam ab impedimento disparitatis cultus. Quam dispensationem concessam in dioecesi Brugensi 19 feb. 1920, memorat De Smet, n. 588 p. 102 nota 3. Solummodo si nimia obstet difficultas, permitti poterit, propter proportionatam causam, ut contrahentes praesumptione contenti sint. Itaque practice suadendum est ut dispensationi ab impedimento prohibente mixtae religionis, coniungatur ad cautelam dispensatio a disparitate cultus.

c) Si neutra pars umquam ad Ecclesiam catholicam pertinuit, nulla ex disparitate cultus, timenda iam est invaliditas matrimonii.

718. — V. Ordo sacer (c. 1072). Ex dispositione Ecclesiae, « invalide matrimonium attentant clerici in sacris ordinibus constituti », Quo impedimento afficiuntur etiam si votum castitatis emittere neglexerunt aut noluerunt. Itaque lex Ecclesiae matrimonium immediate dirimit, et simul imponit votum perfectae castitatis, sine quo non possent per interna luxuriae peccata rei fieri sacrilegii. Cfr. dicta n. 25. Qua distinctione inter obligationem castitatis perfectae et caelibatus, apte componi arbitramur controversiam de immediata causa obligationis et nullitatis, de qua De Smet, n. 571-574.

Impedimentum contrahendi matrimonium post ordinem sacrum existit etiam in *Ecclesia graeca*, nisi quod subdiaconatus non est ibi ordo sacer; sed uxorati ante ordinationem in sacris, uti matrimonio non prohibentur.

Quomodo temperetur lex in gratiam eorum qui in

aetate puerili vel per vim et metum ordinati sint, vidimus n. 637.

719. — VI. Professio votorum sollemnium aut etiam eorum votorum simplicium quibus S. Sedes hanc vim irritandi specialiter coniunxerit. De hac re cfr. n. 127. 128.

Ab illo qui *ficte* professionem fecerit, impedimentum non contrahitur (contra Cerato. n. 68, qui putat impedimentum in utroque foro exsistere donec sententia iudicis professionem irritam declaraverit); sed in foro externo fictio probanda erit ut liber ab impedimento existimari possit.

720. — VII. Raptus (c. 1074). Impedimentum istud, a C. Trid. inductum, definiebatur: *violenta abductio mulieris a loco tuto in alium, matrimonii ineundi causa*. Praesenti autem iure, *violenta retentio* mulieris in loco ubi commoratur vel ad quem libere accessit, abductioni aequiperatur.

Violenta autem abductio vel retentio supponit mulierem nolentem. Etsi autem etiam iuvenis rapi potest, impedimentum pro solo raptu mulieris constituitur. Mulieris autem cuiuslibet, etiam *sponsae*, ut nunc certum est, raptus impedimentum gignit. Nam quae matrimonio futuro assentitur non ideo admittit abductionem, nec omni tempore vult contrahere matrimonium. Et si puella minor natu abducatur, *violenta* praesumitur abductio et luculentae probationes de eius consensu requiruntur ut matrimonium celebrari possit.

Impedimentum autem non cessat nisi postquam mulier libertatem suam recuperavit, etiam si interea ipsa, libera persuasione, in matrimonium consenserit.

721. — VIII. Crimen (c. 1075). Triplici criminis ratione impedimentum dirimens constituitur.

1. Prima ratio dicitur *adulterii solius*. Supponit ut, perdurante eodem legitimo matrimonio, ambae partes de quibus agitur adulterium *inter se* consummarint, et fidem sibi mutuo dederint de matrimonio ineundo, vel ipsum matrimonium, etiam per civilem tantum actum, attentarint (c. 1075, 1°).

Non ergo contrahitur impedimentum: a) Si mutuo fides data sit ante matrimonium legitimum alterius vel utriusque partis cum altera persona, vel post eius dissolutionem; b) Si adulterium com-

missum sit durante alio matrimonio atque illo per quod fides mutua data est; c) Si adulterium cum alia persona commissum sit atque illa quaecum fides mutua data est vel matrimonium attentatum; d) Si fides non fuerit *mutuo* data; e) Si adulterium non fuerit per veram copulam coniugalem consummatum: non sufficit ergo copula onanistica vel sodomitica; f) Si adulterium non fuerit *formale* ex utraque parte, sed alterutra matrimonium ignoraverit: affectata tamen ignorantia scientiae acquiratur. Scientia vero vinculi sufficit, etiamsi impedimentum formaliter ignoretur. Et cum impedimentum vinculi maneat donec de morte vel dissolutione prioris coniugii moraliter constet, crimen quidam putant impedimentum committi etiam ab eo qui cum dubio de dissolutione prioris vinculi matrimonium attentat; sed id negandum videtur.

Hanc vero scientiam non habet qui mere dubitat utrum necne fuerit prius vinculum contractum, nisi ignorantiam affectet.

Qui fidei fidem dederit, in foro exteriori praesumitur dedisse veram. Promissio requiri videtur matrimonio iniuriosa, cuius alter coniux sit invitus.

Impedimento autem sufficit violatio matrimonii etiam mere legitimi, et fides mutua data de contrahendo matrimonio post prius **matrimonium dissolutum**. Quid autem si promissio fuerit aliter condicionata: v. g. si talis pinguis hereditas tibi advenerit? Res ex die qua condicio advenerit aestimanda videtur. Impleta enim condicione, promissio tunc transit in absolutam. Si condicio impossibilis evaserit, promissio numquam fuisse facta censetur. Et si solum post dissolutum matrimonium impleta fuerit, fides mutua non fuit, durante vinculo, perfecte data.

Attentari porro potest matrimonium sive forma ecclesiastica (reticito priore matrimonio) sive etiam forma mere civili. Nec refert quo ordine fides mutua vel attentatio matrimonii praecesserint vel secuta sint adulterium. Quare frequens casus erit eorum qui, obtento civili divortio, consummant nuptias mere civiles postea celebratas.

2. Altera criminis ratio est *adulterii cum coniugicidio*. Sublatis variis dubiis iuris anterioris, sufficit ut adulterium, consummatum et formale ex utraque parte, concurrat, durante eodem legitimo matrimonio, cum *coniugicidio* quod unus, etiam ob finem a matrimonio diversum et altero nesciente, patnaverit. Cfr. c. 1075. 2º.

3. Tertia criminis ratio est *coniugicidii* mutua opera physica vel morali commissi. Ut impedimentum contrahatur, requiritur ut ambo formali *conspiratione* auctores

fuerint, nam mutua opera intellegitur principalis, ergo mandantis, iubentis, exsequentis. Non sufficit merum consilium separatum a conspiratione. Opus quoque est ut mors ex communi utriusque complicitis facto vel conspiratione re vera secuta fuerit, et non ex imperitia medici, male curantis vulnus infictum.

Ante Codicem, plures exigebant coniugicidium *intuitu matrimonii* patratum. Codex de intentione ista tacet. Interpretatio tamen iuris superioris manet probabilis. Quare ad condiciones addi quoque potest coniugicidium ex intentione, saltem alterutrius et alteri manifestata, matrimonium cum complice ineundi.

4. Impedimentum istud *multiplex* existere potest, a) Si condiciones duorum vel trium casuum simul impleantur, ut si adulterium et attentatio matrimonii concurrant cum coniugicidio: duplex erit impedimentum; triplex autem si utroque machinante coniux legitimus occisus fuerit. Non putamus tamen, contra atque existimat De Smet n. 666 duplicari impedimentum eo quod simul habeatur (cum adulterio) promissio matrimonii et eius attentatio. Promissio enim vel attentatio sunt condiciones unius rationis qua impedimentum criminis adulterii contrahitur.

5. Cum baptismus omnia crimina lavet, si crimen a duobus infidelibus commissum sit, eos non afficit post baptismum; nec si altera pars fidelis fuerit, dummodo agatur de coniugicidio, quod a sola parte infideli, sine alterius conspiratione commissum sit.

6. Ante Codicem, plures existimabant impedimentum non contrahi ab ignorantibus. Nunc autem ex c. 16, ignorantes impedimento isto non sunt immunes.

723. — VIII. Consanguinitas, seu cognatio consanguinitatis carnalis.

1. Est vinculum propinquitatis inductum generatione inter personas quae ab eodem proximo stipite descendunt, sive alia ab alia est generata, sive mere conveniunt in uno auctore communi. Personis quae alia ab alia generatae sunt, constituitur linea *directa*, quae *ascendens* vel *descendens* vocatur, prout a prole seu descendantibus ad auctores, vel ab auctoribus seu generantibus ad gene-

ratos fit computatio; seu prout relatio filiationis aut paternitatis formaliter consideratur. Linea *obliqua, transversa* vel *collateralis* personas complectitur quae, sine mutua relatione paternitatis et filiationis, stipitem proximum communem habent. Stipitem inquam *proximum*, quia omnes, tandem aliquando, protoparentes habemus communes et ad unam familiam humanam pertinemus.

2. Distantia qua personae separantur easdem efficit minus vel magis propinquas. Computatur autem per *gradus*. In linea *recta*, tot sunt gradus quot generationes, seu quot personae, stipite (auctore communi) dempto (c. 96, § 2).

-Sic in omni iure, tam canonico quam civili.

In linea *obliqua*, si personae inter quas fit comparatio aequali distantia a stipite communi separantur, i. e. « si tractus uterque sit aequalis, tot sunt gradus quot generationes in uno tractu lineae: si duo tractus sint inaequales, tot gradus quot generationes in tractu longiore » (c. 96, § 3). I. e. in iure canonico, gradus proximitatis, etiam in linea collateralis, distantia ab auctore communi aestimatur; longiore autem si ambae personae inaequaliter a stipite communi distent. Interdum tamen mentio distantiae minoris utilis sit vel etiam necessaria. Personae tunc dicuntur consanguineae v. g. in tertio gradu, attinente sive primum sive secundum. — Hodierinae leges civiles, contra, ius romanum imitantes, totam distantiam computant qua duae personae alia ab alia separantur, ita ut summa conficiatur graduum quibus utraque distant a stipite communi, et tot sint gradus quot numerentur personae, una dempta. I. e. post ascensionem ad auctorem communem, descenditur ad alterum cognatum. Hoc modo fit ut si tractus sint aequales, distantia civilis sit duplo maior quam canonica. Sic duo fratres sunt canonice in primo gradu, civiliter in secundo gradu; duo filii fratrum (consobrini) sunt canonice in secundo gradu, civiliter in quarto gradu consanguinei. Nec civiliter sermo fit de gradibus inaequalibus.

3. Consanguinitas existere potest *multiple*. Post Codicem vero haec sola pluralitas attenditur quae habetur ex multiplicato stipite communi (c. 1076, § 2). Multiplex

itaque est quando, praeter stipitem singularem aut geminatum eiusque ascendentes, quos omnes consanguinei habent, conveniunt in alio quoque stipite intra gradus qui matrimonium excludunt.

Istud evenit: a) Quando personae inter se consanguineae ortae sunt a duobus inter se consanguineis qui cum duobus inter se consanguineis coniuncti sunt. Tunc uterque parens suam consanguinitatem posteris suis communicant. Ponas, qui casus frequens est, duas sorores a duobus fratribus uxores duci. Filii utriusque matrimonii tum in parentibus patris tum in parentibus matris conveniunt; i. e. in utraque linea auctorem habent communem seu stipitem.

b) Quando *eadem persona* ex pluribus personis inter se consanguineis prolem gignit. Puta aliquem successive duas vel tres sorores duxisse. Filii singulorum matrimoniorum conveniunt tum in patre communi, tum in avo communi qui pater fuit trium sororum; ac proin eorum filii sunt inter se consanguinei in 2° gradu aequali ex parte avi, in 3° ex parte proavi. (Eorum filii, inquam, quia fratres et sorores matrimonio iungi nequeunt.)

c) Quando ascendens communis ex persona *sibi* consanguinea genuit filios. Descendentes habebunt auctorem communem, praeter ascendentem, stipitem communem ascendentis et personae ex qua genuit.

Non iam multiplicatur autem eo quod diversa via ad eundem auctorem communem ascendi possit.

Id habetur, quando filia v. g. parentum *inter se* consanguineorum nubere vult consanguineo. Nam tunc filia ista cum per patrem tum per matrem convenit in uno stipite communi cum sponso suo. Itaque si ambo sponsi descendant a parentibus inter se consanguineis, duplicem stipitem necessario communem habebunt: ad unum una via, ad alterum duplici via pertingent; si solus alteruter sponsorum descendit a parentibus inter se consanguineis, duplici tantum via ad unum stipitem communem cum sponsa ascendit.

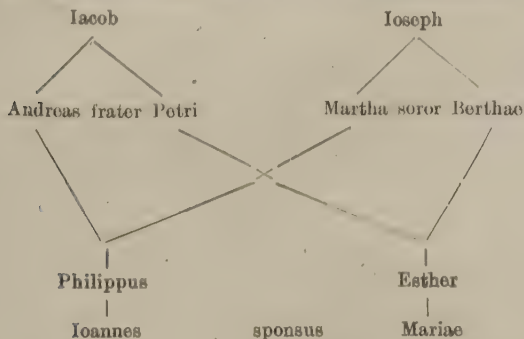
4. Consanguinitas distinguitur *legitima* et *illegitima*. Quinam filii canonici sint legitimi postea dicitur.

Esse praeterea potest *bi-lateralis* seu *plena*, et *unilateralis* seu *dimidiata*. Plena coniungit eos qui tam ex patre quam ex matre communicant. Fratres, filii eiusdem patris et matris, dicuntur *germani*; filii eiusdem patris non autem

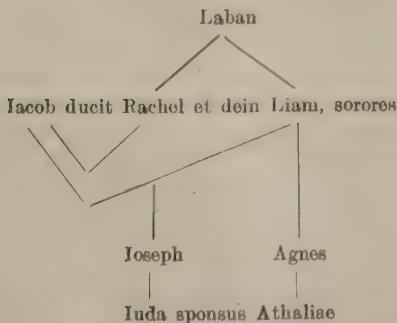
eiusdem matris, vocantur fratres *consanguinei*; *uterini* vero qui solam matrem habent communem. Olim propinqui per lineam paternam dicebantur *agnati*; per lineam maternam, vero, *cognati*.

Observe duplicem auctorem communem haberi ab omnibus qui plena consanguinitate sunt coniuncti; sed, cum haec sit condicio normalis et frequentior, pater et mater sumuntur per modum unius stipitis, ita ut consanguinitas dicatur simplex. Ne confundas ergo consanguinitatem *plenam* cum *multiplici*.

Multiplex consanguinitas sic *graphice* proponi potest.

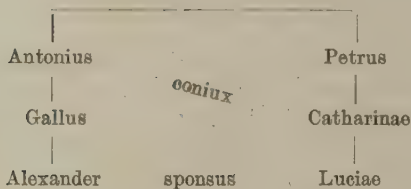

Sponsi in Jacob et Joseph conveniunt in 3° gradu

Sponsi communem habent Iacob in 2° gradu, Laban in 3° gradu

Franciscus

Alexander est in 2° gradu, attingente primum, consanguineus Luciae, ratione Antonii; et in 3° gradu aequali, ratione Francisci.

Aptior et securior modus detegendi impedimenta, ab iis potissimum utendus quibus res istae non sunt familiares, is indicandus est ut sponsi et sponsae significant scribenda nomina parentum, avi et aviae, proavi et proaviae. Si nullus communis reperiatur, non erunt consanguinei ne quidem in linea collateralis. Nam consanguinei collaterales in tertio gradu non sunt nisi qui auctorem communem habent saltem proavum vel proaviam.

5. Hodierno iure, consanguinitas dirimit matrimonium *infinite in linea recta*, seu inter omnes ascendentes et descendentes, sive sint legitimi sive non. In *linea collateralis*, matrimonium non est irritum nisi intra tres primos gradus consanguinitatis, legitimae vel non.

Impedimentum istud in primo gradu lineae rectae est certo *iuris naturalis*, quia relatio aequalitatis inter coniuges componi nequit cum reverentia quam filius et filia debent parentibus suis. Oppositio ista inter aequalitatem coniugalem et reverentiam quae ascendentibus debetur perseverat in aliis gradibus. Estne autem tanta, ut ipso iure naturae matrimonium dirimat, id pluribus dubium videtur. Quare impedimentum, quae *prohibens*, est iuris naturae, minus autem constat esse eiusdem iuris quae *dirimens*.

In linea autem collateralis, ipsa ratio naturalis dicat, familiaritatem inter fratrem et sororem ab impuritate per prohibitionem matrimonii esse protegendam. Quae

ratio maiori tamen ordinis generalis necessitati cedere potuit, initio generis humani. Nunc itaque est certo, ex iure naturae, prohibitum matrimonium in primo gradu. Minus constat esse invalidum. In aliis gradibus impedimentum est iuris *mere ecclesiastici*, bene tamen fundati in rationibus servandae reverentiae et puritatis custodia.

Ante Codicem, consanguinitas matrimonium dirimebat in linea *collaterali* usque ad quartum gradum inclusive: multiplicabatur autem etiam quando per plures vias ad eundem auctorem communem perveniebatur, seu quando plures tituli erant eiusdem consanguinitatis.

6. Cum vinculum sit maxime naturale, infideles conversi et baptizati non minus quam catholici impedimento isto tenentur cum omnibus propinquis, baptizatis vel non.

Pro matrimoniis in infidelitate contractis, attendendum est ad ius divinum, atque etiam ad ius civile, scriptum vel consuetudinarium locorum. Omisso iure civili, de solo matrimonio in primo gradu lineae rectae constat perfecte nullum esse et fuisse, ac pseudo-coniuges esse separandos. Verum qui in primo lineae collateralis gradu reperiuntur coniuncti, poterunt post conversionem, antequam postbaptismum consummetur matrimonium, auctoritate pontificia separari et capaces reddi alius coniugii. Cf. De Smet, 608.

274. — IX. Affinitas, quae, l. Ex c. 97 definitur vinculum propinquitatis quod *matrimonium validum* sive ratum tantum sive ratum et consummatum inducit inter alterutrum coniugem et alterius coniugis consanguineos.

Atque ita computatur, ut qua linea et quo gradu sint consanguinei unius coniugis, fiant affines alterius coniugis (c. 97, § 3).

Observes *coniuges* qui matrimonio suo affinitatem fundant non esse inter se *affines*; sed eorum peculiaris proximitas proprio coniugii nomine designatur; — nec consanguineos unius esse affines consanguineorum alterius coniugis: *affinitas affinitatem non parit*; i. e. affinitas ad ipsum coniugem affinem consanguineorum alterius terminatur. Quare frater coniugis unius non est affinis sororis alterius coniugis, ita ut duo fratres possint duas sorores, ac similiter pater et filius matrem et filiam ducere. Nec prohibetur matrimo-

nium inter filium iam natum vidui ducentis viduam, et huius filiam iam conceptam ante istas novas nuptias. Nec affines sunt inter se mariti duarum sororum.

Ante Codicem, affinitas fundabatur in *carnali coniunctione*, et distinguebatur affinitas ex copula *licita*, i. e. coniugali, quae usque ad quartum gradum matrimonium dirimebat, et affinitas ex copula *illicita*, cuius vis dirimens secundo gradu circumscribebatur. Praeterea coniux per copulam incestuosam cum consanguineo vel consanguinea sui coniugis, contrahebat affinitatem *supervenientem* qua petitione copulae prohibebatur. Nulla iam affinitas illicita habetur.

Matrimonium non est ratum nisi *baptizatorum*. Ergo ex matrimonio infidelium canonica affinitas non oritur. Sic Cerato, De Smet, n. 613, quamvis Noldin 576 impedimentum ad omne matrimonium legitimum extendat. Verum sic a proprietate verborum canonis receditur. Cum autem baptismo utriusque coniugis infidelis, eorum legitimum matrimonium fiat ratum, iam ab hoc momento fundabit impedimentum.

De matrimonio autem inter baptizatam et non baptizatam partem, rediversa controversia supra indicata. Impedimentum ergo dubium est dicendum.

2. Affinitas *simplex* et *multiplex* esse potest. Multiplex erit a) cum consanguineis qui multiplici consanguinitatis vinculo cum altero coniuge uniti sunt; b) cum coniuge qui sit consanguineus prioris coniugis: ut si quis successive duas sorores nupserit. Nam tunc multiplicatur causa affinitatis: affinitas propter duo matrimonia cum iisdem personis contrahitur.

3. Affinitas matrimonium dirimit infinite in linea recta; in linea obliqua usque ad secundum gradum inclusive (c. 1077, § 1).

4. Quamvis affinitas sit vinculum naturale, in nullo tamen gradu vel linea impedimentum est iuris naturalis aut divini. Desideratur argumentum. Optima legis rationes, quae partim sunt officia pietatis partim praecavendum periculum nimium peccati ex familiari conversatione, non eam habent vim ut de se validum matrimonium excludant.

In primo tamen gradu lineae rectae, Ecclesia non

dispensat. Semel, 2 dec. 1911 permisit ut viduus uxorem duceret filiam quam coniux defuncta genuerat ante matrimonium ex fornicatione.

5. Leges civiles eodem modo quo Codex affinitatem concipiunt. Sed leges sunt, v. g. praesens gallica et nuperrima belgica 11 febr. 1920, quae tollit impedimentum ex quo per coniugis mortem (non autem per divortium) solutum est matrimonium unde oriebatur.

725. — X. Publica honestas. 1. Designat rationem istam decentiae publicae quae suadet quandam extensionem impedimenti affinitatis. Praesenti iure c. 1078 oritur impedimentum dirimens publicae honestatis, a) Ex matrimonio *invalido*, sive consummato sive non, et b) ex publico vel notorio concubinata; nuptias autem dirimit in primo et secundo gradu lineae rectae inter virum et consanguineas mulieris, inter mulierem et consanguineos viri.

Ex omni *matrimonio* invalido, quaecumque sit causa nullitatis, etiam si sit defectus consensus, oritur.

Attento c. 2197, *publicum* est, quod in foro exteriori probari potest; *notorium* addit palam divulgatam notitiam, ita ut nulla tergiversatione celari iam possit (notorietas *facti*), vel sententiam quae in rem iudicatam transierit, aut confessionem in iudicio factam ad normam c. 1750 (notorietas *iuris*). *Concubinatus* dicit habituale commercium unius cum altero, cum quadam imitatione seu externa specie vitae coniugalis.

Casus frequens erit eorum qui, formae ecclesiasticae subiecti, post civile matrimonium contractum, vivunt quasi maritus et uxor. Iis quibus civile matrimonium potest sufficere ad validitatem, poterit istud, si sint baptizati, fundare affinitatem.

Observes dirimens impedimentum sola linea recta circumscribi.

2. Ante Codicem, impedimentum publicae honestatis oriebatur ex omni matrimonio *rato*, tum valido tum invalido, nisi defectus consensus valori obstaret, et ex *sponsalibus* valide contractus. Dirimebat ortum ex *sponsalibus*, in primo gradu lineae rectae et

collateralis; ex *matrimonio rato*, in quattuor primis utriusque lineae gradibus. Ac manebat post dissoluta sponsalia et matrimonium.

3. Obstaculum istud nec iure naturae gignitur nec relatione naturali fundatur. Quare non afficit infideles, ne quidem post baptismum, si matrimonium vel concubinatus baptismo fuere anteriora.

726. — XI. Cognatio spiritualis est vinculum quod ex baptismo et confirmatione inter certas personas exoritur. Hodie impedimentum matrimonii ex solo baptismo oritur et dirimit matrimonium a) inter baptizatum et baptizantem; b) inter baptizatum et patrinum vel matrinam.

Validam postulat administrationem baptismi; ac si fuerit condicionate iterata non contrahitur a *patrino* nisi idem patrinus in utraque adhibitus fuerit. Contrahiturne tunc a *baptizante*? Eodem modo respondendum censemus.

Tunc tantum *multiplicari* potest, si idem sit baptizans et, per procuratorem, sit simul patrinus.

Cfr. dicta de baptismo, ubi ius antecedens explicavimus.

727. — XII. Cognatio legalis ex adoptione, ubi lex civilis istud impedimentum dirimens statuerit. Cfr. dicta n. 709.

CAPUT IV. — De consensu matrimoniali.

Ordo dicendi. — De *notione et necessitate* consensus, de *condicionibus* consensui necessariis, de *modo* quo dari potest, de eius *perseverantia*, breviter, Codicem imitantes, agendum est.

727. — I. Consensus notio et necessitas. — 1. « Consensus matrimonialis est actus voluntatis quo utraque pars tradit et acceptat ius in corpus, perpetuum et exclusivum, in ordine ad actus per se aptos ad prolis generationem » (c. 1081, § 2). — 2. Nulla autem humana potestate consensus suppleri potest, cum sola causa matrimonii sit consensus partium (c. 1081, § 1).

Consensus porro requiritur a) *verus*: fictus sufficere

nequit: non adest vere qui adesse fingitur: — *b) mutuus*: utraque pars corpus alterius tradit et acceptat. — *c) Tradere et acceptare debet ius in corpus, perpetuum et exclusivum*: *perpetuum*, quia matrimonium est indissolubile; *exclusivum*, quia matrimonium est unius cum una. — *d) Tradit et acceptat in ordine ad actus per se aptos, etc. non autem ad prolem habendam*: expresse et immediate. Ex descriptione ista cognoscuntur condiciones contrariae substantiae matrimonii: adversantur perpetuitati, unitati matrimonii, copulae naturali.

3. Quatenus *scientia sit requisita* ut consensus istec dari possit, docemur c. 1082, qui tamen non dicit iam semper sufficere id quod necessarium esse indicat. Itaque, saltem postulatur ut matrimonium cognoscatur esse societas *stabilis* seu permanens, inter personas *diversi sexus*, idque *ad liberos procreandos*. Cognito primario matrimonii *fine*, iam attingitur *obiectum* matrimonii, quod consistit in actibus per se aptis generationi. Cognosci porro debet matrimonium esse societatem ad filios *procreandos*, non simpliciter aliqua via obtinendos: oportet ergo ut contrahentes noverint id fieri aliqua opera communi, fortasse non distincte perspecta. Qui autem confusa notione contentus est, virtualiter acceptat modum qui adhibendus est; sibi imputet si talis dein esse cernatur quem non admisisset. Verum non sufficeret haec matrimonii notio qua conciperetur tamquam contractus mutuus ad simul educandos filios emptos in mercatu vel caelitus delapsos.

Ignorantia autem haec naturae vel obiecti contractus post pubertatem non praesumitur, sed probari debet (c. 1082, § 2).

Canone isto simul demonstratur damnosa esse reticentia parentum qui filias nobiles artificiosa ignorantia decipiunt, easque sponso, saepe parum pio, temerarie tradunt utendas vel abutendas.

728. — II. Consensus condiciones. — Praeter veritatem consensus, requiritur quoque eius immunitas a certis vitiis.

1. In primis ab errore. Non omnis tamen error invalidum reddit matrimonium, sed ille solus qui, attentata contractus natura, reputatur *substantialis*. Quamvis autem

summomperere optandum sit ut nullo errore inficiatur contractus a qua humana plurium personarum sors moraliter tota pendet, rursus tamen necessaria stabilitas contractus cuius sequelae sunt irreparabiles, postulat ut paucae omnino causae nullitatis ad eundem infirmandum valeant. Quare, praeter errorem, necessario substantialem, de *obiecto* contractus, *triplex* tantum error consensum substantialiter vitiat:

a) Error de ipsa *persona* cui quis fidem dat: de persona, i. e. non de nomine vel divitiis, sed de eius individua identitate, ita ut quis existimet se contrahere cum Petro dum est Paulus, vel cum maiore natu talis familiae, dum est minor natu. Iam non esset iste error, si intenderet pacisci cum persona praesente, quaecumque ea sit.

b) Error de *qualitate* quae in errorem personae redundet. De se enim error de qualitate physica, intellectuali, morali, valori non obstat. Redundat autem in errorem personae, error de qualitate quae expresse postulata est *ut condicio sine qua non*. Deficiente enim condicione, nullus per se habetur consensus.

c) Error condicionis *servilis* seu de *libertate* personae, si persona *libera* (non ergo si servus) contrahat cum persona quam liberam, sive ingenuam sive emancipatam, existimat, dum servitute proprie dicta tenetur. Nullus alius error vitiat essentialiter consensum matrimonialem.

Non *error simplex* (si metus accedat vel contraria voluntas vide in ra) circa matrimonii unitatem, aut indissolubilitatem, aut sacramentalem dignitatem (c. 1084); non error de virginitate, virtute, indole, divitiis, nobilitate personae, vel de paternitate filii concepti, ratione cuius matrimonium contrahitur. Nec refert errorem causam contractui dedisse, vel dolo seu fraude fuisse mixtum.

729. — 2. Consensus requiritur immunis a fictione. Iam supra monuimus fictum consensum esse omnino inefficacem. Verum internus consensus semper praesumitur verbis vel signis fuisse conformis.

Sed, praeter fictionem subjective completam illius qui nihil vult, habetur fictio partialis ex obiecto, quando consensus non fertur nisi in obiectum seu contractum substantialiter diversum. Quare « si alterutra vel utraque

pars positivo voluntatis actu excludat matrimonium ipsum, aut omne ius ad coniugalem actum, vel essentialem aliquam matrimonii proprietatem, invalide contrahit » (c. 1086, § 2). Omne ius excluditur ad coniugalem actum, si quae uxor nominatur, instar concubinae, de nulla iniuria conqueri potest si, etiam sine causa, dimittatur. Non omne ius excluditur si conceditur limitatum tempore vel subordinatum condicioni fidelitatis, etc. Verum tunc excludi facile potest essentialis proprietas matrimonii. Voluntas autem excludens, supponitur efficax, non ea quae praevalenti voluntate opposita eliditur, ut si quis velit matrimonium, illudque simul dissolubile, ignorans indissolubilitatem matrimonii. Cfr. dicenda infra, ubi de condicionata voluntate.

730. — 1. Consensus postulatur immunis a quadam vi et metu. Non omnis metus, etiam qui causam det contractui, matrimonii nullitatem secumfert, sed sola vis vel metus gravis ab extrinseco et iniuste incussus, a quo ut quis se liberet, eligere cogatur matrimonium (c. 1087). Itaque metus irritans his condicionibus satisfacere debet.

a) Vis, quo nomine venit non sola violentia stricte dicta, sed omnis causa *extrinseca libera* quae parit metum, debet *metum gravem* effecisse, sive absolute talem, qui cadat in virum constantem, sive saltem relative talem. Gravis est qui difficile superatur. Talis potest esse etiam metus *reverentialis* seu timor offendendi personas quibus debetur reverentia, maxime parentes, si accedant minae, importunae preces, etc.

b) Metus debet esse *iniuste incussus*. Iniustus autem esse potest ex *obieto* vel *causa*, ut si metum excutiens nihil vel nullo saltem modo matrimonium exigere possit; et iniustus ex solo *modo*, ut si non ea ratione legitime matrimonium imperare possit. Ponas patrem virginis defloratae minitari necem nisi deflorator eam uxorem ducat. Immo, cum nunc nulla actio detur ad exigendum ipsum matrimonium, iniustus dicendus est omnis metus ad **matrimonium** obtinendum incussus.

c) Nulla alia optio praeter matrimonii debet metum passo praesto fuisse. Id accidere potest etiam si metus

fuerit ad alium finem incussus. Puta iratum virum qui iniuriam quandam atroci ultione ulcisci velit; et iuveni diviti non aliud effugium apparere praeter promissionem ducendi filiam agredientis.

Quo iure vis et metus gravis infirmet matrimonium controvertitur. Plures existimant ex solo iure positivo impedimentum istud statui, quamvis sit votis naturae prorsus consentaneum. Qui enim ex metu consentiat, vere tamen praestare consensum internum; et potuisse, fingendo consensum, necessitatem ipsam effugere. Alii tamen existimant ipsi iuri naturae repugnare ut iniuste coactus consensus sanciat gravissima obligatione perpetui matrimonii. Graves sane pro utra ue parte allegantur rationes. Is etiam qui modo generali admittit valere actus ex metu gravi et iniuste incusso, ut ipse declarat c. 103, § 1, exceptionem pro hoc contractu sacramento, cui tam necesse est ut libere fiat, tueri sine absurditate potest. Nihilominus in priores partes propendimus. Namque si foret impedimentum iuris naturae, ius positivum humanum non tam rigore videtur definiturus fuisse condicioes metus irritantis. Eas enim totam vim amplecti impedimenti naturalis, difficile demonstraretur.

731. — III. Praesentia contrahentium. — Positivo Codicis iure excluditur celebratio matrimonii inter absentes, seu per litteras.

Contrahentes tamen possunt *per se* vel per *procuratorem* esse praesentes (c. 108s). Mandatum requiritur *speciale*, scripto datum et subscriptum sicut sponsalia, nisi quod hic, parochus vel loci Ordinarius possunt ad subscribendum delegare sacerdotem. Ordinarius competens est Ordinarius loci in quo fit mandatum. Si mandans scribere nesciat, observanda sunt quae praescribuntur cum pars quae matrimonium promittit litterarum est ignara. Si mandans mandatum ante matrimonium revocaverit, vel in amentiam inciderit, procurator, etiam rei ignarus, nequit iam validum promandante matrimonium contrahere. Atque ad valorem opus est ut procurator *per se* mandatum exequatur (c. 1089).

Observanda praeterea sunt, si qua exsint, statuta dioecesana de procuratore. Verum, contra atque existimat Noldin, III, 611, haec non est condicio valoris, cum Ordinarii nequeant sua praescripta vel vetita de matrimonio sanctione nullitatis munire. Concordat Cerato, n. 85.

Matrimonium quoque per *interpretem* contrahi potest.

Matrimonio per procuratorem aut per interpretem

parochus ne assistat nisi iusta adsit causa, de authenticitate mandati vel de interpretis fide dubitandum non sit, atque habita, si tempus suppetat, Ordinarii licentia.

Tam ipsi sponsi, quam procurator matrimonialem consensum *verbis* exprimant, nec, si loqui possint, aequipollentia signa adhibere *licite* possunt.

Signa tamen ad valorem sufficiunt. Et sic tota caerimonia testibus sat manifestat consensum, etiamsi, prae quadam timiditate, sponsa unicam vocem affirmativam quam Rituale Romanum postulat non proferat intellegibili tono. Ceterum Rituale t. VII, c. 2, n. 2 non exigebat nisi aliquod signum sensibile exprimens consensum.

732. — IV. Matrimonium condicionatum. — Ut omnis contractus, matrimonium fieri potest *condicionate*. Id tamen matrimonii proprium est, ut condicionatus consensus semper valide revocari possit, et valeat alterum matrimonium *absolute* contractum antequam condicio advenerit.

De condicione apposita haec Codex breviter proponit:

1. Pro *non adiecta* habetur condicio de futuro necessaria, vel impossibilis, aut turpis, sed non contra matrimonii substantiam.

Observanda tamen est partium intentio, quae potuerunt per condicionem de futuro necessariam differre ad diem qua impleta sit ipsam matrimonii celebrationem, aut condicione impossibili vestire voluntatem non contrahendi.

2. Condicio de futuro *contra substantiam* matrimonii istud invalidum reddit.

Hic sedulo distinguenda est condicio in pactum deducta, a condicione simpliciter concepta. Quia tunc ipse consensus *expressus* non est veri matrimonii, matrimonium numquam valet. Consensus enim mere internus nequit esse *mutuus*. Atque ideo nullum declaratum est matrimonium acatholici, in cuius celebratione lectum est evangelium quo acatholici nituntur ad admittendum divortium perfectum in casu adulterii.

Ubi autem non fuerit in pactum deducta, de matrimonii valore secundum praevaletentem voluntatem iudicandum est.

Demum condicio sedulo distinguenda est a propositis, etiam mutuis, violandi leges matrimonii abusu adulterino vel neo-malthusiano. Immo plerumque istae late dictae conventiones de vitanda prole per primum, annum etc. non sunt pro veris condicio-

nibus habendae nec valorem impediunt matrimonii, quod fuit absolute contractum.

Repugnatne substantiae matrimonii condicio apposita, immo in pactum deducta, servandae continentiae? Quamvis plures id repugnare sentiant, videtur tamen negandum esse, quia aliud est ius, aliud usus iuris. Pactum non utendi non tollit vel impedit traditionem iuris, quae sola est essentialis. Cfr. Noldin, III, 613.

3. De *futuro* licita, suspendit contractum. Adveniente condicione, matrimonium perficitur et censetur a die contractus condicionati initium habuisse.

4. De *praeterito* vel de *praesenti* efficit matrimonium validum vel non, prout id quod condicioni subest existit vel non (c. 1092, 4°).

733. — De *consensus perseverantia*. — « Etsi matrimonium invalide ratione impedimenti initum fuerit, consensus praestitus praesumitur perseverare, donec de eius revocatione constiterit » (c. 1093).

Quod probe notandum est pro convalidatione matrimonii invalide celebrati.

CAPUT V. — De forma celebrationis matrimonii.

734. — I. *Principium et regula generalis validae celebrationis*. — Ad ipsum matrimonii *valorem*, regulariter requiritur ut contrahatur coram parochio vel loci Ordinario vel sacerdote ab alterutro delegato, et duobus saltem testibus (c. 1094).

1. *Parochi* nomine venit : a) parochus *strictè dictus*, cui parochia, canonice erecta, est in titulum saltem officii collata. Is vulgo parochus vocatur. Parochus territoriali assimilatur personalis. — b) *Quasi-parochus* seu rector quasi-paroeciae, i. e. determinati territorii, in locis ubi paroeciae nondum sunt canonicae erectae, v. g. in vicariatu vel praefectura apostolica, quae distinctas cum proprio rectore habeant partes territoriales (cc. 216, § 3 et 451, § 2, 1°. — c) *Vicarius paroecialis* qui plena potestate praest parochiae cuius cura habitualis est penes

collegium vel capitulum, aut paroeciae vacanti, vel qui parochum permanentem inhabilem supplet. Talis est quoque vicarius substitutus qui supplet parochum absentem, dummodo ab Ordinario loci approbatus sit, vel agatur de vicario quem ipse parochus, repentina et gravi de causa avocatus, sibi tunc substituere sine Ordinarii approbatione permittitur, ex c. 465, § 5. (Cfr. c. 474 et resp. Commiss. Cod. 13 mart. 1921 ad II.) — *d*) Capellanus militum, si ita ferant praescripta S. Sedis (c. 451).

2. *Loci Ordinarius*, quisnam sit, iam est indicatum n. 68.

3. *Sacerdos ab alterutro delegatus*. Delegatio ista, quae etiam licentiae nomine appellatur, quia non communicat proprie dictam iurisdictionem sed qualitatem testis autorizabilis, *expresse* dari debet; et, nisi agatur de vicariis cooperatoribus pro paroecia cui addieti sunt, non potest valide dari nisi sacerdoti *determinato* ad matrimonium *determinatum*. Quaelibet generales delegationes excluduntur. Quare delegans facultatem subdelegandi concedere nequit nisi ipse indicet sacerdotem quem delegatus impeditus sibi substituere permittitur, nec dari potest pro matrimoniis quae occurrunt nisi vicariis cooperatoribus, sed ipsa matrimonia iam debent esse definita.

4. Parochus et loci Ordinarius valide assistunt, vel licentiam alii concedunt, a die tantum adeptae canonicae possessionis beneficii vel initi officii (c. 1095, § 1, 1°).

Canonicam diocesis possessionem capiunt *episcopi* residentiales simul ac per se vel per procuratorem apostolicas litteras capitulo ecclesiae cathedralis (vel, hoc deficiente, Consilio quo capitulum suppletur) ostenderint, praesente secretario capituli vel cancellaria curiae; *parochi* autem missione seu « installatione » facta « secundum modum peculiari iure praescriptum vel legitima consuetudine receptum » vel dispensatione ab eo modo expresse in scriptis ab Ordinario concessa (cc. 334, 1444).

5. *Iidem* nequeunt iam valide assistere matrimonio, postquam per sententiam fuerint excommunicati, vel interdicti vel suspensi ab officio aut tales declarati.

Id tamen non impedit quin Ecclesia suppleat defectum, si error communis de eorum habilitate intervenerit. Quod enim de parocho

putativo dicunt omnes, idem de parcho vero sed suspenso per sententiam dicendum est. C. 209 in utrumque casum cadit.

Qui autem ministrum acatholicum adiverint tamquam *sacrum*, vetitam communicationem in sacris committunt et plectuntur ipso facto excommunicatione Ordinario reservata (c. 2319).

6. Valide non assistunt nisi *intra limites territorii* sui; sed ibi omnium matrimonio valide, quamvis non semper licite assistunt.

7. *Modus assistendi*, ad valorem necessarius, is esse debet ut: a) *Nulla vi vel metu gravi* constricti, b) *requirant et excipiant* contrahentium consensum.

Consensum ergo formaliter et libere petere debent et excipere.

Hac praescripta ratione, impediuntur efficaciter matrimonia quae praeter eius expectationem et voluntatem, coram parcho celebrarentur.

Passiva assistentia valori insufficiens est. Quid tamen si alicubi toleretur assistentia matrimonio mixto, omissis cautionibus? Post deer. *Ne temere* S. C. S. Officii d. 21 iun. 1912 voluit ut in isto casu nulla interrogatio fieret et sacerdos mere passivo assisteret. Quod decretum adhuc valere existimat Prummer Q. 334, Scholion, dum plures alii idem suppressum putant. Cfr. De Smet, n. 111, nota 3. Quare totius duximus supra, n. 710 ut, donec S. Sedes, si opus esse videatur, rem non declaraverit, interrogationes fierent. Dico si opus esse videatur, nam nescio an nullo loco iam ipsa assistentia talibus nuptiis permittatur.

8. Duo praeterea requiruntur *testes*. Habiles sunt quicumque puberes exstant et non sunt mente debiles (c. 1757, § 1). (1) Non autem requiritur ut formaliter vocentur vel assumantur, sed sufficit ut, etiam casu, praesentes sint, ut nupturientes, conscii eorum praesentiae, eos sic saltem tacite adhibeant, et ipsi verba vel signa mutui consensus observaverint; idque simul cum parcho, non tantum antea, vel post. Tunc enim re vera fit matrimonium *coram duobus testibus*. Eadem praesentia in parcho non suffi-

(1) Ubi catholici haberi possint, *illicite* assumuntur acatholici. Attamen, 19 aug. 1891 S. Officium declaravit id posse ab Ordinario tolerari ob gravem causam, dummodo ne habeatur scandalum.

ceret, non solum quia nunc partes interrogare eorumque consensum excipere debet, sed etiam quia coram ipso qua *parochus* seu sacerdote competente matrimonium celebrandum est. Quare si matrimonium civile fiat coram syndico et duobus testibus quorum alter sit parochus, matrimonium non censetur coram parochus celebratum esse. Cfr De Smet, I, p. 96. nota 1. ex *Rev. du Clergé français*, t. 54, p. 209 ss. De requisita testium praesentia cfr. Gasp. II, 1163-1166.

735. — Ius ante Codicem. Praesens disciplina inducta est per decretum *Ne temere*, quod Pius X per S. C. Concilii promulgavit 2 aug. 1907: huius praescripta fere ex integro relata sunt in Codicem.

Antea, forma celebrationis regebatur celebri c. *Tametsi* C. Trid. quo non solis catholicis sed omnibus baptizatis, haec forma celebrationis praescribatur tanquam substantialis, ut consensus mutuus daretur coram Ordinario aut parochus domicilii vel quasi domicilii alterutrius coniugum aut delegato ab eo vel ab Ordinario loci, et duobus testibus. Verum ea sola loca erant huic decreto obnoxia in quibus, tanquam decretum S. Sedis fuerat promulgatum. Attamen paulatim invaluit haec decreti interpretatio, quae ei vim agnoscerebat simul *personalem* et *localem*. Quare forma ista sub sanctione nullitatis servanda erat: a) A sponsis in quorum domicilio et quasi domicilio decretum erat promulgatum, idque etiam in locis exemptis nisi in alique loco excepto alteruter quasi domicilium adquisierat; b) A sponsis quibuslibet contrahentibus in loco subiecto. Verum, c) Alteruter sponsus exceptus suam exemptionem communicabat in loco immuni cum sponso subiecto. Praeterea erant quaedam regiones, praecipue Hollandia, ex decl. Benedicti XIV ubi matrimonia acatholicorum inter se vel eum parte catholica erant valida, quamvis *clandestina* seu celebrata sine competente sacerdote et testibus.

736. — II. De licita celebratione. Licita celebratio requirit: 1. Praeviam, ad normam iuris, *probationem status liberi*. Ac monentur delegantes, ne delegationem concedant nisi «expletis omnibus quae ius constituit pro libertate status comprobanda» (c. 1096 § 2).

2. *Domicilium, quasi-domicilium*, vel saltem *menstruam commorationem* alterutrius contrahentis in loco celebrationis, vel licentiam (non delegationem) parochi pro-

prii ratione domicilii, quasi-domicilii vel menstruae commorationis. *Vagi* tamen proprium habent parochum loci ubi commorantur. Quodsi actu itinerantes sint ita ut nullam commorationis sedem habeant, quilibet parochus censetur proprius (c. 1097). Observes hanc licentiam dari ab eo qui ne valide quidem ipse assisteret matrimonio, celebrato extra territorium suum. *Gravis praeterea necessitas* ab hac licentia petenda excusat.

3. Celebrationem in loco ubi *sponsa* parochum proprium sortitur. Quaelibet tamen iusta causa alius loci optionem excusat.

Matrimonia tamen catholicorum mixti ritus, nisi aliud peculiari iure cautum sit, in ritu viri et coram eius paracho sunt celebranda (c. 1097 § 2).

Parochus competens qui sine licentia iure requisita matrimonio assistit, emolumenta stolae non facit sua, eaque proprio contrahentium paracho remittere debet (c. 1097 § 3).

Decretum *Ne temere* in locum domicilii vel quasi-domicilii substituerat menstruam commorationem, quae c. 1097 ad domicilium vel vel quasi domicilium adiungitur ad definiendam rationem qua parochus fit proprius et sponsi non censentur vagi in ordine ad matrimonium.

Menstrua commoratio est commoratio moraliter continua triginta dierum. Observes, licentiam proficisci posse a paracho qui saltem per commorationem menstruam sit proprius, non autem ab eo ubi vagus mere actu commoratur. Quare vago itineranti simpliciter licet matrimonium contrahere in loco ubi adest, sed parochus sine Ordinarii loci licentia eius matrimonio assistere non debet (1). Licentia a paracho *sponsae* regulariter petenda est; sed quaelibet iusta causa sufficit ut petatur a paracho proprio sponsi. *Gravis causa*, quae a petenda licentia excusat, esse potest urgens ratio celebrandi matrimonii vel gravis ratio non revelandi rem paracho proprio. Ubi plures parochi sint proprii, optio esse sinitur parochi proprii a quo licentia petatur. Demum parochus proprius viri licentiam a paracho sponsae petere non debet, cum ex c. 1097. § 2,

(1) Immo licentia Ordinarii requiritur etiamsi persona habeat menstruam commorationem, sed domicilio vel quaside domicilio saltem dioecetano careat. Sic ex c. 1032 remittente ad c. 91 bene colligit De Smet, I, n. 129 contra Wouters et Schaeppman.

iusta causa sufficiat. Quare, etiam deficiente iuxta causam, ipse poenam effugere videtur c. 1097 § 3, cum haec statuatur contra parochos tantummodo non proprios qui *sine licentia* requisita assistant matrimonio. Emolumenta autem per se remittenda sunt parochis sponsae. Si plures sint proprii, inter ipsos dividenda videntur, vel is praefendus est qui matrimonium celebrasset, aut parochus domicili. Desideratur authentica declaratio. Cfr. nostrum *De forma sponsalium*, etc. n. 86.

Possitne episcopus vel Ordinarius loci strictius praecipere ut matrimonia fiant coram parochis sponsae, ita ut *iusta causa* aliter faciendi non sufficiat, sed requiratur *gravis*, aut formalis licentia petenda sit? Id fieri posse existimat De Smet I, p. 105 nota (1), nixus particulari iure Brugensi. Sed, nisi accedat consuetudo centenaria, ista derogatio iuri communi non videtur in potestate episcopi versari. Codici enim derogat lex particularis quae stricto praecepto vetat quod Codex ob iustam causam permittit.

737. — Casus lege excepti. — Quotiescumque haberi vel adiri nequeat sine gravi incommodo parochus, vel Ordinarius vel sacerdos delegatus qui matrimonio assistant secundum formam ad valorem praescriptam :

1. In *mortis periculo* validum et licitum est matrimonium contractum coram solis testibus ; et etiam *extra mortis periculum*, dummodo prudenter praevideatur eam rerum condicionem esse per mensem duraturam (c. 1098, 1°).

« In utroque casu, si praesto sit alius *sacerdos* qui adesse possit, vocari et, una cum testibus, matrimonio assistere debet, salva coniugii validitate coram solis testibus ».

Itaque matrimonium coram solis duobus testibus *valide* celebratur a) *In periculo mortis* alterutrius coniugis, quando sacerdos competens sine gravi incommodo haberi vel adiri nequit ; — b) etiam extra tale periculum, si difficultas prudenter prospicitur esse per mensem duratura. Si tamen *acciri* possit sacerdos non competens, is ad licetatem vocandus est et cum testibus assistere debet. Obligatio igitur imponitur contrahentibus vocandi talem sacerdotem, sacerdoti autem assistendi.

Casus isti eveniunt ubi absentia omnis ministri competentis vel aliae circumstantiae eius assistantiam *physice* impediunt. Quid autem ubi impedimentum est alius generis, praecipue ubi profici-

scitur a lege quae poenis plectit parochum vel delegatum qui matrimonio assistat ante impletam caerimoniam civilem?

Alii negant tunc looum esse c. 1098. In regione enim ubi sacerdotes magno numero sint, non posse dici eosdem haberi vel adiri non posse sine incommodo, quamvis ipsi fortasse non sine incommodo matrimoniis assistant. Atque iidem in sua sententia confirmantur periculo abusu et incommodorum quae ex multis matrimoniis civili praesidio destitutis oriri possunt.

Alii, attentis generalibus canonis verbis, benignius respondendum esse censent.

Atque casus difficultatis moralis, eius etiam quae lege civili creatur, comprehendi tum ipso textu, tum adiunctis historicis suademur.

Ipso textu. Ita conscriptus est canon, ut obstaculum legis civilis videatur prospexisse et sua dispositione inclusisse. Verbis utitur generalibus. Nec postulant ut parochus praesto esse nequeat, absolute seu simpliciter, sed sine gravi incommodo. Gravi incommodo parochus vel coniuges impediri possunt. Parochus impeditur cum *haberi* nequit, coniuges vero, cum *adiri* non potest. Quo iure autem incommo- dum restricte intellegas de physico? Nonne metuenda poena civilis grave est incommodum? Cur autem mentio alius sacerdotis qui ipso praesto esse possit, nisi quia leges punire solent ministrum competentem, non autem sacerdotem qui nec proprius est nec delegatus? Dixeris, propter hanc legis civilis difficultatem, provisum esse ut alius sacerdos assisteret.

Ipsis adiunctis historicis confirmamur. Etenim expresse de casu interrogata, S. Sedes noluit diserte cum modo generali admittere: quod, ut facile perspicitur, prudenter facere non poterat, sed casum non aperte exclusit: quod sine incommodo potuisset. Responsis autem 12-13 mart. 1910 (*Per.* V, p. 115 ss.) omissa mentione *regionis* (1), S. C. de Sacramentis declaravit matrimonium valide et licite coram solis testibus contrahi semper ac... sacerdos competens absque gravi incommodo haberi vel adiri nequeat». Demum anno 1916 eadem S. Congregatio iussit ut in casibus particularibus ad ipsam recurreretur.

Iam vero post haec responsa, Codex restituit formam magis generalem propositam responso 1910, et cautionem addit n. 2º quo prudentiori et magis religiosae matrimonii celebrationi prospicitur. Quocirca non solum theoretice sed etiam practice, saltem probabi-

(1) In c. 8 decreti *Ne temere* dictum erat: «Si contingat ut in aliqua regione parochus... haberi non possit».

lior est sententia quae matrimonii celebrationem coram duobus testibus et sacerdote validam et licitam dicit quando propter prohibitionem civilem, parochus vel delegatus sacerdos sine gravi incommodo praesto esse nequit. Quod non est dubitandum, si casus ad S. Sedem tempestive proponi nequit.

Verum prudenter hic agendum est. Nec temere contrahendae sunt sine sollemnitate praesentis parochi et caerimoniis civilibus nuptiae quarum felix exitus non sit moraliter certus. Periculosae enim sunt nuptiae quae sine praesidio legis civilis, saltem extra mortis periculum, contrahuntur. Quare etiam possit Ordinarius lege generali vetare (non tamen sub sanctione nullitatis) ne sine recursum ad ipsum vel ad S. Sedem, celebrentur coram duobus testibus et sacerdote non delegato matrimonia lege civili prohibita. Cfr. De Smet, I, 135-138.

Nec casus ubi lex civilis vetet matrimonium ab Ecclesia permissum confundi potest cum casu ubi legitima celebratio mere tollat quaedam lucra indebita. Sic fit ut « pensiones annuae » concedantur viduis quae maneant innuptae. Haec est iustissima condicio. Ut eam eludant non possunt sponsi praesentem canonem appellare ut coram solis testibus contrahant, quia parochus religioso matrimonio, omissis sollemnitatibus civilibus, assistere nolit.

Testes vel ipse sacerdos non delegatus coram quibus fiat matrimonium, nullam interrogationem faciendam habent, sed satis est ut mutuo datum consensum testari possint.

Quando autem sollemnitates civiles propter gravem causam praetermittuntur, haec procuranda esse prudenter monet R. P. De Smet, n. 138: 1. Ut quantoius fieri possit suppleantur, ac sponsi id se facturos esse promittant; 2. Ut factum matrimonium accurate inscribatur; 3. Ut vitetur scandalum existimati concubinatus.

Decreto *Ne temere* similis exceptio admittebatur, sed respiciebatur ad *praeteritum*, dum exigebatur ut a mense durasset status rerum impediens celebrationem coram paracho vel delegato.

738. — Formae sollemni astricti. — Modo explicatam formam servare debent:

1. « Omnes in Ecclesia catholica baptizati et ad eam ex haeresi aut schismate conversi, licet sive hi sive illi ab eadem postea defecerint, quotiens inter se matrimonium ineunt ».

2. Idem contrahentes cum acatholicis baptizatis vel non, etiam obtenta dispensatione.

3. Orientales contrahentes cum latinis hac forma astrictis.

Contra itaque ac sub iure Tridentino, non immunitas sed obligatio unius partis ab altera parte participatur.

Deer. *Ne temere* hanc regulam sic temperabat (art. XI, 2) « nisi pro aliquo particulari loco aut regione aliter a S. Sede sit statutum ». Quibus verbis innuebatur exceptio facta C. *Provida*, 18 ian. 1096 pro Germanis natis in Germania ibique inter se contrahentibus; quae S. C. *de Sacramentis*, 27 feb. 1809 ad Hungaros in Hungaria natos ibique inter se contrahentes est extensa. Exceptio ita stricte intellegebatur, ut ne Hungaro quidem contrahenti cum Germano, aut contra, applicari permitteretur. Nunc omnis exceptio sublata est, ac S. Sedes declaravit C. *Provida* esse revocatam.

739. — Immunes ab hac servanda forma sunt: 1. *Aca-tholici*, sive baptizati (et numquam ad Ecclesiam catholicam conversi) sive non baptizati, *inter se* contrahentes.

2. « Ab acatholicis nati, etsi in Ecclesia catholica baptizati, qui ab infanti aetate in haeresi, vel schismate aut infidelitate vel sine ulla religione adoleverunt, quotiens cum parte acatholica contraxerint » (c. 1099, § 2). Antea de horum matrimoniis erat singulis vicibus Romam recurrendum (Resp. S. Off. 31 mart. 1911).

740. — De formis accidentalibus seu ritibus servandis. —

1. « Extra casum necessitatis, in matrimonii celebratione servantur ritus in libris ritualibus ab Ecclesia probatis praescripti, aut laudabilibus consuetudinibus recepti » (c. 1100). Iam ipsum C. Trid. s. XXIV, c. 1 De ref. matr. permisit ut ritualia dioecesana servarentur. Ritus iste ante missam peragitur et complecti solet: a) Interrogationem de mutuo consensu, et mutui consensus responsionem, interdum secundum formulam definitam; b) Formulam quandam coniunctionis, v. g. « Ego vos in matrimonium coniungo »; c) Benedictionem anuli sponsae. Hodie solent ambo praesentare anulum benedicendum, sed non est formula nisi pro sponsa. Verum nihil obstat quin anulus sponsi benedictione sacerdotali donetur et aqua benedicta aspergatur; d) Orationes supra coniunctos.

2. Benedictio *sollemnis* datur in ipsa missa, secundum ipsum Missale, nec ab ea separari potest. Danda reserva-

tur sacerdoti qui valide et licite matrimonio assistere potest. Non raro alius delegatur ad matrimonium, alius ad celebrandam missam cum benedictione. Tempore feriato, i. e. a prima dominica Adventus usque ad diem Nativitatis Domini inclusive, et a feria IV Cinerum usque ad Pascha inclusive, benedictio sollemnis dari vetatur. Sed postea, etiam diu post, suppleri potest. Propter iustam causam possunt Ordinarii locorum concedere ut etiam tempore feriato coniungatur cum matrimonio; separatam vero a matrimonio permittere nequeunt tempore feriato. Numquam datur viduae quae benedictionem iam accepit (c. 1143), nec dari potest in mixtis nuptiis.

Parochus curare debet ut sponsi benedictionem sollemnem accipiant; non constat autem de praecepto facto sponsis eandem recipiendi.

Benedictio ita cum missa cohaeret ut missa votiva pro sponsis dici nequeat quando benedictio est omittenda.

3. *Matrimonia mixta* per se celebranda sunt extra ecclesiam, in loco decenti, ut est sacristia, domus parochi, et sine ritibus sacris, sed cum solitis interrogationibus de consensu. Verum, ad graviora mala vitanda, potest Ordinarius aliquam caerimoniam sacram permittere, non tamen missae celebrationem (c. 1102).

Intellegas missam pro sponsis, quae pars sit caerimoniae sacrae. Cum enim hodie missa pro omnibus dici possit, nihil obstat quin, post completam caerimoniam, sacerdos missam ad intentionem sponsorum privatim applicet, et ipsi sponsi sacro assistant, sicut generatim toleratur ut acatholici per missam praesentes sint. Sed cavendum est ne missa ista cum matrimonio coniuncta appareat. Multo magis licet sponsis, post celebratum matrimonium, alicui missae interesse.

741. — **Matrimonii inscriptio.** — 1. Ipse parochus vel qui eius vices gerit, licet alius delegatus matrimonio astiterit, debet celebratum matrimonium praescripta et consuetâ forma in librum matrimoniorum referre.

Fit tamen non raro ut delegatus omnia propria manu scribat et subseribat, ac dein parochus, nomine suo appposito, idem virtualiter testetur.

In librum quoque baptizatorum, matrimonium refe-

rendum est. Quare si coniux alibi baptizatus sit, parochus matrimonii sive per se sive per curiam dioecesanam, notitiam matrimonii ad parochum baptismi transmittere debet.

Quotiens autem matrimonium coram solis testibus celebratum est, sacerdos (non delegatus) si astiterit, secus testes et contrahentes, tenentur in solidum obligatione curandi ut matrimonium quam primum in praescriptis libris annotetur (c. 1103).

CAPUT VI. — De Matrimonio conscientiae.

742. — 1. Praeter S. Sedem, solus ipse loci Ordinarius, excluso Vicario generali sine speciali mandato, matrimonium conscientiae ob gravissimam et urgentissimam causam permittere potest (c. 1104).

2. Permissio ista secumfert promissionem et gravem obligationem secreti servandi « ex parte sacerdotis assistantis, testium, Ordinarii eiusque successorum et etiam alterius coniugis, *altero non consentiente divulgationi* » (c. 1105).

3. Ordinarius secreto isto levatur: *a)* si scandalum aliquod vel gravis erga matrimonii sanctitatem iniuria, ex secreti observantia immineat (v. g. si vir alias nuptias contrahere velit); *b)* si parentes non curent baptismum prolis, vel eam falsis nominibus baptizandam offerant, nisi intra triginta dies Ordinario notitiam prolis susceptae et baptizatae cum sincera indicatione parentum praebuant; *c)* si christianam filiorum educationem neglegant (c. 1106).

4. Matrimonium conscientiae nec in libro consueto matrimoniorum, nec in libro baptizatorum, sed in peculiari libro servando in secreto Curiae archivo annotari debet (c. 1107).

CAPUT VII. — Matrimonii tempus et locus.

743. — I. Tempus. — « Matrimonium quolibet anni tempore contrahi potest » (c. 1108, § 1).

Ante Codicem, laudabiles consuetudines provinciarum quae ipsa matrimonia tempore clauso prohibebant, Tridentino servandae visae erant. Nunc servari non poterunt nisi Ordinarii locorum iudicent easdem prudenter removeri non posse.

Hodie ut supra. n. 740, dictum est, sola benedictio sollemnis *per se* prohibetur, et tempus, quod antea ab adventu ad Epiphaniam inclusive, et a feria IV Cinerum ad octavam Paschae decurrebat, nunc cum Nativitate Domini et Paschate finem habet (c. 1108).

744. — II. « Locus est ecclesia parochialis; in alia ecclesia vel oratorio publico aut semi-publico celebrari non potest nisi ex licentia Ordinarii loci vel parochi; ut in aedibus privatis celebretur requiritur casus extraordinarius, iusta et rationabilis causa, et licentia Ordinarii loci. In ecclesiis vel oratoriis sive seminarii sive religionum, Ordinarii id ne permittant, nisi urgente necessitate atque opportunis adhibitis cautelis » (c. 1109, § 1 et 2).

Mista matrimonia extra ecclesiam celebranda sunt, nisi Ordinarius prudenter iudicet id servari non posse quin graviora mala oriantur (c. 1109, § 3).

CAPUT VIII. — De matrimonii effectibus.

745. — I. Generalia. — 1. Praeter effectum inducendi vinculum natura sua perpetuum et exclusivum; conferendi gratiam coniugibus christianis obicem non ponentibus; dandi utrique coniugi. idque *ab initio* matrimonii, aequale ius et officium ad actus proprios coniugalis vitae, matrimonium, nisi iure speciali aliud cautum sit, uxorem, circa canonicos effectus, participem efficit status mariti (c. 1110-1112).

Ante Codicem, coniugi bimestre tempus concedebatur, per quod actum coniugalem negare poterat, ad deliberandum de ingressu in religionem. — Uxor statum mariti non plene participat in matrimoniis morganaticis. Verum id magis effectibus civilibus quam canonicis demonstratur. Canonicus haberi possit si in certum monasterium non recipiantur nisi filiae condicionis nobilis.

2. Codex dein, c. 1113, gravissimam inculcat parentibus obligationem curandi pro viribus proles educationem « tum religiosam et moralem, tum physicam et civilem; et etiam temporali eorum bono providendi » (c. 1113). Demum de effectu legitimitatis et legitimationis tractat.

746. — De effectu legitimitatis. — 1. Canonice *legitimi*, nec solum legitimati habentur filii aut *concepti* aut *nati* ex matrimonio valido aut putativo. Qui mere nati sunt ex matrimonio sed ante matrimonium concepti, per se non forent legitimi; sed legis beneficio pro talibus habentur.

Una fit exceptio. Qui, post matrimonium valide contractum, suscipiat in Ecclesia latina ordinem sacrum vel professionem religiosam fecerit, omni usu matrimonii prohibetur: filius qui hoc tempore conceptus fuerit, quamvis conceptus ex matrimonio, canonice non fuerit legitimus.

2. *Paternitas*, quae directa demonstratione carere solet, praesumptione probatur. Inde prior, generalior praesumptio: « Pater is est quem iustae nuptiae demonstrant » (c. 1116, § 1); i. e. filius qui durante coniugio est conceptus imputatur marito. Codex tamen evidētia argumenta contraria admittit. Praesumptio ista hac altera perficitur: « Legitimi praesumuntur filii qui nati sunt saltem post sex menses a die celebrati matrimonii, vel intra decem menses a die dissolutae vitae coniugalī » (c. 1116, § 2). *Legitimi praesumuntur*, i. e. praesumuntur concepti durante matrimonio.

Explicatio concordia cum art. 159 et 160 Cod. italici confirmatur. — Nulla autem praesumptio *iuris* ei favet qui ante sex menses natus est ex matrimonio, ut censeatur filius mariti. Sed si, in ipso matrimonio coniungendo, pater filium agnoverit, is, ex c. 1114, legitimis accensebitur.

747. — III. De legitimatione. 1. Ex. c. 1116 *legitima efficitur* proles per subsequens parentum matrimonium, sive

verum, sive putativum, sive noviter contractum, sive convalidatum, etiam non consummatum, dummodo tempore vel conceptionis, vel *praegnationis* vel *nativitatis* parentes *habiles fuerint* (nec mere se extimaverint tales) ad contrahendum inter se matrimonium. Satis itaque est ut uno ex his momentis habiles fuerint. Legitimi ergo fient: filius consanguineorum qui tempore graviditatis dispensati fuerint; filius ex adulterio conceptus, si ante natiuitatem matrimonium dissolutum fuerit quod iniuriose violatum erat, et parentes dein iustas nuptias celebraverint.

3. Legitimatio ista filios legitimis perfecte aequiperat nisi aliud expresse cautum sit (c. 1117). Aliud expresse cavetur cc. 232 § 2, n. 1; 331 § 1, n. 1; 320 § 2: eligi non possunt in Cardinalem, episcopum, abbatem vel praelatum nullius.

2. Alius legitimandi modus, i. e. rescriptum principis, vel dispositio iuris, hic mere memorandus est.

CAPUT IX. — De separatione coniugum.

ART. I. — De dissolutione vinculi.

748. — *Quaenam matrimonia dissolvi queant.* 1. Nulla potestate humana, nullaue causa dissolvi potest matrimonium validum quod simul *ratum et consummatum* existit (c. 1118).

2. *Non consummatum* autem inter ipsos baptizatos, vel inter baptizatam et non baptizatam partem dissolvitur; a) *Ipso iure*, per sollemnem professionem religiosam; b) *Per dispensationem* a Sede Apostolica ex iuxta causa concessam alteri saltem parti roganti, etiam si altera sit invita.

Controversum est utrum dissolutio matrimonii per professionem religiosam sollemnem tribuenda esset dispensationi S. Sedis an iuri divino-naturali, ob perfectam status mutationem.

Quare Codex abstinet voce *dispensationis* vel *concessionis*, cum ius Codicis possit esse mera declaratio iuris divini. Dispen-

satio autem Sedis Apostolicae, cum fiat in re per se subtracta potestati humanae, ac proin divinitus concessam potestatem exigat, non potest *valide* sine iusta causa concedi. Iusta autem causa moraliter adest si vita communis evaserit moraliter impossibilis. Codex autem expresse memorat dispensationem, invita altera parte, concedi posse, ut demonstret dissolutionem in nullo partium consensu fundari. Firmiter enim tenendum est matrimonium valide contractum, esse *intrinsecus* indissolubile.

3. « *Legitimum* inter non baptizatos matrimonium, licet consummatum, solvitur in favorem fidei ex privilegio Paulino ».

« Hoc privilegium non obtinet in matrimonio inter partem baptizatam et non baptizatam inito cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus » (c. 1120).

De privilegio Paulino statim dicemus. Negatur itaque usus privilegii, immo declaratur non haberi quando cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus pars baptizata cum parte non baptizata coniugium inivit,

Quid autem si sine dispensatione contractum sit matrimonium? Facilis est solutio si pars baptizata fuit in Ecclesia catholica: tunc enim matrimonium frustra sine dispensatione attentatur. Sed pars quae, nec baptismo nec conversione catholica fuerit, impedimento dirimente disparitatis cultus non tenetur. Itaque solutio theoretice petenda videtur ex natura ipsius contractus: estne an non in parte baptizata sacramentum? Quae quaestio certa solutione caret. Practice S. Sedes nihil in hoc casu positive permittit. Si vero pars acatholica baptizata partem non baptizatam repudiavit in adiunctis quae privilegio Paulino locum darent, novum matrimonium erit dubii valoris, de quo secundum ea quae in sectione morali proponuntur pronuntiandum erit.

749. — De privilegio Paulino secundum se. 1. *Notio. Privilegium Paulinum* seu Casus Apostoli est privilegium, ex divinitus concessa potestate ab Apostolo Paulo promulgatum, vi cuius coniux qui *in infidelitate* cum altera parte *infideli* nuptias contraxerit, immo eas *consummaverit*, potest, *suscepto baptismo*, si pars quae manet infidelis *discedat*, *novas nuptias* valide et licite iungere. Quibus *facilis novis nuptiis*, prius matrimonium dissolvitur.

Locus Apostoli reperitur 1 Cor. 7, 12 et ss. « Nam ceteris ego dico, non Dominus. Si quis frater uxorem habet infidelem, et haec

consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa non dimittat virum: Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, et sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem: alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt. Quod si infidelis discedit, discedat: non enim servituti subiectus est frater aut soror in huiusmodi: in pace autem vocavit nos Deus. »

Discedere autem censetur infidelis, non is solum qui cohabitationem renuit, verum is etiam qui non vult cohabitare pacifice et sine contumelia Creatoris, seu non vult nisi hanc cohabitationem quae fideli importabilis est, sive propter molestias ipsi ferendas, sive propter laqueos peccati qui ipsi iniiciuntur, sive propter res offensivas quas spectare deberet: v. g. polyganiam, idololatriam.

Estne privilegium *immediate divinum*, cuius S. Paulus non fuerit nisi praeco, an, contra, ipse S. Paulus, divinitus concessa potestate utens, quam nunc unus servat S. Pontifex, definivit discessus infidelis praebere causam sufficientem neglegendi matrimonium quod cum infideli contractum est: res controversitur. Haecenus stilus Curiae, v. g. C. S. Officii, ad originem immediate divinam accommodatus est: describitur privilegium ut «a Christo Domino concessum, et per apostolum Paulum promulgatum ». Et quamvis Ecclesia nihil haereticis ante conversionem concedere soleat, usum tamen privilegii ipsis non negat.

Ita plerique scriptores. Melius tamen dicere videntur qui privilegium istud referunt ad generalem eam potestatem ministerialem apostolis et nunc S. Pontifici concessam, vi cuius, ob iustam causam, matrimonium quod non est *ratum simul et consummatum*, Apostolica auctoritate dissolvi potest. Ad hanc explicationem melius aptantur verba Apostoli: «ceteris *ego dico*, non Dominus ». Nec variae dispensationes quae concessae sunt videntur explicari posse nisi in matrimonia consummata in infidelitate S. Pontifex eadem possit quae in matrimonia rata non consummata. Semel autem admissa hac S. Pontificis facultate, cur gratis affirmaremus interventum divinum, non necessarium, et qui parum quadrat ad generalem oeconomiam Novi Testamenti, quae haec est, ut praeter necessaria praecepta de fide et sacramentis, Deus nullas alias leges positivas condiderit?

750. — Usus regularis privilegii: 1. Postulat ut coniux conversus et baptizatus partem non baptizatam interpellet: a) An velit et ipsa converti ac baptismum susci-

pere, b) An saltem velit secum cohabitare pacifice sine contumelia Creatoris.

2. Interpellationes regulariter faciendae sunt ex auctoritate Ordinarii coniugis conversi, forma saltem summaria et extrajudiciali. Ordinarius iste coniugi infideli eas petenti concedere quoque debet inducias ad deliberandum, eo tamen monito fore ut, induciis inutiliter praeterlapsis, responsio praesumeretur negativa.

Valent tamen etiam interpellationes privatim factae ab ipsa parte conversa. Immo *licitae* sunt, si forma iuridica servari nequeat. In foro tamen externo, duobus testibus vel alio legitimo probationis modo de factis interpellationibus et de earum successu constare debet.

3. Interpellationes *semper fieri debent, nisi Ecclesia dispensaverit*. Secus non valet matrimonium sine interpellationibus factum, si de discessu infidelis post alterius baptismum *non plane constet*.

Si autem de discessu prorsus constiterit, interpellationes non videntur ad valorem necessariam esse, quamvis quidam soverius dicant. Cfr. v. g. De Smot, n. 351. 352. Severae opinioni favent verba c. 1121, § 1: « Antequam coniux conversus et baptizatus novum matrimonium *valide* contrahat, *debet*... partem non baptizatam *interpellare* »; et c. 1122, § 2, ubi sermo fit de *validis* interpellationibus et de licitis. Textus tamen explicantur eo quod interpellationes ad ipsum valorem sunt necessariae si non constat de discessu. Potuit igitur legislator dicere: ut valeat, certo et in omni hypothesis, matrimonium, interpellationes debent praecessisse. Sed ipse in c. 1121, § 2 consulto omisisse videtur voces: *ad valorem* dum interpellationes semper faciendas esse declarat.

Observes eas regulariter *post baptismum* fieri debere, ut de discessu post baptismum constare possit.

4. Usus matrimonii post baptismum, intactum linquit ius partis fidelis utendi privilegio: sive infidelem non interpellaverit, sive is postea discedat vel non stet promissis (c. 1124). Perimitur tantum baptismo alterius partis, cum tunc non iam sit *infidelis* interpellandus.

5. Si infidelis expressis verbis, vel tacite, per negatum responsum et suum agendi modum, ad utrumque quaesitum negative responderit, fidelis ius habet contrahendi novas nuptias cum persona catholica.

Excipe tamen si post baptismum (quo culpae anteriores delentur) ipse fidelis parti non baptizatae iustam discedendi causam dederit v. g. per adulterium, vendendo uxorem, etc. (c. 1123).

3. A momento quo pars fidelis novas nuptias legitime celebraverit, priores nuptiae perfecte dissolvuntur, ita ut ipse infidelis suam libertatem recuperet (c. 1126).

751. — Vis dispensationum a S. Sede. S. Sedes, propter iustas causas, praesertim boni communis, dispensare potest ut non fiat interpellatio nisi de voluntate conversionis; vel ut interpellationes penitus omittantur. Obtenta ista dispensatione, pars fidelis idem ius habet novas nuptias faciendi quod negativa responsa partis interpellatae ipsi darent (c. 1123).

De dispensationibus particularibus valent hae duae normae generales:

1. Quotiescumque dispensatio moraliter possibilis est, nec plane inutilis, S. Pontifex plenam dispensationem non concedit, sed mere indulget ut satis sit infidelem de conversione interpellare.

2. Quando in interpellatione dispensatum est, nisi matrimonium infra annum celebretur, vel interpellatio facienda vel nova dispensatio impetranda est. Qui annus currit a momento quo gratia in regionem, i. e. in manus Ordinarii pervenit, si fuit in forma gratiosa concessa, vel a momento quo Ordinarius eam concessit vel exsecutus est.

Hoc postremum in c. 38 fundatur. Quod dicimus de gratia Romae simpliciter concessa videtur eidem canoni adversari haec statuenti: « Rescripta quibus gratia conceditur sine interiecto exsecutore, effectum habent a momento quo datae sunt litterae »; sed saepius responsum est facultates missionariis vel Ordinariis missionum factas currere non a die qua datae sunt sed qua in eorum manus pervenerunt. Adhibendo itaque argumentum analogiae, ut partes re vera integro anno fruantur, initium anni statui posse existimavimus a momento quo notitia factae dispensationis haberi potest.

752. — Variarum dispensationum rationes. — S. Sedes *immediate* per indultum generale, vel per rescriptum

particulare dispensare potest; vel tribuere facultates dispensandi. Ipsae dispensationes per se sunt strictae interpretationis, dum facultates dispensandi benignam interpretationem admittunt.

I. *Dispositiones generales.* — Porro ex CC. Pauli III, *Altitudo*, 1. iun. 1537, et S. Pii V, *Romani Pontificis*, 2 aug. 1571, quae c. 1525 ad omnes regiones in iisdem adiunctis extendit, permittitur a) Ut conversi polygami qui non recordantur quamnam uxorem primo acceperint, quamlibet ex suis uxoribus accipiant quacum matrimonium verum contrahant. Si noverint quamnam primo acceperint, aliis dimissis, eam retineant; nec matrimoniis istis obstet tertius consanguinitatis gradus. — b) Ut polygami conversi cum uxore quae cum ipsis baptizata fuerit vel baptizetur remanere possint.

Observes fieri interdum ut quaedam mulieres sine sollemnitate assumantur ac dein sollemnius accipiatur alia quae inter uxores primum locum tenebit. Haec tunc censenda est prima uxor, si satis constet priores non fuisse pro veris coniugibus habitas. *Prima uxor* ea est quae prima inter pares dici potest. Cfr. resp. S. Off. 17 aug. 1898, C. P. F., n. 2017.

Quando non constat quanam uxor prima fuerit, integrum quoque videtur viro ut (si casus umquam eveniat) caelebs maneat.

II. *Facultates dispensandi.* — 1. Ex c. 1125, Ordinariis missionum inter gentiles, et parochis, et missionariis ibidem ad confessiones audiendas approbatis fit facultas generalis dispensandi ab omni interpellatione coniugis infidelis, « dummodo constet etiam summarie et extraiudicialiter, coniugem absentem moneri legitime non posse, aut monitum intra tempus in eadem monitione praefixum suam voluntatem non significasse », et consequenter permittendi fidei baptizato alias nuptias quae numquam propter omissas interpellationes vel postea detectam optimam dispositionem infidelis, immo eius baptismum, invalidae declarari poterunt.

Dispensatio haec vocatur *pro casibus ordinariis*.

2. In tertia formula *maiore* hae facultates conceduntur ut delegabiles:

a) « Dispensandi cum gentilibus et infidelibus

plures uxores habentibus, ut post conversionem et baptismum, quam ex illis maluerint, si etiam ipsa fidelis fiat retinere possint, nisi prima voluerit converti » (n. 24).

b) *Dispensandi super interpellatione, pro omnibus casibus ordinariis* (n. 25; cfr. hic sub. n. 1).

c) « *Dispensandi super interpellatione coniugis in infidelitate relictæ, si quidem certo constiterit, saltem summarie et extraiudicialiter, interpellationem fieri non posse sine evidenti gravis damni aut coniugi iam ad fidem converso, aut christianis inferendi periculo »* (n. 26).

d) « *Permittendi ut, accedente gravi causa, interpellatio coniugis infidelis ante baptismum partis quæ ad fidem convertitur fieri possit »; vel etiam dispensandi ab ea interpellatione ante istum baptismum, « dummodo, hoc in casu, ex processu saltem summario et extraiudiciali constet, interpellationem fieri non posse aut fore inutilem »* (n. 27).

753. — « *In re dubia, privilegium fidei gaudet favore iuris »* (c. 1127).

Idem S. Off. in resp. 19 apr. 1899 (Ann. eccl. 1899, p. 236) his aliis verbis expressit: « *In dubiis, iudicium sit semper in favorem fidei »*. Quare, a) *Etsi per se pro valore matrimonii dubii respondendum sit, nihilominus dubium matrimonium in infidelitate contractum, solvetur in favorem libertatis partis conversæ* (cfr. De Smet, I, 343, p. 300 nota 3). Atque infidelis qui nullum habeat certum matrimonium cum aliqua ex suis uxoribus, quamlibet mulierem catholicam ducere possit (Resp. S. Off. 17 aug. 1898, Coll. P. F. 2017). — b) *Si dubium est utrum necne adsint condiciones Casus Apostoli, iterum pro libertate partis fedelis respondendum est* (De Smet, I, 354).

ART. II. — De separatione tori, mensæ et habitationis.

754. — *Principium.* — *Obligatio vitam communem servandi iusta causa excusari potest. Verum hic distinguendæ sunt causæ quæ alterutri parti permittunt ut, manente omnimoda amicitia inter coniuges, ad tempus recedat,*

et causae iuridicae separationis seu divortii quod ad torum, mensam et habitationem. De prioribus agetur in sectione morali. Hoc loco Codex, postquam principium de excusabili obligatione c. 1228 inculcavit, has in sequentibus indicat causas et legitimos modos divortii imperfecti.

755. — I. **Adulterium** dat alteri coniugi ius solvendi, etiam *in perpetuum* vitae communionem. Excipè tamen
 a) Nisi in crimen consenserit: consentienti non fit iniuria;
 b) Vel eidem causam dederit: v. g. per iniustas denegationes debiti, illegitimam absentiam quae diuturna fuerit;
 c) Vel illud expresse aut tacite condonaverit: tacita condonatio habetur si coniux innocens, de adulterio certior factus, postea sponte maritali affectu cum altero coniuge conversatus fuerit. *Praesumitur* autem condonatio, nisi innocens, intra sex menses adulterum expulerit vel dereliquerit aut legitimam accusationem fecerit (c. 1129, § 2).

Adulterium, ut ius det ad separationem, debet esse *formale* et *libere*, non coacte, admissum. Si autem certum fuerit ac notorium, permittit innocenti ut propria auctoritate discedat, quamvis recursus ad Ordinarium semper suadendus sit. Ius porro dat *perpetuae* separationis, ita ut numquam, ex iustitia, innocens coniugem adulterum recipere debeat. Quare, ne quidem si post separationem ipse innocens se inquinaverit gravibus peccatis, etiam adulteriis, non ideo alter aliquod ius recuperat. Reconciliari tamen cum adultero integrum est innocenti nisi ipse vel alter, ex eius consensu, statum matrimonio contrarium susceperit, puta professionem religiosam fecerit. Caritas reconciliationem istam suadere, immo interdum imperare poterit, secundum regulas generales.

Ius istud innocentis ab ipso Christo Domino promulgatum est, in locis ubi Protestantes facultatem divortii perfecti (dissolventis vinculum) legerunt: « Ego autem dico vobis: quia omnis qui dimiserit uxorem suam excepta fornicationis causa, facit eam moechari: et qui dimissam duxerit, adulterat » (S. Matth. 5,32). « Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit moechatur: et qui dimissam duxerit, moechatur » (Ibid. 19, 9).

756. — **Aliae causae divortii** quod ad torum et habitationem sunt varii reatus alteri coniugi imputabiles: 1. Transitus coniugis ad sectam *acatholicam*, i. e. haeticam vel

schismaticam ; 2. *Acatholica prolis educatio* ; 3. *Vita criminosa et ignominiosa* ; 3. *Grave creatum periculum animae aut corporis* ; 4. *Saevitiae quae vitam communem nimis difficilem reddant.*

Atque haec sunt exempla, ita ut alii casus eiusdem generis admitti possint.

Per se coniux innocens auctoritate Ordinarii uti debet ante separationem. Atque interventus Ordinarii id commodi affert, ut si Ordinarius separationem ad tempus certum vel incertum pronuntiaverit, coniux separatus vita communi redintegranda non teneatur ante elapsum tempus vel novum Ordinarii decretum.

Aliae enim causae, praeter adulterium, non dant ius separationis, nisi quam diu ipsae subsistent (Cfr. c. 1131).

Facta separatione, filii educandi sunt penes coniugem innocentem vel catholicum, nisi, salva catholica eorum educatione, Ordinarius aliud magis expedire iudicaverit (c. 1132).

Verum hodie solet ipsa potestas civilis de sorte filiorum pronuntiare.

CAPUT X. — Matrimonii convalidatio.

757. — Duplex modus convalidationis matrimonii distinguitur : alter *ordinarius, simplex*, quando, sublato impedimento, de se vel per dispensationem, vel suppleto defectu, matrimonium, servatis servandis, ab illo momento fit et censetur validum ; et *sanatio in radice*, quando, sine novo consensu, ex sanato priore, matrimonium convalidatur. Huius posterioris modi peculiares sunt effectus iuridici. Hinc divisio capituli in binos articulos.

ART. I. — De Convalidatione simplici.

758. — Principium de necessitate novi consensus. Ab hoc principio proficiscendum est. Quamvis consensus qui per se sufficeret datus prius fuerit, sola sublata causa nullitatis (diversa a deficiente consensu) matrimonium non conva-

lidatur, sed *novus* requiritur *consensus* in matrimonium a *persona* quae *nullitatis* conscia sit, praestitus (cc. 1133. 1134).

Idque requiritur ad valorem ex iure ecclesiastico (c. 1133 § 2).

759. — Quinam et quo modo consensum renovare debeant.

1. Si impedimentum sit *publicum*, consensus renovandus est forma iure praescripta (c. 1135 § 1) pro prima matrimonii celebratione.

Quid si impedimentum sit natura sua *publicum*, sed *occultum* de facto?

Cum nulla exceptio huiusmodi ex Codice colligi possit, etiam tunc eadem forma renovationis servanda erit. Sed, accedente venia Ordinarii, si casus id postulet, adhiberi poterit forma matrimonii conscientiae. Si res parochi celanda sit, confessarius poterit ab Ordinario delegari ut ipse cum duobus testibus matrimonio assistat. Per se autem, ipsa ratio vitandi scandali postulat ut saltem ex divulgatione celebratio innotescat. Cfr. De Smet, 729.

2. Si impedimentum sit *occultum* et *utrique* parti notum, satis est ut consensus ab utraque parte privatim et secreto renovetur (c. 1135 § 2).

Occultum intellegimus tam natura sua quam de facto. Quare matrimonium supponitur in debita forma celebratum. Sin aliter, legitima forma iterum contrahi debet (c. 1137).

3. Si impedimentum occultum sit uni parti ignotum, sufficit ut sola pars conscia impedimenti privatim et secreto renovet consensum, qui cum perseverante alterius consensu coniungetur.

Necesse quidem est ut altera pars in consensu perseveraverit. Sed, quando deficiunt argumenta contraria, perseverantia ista, ex c. 1093, ipsa praesumptione satis demonstratur. Itaque, si altera pars *fictè* consenserit, satis est ut interne renovet consensum c. 1136 § 2. Si defectus consensus fuerit etiam externus, utputa si *metu* vitiatus fuerit, externa consensus manifestatio necessaria erit, sive occulta sive etiam publica, prout defectus occultus fuerit, vel publicus evaserit.

Quid si *ambae partes* nullitatem ignorent? Ex c. 1123 colligimus non sufficere ut impedimentum cessaverit, vel dispensatione sublatum fuerit, sed consensus renovandus

erit saltem ab una parte quae certior reddatur de impedimento, nisi recurratur ad sanationem in radice. Quod authentice declaratum est de impedimentis Codice sublati (Cfr. decl. 2-3 iun. 1918, IV, 7. *Per. IX*, 150).

760. — Antequam cōvalidetur matrimonium, monendae sunt, si fieri potest, partes ut statum gratiae sibi procurent vel accurate servant, ad digne et fructuose suscipiendum sacramentum.

ART. II. — De sanatione in radice.

761. — *Notio.* « Matrimonii in radice sanatio est eisdem cōvalidatio, secum ferens, praeter dispensationem vel cessationem impedimenti, dispensationem a lege de renovando consensu, et retractionem, per fictionem iuris, circa effectus canonicos, ad praeteritum » (c. 1138 § 1). Itaque, sanatio in radice :

1. Sub communi cōvalidationis *genere* continetur, quod supponit vel cessationem impedimenti, vel eius dispensationem : quo nomine hic venit quoque dispensatio a *servanda forma sollemni*.

2. *Proprium* vel *specificum* habet duplicem effectum, alterum conaturalem : dispensationem a lege renovandi consensus, alterum artificialem (qui fictioni iuris ascribitur), quo effectus civiles censentur producti ante momentum quo matrimonium valere coepit.

Ipsa cōvalidatio concessione antiquior esse nequit. A quonam autem momento computantur effectus civiles ? Ab initio matrimonii, nisi aliud expresse caveatur (c. 1138 § 2).

Et quia nullus consensus renovandus est, ipsa dispensatio a renovando consensu et sanatio in radice concedi possunt nescia una parte vel etiam utraque.

762. — *Conditio necessaria.* 1. *De se* omnino requiritur ut consensus naturaliter validus ab aliquo momento, non necessario ab ipso initio, praestitus fuerit, nec fuerit ante sanationem revocatus.

2. *Ex voluntate Ecclesiae* necesse est ut matrimonium non sit contractum cum impedimento iuris naturalis vel divini (c. 1139).

Excluditur ergo isto beneficio casus satis frequens matrimonii civiliter post divortium civile contracti. Ante Codicem, evenit ut S. Paenitentiaria (25 apr. 1890) sanaverit huiusmodi matrimonium a momento quo impedimentum ligaminis sublatum fuerit. Id hodie legi Codicis adversatur.

Ac perinde dicendum est, si impedimentum iuris naturalis vel divini supervenerit matrimonio quod prius nullum erat ob solum impedimentum iuris ecclesiastici. Immo, quamdiu istud impedimentum perseveret, nullus sanationis locus est. De Smet, n. 736, p. 202, nota, allegat casum ubi matrimonio clandestino supervenit impotentia perpetua.

763. — Potestas sanandi. Sanatio in radice reservatur S. Sedi (c. 1141), quae tamen delegatam potestatem concedit v. g. per facultates Propagandae Fidei. Sed facultas *convalidandi* non dat per se facultatem sanandi in radice.

**Parergon. Varia observanda de dispensationum usu,
impetratione et executione.**

764. — Supra iam nn. 697-705, de concessis facultatibus egimus. Pauca hoc loco de recto usu subiungenda videntur.

1. *Exsecutor* rescripti S. Sedis potest nunc, ex c. 57, sibi alium substituere.

2. Quisnam *episcopus adeundus* sit? Si sponsi ad diversas dioeceses pertineant, non debent tamen, pro dispensatione, ad utrumque episcopum proprium recurrere, sed satis est ut alterutrum, facultate praeditum adeant (Ferrerres, II, 956). Competens est episcopus proprius utriusque quamvis episcopus sponsae praeferendus sit; competens est quoque episcopus dioecesis in qua matrimonium celebratur.

3. *Urgente mortis periculo*, et in casibus urgentibus de quibus cc. 1044. 1045, cautiones secus exigendae in disparitate cultus secundum c. 1043, non videntur *ad valorem* requisitae (Cerato, 35. 37). Quare causa esse poterit non turbandi bonam fidem personae non valde bene dispositae (Cerato, n. 37).

4. Facultas data, cum omnia iam parata sunt ad

nuptias, ex ipsa rerum natura excludit casum quo sponsi nolint forma legitima celebrare matrimonium. Hic ceterum *non detegitur* impedimentum, sed lex Ecclesiae violatur.

5. Ordinarius non censetur adiri posse si sola pateat via telegraphica vel telephonica. Ita saltem plures, v. g. De Smet, n. 792.

6. Cum impedimentum occultum concurrit cum publico, ut omnia simul proponantur, duplex via iniri potest: vel, revelatis nominibus, occultum reddatur satis publicum, ut ad S. C. de Sacramentis seu Congregationem competentem in foro externo ambo impedimenta deferri possint; vel dum recurritur ad S. Paenitentiarium pro foro interno, manifestetur obstare praeterea impedimentum publicum pro quo dispensatio saltem petita est vel fortasse iam impetrata (1).

7. Impedimenta a quibus Ordinarius loci dispensare potest, non vi indulti, sed vi potestatis ordinariae (votum non reservatum, impedimenta dubia), ab ipso relaxari possunt etiamsi concurrant cum impedimentis publicis pro quibus adeunda est S. Sedes. Et videtur quoque, in iisdem adiunctis, uti posse facultate quam, etiam ex indulto, habuerit in impedimenta acculta. Hoc fert rationabilis interpretatio c. 1050.

(1) Atque id necesse esse scribunt v. g. De Smet, 847. 852; Génicot II, 527. Verum id colligunt ex Instructione 1877. Et cum nunc, ut ipse De Smet contendit, quando concurrit cum impedimento publico de quo adiri debet S. Sedes, occultum in quo Ordinarius dispensare potest, in usu facultatis suae non prohibetur, nonne melius diceretur sola impedimenta *publica* simul esse proponenda, atque id declarari c. 1050? Si ita res se habent, regula hic n. 6 posita iam observari non debet. Et confirmamur litteris S. C. de Prop. Fid. 10 maii 1887 (Coll. II, n. 1674) ad quas in nota remittimur. In litteris istis regula ponitur universalior, nec dicitur: « Si quando cum impedimento publico vel *publicis* » sed modo magis generali de quolibet impedimento regula pronuntiatur. Accedit ratio temperamenti. Non valet incommodo, periculo revelandi secreta, obligatio manifestandi impedimentum publicum quod concurrat cum occulto de quo nomina oratorum tacentur.

Quid, si impedimentum detegatur post petitam nondum autem impetratam dispensationem? Cerato putat tunc etiam licere Ordinario ut suis facultatibus utatur. Cum verba canonis id non ferant, existimamus recurrendum esse ad S. Sedem. Verum si, dum novus libellus duplex mittitur, gratia, prius petita, impetretur, tunc, accedente gravi causa, Ordinarius sua facultate uti poterit.

765. — *Causae dispensandi.* — Cum Codex de causis si-
leat, ad receptum stilum Curiae remittimur.

Distinguendae ergo sunt causae *honestae*, et causae *famosae*, quibus delictum seu peccatum originem dat; causae *canonicae* seu admitti consuetae, et *causae non canonicae*, seu extraordinariae sed rationabiles. *Delegata* facultate Ordinarius uti non potest nisi adsint causae canonicae.

Fit ut causa canonica sufficiens componatur variis causis de se non sufficientibus, seu ut plures causae impellentes, quae iuvant, compleant unam causam finalem seu motivam.

Quo gravius autem est impedimentum, eo plures seu graviorae causae sunt necessariae.

Potissimae causae canonicae indicantur Instr. P. F. 9 mœii
1877. Sunt autem:

1. *Causae honestae*: a) *Angustia loci*, i. e. quando locus originis, vel etiam domicilii, ita est angustus, aut familia ita ampla, ut honesta mulier, saltem per aliquod tempus in aetate nubili constituta, ibi non inveniret matrimonium aequale nisi cum consanguineo vel affini. Censetur autem non *invenire*, si re vera nullus alius *hic et nunc* se offerat, etiamsi ipsa neminem quaesierit, vel plures repudiarit. — *Locus* autem non est parrochia, sed efficitur conglobatis domibus (*l'aggloméré*); et distincta existimantur regulariter loca quae miliari seu tertia parte leucae separantur. *Angustus* autem censetur qui non numerat nisi 300 focos seu 1500 incolas, non computatis, ut veri simile est, acatholicis, quibuscum nuptiae vetantur.

b) *Aetas superadulta feminae non viduae*, i. e. si 25.um aetatis annum inchoaverit. Quo provecioris erit aetatis, eo causa aestimabitur urgentior.

c) *Defectus aut insufficientia dotis*, i. e. bonorum materialium quibus onera matrimonii ferenda sint.

d) *Lites* super successione bonorum exortae, vel earum grave et imminens periculum. I. e. si mulier in marito aptum suae causae patronum inventura sit.

e) *Paupertas viduae* prole onustae, cui vir opitulari paratus sit.

f) *Bonum pacis* sive inter familias, sive, multo magis, inter respublicas procurandum.

g) *Convalidatio matrimonii* bona fide ab una saltem parte contracti.

h) *Excellentia meritorum*, sive oratorum sive parentum.

2. *Causae inhonestae*: De se sunt graviore causis honestis, ac proin facilius accessum dant ad matrimonium: a) *Nimia*, suspecta, periculosa *familiaritas*: cum intellegas quae locum dat susurrationibus, ita ut scandalum sit vitandum.

b) *Infamia mulieris* ex copula habita, et scandala inde vitanda.

c) *Periculum matrimonii mixti* vel coram acatholico ministro celebrandi.

d) *Periculum matrimonii civilis*.

e) *Remotio gravium scandalorum*, v. g. ex matrimonio mere civili.

f) *Cessatio publici concubinatus*.

Hac enumeratione aliae similes causae non excluduntur. V. g. periculum incontinentiae pro iuvene vidua. Et si, in loco angusto, alter quoque se offerat, exigua ista optio inter duos non prohibebit S. Sedem quin dispensationem concedat.

Causa sine causa dicitur interdum *Compenda*, i. e. rata pecuniae summa quam oratores solvant ad piam causam. Haec obtegit alias causas ratiabiles vel est ipsa *causa*, et quidem publica, cum bonum Ecclesiae promoveat. Haec non admittitur nisi a S. Congregatione, in foro externo. Ob similem rationem taxa augetur si a graviore impedimento dispensandum est.

Causae allegatae sunt quasi propriae feminae. Sed similes in viro non repellentur et admitti possunt.

Causae non canonicae canonicas corroborant et sufficient in impedimentis minoris gradus.

Haec exempla afferuntur a Noldin. III, 593. « 1. Ex parte oratricis: a) Si alterutro vel utroque parente orbata; b) Ex natalibus illegitimus orta; c) Infirmirate, deformitate, aliove defectu detenta; d) Iam ab alio deflorata est. 2. Ex parte oratoris: a) Si infirmirate detentus; b) Si viduus prole oneratus, cui quaerit bonam matrem; c) Si adiutorio huius mulieris indigens est, e. g. ad

gerendam rem domesticam. — 3. Ex parte *matrimonii*: a) Propositum contrahendi divulgatum; b) Convenientia matrimonii; c) Boni mores oratorum; d) Bonum parentum, si pater vel mater indiget adiutorio. »

766. — **Observanda de petenda dispensatione.** — 1. Libellus pro foro externo melius a paracho; alter, pro foro interno, a confessario conficitur. In posteriore reticentur nomina eorum qui dispensari velint.

2. Uterque, nisi obstet secretum, melius ad Ordinarium loci dirigitur, qui ipse non raro dispensationem concedere poterit.

3. Praeter designationem oratorum et dioecesis ad quam pertinent, *indicanda* sunt a) Omnia *impedimenta*, saltem publica, et in quae Ordinarius non potest potestate ordinaria dispensare (si libellus mittitur ad S. Sedem): i. e. quot sint specie, quot sint numero. Hodierno iure, non constat ad valorem indicari debere gradum mixtum qua talem, cum, ex ipso Codice, in linea collaterali inaequali, gradus maiore distantia definiatur. — b) *Circumstantiae* quae efficiunt ut facilius difficiliusve dispensetur. Id tamen valorem rescripti non afficit, nisi S. Congregatio declarationem ut substantialem postulaverit. Cfr. c. 42, § 1. — c) *Causae* dispensandi. — d) Status oeconomicus oratorum, ut congrua taxa exigi possit.

Ante Codicem dicebantur *miserabiles* qui labore manuali sibi victum quaerere debebant; *vere pauperes*, quorum bona non multum excedebant 3000 francorum; *fere pauperes* quorum bona 10000 fr. non valde superabant. Bona utriusque oratoris simul computanda sunt, non neglecto munere quod exercent, hereditate sperata legitime, nisi altera pars acatholica sit. Huius enim patrimonium non attenditur, cum ei nihil concedatur.

Ante reformationem Curiae haec distinctio multo maioris momenti erat, quia S. Paenitentiaria dispensationes etiam in foro externo *pauperibus*, et, pro aliquibus regionibus, *fere pauperibus* quoque concedebat. Hodie, cum distinctio non iam sit tanti momenti, authenticae definitiones pauperum non sunt datae. Ceterum variat, cum regionibus, modus indicandi bona. Interdum dicitur quid oratores solvere parati sint; vel S. Sedes admittit quod partes ultro offerant. Nec solutio taxae est condicio valoris.

4. Dispensatio peti potest inscia altera vel etiam utraque parte. Sed dispensatione uti non coguntur. Si tamen impedimentum utramque partem simul afficiat, ut consanguinitas, affinitas, acceptatio alterutrius partis utrique tollit impedimentum.

767. — **Observanda de executione dispensationis.** — 1. Ante *receptum rescriptum*, facultas quam tribuit valide exerceri nequit, nisi ipsa auctoritas concedens permiserit ut suo nomine nuntius daretur oralis vel telegraphicus transmitteretur.

2. *Clausulae* accurate observandae sunt: omnes sunt praeceptae; quaedam ad valorem exsequendae sunt.

3. In foro *externo*, *veritas precum* ante executionem exploranda est: quod plerumque per parochum praestari consuevit. Ista tamen exploratio non iam requiritur pro impedimentis minoris gradus. — Removendum est, si adsit, *scandalum*, vel per aliquam separationem sponzorum qui scandalose simul vivant; vel, si illud obtineri nequeat, saltem per declarationem coram paracho et duobus testibus, ipsos culpam externam dolere ac detestari, et paratos esse ad implendam paenitentiam. — Dein delegatus, per se vel per alterum, *fulminat* dispensationem, i. e. eam exsequitur. Executio *praecipitur* facienda in scriptis, memorata facultate et impedimento a quo dispensatur. — Si executor in executione erraverit, dispensationem iterum melius exsequi potest, sine novo recursu (c. 59).

4. In foro *interno* competens est, ex ipsa litterarum inscriptione, quilibet sacerdos approbatus pro confessionibus in loco ubi conceditur dispensatio, et electus ab oratore. — Clausula: *Si res ita sint*, obligat confessarium ut a paenitente exquirat num vera sint exposita. Eius affirmationi credere potest, nisi aliud scientia extrasacramentali noverit. — Clausula: *Audita prius sacramentali confessione*, accusationem sacramentalem exigit, non autem absolutionem vel confessionem digne factam. Si haec clausula desit, dispensatio extra confessionem concedi potest. — Clausula: *Iniuncta paenitentia salutari* distinctam a sacramentali paenitentiam postulat.

Salutaris est quaelibet utilis. Interdum iniungitur *gravis* et *longa*, *gravis* et *diuturna*. Haec relative aestimanda sunt. Quid *gravis* et *diuturna* sit, diximus n. 569.

Verba *gravis* et *longa* minus severe sonant. Haec de ea habet Noldin, III, 602: « opus paenitentiae quod per annum vel per semestre quin etiam per trimestre singulis hebdomadis peragendum imponitur, e. g. singulis hebdomadis semel aut bis rosarium recitare, singulis hebdomadis semel sacrum audire, singulis dominicis *viam crucis* peragere, saltem semel in mense ss. Sacramenta recipere ». *Gravissima* et *perpetua* obligaret ad simile opus vel etiam ad annua exercitia spiritualia, usque ad mortem peragenda.

Haec paenitentia imponi et acceptari debet, sed eius omissio vel intentio eam non implendi valori non obstat. — Clausulae: *Praesentibus statim combustis*, obligat ad plenam litterarum destructionem intra tres dies a momento indicato in litteris. Sed transumptum non vetatur. — Una sola pars dispensanda est, si impedimentum sit ipsius proprium: puta votum. Si impedimentum utrique parti commune est vel utriusque culpa inductum, puta crimen, utraque pars dispensanda est ut utrique paenitentia imponatur. Utraque ergo confessarium, non necessario eundem, adire debet. Si duo diversi confessarii eligantur, prior confessarius rescriptum reddere debet paenitenti qui istud tradat comparti ut haec etiam dispensetur. (Sic fere Noldin, III, 602.) — Nulla formula specialis requiritur. *Voce* conceditur. In confessione danda est post accusationem, ante vel post absolutionem.

CAPUT XI. — De secundis nuptiis.

768. — Duobus istius capitis canonibus Codex memorat honorabiliorem quidem esse castam viduitatem, validas tamen et licitas esse alteras nuptiis, si constet de prioris matrimonii dissolutione; non posse autem iterum benedici mulierem cui sollempnis benedictio iam semel impertita sit.

CAPUT XII. — De causis matrimonialibus.

769. — *Notiones generales de competentia.* 1. « Causae matrimoniales inter baptizatos iure proprio et exclusivo ad iudicem ecclesiasticum spectant » (c. 1960), qui potest etiam incidenter et accessorie, ex propria auctoritate, cognoscere et definire quaestiones de effectibus matrimonii rite civilibus. Hae tamen in actione principali competunt civili magistratui (c. 1961).

2. Causae matrimoniales sunt vel separationis coniugum, vel dispensationis super matrimonio rato et non consummato, vel usus privilegii Paulini, vel facultatis transeundi ad alias nuptias ob praesumptam coniugis mortem, vel declarationis nullitatis ob vitium consensus aut impedimentum.

3. Iam vero a) *Ratione personarum*, causae supremorum principum, eorum filiorum et filiarum et eorum quibus ius est proximum succedendi in regnum, reservantur S. Congregationi, tribunali vel commissioni cui S. Pontifex eas commiserit (cc. 1962 et 1557).

b) *De causis separationis* nihil peculiare dicendum occurrit. Competens est Ordinarius loci in quo matrimonium celebratum est aut in quo pars conventa (i. e. cuius intentatur) vel pars catholica, si altera sit acatholica, domicilium vel quasi-domicilium habet (c. 1964).

c) Causae *dispensationis* super matrimonio rato et non consummato reservantur S. C. *de Sacramentis*; causae quae ad privilegium Paulinum referuntur reservantur S. C. *S. Officii*, cui competunt quoque exclusive impedimenta disparitatis cultus et mixtae religionis.

d) Causae *nullitatis* matrimonii, nisi postuletur ut ex commissione Pontificia statim ad S. Rotam deferantur, spectant in prima instantia ad tribunal Ordinarii; in secunda ad tribunal Metropolitae, vel si Metropolitana sit, qua Ordinarius loci, iudex primae instantiae, ad tribunal suffraganei semel pro semper electi pro appellationibus a tribunali Archiepiscopi. Sed ad ipsum valorem requiritur

tribunal collegiale trium iudicum. In tertia instantia competens est S. Rota.

770. — De dispensatione super matrimonio rato et non consummato. Duplici modo ad legitimum processum devenitur. I. Petente coniuge, cuius petitio ad S. Sedem per Ordinarium loci pervenire consuevit, S. Sedes facultatem facit Ordinario instruendi processum. Hoc peracto, iudex instructor omnia acta cum voto scripto episcopi et defensoris vinculi transmittit ad S. Congregationem, quae, audito consultore altero de re, altero pro defensione vinculi, decernit locum esse vel non esse consulendi SS. um pro dispensatione.

2. In causa matrimonii impugnati ex capite impotentiae, tribunal competens (v. g. Ordinarii) reperit constare non de impotentia coniugis sed de non consummatione matrimonii. Inde acta transmittit ad S. Congregationem, quae eodem modo quo supra ad sententiam devenit.

771. — Pleraque causae de privilegio Paulino sunt dubia utrum necne locus sit privilegio, vel quaedam dispensatio v. g. ab interpellatione concedenda sit. Causa stricte iudiciaria nasci possit si matrimonium impugnetur propter illegitimum istius privilegii usum. Quam causam S. Officium secundum suam methodum iudicabit.

772. — Causae nullitatis seu quae vinculum spectant, hoc speciale habent a) Ut omnia peragenda sint interveniente defensore vinculi qui, quantum aequum sit, rationes matrimonii validi tueatur; b) Ut post primam sententiam quae matrimonii nullitatem declaraverit, defensor vinculi ad superius tribunal provocare debeat. nec ius sit partibus alias nuptias contrahendi nisi duae sententiae nullitatem admiserint. Post alteram sententiam qua prior de nullitate confirmata sit, integrum quidem est defensori vinculi nova appellatione (ad tribunal Rotae) tertiam sententiam postulare. Hac tamen appellatione abstinere potest; et tunc coniuges ius habent, decem diebus a sententiae denuntiatione elapsis, novas nuptias contrahendi.

773. — Exceptio ab his sollemnitatibus. 1. « Cum ex

certo et authentico documento, quod nulli contradictioni vel exceptioni obnoxium sit, constiterit de existentia et de non dispensatione impediementi disparitatis cultus, ordinis, voti sollemnis castitatis, ligaminis, consanguinitatis, affinitatis aut cognationis spiritualis, tunc. praetermissis aliis sollemnitatibus, potest Ordinarius, partibus citatis, matrimonii nullitatem declarare, cum interventu tamen defensoris vinculi » (c. 1990). Is, si rem non esse certam prudenter dubitet, provocare debet ad iudicem secundae instantiae qui, cum solo interventu defensoris vinculi, decernet utrum sententia sit confirmanda, an causa ordinario modo iudicanda sit: causam tunc ad tribunal primae instantiae remittit (cc. 1991. 1992).

2. Simplior haec ratio procedendi in causis manifestis, introducta est a Leone XIII. Ipsa tamen supponit speciem aliquam matrimonii haberi. Quare si forma substantialis matrimonii manifesto neglecta sit, i. e. si partes certo subiectae formae canonicae, mere civiliter contraxerint, nullus processus requiritur, nullus interventus defensoris vinculi. Casus isti ab Ordinario ipso vel a parrocho, consulto Ordinario, in praevia investigatione ad matrimonii celebrationem solvendi sunt. Sic ipsa respondit Commissio Codicis 16 oct. 1919.

774. — **Facultas instaurandi causam.** Sicut omnes causae de statu personarum, sententiae in causis matrimonialibus numquam transeunt in rem iudicatam, ita ut quaestio iam moveri nequeat. Quare, si tamen nova et seria argumenta praesto sint, semper retractari poterunt (cc. 1903. 1989).

SECTIO MORALIS

CAPUT I. — De promissionibus matrimonialibus et de sponsis

ART. I. — De promissionibus matrimonialibus.

775. — **Generalia.** 1. Matrimonium honeste et utiliter promitti potest. *Honeste*, quia est rei bonae et generi humano necessariae, quamvis vita coniugalis praestantia per se cedat vitae continenti (Cfr. *De Castitate*, n. 136). *Utiliter*, quia securitas promissionis pacem animi fovet, et, si fides mutuo data sit, locum dat conversationi qua sponsi mutuam qualitatum, affectuum et propensionum experientiam facere possunt ut indissolubile matrimonii foedus prudentius contrahatur, et nobiliorem istam amicitiam concipere et fovere quae foedus nuptiale firmabit et interea iuveni faciliorem efficit vitam puram et castam. Quocirca Ecclesia, quamvis sponsalia non exigat, iisdem tamen favet.

Minoris faciendae sunt promissiones unilaterales, utpote quae saepe vanae sint vel fiant ad extorquendos actus parum licitos.

2. Ut omnis promissio, promissio matrimonii potest esse *unilateralis*, et tunc, pro obligatione suscepta, esse merae fidelitatis, quae per se non obligat sub gravi peccato, vel *iustitiae*, quae obligat sub gravi, ex quo ab altera parte fuerit acceptata.

Bilateralis seu mutua, sub gravi facta, inter personas iure habiles, efficit *sponsalia*. Habiles autem sunt omnes naturaliter capaces, ergo etiam, etsi quidam dubitabant, impuberes, nullo vinculo vel praesentis matrimonii vel impossibilis promissionis ligati, nec impedimento matrimonii detenti.

3. Valent quoque sponsalia *condicionata*. Tenentne, natura sua, sponsalia facta inter impeditos, sub conditione: *si Papa dispensaverit*? Id ante Codicem, ex iure po-

tius positivo, controvertebatur. Per se conditioni isti obici possit, libertatem iudicandi de dispensationis opportunitate per eam minui, ita ut auctoritati Ecclesiae detrahatur. Verum, saltem si agitur de impedimentis in quibus S. Pontifex dispensare soleat, et adsint causae dispensandi, incommodum istud non habetur. Quare istis impedimentis restricta condicio valere arbitramur, cum ex praesenti iure positivo nihil contrarium colligi queat. (De iure ante Codicem cfr. Wernz, t. 4, n. 95. 96.)

4. Metu *gravi* et *iniusto* vitiata, valent quidem, nostra sententia, sed rescindi possunt ab eo qui metum passus est. Non nulli eadem nulla esse existimant, quod minus favet parti metu laesae.

5. Generales quoque regulae de *errore* huc applicandae sunt. Non valent ergo promissiones sponsaliciae infectae errore *substantiali*, late intellecto de qualitate valde notabili. Error accidentalis, sed qui causam dat contractui, ius dat resiliendi parti *deceptae*, maxime si alterius dolo *decepta* fuerit.

776. — Quaes, quanam corporalia vitia manifestanda sint.

Manifestandi sunt defectus occulti qui reddunt nuptias perniciosas seu damnosas: ut est omnis morbus « contagiosus »; vel notabiliter inutiles ad fines matrimonii: ut sterilitas, physica incapacitas parturiendi sine periculo vitae, debilitas qui alterum coniugem ad perennem vel diuturnam continentiam obligaret. Inter damnosos defectus ponitur quoque occulta mulieris graviditas, quae virum exponat periculo alendi prolem non suam.

Occulti defectus qui nuptias mere minus appetibiles reddunt, manifestari non debent si sine proportionato incommodo manifestari nequeant: sic puella non potest sine infamia se revelare defloratam.

Prudenter tamen hic agendum est. atque ipsa indoles viri exploranda, qui si sit suspiciosus et iracundus possit se graviter offensum aestimare. Nec felicitas matrimonii gravi periculo opponenda est. Interdum causa esse poterit restituendi, ope periti medici, externa virginitatis signa.

777. — Defectus formae substantialis. Ficta promissio. — Aliter facta ac forma quae nunc omni promissioni matrimonii est substantialis (cfr. n. 684), promissio, sive unilaterialis sive bilateralis, etiam iurata, *qua talis*, non magis quam *ficta* promissio, ullam obligationem conscientiae gignit, cum ex c. 1017, § 1 irrita declaretur.

Atque utilis erit divulgatio istius legis, ad multas incautis puellis vitandas deceptiones. Utraque tamen, dolose facta, tamquam *factum damnosum* obligationem gignit reparandi damna.

Non raro fit ut adaequata reparatio non sit nisi in matrimonio. Puta puellam rationabili spe matrimonii deceptam ex fornicatione esse praegnantem. Tunc, si, attenta condicione sociali ambarum partium, maxime ipso civili cultu, spes sit felicitis coniugii: hoc, quantum fieri potest, suadebimus faciendum. Si vero talis spes non habeatur, gravissimum est invitae parti perpetuam servitutem imponere, nec etiam alteri utile est ut matrimonium iungat. Quare tunc satius erit ut haec acceptet dotem qua convenienter nuptias facere queat, et alimenta nasciturae prolis.

Observes consiliario circumspecte agendum esse. Si enim sunt iuvenes corruptores, sunt etiam malitiosae feminae quae vel ultro, vel instigante matre, insidias struunt ut obtineant maritum vel pecuniam. Nec statim credendum est puellae quae, admissa fornicatione, se dicit ex aliquo praegnantem, sed accurate videndum est, si forte etiam cum aliis peccaverit, et sine sufficiente causa patrem dicat iuvenem a quo pecuniam abundantiorum expectandam habet.

Ceterum, seposita quoque astutia, si nimia personarum distantia vel alia adiuncta demonstrant promissionem non potuisse esse nisi prodigam vel fictam, error puellae potius suae imprudentiae quam alterius fraudi imputandus est, ita ut minor sit reparationis obligatio. Quamquam aequa compensatio semper commendanda est.

778. — Validae promissionis effectus is est ut per se obliget ad nuptias contrahendas. Ac praeterea, post vera sponsalia, sensus communis dictat sponsos mutua obligatione teneri non solum abnuendi aliud matrimonium, sed

etiam abstinendi omni alio carnali commercio, ita ut qui cum aliis luxuriose peccat, quodammodo iniusti censentur. Ac sponsa praesertim non potest, admissa fornicatione, se reddere notabiliter minus appetibilem. Quare plerique putant fornicationem sponsae cum alio speciem *gravem* accusandam ad peccatum addere. Res tamen contrahitur, ita ut confessarius, non quidem de consilio dando fidelitatis, sed de ista accusatione sollicitudinem deponere possit.

Canonice tamen, ut vidimus, idque etiam pro sponsalibus quae ante Codicem celebrata sunt, actio non datur nisi ad sarcienda damna. Obligatio tamen conscientiae, etiam post sententiam iudicis subsistit, nisi altera pars ita summam a iudice statutam acceptaverit ut dicenda sit iuri suo renuntiasset. Verum qui sine causa recedit, graviter peccat, quamvis matrimonium valide contrahat, eoque deinde licite utatur.

779. — Causae iustae recedendi a promissis. — Ipsum bonum commune matrimoniorum felicitum postulat ut sponsalia et promissiones matrimonii propter graves causas dissolvi queant. Ac primo notandum est sponsalia non impedire electionem status melioris, sacerdotalis vel religiosi. Optima causa solvendi promissionem erit renuntiatio promissarii vel consensus mutuus.

Graves causae autem recensentur: 1. Error causam datus; 2. Iniustus metus; 3. Nimis notabilis mutatio conditionis: haec secundum plures habetur, matrimonio contracto cum alia persona, vel ingressu in religionem, etiamsi matrimonium dissolutum sit vel novicius aut professus religionem deseruerit. Et constat integrum esse parti quae statum non mutavit sponsalia abrumpere. Ipsa condicio non satis mutatur acquisitis vel perditis divitiis, ut *per se* locus inde sit solvendi sponsalia. Sed adiuncta plus permittere possunt. 4. Fornicatio sponsae, atque etiam sponsi (praesertim si agatur de puella honesta quae matrimonium vere christianum cupiat) permittit ut pars innocens a sponsalibus recedat. 5. Profectio sponsi in regionem nimis longinquam vel diversam. 6. Dissensus parentum, non quidem directe, sed indirecte, propter con-

sectaria in matrimonio, saepe dabit causam sufficientem resiliendi, praesertim si non erat praevisus. Si praevisus erat, is qui nihilominus deliberate matrimonium promissit, videtur saltem ex aequitate inducendus ad compensandum damnum. 7. Denique quotiescumque, omnibus perpensis, matrimonium prospicitur infelix futurum esse, iusta ratio aderit recedendi a sponsalibus.

ART. II. — De mutua sponsorum consuetudine.

780. — *Consultandi parentes.* — Ipso reverentiae affectu, fiducia quoque in eorum experientia et amore, ac momento quod pro nomine et prosperitate familiae in matrimonio inest, filii et filiae movebuntur ut antequam nuptias promittant vel res eo perducere sinant ut difficile mutentur, consilium a parentibus exquirant. Istud praetermittere per se grave est. Leve vel adeo nullum fieri potest peccatum, si parentum incuria aut excellentia occasionis aut difficultas interrogandi, eos non fecerit serio invitos. Immo fieri potest ut talis sit parentum inductus quae silentium de his tractatibus suadeat.

Promissio illicita ex *obiecto*, seu matrimonii cui parentes iuste repugnant, ipso iure naturae est invalida; illicita solum ex *modo*, seu matrimonii approbandi, sed praetermissa parentum consultatione vel neglecta eorum auctoritate, non est ideo invalida.

781. — *Licita inter sponsores.* — N. B. *Sponsorum* nomine hic vocantur non ii soli qui valida sponsalicia pactione vinciuntur, verum omnes quibus, sive ex huiusmodi pactione, sive ex aequivalenti introductione unius in alterius domum, certa et mutua est spes matrimonii. — 1. Omnino licitae sunt inter sponsores honestae amoris significationes, secundum morem patriae, puta oscula, moderate adhibitae. Nec repudianda est delectatio sensibilis, non carnalis, quae huiusmodi demonstrationem comitatur. Honestus enim est finis conciliandi et fovendi mutuum amorem in ordine ad matrimonium: et delectatio naturae operationis sequitur.

2. Sed quia nulla corporum traditio sponsalibus facta est, et sponsalia per solam animarum unionem prae-
parant matrimonium, delectationem *veneream* quae facile,
in praesenti hominum condicione, delectationem sensibi-
lem generaliorem comitatur vel consequitur *permittere* qui-
dem possunt, non autem deliberate *quaerere* vel *admittere*.
Sed insurgenti motui carnali resistere et positive renun-
tiare debent. Et propter periculum consentiendi in de-
lectationem carnalem, dehortandi sunt sponsi, ut expresse
et deliberate propter delectationem sensibilem oscula vel
colloquia quaerant. Verum ad finem altiorem sibi propo-
nendum adducantur.

Quid autem si sponsus petat vel imprimat osculum
exteriore specie honestum et consuetum, sed quod alter
suspiciatur aut etiam novit, peti vel imprimi cum affectu
vel intentione minus bona? Cum actus exterior sit bonus,
facilem habebit ex circumstantiis excusationem, si ei soli
consentiat.

782. — **Consulenda.** — 1. Cum sponsi in excessus valde
propensi sint, monendi sunt ut *temperate* et *potius parce*
colloquia tenera misceant, nec patrium morem proborum
in demonstrationibus excedant. Praesertim caveant ab
osculis frequentioribus, ab osculis in labia potius quam
in genas datis, a morosis amplexibus: haec enim carnem
graviter commovere solent. Quamquam nimietas aliqua
non statim de mortali damnanda est; nec ea circumscriptio
suadenda est quae non permittat nisi constrictum agendi
modum: consiliarius nimis severus parum auditur.

Sponsi autem *veneream* delectationem formaliter re-
pudient. Atque ut sincere agat, sponsus qui in demon-
strandis affectibus magis imminentem pollutionem sen-
tiat, demonstrationem suaviter interrumpere debet, si
commode facere potuerit.

2. Ab initio sponsa maxime hortanda est, ne quid-
quam permittat quod coniugibus reservatum est. Id non
solum nefas esse, famae periculosum, atque eius libertati
resiliendi damnosum, verum etiam futurae felicitati et
praesenti constantiae iuvenis potius adversari. *Praesenti*
constantiae, cum persona facile peccato consentiens mino-

ris aestimetur, cum merx ultro oblata vilescat, cum nuptiae minus amabiles ei reddantur qui iam antea omnia obtinuit quod in solo coniugali statu petere poterat. *Futurae felicitati*, cum, ex parte saltem, vanam reddiderit illam sapientem divinae Providentiae ordinationem, qua nova matrimonii onera novis gaudiis allevantur.

Simul noverit a se facilius quam a iuvene plura sine carnali commotione exerceri posse. Quare, ipsa impellente caritate, ne admittat plures amoris significationes, nedum illas sollicitet, sed hanc brevem regulam sequatur: ne plus praestet quam quod coram aliis, praecipue parentibus, praestari potest.

Quo autem diutius nuptiae differendae sunt, eo moderatius agendum est, ne sponsalia fiant proxima peccandi occasio, et quia nimia consuetudine fastidium facile generatur.

Ad praecavenda pericula, valde suadendus est per sponsalia frequens usus sacramentorum.

783. — *Officia parentum.* — Cum sponsi *malis tentationibus* sint valde obnoxii, grave peccatum committunt parentes quibus sponsorum conversatio non fuerit curae, vel qui eos solos esse imprudenter permittant. Ipsis ergo scrupulus incutiendus est.

784. — Sponsi qui frequenter labuntur in peccata quae sine sponsalibus vitarent, si matrimonium *satis proxime instat*, regulariter tractandi sunt tamquam in necessaria occasione versantes. Haec ergo aptis mediis, cautione et usu sacramentorum ex proxima in remotam convertenda est.

Si autem matrimonium non possit brevi fieri, etiam tunc non raro pro plus minusve necessaria occasio habenda est, sive quia periculum ex specialibus istius consuetudinis adiunctis non oritur, sive quia matrimonii occasio est singularis pretii quae difficulter iterum aderit. Ubi huiusmodi ratio existat, fere eodem modo atque in priore hypothesis agendum erit.

Deficiente huiusmodi excusatione, occasio proxima quae non facilius in remotam convertatur per se deserenda est.

Si autem, ut non raro evenit, obtineri nequit ut sponsi mox nubant vel commercium abrumperent aut suspendant, saltem visitationes fiant rariores, adhibitis cautelis, et, maxime a puellis, postuletur assiduus accessus ad sacramenta et usus confessarii stabilis.

CAPUT II. — Prudens matrimonii praeparatio.

785. — Comparatae partes confessarii et parochi. — Satis similes partes agendaee incumbunt parochi et confessario in apta matrimonium praeparatione. Ille tamen magis ex iustitia, is magis ex caritate operam dare debet, ut faustis tantum auspiciis coniugia contrahantur. Neutrius partes sunt agere quasi procuratores matrimoniorum: quae res scatet invidiis et periculis, sed uterque tum parentum tum sponsorum prudentes consiliarii esse debent. Parochus tamen magis ex propria investigatione et notitia, confessarius magis ex sibi suppeditatis indiciiis responsa dabit, consilia suggeret. Inquisitio de impedimentis ad provinciam potius propriam parochi pertinet. Opportuna tamen interrogatio a confessario neglegi non potest, si dicta in confessione cuiuspiam occulti impedimenti suspicionem ingeram. Prudentius et efficacius generalibus consiliis amputantur temeraria matrimonia antequam definita occasio se obualeat, quam quando excitatae cupiditates et ambitiones patentes et filios occaecare cooperint, et facilis revelatio dati consilii sacerdotem delirantem odiosum efficere potest. Itaque:

786. — Apud parentes haec procuranda sunt *a)* ut fortis et generosa institutio liberos et filios aptos oneribus matrimonii efficiat; *b)* ut parum aptos, v. g. ex corporis debilitate, a matrimonio avertant; *c)* ut, intra limites unionum congruentium, consciam et liberam filijs suis, maxime feminis, optionem esse sinant personae vere amatae. Atque ut conscia sit optio, oportet ut filia quae saecularem vitam actura videtur, tempestive sufficientem de rebus sexualibus, de mutuis conjugum iuribus et officiis

notionem hauserit, nec instructio ista facienda committatur marito post nuptias: *d*) ut nulli funestae ambitioni cedant qua splendidae potius quam felices nuptias filiis suis quaerant; *e*) ut tales tantum nuptias exoptent et filiis comparare studeant in quibus intima animorum coniunctio corporalem coniunctionem nobilitet et firmet.

Nullo pretio autem se parochus et confessarius complices efficiant parentum illusum vel divitum qui filio perditis moribus corrupto angelicam sponsam consecantur, ignaram mali et in qualitatibus sponsi deceptam.

787. — Iuvenibus potissimum inculcandum est, quod iam ipse Augustinus monebat, ipsa dignitate humana et aequitate postulari ut se puros servant sponsae quam puram sibi requirunt; neque ullam in ipso matrimonii haberi dispensationem a forti imperio quo ratio passiones subiectas tenere debet, cum magis ac magis necessitas continentiae ipso cultu civili in omni statu frequenter imponatur; ad ipsam autem felicitatem coniugii maxime conferre illibatum accessum ad matrimonium, atque humanum, non brutalem usum iurium matrimonii.

788. — Filia monenda est ut memor sit proprii valoris, ne se tamquam vilem mercem primo emptori tradat, sed multum deferat auctoritati bonorum parentum, qui non sunt solliciti nisi de eius vera utilitate. Ipsa recogitet quanta fiducia dignus esse debeat iuvenis cui se totam possidendam tradit!

789. — Matrimonia illicita, dissuadenda, optanda. — 1. Ex ipso c. 1060, novimus divino quoque iure *vetari* matrimonia quae grave afferunt periculum perversionis, qualia frequenter sunt non ea tantum quae inter catholicam et acatholicam partem coniunguntur, sed etiam, nec minus, quae cum persona aliena a pietate catholica, vel, quod peius est, religioni infensa contrahuntur. Praeter perversionem intellectus, formidanda hodie est perversio moralis, ex nimis famosa abusione matrimonii per artes neomalthusianas: quae sive alterutri sponsorum sive etiam parentibus uxoris potissimum imputandae sunt. Quare prudentia christiana obligat partem catholicam et piam ut de libertate ipsius honestatis, se certiores reddat. Nec

vere felix esse potest nec tuta vita coniugalís quae alterutrum sponsum moraliter cogit ad perpetuam complicitatem, saltem materiale, cum alterius peccatis.

2. *Dissuadenda* quoque sunt matrimonia ubi animorum concordia nequit esse perfecta, nec sponsi vere possunt alter alteri intimi fieri.

3. *Optanda* vero sunt matrimonia quae personas physice aptas, eiusdem vel similis cultus civilis, de vera religione et rectis moribus consentientes coniungunt, ut se mutuo adiuvent et perficiant, ac terrenae patriae sicut militanti Ecclesiae dent filios quondam cives futuros patriae caelestis.

790. — Eruditio sufficiens in officiis mutuis procuranda est. 1. Quae cognosci debent haec fere sunt: a) Inter coniuges licere omnes actus qui ad prolem generandam de se necessarii vel utiles sunt, quamvis ex parte finis extrinseci venialis inordinatio accidere possit. — b) Par esse quod ad istos actus, utriusque ius eos postulandi, parem quoque gravem obligationem eisdem non negandi, nisi gravi incommodo excusentur (cfr. 1 Cor. 7, 3-5). — c) *Mortales* fore actus qui de se hunc finem propagationis generis humani impedirent. Et erigantur nupturientes in fiduciam divinae Providentiae. — d) *Mortales* esse actus consummatos contra naturam, vel qui per se sunt quasi pollutio inchoata, cum in iis adiunctis fiunt in quibus copula statim non habebitur. — e) Alia inter coniuges culpa gravi vacare, vel etiam omni culpa, si iusta causa fuerit.

2. Haec satis aperte sponso dici possunt, praesertim si sit religiosus atque honestus, postquam magna bona matrimonii christiani extuleris. Viro autem parum religioso, confessarius prudentius saepe mere in genere demonstrabit sanctitatem istius status, dignitatem uxoris, huic debitam reverentiam, et tum humaniores mores, tum felicem exitum matrimonii, maxime ut mutua fides et amor perseverent, postulare ne coniux in voluptatum instrumentum assumatur.

3. Cum sponsa brevior erit sermo habendus. Si usus matrimonii fuerit conscia, supradicta eidem modo magis

generali exponantur; si autem rei ignara fuerit. remittenda erit, pro instructione. ad *plum* matrem, religiosam. matronam. Ac si praesto habeatur, libellus suppeditetur quo officia et iura mutua perspicue simul et honeste explicentur.

Bonum quoque erit consilium ne diu post matrimonium differat confessionem, in qua pleniorum dubiorum solutionem obtineat.

CAPUT III. — Recta matrimonii constitutio.

791. — Notio matrimonii. — Matrimonium stricte et latius sumi potest. Stricte sumptum definitionem habet quae n. 685 tradita est, atque ubique et omni tempore matrimonium informare debet. Verum negandum non est in cultu europaeo, iam ante Christum natum, obiectum essentiale contractus completum esse obiecto minus necessario, valde tamen congruente, quo praeter traditionem corporum promittitur quaedam generalior amicitia et vitae communio. Hinc definitio iuris romani: « viri et mulieris coniunctio *individuam consuetudinem vitae continens* » (Inst. l. 1, t. 9). Quod in obligationibus coniugum perpendendis praetereundum non est.

Stricte accepti matrimonii finis *primarius*, qui ipsa natura operis ad quod fit mutua corporum traditio revelatur, est debita propagatio generis humani. Cum enim homo non sit perfecte generatus seu natus antequam sit convenienter institutus, ipsa ratio demonstrat generationem non fieri recte nisi a duabus personis quae, per modum unius principii completi stabiliter coniunctae, ipsi prolis communis institutioni sollicitè provideant.

Simul, propter proprias utriusque sexus qualitates, ambo coniuges se mutuo complent et perficiunt. Inde alter finis, *secundarius*. accedit matrimonii: *mutuum adiutorium*.

Demum, per satisfactionem quam offert insolenti concupiscentiae, honestae amborum coniugum vitae providet.

Qua ratione dicitur esse in *remedium concupiscentiae*. Tres isti fines, fines operis vocari possunt. Primus finis dici potest *genericus*, ad bonum speciei immediate relatus, *alter* et *tertius* sunt immediate *individuales*.

Ampliore ratione qua gentes excultae matrimonium concipiunt, accedit finis *formaliter socialis*, ex fundata domestica societate, quae etiam ad instituendam prolem utilissima est.

Ordo relationum inter coniuges servandus, ad exigentias finis primarii est aptatus. Quae ordinis observatio alteri et tertio fini etiam mirifice servit.

792. — *Honesti contrahentium fines.* — Primarius finis institutionis non est singulis matrimoniis obtinendus vel prosequendus. Id enim non exigit conveniens generis humani propagatio, dummodo ne agatur contra finem primarium, sed, in actione propria coniugii, ordo ad istum finem substantialiter servetur. Immo, cum concupiscentia immediate appetat, non generationem, sed actum stricte sexualem, bonum commune postulat ut qui huius actus sunt capaces matrimonio non excludantur, quod ipsis erit saltem in remedium concupiscentiae. Hinc, ut ait S. Thomas, senibus « conceditur matrimonium secundum quod est in remedium, quamvis non competat iis secundum quod est in officium naturae » (Suppl. 36, q. 58 art. 1 ad 3). Hinc longa saeculorum traditione firmata ratio physicae matrimonii capacitatis, quae non est potentia *generandi*, sed *potentia coeundi*.

Itaque honeste contrahitur matrimonium: 1. Propter finem generandi et instituendi prolem, quae civitati et Ecclesiae sit utilis, vel quae saltem sit haeres regni caelestis; 2. In remedium concupiscentiae, nihil aliud intendendo, secundum illud S. Pauli: « melius est enim nubere quam uri » (1 Cor. 7, 9); 3. Propter mutuum adiutorium seu societatem conjugalem, ac proin etiam cum pacto servandae continentiae, dummodo nihil contra primarium finem matrimonii agatur; 4. Propter fines hostestos extrinsecos finibus matrimonii intrinsicis non contrarios, v. g. ad pacem inter regna vel familias componendam, ad splendorem familiae conservandum.

De eo qui in matrimonio mere quaerat voluptatem carnis vel satisfactionem appetitus excellentiae, ex nobili loco vel opulentia quibus inde fruitur, de eo inquam, qui ea quaerat servata tamen temperantia, redit controversia de agente propter delectationem, quam examinavimus in parte generali, n. 100.

793. — **Honesta ratio contrahendi postulat:** 1. Ut contrahentes sint in statu gratiae si et quando sacramentum suscipiunt. Quia tamen non sunt consecrati ministri, unius tantum gravis sacrilegii sunt rei qui in mortali contrahunt, idque quatenus sacramentum suscipiunt, non autem quatenus sacramentum ministrant. Materialis autem cooperatio quam alter sponsus praestat alteri contrahenti in statu peccati mortalis, proportionata ratione plerumque excusatur.

2. Ut praescripta ecclesiastica de celebratione matrimonii servant.

3. Ut consensum proprie matrimonialem tunc dent quando forma substantialis observatur. Quocirca monendi sunt catholici ut eum reservent momento quo coram competente sacerdote et duobus testibus comparent pro matrimonio ineundo. Coram civili magistratu hanc intentionem tantum vere habere ipsis licet admittendi sanctiones et obligationes civiles matrimonio quod in facie Ecclesiae iam contraxerunt vel contracturi sunt. — Neque ideo quidquam civili valori sui actus timendum habent, cum, in hac causa, ipsa ratio libertatis conscientiae et religionis exigit ut magistratus civilis sic expresso consensu sit contentus. Sin aliter, recentiores fautores amoris liberi civiles nuptias validas numquam celebrare possent.

CAPUT IV. — Coniugum obligationes in genere.

794. — De mutuis iuribus et officiis *pietatis* egimus in tomo priore n. 232. 363. De officiis *castitatis* specialiter agemus in c. 5.

Duo itaque hoc loco breviter attingemus: *fidelitatem amicitiae* et obligationem *cohabitationis*.

1. Manualia theologiae nimis, ut nobis videtur, silentio praetermittunt genus istud infidelitatis quo alter coniux, amore qui *platonius* dicitur, suum cor alteri coniugi subtrahit ut det extraneae personae, corpus tamen ad actus conjugales coniugi linquendo. Praeterquam quod istud ipsi castitati est valde periculosum, haec animi abalienatio coniugi derelicto per se causa est gravis et iusti moeroris, quod debitae pietati non parum derogat. Ac non potest componi cum obligationibus tacite susceptis in contrahendo matrimonio secundum usus receptos apud excultas Europae gentes. Quare id ipsi iustitiae adversari censemus et nota *adulterii mentalis* notandum. Denique recta prolis institutio etiam consensionem animorum postulat. Ideo infidelitatem istam existimamus gravis peccati arguendam. Consensus tamen alterius coniugis hic magis efficax esse potest ad tollendum saltem gravem reatum, quam cum agitur de adulterio corporali.

795. — 2. *Cohabitandi obligatio* cum obligationem reddendi debitum, tum societatem domesticam consequitur. Priore ratione satis prope adesse alteri iubetur, ut rationabili alterius petitioni obsecundare possit: Societas vero domestica magis continuam commorationem sub eodem tecto requirit. Altero itaque invito, alter coniux diutius abesse sine necessitate non potest. Excipe casum adulterii, qui ius confert perpetuae separationis.

Obligatio tamen ista humano modo intellegenda est. Quare, cum onere plane extraordinario et non praevisto, uxor maritum in regionem longinquam sequi non debet; ac bonum praestantius, vel certe magis debitum et magis necessarium coniuges a cohabitatione excusare potest. Prudentum arbitrum permittendum erit quandonam, pro causae gravitate, maritus vel uxor diutius quam obligatio cohabitationis permittat, abesse censeantur. Maritus qui diu abesse cogitur uxorem, si commode possit, secum ducere debet. Cfr. S. Alph., 6, 939.

Altero coniuge *invito*, sine causa sufficiente abesse, erit *mortale*:

- a) Quotiens mortalem debiti negationem includit;
- b) Si non ad breve tempus fuerit: quod cum in se tum

ex alterius damno aut tristitia pensandum erit. Causae iustae esse possunt: honesta recreatio, curanda valetudo, necessitas vel propria vitandi damni aut familiae alendae, vel administrandae rei familiaris, exigentia boni publici.

Sed neque *altero assentiente*, ideo statim, sine alia iusta causa, ad certum tempus discedere licebit, nisi « caveatur probabile periculum incontinentiae in alterutro, nullum damnum familiae consequatur, atque scandalum absit » (Palmieri, tom. 6, tr. 10, n. 388).

In qua re oportebit ut divitiores pauperibus vel humilioribus opulentur qui, pinguiorem mercedem extra patriam quaerentes, ibi multis peccatis contra religionem et mores exponi facile possunt. Media adhibenda sunt avertendo tanto animarum damno. Nec, quantum copia erit, confessarii tolerabunt migrationes quae vel uxori separatae vel viro proxima sint peccandi occasio.

796. — Cubiculi non solius tecti communio coniugibus summopere commendanda est. Cubiculorum enim separatio, praeterquam quod peccatis et suspicionibus facilem occasionem praebet, non leviter mutuo amoris damnosa demonstratur, et, teste experientia, frequens causa est coniugiorum infelicium et divortiorum.

797. — Opposita cohabitationi separatio a toro et mensa non potest, tuta conscientia induci nisi propter causas supra n. 755. 756 descriptas, et postulato Ordinarii loci interventu, secundum legem ecclesiasticam.

Magis etiam cohabitationis officio repugnat divortium civile plenum, si eo animo attentetur ut indissolubile vinculum abrumpat. Atque etiam ubi intentio partis petentis divortium non ferat nisi in iustam separationem, talis petitio, de se scandalosa, utriusque coniugis moribus periculosa, non poterit honeste fieri nisi graves rationes incommoda ista satis superent. Gravis ratio esse poterit fundatus timor ne liberi adulterini marito innocenti imputentur, ne propter defectum legum civilium, divortium contra innocentem pronuntietur modo damnosum pro patrimonio vel recta liberorum institutione. Atque etiam si causae adesse videantur excusantes, auctoritati Ecclesiae hoc modo deferendum est, ut nihil fiat nisi permittente auctoritate ecclesiastica.

CAPUT V. — De castitate coniugali et oppositis peccatis.

ART. I. — Notiones praemittendae de re sexuali.

798. — 1. Fecundatio qua multiplicando generi humano consulitur exigit ut quodpiam *zoosperma* seu *nemasperma* (*spermatozoide*) ovulum femineum penetraverit. Quae penetratio fit in ovario vel in oviductis seu tuba uterina.

2. Ad istam fecundationem aptatur *apparatus genitalis utriusque sexus*.

a) *Virilia* organa sunt gemini *testes* seu *testiculi*, qui ante nativitatem in abdomine reconditi, a natiuitate infantis scroto continentur, et in quibus *zoospermata* elaborantur. Glandulae istae simul fontes sunt secretionis interioris quae sanguine miscetur et cui signa virilitatis (barba, pili in pubi, vox masculina) et vis alendi (per sic dictos « hormones ») appetitum sexualem tribuuntur. — Sunt praeterea *bini canales deferentes* (*vasa deferentia*) valde tenues, qui a testibus per abdomen et prostatam in urethram tamquam *canales eiculatorii* confluunt. Ad eos autem secretio testium deducitur per *epididyma* seu canalem saepius replicatum ita ut, sub pelle exteriore, quasi interior testium tunica esse videatur. Plures autem canaliculi (10–15) eandem secretionem ad ipsum epididyma prius afferunt. Vocantur *canales* seu *coni afferentes*. — Dein *binae vesiculae seminales* quae, inter intestinum rectum et vesicam urinariam collocatae, sic vocantur quia olim putabantur esse receptacula *nemaspermata*, dum nunc potius tamquam organum cuiuspiam secretionis considerantur. Quae secretio simul cum secretionem ex extremo vase deferente, ex prostata et fortasse ex glandulis Littre et Cowper, fluxum ex testibus comitatur. — Tum *prostate*, quae est glandula sub vesica urinaria et vesiculis seminalibus in abdomine recondita, per quam ductus iaculatorii et urethra transeunt. — Tum *binae glandulae Cowper* quae, sub prostata sitae, etiam in urethram confluunt. — Tum *urethra*, seu canalis urethralis, qui pars inferior est

membrum virilis, et tam sperma quam urinam emittit. — Demum *membrum virile* (*penis, virgula, mentula, veretrum*) quod duobus coniunctis corporibus cavernosis, sub quibus urethra est, constituitur. Erigitur, quando sanguine oppletur. Extremam membri partem tenet *glans*, valde excitabilis, quae *praeputio* (membrana quae glandi minime adhaeret) operitur.

Sub *praeputio*, ad radicem seu coronam glandis, colligitur sic dictum *smegma praeputii*, quod apud plures, retracto *praeputio*, interdum amovendum est, ne foetidum fiat vel etiam ad masturbationem impellat.

b) *Muliebria organa* generationis sunt: *Vulva*, quo nomine veniunt exteriores partes genitalium mulieris i. e.: *magna labia*, quae sunt binae plicae pellis exterioris (hae solae exterius cernuntur); *parva labia*, seu *nymphae*, i. e. binae minores plicae, sitae inter labia magna, ubi *smegma* eiusdem rationis ac *smegma praeputii*, frequenter auferendum, producit; *clitoris*, seu minimus penis sine urethra, quod est instrumentum voluptatis et delectabiliter erigitur; *meatus urinarius* seu os per quod emittitur urina.

Dein *vagina*, formae cylindricae, semper clausa tribus involucribus quibus constat. Eius ostium, apud virgines, regulariter operitur membrana quae dimidiam lunam figura imitari solet, ita etiam ut non totum ostium obducatur. In vagina sunt *glandulae* dictae a *Bartolini*, quae, in aestu valde vehementi, liquorem emittunt satis similem liquoris emissi a viro in seminatione: emissio ista est pollutio *feminea*, et putabatur olim esse seminatio feminae. — Tum *uterus* seu *matrix*, quae parvae lagenae satis similis, parte inferiori, quae *collum* dicitur, in vaginam quasi inseritur, dum pars superior, seu corpus uteri, formam triangularem habet. In medio collo, cuius pars interior *musus tincae* (*museau de tanche*) appellatur, est parvum os quo uterus cum vagina communicat. *Rugosa* autem est interior superficies vaginae et uteri. — Tum *tubae fallopianae* seu *oviductus*: bini sunt canales, fere 10-12 centimetris longi, qui cum utero communicant per sic dictum *ostium uterinum*. — *Ovaria*, seu binae glandulae, ad dexteram et ad sinistram uteri, quibus *ova* conficiuntur.

Oviductus ovariis non applicantur continuo. Desimunt autem in genus quoddam *conchae* seu *extremae tubae* (*parvillon de la trompe*) quae, tempore quo ovula matura ex sic dictis vesiculis *Graaf* ab ovariis decidunt, ad ovaria aptatur ut recipiat ovula quae subinde versus uterum per tubam ducuntur. Tempus istud fere singulis mensibus recurrit. Cum nulla fecundatio habita est, ovula per vaginam simul cum guttatim manante sanguine emittuntur: qui *fluxus menstruus* dicitur. Is cessat durante praegnatione. — Demum, *mammae* seu *ubera*, lacti producendo et dando destinata sunt.

799. — Itaque *semen virile* seu *sperma* continet, praeter nemaspermata, liquores distillatos seu per alias glandulas secretos, ita ut obtineatur mixtum liquidum quod fluere et eiaculari possit. Hoc est sperma completum, seu stricte dictum, in quo zoospermata natant. Praeter haec zoospermata, testes fere nihil contribuunt isti liquori. Deficientibus zoospermatibus, remanet, propter alios liquores, latius dictum sperma seu semen virile.

Muliebres semen ovulis constitui perspicitur.

800. — *Interventus triplicis vitae.* — Confectio et emissio spermatis, ultronea confectio et decisio ovulorum, et ipsa utriusque elementi coniunctio, seu fecundatio, sunt, secundum se, functiones *vitae vegetativae*, sicut cibi manducatio et assimilatio: occurrunt in plantis. Verum providus Deus tam utili, tam necessariae ad conservandam speciem functioni coniunxit sensationes et delectationem, quibus intervenit vita sensitiva seu psychica inferior. Haec dein cognitione superiore percipiuntur et appetitu rationali, saltem ex parte, reguntur, ita ut psychica superior cum imputabili actione minime excludatur. Hinc *delectatio venerea*, *appetitus venereus*, *instinctus sexualis*.

801. — 1. *Delectatio venerea* describi potest *delectatio propria operationis* per se generativae: tunc sumitur *completa* seu *perfecta*. Operatio autem ista est *copula*. Haec dicit penetrationem erecti membri virilis cum effusione seminis (saltem latius dicti), in vaginam feminae, quae ipsa proprios motus semen attrahentes habere et delectabilem aestum experiri consuevit.

In singulis effusionibus, nemaspermata continentur immenso numero, quem aestimant 250,000 000 ad 260,000.000. Si vir vaginam perfecte penetraverit, iam in ipso copulae actu multa nemaspermata uterum ingrediuntur. Talis autem est eorum motus ut centesimam metri partem intra decem momenta (*minutes*) percurrant. Initium autem vaginae ab ostio uteri distat $2\frac{1}{2}$ ad $3\frac{1}{2}$ centimetris; 10 vero ad 15 centimetris a tubis fallopianis, ubi, occurrente ovulo femineo, quod lento motu descendit, fecundatio evenire solet, nisi fiat in ipsis ovariis. Quare, quando omnia optime procedunt, fecundatio iam post horam cum dimidio a facta copula locum habet.

2. Tam completa quam incompleta delectatio venerea materialiter describitur: *delectabilis immutatio organorum generationi proxime inservientium*.

In qua descriptione rite intellegenda, cavendum est: a) Ne existimes organa generationis esse simul, omni sua extensione, sedes voluptatis venereae. Sedes ista, apud *virum*, est membrum virile, maxime glans qua terminatur; apud *mulierem* sunt *clitoris*, *vagina* usque ad uterum, et quadantenus *papillae* mamillarum. Quare maiorem quam viri putant esse veneream mulieris delectationem. b) Ne confundas sedem voluptatis cum loco unde excitatio proficisci potest. Sic, ex loco excitante, distinguunt apud mulierem pollutionem papillarem, uterinam, clitorinam, atque etiam in viro tactus exerciti in vicinas organis sexualibus partes quae nervosam affinitatem habent venerem excitare possunt. Atque in partibus magis distantibus *centra secundaria* observantur, v. g. labia, ubi tactus superficiei concitationem veneream inducere vel augere potest. Nec contactu opus est. Per alios etiam sensus sive immediate, sive maxime mediante phantasia, quae sola sufficit, homo excitatur. c) Ne delectationem ita propriam putes isterum organorum, ut participationem aliarum partium excludas vel neges, dum non pauci moderni sensationes in ipso cerebro perfici contendunt. d) Ne nimis ad hoc attendatur ut ipsa ista immutatio tamquam delectabilis percipiatur. Qui ex phantastica repraesentatione obtineat simul et immutationem partium sexualium et delectationem a pure sensibili distinctam, ne dubitet quin delectationem veneream experiatur.

3. Magis accurata autem seu formalis definitio delectationis venereae, est *status psychicus adductus sensatione venerea et coniuncto affectu*.

Sensationes autem venereae sunt: a) *Sensatio externa* (sic dicta ex objecto seu causa exteriori), quando ipso contactu in glande, etc.

excitatur titillatio propria organi sexualis: b) Sensationes (*cinestheticae*) quibus situs vel motus organorum sexualium percipitur, quando ex impulsu stricte venereo, v. g. ex obsceno phantasmate, oriuntur vel in actum stricte venereum (copulam, emissionem seminis) diriguntur; c) Sensationes *organicae* adductae sanguine quo corpora cavernosa penis, clitoridis opplentur, maxime eae quae cum emissionem seminis saltem late dicti coniunctae sunt.

Sensationes porro istae inducunt *affectum* (*impression, sentiment*) *iucunditatis* (*de bien-être*) sive merum, ut in actu completo, sive mixtum aliqua tensione minus iucunda, ut in actu incompleto seu nondum perfecto.

802. — Quonam pacto sit *specialis* delectatio ordinis sensitivi, iuvat accuratius indicare. Iam vero *specialis* profecto est quatenus sumitur incorporata in sensatione, et cum ea aliquid unum efficit. Si autem fructio subiecti sumitur secundum se, probabilior sententia hodie existimat varias fruitiones sensibiles (*jouissances*) sumptas quasi a causa separatas, variare quidem intensitate et inaequali corporis et animae participatione, sed ad unam communem genericam seu specificam satisfactionem redigi, ita ut moralis specificatio ex causa derivanda sit.

In *gaudio*, seu delectatione superiore, obiectum non mere affect satisfactionem, sed, reflexe cognitum, aestimatum et amatum, ipsam delectationem intrat atque immutat, ita ut haec separatio haberi nequeat.

803. — *Appetitus venereus*. Affectus iucunditatis adducit tendentias prosecutivas quae appetitum componunt. Itaque appetitus venereus inferior, sponte, ut satiativum, amplectitur actum completum; si non est completus vel prorsus deficit, ultro fertur per *instinctum sexualem* ad eundem complendum vel aptis actionibus procurandum.

Interveniente et obsecundante ratione, tunc additur studium formale quietis in bono possesso, seu conservandi iucunditatem, illudque artificiose augendi.

804. — *Instinctus sexualis* stricte dictus est innata propensio ad actus sexuales qui delectationem veneream procurant.

Observes ergo eam non esse ad generationem ut sic, sed ad copulam quae de se ordinem dicit ad generationem.

Sed in homine considerandus quoque est *instinctus sexualis* latius dictus, qui ipsam alterius sexus personam

quaerit propter characteres sexuales secundarios, i. e. propter qualitates psychicas et somaticas quae conversationem alterius sexus cum altero sexu amoenam seu gratam efficiunt. Sed cum simul prope adsit corpus, hoc studium personae ad delectationem veneream remote disponit. Transitus ab appetitu spirituali ad carnalem fit difficilior aut facilior pro natura affectus et qualitatum attrahentium.

Affectus enim potest esse *pietatis*, ut inter patrem et filiam, matrem et filium, inter fratres et sorores: et tunc ipsa reverentia quae affectum istum ingreditur carnalem appetitum cohibet. Potest esse simplex *amicitia* fundata in dotibus intellectualibus, moralibus, supernaturalibus, atque haec placida, tranquilla, sine invidia, minus quoque ac pietas quaerit corporales demonstrationes osculorum, amplexuum. Potest esse *amor*, seu affectus similis eius qui ambos coniuges coniungere solet. Affectus iste inter extraneos est suspectae honestatis, continet mutuum quandam traditionem quae, cum utili fine careat, locum dat scrupulis, inter duos tantum, exclusis invidiose aliis, foveri consuevit, atque impellit ad frequentes significationes affectus, quae animum inquietum reddere solent. Fundatus magis in qualitatibus typicis corporalibus, physiologicis mutationes in ipsis organis genitalibus frequenter inducit, ita ut appetitus carnalis nobiliore misceatur.

805. — Sedulo a delectatione venerea, modo descripta, distinguenda est delectatio *sensibilis*, sive specialis ista sensuum exteriorum v. g. tactus rei mollis, quae etiam in organis sexualibus obtineri potest, sive minus definita quam affert affectus qui pendet ab instinctu sexuali latius dicto. Et quando facilis est transitus ad commotionem carnalem, delectatio ista vocatur *sensibilis-carnalis*, et qui ei indulgent dicuntur favere *sensualitati*. *Mere sensibilis* est delectatio visus, auditus, tactus sine relatione cum appetitu sexuali.

Accidit quoque, quia amor proprie spiritualis et amor carnalis simili et affini corporis habitudine et affectione, i. e. simili *coenesthesia*, adiuvantur, ut propter physiologicam consociationis legem, homo, vir praesertim, dum

spiritualem, immo religiosum affectum fovet, quosdam motus carnis invitatus patiatur. Secundum istam consociationis legem, duo affectus qui similem repercussionem in corpore habent, possunt ipsa repercussione excitari, sicut etiam altera alteram repercussionem inducere potest.

806. — **Extensio appetitus sexualis in homine.** Proprium quoque est hominis ut etiam in aliena persona eiusdem sexus, immo in propria persona reperiatur fontes satisfactionis sive late sive stricte sexualis. Unde, etiam sine ulla perversione vel inversione appetitus, instinctui sexuali late vel stricte tali cedere potest in sua conversatione cum personis eiusdem sexus vel solus, et delectationem sensibilem-carnalem vel stricte carnalem sibi velle comparare. Cogites periculosas amicitias adulescentium in convictibus utriusque sexus.

807. — Instinctus venereus impellit ad varias contrectationes quae novis stimulis excitationem carnalem augent. Nec qui dicitur appetitus « *contrectationum* » aliam significationem habet apud bruta. In homine, contra, oscula et amplexus etiam nobili affectu, v. g. pietatis, aut amicitiae, vel affectu periculoso, nondum tamen carnali, imperari possunt.

Haec accurate distinguenda sunt, observando potissimum utrum propensio sit moderata, quieta, contenta consuetis affectus signis, an contra tendat ad nimias et ad insolitas demonstrationes: hoc affectus carnalis suspicionem ingerit.

808. — **Motus carnales seu actus (stricte) sexuales** quoniam sint, satis iam declaratum videtur. Sunt in omni usu venereorum ut talium, seu in quavis « *actuazione* » apparatus genitalis, quae ex fine operis destinetur ad prolem procreandam.

Itaque praeter *usum completum* copulae naturalis vel innaturalis; et pollutionis, sunt, in viro, voluptuosa (non omnis nervosa) erectio membri, agitatio membri; in muliere, delectabilis erectio clitoridis et vaginae contractio.

809. — **Vis phantasiae.** Ipsis phantasmatibus sensationes repraesentari possunt et similes effectus adduci ac sensationes exteriores.

ART. II. — De virtute castitatis et pudicitiae et opposita luxuria.

810. — Delectatio, maxima ordinis corporalis, quae cum usu facultatis generativae coniuncta est, virtutem postulat moderatricem, quae est castitas. Haec, qualis in ordine naturali existeret, inclinatur ut homo appetitum sexualem secundum leges rationis moderetur.

Observes discrimen quod intercedat inter formale obiectum istius virtutis et formalem rationem servandi ordinis in usu facultatis. Operatio per se generativa immediatum ordinem dicit ad bonum speciei; temperantia immediate ordinem ponit in ipso homine agente, qui rationi suum appetitum inferiorem subdit. Sed bonum propter quod iste ordo deseritur est bonum delectabile. Et sic per imperium rationis in delectationem, ad quod virtus iuvat, immediate bono hominis, mediate bono speciei consulitur. Diversa itaque est formalis ratio praecepti et virtutis quae servando praecepto praeponitur.

811. — Ratione *materiae*, distinguitur castitas *matrimonialis* quae pro coniugibus, *caelibis*, quae pro personis solutis vinculo matrimoniali appetitum delectationis venereae moderatur.

Ratione *comitantis propositi*, castitas dicitur *perfecta*, quae omni delectationi carnali, ei etiam quae matrimonio honestatur, valedicit. Haec est castitas *virginalis*, in persona quae nullam completam satisfactionem veneream voluntarie admisit.

Ipsam studium virginitalis in perfectionem dirigi potest, cum puritatem aemulatur angelorum, qui carnalem voluptatem non experiuntur, ab ea quaerenda sunt animo alieni, nec timenda habent contagium vitiorum et seductionem illecebrarum. Itaque *angelica castitas* a) sincero et plene omnem affectum a carnali voluptate alienum servat; b) quantum decet et copia habetur, corpus ab omni motu carnali expers, servare conatur; c) a contagio corruptionis saecularis se immunem custodit. Atque ad fastigium pervenit, quando, repudiata omni sensus servitute, mens nulla delectatione *sensibili*, qua tali, fruitur.

Studium perfectae castitatis vocatur *continentia*, quo nomine venit quoque *perseverans in difficultate interiore*

voluntas castitatis. Quia enim cum propensione ad luxuriam plerique luctari debent, stricte loquendo, acquisitam castitatis virtutem adepti non sunt. Virtus enim acquisita facilitatem actus connotat. Quare, pro castitate possident continentiae virtutem, quam Aristoteles virtutem mixtam appellat.

[Qui cum carnis integritate coniungunt propositum perpetuae virginitatis, condicionibus satisfaciunt *aureolae virginum*, i. e. merentur accidentale sed insigne praemium propter specialem victoriam quam in pugna contra carnem reportarunt, et liberalitatem qua cor suum seu vitam affectivam Christo servant (Cfr. *De Castitate*, n. 155 ss.).

812. — Pudicitia est ipsa virtus castitatis, quae, sua inclinatione nobis suadet ut omnem luxuriae significationem devitemus, sed in aspectibus, osculis, tactibus omnem suspectam delectationem fugiamus, ut castitatem et continentiam manifestemus et profiteamur. Nobili eius studio omnis castitas firmatur, angelica praeparatur.

813. — Oppositum castitati vitium luxuriae signat inordinatum appetitum delectationis venereae. Castitati opponitur per *excessum*, dum eidem per *defectum* opponitur *insensibilitas*, quae debitum usum venereorum declinat. Luxuria distinguitur *completa* seu *perfecta*, quae usum consummatum facultatis venereae inficit et *imperfecta*, seu incompleta, quae est prioris inchoatio. Actus luxuriae imperfectae sunt alii *interiores*: desideria turpia; alii *exterior*es, ut libidinosi aspectus, tactus, sermones, etc. Luxuriae perfectae actus sunt tum *naturales*, qui hac ratione naturae non repugnant quod. spectata actus ratione, generatio sequi possit, et *innaturales*, qui ipsum ordinem ad generationem violent.

Luxuria potest esse *directe* seu *in se* volita, et *indirecte* volita, cum aliud intenditur ex quo voluptas carnalis sequitur non praeter praevisionem, sed praeter intentionem.

ART. III. — De completo coniugii usu

I. — De copula licita.

814. — 1. *Perfecta copula*, qua ambo coniuges. ex carnali utriusque coniunctione, cum seminatione viri intra vaginam uxoris, una caro fieri dicuntur, est *honesta ex obiecto*. Requiritur praeterea ut sit *honesta ex fine* et *ex circumstantiis*.

815. — 2. *Attento fine*, copula honeste *petitur* ad generandam prolem, ad testificandum amorem, ad sedandam concupiscentiam; ipsa enim natura utilitates istas copulae coniugali indicit.

Alterius autem *petitio* est ratio sufficiens reddendi, nisi obstet *grave damnum*, sive *proprium*, sive alterius coniugis, sive *prolis iam conceptae*.

Damnum proprium seu morbus quo ipse rogatus afficitur vel cuius contagium certo timendum habet. Gravis tamen ratio assentiendi: ne petens formaliter peccet, maxime ne fiat adulter. ne pax domestica exsulet, permittit coniugi ut copulam istam admittat, dummodo ne mors ex copula imminere videatur. Tunc enim sola gravissima et urgentissima necessitas vitandi periculum serum occisionis, infamiae, copulam excusarit.

Damnum alterius coniugis, qui v. g. propter morbum cardiacum omni usu matrimonii prohibetur. Obligatio tamen negandi, quae est ex caritate et pietate, cum gravi incommodo non subsistit: facilius enim quam proprium, *damnum alterius* volentis posthaberi potest. Gravissimum tamen incommodum requiritur ut quis cooperari possit copulae ex qua mors alteri petenti immineat.

Damnum prolis iam conceptae, v. g. periculum abortus. Proles enim ius habet inviolatum ne ipsi *damnum* inferatur. Materialis ergo cooperatio reddentis debitum excusationem damni saltem vere gravis postulat: non sufficit ratio vitandi peccati alieni.

Quod ad *prolem concipiendam*, huic sane semper magis proderit nasci sic (v. g. morbo infecta) quam non nasci.

Essentialis tamen subordinatio coniugum ad speciem ipsis officium positivum imponit curandi ut proles nascatur vitalis et sana. Quare cum iis sentimus qui usum coniugii cum huiusmodi damno praevisto non permittunt nisi propter periculum incontinentiae, vel aliam proportionatam causam, quae eo facilius adest, quod fecundatio post copulam incerta est, nec damnum prolis concipiendae est adeo certum.

Quare a) Rarissime constat tale ex futuro partu periculum ob quod gravis sit obligatio abstinendi usu coniugii (Gén. II. 544, 5°); b) Phtisi laborantibus sola moderatio in usu praedicanda est: potius sibi quam aliis nocent, nec semper graviter; attendendum tamen est ad morbidum statum et ad medici consilia; c) Propter gravem causam *tolerari* potest ut qui lue venerea afficitur ab altero monito et consentiente copulam petat, quam alter propter huiusmodi causam reddere tuto permittitur, praesertim hodie, cum efficacia remedia praesto esse videantur; d) Gravi causa, v. g. periculo incontinentiae, coniuges excusari debent ut coniugio utantur cum praevisa necessitate adhibendi remedium aut tractatum unde abortus per accidens sequatur.

Verum id communi hominum opinioni concedemus ut prudenter, considerata quoque causa utendi coniugio, dissuadeamus copulas quae in communem reprehensionem incurrunt, eorum v. g. qui a morbo venereo non satis convalescerunt.

De copula propter delectationem redeunt dicta supra, n. 792, et in theol. gen., n. 100.

816. — 3. Attentis circumstantiis:

a) *Quis.* Nemo qui copulae capax est usu matrimonii arcendus est. Qui, post prudentem investigationem, dubie impotens est, et matrimonium (condicionate) contrahere et copulam tentare potest, quamdiu vera aliqua potentiae spes subsit. Neque coniugibus istis imputabuntur pollutiones quae per accidens inde sequantur.

Qui vero *certa* impotentia temporali labore copulam interea tentare non poterit. Si tamen impotentia sit in viro defectus erectionis qui repetitis conatibus paulatim corrigi speratur, aut in uxore vaginismus (i. e. nimia vaginae sensibilitas quae nullum contactum admittat) qui fortasse penetrationem admittet, vir conatus istos exercere poterit, dummodo meliore qua potest ratione seminis in

troductionem procuret. Singuli enim conatus pro tot recte inchoatis copulis haberi possunt.

Perpetua sterilitas, etiam male procurata, usum coniugii iam non impedit: satis est ut auctores peccati istud paenitentia excipiant. Temporale autem impedimentum (v. g. si oviductus ligati fuerint) quam primum auferri debet ab iis qui velint uti matrimonio: copula aliter facta vitio onanismi inficeretur. Si autem per paucos dies immedicabilis fuerit, coniux innocens, nec delictum participans, suo iure petendi debitum non privatur. Alter autem debet per abstinentiam, non nimis difficilem, ad honestatem revocare suam actionem quae non potuit esse honesta nisi cum proposito abstinendi interea coniugio.

Promissio mutua non utendi coniugio consensu opposito tolli potest. Promissio unilateralis ab altero remitti potest. Quare promittens qui iuri suo renuntiavit, debitum tamen *amice* petere non prohibetur.

Votum castitatis nulla *iura* mutat. Quare illicite petens, propter votum, a suo consilio quidem avertendus est, nisi alter, qui liber est a voto, velit, petendo debitum, rem omnino licitam reddere. Perseveranti in proposito petendi alter annuere potest. Ac perinde dicendum est si uterque, annuente altera parte, tali voto *separatim* astrictus fuerit. Namque votum, durante coniugio sine alterius assensu emissum, *nec petendi nec reddendi* nullum est; votum *non petendi*, in sola uxore validum est, quia maritus, simili voto usum matrimonii suae uxori nimis impeditum redderet: uxores a petendo debito, prae timiditate et verecundia refugere solent. Petitio autem per se impeditur voto quod *ante matrimonium* erat factum, vel quod cum alterius coniugis assensu, intra matrimonium emittitur. *Mutuo autem consensu* emissum ab utroque simultaneum castitatis votum, per se pactionem continet qua uterque suo iuri petendi (saltem quod ad exercitium seu usum) renuntiat. Quare per se neuter tunc debitum vel petere vel reddere potest, cum petens sine iure petat. Maritus tamen probabili sua potestate irritandi uxoris vota usus, hanc liberam reddere non vetatur. Haec tunc pactionem remittere potest et votum mariti indirecte irritare ut expeditum matrimonii usum recuperet.

Peccata autem contra votum facta soli *religioni* ad-

versantur. Liqueat autem talia vota non esse facienda nisi serio et prudenter, et coniuges ab animi inconstantia in bono proposito avertendos esse.

817. — b) Quando. — Nec dum coniux *praeagnans* est, nec dum *ubera* praebet copula prohibetur. *Moderata* diligentia avertendum erit, in priore casu, periculum abortus si quod adfuerit. Per tempus *fluxus menstrui* nullam iam exstat positiva prohibitio, sed copula tunc dissuadenda est, ne mutuae existimationi et amori per insolentem et indecoram huiusmodi petitionem noceatur, nisi ad obtinendam sterilis uxoris fecundationem, medici hoc tempus eligendum suadeant. — *Post partum* abstinencia per unam, immo per duas hebdomadas, praecipienda est, quia copula tunc uxori periculosa fuerit. Cordatus autem vir usu matrimonii abstinebit donec organa plene sedata fuerint, i. e. per sex circiter hebdomadas. — Nihil serius copulae obici potest quae fiat post *prandium*, post *balneum*. — *Aegrotante* uxore, redeunt dicta de copula fortasse damnosa.

Nulla positiva lege vetatur usus coniugii in nocte ante s. communionem.

Nec coniux a frequentiore accessu ad s. mensam propter debitum coniugale retrahenda est. Ut interdum, ante sollemniores dies, mutuo consensu abstineant, ipse S. Paulus suadere videtur (1 Cor. 7, 5).

Laudandi quoque sunt coniuges qui, Tobiam imitati, triduana abstinencia primitias sui matrimonii ultro Deo dicare voluerint.

818. — c) Quomodo. — *Modus* naturalis est ut vir incubus uxorem succubam et ad se conversam cognoscat. Nulla autem situs mutatio *mortalis* erit quam diu sufficientem seminationem intra vas permittat ut copula *de se* (omitendo alia adiuncta quae spem istam excludere possunt) *vere probabilem* fecundationis spem afferat. Parvi refert partem seminis amitti.

Vere probabilem spem non affert appositio seminis ad ostium vaginae. Atque ipsa ratio veri congressus considerari videtur, ut potius duas simultaneas pollutiones exerceri dixerim. Quare modum istum numquam licere arbitramur. Sunt tamen probati auctores qui eum conce-

dunt, quando alter modus hic et nunc impervius est v. g. propter nimiam calidatem viri qui statim pollutionem experiatur, vel nervosam erectionis incapacitatem, vel vaginismum, vel vitandum contagium (si casus iste detur). Quare, donec S. Sedes rem non diremerit, illum usum tunc non damnabimus. Nullus autem catholicus auctor permittit ut modus iste adhibeatur eo consilio ut proles vitetur, vel, imminuta fecundationis spe, periculosus uxori partus praecaveatur.

Sed *modica* vaginae penetratio iam verae copulae rationem servat. Quare modus iste studiose electus culpam venialem non excedit.

819. — d) Cur. — Intentione fini generationis contraria coniuges *agere quidpiam* quo conceptio impediatur vel minus probabilis fiat, coniuges omnino et sub gravi prohibentur: saltem si seriam vel notabilem difficultatem efficere existimaverint. Sic non possit vir, contentus partiali seminatione, se retrahere et reliquum semen consulto prodigere extra vas. Sed *abstinere* modo meliore, qui tamen praesto erat, et eum modum adhibere qui in se honestus est vel leviter tantum peccaminosus est, *abstinere*, inquam, *ne proles generetur*, non erit graviter culpandum.

Immo, pro causis quae eam explicant, intentio ista bona esse poterit. Cfr. De Smet, *De sponsal.*, n. 209; Noldin, *De sexto*, n. 68.

820. — e) Quibus auxiliis. — S. Off. reprobavit *fecundationem artificialem* quotiescumque semen infundendum praevia pollutione obtinendum est. — Si vero, ad gignendam prolem, conducere videatur ut semen, postquam modo naturali (non ergo in condom) receptum est, subinde extrahatur ut altius in vaginam proiciatur, res ista in nullam reprehensionem incurrere videtur. Licebit quoque aliqua punctionis ratione semen ex epididymò mariti sumere ut in vas uxoris infundatur: namque, sine ullo abusu venereo finis matrimonii obtinebitur.

Si vir ad se excitandum obscenis *imaginibus* opus habuerit, earum intuitus ante copulam per utilitatem istam et finem honestabitur. Verum excludendum erit

desiderium alterius personae. Nefas enim fuerit mente adultera perficere copulam. Verum non est adulter qui propriam uxorem pulchritudine aliena quasi vestiatur, ut sic affectum ad propriam coniugem augeat.

821. — f) Ubi. — Locus secretus ipso pudoris sensu postulatur. Quare qui forte deprehendatur in actu coniugii, copulam, etiam cum certa pollutionis praevisione, (citra consensum in pollutionem) abrumpere possit.

Ex reverentia loco sacro debita patet ibi non esse indulgendum operi coniugii. Qui tamen diu (per plures hebdomadas aut per mensem) in aedem sacram inclusi fuerint aut in periculo incontinentiae versentur, ipsa necessitate excusentur.

822. — Quid, si matrimonium dubii fuerit valoris?

1. Ante seriam rei investigationem vel antequam matrimonium dispensatione certum sit effectum, *dubitans*, ex sua parte, omni *activo* usu, perfecto vel imperfecto, coniugii abstinere debet; alteri tamen parti, in *bona fide* versanti, debitum reddere potest et debet. Casus authentice ab Innoc. III solutus est in c. 44 *De sent. excomm* (V, 39). Nec bonam istam fidem commonitione, quae saepe plena foret incommodis, turbare cogitur. Possessio enim bonae fidei dat coniugi petenti ius certum, quod etiam, ex sent. Sanchez, praevalet iuri prioris coniugis quod incertum dicit, quia sit subiecti incerti, i. e. fortasse non viventis (Matr. l. 2, d. 42, n. 6; cfr. c. 2 *De secundis nuptiis*, IV, 21). Si dubium commune fuerit, uterque, ante dubii investigationem vel obtentam dispensationem, omnem matrimonii usum suspendere debent.

2. Si inquisitio ab initio demonstretur frustranea fore, vel si dubium, ex facta inquisitione, invincibile evaserit, plerique, propter ius possessionis, iis qui *bona fide contraxerunt* omnem usum, etiam activum et spontaneum, matrimonii permittunt. Ac S. Alph. sat probabilem putat sententiam quae ius possessionis sufficere ad hoc contendit, etiam si pro valore matrimonii nulla alia ratio probabilis allegari possit.

3. Si matrimonium *mala fide* contractum sit, i. e. cum dubio de impedimento, probabilis opinio etiam tunc,

sic nuptis personis usum matrimonii concedit: propter principium, in dubio pro valore matrimonii standum esse.

Si tamen de *dubio ligaminis* impedimento agitur, plures alterutri dubitanti usum activum, vel utrique dubitanti omnem matrimonii usum negant. Obstare enim possessionem prioris matrimonii quam dubitans coniux iniuriose violavit. Certum tamen argumentum desideratur quo cogas coniuges ut probabile suum ius propter alterius ius incertum neglegant. Et nonne ratio boni communis postulat ne, ultra quam stricte requiratur, continentia invitis imponatur? Quare cum non paucis usum matrimonii iis qui in dubio invincibili versantur permittendum esse arbitramur.

Mota autem lite de valore matrimonii, coniuges ius petendi et reddendi servant quod ante litem habebant, idque donec duplex sententia pro nullitate lata fuerit.

Quid, si, post matrimonium incerti valoris sed cuius ambae partes certo vivant, alterum matrimonium bona vel mala fide contrahatur, cuius valor e prioris nullitate omnino pendeat? Dum in casu incertae vitae prioris coniugis, huius ius certum erat, incerta vero possessio, hic certa est possessio prioris coniugii, incertum vero ius. Quare per se prius coniugium praeferendum est. Si tamen persona quaecum secundo nupsit rei nescia erat et bona fide contraxit, huic etiam suffragatur possessio, propter quam ipsa debitum petere potest. Et praeferrí quoque potest alterum matrimonium, si longe maiore probabilitate valeat. Qui autem in infidelitate dubie contraxerit, novas nuptias cum christiana parte post baptismum propter privilegium fidei facere potest.

II. — *Quisnam usus coniugii debitus sit.*

823. — 1. *Ex iustitia reddi debet actus coniugalis alteri coniugi illum expresse vel tacite, rationabiliter tamen et serio petenti. Atque obligatio ista genere gravis est.*

Rationabiliter non petit qui petit copulam innaturali modo (etiamsi sit substantialiter honestus) vel nimis frequenter, utputa pluries eadem nocte. Nec qui petit in statu amentiae vel ebrietatis, cum actus non sit humanus. Et qui ad mutandum consilium precibus perducitur

a petitione recedit. Tacite petit pars quae raritatem usus vel prolis conqueritur.

Si, perspecta usus frequentia, materia levis apparuerit, negare aliquando debitum poterit esse leve peccatum, si absit periculum incontinentiae.

Iusta causa a debito reddendo excusabit, puta damnum timendum, propria aegritudo sat notabilis, et, ut nobis cum pluribus videtur, periculum edendi fetum mortuum vel prolem monstruosam aut miserabilem.

Non autem est iusta causa negandi debitum nimis multiplicata proles. Namque intentum obtineri non posset sine diuturna abstinencia, coniuncta cum nimio incontinentiae periculo, quam alter coniux admittere non tenetur. Summum res possit ita componi ut usus matrimonii reservetur diebus quibus minor est spes fecundationis (i. e. secundum Capellmann, post 14 dies a menstruatione usque ad 4 dies ante novam menstruationem).

Fit quoque ut ex psychologico statu ac nevropathia, alter coniux vix superabili formidine v. g. partus vel prolis invadatur. Is efficaciter hortandus est ut timorem istum deponat; scrupuli tamen cum modica spe successus ipsi non sunt iniciendi, cum coniux sanus, ad graviora mala vitanda, facile de iure suo, quamvis res ipsi ingrata sit, satis remittat ut alter gravi peccato excusetur.

Parti quae per adulterium (cui assimilatur copula sodomitica vel bestialis) vel abdicationem iure suo excidit, actus non erit ex iustitia concedendus. Ei qui *illicite* petit actum quem alter licite facere potest (ut si petit iste qui solus voto astrictus est) non videtur *deberi* assensus: non est rationabiliter invitus.

824. — *Ex caritate et pietate* erga coniugem, familiam, patriam, copula *peti* debet, quando ad *imminens* incontinentiae periculum alterius coniugis avertendum; vel ad pacem et amicitiam mutuam firmandam id necesse fuerit, vel cum patria heredem regni, pax et tranquillitas familiae filium qui parentibus succedat postulent.

III. — *Optandus usus coniugii.*

825. — Is optandus est coniugii usus qui mutuo consensu libenter et moderata frequentia fiat. Post primarum hebdomadarum fervorem, plures hanc normam tradunt valentiori aetati, quae inter 25 et 40 annos florere dicitur, ut congressus bis vel ter in hebdomada habeantur. Sed cum varient vires, alii prudentius suadent ut, amotis artificialibus excitationibus, potius sponte ortae cupidini obtemperent.

Naturae consentaneum et ipsa valetudinis causa commendandum est ut ambo coniuges aestum voluptatis *simul tempore* experiantur. Quia tamen legi unionis sufficere videtur ut uterque aestus moraliter coniungantur, id grave non estet accedente causa quadam, culpa vacabit, quod, sive instante copula sive statim post copulam, *uxor*, tactu proprio vel tactu mariti ad perfectam voluptatem fruendam adducatur. Iusta causa fuerit, si, ob minorem caliditatem, uxor in ipso congressu commoveri non potuit, vel si ipse vir vix aliter ac visa uxoris excitatione excitetur et copulam perficere potuerit. Idem autem postquam uxor se retraxerit permitti nequit *viro*: esset mera pollutio.

Reprehendenda autem est *uxor* quae commotionem consulto cohibeat, sive falsa religione, sive, quod peius fuerit, aliqua animi ira aut aversione impellatur. *Hortanda* autem est ut in reddendo debito se promptam ac facilem praebeat.

Vir, contra, plerumque hortandus erit ad usum sui iuris temperatum, humanum, et decorum, sine istis artibus sordidis quae, simul cum mutua aestimatione, felicitatem coniugii minuunt.

Ceterum usus coniugii nulla lege positive praecipitur.

826. — Matrimonialis castitas triplici gradu consistit. Primo, eoque necessario, coniuges omnia officia sic implere destinatum habent, ut limitem coniugalitatis carnis non excedant; perfectiore gradu, commixtio carnalis propter solos liberos habendos exercetur; tertio, eoque summo gradu, coniuges perfectam continentiam servant. (Cfr. S. Aug. *Contra Iulianum pelagianum*, l. 3, c. 21, n. 43 et l. 4, c. 2, n. 10; M. 44, 724 et 741).

ART. IV. — De incompleto coniugii usu.

I. — De actibus mutuis.

827. — **Principium.** — Imperfecti actus venerei quandam inchoationem et praeparationem actus perfecti secundum se continent, vel ad hunc tamquam complementa accedunt. Quae inchoationes vel complementa, moralem perfecti usus rationem participant. Quare iis quibus completus coniugii usus permittitur, incompletus usus per se honestus est.

Rursus autem, cum coniuges ad perfectum coniugii actum exercendum non obligentur, actus imperfecti, etiam deficiente complemento, suam honestatem servant. Et sicut ad actum perfectum et generationem disponunt, sic etiam secundarios matrimonii fines: mutuam concordiam, immo sedandae concupiscentiae bonum iuvant vel iuvare possunt.

828. — **Applicationes.** Actus istis secundum se, etiam sine praesenti relatione ad actum completum, sunt vere *ex obiecto* honesti, ita ut eorum delectatio etiam honeste capi queat. — Attento *fine*, plene probandi sunt actus qui assumuntur ut actus coniugalibus facilius ac perfectius exerceatur; honesti quoque sunt qui usurpantur ad testificandum amorem vel ad dandam concupiscentiae sufficientem satisfactionem qua culpa incontinentiae facilius vitetur. Nec reprobandi sunt coniuges qui ex his actibus moderata solacia et gaudia quae ad virtutem eutrapeliae pertinent, haurire velint. — Attento *modo*, optimum consilium est, ut coniuges, in intima sua conversatione, personalem dignitatem cum tenero affectu suaviter componere studeant, neque ex vilibus artibus delectari velint. Secluso tamen affectu actus innaturalis, vel nimio periculo pollutionis, nullus modus est qui sub gravi ipsis vetetur vel qui non possit propter finem coniugii fieri honestus. Attenta ista *efficacia*, actus *leviter in pollutionem influentes*, seu qui coniunguntur cum pollutivae mere *possibili*, num-

quam sunt sub gravi reatu propter sequentem pollutionem omittendi: haec enim semper accidentalis erit, et alii causae non voluntariae, v. g. nimiae coniugis caliditati tribuenda. Actus isti sunt pudicae amoris significationes (oscula, amplexus, verba tenera) et etiam minus pudicae obiter factae, vel quas ipsa coniugum experientia demonstrat inefficaces esse ut per se (in adiunctis ordinariis) pollutionem inducant. Nec tunc, propter instantem pollutionem, actum coniugalem exercere coguntur, dummodo periculum *consensus* in pollutionem removeatur. — Actus *graviter* influentes seu coniuncti cum pollutione *probabili*, exerceri non possunt nisi in adiunctis ubi, urgente pollutione, actum coniugalem perficere possint et velint, *vel* nisi gravi causa excusentur: tunc enim vel vitatur pollutio vel propter proportionatam causam permittitur (1). Actus isti sunt, de se, actus *venerei impudici*. — Actus demum adeo libidinosi ut in pollutionem tamquam in terminum *proximum* de se desinant, seu coniuncti cum moraliter certa pollutione, sub gravi ipsis coniugibus vetantur nisi in iis adiunctis ubi copulationem conjugalem exercere possint ac velint. Sin minus, pravam luxuriae intentionem produnt, nec ad fines honestos significandi amoris etc. per se sunt necessarii vel adeo utiles. Qui tamen miser coniux, ad gravissimum malum avertendum, invitus, et semper exclusa expressa pollutionis intentione, tali actui cooperatur poteritne damnari?

N. B. 1. Actus graviter influentes non licent ultra quam gravis causa eosdem postulat. Quare ubi advertant pollutionem *proxime* adesse, coniuges ab istis actibus cessare vel eos interrumpere debent. De qua imminente commotione, alter ab altero, si commode fieri potest, monendus est. Nisi gravis ratio dilationem non patiatur, vel nisi ipsa copula ob gravem causam vitanda sit, actus eo

(1) Graves causae censentur necessitas fovendi mutuum amorem qui languescat, avertenda suspicio infidelitatis vel propensionis ad alteram personam; amputandum initium libidinis adulterinae; compensandus usus perfecti coniugii, quando coniuges eundem exercere non possunt, vel ob *iustam causam*, prolem numero augere nolunt; denique ipsa alterius partis petitio instanter facta, vel ita facta ut denegatio aegro feratur.

loco exercendi sunt ubi perfecto coniugii usu coniuges pollutionem praevertere possint Quo gravius fuerit pollutionis periculum, eo gravior causa requiritur. Id tamen sumas sine anxietate, sine molestis comparationibus. Satis est ut res morali intuitioni proportionatae videantur.

2. Propter ipsam coniugii consuetudinem fit ut actus nonnulli, pro definitis personis istam rationem inchoatae pollutionis non habeant quos de se seu plerumque habere existimandi sunt. Sic sunt coniuges qui ex experientia norunt pollutionem sibi non imminere eo quod ab incepta copula cessent. Igitur, quamvis alii coniuges istud plerumque sine gravi reatu experiri nequeant, hi, prudenter perpensis adiunctis, poterunt ob gravem causam id sine gravi vel adeo, attenta causa et raritate pollutionis, sine reatu exercere quamvis interdum pollutiones accidunt.

3. Culpa facilius abest quando copula ob physicam necessitatem prohibetur, quam quando sola obstat voluntas, etiam rationabilis, non habendi liberos. Immo, nisi isti voluntati causa vere gravis subsit, coniuges isti, instante secus pollutione, copulam sic inchoatam perficere debent.

II. — De actibus imperfectis non mutuis.

829. — 1. Actus venerei imperfecti, in proprium corpus a coniuge exerciti, si grave pollutionis periculum de se et pro coniuge inducant, ideo sub gravi reatu prohibentur.

2. Secluso isto gravi periculo, actus imperfecti solitarii, alii simpliciter honesti sunt, alii saltem graviter in coniugibus culpari nequeunt. Actus enim isti de se continent utilitatem praeparandi actum perfectum, qui honestus et laudabilis est. Quare si formaliter ad copulam referuntur, v. g. praesente coniuge quocum alter coire velit, actus isti prorsus honesti sunt; atque etiam si ad copulam satis proxime referri nequeunt, aliquam utilitatem servant fovendi appetitum venereum, quod in statu matrimoniali per se bonum est, et minuendi, compensatione quam procurant, tentationem infidelitatis erga coniugem absentem.

Quamquam inordinatum aliquo pacto est ut coniux sibi separatim quaerat voluptatem quae ad opus commune pertinet. Sunt

tamen qui severius respondent, atque ipse S. Alph. l. 9, n. 936, severitatem istam probabiliorē et in praxi suadendam esse existimat: quia coniux corpore quod alteri tradidit uti non possit nisi se ad copulam disponendo. Verum respondetur dispositionem istam ad copulam in genere non desiderari. Praeterea severior opinio ipsi consecrariis revincitur: ipsam carnalem delectationem de copula cum uxore habita graviter reprehendunt. Hoc scrupulis plenum et moribus periculosum foret. Utentes modo ratiocinandi S. Thomae, dicamus actus istos iudicandos esse ex consensu quem continent in delectationem actus perfecti; delectationem autem ex operatione aestimandam esse. Actus perfectus copulae est in coniugio honestus; honesta quoque est eius delectatio; honestus consensus in eam (Cfr. 2. 1. q. 154, art. 4).

830. — **Aspectus, lectiones, sermones libidinosi coniugibus** tunc tantum *in se* graviter culpanda sunt, cum vel adulterina desideria foveant, vel grave pollutionis periculum inducunt; ac benignius intellegi potest pro coniugibus prohibitio legendi libros ex professo obscenos. Aequē tamen ac caelibes cavere debent a libris qui intellectum pervertunt seu falsas notiones de rebus moralibus inculcant.

ART. V. — De coniugum luxuria.

831. — **Onanismus coniugalis.** 1. Voluptas completa a coniugibus, etiam in sua mutua relatione, eo modo quaesita quo simul generationem positive impediunt, i. e. **onanisticus** coniugii usus intrinsece et graviter malus est. Id testatur traditio catholica a SS. Patribus profecta et unanimi sententia theologorum atque ordinario magisterio Ecclesiae contenta; et confirmat ratio: coniuges enim tamquam *individualement* et nomine proprio exercent actum qui primaria sua ratione est actus *speciei* a coniugibus speciem humanam repraesentantibus et pro ea agentibus exercendus. Actus itaque ille continet substantialem ordinis essentialis violationem, cum sit contra ordinem totius facultatis generativae.

2. Potissimae *neomalthusianae* artes (1) sunt: a) Coitus inter-

(1) Malthus, in celebri opere *Essay on the principles of po-*

ruptus; b) *Mechanicae artes* impediendi ne semen virile uterum penetrare queat. (Instrumentum quod, in hunc finem, vir adhibet dicitur *condom*; dum obturamentum utero appositum vocatur *pessarium*). Huc revocari potest dispositio, intra vaginam, membranae satis subtilis instar *pseudovaginae*, in quam semen emittitur. Haec dein cum semine extrahitur. c) *Lotio vaginalis* interior, qua, post copulationem, abluta vagina, semen expellitur. Lotio in finem sterilitatis facta, plerumque substantiis antisepticis, quibus semen occiditur, redditur efficacior; d) *Sparsio* per vaginam *substantiae chemicae* qua sperma occidatur.

Inter artes istas, istud observandum est copulam recte inchoari a viro qui *mero retractu* abutitur matrimonio et actum omnino licitum usque ad istud momentum exerceri, dum ab initio vitiatus est si vir utatur « *condom* »; pessario quo utitur mulier ipsam copulam non impediri; abluitionem vaginae fieri post copulam perfectam. Haec attendenda sunt pro complicitate. Etenim:

3. Quando vir mero retractu abutitur matrimonio, tota actus malitia ex viri malitia procedit; uxor rei licitae operam praestat. Quare, *attenta sola cooperatione*, nulla specialis causa requiritur cur debitum reddat, nec, si ipsi grave est copula privari, copulam petere prohibetur. Si tamen per repulsam uxoris maritus ad recte utendum coniugio satis cito adduci possit, *caritas* obligabit uxorem ad procurandam mariti emendationem per denegationem quae ipsi uxori non sit gravis. Ac perinde dicendum nobis videtur de marito respectu uxoris quae, invito marito, utatur pessario vel vaginam abluat, nisi quod is auctoritate maritali prudenter uti debebit ad corrigendam uxorem.

4. Sed ne peccato consentire videatur, atque ut correctionem fraternam exerceat, debet alter coniux monitis ac precibus, pro spe fructus aliquotiens iteratis, alterum ab hoc delicto avertere. I. e. ita agere debet a) Ut alteri coniugi constet de perseverante sua repugnantia illi pec-

---

pulation (London 1798) honestam praedicabat abstinentiam « *moral restraint* » ne nimia fieret propagatio generis humani. Neomalthusiani vero eandem moderationem artificiali ratione quae coniuges nulla delectatione privat docent et inculcant.

cato; b) Ut, si spes fructus sit, alterum ad officia coniugalia revocet.

Graviter, contra, peccabit coniux qui, directe vel indirecte, per querelas de numerosa prole, etc., alterum ad onanisticum coniugii usum pertrahit vel in eodem confirmat. Et mala consilia sua revocare debet.

5. Uxor nullatenus permittere potest ut vir pessarium in ea ponat, vel accedat tecto membro virili. Praevalenti vi tantum cedere potest, fere sicut mulier innupta quae opprimatur. Cfr. resp. S. Paenitentiariae 3 apr. et 3 iun. 1916 (*De Castitate*, n. 263).

6. **Officia Confessarii.** De re quae tam aperte, in ipsis ephemeridibus, tractatur, bona fides in paenitentibus vix exsistere potest. Qui, dum sacramenta frequentant, errant in hac re, per verba, consilia imprudentia, facile aliis damnosi sunt; et ob leve indicium, rem a confessario permitti vel saltem tolerari existimant. Agitur de gravissimo malo quod ubique, ob bonum commune debellandum est. His perpendis:

a) Nisi positivo iudicio appareat suspicionem istius vitii in paenitentem non incurrere, *Confessarius* ignotos coniuges generali interrogatione interrogabit utrum omnia in matrimonio bene se habeant, an aliquo scrupulo angantur. b) Quos onanistas deprehenderit, regulariter de suo scelere monebit. c) Si coniux, attento modo quo excessus committitur, copulam bene inchoare vel inchoatam admittere possit, eum de sua facultate instruet, ne formalia peccata patrare incipiat aut pergat. d) In raro aliquo casu, ubi bona fides extraordinariis adiunctis stipata fuerit, et periculum scandali simul cum periculo nimii abusus exciderit, culpam silentio premet. Bona fides facilius aderit in uxore quae, denegato assensu, putat se omnem culpam in virum reicere posse, nec inter modos quibus abusus committitur distinguit; vel etiam in gravi morbo. Nec tunc nimii abusus timendi per se sunt.

N. B. Quamdiu copula recte exercetur, coniuges voluptate frui non vetantur. Abrupta autem copula, uxor nec se excitare potest nec in subortam plenam delectationem consentire.

832. — I. Nulla ablutio vaginae ad expellendum semen et impediendam generationem, licita est, sed reatum tentati (plerumque frustra) onanismi continet, sicut *intentione* peccat uxor quae inefficaci ratione (vano remedio, cohibendo suam distillationem, surgendo ad mingendum) copulam sterilem reddere voluerit. Nec marito talia iubenti parere poterit, nisi ipsum prius de suo errore monuerit.

Licet tamen e vagina atque ex ipso utero expellere semen non fecundatum, quod mulier, vim passa, invita receperit: modus est repellendi iniustum aggressorem.

Ob alium finem peraeta, lotio vaginalis iam post horam a copula licita videtur, cum iam tunc generationem moraliter non impediat. Qui intervallum sex horarum postulant, tacite supponunt nullam, ne partialem quidem, permitti posse seminis iacturam.

833. — II. Qui extra vas debitum actum coniugalem perfecit, hanc peccati rationem declarare debet, etiamsi affectus sodomiticus abfuerit. Specialem enim continet violationem sanctitatis coniugii, officii mutuae pietatis et, si uxor non fuerit formaliter complex, iniustitiam. In qua autem parte abominanda res facta sit, ad speciem non refert.

Iniuriosus quoque est qui, *altero rationabiliter dissente*, copulam, etiam citra pollutionem, interrupperit, cum uterque ius ad copulam perfectam habeat.

Mutuis tactibus excitatae pollutiones sanctitati coniugii et pietatis coniugalibus officiis graviter adversantur, ita ut circumstantia coniugii indicanda sit.

834. — III. Completa voluptas ab alterutro coniuge separatim quaesita vel admissa, ad malitiam pollutionis gravem contra iustitiam vel coniugii sanctitatem malitiam addit. Etenim cum ex mutua corporum traditione alter coniux alterius corpus quod ad usum venereum completum possideat, si invito altero fecerit, imperfecti adulterii peccato peccat; assentiente altero coniuge, sanctitatem tamen coniugii, in quo Deus vult ut facultas ista communi utriusque usui reservetur, sine dubio violaverit.

835. — Actus venerei perfecti vel imperfecti exteriores

cum aliis personis exerciti, ad malitiam luxuriae malitiam adulterii completi vel incompleti superaddunt.

Assensu alterius coniugis, tollitur peculiaris ratio iniuriae, propter universale principium: consentienti non fit iniuria; remanet tamen specialis malitia violatae sanctitatis coniugii, ita ut peccatum non evadat simplex fornicatio, sicut asserebat propositio 50^a ab Innocentio XI, 24 sept. 1665, ut minimum tamquam scandalosa reprobata.

Itaque specificae distinguuntur adulterium invito coniuge et adulterium assentiente coniuge commissum. Quidam id negant, quia ius coniugis sit inalienabile, sed consensus quo tollitur iniuria non est necessario *alienantis* ius: sufficit consensus ius suum non opponentis. Ad ipsam autem iuris rationem pertinet ut in potestate habentis semper sit ius opponere vel non opponere.

Duplex adulterium quod a coniuge peccante cum alterius coniuge committitur, tamquam tale accusandum est, quia, praeter actum suum principalem, complicitatem cum alterius principali actu declarare debet, nec positive decipere potest confessarium qui sine ista declaratione intellexeret adulterium cum non coniugato.

Colloquia turpia non censentur ad personas colloquentes ita terminari ut ex earum qualitate novam speciem induant.

836. — Actus interiores ex obiecto diiudicandi sunt, quod, cum agitur de coniuge potest esse honestum, vel affectu adulterino, sacrilego deturpatum.

837. — Matrimonio attentato cum altera persona, coniux gravissime peccat contra sanctitatem coniugii, pietatem et iustitiam erga alterum coniugem. Iniustus quoque est qui illicite se separat ab altero coniuge, vel divortium civile postulat.

CAPUT VI. — De castitate extraconiugali.

ART. I. — Informatio ad castitatem.

838. — Cum usus facultatis generativae coniugibus reservetur, atque in ipso coniugio multae circumstantiae perfectam castitatem vel saltem abstinenciam ab actu venereo completo etiam per longa intervalla imponant,

necessitas informationis ad castitatem praedicanda est universalis. Eamque tam neglegenter vel tam incomposite fieri valde dolendum est.

Distinguenda autem est praeparatio *generalior* et *specialis*. Utraque de corpore, de sensu, de mente sollicita esse debet.

Huc autem spectant commendandae artes, ut corpus procurent sanum, validum, immune a defectibus qui carnem concitant; ut fomenta sensui eripiant; ut voluntatis imperium firment; ut animum effingant nobilem, generosum, humilitate et pietate christiana imbutum. Itaque sunt partes *negativae* quae arcent stimulos carnales quales sunt quidam defectus physici, visiones sensuales, turpiloxia, vani amores, et partes *positivae*, quae hominem ad puritatem vere afficiunt.

839. — Quaeres hic de utilitate revelandi mysteria vitae. Non parum hodie disputata quaestio et satis fuse a nobis examinata in *De Castitate*, n. 186-201, his conclusionibus prudenter solvi posse videtur.

1. Nec naturalis ignorantia per se destruenda est nec artificialis procuranda est. Ac talis facienda est rerum sexualium explicatio non quae augeat sed quae minuat sollicitudinem de rebus sexualibus. Ideo debet esse *gradata* et, quantum fieri potest, ad singulorum curiositatem, necessitatem accommodata.

2. Ut de singulis eius partibus pauca proponamus: Profanis inutilis et facile nociva saltem pro mulierum phantasia est *perversionum* sexualium explicatio. Nec iuvat morbos venereos explicare ante aetatem qua illicita commercia cum altero sexu timenda sunt. Restat *processus generationis* cum conexis phaenomenis. De quibus ita dicendum videtur:

a) Revelatio *muneris materni*, procreationis e carae parentis corpore, diuturni temporis quo, non sine curis et incommodis puer geritur, laborioso partu dein edendus et lacte materno alendus, nec excitat phantasiam, et satisfacit curiositati, cum praebeat explicationem quae satis adaequata videtur, atque efficacissima apparet ad gignendum utilissimum pietatis affectum. Quare omni filio vel filiae serio interroganti, sine incommodo et cum profectu dari potest.

b) *Menstrui fluxus* quem filia experta sit, mater veram rationem dare ne dubitet. Filio autem de *nocturna pollutione* interroganti alteruter parens id naturale esse dicet. Ac praeservandus est filius a morbi formidine quae animum non parum deprimere solet. Hanc occasionem nacti parentes monita iterabunt ut, etiam ad vires integras servandas, tactibus parum modestis abstineat, ac si quae dubia habeat de his, vel parentes vel confessarios interroget.

c) Quod ad *peccata*, confessarius prudenti interrogatione vel ipsis accusationis indiciis, parentes directa observatione filium puerem quasi comitari debent. Si qua suspicio pravi tactus aut turbatae conscientiae merito suboriat, animum ipsi addant ad dubia manifestanda, ipsumque de castitatis obligatione moneant. Pro filii indole et aetate, videbunt utrum necne intrinseca peccati ratio iam exponenda sit.

d) *Post absoluta studia humaniora*, plenior de humana generatione notio nescientibus etiam ultro danda videtur. Ea tunc aetate est *castus iuvenis* ubi, firmatis viribus scientia ista innocua dici potest, (dum curiositas puerilis facile suaderet tentamen experiendi) et ubi decet ut virtutem deliberato animo sectari discat. Cavendum quoque est ne castus adolescens incaute in pericula incurrat, neve propter ingenua et candida verba irrideatur et sic timidius cum sociis agere cogatur nec animum virilem explicare queat.

Puellis quoque quae, ut aiunt, mundum ingredi parant valde optandum est ut sive a matre, sive ab alia persona fida de generatione humana clare edoceantur, et, nisi altiore vocatione donatae sint, de amoris legitimi fine, oneribus et sanctitate, etiam ex professo, in schola superiore praelectiones audiant. Non paucae enim in futilibus rebus, immo in vanis somniis et in periculosis amicitiiis dies consumunt; aliae, puerili ratione modestae et formidolosae, aliae inconsiderata familiaritate liberiores apparent; erga parum dignos iuvenes imprudenti amore fervere incipiunt, nesciae obligationum quas fortasse repudiassent, nesciae iurium suorum, nesciae rationis qua digne simul et opportune iugum ferant. Inde matrimonia contrahuntur quae modicam spem dant vitae beatæ et christianæ. Deficiente schola, libri sufficiantur qui coniugii christiani fines, dignitatem, iura et officia caste et dilucide exponant.

3. Satis convenit *mendaciis* abstinendum esse et improbandas esse ineptas fabulas quibus pueri decipiuntur.

4. Quod ad *methodum* adhibendam: a) Sane in ipsa schola de merito et praestantia castitatis, de impuritatis detrimentis, tum physicis tum moralibus, etiam palam in contione, in catechismo explicando, vel alia arrepta occasione fortiter dicatur. Sed cum

omnibus catholicis et plerisque prudentibus scriptoribus, *collectivam* seu communem rerum sexualium expositionem in scholis elementaribus et medii gradus per se improbamus: tum quia instructio ista ad alumnorum varietatem satis aptari nequit, tum quia fere invitat alumnos ut haec inter se, post scholam conferant. Privata autem informatio spectat ad parentes et ad animae rectorem. Ne alius id faciat sine parentum assensu. Privata autem informatio sit brevis, simplex, sine apparatu, ac formam vitet quae phantasmata minus casta suggerat.

Quod ad adulescentes triviales qui nihil ignorare solent, hi, etiam palam, in scholis vel patrociniis ad altiora considerata provehendi sunt. Pravos socios pro viribus fugere norint, et positivis foederibus boni bonos adjuvare et fragiles confirmare assuescant. Qui harum rerum ignari reperiantur instruendi videntur.

Summa haec est. Ad illustrandam mentem, ad deterrendum ab inhonestate, ad excitandum castitatis amorem, multa, in scholis etiam puerorum, aperte tradi possunt. Nusquam autem *publicam* declarationem mysteriorum vitae, saltem quod attinet ad carnalis commercii et generationis humanae rationem, cultura castitatis imperat vel suadet. Nec puritatis spem in ipsa revelatione, qua tali, reponimus, sed eam admittimus ut partem (non principalem) probe intellectae paedagogiae sexualis, quae adulescentibus magis ordinata methodo assistere proponit, ut plures quam nunc ad maturam aetatem sine naufragio morali perveniant; atque oportunas indicationes, probamus quae a) revelationes malorum consiliariorum praeveniant; b) impediane ne iuvenes turbatum phaenomenis physiologicis animum gerant; c) magis expositos et maturiores ab illicitis commerciis avertant; d) nobiles puellas a nugarum dissipatione et periculis evocent; e) inter parentes et filios fortius fiducia et amoris vinculum inducant; f) virtutem consciam fortioribus reddant, ac meliorem intellectum dignitatis B. M. V. et beneficii Incarnationis procurent.

ART. II. — De usu completo facultatis venerea.

I. — *De usu completo secundum naturam.*

840. — **Fornicatio.** — Usus completus secundum naturam fit in fornicatione, quae, sub respectu luxuriae, definiri potest: *copula naturalis, extraconjugalis*. Estque *simplex* fornicatio copula quae solo matrimonii defectu vitiata est.

Accidentali fornicatione gravior, in *eadem specie*, habetur *concubinatus*, qui dicit diuturnum. *intentione* et *re*, inter easdem personas carnale commercium, sive expresse, sive tacite de habituali relatione seu consuetudine convenerint. Ubi *concubinaria* relatio sit casus reservatus, is frequentiam quandam actuum non mere per accideus iteratorum, sed ex quadam destinatione mulieris eidem viro, seu quandam status consuetudinem postulat.

Meretricium condicionem designat eius quae, fere cuilibet accessum dare parata, quacumque sui corporis facere solet.

Omnis fornicatio, etiam sola lege naturae inspecta, est peccatum mortale. Hanc hodie tenendam sententiam propter commune placitum theologorum, hac brevi ratione confirmamus, quod fornicatio commercium carnale privat ordine quem exigit bonum speciei humanae. Propter necessitatem educationis prolis, bonum speciei humanae postulat ut copula non fiat nisi a duobus qui se tamquam principium generationis compleverint, quod fit per solum matrimonium. Nec intentio partium qui velint prolem communem bene alere, nec certa copulae sterilitas hunc ordinem restituit, ita ut in omni fornicatione haec substantialis violatio ordinis deprehendatur. Cfr. pleniorum et ampliorum demonstrationem in *De Castitate*, n. 306.

841. — **Accedentes malitiae.** — Una specie in genere *luxuriae*, fornicatio ob accedentes varias malitias *heterogeneas*, diversa nomina accipit et ad varias species ascribitur.

1. Spreto vinculo coniugali, committitur **adulterium**, de quo n. 835.

2. Facta cum persona consecrata Deo per *votum*

castitatis, saltem quod Ecclesia accepit, fit *sacrilegium*. Sacrilegus quoque est qui fornicatur (immo qui, in Ecclesia latina, utitur coniugio) cum persona quae in ordine sacro est constituta, etiam si haec votum non emisit (cfr. c. 132). Et iam propter complicitatem sacrilegus est qui personam sacram ad peccatum carnale inducat, dum non est sacrilegus qui, voto vel ordine sacro ligatus, personam non sacram ad peccatum cum altero impellit, dummodo ipse expers maneat libidinis. Violatio voti privati castitatis solam malitiam contra religionem secum fert; opinio tamen extrinsecus probabilis eos reos facit sacrilegii, ita ut non sit practica obligatio haec distinguendi in confessione (cfr. t. I, n. 199). Et qui ex ordine sacro et qua religiosus castitate adigitur, duplici titulo *eandem* sacrilegii malitiam contrahit, quam proinde distinguere non debet in confessione. Sed si ambo complices fuerint sacri, id erit in confessione declarandum.

Copula fornicaria peracta intra semi-horam post communionem, gravem *sacrilegii realis* speciem induit, sicut ipsa sollicitatio in confessione. In *loco sacro* peracta, fortasse hodie non induet malitiam sacrilegii *localis*, quia locus sacer per eam iam non polluitur, nisi *publica* fuerit, et sic constituat impium usum quo locus sacer violatur. Locus sacer est hic tantum ecclesia vel oratorium publicum, saltem sollemni benedictione divino cultui dicatum.

842. — **Incestus.** — Copula fornicaria cum personis *consanguineis* quibuscum sive iure naturae sive iure ecclesiastico nuptiae fieri non possunt, saltem sine dispensatione, malitiam *incestus* contra *pietatem* superaddit luxuriae.

Ac perinde dicendum est de copula cum *affini*. Immo, cum affinis alteri propter consanguineum coniungatur, « eiusdem rationis inconvenientiam facit consanguinitas et affinitas » (2, 2, q. 154 art. 9 ad 2), ita ut uterque incestus eiusdem speciei esse videantur. Quod tamen alii negant, v. g. Vasquez in 3 p. q. 91 art. 1, d. 4, n. 11-12.

Nec *linea* nec *gradus* varias species inducunt, cum in omnibus una specifice pietas violetur. Lehmkuhl tamen, I. 1050, post S. Alph. l. 3, n. 438, et alios, excipere velit primum gradum lineae rectae, cum ratio pietatis inve-

niatur *per se* in parentibus, in aliis per participationem. Sed quando unum est propter aliud, ambo eiusdem speciei sunt. Nec, ut observat Lugo, *Paen.* 16, 315, cur solum primum gradum exceptum velint, apparet.

Fit tamen ut *aliud* pietatis officium, v. g. rectae institutionis, ut cum parentes peccant cum filiis sub eorum potestate constitutis, violetur: quod erit declarandum. Sic etiam filius peccans, vivente patre, cum noverca sua, est ipsi patri atrociter iniuriosus.

843. — Malitia specialis continetur quoque in peccato carnali cum persona spiritualiter cognata, estque gravis, si habetur impedimentum dirimens.

Specialis quoque, distincta a reverentia cognationis naturalis aut spiritualis, reverentia violatur fornicatione cum legaliter cognatis. Sed eam esse gravem non constat.

844. — Honestas publica non cohaeret cum specialibus pietatis officiis. Quare haec circumstantia non videtur sub gravi declaranda.

845. — Mulieris invitae oppressio, sive vi coacta sive dolo decepta sit, rationem induit stupri, quod iustitiae adversatur. Bis iniuriosus est qui simul virgini invitae eripit signaculum virginitatis.

Ac praeterea fornicatio quae in grave familiae dedecus vel parentum maerorem redundet gravem culpam contra caritatem continet.

Quando autem stuprum est peccatum reservatum, intellegitur violenta oppressio feminae quae signaculum virginitatis servavit.

846. — Raptus, in morali theologia, dicit iniuriosam privationem libertatis personae cuiuslibet ad libidinem explendam inflicta. Vis illa inferri potest sive personae quae quis abutitur, sive iis quorum potestati subest.

Moraliter quoque rapitur quae dolo et fraude sua libertate privatur.

Canonice distinguendus est ab isto raptu, raptus qui dirimit matrimonium, de quo n. 720, et raptus qui *delictum* est in foro exteriore puniendum. Ad delictum requiritur violenta aut dolosa feminae honestae abductio ab uno loco in alium, sive matrimonii ineundi sive libidinis explendae causa. Violentae aut dolosae ab-

ductioni aequiperatur abductio mulieris minoris consentientis, facta inseciis aut contradicentibus parentibus aut tutoribus.

847. — Iustitiae quoque adversatur carnale peccatum commissum cum persona cuius quis *spirituale* vel *morale* bonum curare debet ex obligatione iustitiae quae consensu istius personae solvi nequit: sic *episcopus* quod ad dioecesanos suos, *parochus* quod ad parochianos, *tutor* quod ad pupillum, *institutor* seu *superior* collegii quod ad alumnos sibi a parentibus concreditos. *Cooperatores* parochi vel Superioris hac iustitiae obligatione non tenentur, sed facile erunt simul graviter scandalosi.

Obligationem iustitiae non habet *confessarius* peccans extra confessionis occasionem, nec *pater spiritualis* libere electus, saltem quando nulla utitur coactione vel deceptione: mutuo enim consensu tollitur vel interrumpitur relatio specialis directionis. Severius vero dicendum est de illo qui ad munus patris spiritualis exercendum deputetur v. g. monasterio.

II. — De usu completo contra naturam.

848. — I. Pollutio, sic dicta ex secretionem liquida quae tunc emitti consuevit, dicit separatam actuationem completam facultatis venereae.

Potest esse *involuntaria* et *mere corporalis*: seminis emissio non delectabilis qua saepe laborant qui *spermatorrhea* afficiuntur. Haec extra rationem peccati versatur, sed curanda est, quia valetudini valde nociva fieri potest. — Potest esse *involuntaria* et simul *animalis*: quae, sine culpanda causa et sine consensu, v. g. ex concitata phantasia, cum delectatione accidit per noctem, vel etiam interdum. — Potest esse *voluntarie* excitata vel saltem voluntarie admissa; et tunc est peccatum, quod vocatur *solitarium* ex ordinaria agentis circumstantia, *mollities*, ex debilitate animi quam prodit, *masturbatio*, ex frequentiore modo quo committitur (quatenus, *parum scientifice* masturbationem intellegant quasi manu factam stuprationem).

1. Gravem pollutionis voluntariae seu voluntarie admis-
sae malitiam, etiam ex ipso iure naturae, est communis
et certa catholicorum sententia. In demonstratione autem
non parum laborant.

a) Alii appellant *frustraneam emissionem seminis* cuius ex-
clusiva destinatio sit bonum speciei humanae. Argumentatio ista
duplici difficultati obnoxia est: ipsa natura, vel invito homine,
semen istud prodigit. Cur idem ob iustam causam mihi non lice-
ret? Immo inutilis profusio ipsis hominibus permittitur in copulis
quae alias immediatas utilitates habent praeter generationem. Non
est ergo propter solam prolis generationem praeparatum a natura.
Itaque cur non liceat pollutione prodigere quod aliis modis pro-
digi permittitur, id numquam ex profusione qua tali efficitur, sed
ex alia ratione quae formalem pollutionis malitiam nobis mani-
festabit.

b) Alii in *perfecta delectatione venerea* malitiam pollutionis
reposuerunt. Sed contra est, morale iudicium delectationis ex ope-
ratione cui coniugitur sumendam esse, ita ut nequeat in ea prima
ratio bonitatis vel malitiae reperiri. Praeterea, delectatio est imme-
diatum bonum individui quod mediate tantum ad speciem referri
potest. Dum omnes sentiunt contra bonum speciei hoc peccato
peccari.

c) Alii ex intensa delectatione rationem colligunt *gravis* pro-
hibitionis: idque propter consequens periculum frequentis abu-
sionis. Hi ergo accedunt ad

d) Eos qui ad rationem extrinsecam confugiunt, argumen-
tantes ex incommodis vel periculis abusionum quae bono speciei
adversarentur si pollutio moderata vel in quibusdam adiunctis
esset *licita* seu non graviter reprobata.

Vim in hac ratione inesse non negamus, observando detri-
menta non colligi ex *factis* sed ex *licitis* pollutionibus. Perpetua
tamen eius efficacia, v. g. quando agitur de pollutione « physio-
logica » seu propter sanitatem corporis; vel de pollutione quae
multiplicationi generis humani inserviat, ut in reprobata fecunda-
tione artificiali, merito dubitari potest. Atque extrinseca ratio in-
trinsecam supponit quae detegenda est.

Brevi argumento utimur iam antea adhibito. Pollutio
voluntaria substantialem continet violationem ordinis es-
sentialis, dum vir vel mulier qui se polluunt exercent qua
singuli actum qui communi opera ut actus speciei exer-
cendus erat.

Graviter malus quoque est consensus in pollutionem casualem, quia consensus iste non est mera intellectualis approbatio facti physiologici, sed affert participationem mentis, concursus qui in ipsam commotionem delectabilem, eam augendo, influit, eamque physice mutat. Qua activa participatione ratio iterum sensu abripitur ad fruendum singulatim operatione quae solum ut ad speciem pertinens amari potest. Quae malitia, gradu quidem minor, eiusdem est genericae (non specifica) rationis cuius est pollutio voluntaria, estque necessario gravis.

Factum argumentum confirmatur variis considerationibus quae demonstrationem extrinsecam componunt ad quos plerique confugiunt.

2. *Malitia pollutionis specificè differt a luxuria imperfecta*, idque in utroque sexu.

Postquam enim repertum est omnem veram seminationem a pollutione feminea per se abesse, fuere qui eam ad luxuriam imperfectam specificè reduci posse putarent. Quam sententiam difficiliter revincunt ii qui propriam pollutionis malitiam ex profusione seminis humani repetunt. Nobis autem praesto est hoc facile argumentum. In utroque sexu actus non consummati luxuriae dicunt *secundum se* praeparationem actus consummati, atque ex ordine ad actum consummatum suam moralitatem immediate hauriunt, dum actus consummatus ex ordine ad generationem quem habet vel quo privatur, bonus vel malus indicatur. Ergo, quamvis concedamus actus istos ad eandem speciem *completam* referri, specificè tamen sicut inchoatum et completum, initium et terminus, medium et finis inter se specie differunt. Cfr. principium de specifica distinctione apud S. Th. 1, 2, q. 72 art. 7 c. et ad 3.

849. — *Corollaria*. — 1. *Essentialis malitia* pollutionis descriptione continetur qua pollutio definitur: separatus usus completus facultatis generativae.

2. Pollutio viri et feminae specie non differunt, ita ut qui pollutionem accusat, de sexu non sit interrogandus. Nec constat distillationem ad rationem pollutionis femineae necessariam esse. Ex quo mulier declaravit

« satisfactionem », seu satietatem, censebitur pollutionis rea.

3. Pollutio *iuvenis* et *senis*, *puberis* et *impuberis* qui tamen copulae capax sit, et *eunuchi*, quamdiu copulae capax maneat, specie inter se non differunt. Ab illis pollutionibus specie differunt pollutiones *infantium*, et eorum quibus deficit erectio.

850. — 4. Pollutio nocturna naturalis obiective in nullam reprehensionem incurrit. Quare, cavendo tamen a praesenti libidinis excitatione, eam simplici affectu, propter comoda quae eam sequantur desiderare et de ea subsecuta gaudere licet. Nullam tamen determinatam intendere vel apto medio procurare licebit. Nam cum non accadat sine commotione corporis et delectatione sensus, qui eam intendit, mente ipsam pollutionem complet et perficit. Nec naturalis iam dici potest pollutio quae artificiose producta est. Sed is qui spontaneas emissiones difficiliiores aut rariores experiatur, potest remedium sumere ut egestus in genere facilius reddatur. Ipse nihil aliud directe efficit quam corpus suum ita temperare ut natura regulariter agere possit.

5. Ad sedandam excitationem, immo ad citius abrumpendum processum pollutionis, fas est vesicam mingendo exonerare, quamvis inde aliqua pars seminis citius expellatur.

6. Qui per se vel per accidens usum completum frustra quaesierit, ita ut expers manserit satiativae delectationis quae usus completi *signum est*, affectu peccatum pollutionis, effectum peccatum non consummatae luxuriae fecit. Sed impuberes, maxime quamdiu a pubertate satis distent, ab illo affectu potius immunes praesumuntur, dum affectus ille in impuris eunuchorum conatibus facillime adesse censetur.

851. — Specificationes. 1. Specie variant: ex *subiecto*, pollutio personae *solutae*, personae *coniugatae*, personae *voto* ligatae; — ex *voluntarietate*, pollutio *quaesita*, et pollutio *simplex*, generali tantum delectationis venereae appetitu, vel etiam sine formali huiusmodi appetitu producta; pollutio cum affectu *fornicario*, vel *sodomitico* aut

bestiali aut aliter *perverso*; pollutio cum *desiderio inefficaci* copulae vel alterius peccati. — Specialis affectus in comitante imagine phantastica prodè consuevit.

2. Nec propter *modum* quo perficitur; nec propter *locum corporis* cuius excitatio pollutionem induxerit, pollutio specie variat. Declaranda tamen erit, propter scandalum, complicitas alterius vel facile comitans affectus, pollutio *tactibus alienis* procurata, non autem ea quae contactu personae nesciae, v. g. dormientis vel in multitudine, producitur.

852. — Pollutionis gravitas. Etsi, solum considerando genus luxuriae, pollutio sit gravior fornicatione, simpliciter tamen minorem reatum continere dicenda est: abest scandalum, complex; minorem supponit audaciam voluntatis. Ac saepe abest affectus contra naturam.

Hodie, qua pollutio, non iam *violat ecclesiam*. Quare, nisi ex publica ratione qua fit vel alterius cooperatione formalem loci sacri contemptum sapiat, gravem *sacrilegii localis* ab isto actu abesse arbitramur.

853. — II. Sodomia *libidinosus concubitus duorum eiusdem sexus* definitur.

Ad *moralem* essentiam peccati nulla penetratio in vas quoddam requiritur, dum ad *canonicam* sodomiae perfectae rationem effusio in podicem pertinere videtur. Cum puero peracta, nomen speciale *paederastiae* sortitur. Quae vox tamen usurpatur quoque ad omnem sodomiam designandam; dum forma benignior vel generalior propensionis ad eundem sexum dicitur *homosexualitas*.

Circumstantiae *agentis* aut *patientis* (is olim dicebatur *pathicus* vel mollis) speciem non mutat, sed in patiente non ita praesumitur pollutio sicut in agente.

Circumstantiae *voti*, *cognitionis*, *vinculi coniugalis* malitias specficas addunt.

In ore peracta, ex affectu iudicanda est, sicut ipse usus feminae in altero vase, qui saepe nomine *imperfectae sodomiae* insignitur.

A *sodomia* distinguenda est *mutua pollutio* per solos tactus, ad quam tamen affectus sodomiticus accedere potest.

854. — III. Bestialitas est *coitus cum bestia*. Ad moralem infamis istius peccati essentiam opus est ut peccans bestia frui voluerit; fieri autem facillime potest, ut quis minore bestia mere uti voluerit tamquam instrumento pollutionis, cum affectu fornicario.

Ad *canonicam* peccati reservati essentiam, si nihil severius declaratum est, requiritur et sufficit concubitus copulae consummatae.

Non refert cuiusnam generis vel sexus bestia fuerit. Nullum partum timeudum esse ex ista abominatione hodie exploratum est.

855. — IV. Plures aliae perversiones contra naturam nomine proprio carent. Satis accusabuntur si, excludendo sodomiam et bestialitatem, copulatio contra naturam facta declaretur.

Olim multa dicebant de *congressu cum daemone*, in cuius potentia id solum esse videtur ut, sub figura personae humanae vel etiam animalis, allato semine humano, quandam artificialem fecundationem peragat cuius fructus erit homo. Nullum huiusmodi factum hodie narratur.

856. — Comparanda gravitas. Fornicatio onanistica. Propter maiorem recessum a natura, *bestialitas* est, ex iis quae nomen proprium habent, pessimum luxuriae peccatum, quamvis *affectus* ad daemonem gravissimam malitiam contra religionem contineat. Liquet autem *sodomiam* esse *fornicatione* peiorem.

Fornicatio autem saepe hodie fit *onanistice*. Pro affectu et intentione, haec erit gravior vel minus gravis quam fornicatio perfecta. Qui copulam onanisticam eligit, ut minus noceat feminae et societati, minus perverso affectu ducitur quam qui onera mulieri timenda contemnat ut sibi plenius satisfaciat. Qui vero voluptatem sine onere quaerit, magis peccabit quam qui conexa onera resignato animo ferre statuit, ut secundum naturam agat.

ART. II. — De luxuria imperfecta.

I. — De malitia luxuriae imperfectae.

857. — Observanda in antecessum. 1. Actus luxuriae imperfecti qui cum actu perfecto materialiter coniunguntur *unum* cum specie tum numero peccatum constituunt. Ratio enim distinctionis specificae tota in separatione ab actu completo nitetur. De his ergo actibus agimus in quibus vel re vel intentione sistitur.

3. Neque in actibus *exterioribus* distinctio secundum et contra naturam recurrit. *Affectus* quidem naturae obsequi vel adversari potest; sed actus exterior imperfectus nihil tale dicit.

Imperfecta est omnis luxuria *interior* quae in mente seu voluntate retinetur; *exterior* autem luxuria imperfecta dicit quemlibet de se *non satiantem* motum venereorum a persona non coniugata effectum vel acceptatum.

858. — *Intrinseca* malitia omnis directe quaesitae vel admissae voluptatis venereae extra matrimonium, non controvertitur: omnis huiusmodi motus est extra medium castitatis.

De gravitate peccati luxuriae, prima sententia alios motus *graves*, alios *leves* habet pro eorum distantia a perfecta satisfactione. Sententia ista potius ad superiorem aetatem pertinet. Altera sententia delectationes venereas ex *toto genere* graves esse docet. Tertia sententia, media, sic a De Moya (Cfr. 6, Miscellanea, d. 2, *De peccatis*, q. 2, § 3) propugnatur: « In rebus venereis non datur moraliter et practice parvitas materiae, physice vero et speculative loquendo, negari non potest ».

Quamvis nulla sententia damnata sit, prima tamen hodie ut improbabilis habenda est. Pro altera sententia, potissimum argumentantur ex eo a) quod propter insolentem concupiscentiam, cuius gradum definire non possumus, omnis directa luxuria secumfert permissionem gravis motus, idque sine ulla iusta causa; b) quod propter fragilitatem nostram, voluntas quae luxuriosam minoris gra-

dus delectationem deliberate amplectitur, in proximo periculo versatur appetendi completam voluptatem, mediante actu imperfecto sed gravi. Quo genere argumentandi potius ad tertiam sententiam defendendam venit.

Nobis pro secunda sententia praesto est istud facile argumentum: in quavis delectatione venerea deliberate quaesita aut admissa, deprehenditur substantialis violatio ordinis essentialis quae peccatum mortale efficit. In quavis enim huiusmodi delectatione, fit, in bonum individuale contra relationem ad speciem, usus facultatis quae tota est immediate propter speciem.

Ad aestimanda peccata gravia vel levia, quantitatis consideratio tunc utilis est, quando, propter modicam quantitatem seu intensitatem, ipsa actionis qualitas ita mutetur ut non iam sit essentialis ordinis violatio substantialis. Sic modicae officii violationes ordinem pietatis, amicitiae, substantialiter intactum esse sinunt. In quolibet autem usu venereorum extra matrimonium, eadem inversio ordinis essentialis deprehenditur. Quod rationandi genus videtur confirmatum auctoritate S. Thomae qui, 2, 2, q. 154, art. 4, omnia oscula libidinosa, quae talia, mortalia esse dicit, quia contineant consensum in delectationem luxuriae perfectae, i. e. ni fallimur, in delectationem *specificè* eandem, ac proin simili ordinis perversione vitiatam.

II. — De actibus exterioribus.

859. — Principia. 1. Unica formalis ratio est omnibus actibus libidinis communis: *usum* dicunt, utique incompletum, venereorum. Secundum se ergo, aspectus, tactus, verba, specie non variant: reprehenduntur qua *libidinosa*. Sed subsistit distinctio inter peccata per *efficientiam* et per *assensum*, sicut diximus n. 851, de pollutione. Quare, qui solus sive aspectu, sive tactu in seipsum, sive lectione libidinosa peccarit, satis accusat peccata sua dicendo: totiens motus carnales voluntarios habui; totiens insurgentes acceptavi.

Tacere tamen non poterit *votum* quo ligatus fuerit, *affectum* specialem quo ductus fuerit.

2. Quotiescumque *culpanda complicitas* intervenierit, accusandum erit peccatum *alienum*; ac praeterea, actus exteriores qui, *secundum se*, actum completum cum alia persona inchoant vel praeparant, malitias specificas istius actus completi participant.

860. — Corollaria. 1. Sic dicta *distillatio*, seu productio, ex aliis glandulis, tenuioris, ante seminis expulsionem, liquoris cum non sit nisi quaedam imperfectae luxuriae ratio, nullam speciem novam inducit, nec proin specialem mentionem in theologia morali obtinere deberet.

2. Tactus, amplexus, oscula libidiosa ita ad alias personas terminantur ut earum sexus et speciales notae (coniugarum, sacrarum) indicanda sint. Facta in personam *invitam*, simul *iustitiae* adversantur. Non item *aspectus*, nisi accesserint desideria vel delectationes de peccato cum persona visa. Propter *complicitatem* tamen indicanda erit circumstantia *voti* qua persona complex ligata sit.

861. — Peccata sermonis. 1. Colloquia bifariam turpia esse possunt: sive quia turpi narrationis modo libidinem in praesenti excitant, atque haec pressius dicuntur *obscena*, sive quia turpia *approbant* vel *praeparant*: ut si de inhonesta actione postea patranda tractatum habeas.

Colloquia *ex libidine* de rebus turpibus peccatum completum cum colloquentibus non inchoant. Quare, seclusa complicitate cum persona sacra quam sic induxeris ad votum violandum, secluso quoque violato officio *pietatis* ad personam tuis curis commissam, satis accusantur haec colloquia dicendo: turpiter locutus sum cum uno vel pluribus (addendo, ubi opus fuerit, consensum in pravam delectationem). Qui tamen *serio* approbat opus libidinosum a se vel ab alio patratum, aut eius desiderium exprimit, affectum istum pravum accusare debet. Qui ea tantum *fictè* approbat, offendit castitatem, quatenus honori virtuti debito derogat; sed, secluso gravi *scandalo*, hoc non existimatur grave. Ac perinde dicendum est de illo qui ex ficticiis peccatis gloriam capit, praesertim cum, magis

quam ex peccati malitia, ex alia circumstantia calliditatis, audaciae etc. gloria quaeratur.

N. B. Observes nos hic agere de tactibus, verbis quae ex libidine conscio modo manant. De aliis infra agetur.

II. — De actibus interioribus.

862. — I. Alii actus interiores *carnis commotionem excitant*, et qua tales quaeruntur vel admittuntur: puta obscena phantasmata. Haec est species frequentior peccati quod accusant ii qui *pravas cogitationes* vel *morosam delectationem* accusant. Et cum haec non soleant placere nisi ut causa praesentis delectationis, haec regula tradi solita est: Qui, secluso desiderio, cogitationes turpes accusandas habent, nec obiectum, nec motum turpem, nisi pollutio fuerit, declarare debent. Non *obiectum*, cum affectus non sit ad obiectum sed ad subiectivam delectationem, ac proin obiectorum varietas speciem non mutet; non *motum turpem*: is, indicata cogitatione, satis iam manifestatur, nisi pollutio fuerit.

Potius quam actus interiores dicendae forent luxuriae perfectae vel imperfectae, actu interiore excitatae.

863. — II. Actus magis intellectuales, possunt esse: 1. *Simplices complacentiae* in obiecto cogitato, sine desiderio vel intentione executionis. Et tunc solae notae malae quae placent peccatum component et specificabunt. Ubi notes non esse turpem complacentiam de *cogitatione* rei turpis, quae cogitatio bona esse poterit: hanc habet qui contionem contra impuritatem meditatur; atque etiam in se indifferentem (quamvis facile periculosam) esse complacentiam de *modo miro, raro*, quo res mala peracta sit.

2. Possunt esse desideria *inefficacia* seu *condicionata*: haec iudicanda sunt secundum ipsam naturam condicionis, quae omnem malitiam vel aliquam tantum vel nullam auferre possunt. Ac notes, cum agitur de re intrinsece mala, nefas esse ut quis, quasi dolendo de prohibitione, affectum foveat ad rem malam, v. g. ad fornicationem:

3. Possunt esse desideria *absoluta* seu efficacia, quae

omnes cognitae notas obiecti concreti necessario complectitur.

864. — De gaudio, quod, ut distinctum a desiderio, probationem continet actus *praeteriti*, redeunt dicta de desiderio. Non de re mala, sed de bono effectu rei malae gaudere licet. Nocturna autem pollutio non est res mala, ne materialiter quidem, dummodo *naturalis*; ac proin nulla masturbatione (quamvis involuntaria) excitata fuerit. Verum carnalem pollutionis voluptatem gaudio fovere profecto non licet.

865. — Paenitentes, excepto desiderio efficaci, multas species animadvertere non solent. Quare practice, si culpandi reperiantur qui cogitationes accusant, interrogentur, de *desideriis*. Dein, praeter numerum, ac generalem fortasse interrogationem, utrum necne quidpiam addendum habeant, non apparet per se causa cur aliud quaerendum sit.

ART. III. -- De luxuria indirecta.

866. — I. Principium. Haecenus de luxuria formaliter intenta vel admissa. Nunc de luxuria *male permissa*, seu *imputabili in causa voluntaria*. Imputatio autem effectus qui praeter intentionem sequitur, supponit officium positivum impediendi istum effectum. Nullum autem demonstratur officium, saltem grave, impediendi, per cessationem ab actu alterius ordinis, motum venereum cui quis non assentitur. Effectus enim ille per se nemini nocet. Quare qui *sincere et vere aliud* agit, propter praevisum vel subortum motum venereum et ipsam pollutionem, ab actione illa ideo cessare, saltem sub gravi, non cogitur.

Si autem *veneri indulget*, sive sit coniugatus ita ut nullatenus vel saltem non graviter peccet, sive quia non coniugatus, reus iam sit imperfectae luxuriae, tunc, cum actus isti de se ordinem dicant ad actum completum, virtus castitatis, quae pollutionem prohibet, prohibet quoque, nisi gravis excusatio in coniuge habeatur, actum quocum pollutio satis proxime conexa apparet, ita ut pollutio praevisa, etsi praeter intentionem secuta, ei imputetur qui illi libidini indulget.

Multo minus autem propter motum infra pollutionem, diversa actio prohibetur. Actio autem eiusdem ordinis libidinosa unum, in personis non coniugatis, efficiet specie et numero peccatum cum motu graviore sed imperfecto, seu male tolerato. Inde ad hanc conclusionem pervenimus: Sola pollutio graviter imputatur in causa eiusdem ordinis, i. e. libidinosa.

867. — II. Corollaria. 1. Ob praevisam pollutionem involuntariam, nec actione *honestae*, qualis est equitatio, studium scientificum, etc., nec, sub gravi reatu, actione *illicita* sed alterius generis, v. g. ebrietatis, crapulae, sub *gravi* abstinendum est.

Qui tamen instantem pollutionem advertit eamque facile vitare potest nec vitat, veniale peccatum propter non repressam seu sine causa toleratam rebellionem carnis, et aliquod consensus periculum, committere videtur. Ac sincere agendum est. In lecto libera est electio situs. Sed qui, fere instante pollutione, situm assumit quo, propter contactum, adducetur pollutio, nonne; si aliam causam rationabilem allegare nequeat, dicetur moraliter pollutionem quaevisis?

Motus infra pollutionem melius negligitur, quam ideo ab honesta actione cessetur.

Hic quoque pollutio a masturbatione, quae est peccatum saltem materiale, distinguenda est. Si praevisa fuerit et satis conexa, viro ebrioso haec non autem illa imputabitur.

2. Nec sufficiens videtur conexio inter pollutionem nocturnam et diurna phantasmata ut pollutio nocturna non intenta imputanda ei sit qui per dies in cogitationibus luxuriosis versatus sit.

868. — Pruritus non venereus etiam cum praevisa pollutione abigere licebit. Practice tamen hortandi sunt ut tolerabilem pruritus potius ferant, praesertim cum fricatione augeri consueverit, utque a prudenti medico remedium magis efficax et securum petant. Pruritus non raro causam habet neglectam partium genitalium munditiam.

Venereus autem pruritus, seu qui tendit in pollutionem, sedari non poterit: namque foret voluntaria pollutionis excitatio.

Verum haec discernendi non modica est difficultas. Sane si incommodum obtenta pollutione de repente cessat, nec iam habetur invitatio ad se tangendum, pruritus venereus demonstratur. Contra, si actio pruritus immediate lenit, si lenimentum interdum sine pollutione obtinetur, signum potius pruritus non venerei habetur, Et quia magis ordinarius est, pruritus praesumi potest non esse venereus.

869. — Sunt qui in in partibus genitalibus intolerabilem *nervorum irrationem* patiuntur quae per *pollutionem* sedatur. Confessarius hac generali indicatione contentus sit, ut abstineant a tactibus qui pollutionem directe procurent nec subortae voluptati consentiant, eosque de cetero in bona fide relinquant, quod ad agitionem nervosam cui cedunt.

Sunt qui *magnas noctis partes*, immo integras noctes insomnes ducunt donec pollutio producta sit. Ipsis tamen non ideo licita fit directa pollutionis effectio. Nec studiosa electio situs qui per contactum pollutionem adducat videtur honesta esse, nisi alia causa vel ratio situm explicet atque excuset.

ART. III. — De actibus impudicis et luxuria larvata.

870. — Principia. 1. Impudici vocantur varii actus qui *ipsa externa specie luxurioris sunt affines*, sed propter causam honestam, vel suspectam, vel stricte libidinosam exerceri possunt. Quando sine causa perfecte excusante fiunt, adversantur *pudicitiae*, quae est ipsa virtus castitatis quatenus se protegit ab occasionibus ruinae.

2. De actibus istis theologi, dum alios levis alios gravis peccati arguunt, iudicia ferunt, quae explicanda sunt per duplicem praesumptionem: alteram periculi consensus quod esse potest vario gradu proximum, alterum alucinationis, qua, absente altera causa, ex *libidine* revera actum est: quod, in persona non coniugata, semper grave est. Quare haec ascripsimus ad luxuriam

larvatam seu veram sed honestiore specie obductam (*camouflée*).

3. *Praesumptiones* autem hominis a veritate deficere possunt. Quare regulae non proponuntur ut *universales* sed ut *generales*, ita ut prudens confessarius interdum benignius casum solvere debeat. *Alucinatio* praeterea potest aliqua bona fide excusari, ita ut ante experientiam vel monitionem, benigniori explicationi locus sit.

Ad ambas causas memoratas inhonestatis, tertia accedit in personis quae vocatione sua debent esse exemplaria puritatis, seminatores immortalitatis, i. e. ratio scandali quae iam gravis est si dicta vel facta existimationem ordinis sacerdotalis vel status religiosi notabiliter imminuunt.

4. *Practextus* adduci soliti sunt plerumque studium scientificum, sed a statu alienum, opus quodpiam misericordiae, sive curandi corporis sive solandi, immo spiritualiter iuvandi animam, sive dissipandi ignorantiam, timiditatem, scrupulos.

Adhibentur autem potissimum ab iis qui *amore sensuali* trahuntur, i. e. qui *sympathia corporali* fundatur. Amor iste, qui a simplici amicitia valde distinguitur et affectum imitatur quo duo coniuges alter alterum amant, tam periculosus est ut, nisi ex imposita moderatione vel adhibitis cautelis eius vehementia minuat, qui talem deliberate fovent tractari possint ut in proxima et voluntaria gravis peccati occasione constituti. Cfr. S. Alph. *Praxis Confessarii*, n. 65.

Isti amores frequentissimi sunt inter juvenes diversi sexus (*flirt*), nec raro tunc in amaram et damnosam puellae deceptionem desinunt; inter adulescentes eiusdem collegii convictorum vel conservatorii puellarum.

Hic tamen duplex genus distinguendum est: alii per modum cuiusdam ioci amorem imitari volunt, dum alii vere libidinose ardent. Utrumque genus firmiter impugnandum est; posteriores autem (qui sunt plerumque grandiores, *activis* partibus fungentes) magis strictè in proxima peccati gravis occasione versantur.

Maxime autem *detestandi sunt* inter sacerdotem vel religiosum et personam diversi sexus vel adulescentem eorum curae commissum; inter alterum coniugem et extraneam personam.

5. *Regulae summatim* sic proponi possunt: a) Qui, sine aequa causa, id efficit unde *per se* seu quasi directe, vel pollutionem vel delectationem pollutioni satis proximam experiatur, *practice* et *per se*, propter veram intentionem qua ducitur vel proximum peccandi periculum, *graviter* peccare censetur.

Talis autem efficacia in gravem motum carnalem, partim relativa seu varians in variis personis, in *re vere impudica* et in *morosa* ratione qua fit aspectus, tactus, etc. maxime inesse censetur.

Sub quo respectu, distinguunt quoque partes corporis *honestas*, quae, in regione de qua sermo est, inoffenso pudore omnibus exhibetur: apud nos sunt vultus, manus, pedes; *minus honestas* quae ex usu recepto et iusta consuetudine tegi consueverunt: pectus, dorsum, crura, brachia saltem ex parte; *inhonestae* demum quae, moraliter *ubique* ex naturali pudore, vestibus obducuntur: partes genitales et his proximae.

Qui vero actus ut *mortales* damnantur, simul, quando ex libidine fiunt, censentur graves in *ratione actus exterioris*. Quod pro quibusdam censuris, v. g. absolventis complicem, attendendum est.

b) Quo magis autem actus exterior speciem praefert libidinosae demonstrationis, eo magis error animi, assensus motus carnali exoritur, seductio aliena timenda sunt. Contra, quo magis iusta atque honesta causa nostram agendi rationem explicat, quo minus actio ab ordinariis, a consuetis recesserit, eo facilius honestam explanationem habebit.

Iam de singulis applicationibus pauca dicenda sunt.

871. — I. Impudicitia oris. 1. *Per se*, nisi consuetudo et affinia studia vim extenuent, pro graviter illicitis habenda sunt colloquia protracta de rebus graviter obscenis; non autem verba separata aut dictoria turpia, quae ludere proferuntur. — 2. Verba *tenera* graviter culpanda sunt inter personas quae se libidinose amant; periculosa et reprehendenda sunt inter extraneos vel non sponso, quando amorem futilem, sensualem reddunt. — 3. Cantilenas *graviter obscenas* coram aliis canere

erit saltem ex obiecto grave. Ad breve tamen tempus, propter gravem penuriam, censent excusari posse qui actione vel cantu cooperetur comoediis non absolute graviter turpibus sed notabiliter inhonestis, nisi tamen, quod addendum putamus, turpia canere debeant quae, quae talia, plausu excipiuntur. Qui solus talia cantaverit a gravi excusari poterit si magis ad melodiam attendat.

Audientes conentur saltem silentio talia improbare. In persona autem quae ratione auctoritatis haec vetare vel condicionis ab his se aversum demonstrare non debet, quaedam erubescencia, timor subridentis non censentur gravia. *Officinae* et *officia* saepe sunt occasio necessaria. Prudenter observata personarum qualitate et indole, suadeat confessarius bonis iuvenibus ut haec non formidolose et timide sed firmiter et simpliciter declinent, et facta consociatione se fortiores reddant.

N. B. Quae de *verbis* dicta sunt fere ad *aestus* traduci possunt, cum sint signa.

872. — *Impudicitia scriptorum*. 1. Mortaliter, propter scandalum, peccant qui scribunt vel promiscue omnibus vendunt *libros* vel *ephemerides* incitantes ad libidinem vel bonis moribus infensos.

Vendentes, ex gravissima necessitate, ad breve tempus excusari possunt.

2. Sine causa sufficiente, quam studia litteraria vel commercium cum litteratis praebere possunt; *legere libros turpes*, ex sola curiositate, erit saltem *veniale*, quia in periculum saltem remotum, peccandi incurritur. Lectio autem libri *prorsus obsceni*, erit, in personis solutis, potius *mortalis* aestimanda.

3. Etiam a lectionibus *leviter inhonestis* iuvenes valde avertendi sunt: ipsi antropologistae testantur ea esse fomenta libidinis.

Et protracta lectio saepe in libidinosam desinit. Atque ab operibus romanensibus in universum puellae et feminae maxime avertendae sunt, ne vitam chimericam sperent, vel, vanis somniis deditae, tempus et vim moralem perdant.

Communiter non peccant nisi leviter adulescentes qui,

curiositate moti, significationem quorundum verborum obscenorum in vocabulariis quaerunt.

4. Specialis quaedam *aviditas* qua audiuntur, leguntur res lubricae, partim rei novitate vel raritate, partim inclinatione carnali explicatur. Sed non ideo habetur peccaminosa approbatio voluntatis vel deliberata delectatio venerea. Cfr. Ball. t. 1, tr. 4, n. 541.

5. — N. B. *Obscenum* non est omne nudum, sed vulgo dicitur *nudum allectans*, et describi potest: *turpis in nuditate manifestatio animi vel sollicitatio* (Cfr. *De castitate*, n. 180. 181).

873. — III. Impudicitia visus exterioris. 1. Aspectus nec studiosus nec morosus *proprii corporis*, ex curiositate vel levitate reputatur per se veniale; sicut *obiter* factus ex aliqua levitate, ioco, aspectus partium minus honestarum personae etiam diversi sexus. Aspectus *nudae personae* alterius sexus, vel etiam eiusdem sexus, si amore sensuali ametur aut si aspiciens ad excessum homosexualem sit propensus, sicut aspectus *concubitus humani*, non excusandus videtur a mortali, nisi distantia aut modus periculum valde imminuerint.

Immo mortale censent, in nostris regionibus, pro viro, morose in nudatum feminae pectus intendere.

N. B. Multo minus carnem excitant aspectus partis inhonestae corporis ceterum tecti, quam personae cuius sola verenda tecta sint.

3. Aspectus *picturae, sculpturae nudae* aestimandus est ex causa, ex repraesentationis modo, ex obiecto. Plus pictura quam sculptura carnis stimulos acueri solet.

874. — 1. Medicis licent aspectus utiles. Sed caveant a ficta utilitate. Et commendandum est ut persona alterius sexus fidam habeat comitem.

3. De *pictoribus et sculptoribus* alii aliis severius dicunt. Quatenus opus sit, ars iustam causam affert, et praevalens opinio magistratibus et academiarum rectoribus necessitatem creat varia tolerandi. Serius autem finis studendi periculum minuit. Ideo:

a) Apud *academiae rectores* conabimur ne ultra quam necesse putetur personae exhibeantur; — ne personae diversi

sexus simul exhibeantur; — ne scholares diversi sexus misceantur; — ut in exhibendis personis cautiones possibiles admittantur: v. g. ne persona coram pictoribus vel sculptoribus vestes exuat; ut oculi velentur; ut tegantur vrenda, saltem ad affirmandum pudorem; si privatim fiat, ut honestus testis eiusdem sexus adsit; etc.

2. *Singulis pictoribus, sculptoribus* ea praecipienda sunt quae occasionem proximam in remotam convertant.

Numquam indulgeri potest ut obscena vel quaedam lubrico modo pingant vel conficiant, excepta fortasse extrema necessitate. De picturis aut sculpturis non obscenis sed satis nudis, adiuncta perpennenda sunt personae petentis, loci exhibitionis, detrimenti sustinendi si negentur, scandali, efficaciae denegationis, etc. Sponte enim timoratus pictor vel sculptor numquam ea conficiet quae pluribus occasio sunt tentationum et peccatorum.

Perspicitur autem res nudas honeste pingi ad studia scientifica v. g. artis anatomisticae.

3. Dicta de *pictoribus* valent de iis qui *photographicas* imagines conficiunt. Aliquanto benignius de iis responderi potest, quatenus operam minus diuturnam praebent, et, quod ipsi negant, facillime ab aliis concedetur.

3. « Cum ipsa actio in se non sit graviter turpis, et periculum pravi consensus potius a malitia inspicientium quam e natura rei oriatur, aequo severiores sunt praedicti auctores dum peccati gravis arguunt *mulieres* quae se ita nudas conspiciendas exhibent » (Gén. I, 407).

Id recte dicitur quod ad ipsam exhibitionem. Verum declinare praeterea debent omnem *formalem* cooperationem ad res indecoras pingendas, sculpendas. *Materialis* cooperatio, secundum regulas generales, pro gravitate causae et mali ratione, excusari poterit. Cfr. Noldin, *De sexto*, n. 60.

875. — Eae solae rationes adeundi *musaea artium* plane probanda sunt quae nobilem intentionem manifestant; v. g. si quis, ad aestheticum sensum exercendum, pauca quaedam, mirabili arte facta, attente considerare voluerit.

Improbandum, contra, omnino est ut quis ad videntas nudas effigies vel tabulas musaea ingrediatur.

Saepe *tolerandi* erunt accessus ex futili curiositate facti: aegre tunc fiet ut in his voluptariis rebus aspiciendis nihil sensualitati concedatur; periculum autem nulla utilitate compensatur. Quia tamen intentio non est perversa nec proximum periculum pleni assensus satisfactioni venereae, gravi prohibitioni locus non est; et ipse mos aliquam rationem seu excusationem affert. Adeuntes tamen monendi sunt, ne oculos in obscena defigant.

876. — De vestibus. — 1. In aestimanda vestium qualitate, non sola vis directae seductionis considerata est, verum etiam formalis significatio: probabimus vestes quae modestiae sensum rationabili modo produnt; improbandae sunt vestes quae, in concretis adiunctis, audaciam protervam manifestant.

Vestes etiam illecebras augere possunt, cum elegantia sua venustatem supplent, vel cum oculos in organa sexualia aut corporis formas convertunt.

Multum hic usus potest.

2. De vestitu *minus modesto*, sive in choreis sive extra choreas, haec pauca satis erunt.

Graviter peccant qui huiusmodi usibus originem dant; facilius a gravi excusantur qui ad usum iam receptum mere se accommodant.

Quod etiam de nudato pectore valere admittit S. Alphonsus (1). Ipse tamen sapienter addit: « Ceterum non dubito quod sententia, ut supra relata, cum magna discretione oportet ut prudens confessarius utatur, ne indulgeat nimiae mulierum licentiae, quae libidinem involvet, cum pie viventes non sic incedant... Non dubito quod huiusmodi indecens mos enixe a praedicatoribus et confessariis, quantum fieri potest, coercendus est et extirpandus ».

Semper autem id urgendum est, ut vestitus simul ad morem et ad modestiam aptetur.

3. Immo, nostris diebus, ut voto S. Alphonsi fiat satis, nimia ista servitus qua mulieres christianae pedisequae sunt sartorum et meretricum in vestibus adhi-

(1) L. 2, n. 54. 55.

bendis, excutienda videtur, et ope consociationis id procurandum est, ut qui novas vestium rationes inveniunt, ipsa lucri spe impellantur ad vestes quae simul formosae et modestae sint excogitandas et propagandas.

877. — Ludi scaenici publicorum theatrorum, sive pleaque fabularum argumenta, sive coniunctas choreas (quibus magis quam fabulis sensus excitatur), sive paene necessariam vel saltem frequentissimam corruptionem puellarum quae operam suam in his locant, sive commercia et studia eorum qui spectacula frequentant, consideres, alienissimi ab evangelico spiritu pronuntiandi sunt. Nec aliter pronuntiandum est de « circis », propter lascivas choreas et vestitum puellarum quae equestres ludos participant.

Quare haec sola praesentia commendanda est quam specialis utilitas, v. g. comitandi maritum, vel status decentia postulare potest: in talibus adiunctis catholici impavide simul et honeste agere discant.

Interesse, sine necessitate, comoediis *valde turpibus*, eaque spectare quae carnem de se valde commovent, per se grave censetur, nisi quis expertus sit se his rebus parum moveri. *Non valde turpibus*, ex curiositate interesse erit veniale, nisi grave scandalum aut proprium periculum rem gravius tibi interdixerit. Omnis culpa aberit si officium publicum, gravis iniunctio domini, parentis, vera utilitas haec cognoscendi ne quis, cum detrimento suae actionis, nimis peregrinus in propria regione videatur, iustam causam suppeditaverint.

Qui *pecunia* huiusmodi spectaculis, non tamen quae turpibus favet, praebet cooperationem *materialem*, quae ex regulis generalibus aestimanda erit.

878. — IV. Impudicitia phantasiae. — 1. Mere *notionalis* seu, sine imaginaria rei imitatione, repraesentatio *idaealis* obiecti turpis, in se nec mala est, nec proxime incentiva. Si otiosa seu inutilis fuerit, laudabiliter repellitur; de ea tamen scrupulus habendus non est.

2. Res autem in phantasia sicut in tabula pingi potest. De qua ficticia pictura sicut de vera ratiocinandum est.

a) *Involuntarie praesentem obiter considerare, se-*

clusa libidinosa intentione, grave non erit. Si iusta fuerit causa studii, etc. nullum erit peccatum.

Causa tamen imaginariam exhibitionem contemplandi vel intuendi rarior aderit quam si opus arte factum considerandum foret.

Si vero *libidinosa intentione* attentio imperata fuerit, grave peccatum committetur.

Seclusa hac intentione, *morosa consideratio* phantasiae graviter obscenae seu graviter commoventis, propter proximum assensus periculum gravi reatu inficitur, nisi iusta causa (si umquam habeatur) et positiva delectationis repudiatio periculum simul et alucinationem amoveant.

Morosa consideratio rei *leviter* commoventis, venialis in se erit, si causa defuerit.

b) Huiusmodi imagines excitare, seu voluntarie praesentes reddere, id simili ratione aestimandum est: grave erit si fiat ex libidine, aut si, propter imaginis naturam, proximae assensus occasioni te exponas; secus erit leve aut nullum peccatum, prout causa sufficiens defuerit vel rem excuset.

Activa tamen procuratio circumstantiam aggravantem inducit. Cfr. Noldin, *De sexto*, n. 61.

3. *Positiva* autem obligatio repellendi phantasmata impura et inutilia, — quamvis repudiatio ista semper laudanda et commendanda per se sit, — *gravis* non est, nisi quatenus proximum periculum assensus in praesentem delectationem auferendum est. Quod periculum satis per se removeri censetur interiore actu displicentiae semel vel bis in eadem tentatione facto.

Remoto hoc periculo, obligatio levis non exstat, nisi quatenus satis commode impleri possit.

Optimus autem modus is est, ut, deposita omni anxietate et implorata B. Mariae Virginis ope, mens ad alia, saniora, excelsiora, *positive* divertat.

Qui vero his tentationibus se obnoxium noverit, melius *extra* tentationem, mane vel vespere, pro solito tentationis tempore, propositum firmum eliciat; Deum oret; ac dein, propriis negotiis intentus, cogitationes istas quasi neglegendo praetereat.

Quod si animum magis premant, saepe valde utile erit actum quempiam paenitentiae promittere vel exsequi, aut etiam actum humilitatis exercere, ut si rem viro spiritali aperias.

Caveat autem impure tentatus, caveat sedulo ne cito se reum existimet et sic animo deiciatur vel turbetur; unde peiora accidere solent.

879. — V. Impudicitia tactus. — 1. *De osculis.* a) Oscula secundum patrium morem, ex solo pravo agentis affectu, qui, etiam in dubio, praesumendus non est, improbari possunt. Nec incentiva sunt oscula ex *pietatis* affectu inter proxime consanguineos data. Nobilis *misericae* affectus, etiam prudenter exprimi potest per oscula quae ad terminum a venere plane diversum diriguntur. Verum hic iam ab alucinatione et falso praetextu cavendum est. In osculis ob iustam causam sic honeste datis, legitima fit quoque spontanei motus carnalis permissio.

b) Magis incentiva sunt oscula, etiam honesta, quibus amor significatur. Horum honestas ex amoris honestate aestimanda est. *Obiter*, cito facta, etiam deficiente causa, *venialia* tantum putantur.

Nimis frequenter, *in os* praesertim seu labia, repetita oscula, nimis producti amplexus, quia carnem graviter commovent nec causam inter solutos habent, de gravi arguuntur, nisi motus carnalis positive reprimatur, et, si pollutio magis instet, ab his cessetur.

Graviore etiam reprehensione notatur osculum *columbinum*, quo alterius lingua alterius ore excipitur.

c) Oscula itaque practice *absolute prohibenda sunt* iis qui, cum inter se tractatus matrimoniales non habeant, ea ex sensualitate tantum exercere possunt; maxime autem iis inter quos suspectus vel minus honestus amor existit; et, etiam propter scandalum, inter sacerdotes et personas extraneas.

Ex regulis generalibus, confessarius colliget quid, dum omnia obtinere conatur, interdum aliqua bona fide peractum tolerare possit; maxime cautus et severus sit cum agitur de iis personis quae perfectam continentiam profitentur.

d) Oscula ex aliqua veniali vanitate, ioco, curiositate; levitate, petulantia, obiter facta, venialem culpam non excedunt.

880. — 2. De aliis tactibus. — a) Tactus *inhonestarum partium proprii corporis*, ex curiositate aut levitate factus, veniale non excedit, secluso tamen scandalo et periculo consensus venerei. Si studiose et morose fiat, tunc gravius reprobatur, quia graviter per se incentivum iudicatur.

Si naturali aliquo et non malo fine fiat, ne veniale quidem erit: ut si fricatione pruritus non venereum extinguere volueris. Cfr. dicta n. 868.

Etiam *paenitentiae* positivae suspectae esse possunt. Sunt ergo personae quae, propter ipsam puritatis custodiam, cilicia deponere et disciplinas omittere debent. Abstinenciae, ieiunia, varii actus abnegationis in hanc suspicionem non incurrunt.

b) Tactus partium minus honestarum *alieni* corporis, obitus factus, mortalis non censetur. Plerumque autem mortalia sunt oscula in huiusmodi partibus aut in minus usitatis impacta, quia ex libidine manant vel eam proxime inducunt (S. Alphonsus, l. 3, n. 417).

c) Tactus *inhonestarum partium* alterius corporis, ex petulantia vel curiositate obiter factus, citra affectum et periculum consensus venerei, a mortali excusari potest, saltem si persona eiusdem sexus sit, et occasio quaedam, v. g. simul natantium vel se lavantium, petulantiae locum dederit (Sanchez, *De matrimonio* l. 9, d. 46, n. 12).

Similiter excusant *ancillas* quae tangunt *pudenda parvulorum* quos vestiunt, quia haec aetas minus movet. Ab his tamen tactibus frequentandis sedulo deterrendae sunt, ne pueri pravam se tangendi consuetudinem assumant. Maxime autem reprehendantur quae infantes in verendis titillent. Ceterum obiective grave est titillationem veneream cuius infans capax est excitare.

Ceteri tactus nudi partium *inhonestarum* alterius corporis, maxime si diversi sexus fuerit vel personae dilectae, a mortali excusari nequeunt.

Immo tactus in verenda *alterius sexus supra vestes*, etiam obiter facti, valde suspecti sunt, quamvis stricte et certo de mor-

tali damnari posse non videantur (Sanchez, *De matrimonio*, l. 9, d. 46, n. 11; Palmieri, tom. 2, tr. 6, n. 892. qui in severiorem sententiam S. Alphonsi, l. 3, n. 420, propendit).

d) *Tactus genitalium brutorum* per se venialis censetur. Si usque ad effusionem seminis perducatur, satis severe respondet S. Alphonsus: sed denique tandem affectus agentis considerandus est.

881. — Ab omni peccato ob necessitatem excusantur *medici, chirurgi*, qui in arte sua exercenda, corpora aliena etiam in partibus inhonestis tangere debent. Nec obstat involuntaria pollutio. Occasionem quidem proximam peccati in remotam convertere debent. Quod ipsis facilius est, cum fine honesto et gravi moveantur, atque implo-rato Dei auxilio fidentius niti possint.

Oportet tamen ut in his scrutationibus et in ratione faciendi modum non excedant.

Qui tunc formaliter peccant, in occasione necessaria communiter versantur. Ac difficillime eosdem ad artem suam deserendam, etiam si possint, adduxeris. Quare satius erit nimis libidinosos ab arte periculosa exercenda efficaciter avertere dum studiis operam dant, vel melius etiam antequam studia ista elegerint. Quo enim magis ab arte exercenda remoti sunt, eo minus necessaria occasio esse videtur, atque eo facilius persuadebuntur.

e) Plures iam hodie mulieres lauream artis medicae consecutae sunt. Quod personis sui sexus succurrant in his rebus in quibus aequae ac viri peritae et idoneae probantur, id ad maiorem modestiae cultum conferre potest. Verum, cum recens et incerta adhuc sit experientia, non improbandae sunt aegrotae quae medicorum operam sibi postulant.

882. — *De choreis*. — Omissis choreis quibusdam annualibus quae ruri interdum satis innocenter exercentur nec, sine periculo maioris mali, suppressi possunt, choreae mundanae, in concreto tales sunt ut, quantum condicio socialis id ferat, verus christianus his abstineat et se expediat. Si enim sunt *ludi choreales*, ut nunc plerumque, nisi bellicas actiones stricte repraesentent, exprimunt vel mitantur amatoria facta, v. g. persecutionem qua mas-

feminam consecratur. In saltationibus autem, saltem ex vestitu, contactu, festivo apparatu, omnia hominem ad sensuales commotiones disponunt.

Ob iustam tamen causam, ut sunt consuetudo, decencia status proprii, iussio parentum, eas ducere aut iis interesse, non erit illicitum, nisi probabile periculum peccati fuerit. Verum declinanda erit participatio ludorum chorealium quibus significatio impura satis aperta est.

Choreae quae *omnibus promiscue proponuntur*, maxime *larvatae* faciliorem praebent occasionem ruinae.

Choreae autem *puerorum* utriusque sexus iam hoc titulo improbandae sunt quod sunt schola vanitatis mundanae.

ART. VI. — De Pathologia sexuali.

883. — I. *Impotentes* ab omnibus habentur qui, propter vitium structurae, vel morbum aut causas *psychicas* sunt incapaces copulae. Sic impotens est vir qui nequit se erigere vel propter penis structuram semen in vas fundere; impotens mulier cui deest vagina, vel vagina penetrabilis. *Eunuchi* seu *castrati* communiter censentur impotentes quia nequeunt semen fecundum emittere. Nobis sunt impotentes quia, propter suppressam secretionem interiorem, ipsam facultatem copulae ita sauciatam habent ut promittendae copulae perpetuae sint incapaces. Qui semen emittunt aspermaticum, multis censentur impotentes. Alii eos solos impotentes dicunt qui propter causam organicam illo defectu laborant.

Quare plerique inter impotentes ponunt eos qui duplicem *vasectomiam* (sectionem utriusque canalıs deferentis) passi sunt. Id nobis non est exploratum.

Prout saltem sine gravi operatione sanari potest, impotentia censetur *perpetua* vel *non*, et, si antecedit matrimonium, efficit impedimentum.

Sterilitas aliis est mere infecunditas facti quae cum nullo certo vitio saltem organico cohaeret; dum ipsam impotentiam generandi v. g. ex suppressis ovariis, nos, cum aliis, ad sterilitatem ascribimus.

884. — Habentur variae perversiones appetitus sexualis (*paresthesiae sexuales*).

Ut de obligationibus dicamus eorum qui insolita ratione aut carnaliter commoventur aut, contra, frigidi manent:

1. Venereae delectationes mediis insolitis non magis quam solitis quaeri vel intendi a non coniugatis possunt. Et proxima peccandi occasio omnibus fugienda est.

2. Distinctione autem inter stricte veneream delectationem et sensibilem carnalem isti infirmi iuvabuntur, ut qualitatem subiectivi affectus et gravitatem obligationis perpendere possint. Sensibilis nondum est *in se* gravis.

3. Debentne autem, propter specialem suam commotionis promptitudinem, abstinere actione quae aliis licet vel saltem non graviter prohibetur? Profecto magnopere hortandi sunt ut *sine anxietate* istud procurent. Id dicimus saltem *per se*. Namque incommoda fugae etiam perpendenda sunt. Et, secluso alucinationis et consensus periculo, id sub gravi praecipui posse non videtur, cum quia praeceptum positive vitandi motus carnales non demonstratur, tum quia re quae aliis licet abstinere iam durum est.

4. Si quaedam quae alios commovent ipsos in conditione perfectae frigiditatis relinquunt, his abstinere tantum debebunt quatenus ratio scandali vel lex positiva id requirant. Haec itaque erunt istius status privilegia.

885. — De imputatione actuum pravorum iis qui psychicis morbis affecti sunt, valde circumspecte dicendum est. Cfr. quae in theol. gen. n. 89. 90 diximus de molestis casibus qui in rebus libidinis occurrunt. Hic satis sit notasse ipsam culpam gravem haberi posse cum imminuta imputabilitate; nec in universum aut per se eos excusari posse qui vere vigiles per noctem indulgent pravae consuetudini quam per diem abhorrent.

CONCLUSIO PRUDENTIS CONFESSARII

886. — In causis castitatis et oppositae luxuriae, Confessarius, licet falsa proferre non possit, ita tamen prudenter agere debet ut, quantum possit, periculum labendi a paenitentibus avertat; praesertim cum de levi vel gravi peccato, de plena vel imperfecta tantum imputatione certo pronuntiare saepe difficillimum sit; ac temeraria condemnatio ad desperationem, improvida haesitatio ad vix sanabilem anxietatem, inconsulta excusatio ad funestam audaciam animos non raro perduxerit. Quare formidolosos firmis responsis quietet, simul tamen paenitentes, maxime *cléricos* et *iuniores*, ad tutiora sectanda efficaciter inducat, secundum illud: « In hac materia sexti praecepti, oportet, quantum possibile est, omnem adhibere severitatem ». (S. Alph., *Homo apost.*, tr. 9, n. 34.)

Paterna vero severitas, quae temerarias actiones arceat, benevolentiam erga personas minime excludit.

Ut tamen propriae securitati et perfectioni consulat, confessarius sedulo attendat ut eius affabilitas supernaturalis maneat, nec in aliqua re seipse quaerat.

Ita quoque se comem et benignum exhibebit, ut nulli sexuali affectui apud alios det locum.

Ne ignoret sub intensae pietatis velamine latere posse paranoiam religiosam, quae in morbida sed vehementissima concupiscentia radicatur. Ne ignoret personas esse quibus, ad experiendam voluptatem, satis est de rebus sexualibus cum alio loqui. Huiusmodi ergo personae, praesertim innuptae feminae, infimas satisfactiones in ipso paenitentiae tribunali quaerere possunt.

Coniugibus eum vitae tenorem suadebit quo alter altero contenti vivant atque in mutuo amore et existimatione crescant. Quamquam ad perfectiora consilia illos perducere non negleget.

Alios autem ad haec praecipue hortabitur:

Ut quaecumque mira, insolita sunt, in his rebus fugiant.

Ut si gravis causa sit aliquid videndi, legendi, trac-

tandi quod sensum commovere queat, simplicem, non anxium agendi modum servant.

Ut, excepta iusta causa, quam minime in his versentur, et speciosos praetextus fortiter repellant.

Ut, etiam in actione necessaria, affectus minus puros et motus carnis vitare studeant.

Ut sinceritatem et robur animi maximi faciant et sibi comparent.

Ut memores sint dignitatis humanae et amoris quo Christus animam fidelis sibi desponsavit.

Ut sublimiora studia impense foveant.

Ut caelestem eucharistiae cibum, ea qua par est devotione, frequentissime gustent.

Ut, tenera etiam devotione erga purissimam Virginem, non tantum horrorem peccati sed apostolicum castitatis amorem in se foveant, cuius S. Paulus egregium documentum tradidit.

Hoc modo delicatam et iucundam puritatem inculcabit; christianosque instituet de quibus iam saec. II° Athenagoras: « Cum spem aeternae vitae habeamus, oblectationes huius vitae contemnimus ». (*Legatio pro christianis*, n. 22. — M. P. G. 6, 966).

TRACTATUS VIII.

DE CENSURA ET PROHIBITIONE LIBRORUM

887. — **Introductio.** In libri III quarta parte quae *De magisterio ecclesiastico* inscribitur, Codex deputat titulum XII, constantem cc. 1384-1405, retractando argumento de censura et prohibitione librorum, quod Leo XIII penitus denuo ordinaverat celebri *C. Officiorum ac Munerum* 25 ian. 1897. Et quia argumentum istud retractat; simul, ex c. 22 abrogat omnem legem anteriorem. Quamquam re parum differt a superiore Constitutione. Dum haec tamen prius de prohibitione dein de censura librorum agebat, nunc, inverso ordine, caput de censura capiti de prohibitione praeponitur.

Canone 1384, generaliore et introductorio, Ecclesia sibi vindicat in libros fidelium ius censurae et prohibitionis. Simul vim extensivam, clarius sed severius quam ante Codicem, canonum sic definit, ut « quae sub hoc titulo de libris praescribuntur publicationibus diariis, periodicis et aliis editis scriptis quibuslibet applicentur, nisi aliud constet ».

Itaque, per se, neglectis his distinctionibus, regulae cadunt in folia, libellos, sicut in libros: in periodica sicut in separata (pera; in lithographice sicut in typis scripta dummodo tamen edantur, i. e. publici iuris fiant, seu in vulgus spargantur, seu omnibus promiscue prostent, et non mere destinentur selectis personis v. g. auditoribus (quibus aliae per accidens forte adiungantur) ita ut *pro manuscripto* haberi possint.

Generali autem extensioni, quae praesumitur, fiunt exceptiones, quae tamen probandae sunt ut praesumptio elidatur. Exceptio autem sive ex rei natura sive ex contextu sermonis, ut in c. 488, 7° dicitur, constare potest. Ex rei natura: sic censura praevia diarii, imaginis, aliter ac libri facienda erit; ex *contextu sermonis*: sic ipse c. 1386 distinguit libros a diariis et libellis periodicis.

CAPUT. I — De praevia librorum censura.

888. — Censura libri a licentia eum edendi distinguenda est. Censura dicit, vi vocis, sententia, iudicium; atque est, ex c. 1384, auctoritativa-recognitio libri a potestate ecclesiastica: quare licentiam logice praecedat. Censura librum, licentia personam scribentis immediate attingit. Censura est necessario particularis et praevia. Licentia potest esse generalis, expressa, tacita, praesumpta; eiusque defectus ratihabitione suppleri potest. Censura ecclesiastica iuris communis tribuitur Ordinario loci, quia fit de operibus quae publici iuris redduntur; licentia, ex ipso Codice, danda quoque est a Superiore maiori religionis.

Voluntaria omissio censurae sicut et licentiae per se quidem gravis est; facilius tamen haec quam illa omissio propter levitatem materiae a gravi peccato excusabitur.

Itaque licentiam quae cum censura coniuncta est a licentia separata seiungemus.

889. — Opera censurae subicienda. « Nisi censura ecclesiastica praecesserit, ne edantur etiam a laicis:

1° « Libri S. Scripturarum vel eorundem annotationes et commentaria (c. 1385);

2° « Libri qui divinas Scripturas, sacram theologiam, historiam ecclesiasticam, ius canonicum, theologiam naturalem, ethicen aliasve huiusmodi religiosas ac morales disciplinas, spectant; libri ac libelli precum, devotionis vel doctrinae institutionisque religiosae, moralis, asceticae, mysticae aliique huiusmodi...; ac generaliter scripta in quibus aliquid sit quod religionis ac morum honestatis peculiariter intersit » (c. 1385);

Quid religionis ac morum honestatis *peculiariter* intersit, ex adiunctis loci vel temporis saepe erit diiudicandum. — Accidit enim haud ita raro ut quaestio politici regiminis vel socialis, ob adiuncta regionis, in hanc vel in illam partem non possit solvi quin ipsa religio multum utilitatis vel detrimenti inde capiat. Ordinariorum iudicio, ut patet, in hac re standum erit, quamquam recursus ad S. Sedem, saltem in devolutivo, semper patebit.

3° « Imagines sacrae quovis modo imprimendae,

sive preces adiunctas habeant, sive sine illis edantur » (c. 1385).

Iam *omnes* imagines sacrae, non novae tantum (O. M. 15) censurae sunt subiciendae. Sacra dicenda est imago quae ad cultum vel fovendam pietatem editur: si enim tamquam specimina eximiae artis et opera clarorum artificum proponantur, non est cur, cessante omnino fine legis, a Superioribus ecclesiasticis approbandae sint.

4° « Quae ad causas beatificationum et canonizationum servorum Dei quoquo modo pertinent... (c. 1387);

5° « Indulgentiarum libri omnes, summaria, libelli, folia etc. » (c. 1388);

6° Collectiones decretorum romanarum Congregationum rursus edendae (c. 1389);

7° Libri liturgici eorumque partes, item litaniae a S. Sede approbatae (c. 1390);

8° Omnis nova editio aut translatio in aliam linguam approbati operis » (c. 1392).

Notat ipse Codex excerpta e periodicis capita, seorsim edita, pro nova editione non esse habenda.

890. — Auctor licentiae concedendae post censuram. 1. Nisi approbatio, pro materiae qualitate, magis reservetur (v. g. pro libris liturgicis, summariis indulgentiarum apostolicarum). « licentiam edendi libros et imagines... dare potest vel loci Ordinarius *proprius auctoris* vel Ordinarius loci in quo libri vel imagines *publici iuris fiant* vel in quo *imprimantur* ...: ita tamen ut si quis ex iis Ordinariis licentiam denegaverit, eam ab alio Ordinario auctor petere nequeat, nisi eundem certiores fecerit de denegata ab alio licentia » (c. 1395).

2. « Si licentia deneganda videtur, roganti auctori, nisi gravis causa aliud exigat, rationes indicentur » (c. 1394, 2).

Praetermittitur obligatio, si qua revera fuit, pro auctoribus qui in Urbe degunt impetrandi approbationem Card. Urbis Vicarii vel Magistri S. Palatii (O. M. 37).

891. — De censorum munere et mentione (c. 1393).

Censoris munus, si sola canonis verba respicias, est de doctrina libri iudicare, non de eius opportunitate; sen-

tentiam autem scripto dare debet. Renovatur commendatio ut censores in ferendo iudicio non privatas aut suae scholae opiniones, sed doctrinam communem catholicorum et probatorum auctorum, omni personarum acceptione seposita, sequantur.

Licentiae edendi praeponatur censoris iudicium et, exceptis rarissimis casibus, eius nomen. Hoc tamen auctori numquam pateat antequam tulerit faventem sententiam.

Nec verba canonis nec ratio postulant ut nomen censoris in ipso libro indietur. Non *verba* canonis, namque c. 1394 non exigit nisi ut ipsa licentia vulgetur; non *ratio*: ideo enim mentio requiritur, ut constet de aliquo libri sponsore. Ad hoc autem satis est ut nomen censoris in archivo servetur. Ac re vera, tum in Urbe tum extra Urbem, nomen censoris in multis libris non apparet.

892. — De licentia separata a censura. 1. Ordinario loci reservatur iudicium de iusta ac rationabili causa, ob quam etiam laici catholici « in diariis, foliis vel libellis periodicis, qui religionem catholicam aut bonos mores impetere solent, quidpiam conscribant » (c. 1386, 2).

In casu urgente prae-umere approbationem licebit.

2. « Vetantur clerici saeculares sine consensu suorum Ordinariorum..., libros quoque qui de rebus profanis tractant, edere et in diariis, foliis vel libellis periodicis scribere vel eadem moderari » (c. 1386).

3. Religiosi, ut librum de quacumque materia edant aut in diariis, foliis vel libellis periodicis scribant eave moderentur, prius sui Superioris maioris licentia indigent et dein Ordinarii loci (cc. 1385. 1386).

Auctam legis severitatem omnes facile perspicient. Iudicio enim Ordinarii subieitur causa *quidpiam conscribendi* in periodicis quae religioni vel bonis moribus sunt infesti. Clericis prohibitio olim facta diaria vel periodica *moderandi* nunc ad omnem *cooperationem* alicuius momenti extenditur, quae v. g. repetitis etiam minoribus elucubrationibus habebitur. Ita enim interpretamur verbum « scribere », cum ipse Codex alia verba pro malis ac pro bonis periodicis adhibeat. Ne tamen quis hac interpretatione abutatur, notanda est prohibitio supra facta (c. 889, 2°) sine praevia

censura edendi quidquid « religionis ac morum honestatis peculiariter intersit ».

Tandem Religiosi *omnes* clericis secularibus in hac materia assimilantur, quae veteris legis extensio est cum quod ad res tum quod ad personas (O. M. 42). Loci Ordinarius cuius licentia indigent religiosi, videtur unus e tribus illis esse qui in canone superiore indicantur.

Proprii autem Superioris licentia licentiam Ordinarii loci praecedere debet. Dicit enim c. 1385, § 3 « Religiosi... licentiam.. sui Superioris maioris *antea* consequi debent ».

893. — **Forma licentiae.** « Licentia qua Ordinarius potestatem edendi facit, in scriptis concedatur, in principio aut in fine libri, folii vel imaginis imprimenda, expresso nomine concedentis, itemque loco et tempore concessionis » (c. 1394).

Suppressa est autem obligatio imprimendi in titulo libri approbati nomen et cognomen tum auctoris, tum editoris, locum in super et annum impressionis atque editionis. Atque agitur hic, ni fallimur, de sola licentia quae connectitur cum *censura* librorum, ita ut libri immunes a censura hoc canone non attingantur.

CAPUT. II. — De prohibitione librorum.

894. — **Competens auctor prohibitionis** (c. 1385).

Ius et officium libros ex iusta causa prohibendi competit:

1) Romano Pontifici (per se vel per SS: CC.) et Conciliis generalibus pro universa Ecclesia;

2) Conciliis particularibus et locorum Ordinariis pro suis subditis;

A prohibitionem Ordinarii immunes esse religiosos *exemptos* eo probabilius nunc est quod iam de facultate agendi tamquam S. Sedis delegati tacetur. Praeterea « pro suis subditis » dicuntur *valere* Ordinariorum prohibitiones.

3) Abbati monasterii sui iuris et supremo Moderatori religionis clericalis exemptae cum suo capitulo vel Consilio pro suis subditis. « idemque, si periculum sit in mora, possunt alii Superiores maiores cum suo Consilio, ea tamen lege ut rem quantocius deferant ad supremum Moderatorem ».

Prohibitionem a qua quis ad S. Sedem appellaverit, observare debet, donec in suum favorem res dirimatur.

895. — Vis prohibitionis.

Quae passim nec complete dicebantur in veteri iure, nunc clare proponuntur: « Prohibitio librorum id efficit ut liber sine debita licentia nec edi, nec legi, nec retineri, nec vendi, nec in aliam linguam verti, nec ullo modo cum aliis communicari possit ».

« Liber quoque modo prohibitus rursus in lucem edi nequit, nisi, factis correctionibus, licentiam is dederit qui librum prohibuerat eiusve Superior vel successor » (c. 1389).

Vendere libros non idem est atque eos venales habere. Venditio libri ei qui licentiam legendi et retinendi libros prohibitos habeat non prohibetur. *Venales* autem habere libros prohibitos nemo potest nisi debitam licentiam a Sede Apostolica impetraverit; nec tunc cuiquam vendat libros prohibitos, nisi prudenter existimare possit ab emptore *legitime* peti. Excluduntur praeterea libri ex professo obsoleti (c. 1404).

896. — Libri ipso iure prohibiti (c. 1399). Ipso iure prohibentur :

1. S. Scripturae editio textus vel cuiusvis versionis ab acatholicis confecta vel publicata.

2. Libri *quorumvis* scriptorum, haeresim vel schisma propugnantes, aut ipsa religionis fundamenta quoquo modo evertere nitentes.

Non omnis qui haeresim profert eam propugnat, sed is tantum qui eam additis rationibus tueri vel defendere conatur.

Fundamenta religionis sunt veritates istae ordinis naturalis praeliminares ipsi cultui religioso: ut sunt existentia Dei liberum arbitrium, spiritualitas animae; et veritates quae adulto infideli necessariae sunt ut ad fidem amplectendam ducatur: vis probandi miraculorum, motiva credibilitatis in genere, non autem simul praecipua dogmata ipsius fidei.

« *Utcumque* evertere » nullo definito modo circumscribitur, dummodo intentio seu conatus evertendi demonstretur.

3. « Libri qui religionem aut bonos mores, data opera impetunt ».

Quamvis plerique nomine *religionis* intellegant fidem catholicam, arbitramur potius hic agi de cultu divino qua tali, qui libris aut diariis atheis, materialistis impugnatur. *Boni mores* eam signant vitae rationem quae naturalis honestatis legibus congruat, praesertim quod attinet ad castitatem. Proscribuntur igitur opera pornographica et etiam quae bonos mores theoretice evertere satagunt, dummodo id faciant *data opera*, seu intentione directe contraria, idque in parte notabili.

4. « Libri *quorumvis* acatholicorum qui ex professo de religione tractant, nisi constet in iis nihil contra fidem catholicam contineri ».

Quivis *acatholici* sunt etiam non baptizati. Libri eorum de argumento religioso, damnantur propter praesumptionem, quae tamen cedit veritati.

5. Nisi debitam approbationem quae se ferant :
a) Textus, annotationes, commentaria, versiones S. Scripturae ; b) Libri ac libelli qui novas apparitiones, revelationes, visiones, prophetias, miracula enarrant, vel novas inducunt devotiones, etiam sub praetextu quod sint privatae.

A Lege superiore prohibebantur quoque, ob solum approbationis defectum, libri ac libelli precum, vel qui institutionem asceticam aut mysticam tradebant.

6. « Libri qui quodlibet ex catholicis dogmatibus impugnant vel derident, qui errores ab Apostolica Sede proscriptos tuentur ; — qui cultui divino detrahunt ; — qui disciplinam ecclesiasticam evertere contendunt, — et qui data opera ecclesiasticam hierarchiam, aut statum clericalem vel religiosum probris afficiunt ».

7. « Libri qui cuiusvis generis superstitionem, sortilegia, divinationem, magiam, evocationem spirituum, aliaque id genus docent vel commendant ».

Alia id genus forent artes habendi somnia prophetica.

8. « Libri qui duellum vel suicidium vel divortium licita statuunt ; qui, de sectis massoniis vel aliis eiusdem generis societatibus agentes, eas utiles et non perniciosas Ecclesiae et civili societati esse contendunt ».

Ut sectis massonicis sint similes, oportet ut sint *secretae* et simul *machinentur*, aperte vel occulto, contra Ecclesiam vel Statum.

9. « Libri qui res lascivas seu obscenas ex professio tractant, narrant aut docent ».

10. Novae editiones librorum liturgicorum qui non congruant cum authenticis a S. Sede approbatis.

Suo loco quaedam maioris commoditatis gratia repetere, non censetur mutata editio.

11. « Libri quibus divulgantur indulgentiae apocryphae vel a S. Sede proscriptae aut revocatae ».

12. Imagines piae « quoquo modo impressae... ab Ecclesiae sensu et decretis alienae ».

897. — Libri decretis particularibus proscripti. — 1. Per se nunc pertinet ad Sectionem specialem S. C. S. *Officii*, recepta denuntiatione, vel propria inquisitione, examinare et prohibere libros et Ordinarium zelum in hac re fovere (c. 247, § 4). Non repugnat quin *per accidens* alia Congregatio proscribat librum de materia suae competentiae. Et sunt exempla.

2. C. 1397, § 1 monet, peculiari titulo ad Legatos S. Sedis, ad locorum Ordinarios et Rectores Universitatum catholicarum, spectare, quod, ceterum, est officium omnium fidelium, maxime clericorum, eorum qui dignitatem occupant vel doctrina praecellunt, ut, quantum copia est, indicatis etiam causis, deferant libros quos perniciosos iudicent ad locorum Ordinarios vel S. Sedem. Ipsius de secreto cavetur. Ac monentur Ordinarii ut de libris qui in suo territorio eduntur sint solliciti.

3. Ad solam tamen S. Sedem pertinet hodie conficere *Indicem* seu catalogum librorum prohibitorum. Qui catalogus, cum contineat decreta particularia, minime est per Codicem suppressus. Quare admitti nequit quod affirmat R. P. Prümmer, *Manuale iuris eccl.* Q. 419, propter silentium Codicis libros in Indicem relatos non iam aliter prohiberi nisi quatenus cadant sub unam ex modo memoratis classibus librorum prohibitorum.

4. Ex praefatione Indicis Leonis XIII novimus
a) Prohibito aliquo libro prohiberi, salva formali exceptione, omnes eius editiones et translationes; b) volumina posteriora operis cuius primum proscribitur pro suspectis habenda esse nisi constet de auctoris resipiscentia; c) clausulam *Opera omnia* non stricte singula auctoris opera

damnare sed singula reddere suspecta nisi constet eadem nulla regula generali damnari. I. c. directe prohibetur ne legantur *omnia*, non autem *singula*.

898. — Personae a lege exemptae.

1. « S. R. E. Cardinales, episcopi, etiam titulares, alique Ordinarii, necessariis adhibitis cautelis, ecclesiastica prohibitione librorum non astringuntur » (c. 1401).

2. Qui theologicis vel biblicis studiis *quovis modo* operam dant, possunt, ut antea, uti textibus et versionibus quibuslibet S. Scripturae, modo dogmata catholicae fidei in prolegomenis aut annotationibus non impugnentur et « iidem libri (sc. textus et versiones s. script.) fideliter et integre sint editi » (c. 1400).

Cum agitur de antiquis versionibus acatholicis, fidelitas ista *relative* accipi posse videtur, in hoc consistens ut antiqua edatur qualis erat, etiamsi non nulla falsa contineat.

Quae facultas ad omnes fere sacerdotes videtur extendi posse, si praescriptis et commendationibus iuris morem gerentes, quae in theologicis studiis didicerint privato studio et lectionibus colere et augere pergant. Facultas enim conceditur iis qui « quovis modo » eiusmodi studiis operam dant.

N. B. Licentia generalis legendi libros classicos, etiam obscenos, iis quos magisterii aut officii ratio excusat, olim concessa, iam silentio premitur. Quam omissionem sic interpretari licet. Ubi copia non est petendae licentiae particularis (generalis, saltem ad hunc diem, non concedebatur), si officii aut magisterii ratio huiusmodi lectionem quasi necessariam facit, lex *positiva* desinit obligare, sive quia nimium crearet incommodum, sive quia eius finis cessat tunc contrarie. Suppressa autem generali licentia, magis attentii fiunt omnes in gravem causam requisitam ut quis libros ex protesso obscenos legat et libertas, qua forte non nulli, muneris ratione decepti, abuti poterant, magis restringitur.

Ceterum canone 1405 regula in hac materia semper servanda opportune in memoriam revocatur: « Licentia a quovis obtenta nullo modo quis eximitur a prohibitione iuris naturalis legendi libros qui ipsi proximum periculum spirituale praestant ».

899. — Auctor licentiae legendi libros prohibitos.

Recurrendum est ad S. Officium vel ad Ordinarium. Quo verbo designantur quoque Vicarius generalis, Vica-

rius capitularis, Superiores maiores religionis clericalis exemptae. Ordinarius, secluso speciali privilegio, facultatem concedere valet « pro singulis tantum libris atque in casibus dumtaxat urgentioribus » (c. 1402).

Neque hanc restrictam licentiam Superiores locales religiosorum exemptorum, praeter Abbates monasterii sui iuris, facultate saltem *ordinaria*, concedere valent. Qui libentiam obtinuerunt, gravi praecepto tenentur ita custodiendi libros prohibitos ut in aliorum manus non veniant. Facultas apostolica *per se* non extenditur ad libros ab Ordinariis prohibitos.

900. — Poenae in violatores legis (c. 2318).

1. Excommunicationem l. s. R. Pontifici speciali modo reservatam incurrunt « opere publici iuris facto, editores librorum apostatarum, haereticorum *et schismaticorum*, qui apostasiam, haeresim, *schisma* propugnant, itemque eosdem libros aliosve per apostolicas litteras nominatim prohibitos defendentes aut scienter sine debita licentia legentes vel retinentes ».

Verba a nobis italice impressa sunt nova: et verbum *scienter* in « defendentes » iam non cadit, quae est duplex extensio legis poenalis anterioris. Apostolicae litterae sunt litterae immediate a S. Pontifice profectae. Ut prohibitio nominatim facta censeatur, necesse est ut saltem per proprium titulum, individualement aut genericum (v. g. *catechismi* Carbonariorum) designetur. Atque ex interpretatione superioris iuris, exigi potest prohibitio facta sub poena excommunicationis S. Sedi reservatae. Vis canonis generalis haec est, ut *specialiter* per reservata excommunicatione plectantur editores etc. librorum qui nominatim sub excommunicatione simpliciter reservata erant proscripti.

2. Excommunicationem l. s. nemini reservatam incurrunt non imprimentes, sed tantum « auctores et editores qui, sine debita licentia, s. scripturarum libros vel earum annotationes aut commentarios imprimi curant ».

N. B. Ex c. 1384, sola quae titulo XXIII p. 4, l. 3 praescribuntur *de libris* applicantur aliis publicationibus. Non ergo applicantur poenae, maxime cum haec sit materia odiosa. Quare excommunicatio haec non afficit scriptores operis minoris molis quam 10 pag. in folio, quod vocatur libellus, nec fasciculi periodici.

901. — **Obligatio conscientiae.** — 1. Ipso *iure naturae* prohibetur usus libri qui grave creat peccati periculum quod proportionata causa non sit excusatum. Et pro periculi proximitate et gravitate, peccatum erit leve vel grave.

2: Leges autem positivas sub peccato obligare, non exclusā tamen parvitate materiae, satis constat.

3. *Editio libri prohibiti* regulariter gravis est. Notabile enim est operam impendere ut diffundatur liber quem legitimus Superior vult esse suppressum. Innocuitas tamen et minimum operis momentum a gravi peccato excusari posse videntur.

4. *Defensio libri prohibiti*, sive *physica*, sive *moralis* per commendationem, gravis *per se* est, ubi agitur de libro cuius lectio sub gravi est prohibita.

5. Quod ad *lectionem*, generale aestimationis principium istud est. Quae materia *per se*, seu plerisque, ob periculum proximum *gravis* fuerit secundum legem naturalem, eadem *simpliciter* seu *omnibus* gravis est reputanda in violenda lege positiva, etsi *per accidens*, in casu particulari, maius vel minus fuerit periculum.

Quod, a nimis severis sententiis recedentes, sic praeterea quibusdam applicationibus illustrare posse arbitramur.

a) Quicumque liber prohibetur, *praesumitur* esse sub gravi prohibitus. Si tamen ratio prohibitionis librum prodāt nemini graviter periculosum, puta librum *in se* innocuum narrantem miracula sed carentem approbatione, veniale censemās peccatum legis talem librum.

b) Nec lectio libri sub gravi prohibiti est gravis, nisi legatur pars notabilis sive *extensione* sive *rebus contentis*.

Si opera sint quae fidei vel moribus speciale periculum inferant, quia insidiosis argumentis vel lascivis descriptionibus sunt referta, iam grave reputamus paucas (5-6) paginas legere ignotae naturae.

Et notabilis iam erit quilibet locus, etiam multo brevior, qui in se sit graviter periculosus sive propter obscenitatem suam sive propter sophisticas quas continet rationes.

Alia opera ex diuturno tantum commercio fiunt graviter periculosa. Sic multi libri qui propter *tendentias suas* prohibentur. Si minus legas quam duodecimam vel decimam talis libri partem, vel, si opus valde amplum fuerit, non expleas 10 paginas *in folio*, materiam gravem non attingi putamus.

Si constet a magna libri parte abesse intrinsecam gravis periculi rationem nec notabilem esse vim alligendi animum ad cetera legenda, talis pars nobis videtur sine gravi reatu legi posse.

Quod ad *diaria*: a) Grave est habitualiter et moraliter ex toto legere diaria prava, etiamsi omittas locum specialiter religioni aut moribus repugnantem. b) Quandoque grave erit legere unum articulum peculiariter religioni et maxime moribus repugnantem. c) Vel legere cum gravi aliorum scandalo, attenta qualitate et auctoritate legentis. — Ratione *materiae*. autem veniale erit identidem in iis legere ea quae religionem non impugnant nisi obiter, vel omittendo locos specialiter periculosos, vel sine praeviso periculo unum vel alterum « numerum » pervolvere; legere saepius, immo habitualiter, quae constat esse plane innocua, v. g. nuncios mercatorios: semper excluso scandalo.

Confessarius conabitur prudenter obtinere id quod in hac re potest, maxime attendendo ad periculum ruinae.

6. *Retentio* prohibetur sub gravi, si qua conectitur cum periculo legendi. Ultra mensem non videtur protrahi posse sine gravi reatu, nisi propter usum plane diversum cui deputatur, v. g. folium, absit omne lectionis periculum.

N. B. Celebres protestationes *Urbani VIII*, in referendis miraculis, etc. non iam videntur lege positiva praescriptae — *Bibliothecariis* conceditur facultas commodandi libros prohibitos.

TRACTATUS NONUS

DE CENSURIS

§ 1. — *Generalia de poenis et censuris.*

902. — I. Notiones. 1. *Censura* est poena qua delinquentis emendatio primario intenditur. Quare dicitur *medicinalis*, et distinguitur a *poena vindicativa*, quae punitionem delicti immediate consecratur.

Definitur autem a Codice: « Poena qua homo baptizatus, delinquens et contumax, quibusdam bonis spiritualibus vel spiritualibus annexis privatur, donec, a contumacia recedens, absolvatur » (c. 2241, § 1).

Supponit semper delictum grave, externum, consummatum, cum contumacia coniunctum (c. 2242).

Tres autem sunt censurae: *Excommunicatio*, *suspensio*, *interdictum*.

2. Poenae quae in ipsa lege statutae sunt, dicuntur *a iure* seu latae sententiae; dum sunt *ab homine*, quae per modum praecepti vel per sententiam *condemnatoriam* latae sunt; « poena ferendae sententiae legi addita, ante sententiam condemnatoriam est a iure tantum, postea a iure simul et ab homine, sed consideratur tamquam ab homine » (c. 2217). Interdum non condemnatoria sed mere *declaratoria* postulatur sententia ut poena incurratur. Tunc manet a *iure*, et censetur incursa a momento delicti.

3. « Poena intellegitur semper ferendae sententiae, nisi *expresse* dicatur eam esse *latae sententiae*, vel *ipso facto* seu *ipso iure* contrahi, vel nisi alia similia verba adhibeantur » (c. 2217 § 2).

Non semel tamen ad latae sententiae poenas ascribendae sunt censurae de quibus ista verba desiderantur. Quod accidit quotiescumque censura edicitur reservata Ordinario vel S. Sedi. Censura

enim ferendae sententiae necessario reservatur ei qui sententiam tulit.

903. — II. Auctor et subiectum censurae. 1. Legi vel praecepto suo censuras annectere possunt quicumque potestate pollent leges ferendi vel imponendi praecepta vi iurisdictionis.

Nequit tamen *Ordinarius* aliam censuram sibi reservatam ferre in delictum cui annexa est censura S. Sedi reservata (c. 2247, § 1).

2. a) Solis poenis a Rom. Pontifice inflictis vel declaratis subsunt:

Qui supremum tenent populorum principatum, horumque filii et filiae iive quibus proximum est ius succedendi in principatum; — S. R. E. Cardinales; — Legati S. Sedis. Nec Cardinales lege poenali comprehenduntur nisi expresse nominentur.

b) *Impuberes* a poenis latae sententiae eximuntur; sed puberes qui eos ad legem violandam induxerint vel cum iis in delictum concurrerint, causalitate physica aut morali vel necessaria vel principali, ipsi quidem poenam lege statutam incurrunt (c. 2230).

c) *Cooperatores*. rationis modo descriptae, poenis tenentur nisi lex aliud expresse caverit, dum ceteri *cooperatores*, actione secundaria et non necessaria, poenas effugiunt, nisi expresse nominentur.

d) *Ignorantia* affectata, sive legis, sive solius poenae a nullis latae sententiae poenis excusat; si lex verba adhibuerit: *praesumpserit, scienter, studiose*, etc. quaelibet imputabilitatis imminutio sive ex parte intellectus sive ex parte voluntatis eximit a poenis latae sententiae. Si verba haec desint in lege, ignorantia quae nec crassa nec supina fuit, excusat a *medicinalibus*, non autem a vindicativis l. s. poenis (c. 2229).

e) *Metus gravis* per se excusat, nisi delictum vergat in contemptum fidei, aut ecclesiasticae auctoritatis, vel in publicum animarum damnum (c. 2229 § 3, 3º). Et supponitur semper peccatum grave.

904. — III. Censurae obligatio. Censura l. s. delinquentem quidem, conscius delicti, ipso facto in utroque

foro tenet; ante sententiam tamen a poena observanda excusatur quotiens observari sine infamia nequit (c. 2232, § 1).

905. — IV. *Censurae absolutio*. 1. Censura semel contracta non tollitur nisi legitima absolutione; haec tamen negari nequit, cum primum delinquens a contumacia recesserit. Sublata autem per absolutionem, non reviviscit nisi impletum non fuerit onus sub poena reincidentiae impositum (c. 2248).

2. Censurae autem aliae non sunt reservatae (pro absolutione) aliae sunt reservatae.

De variis autem reservationibus et absolutione, cfr. dicta n. 435-439.

Observes tantum, absolutionem censurae in foro sacramentali iam contineri in consueta forma absolutionis peccatorum; in foro non sacramentali dari posse quolibet modo; tradi tamen, pro excommunicatione, formam in libris ritualibus quam observari convenit. (c. 2250, § 3).

Praeterea c. 2252 non imponit in periculo mortis *monitionem* de recursu faciendo, quam c. 2253 faciendam iniungit confessario qui in casibus urgentioribus absolvit a censuris reservatis.

§ 2. — *Singularum censurarum vis et effectus*.

906. — I. De *Excommunicatione*. 1. Excommunicatio est censura qua quis excluditur a *communione fidelium* cum inseparabilibus effectibus in Codice numeratis. Sollemniter inflicta excommunicatio speciali nomine vocatur *anathema*.

2. Excommunicati alii sunt *vitandi*, alii *non*. Nemo est *vitandus*, nisi fuerit *nominativè* a Sede Ap. excommunicatus, excommunicatio fuerit publice denunciata, et in decreto vel sententia expresse dicatur ipsum vitari debere, vel nisi notorie violentas manus iniecerit in personam S. Pontificis.

3. *Effectus* excommunicationis. Privat: a) Iure assistendi divinis officiis, excepta praedicatione; b) Receptione sacramentorum (quae tamen valide recipiuntur), et, post sententiam declaratoriam aut condemnatoriam, etiam

sacramentalium ; c) Licitæ confectione et administratione sacramentorum, salvis temperamentis indicatis n. 193; d) Indulgentiis, suffragiis, publicis Ecclesiae precibus. Possunt tamen sacerdotes, privatim ac remoto scandalo, missam pro excommunicato applicare; sed, si sit vitandus, pro eius conversione tantum. Praeterea removetur actibus legitimis ecclesiasticis (v. g. munere patrini); prohibetur ecclesiasticis muneribus fungi, actus iurisdictionis ponere; eligere, praesentare, nominare; munera ecclesiastica consequi nequit. Pro actuum validitate distinguendus est excommunicatus vitandus vel qui sententia est condemnatus vel declaratus excommunicatus, et alius excommunicatus. (Cfr. cc. 2259-2266.)

Communicatio *in profanis* non imponitur vitanda nisi cum excommunicato vitando, et admittitur excusatio cognitionis, famulatus et rationabilis causae, ita ut haec prohibitio non censeatur gravis (c. 2257).

907. — II. 1. « **Interdictum** est censura qua fideles, in communione Ecclesiae permanentes, prohibentur sacris » enumeratis in Codice.

Distinguitur *personale*, quo quaedam personae istis bonis directe prohibentur, et *locale*, quo in certis locis eorundem dispensatio vel perceptio vetatur. Subdividitur in *generale* alicuius territorii vel populi, et *particulare*. (Cfr. cc. 2268-2276).

2. Interdictum *ab ingressu Ecclesiae* continet prohibitionem « ne quis in ecclesia divina officia celebret vel eisdem assistat aut ecclesiasticam sepulturam habeat; si autem assistat, non est necesse ut expellatur, nec, si sepeliatur, oportet ut cadaver amoveatur » (c. 2277).

908. — III. 1. **Suspensio** est « censura qua clericus officio vel beneficio vel utroque prohibetur » (c. 2278). Directe igitur privat usu saltem licito potestatis ecclesiasticae. Et potest esse *totalis* vel *partialis*. Totalis intellegitur *suspensio* lata sine addito; et secumfert omnes effectus canonibus indicatos. Partialis est suspensio ab *officio*, quae vetat omnem actum potestatis, ordinis et iurisdictionis, immo merae administrationis ex officio competentis, excepta administratione bonorum proprii beneficii (c. 2279,

§ 1); et suspensio a *beneficio*. Et sunt magis *partiales*. Sic suspensio a *divinis* vetat omnem actum potestatis quam quis sive per sacram ordinationem sive per privilegium obtinet; ab *ordinibus*, omnem actum potestatis ordinis receptae per ordinationem; a *sacris ordinibus*, omnem actum potestatis ordinis receptae per ordinationem in saceris (c. 2279, § 2, 3-5°).

2. Suspensio ex informata conscientia est remedium extraordinarium, cuius usus non est licitus si Ordinarius potest sine gravi incommodo via iuridica ordinaria procedere. In hoc autem consistit, ut Ordinarius expresse, simplici decreto, declaret se, ex causis sibi notis, suspensionem indicare. Ordinarius debet esse certus de delicto eiusque gravitate; numquam ita agere potest ob delictum notorium. (Cfr. cc. 2183-2194).

§ 3. — *Vigentes censurae latae sententiae, ex iure communi.*

In Codice prima occurrit valde logice ordinata distributio poenarum secundum variam delictorum naturam et rationem. Pro nostro usu, censuras ordine secundum earum severitatem enumerabimus. Quae ad theologiam moralem spectant sunt suis locis declaratae.

I. — Excommunicationes.

909. — I. Excommunicationes specialissime reservatae latae sunt:

1. Contra eum qui species consecratas abiecerit vel ad malum finem abduxerit aut retinuerit (c. 2320).

Ea igitur plectuntur fur qui ad furandam pyxidem abicit species, et impius qui ad sacrilegos abusos species consecratas abducatur vel retineat.

2. Contra eum qui violentas manus in personam R. P. iniecerit (c. 2343).

Id fieri potest per iniurias reales aut privationem libertatis.

3. Contra reum absolutionis complicitis (c. 2367).
Cfr. dicta n. 459-467.

4. Contra confessarium qui sigillum sacramentale directe violare praesumpserit (c. 2369). Cfr. dicta n. 484.

5. Contra violantes secretum S. Officii de informationibus candidatorum ad episcopatum requisitis.

6. Contra illos qui in conclavi partem habentes directe vel indirecte secretum violaverint in iis quae spectant ad electionem R. P. et quae in conclavi seu in loco electionis peraguntur. (*C. Vacante*, Pii X, 25 dec. 1904, n. 51. 52).

910. — Excommunicationem specialiter reservatam R. P. incurrunt :

1. Apostatae, haeretici, schismatici (c. 2314).
2. Suspecti de haeresi, si, moniti post sex menses, non se emendent (c. 2315).

3. Edentes libros apostatarum, haeticorum, schismaticorum, eosdem vel per apostolicas litteras nominatim prohibitos defendentes aut scienter legentes (c. 2318; *Cfr.* n. 900).

4. Ad sacerdotium non promotus celebrationem Missae simulans vel confessionem excipiens (c. 2322).

5. Appellantes ad universale Concilium (c. 2332).

6. Impedientes litteras vel acta S. S. (c. 2333).

7. Leges ferentes contra iura Ecclesiae; recurrentes ad quamlibet laicalem potestatem ad impediendum exercitium iurisdictionis ecclesiasticae (c. 2334):

8. Trahentes ad iudicem laicum Cardinalem, Legatum S. S., officialem maiorem Rom. Curiae, Ordinarium proprium (c. 2341).

9. Violentas manus inicientes in Cardinalem, Legatum S. S., patriarcham, archiepiscopum, episcopum (c. 2343; *cfr.* n. 10).

10. Usurpantes bona Ecclesiae romanae (c. 2345).

11. Falsarii litterarum S. S. et falsis utentes (c. 2360).

12. Falso denuntians confessarium de sollicitatione apud Superiores (c. 2363; *cfr.* n. 569).

911. — III. Excommunicationem simpliciter reservatam R. P. incurrunt :

1. Quaestum facientes ex indulgentiis (c. 2327).

2. Nomen dantes sectae massonicae (c. 2335).

3. Sine facultate absolventes ab excommunicatione specialissime vel specialiter reservata S. S. (c. 2338).

4. Communicantes in delicto vel in divinis cum excommunicato vitando (c. 2338).

5. Trahentes ad iudicem laicum, Episcopum, Prae-
latum nullius, Superiorem religiosum supremum (c. 2341).

6. Violantes clausuram monialium, et moniales e
clausura illegitime exeuntes (c. 2342; cfr. n. 137).

7. Violantes clausuram Regularium (c. 2342; cfr.
n. 137).

8. Usurpantes bona ecclesiastica (c. 2346).

9. Duellantes eorumque complices (c. 2351).

10. Clerici in sacris et voto sollemni castitatis ligati
attentantes matrimonium, eorumque compars (c. 2388;
Cfr. n. 128).

11. Simoniaci in officiis, beneficiis, dignitatibus
(c. 2392).

12. Subtrahentes vel immutantes documentum ex
Curia episcopali (c. 2405).

912. — IV. Excommunicationem reservatam Ordinario
incurrunt:

1. Matrimonium ineuntes coram ministro acatholico
(c. 2319).

2. Matrimonium contrahentes cum pacto ut proles
educetur extra Ecclesiam (c. 2319).

3. Liberos baptizandos scienter offerentes ministro
acatholico (c. 2319).

4. Liberos scienter tradentes in religione acatho-
lica educandos (c. 2319).

5. Conficientes, distribuentes, exponentes falsas re-
liquias (c. 2326).

6. Violentas manus iniicientes in simplices clericos
vel religiosos (c. 2343; cfr. n. 10).

7. Procurantes abortum, effectu secuto (c. 2350).

8. Religiosus apostata a religione (c. 2385; cfr.
n. 144).

9. Professi votorum simplicium perpetuorum, ma-
trimonium contrahentes eorumque compars (c. 2388; cfr.
n. 128).

913. — V. Excommunicationem nemini reservatam in-
currunt.

1. Edentes sine licentia libros de S. Scriptura (c. 2318;
cfr. n. 900).

2. Violantes varias leges de electione R. P. (c. 2330).

3. Audentes cogere tradi sepulturae ecclesiasticae infideles, apostatas, acatholicos censuratos exclusos c. 1210 (c. 2339.)

4. Praetermittentes beneplacitum apostolicum ad alienanda bona ecclesiastica (c. 2317; cfr. n. 915).

5. Cogentes ad statum clericalem vel religiosum amplectendum (c. 2352).

6. Scienter omittens denuntiare confessarium a quo sollicitatus fuerit (c. 2368; cfr. n. 567).

914. — Quatenus exigenda sunt ad absolvendum cum qui *sectae massonicae* nomen dederit?

1. Si facultas a S. Paenitentiaria petita fuerit, observanda erunt eius praescripta, atque ad ipsam recurrendum erit si qua difficultas executioni obstare videatur.

Solet autem S. Sedes exigere, praeter *separationem* a secta et *reparationem scandali*, *abiurationem* sectae (exceptis a pueris et morituris), *consignationem* librorum, manuscriptorum et signorum sectam respicientium, confessariorum manibus, ut ad Ordinarium quam primum transmittantur, aut saltem, si iustae ac graves causae id postulent, comburantur; iniunctionem *gravis paenitentiae* cum frequentia sacramentorum.

2. Haec itaque prudenter obtinere conabimur, etiam quando ad S. Sedem recursus non fuit necessarius. Si nimia difficultas obstiterit, saltem exigenda erunt quae *lex naturalis* postulet: suppressionem cooperationis, *reparationem scandali*, *revelationem secreti nocevi*. Obligationes autem eo modo exponamus ut nihil exigere videamur quae « honori » adversentur.

Neque illico inabsoluti dimittendi sunt qui, ad effugiendas poenas, non omnem communicationem abrumpunt cum secta, si communicatio nec scandalosa est, nec utilis sectae, nec ipsis spiritualiter periculosa. Cfr. d'Annibale, I, 391, nota 4.

Facilius absolvi poterunt qui conventibus non iam intervenient, sed ob graves rationes, formali repudiatione abstinere.

Moribundus, morti proximus et qui videatur in bona fide constitutus, absolvi poterit si in genere se subiciat

auctoritati et mandatis S. Sedis. Scandalum autem meliore quo potest modo reparetur, etiam post obitum.

915. — Quaeres quaenam alienationes honorum ecclesiasticorum postulent beneplacitum apostolicum?

Alienatio designat omnem actum quo dominium vel transfertur vel, concessio iure in re, deminuitur, v. g. venditionem, permutationem, hypothecae vel servitutis passivae constitutionem, servitutis activae renuntiationem; atque etiam locationem ultra novennium.

Praeter alias omnis alienationis ecclesiasticae condiciones, postulandum est beneplacitum apostolicum quando agitur de rebus pretiosis, vel de rebus quae, secundum aestimationem peritorum, valorem excedunt 30000 libellarum seu francorum; seu quando valor locationis (pro singulis terminis) excedit 30000 libellarum vel francorum (cc. 1532. 1541).

Pretiosae autem sunt res quibus notabilis valor sit artis vel historiae vel materiae causa (c. 1497, § 2). Notabilis autem valor aestimari potest circa 1000 libellas seu francos.

Quae libellae videntur sumi posse pecuniae *aureae*, ne nimis incertus sit ipse valor.

N. B. Nec sine venia S. Sedis alienari vel transferri possunt reliquiae insignes aut magnae devotionis (c. 1281, § 1).

915 bis. — Quaeres quinam cogant sepulturae ecclesiasticae tradi. Mandantes seu cogentes intelleguntur qui publica auctoritate praediti imperant, aut qui vi vel metu alios cogant. Censuram autem effugiunt si ipsi lege cogantur, cum tunc non iam agant temerario ausu.

Sepultura ecclesiastica complectitur exsequias et depositionem in loco sacro ex c. 1204. Quare secundum Cerato, *Censurae vigentes*, n. 64, et Eichmann, *Strafrecht des Codex*, § 41, contra Schönegger, *De poenis ecclesiasticis*, n. 97, sola inhumatio in loco sacro non iam plectitur ista censura.

II. — Suspensiones.

916. — I. Incurrunt S. Sedi reservatam suspensionem:

1. *A divinis*: Praesumentes recipere ordines ab apostata, haeretico, schismatico, censurato (c. 2372; cfr. n. 683).

2. *Generalem* : Episcopus episcopum consecrans sine mandato S. S., eiusque assistentes (c. 2370 ; cfr. n. 683). Scienter per simoniam ordinantes vel ordinati, ministrantes vel recipientes sacramenta (c. 2371 ; cfr. n. 683).

II. Suspensionem reservatam **Ordinario** incurrunt :

Ab officio : trahentes ad indicem laicum, simplicem clericum vel religiosum (c. 2341 ; cfr. n. 10).

III. Incurrunt Superiori maiori reservatam suspensionem **generalem** : religiosi fugitivi (c. 2386 ; cfr. n. 144).

IV. Incurrunt nemini reservatam suspensionem :

1. *A confessionibus audiendis* : sine facultate a reservatis absolvens (c. 2366).

2. *A divinis* : praesumens sine iurisdictione confessiones audire (c. 2366) ; praesumens in manus laicorum officium, beneficium, dignitatem resignare (c. 2400) ; Vicarius capitularis indebite dimissorias pro ordinatione concedens (c. 2409 ; cfr. c. 958).

3. *A recepto ordine* : sine dimissoriis, ante aetatem, per saltum ordinatus (c. 2374 ; cfr. n. 683).

4. *A iurisdictione* : Praelatus nullius infra debitum tempus benedictionem non petens (c. 2402, § 2 ; cfr. c. 322, § 2).

III. — Interdicta.

917. — I. Incurrunt interdictum specialiter reservatum **S. Sedi** :

Personae morales appellantes ad universale concilium (c. 2332).

II. Incurrunt interdictum personale nemini reservatum :

Qui causam dederint interdicto locali aut interdicto in communitatem (c. 2338, § 4).

III. Incurrunt interdictum ab ingressu ecclesiae reservatum **Ordinario** :

Sponte sepultura ecclesiastica donantes quos ius prohibet (c. 2339).

ERRATA ET ADDENDA

- Pag. 5, lin. 17, in personam clericorum vel aliorum r. ligiosorum,
lege: in personam aliorum clericorum vel re-
ligiosorum
- » 5, » 18, secus, *lege*: sexus
- » 13, » 26, monasterio, *lege*: monasterii
- » 31, » 38, litteralem, seu ad, *adde*: significationem verbo-
rum; seu ad
- » 32, » 6, proprius, *lege*: propius
- » 43, » 28, Caput II, *lege*: Caput III.
- » 45, » 12, electionis et scrutinium, *lege*: electionis est scru-
tinium
- » 47, » 18, Superioris commissa, *lege*: Superioris inducta
- » 47, » 21, recurus, *lege*: recursus
- » 50, » 13, 52 *lege*: 57
- » 50, » 20, Cum enim, *lege*: Etenim
- » 50, » ult., seminarii, ob extraordinariam, *lege*: seminarii,
vel ob
- 51, » 17, ab accepta, *lege*: ab acceptata
- » 59, » 18, Pronotariorum, *lege*: Protonotariorum
- » 61, » 20, Professionem, *lege*: possessionem
- 63, » 7, erecto et S. Sedi, *lege*: erectio est S. Sedi
- » 68, » 21, ut oves, *lege*: et oves
- » 68, » 35, Maxime autem momenti, *lege*: Maximum autem
momentum
- » 75, » 16, non-priores, *lege*: non. Priores
- » 77, » 16, S. Sedi, *lege*: S. C. Prop. Fidei
- » 78, » 7, aliis negotiis *lege*: aliis maioris momenti negotiis
- » 83, » 30, domicilium habebat, *adde*: et locorum in quibus,
post expletum 14.um aetatis annum, morati
sunt ultra annum moraliter continuum, sub-
lato quolibet contrario privilegio (c. 544, § 2).
- » 84, » 26, debent novicii, *adde*: in Congregatione religiosa

- Pag. 84, lin. 36, cum debita licentia, *adde* : immo proprio arbitrio, si Constitutiones id sinant, dummodo, in utroque casu, mutatio ne fiat de notabili parte in favorem religionis (c. 580, § 3)
- „ 88, „ 37, *Mutuum commodatum, lege* : *Mutuum. Commodatum*
- „ 88, „ 39, ad quem, *lege* : ad quod
- „ 91, „ 8, sive extra, *lege* : sive intra sive extra
- „ 102, „ 23, § 4, *lege* : Art. VI
- „ 104, „ 33, Episcopus autem, *adde* : quilibet
- „ 107, „ 38, Secus ipso facto, *lege* ; Semper autem
- „ 108, „ 4. Art. VI, *lege* : Art. VII
- „ 111, „ 16, Fide fideles, *lege* : Fidem fideles
- „ 122, „ 16, se sponte offerat, *adde* : et non est sententia declaratoria vel condemnatoria affectus .
- „ 122, „ 17, probabiliter *supprime*
- „ 122, „ 23, vitandus, *lege* : excommunicatus vel ab officio suspensus, post sententiam condemnatoriae vel declaratoriam
- „ 130, „ 19, 182, *lege* : 178.
- „ 130, „ 32, 188, *lege* : 179.
- „ 139, „ 27, variis unctionibus, *adde* : edens. pro esu esculentorum quae benedicantur, v. g. panis.
- „ 139, „ 23, 169, *lege* : 196 /
- „ 146, „ 20, insulam, *lege* : iusculum
- „ 158, „ 30, 208, *lege* : 228
- „ 163, „ 8, Caput IV, *lege* : Art. IV
- „ 163, „ 9, Art. I, *lege* : § 1
- „ 164, „ 22, nemini, *lege* : nomini
- „ 166, „ 7, Art. II, *lege* : § 2
- „ 169, „ 12, Art. III, *lege* : § 3
- „ 172, „ 22, nisi in adulto, *lege* : nisi in indulto
- „ 176, „ 21, Sed praeterea, *adde* : alia
- „ 188, „ 22, (c. 1550), *lege* : (c. 1549)
- „ 189, „ 22, obligationi iustitiae, *adde* : et titulo oneroso
- „ 190, „ 9, (c. 855), *lege* : 835
- „ 199, „ 1, Indulto S. Sedis, *lege* : Per indulta S. Sedes
- „ 203, „ 6, communi dispositae, *lege* : depositae
- „ 215, „ 29, Absolutionem permittemus, *lege* : Absolutionem et etiam viaticum praeceptum
- „ 217, „ 29, in dominica adventus, *adde* : et quarta Quadragesimae *Laetare*.

- Pag. 224. lin. 1, semi-duplicibus, *lege* : semi publicis
- » 226, » 14, § 3, *legè* : § 2
- » 230, » 1, § 2, *lege* : § 3
- » 235, » 5, 223 *lege* : 323
- » 255, » 22, Art. III, *lege* : Art. II
- » 258, » 23, (c. 415, § 1), *lege* : (c. 514, § 1)
- » 320, » 29, regulariis, *lege* : regulari, is
- » 336, » 23, § 6, *legè* : § 7
- » 371, » 28, § 8, *lege* : § 5
- » 376, » 11, § 9, *lege* : § 6
- » 379, » 4, § 10, *lege* : § 7
- » 380, » 17, § 11, *lege* : § 8
- » 398, » 32, 5. Gemina, *lege* : Genuina
- » 400, » 30, 527, *lege* : 537
- » 417, » 34, an opera paenitentis, *adde* : conscii
- » 419, » 29, ubique, *lege* : ibique
- » 422, » 6, sine iuxta causa, *lege* : sine iusta causa
- » 427, » 21, Atque tamen, *lege* : Aliqua tamen
- » 428, » 23. *Adde*. Idem possunt Abbas et Praelatus nullius,
ex c. 323, § 1
- » 430, » 8, R. P. Tanfani, *legè* : R. P. Fanfani
- » 431, » 19, prestabat, *lege* : prostabat
- » 432, » 36. animarum purgatorii. *adde* : (excepta fortasse
indulg. in articulo mortis)
- » 434, » 38, indulgentias, *adde* : ex toto
- » 439, » 23, *Adde*. Sed modo satis certum est facultatem
conferendi benedictionem apostolicam cum ali-
quo ritu (v. g. cum imagine crucifixi) conexam
semper habere indulgentiam plenariam
- » 456, » 9, *Adde* Prudenter tamen cavendum est ne mi-
nistratio ista occasio fiat vel praetextus plu-
ribus non advocandi nisi nimis sero sacerdotem.
- » 470, » 30, *Adde*. Sed cfr. nunc c. 1007, de quo n. 677
- » 471, » 16, 4, *lege* : 3
- » 480, » 21, Canone isto non omni Congregationi, *dele* : non.
- » 480, » 23, sed permittitur, *lege* : et permittitur
- » 480, » 24. *Dele verba* : Silentibus constitutionibus, indul-
tum petendum erit ».
- » 489, » 12, Eadem G. Congr. *lege* : Eadem S. Congr.
- » 492, » 12. *Adde*. Sed tunc uti possunt facultate data de-
creto 6 sept. 1909, i. e. dispensandi cum onere
recurrendi infra mensem ad S. Paenitentiarium.

- Pag. 518, » 7, Ordinario oratorum concessas, *lege*: Ordinario
oratorum commissas
- » 518, » 18, qui litteras testimoniales, *adde*: de libertate
- » 519, » 32, § 5, *lege*: § 2
- » 537, » 25, 274, *lege*: 724
- » 551, » 1, iuxta causa, *lege*: iusta causa
- » 553, » 27, quantoius, *lege*: quantocius
- » 554, » 8, 1096, *lege*: 1896
- » 563, » 17, dispensatio, *lege*: interpellatio
- » 569, » 23, effectus civiles, *lege*: canonici
- » 569, » 26, civiles, *lege*: canonici
- » 630, » 37, pollutio quaesita et pollutio, *adde*: *admissa*; pol-
lutio *simplex*
- » 630, » 39, ducta; *lege*: ducta et
- » 633, » 1, Art. II, *lege*: Art. III
- » 636, » 5, II, *lege*: III
- » 637, » 17, Art. III, *lege*: Art. IV
- » 639, » 22, Art. III, *lege*: Art. V
- » 641, » 25, assensus motus, *lege*: assensus motui

INDEX RERUM ALPHABETICUS

Numeri = *numéri marginales*, nisi praeponitur *p*.

Asteriscus annotationes significat.

Lineola interducta (—) = vocabulum in principio positum.

Abbas de regimine, 100. 153. 894.
— *Nullius*, 70. 250. 911. 916. 324. 747.

— *Primas*, 100.

Ablutio in baptismo, 206. 207.

Abortus excommunicatio, 912. — irregularitas, 656.

Absentis coniugis culpa, 795-797. — matrimonium, 731. — mors non praesumpta, 717.

Absolutio a censuris, 905; a peccatis reservatis, 433. 434; a reservatis censuris, 435-438; in foro interno, 5.

Absolutio sacramentalis condicio-
nata, 494. 499, N. B.; directa,
indirecta, 516; negata, dilata, 494;
paenitenti debita, 457.

— complicitas, 459-467. 909; sectarii,
914; usurpata (censura), 911.

— *nis prudens administratio*, 494-
499. 552.

Acatholica librorum educatio, 912.

Acatholica, an irregulares, 653. —
ministrantes sacramento, 193. 654.
734, 912 — a servanda forma ma-
trimonii immunes, 739. — sub
censuris, 910 — utentes privile-
gio Paulino, 748. 749.

— s applicata missa, 286; data sa-
cramenta, 192; sacramentalia, 200.

Acaatholicorum filii, impediti ab or-
dinibus, 661; — immunes a forma
matrimonii, 739.

Acolythatus ordinatio, 622.

Actus coniugalis licitus, 814-822;
optandus, 825; praeceptus, 823.
824, ab initio, 745. — extra vas,
833, interruptus, 821. 828; N. B.
833.

Actus venerel imperfecti exteriores
inter coniuges, mutui, 827. 828; se-
parati, 829. — inter non coniuges,
857. 861. — quinquam graves qua ex-
teriores, 870. 5.

— interni coniugum, 829. 836. —
non coniugum, 862-865.

Additiones ad missae caerimonias,
305.

Administratio temporalis bonorum
religionis, 105.

Administrationes temporales cleri-
corum, 21. — impediētes ordina-
tiones, 663.

Administrator Apostolicus, 71.

Adoptio, impedimentum matrimonii
canonicum, 709. 727; *civile*, 709.
727.

Adulescentium amores, 870.

Adulterium, impedimentum matri-
monii, 721. mentale, 794; pecca-
tum, 835. permittens separatio-
nem perpetuam, 750. 755. 823.
Quid si alter coniux consentiat,
835; si ambo peccantes fuerint
coniugati, 835.

Adulterum baptismus, 222. 228.
229. 233. 246. — ordinatio, 636.

Advocatus, clericus, 21.

Aegroti vide *Infirmi*.

- Aetas S. Communionis**, 361; iuris ad baptismum, 228; matrimonii, 715; ordinandorum, 639; pro paschali praecepto, 373.
- Affinitas**, notio, impedimentum, 724.
- Alienatio bonorum ecclesiasticorum**, 913-915.
- Altare privilegiatum**, 591; *Gregorianum*, 283. 591.
- Altaris portatilis privilegium**, 321. 322; usus in oratoris, 321.
- Altarium divisio**, consecratio, exsecratio, 320; necessitas, 328.
- Amentes capaces vel non sacramentorum**, 181. 186. 187; baptizandi, 230; confirmandi 253; ordinandi, 637.
- Amicitia**, amor, 804. 870; amor *platonius*, 794; Amores sensuales fugiendi, 870.
- Amplexus**, 807. 860.
- Anathema**, 906.
- Annotatio baptismi**, 244; confirmationis, 260; dispensationum matrimonialium, 699. 702; matrimoniorum, 741. 742; missarum, 280; ordinationum, 679.
- Anulus clericis prohibitus**, 15; sponsorum benedicendus, 740.
- Apostasia a fide**, 109. 145; a religione, 144.
- Apostata a fide**, 109. 145. 653. 711. 900. 910. — a religione, 144. 912.
- Appellatio ad Concilium**, 910. 916. — a prohibitionem libri, 894.
- Appetitus sexualis**, 806; contrafectionum, 807; perversus, 855. 884. 885. — venereus, 803. 806.
- Applicatio missae per sacerdotem**, 284-292 Potestne praecipere, 269.
- Aqua pro baptismo**, 205. — infundenda in vinum, pro eucharistia, 345.
- Archidiaconus affirmans dignitatem ordinandi**, 674.
- Archiepiscopus**, 77. Privilegium canonis et fori, 10. 910.
- Archipresbyter**, 95.
- Artes clericis prohibita**, 20.
- Aspectus impudicus**, 873. Quid, si persona coniugata, 830.
- Assistentia parochi matrimoniis**, 734. Ius ante decretum *Ne temere*, 735.
- Associationes pia** laicorum, 157. — vitandae, 157.
- Attentio externa**, interna, litteralis, spiritualis, superficialis, 31.
- Attritio sufficiens in sacramento**, 521. 523. 524. 525. — de venialibus, 526. 527. — an renovanda ante novam absolutionem, 524. 531 — existimata, 528.
- Anreola virginum**, 811.
- Banna pro matrimonio**, 690; pro ordinatione, 673.
- Baptismi administratio**, iteratio conditionata, 168. 169. 225. 232. 242. — administratio simultanea plurium vel a pluribus, 163. 212. — annotatio, 244.
- notio, 202; necessitas, 215; forma, 208-211. 213; materia, 205-207; minister, 216-222; patrinus, 238-242; ritus et caerimoniae, 234-237; Patrinus, 238-242; subiectum, 223-233. Adulorum baptismus, 222. 228. 229. — annotatio, 244.
- effectus: spiritualis cognatio, 243.
- species, 203. 204.
- Baptismus per ministrum acatholicum**, 912; quaenam peccata remittat, 407; tollens criminis impedimentum, 721; obstaculum privilegio Paulino, 750.
- Barba clericorum**, 15.
- Benedictio constitutiva**, 198; invocativa, 198. — recipienda ab abbatibus, 631. — sollemnis nupturientium. 740. 768.
- nis minister, 197.
- Benedictio apea in articulo mortis**, 576. 595.
- papalis, 589.
- Beneficia ecclesiastica**, 52-60.
- Beneficiati iura**, 52: obligationes, 272. 58. 271.
- Beneplacitum apostolicum pro alienatione**, 105; pro domus erectione, suppressione, 102. 103.
- Bestialitas**, 854.
- Bigami**, irregulares, 649.
- Binationis normae**, 294.
- Bonorum ecclesiasticorum usurpatio**, 910. 911.
- Caecutientis missa votiva**, 294. 300.

- Caelibatus** clericorum, 25; religio-
sorum, 127.
- Caerimoniae** baptismi, 234-236; con-
firmationis, 257; Extr. Unctionis,
615. 616.
- Calix**, 324. 326. 330.
- Candelae** pro missa, 336.
- Canonici**, 78-80.
- Canonici paenitentialis iurisdictio**,
415. 419. 425. 434.
- Canonis privilegium**, 10. 909. 910.
911. 912.
- Capellania manualis**, 271.
- Capituli cathedralis iura**, munus,
74. 83; obligatio divini officii,
38. 39.
- Cardinalis exemptio a censuris et**
poenis, 903; a legibus clausurae,
136, prohibitionis librorum, 898.
— natales requisiti, 747, 3. —
potestas benedicendi, 324; con-
firmandi, 250; dandi indulgen-
tias, 576; iurisditionis sacramen-
talis, 419. 424. 425. 450. — privi-
legia canonis, 10. 910; fori, 10,
910; de altari et missa, 314-317-
321.
— religiosus, 140.
— Urbis vicarius, 73. 634. 890.
- Castitas**, virtus, 810. 811; angeli-
ca, 811; extraconiugalis, 811.
838; matrimonialis, 826; requi-
sita in clericis, 25. — tis praepa-
ratio, 838. 839; votum in coni-
ugibus, 816; in religiosis, 126-128.
- Catechumeni capaces sacramenta-
lium**, 200.
- Cathedraticum**, 58.
- Causae dispensandi ab impedimen-
tibus matrimonii**, 765; graves
excusantes coniuges. p. 614*.
— iudicales de matrimonio, 769-774;
de sacra ordinatione. 682.
— Causae maiores, 61.
- Censurum munus**. An nomen eorum
imprimendum. 891.
- Censura librorum**, 888-893. Differt
a licentia edendi librum, 888.
- Censurae**. (poenae) 902-915; impe-
dientes administrationem sacra-
mentorum, 170; competentiam
assistendi matrimonio, 734, 5; re-
ceptionem sacramentorum, 192. —
reservatae, 435-439. Reincidentia
in — m, 439; matrimonium eius
qui-censura affectus est, 629, 6.
712.
- Chirurgia a clericis exercita**, 21.
- Chori obligatio**, 38. 79. 139.
- Choreae**, 882.
- Christi praesentia sub speciebus**,
346. 354; quamdiu in comuni-
cante, 384,
— crucifixi imago pro missa, 355;
pro via crucis, 598.
- Cinematographicae exhibitiones**, 20.
- Clausura**, 136-138. 911.
- Clerici**, 2. Eorum ascriptio religio-
ni, 7; incardinatio, 7; ingressus
in religionem, 109. 110; iura et
privilegia, 8-11. 909-912; obliga-
tiones communes negativae, 17-24;
positivae, 12-16; scribentes arti-
culos, libros, 892. — *maiorum or-
dinum*: obligationes communes,
25-40; patrini, 240. — *sacerdotes*;
obligationes, 41.
- Cogitationes turpes**, quid? 862. 863.
- Cognatio legalis ex adoptione**, 709.
727, violata per luxuriam, 843.
spiritualis ex baptismo, 243. 726;
ex confirmatione, 259; violata per
luxuriam, 843.
- Collatio libera officii**, 44.
- Collationes de re morali et litur-
gica**, 41.
- Colloquia impudica coniugum**, 830.
836. — turpia duplicis rationis,
861.
- Comae ficticiae usus per missam**,
301.
- Communicatio in divinis vel in de-
licto**, 734, s. 912; in profanis, 906.
- Communio paschalis**, 355; prae-
scripta pro indulgentiis, 584; pro
altero, 388; puerorum, 361. Actus
coniugalis ante — nem 317; for-
nicatio post — nem, 841. — nis
delatio ad infirmos, 358; frequen-
tia, 372-383; ieiunium, 362; lo-
cus, 355-357; minister, 355. 357;
ritus, 193, 6; subiectum, 360. 362.
tempus, 389.
— *spiritualis*, 387.
- Commutatio operum pro indulgen-
tis**. 588.
- Competentiae privilegium**, 10, 4.
- Complacentiae in peccato**, 863.

- Complicis absolutio**, 459-467. 909. — nomen non petendum, 458.
- Concelebratio**, 295. 628.
- Concilium**. Appellatio ad — 910. 916.
- Concordatum derogans fori privilegio**, 10, 2.
- Concubinatus**, quid, 725.
- Concursus ad beneficium**, 48.
- Condicionata administratio sacramentorum**, 168. — baptismi, 168. 169. 225, Extr. Unct. 610; matrimonii, 732. — iteratio sacramentorum, 169. — baptismi, 232. 242; Extr. Unctionis, 614.
- Condiciones impossibiles**, 732. substantiae matrimonii repugnantes, 732.
- Conferentiae de re morali et liturgica**, 41.
- Confessarii constitutio**, 413-425; dotes et qualitates, 511. 513. — facultates in impedimenta matrimonii, 701. 767; in ieiunium eucharisticum, 366; in indulgentias, 576. 588; in irregularitates, 669; in paschalem communionem, 373; in reservata, 433. 435-439; — officia, 487. 488, qua iudicis, 490; qua medici, 491; qua ministri sacramenti, 489. 493; qua proximi, 491. 492. 493; reparandi defectus, 508-510; utendi iurisdictione, 456. — peccata cum paenitente, 847.
- Consilia pro confessario**, 514. 785-788. 790. 831, s. 886.
- Confessarius absolvens sine facultate**, 916; cum iurisdictione dubia, 454; in errore communi, 455; ex ignorantia a reservatis censuris, 435. — denuntiandos, 557-569. 913; falso denuntiatus, 569. 910. — quandonam deesse censeatur, 294. 362. — aegrotorum et moribundorum, 507; monialium, et sororum, 443-450. 506; puerorum, 504; parum piorum, 505; piorum, 506; religiosorum, 441. 442; rudium, 503; — quamnam absolvens memoriam accusationis habere debeat, 547.
- Confessionis audiendae usurpatione**, 455. 910; defectus supplendi, 546-550. — dotes necessariae, 537-545; generalis usus, 493. 550. 551; materia, 515. 517; praeceptum, 515.
- Confessio sacrilega sufficiens absolutioni reservatorum**, 438. non autem praecepto annuae confessionis, 535. — requisita pro indulgentiis, 583. — muti, surdi, per interpretem, 542. — requiritur vocalis, 545.
- Confirmatio**, 246-260; materiae et formae simultaneitas, 162; requisita pro ordinatione, 638. — nis subiectum, 189-191.
- Confirmatio electionis**, 46.
- Confraternitates**, 157.
- Concilii** (S. C.), 10 ian. 1920, de stipendiis missarum, 278. — 8 maii 1920, de praecepta missae applicatione, 269.
- S. C. de Religiosis**, dispensans ab irregularitatibus, 669. — in dubia vel impugnata ordinatione, 681. 682.
- S. C. Prop. Fidei facultates matrimoniales**, 698.
- S. C. de Sacramentis** dispensans ab impedimentis matrimonii, 697; ab irregularitatibus, 669; dubia vel impugnationem ordinationis examinans, 681. 682.
- Congregatio religiosa**, 98.
- Coniugicidium**, impedimentum matrimonii, 720.
- Coniugum obligatio cohabitationis**, 795. 796; fidelitatis, 794; peccata luxuriae, 831-837; usus matrimoniales, 745. 814-830.
- Consanguinitas**. Notio. Impedimentum, 723; violata per luxuriam, 842.
- Conscientiae manifestatio**, 134.
- Consecratio episcopi**, 618. 629. 632. 677. — siue mandato S. Pontificis, 916.
- Consecrationis minister**, 197. 324. — panis et vini condiciones, 347-350.
- Consensus matrimonialis** estne possibilis cum persuasione impediendi, 717; qua forma dandus, 734-740; quo momento, 783. — verbis exprimendus, 731. — matrimonialis necessitas, 727

- perseverantia, 723; renovatio pro convalidatione, 758; vitia, 728-730.
- Consilia** evangelica, 97. — pro confessariis, 514. 531. 550; pro matrimonio, 787. 788. 825. 828; pro sponsis, 782.
- Consilium**, quid, 97.
- Consuetudo** derogans privilegio fori, 10, 2. — ordinationum extra tempora, 677.
- Consultores** dioecesani, 85.
- Continentia**, 811.
- Contritio** quasi-materia sac. paenitentiae, 520. 521; Estne perfecta difficilis? 520. 523. 524; existimata, 529; an repetenda ante novam absolutionem, 524. 531.
- Convalidatio** matrimonii. Facultas Ordinarii, parochi, confessarii, 698. 699. 701.
- nis modus duplex et condiciones, 757-763.
- Conventus**, 101.
- Copula** coniugalit debita. 745. 823. 824; honesta, 814 822; optanda, 825. — adulterina 835; extra vas. 833; fornicaria, 841-847; incestuosa 842; interrupta 821. 828; N. B. 833; sacrilega. 841; cum daemonem, 855.
- Coronae** pro indulgentiis, 593.
- Corporale**, 324. 332. Hostiae extra corporale, 350.
- Corpore** vitiiati, 646, 2.
- Criminis** impedimentum, 721; multiplex, 721. **Dispensatio** virtualis ab hoc impedimento, 703, 4.
- Crucifixi** (Christi) imago, 335. 598.
- Decanus**, 95.
- Defectus**, causae irregularitatis, 646-651; an subsistit defectus lenitatis; 651. 660; — manifestandi ante matrimonium, 776.
- missae, 393. — ordinationis corrigendi vel supplendi, 630; reparandi a confessario, 509; a paenitente 539. 546. 548. 549.
- Defunctorum** commemoratio. Missae, 294. — missae quando permissae, 310.
- Delectatio** aestimanda ex operatione, 848. — morosa, 862. — sensibilis, sensibilis carnalis, 805. — venerea, 801. Estne specialis, 802. Matrimonium, usus coniugii propter *delectationem*, 792. 815.
- Delectus** prudens seminaristarum, 25, 7.
- Delegata** iurisdictio paenitentialis, 413 418.
- Delegatio** iurisdictionis paenitentialis, 420-425. — pro assistentia matrimonio. 734. — pro dispensatione matrimoniali, 698. 699.
- Delicta** causantia irregularitatem, 652-660. 668.
- Denuntiatio** falsa Confessarii, 430. 910; impedimentorum matrimonii, 690, 5; ordinationis, 673; sollicitantis, 557-569. 910. 913.
- Deputatus**, clericus, 21.
- Desideria** libidinosi, 863.
- Diaconatus** ordinatio, 624.
- Diaconus**, benedicens, 197; minister baptismi, 218; s. communionis, 356. — suppletus a clerico, 659.
- Dies** quibus licet vel non, celebrare missam, 313-316; distribuere communionem, 355. 389; ordinationes facere, 677; iterare, 677.
- Dignior** an nominandus, 48.
- Dignitates**, 78.
- Dimissio** a religione, 146.
- Dimissus** a religione, 146.
- Disparitas** cultus, impedimentum, 718. **Dispensatio**, 698. 699. Necessitas cautionum, 698. 699.
- Dispensatio** a ieiunio eucharistico, 366. 367. — ab irregularitatibus, 669; — a iuramentis et votis, 154, — a matrimonii impedimentis, 697-705. Varia observanda, 764-767. Error in dispensatione, 703. — a matrimonio rato et non consummato, 748. 770. — a proclamatione bannorum, 690. — in conditionibus privilegii Paulini, 751. 752.
- Distillatio** libidinosi. 860.
- Distractio** in administratione sacramentorum. 167.
- Distributiones** quotidianae, 79.
- Divortium** imperfectum, 754. 755; perfectum, 748-753. civile 797.
- « **Docente** Apostolo », Decr. Pii X, 18 nov. 1910, de temporali gestione per clericos, 21.

- Domus formata**, regularis, religiosa, 101-103.
- Dos beneficii**, 52. — monialium et religiosarum, 112.
- Dubium**, de aetate adulta, 231. — de amentia, 187. 230. — de baptismo, 232. 718. — de complice peccati, 467. — de confessario sollicitante, 565. — de consecratione, 351. — de ieiunio eucharistico, 364. — de iurisdictione, 423. — de idoneitate ad confessiones, 513. — de irregularitatibus, 669. — de matrimonio, 687. 822. — impedimento matrimonii, 697. 706. 717. 753. 816. — de ordinatione, 681. — de peccatis commissis vel accusatis, 541. — de privilegio Paulino 753. — de recitatione officii, 35. — de subiectis sacramentorum dignitate, 176. 177. 191. — de subiecto digno Ext. unctionis, 610.
- Duellantes excommunicantur**, 911.
- Ecclesia**, protecta per censuris, 910. — *graeca*, 250. 254. 625. 718. — *romana* protecta censuris, 910.
- Ecclesia (templum) quid**. Benedictio, consecratio, execratio, violatio, interdictio, 318. — regularium pro communione, 355. — ubi ss. eucharistia servari possit, debeat, 394.
- Editores librorum excommunicati**, 910. 913.
- Electio**, 46. 47.
- Eleemosynae a regularibus quae-rendae**, 152.
- Epikela in casu absolutionis complicitis**, 461.
- Epileptici**, irregulares, 648.
- Episcopatus (ordo)** 618. 629. 632. 677.
- Episcoporum communia**, 62. 63-65. 618. 629. 632. 747; exemptio a prohibitione librorum, 898; privilegium canonis et fori, 10. 910; de iurisdictione, 424; — de missa, 314. 317. — dioecesanorum peculiariora, 66. 67. 576; facultas erigendi religionem, 99. *vide* Ordinarius loci.
- Episcopus proprius pro ordinatione**, 633. — religiosus, 140.
- Error communis**, de iurisdictione, 433. 455; in gradibus affinitatis, consanguinitatis, 703. 3.; in libello pro dispensatione vel in rescripto, 703, 3.; reparandus a confessario, 509; vitians matrimonium, 728; vitians sponsalia, 775. 779.
- Eucharistiae, sacramenti notio**. materia remota, proxima, intentio, forma, 340-354. 359; materiae et formae simultaneitas, 162. 347; gratia sacramentalis, 384. 386. — ritus, 193, 5. — subiectum, 177. 178. 189-191.
- asservatio, 394-400. — expositio, 401. 402. — violatio punita, 909. — visitatio, 396. 405.
- Eucharisticum foedus sacerdotale**, 576.
- Examen ante confessionem**, 538. 539. 542.
- Examina ante ordinationes**, 640. 672; post sacerdotium, 41; pro iurisdictione obtinenda, 417.
- Exclaustratio**, 143.
- Excommunicatio**. Censurae notio et vis, 906.
- nes vigentes, 910-913. Speciatim contra absolventem complicem, 462-466; editores et lectores quorundam librorum, 900; professos apostatas a religione, 144; professos vel clericos in sacris civile matrimonium contrahentes, 128; violentes sigillum sacramentale, 484.
- Excommunicatus ministrans sacramenta**, 170. 193. — *vitandus*. Missae applicatio, 286. Communicatio cum vitando, 906.
- Excusatio a recitatione breviarii**, 33.
- Exemptio ab ecclesiastica librorum prohibitione**, 898; a poenis ecclesiasticis, 903.
- religiosorum, 150.
- Exercitia spiritualia ordinandis praescripta**, 675; sacerdotibus praescripta, 41.
- Exorcismus**. Minister, 201. — Leonis XIII, 201.
- Exorcistatus ordinatio**, 622.
- Expositio ss. eucharistiae**, 401-403.
- Execratio altaris**, 320; ecclesiae, 318; s. supellectilis, 325.
- Executio dispensationum matrimonialium**, 705. 767.

- Extrema-Unctio**, 601-615. Eius condicionata administratio, 168, 2; materiae et formae simultaneitas, 162; subiectum, 189-191.
- Facultates in impedimenta matrimonii**, 698-703; legendi libros prohibitos.
- Familiares**, 64. — **Cardinalis**, **Episcopi**, 424.
- Fecundatio** Eius elementa, 798. Cuiusnam est vitae, 860. — artificialis, 820.
- Femina missae ministrans**, 300.
- Feria V, in Cena Domini** missae permissae, 314; **Communio**, 355, 6. 378.
- Festa Domini, B. M. Virginis** pro indulgentiis, 592; quid, si transferantur, 592; **Festa**, dies ordinationis, 677.
- Fetus baptizandus**, 224. 225.
- Fictio** vitians matrimonium, 729; vitians sponsalia, 777.
- Fidei actus requisitus in sacramentis**, 183; in paenitentia, 530.
- Fideiussio clericorum**, 19.
- Fides** (bona) quaeenam non turbanda, 491. 514; de iuribus coniugalibus, 822; de onanismo, 831.
- Flaminis baptismus**, 203. 204.
- Forma sacramentorum**, valida, invalida, 163; baptismi, 208-211; confirmationis, 249; **Eucharistiae**, 353; **Extr. Unctionis**, 605; **matrimonii**, 685; **paenitentiae**, 409. 410; **sollemnitatis matrimonii**, 734-740.
- Fornicatio**. **Notio**. **Peccatum**. **Maltitiae accedentes**, 841-847. — **onanistica**, 856.
- Fori privilegium**, 10, 2. 910. 911. 916.
- Forum externum**, 5; **internum**, 5. **Vis dispensationis in hoc foro**, 702. — **sacramentale**. **Dispensatio in hoc foro**. **Condictio confessionis**, 5. 701; **vis**, 702.
- Fuga religiosi**, 144. 145.
- Fugitivus**, 144. 145. 916.
- Fundatae missae**, 271. 273-275.
- Fundationes piaae**, 273-275.
- Fructus missae**, 266. 267.
- Gaudium**, 864.
- Gratiarum actio post missam**, 299.
- Gravis materia in recitatione breviarii**, 32; in violatione legum de libris, 901. — **peccati**, 858. **Nulla levis in luxuria directa**, 858.
- Gregoriana altaria**, missae, 283. 591.
- Habitus clericorum**, 15.
- Haeretici libri**, 900; **poenae**, 910.
- Hebdomada sanctae functiones**, 314.
- Hierarchia**, 3. — in religionibus, 100.
- Homicidium irregularitatem causans**, 656.
- Honestas publica**, impedimentum matrimonii, 725. — violata per luxuriam, 844.
- Hora celebrandi missam**, 315. 316; **communicandi**, 389.
- Horae canonicae**, 26. **Earum recitatio choralis**, 38-40. 79; **privata et solitaria**, 27-37; **cum socio**, 39. 40.
- Hostiae consecrandae**, 349. 350. 352; **dubie consecratae**, 351; **renovandae**, 352.
- Ieiunium in baptismo**, 233. — **naturale pro missa**, 293; **pro communionem**, 363-368.
- Ignorantia excusans a censuris**, 904. **impedimenti criminis**, 721; **reservationis**, 428; **specierum peccati**, 538. — non excusat ab irregularitatibus, 645.
- Illegitimi**, 646. 1.
- Imagines subiciendae censurae**, 889.
- Immunitatis privilegium**, 10, 2.
- Impedimenta ingressus in religionem**, 109. 110. — **matrimonii**: **notio**. **divisio**. **auctor**. **subiectum**. **dispensatio**. **communicatio**, 693-707. — **dirimentia**, 714-723; **impedientia**, 708-713. **Varia de dispensatione**, 764-767. **Impedimenta dubia**, 706. — **simplicia ordinationum**, 661-665.
- Impotentia**, impedimentum matrimonii, 716. 816. 883. — **dubia**, 706.
- Impuberes immunes a censuris**, 904.
- Forum pollutio**, 849.
- Impudici actus quinam**, 870.
- Imputatio aegrotorum abnormium**, 885.
- Incestus**, 842.
- Index librorum prohibitorum reservatur S. Sedi**, 897.

- Indigni** quibus neganda sint sacramenta, 175-178. 383.
- Indulgentiarum** acquisitio, 580-588; cessatio, 584; concessio, 573-577; divulgatio, 579; interpretatio, 578. — toties quoties, vis, 596; Variarum indulgentiarum, 589-601.
- Indulgentiarum libri**, 889; quaestus damnatus, 911.
- Indulta** concessa Ordinariis loci an prosunt religiosis, 151. — excommunicationis, 143. — saecularizationis, 143. — de dispendiis massarum, 282.
- Infamia** facti, iuris: causa impediendi vel irregularitatis, 650. 667.
- Infidelium** discessus post interpellationem, 749. 750. — impedienda matrimonii, 696. 721. 723, c. 724.
- Infirmorum** communio, 358. 382. 383. — ieiunium euchar. 366. 367. — confessio, 433. 436. 449. 507. 531.
- Infirmus** qui non potest caerimonias missae servare, 307; qui communicare nequit et cupit adorare ss. eucharistiam, 404. — immunis a reservatis peccatis, 433. — qui confessione fatigetur, 542.
- Instinctus** sexualis, 803. 804; venereus, 803. 807.
- Institutio** (modus conferendi beneficium), 45. 56.
- Integritas** confessionis formalis, materialis, 537. 538. 542. 543.
- Intentio**, quid possit in valorem materiae et formae, 163. — valoris condicio in sacramentis, 164. 167. — pro consecratione, 349. — pro ordinatione, 636. 638. — de subiecto sacramentorum, 181, 3; in subiecto sacramentorum, 181. 182. 184. — applicationis missae, 287. 288. 289. — catholici in matrimonio civili, 793. — in contrahente matrimonium, 792; in actu coniugali, 815. 819. — pro indulgentiis, 581. — S. Pontificis, 587.
- Missa in 2^a intentione, 291.
- nes contrariae, 166. 289.
- Interdictum** (censura), 907. — ab ingressu ecclesiae, 907; Interdicta vigentia, 917; Interdicto locum dans, 917.
- « **Inter multiplices** » Motu proprio Pii X, 21 febr. 1905, de interpretatione privilegiorum canonico-rum, 80.
- Interpellationes** pro usu privilegii Paulini, 750. 751.
- Interruptio** missae, 298.
- Interstitia** ordinationum, 643.
- Intrusus** ministrans sacramenta, 193.
- Irregularitas** impediens administrationem sacramentorum, 170. — canonica, 145-660. 669. — multiplex, 668.
- Iubilaeum** (indulgentia), 580. Cennicus iubilatus, 79.
- Iura** distincta a privilegiis, 8. — canonicorum, 80; capitulorum, 74. 82. 83; — clericorum, 9.
- Iurisdictio**, 5. 6. — dubia, 454; praesumpta, 418; probabilis, 454. — pro ministranda poenitentia, 413-425.
- Iusiurandum** serviendi dioecesi, 109.
- Laeorum** status, 156. 157.
- Laeus** baptizans, 216. 219. 220; dans communionem, 357.
- Lectio** impudica, 872. — coniugis, 830.
- Lector**, benedicens res, 197.
- Lectoratus** ordinatio, 622.
- Legatus** S. Sedis protectus censuris, 910.
- Leges** civiles de adoptione, 709; de divortio, 797; de impedimentis matrimonii, 696. 793; de matrimonio civili. — impediens formam canonicam, 737.
- Legitima** proles quanam, 746.
- Legitimatio** prolis, 698. 703. 747.
- Leotis** XIII exorcismus, 201.
- Liber**, quid, 900. 887. *Librorum* censura, 888-893. — prohibitio, 894-900.
- Licentia** legendi libros prohibitos, 899. — librorum edendi, 888. 890-892.
- Ligamen**, impedimentum matrimonii, 717.
- Linea** cognitionis, 721.
- Litterae** « celebret ». — dimissoriae, 633. 634. — excommunicationis et intercommunicationis, 7. — testimoniales, pro noviciatu, 111; ante ordina-

- tiones, 670. 671; post ordinationes, 679. *Matrimonium per litteras*, 731.
- Litterarum** S. Sedis falsarii et falsitate utentes, excommunicantur, 912.
- Locus actus coniugal**is, 821. — baptismi, 235. — confessionum, 570. — confirmationis, 256. — missae, 318-323. — s. communionis, 390; custodiae ss. eucharistiae, 394. — matrimonii, 736-744. Quid si severius urgeat lex dioecesana domicilium sponsae, 736.
- Lotio supellectilis** sacrae, 326. — vaginalis, 832.
- Ludi clericorum**, 20.
- Lumen** pro celebratione missae, 336. — pro dispensatione, asservatione expositione eucharistiae, 392. 400. 401.
- Lunula**, 324-331.
- Luxuriae** divisio et notio, 813. coniugum peccata, 831-836; imperfectae malitia, varia ratio externa inter non coniuges, 875-861; varia ratio interna, 862-865. — verbalis, approbatio, 861. — indirectae ratio et reatus, 866. — larvatae ratio, 870-880.
- Manducare**, quid, 385.
- Mappae**, 239.
- Mare**. Missa in mari, 323. — iurisdictio in itinere maritimo, 422.
- Martyrium**, 203. 204.
- Massonica** secta: absolutio, 914; censura, 911.
- Materia** gravis in recitatione breviarii, 32; in violatione legum de libris, 901. — peccati, 858. In directa luxuria, nulla est parva, 858.
- Materia sacramentorum** valida. invalida. 163. — proxima baptismi, 206. 207; confirmationis, 248; eucharistiae, 342. 346; extremae unctionis, 602-604; matrimonii, 685; paenitentiae, 408. — remota baptismi, 205; confirmationis, 247; eucharistiae, 342-344; extremae unctionis, 602; matrimonii, 685; paenitentiae, 408. 517. 544.
- Matrimonii** essentia, 685. 791; effectus, 745. 746; fines, 791; motiva contrahendi, 792. — solutio, 655. 748-753. — subiectum dignum, 176. 189-191. 706. 793. — nullius convalidatio, 698. 699. 701. 757-763. Quatenam sufficiat coexistentia materiae et formae, 162. Vitium erroris, 188.
- Matrimonium** consummatum, ratum, legitimum, putativum, verum, canonicum, civile, publicum, clandestinum, 686. — condicionatum, 732; — conscientiae, 742. — gaudet favore iuris, 685. — impedit ordinationem, 662.
- mixtum, 692. 740. 744. — per interpretem, 731; per litteras, 731; per procuratorem, 692, 6; 731.
- prudenter praeparandum, 785-788.
- religiosorum, 126-128. 655. 911. 912. — coniugis, 837; clericorum, 11. 25. 655. 911.
- pure civile, qua forma declaratur nullum, 773. Intentio catholicorum in matrimonio civili, 793. — coram ministro acatholico cum pacto educationis extra Ecclesiam, 734, 5. 912.
- Medici** aspectus tactus impudicus, 874. 881. — feminae, 881.
- Medicina** clericis prohibita, 21. — causans irregularitatem, 658.
- Mendacium** in confessione, 545.
- Mendicantes** religiosi, 152.
- Menstrua** commemoratio pro matrimonio, 736.
- Mercatura** clericorum, 22-24. — ope missarum, 276.
- Metropolita**, 77. 576.
- Metu** receptum sacramentum, 183. 637.
- Metus** gravis excusans a censuris, 904. — incussus ad danda sacramenta indignus, 178. — in ordinatione, 26; vitians matrimonium, 730, praesentiam parochi in matrimonio, 734, 7, sponsalia, 775-779.
- Militia** saecularis pro clericis, 21.
- Minister benedictionum**, 197; consecrationum, 197; exorcismorum, 201.
- sacramentalium, 197. 201

- Minister sacramentorum**, capax, 164; dignus, 170. 193. Eius obligatio ministrandi sacramenta, 174. 607; ea negandi, 175. 177-178. 610; inquirendi in subiecti dignitatem, 176; ea ministrandi gratis, 180. — baptismi, 216-222; confirmationis, 250-252; dispensandae eucharistiae, 355; Extremae-Unionis, 606; Ordinationis, 931-634; Paenitentiae, 412-514. — sacramenta simulans, 142.
- Ministrans** mis-sae, 300. 339.
- Missa**, 262-267; postulat ieiunium, 293; statum gratiae, 294. — extra propriam domum, 311. — in matrimonii mixtis, 740. — pro populo, 67. 72. 89. 93. — Venerabili exposito, 402. — votiva, 310; votiva pro defunctis, 310; Gregoriana, 283.
- Missae celebrandae obligatio**, 268-272; — defectus corrigendi, 393.
- Missae fundatae**, 271-274; instar manualium, 272. 278; manuales, 272; praescriptae ab ordinante, 680.
- Missarum applicatio**, 284-292; congrua celebratio, 293-312; interruptio, abruptio, 297. 298; fines, 263, fructus, 266; numerus, 296, stipendia, 276-279; translatio, 275; usurpatio, 910; Valor 267; assistentia missae commendatur, 405.
- Missale**, 334.
- Mixta religio**. Dispensatio, 710; cautiones exigendae, 698. 699; Impedimentum matrimonii, 710; nuptiae parum laudandae, 710.
- Monasterium**, 101.
- Moniales**, 98. — Monialium clausura, 137; confessio 443-450. 506.
- Monitio** de obligationibus, a confessario, 491.
- Monstra baptizanda**, 226.
- Morganaticum matrimonium**, 686.
- Moribundus absolvendus**, 421. 433. 436. 453. 552. — baptizandus, 229. — iuvandus quomodo, 507. — matrimonio iungendus; 698-701. 737. — sectarius, 914.
- Mors apparens**, pro Extr. Unct. 609. — coniugis, quomodo constet, 717.
- Mortis periculum**: vide moribundus.
- Motus carnales**, 808; involuntarii, 866; praevisi, 867.
- Mulierum conversatio cum clericis**, 18.
- Munus acceptandum et implendum**, 41.
- Musaea artium**, 875.
- Mutationes in missae caerimoniis**, 306.
- Muti pro confessione**, 542; pro indulgentiis, 586.
- Mutilati pro indulgentiis**, 586.
- Mutilatio**, causa irregularitatis, 657.
- Natalium defectus**, 646.
- Nativitas Domini**. Missae. 294. 316. 317.
- Necessitas excusans a confessione** ante missam, 294, ante Communionem, 362; a confessione completa, 542. 543; ab hora missae observanda, 315; a ieiunio eucharistico, 365. — obligans ad exercendam iurisdictionem, 456. — verae attritionis in sacr. paenit. 527-529. — baptismi, 204 215; confirmationis, 254; eucharistiae, 372; Extremae Unionis, 612; paenitentiae, 411.
- Necessitatis baptismus**, 219. 220. — Extrema-Unctio, 602. 605.
- Negotiatio clericorum**, 22-24. — ope missarum, 276, s.
- Neophyti impediti ordinatione**, 666.
- Ne temere** Decr. Pii X, 2 aug. 1907. De forma sponsalium et matrimonii, 735. 736. 738.
- Nomen in baptismo**, 235. — complicis non inquirendum, 458.
- Notarius publicus**, 21.
- Notorium**, quid, 725.
- Noviciatus**, novicius. 111; noviciorum confessio, 441, 4. 451. — magister, 451.
- Nupturientium instructio**, 87.
- Obex in sacramentis**, 190.
- Obligatio caerimontiarum**, 173. — deferendi sollicitantem, 557-569 910. 913. — deferendi impedimenta matrimonii, 690, s; ordinationis, 673. — ministrandi sacramenta, 174. 456. 607; negandi sacramenta, 175. 610; recipiendi baptismum, 204. 215. — confirmationem, 254;

- eucharistiam, 372; extremam unctionem, 612; paenitentiam, 411.
- Obedientia** clericorum, 13. — sacerdotum, 41.
- Obscenum**, quid, 872. — in aspectu, 873; in phantasia, 878.
- Occasio peccati**: notiones et obligationes, 535.
- Occasionarii absolutio**, 496.
- Oeconomus**, 105.
- Officia publica** clericis prohibita, 21.
- Officii ecclesiastici** notio, 42; amissio, 49; provisio seu collatio, 44-48.
- Officialis maior** Curiae protectus censura, 910.
- Officii** (C. S.) competens in certis matrimonii causis, et impedimentis, 697; prohibet libros, 897; quaestiones solvit de indulgentiis, p. 429*; de valida ordinatione, 682.
- Officii** (S.) instructio de probanda morte coniugis, 717; de tacendis rebus in confessione auditis, 486; vetans activam assistentiam parochi certis nuptiis, 710. 734, 7. — secretum, 909.
- Officiorum ac Munerum**, C. Leonis XIII, 21 ian. 1897, de prohibitione et censura librorum, 887.
- Officium divinum**, 26-40. — extra domicilium, 34. — pro officio, 31, 5.
- Olei infirmorum** asservatio, 616.
- Omissiones** in missa, 304. Quatenus repetenda, 308.
- Onanismus** conjugalis, 831.
- Opera** in quae cadunt leges de censura et prohibitione librorum, 887: — ipso iure prohibita, 896. — subiicienda censurae, 889.
- Opera omnia**, clausula, 897, 4.
- Operatio caesarea**, 224, 3.
- Oratio** «Fidelium», 310.
- Orationes imperatae**, 309.
- Oratorium** notio; divisio, benedictio, 318. — ius servandi ss. eucharistiam, 394. — missae in oratoriis, 318.
- Ordinandi** confirmandi, 254.
- Ordinandis** praecepta communio, 379.
- Ordinaria iurisdictio** pro iudicio sacramentali, 413. 414. 419. — potestas dispensandi eucharistiam, 355.
- Ordinarius**, quisnam, 6. — exemptus a librorum prohibitione, 898. Eius privilegium canonis, 10; fori, 910. Eius officium vigilandi in dignitatem ordinandorum, 674. Eius potestas dispensandi in hora missae, 315; ab irregularitatibus, 669; permittendi exorcismum, 201; lectionem librorum prohibitorum, 899; missam in oratorio, 321; ferendi censuras, 903; prohibendi libros, 894.
- Ordinarius loci** quisnam, 6. 68. Eius privilegium canonis et fori, 10. 910; — dispensans ab irregularitatibus, 669; permittens binationem, 294; translationem missarum fundatarum, 275; vetans translationem stipendiorum extra dioecesim, 278; permittens celebrationem in oratorio domestico, in platea, 318. 321. 322; custodiam ss. eucharistiae, 394; libros, 890; scriptiones in diariis, etc., 892; libros prohibens, 894; *iurisdictionem* delegans, 420; possidens, 419; reservans casus, 427. 431. 432. 434; quomodo iurisdictionem dare debeat religiosus, 417; suspendens parochum, canonicum paenitentiarium a confessionibus, 415; — designans altare privilegium, 591; competens et delegans pro assistentia matrimonii, 734; matrimonium vetans, 695. 713; nullitatem matrimonii declarans, 773; casus difficultiores de matrimonio solvens, 692. 731; dispensans in impedimentis matrimonii, 692. 698; dispensationes matrimoniales exsequens, 705. 764. 767; matrimonium convallidans, 698; sanans in radice, 764. Officia eius de mixtis nuptiis, 710. — peccans cum subdito, 847.
- Ordines**, 4.
- Ordinatio**, 617. — per saltem, 642. 676: Ordinationis impugnatio, 682. Ordinis sacri usurpato, causa irregularitatis, 669. Ordinatus bona fide a censurato, 683, N. B. — punita suspensione, 916.

Ordo (sacramentum), 617-683. — *sacer*, impedimentum matrimonii, 718, materiae et formae simultaneitas, 162; condicionata administratio, iteratio, 168. 169. Dignitas subiecti requisita, 176; alia requisita in subiecto, 189. 191.

Ordo religiosus, 98.

Organa muliebra, virilia, 798.

Organum pulsans in choro, 40.

Originis locus, 633.

Oscula, 781. 807. 860. 879

Ostiariatus ordinatio, 622.

Paedagogia sexualis, 838, 839.

Paederastia, 853.

Paenitens absolvendus, 457; dispendendus, instruendus, 491. 492. 865; monendus, 491. Quid si onanista, 831; iuvandus in accusatione sua, 493; iuvandus pro varia qualitate sua, 503-507. Eius debita confessio, 537-545; contritio, 520-528; propositum, 532-536; satisfactio, 553 556.

Paenitentiae (sacramenti) Notio. Materia. Forma. 406-410. Utriusque elementi simultaneitas, 162; Minister, 406. 412-514; necessitas, 411; subiectum, 189. 191; usus in religionibus clericalibus, 441; in laicalibus, 442-450. Sacramentum validum et informe, 522.

Paenitentiae sacramentalis ratio historica, 500, prudens administratio, 501. 502. — gravioris utilitas, 502; quomodo acceptanda, exequenda, 553-555; quanam diuturna, gravis, longa, gravissima, salutaris, 767.

Paenitentiarum (S.) indulgentias moderatur, 577. Eius responsa de mutatis precibus praescriptis, 586. — dat facultates confessariis. Quomodo ad eam scribendum pro absolutione complicitis, 486 — dispensat ab irregularitatibus, 669. — dispensat ab occultis impedimentis matrimonialibus, 697-702. Eius clausulae, 767. — dubia solvit de ordinatione, 681.

Pallium, 77.

Panis pro eucharistia, 343.

Papa; vide S. Pontifex.

Parentum officia de educanda prole, 745. 786; de vigilantia in sponsos, 783.

Parochi iura et officia de baptismo, 217. 221. 244: iura de s. eucharistia, 355. 358. 361. 373; iurisdictio paenitentialis, 415. 419. 425. 434; iura et officia de matrimonio, 689-692. 710. 734-740.

Parochus, 86-92. 434. Benedictionem apostolicam in articulo mortis confert, 576. Dispensans impedimenta, 699. Matrimonia convalidans, 699; prudenter praeparans, 785-788. 790; peccans cum subdito, 847. — religiosus, 141.

Paroecia, 86. Rituale Benedicti XIII, in minoribus paroeciis, 313.

Paschalis communio, 355. 373-375; sacilegia non sufficit, 377.

Patena, 324. 326. 330.

Pater spiritualis peccans cum filio, 847.

Patriarcha, 77.

Patrinus baptismi, 238-243; confirmationis, 258. 259.

Patronatus, 56.

Paulinus privilegium, 748-752. 771.

Paupertatis virtus, 125; votum, 116-124.

Peccata in baptismo commissa, 407; ante baptismum condicione iteratum, 517. — interiora luxuriae quomodo accusanda, 862-865. — materia sacramenti, 408. — reservata, 429-434; — sponsorum, 784.

Peccatoris publici matrimonium, 692. 712.

Peculium, 124.

Petitio dispensationum matrimonialium, 766; facultatis absolviendi, 486.

Phantasiae vis in luxuriam, 809.

Phantasmata impura, 878.

Piae demus. Quenam Privilegium in nocte Nativitatis Domini, 317.

Piae Uniones, 157.

Pictores et impudica, 874.

Pileoli usus per missam, 301.

Poenae ferendae, latae sententiae, 902. — contra abusus stipendiorum, 281. — violentium leges de libris, 900. — propter male col-

- latae vel receptae ordinationes, 683; *vide* Censurae.
- Pollutio** coniugis, 834; nocturna, 850. 867; ante communionem, 370; permissa, 828. 866; praevisa, 867. Quid si ex abigendo pruritu, 868, ex nervorum irritatione, 869.
- Pollutionis** malitia gravis et specifica, varia ratio, 848. 852. — specificationes, 849-851.
- Pontificis** (S.) manus, 61; privilegium canonis, 10 909; protecta electio excommunicatione, 909. 913.
- Portiuncula**, 600.
- Possessio** episcopatus, parociae quomodo capitur, 734, 4.
- Postulatio**, 46.
- Postulatus** in religionibus, 108.
- Praeceptum** communionis, 356; confessionis, 515.
- Praeceptum** applicandi Missam, 296; celebrandi, 269.
- Praefectus Apostolicus**, 72. 250. 324. 576. 698.
- Praelatus**, 6. — Nullius, 70. 250. 747. 911.
- Praeparatio** missae, 299.
- Praeputium**, 798, a.
- Praesumptio** iurisdictionis, 418. — legitimatis, 746. — licentiae utendi iurisdictione, 451; mortis coniugis, 717; paternitatis, 746; validi baptismi, 717; validi matrimonii, 685. 717.
- Preces** praescriptae post ordinationes, 680; pro indulgentiis, 586.
- Presbyter** assistens, 300.
- Presbyteratus** ordinatio, 625-627.
- Primas**, 77.
- Privilegia**, 8. — canonicorum, 80. — Cardinalium, 52. — clericorum, 9-11. — episcoporum, 64. 66. religiosorum, 147-154 Privilegium clericorum amissio, 11. — Privilegium fidei, 753. — Privilegium Paulinum, 748-753. 771.
- Probabilismus** an exclusus indulgentiis, 601; sacramentis, 171; iudicio de dispositione subiecti, 191.
- Procurator** causarum, clericus, 21.
- Professi** sollemniter obligatio horarum canonicarum, 27, 3; rebus rebus bonorum, 115.
- Professio religiosa**, 59. 114. 115. 127. 128; saepe illegitimitatem, 616; impedimentum matrimonii, 719; solvens matrimonium ratum, 748.
- Promissio** matrimonii, 684. Vis iuridica, 684; vis moralis, 775-779.
- Propositum** necessarium in confessione, 532-536. — de venialibus, 533.
- Pro-praefectus**, 76.
- Pro-vicarius**, 76.
- « **Provida** » C. Leonis XIII de forma celebrationis matrimonii, 738.
- Pruritus** non venereus, venereus, 868.
- Publicum**, quid; 725.
- Pudicitia**, virtus, 812.
- Pueri** capaces sacramentorum, 181. — baptizandi, 227. 234; confirmandi, 253; communicandi, 361. 380; ordinandi, 637; paenitentes, 504.
- Puerorum** choreae, 882; pollutio, 849; tactus, 880.
- Purgatorii** animis applicatio missae, 285. 292.
- Purificatorium**, 333.
- Pyxis**, 324 331.
- Quam** singulari, Decr. S. C. de Sacramentis, 8 aug. 1910, de communionem puerorum, 361.
- Quasi-episcopi**, 68.
- Quasi-parochi**, 93.
- Raptus**, delictum, 846; impedimentum matrimonii, 720; peccatum, 846.
- Recedivorum** absolutio, 497. 536.
- Reconciliatio** ecclesiae, oratorii, 318.
- Rector** ecclesiae, 93.
- Regula**, 132. 133.
- Regulares** quinam, 98; missae in Cona Domini, 314; missam anticipantes, 315; ordinandi, 634. 644.
- Relatio** ad S. Sedem, episcoporum, 67; religiosorum, 101.
- Religiones**, 98. 99.
- Religiosae domus** pro missis in nocte Nativ. D., 317.
- Religiosi** scribentes articulos, libros, 892. — ordinandi, 634. 644. 671. 675. — patrini, 240.

- Religiosi status obligationes**, 116-139; notio, 96. 97.
- Reliquiae falsae**, 912.
- Renuntiatio beneficio**, 59; officio, 49; privilegio, 11.
- Reparatio defectuum Confessarii**, 509. 510.
- Reservatio casuum**, 426-429; censurarum, 435-439; peccatorum, 430-434.
- Residentia canonicorum**, 79; clericorum, 16; episcoporum, 67; parochorum, 88.
- Restitutio ob assistentiam illicitam matrimonio**, 736; ob defectus commissos a confessario, 510; ob partem stipendii retentam, 278.
- Reverentia debita Ordinario**, 13. 41. — sacramentalibus, 199. — sacramentis, 170. 171. 173. 177.
- Rituale Benedicti XIII**, 313.
- Ritus ministri sacramentorum**, 193, 5, 391; sacramentalium servandus, 198; in baptismo, 234; in s. communione, 391. 392; in Extr. Unc-tione, 615; in matrimonio, 736, 3. 740; in missa, 302; in ordinatione, 622-630. 676; in exponendo ss. sacramento, 401; in servanda ss. eucharistia, 400; in paenitentiae sacramento, 410. 413.
- Rubricarum obligatio, violatio**, 303-308.
- Rodium confessarii**, 503.
- Sabbato Sancto**, communio, 389; missa, 314.
- Sacerdos confirmans**, 250; dispensans in impedimentis matrimonii, 700; se communicans, 357; sumens fragmenta consecrata, 365; minister paenitentiae, 412.
- Sacerdotum communes obligationes**, 41; obligatio celebrandi, 268. — potestas benedicendi, consecrandi 197. — extraneorum admissio ad celebrandum, 319.
- Sacramenta**. Notiones generales, 158-161. Eorum recta administratio, 161-180; recta susceptio, 181-194; reviviscentia, 190; simulata administratio, 172; simulata receptio, 182. — subiecto moribundo ministranda, 191. — a quonam ministro peti possint, 193.
- Sacramentalia**, 195-201.
- Sacrilega luxuria**, 841.
- Sacrilegium violatae castitatis**, 25.
- Saecularizatio**, 143.
- Sal in baptismo non frangit ieiunium**, 365.
- Sanatio in radice**, 761-763.
- Sauctitas, obligatio clericorum**, 12; religiosorum, 135; necessaria ante sacros ordines, 25.
- Sanguinis baptismus**, 204.
- Scapularia**, 599.
- Scheda de peracta confessione**, 480.
- Schismatici libri**, 900.
- Schismaticorum poenae**, 910.
- Scholarum cura**, 87.
- Scientia de re sexuali an et quomodo procuranda**, 839. — requisita in confessario, 512. — in nupturientibus, 727. 790. — in ordinandis 610.
- Scripta impudica**, 872; censurae, subicienda, prohibita, *vide* libri.
- Sculptores et impudica**, 874.
- Secretum in conclavi**, 909. — S. Officii 909.
- Sectarii matrimonium**, 692.
- Secundae nuptiae honestae. Quae nam non benedicendae**, 768.
- Semen muliebne, virile**, 799.
- Seminarii commendatio**, 640.
- Seminaristarum prudens delectus**, 25. 7.
- Senator, clericus**, 21.
- Separatio coniugum**, 754-756. 797.
- Sepultura ecclesiastica indebite data**, 913. 915 bis 916.
- Servitium militare impediens ordinationem**, 665.
- Servitus, impedimentum matrimonii**, 728; ordinationis, 664.
- Sexualis actus**, 508; appetitus 803. 806; instinctus, 803. 801. 807; paedagogia, 838. 839.
- Sigillum sacramentale**, 465-486.
- Simoniaci excommunicantur**, 911; suspenduntur, 683. 914.
- Societates cum vita communi, sine votis**, 155.
- Sodomia**, 853.
- Sollicitatio in confessione**, 913.
- Sororum confessio**, 453-450. 506.
- Species eucharisticae frequenter re-**

- novandae, 352. Quamdiu perseverent, 384.
- Species peccatorum ignoratae non contrahuntur**, 538. Quid in luxuria interiore, 865.
- Spectacula clericis prohibita**, 20.
- Spei actus requisitus pro sacramentis**, 189. — in sacr. paenitentiae, 530.
- Sperma**, 799.
- Sponsalia de futuro**, 684. 775. 779. — impedimentum matrimonii ante Codicem, 725.
- Sponsi**, quinam a peccatis reservatis exempti, 433.
- Sponsorum de futuro iura**. obligationes, 780. 781. 784; Consilia ipsi danda, 782; *vide* Sponsalia.
- Status gratiae requisitus in ministro sacramentorum**, 170; in subiecto, 189-191; in audiente confessiones, 511; in contrahente matrimonium, 760. 793; in offerente missam, 294; in ordinando, 638; pro eommunionem, 362; pro Extr. Unct. 613.
- Status clericalis et religiosi libertas**, 109. 913.
- Status laicalis**, 156. Reductio ad hunc statum, 26.
- Status liberi probatio**, 688. 736.
- Sterilitas**, 883. *
- Stipendia missae**, 276. 279.
- Studia clericorum**, 14; ordinandum, 640; sacerdotum, 41.
- Stuprum**, 845.
- Subdiaconatus**, 618. 620. 622. 623.
- Subdiaconi munus a clerico exercitum**, 659.
- Subiectum applicationis missae**, 285. 286. 292. — censurarum 903; legum de prohibitione librorum, 898.
- fide accedens ad sacramenta. 182. Error de subiecto, in ministro sacramentorum, 188.
- sacramentalium, 209.
- licitae et validae receptionis sacramentorum, 181-194; baptismi, 223-233; confirmationis, 253; s. communionis, 359-388; Extreme-Unionis, 608-614; matrimonii, 706; sollemni formae matrimonii, 738; impedimentorum matrimonii, 696; s. ordinationis, 636-644; sacramenti paenitentiae, 515.
- Supellectilis sacrae benedictio**. consecratio, exsecratio, lotio, relectio, tactus, 324-327; requisitae qualitates, 328-338.
- Superior religiosus**, 104. 420. 452. — generalis, 104. 431. 437. 894. 911. — localis, 104. — maior, 100. 104. 318. 321. 324. 591. — provincialis, 104.
- collegii peccans cum subdito, 847.
- Surdi-muti capaces sacramentorum**, 187.
- Surdus in choro**, 39.
- Suspensio religiosi fugitivi**, 144.
- Suspensio (censura)** 908. — ex informata conscientia, 908.
- nes vigentes, 683. 916.
- Tabernaculum**, 398. Eius clavis, 400.
- Tabernarum ingressus pro clericis**, 20.
- Tactus impudici**, 860. 879. 880.
- «**Tametsi**» Decr. Trid. de forma matrimonii, 735.
- Taxae**, 58. — dispensationum matrimonialium, 705; missarum, 276.
- Tempus baptismi**, 236; confessionis, 572; confirmationis, 256; matrimonii, 713. 743; missae celebrandae, 313-316. — in celebratione insumendum, 312. — dispensandi s. communionem, 389; ordinationum, 677.
- medium, verum, 315.
- paschale, 373. 374.
- Tertii Ordines**, 157.
- Testis in iudicio, clericus**, 21.
- Theatra**, 877. — fugienda clericis, 20.
- «**Tituli**» seu nomina crediti pro clericis, 23.
- Titulus ordinationis**, 644.
- Tonsura incardinans**, 7. 633. Eius collatio, 619. 622. 633. 677. — clericorum, 15.
- Transitus ad aliam religionem**, 142.
- Translatio missarum**, 275; stipendiorum, 278. — officialis, 51.
- Tutor clericus**, 21. — peccans cum pupillo, 847.

- Unctionum** modus in Extr. Unct. 693. Supplendae unctiones, 602.
Urbis pecuiliaria, 20, f., 355, 6. - **Vicarius Cardinalis**, 73. 634. 890.
Uterus. Baptismus in utero, 206. 224.
Vacatio beneficiarum, 59.
Vagorum baptismus, 217; matrimonium, 690, 692. 736.
Venatio clericorum, 20.
Venditio scriptorum libidinosorum, 872.
Venerea appetitio, 803. 806; commotio, 808; delectatio, 801. 802. — **us** instinctus, 803. 807.
Venialia peccata utiliter accusantur, 528. Paenitentia pro venialibus, 556.
Vestes celebrantis, 301; communicantis, 371; confessarii, 571; dispensantis s. communionem, 392; ministrantis sacramenta, 179. Orationes inter vestiendum, 304. — **immodestae**, 876.
Veteris Legis sacramenta, 159.
Vetitum Ecclesiae de matrimonio, 713.
Viae crucis indulgentiae, 597. 598.
Viaticum a quonam ministrandum, 358. — **qua** necessitate sumendum, 372; **quo** ritu dandum et recipiendum, 193, 5; **quotiens**, 382. — **excusans** a legibus celebrationis, 296. 298. — **quibus** diebus et horis dari possit, 389.
Vicarius Apostolicus, 72. 250. 324. 576. 698. — **capitularis**, 75. — **cooperator**, 94, peccans cum parochiano, 847. — **delegatus** in missionibus, 72. 76. — **foraneus**, 95. — **generalis**, 73.
Vinum pro eucharistia, 344.
Violatio ecclesiae, oratorri, 318.
Virginitas, 811.
Visitatio aegrotorum, 77; dioecesis, 67; ss. eucharistiae, 396. 405. — **ss. liminum**, 67. 72.
Vita communis clericorum, 18; coniugum, 754. 794-797; religiosorum, 96.
Vitandus censuratus, 906. 911.
Vitia corporalia manifestanda ante matrimonium, 776.
Viventi facta applicatio missae, 992.
Vocatio religiosa, 107; sacerdotalis, 635.
Vomit specierum, 383.
Vota castitatis, 126. 127. 708. 841; non nubendi, 708; — oboedientiae, 129-131; — paupertatis, 116-125; — sollemnia, 127. — **status** religiosi, 708. suscipiendi ordines sacros, 708. — **coniugum**, 817; religiosorum, 116-131. — **impedientia** matrimonium, 708; **usum** matrimonii, 816. **Votorum** professio, dirimens matrimonium, 719.

Acc 3151

240

V26

Vermeersch, A: S.J.

AUTHOR

Theologiae Moralis

TITLE

GRADUATE THEOLOGICAL UNION LIBRARY
BERKELEY, CA 94709

